

OFFICIELL
BERÄTTELSE
ÖFVER
BALTISKA
UTSTÄLLNINGEN
I MALMÖ
✧ 1914 ✧

118411

Int. bett,

650894

OFFICIELL BERÄTTELSE

ÖFVER

BALTISKA UTSTÄLLNINGEN

I MALMÖ 1914

EFTER UPPDRAG AF

UTSTÄLLNINGSSTYRELSENS FÖRVALTNINGSUTSKOTT

UTGIFVEN AF

H. FR. AHLSTRÖM

UTSTÄLLNINGENS GENERALSEKRETERARE

FÖRSTA DELEN

Nie wypożycza się do domu

410878/1

FÖRLAGSAKTIEBOLAGETS I MALMÖ BOKTRYCKERI
MALMÖ 1921

 Biblioteka Główna
Uniwersytetu Gdańskiego

1100546720

22/142

Björck a. Böjesson S. K. K. K.

21. XI. 46

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

FÖRSTA DELEN.

	Sid.
Innehållsförteckning	III
Illustrationsförteckning	V
Staden Malmö och den Baltiska utställningen af Edw. Lindahl	1
Utställningens förhistoria af H. Fr. Ahlström	5
Organisation och administration af H. Fr. Ahlström	34
Terräng och byggnader af Fritz Söderbergh	100
Distribution af elektrisk energi och gas af H. M. Molin	144
Utställningens öppnande af H. Fr. Ahlström	158
Inträdesreglemente, besökande m. m. af Nils Holmberg	190
Pressen och reklamen af Waldemar Bülow	214
Vakt- och renhållning af C. O. Wahlgren	235
Kommunikationsförhållanden:	
I. Järnvägs- och ångfarlygsförbindelser af Tor Emers	253
II. Spårvägarna af Einar Hultman	263
III. Kommunikationer inom utställningsområdet af Nils Holmberg	268
Transportväsendet af Nils Holmberg	273
Eldsläckningsanordningarna inom utställningen af Nils Holmberg	282
Brandförsäkringsväsendet på utställningen af John Malmgren	288
Sjukvården på utställningen af H. Fr. Ahlström	296
Polisbevakningen å utställningen af Yngve Schaar	302
Tullförhållandena å utställningen af Berndt Borg	306
Postförhållandena å utställningen af S. V. Hjerstrand och J. G. Bergfors	311
Telegraf och telefon af N. F. Runquist	324
Skandinaviska Kreditaktiebolagets afdelningskontor af W. Ek	341
Utställningens lotterier:	
I. Baltiska utställningslotteriet af Otto Rooth	345
II. Tombolalotteriet af H. Fr. Ahlström	351
Katalogväsendet af H. Fr. Ahlström	363
Minnesmedalj och diplom af H. Fr. Ahlström	371
Statens arbetarestipendiater af S. af Petersens	375
Inkvartering af utställningsbesökande af S. af Petersens	381
Temperancerestauranten af E. Bergström	387
Utställningen af äldre kyrklig konst från Skåne af O. Rydbeck	395
Trädgårdsutställningarne af Yngve Melander	419
Baltiska musikfesten af Emil Gagner	426

Baltiska Spelen af Axel Berg von Linde	Sid. 447
Aktiebolaget Baltiska Utställningens nöjesfält af Holger Lauritzen	468
Nöjesfältet och restaurangerna, kongresser och möten af Herman Österdahl	479
Utställningens ekonomi af Nils Holmberg	511
Slutord af Carl Herslow	522

ANDRA DELEN.

FÖRSTA BANDET.

Förord	Sid. III
Innehållsförteckning	VII
Illustrationsförteckning	VIII
Uppfostran och undervisning af Hjalmar Berg	1
Den konstindustriella undervisningen af Gustaf Upmark	15
Vetenskapliga instrument af Folke Engström	33
Den grafiska industrien af Einar Bergh	35
Svenska fotografernas förbunds kollektivutställning af Ernest Florman	47
Hälsovård af John Forssman	57
Svenska ingenjörers och arkitekters utställning af Carl G. Bergsten och Mauritz Serander	61
Värmetekniska afdelningen af Johan Lidén	92
Maskinhallen af N. Gust. Åberg	107
I. Maskiner och maskinella anordningar för kraftcentraler, mekaniska verkstäder, snickerifabriker m. m. af Densamme	111
II. Elektroteknik af H. M. Molin	185
III. Maskiner och redskap för jordbruk, trädgårdsskötsel och mejeridrift af Sv. Johansson	205
Skeppsbyggeri, sjöfart och fiske af Gust. Swenander	225
Skog och skogsvård af Gunnar Schotte	235
Den svenska stenindustrien af G. W:son Cronquist	268
Tegel, cement och konstgjord sten af Densamme	280
Metallindustri af J. A. Brinell	297
Juvelerare- och guldsmedsarbeten af Ludvig Axelson	416
Kemisk och kemisk-teknisk industri samt närings- och njutningsmedel af Frans Elander	425
Sveriges pappersindustri af Elis Bosæus	458
Pälsvaruindustri af Charles Hansen	466
Svenska skofabrikantföreningens och Svenska garfveriidkareföreningens kollektivutställning af Alfr. Olsson	469
Möbler på Baltiska utställningen af Gustaf Upmark	477
Porlin och glas af Harald Almström	493
Musikutställningen af J. G. Trobäck	548
Textilindustrien af Åke Hugo	553
Alster af och vetenskapliga hjälpmedel för jordbruk af N. Hjalmar Nilsson	573

Hemslöjden af Stina Rodenstam	Sid. 581
Sociala utställningen, anordnad under ledning af Centralförbundet för socialt arbete, af Erik Sjöstrand	644
Jaktutställningen af Oscar von Mentzer	659
Idrottsutställningen af S. Hermelin	669
Turistutställningen af R. F. Petre	678

ANDRA BANDET.

Förord	Sid. III
Innehållsförteckning	V
Illustrationsförteckning	V
Malmö stads utställning af Knut Dahlberg	689
Malmöhus läns utställning af G. W:son Cronquist och T. Wählin	701
Statens järnvägars utställning af Carl Nordenson	728
Jernkontorets grufutställning af Walfr. Petersson	750
Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund af Hj. Lundbohm	787
Höganäs—Billesholms aktiebolags utställning af G. W:son Cronquist	801
Ärsta, Svenska kvinnornas utställning af Signe Laurell	814
Utställningen för eldbegängelse af G. Schlyter	830
Sveriges minuthandlars riksförbunds utställning af John-Ivar Bergsten	848
Svenska bryggareföreningens utställning af föreningens sekretariat	854
Svenska aktiebolaget Gasaccumulators utställning	865
Svenska konsthantverkets paviljong af Erik Wettergren	878
Aktiebolaget Nordiska kompaniets utställning af Theodor Wählin	905
Konstafdelningen af Erik Brolin	929
Danmarks utställning af Fredr. Riise	973
Ryssland på Baltiska utställningen af H. Fr. Ahlström	1025
Tyskland på Baltiska utställningen af Geheimer Baurat H. Mathies	1051
Werdandibunds utställning af Otto Liesheim	1119

ILLUSTRATIONSFÖRTECKNING.

FÖRSTA DELEN.

Entrén till Malmö	Sid. 1	1881 års utställning — Exteriör	Sid. 10
Från Pildammarne i äldre tid	5	” ” ” — Interiör	11
Industriutställningen i Malmö 1865 — Exteriör	6	1896 års utställning — Fågelperspektiv	13
Industriutställningen i Malmö 1865 — Interiör	7	” ” ” — Exteriör	25
Interiör	7	” ” ” — Interiör	27
		Pildammarne med vattentornet	33

	Sid.		Sid.
Vy från Parkbron	34	Utsikt från "Berget"	187
H. K. H. Kronprinsen, danska utställningskommittén och förvaltningsutskottet å utställningsområdet den 17 aug. 1912	39	Hufvudentrén till utställningen	190
Generalkommissarien vid arbetsbordet ..	43	Baltiska parken	194
Utställningens byrå å utställningsområdet	46	Droppgrottan	195
Utsikt öfver maskin-, kongress- och industrihallarne	52	Gula gården	196
Utsikt från Stora tornet	55	Storsjön	197
Utsikt från "Berget" öfver parken och Pildammarne	67	Arkadparti	198
Arkader m. m. från Centralgården till Fiskerihallen	70	Baltiska parken	213
Konsthallssjön	79	Från den 16:de internationella presskongressens besök å utställningen ..	214
Blomstergatan, Parken m. m.	83	Fest för pressen å hufvudrestauranten den 14 maj 1914	230
Utsikt från Stora tornet	89	Internationella presskongressens besök den 13 juni 1914	231
Parken kring vattentornet m. m.	95	Utställningens affisch	233
Utställningsfältet den ¹³ / ₅ 1912	100	Utställningens reklammärke	234
Från viadukten den ³ / ₁₂ 1912	101	Inspektör och inspektionskontrollörer ..	235
Centralgården	105	Första vakten under byggnadstiden ..	252
Hufvudrestaranten	111	Hufvudstationen i Malmö	253
Fiskerihallen och hufvudrestauranten m. m.	114	Järnvägslinjernas indragning till Malmö	254
Fiskerihallen under byggnad	115	Profning af viaduktens bäarkraft	263
Arkadparti	116	Plan öfver spårvägen på viadukten	264
Restaurant Kastellet	121	Viadukten	267
Konsthallen m. m.	124	Motorbåt	270
Takstolskonstruktion	127	Motorbåtar i Konsthallssjön	271
Konstruktion af Kongresshallen	129	Konungarne af Sverige och Danmark i motorbåt vid konsthallen	272
Konstruktion af Stora tornet	131	Lossningsarbete å utställningen	276
Tornet efter stormen	132	Utställningens brandautomobil	282
Viaduktens konstruktion	135	Brandvakten utanför "Baltiska brandstationen"	284
Från Tyska rikets byggnad	136	Baltiska kongressen för frivilliga brandkärer	285
Ryska utställningsbyggnaden ²⁸ / ₂ 1914 ..	137	Brand- och Lifförsäkringsaktiebolaget Skånes fastighet	288
Storsjön	144	Svenska Röda korsets sjukstuga	296
Fontänen å Centralgården	147	Densamma, interiör från förhallen	300
En vik af Storsjön med ljusramp vid vattenbrynet	148	Ljusfontänen	302
Kvällsbelysning	149	Tullkammaren i Malmö	306
"	150	Postkontoret å Baltiska utställningen ..	311
"Fontaine lumineuse"	153	Utställningens poststämpel	314
Arkadparti	156	Reklamstämpel	315
Viadukten till utställningsområdet	158	Interiör från telegraf- och telefonstationen å utställningen	324
Utsikt från Stora tornet vid utställningens öppnande	162	Telefonväxeln	326
Inviigningshögtidigheterna i Kongresshallen	171	Förrummet med Kungl. Telegrafverkets utställning	327
Centralgården	179	Förrummet med telefonhytterna	331
De kungligas mottagande utanför tyska utställningen	182	Utställningens entré med bankbyggnaden	341
De kungliga på väg till danska utställningen	183	Banklokalen å utställningen	342
De kungliga i ryska utställningen	185	Läs- och skrifrum vid banklokalen	343
		Hvalfdörren	344
		Kö av lottköpare i Stockholm	345
		Lotteriexpeditionen i Stockholm	348

	Sid.		Sid.
Lottsedel till Baltiska utställningens lotteri	349	Konungen lämnar utställningen för att besöka Baltiska spelen	450
Tombolaanvisning	356	Gymnastikfesten öppnas	451
Utsikt från stora tornet	361	Manliga gymnastikgruppen	452
Utställningens Kungl. minnesmedalj	371	Kvinnliga gymnastikgruppen	453
Utställningens minnesdiplom	374	Gymnastikuppvisning, manliga deltagare	454
Centralgården	375	" " , kvinnliga deltagare	454
Arbetsrestipendiater	377	Baltiska riksskyttetäflingarne. Kronprinsen och kronprinsessan på väg till prisutdelningen	464
Hotell Fersen	381	Storsjön med restaurant Kastellet från nöjesfältet	468
Temperancerestauranten	387	Feiths kafé och konditori å nöjesfältet	470
Densamma	388	Fältet för enskilda paviljonger och nöjesfältet	472
Köket å Temperancerestauranten	389	Utsikt från Stora tornet öfver nöjesfältet	474
Matsalen å " "	392	Utsikt från Stora tornet öfver nöjesfältet m. m.	476
Verandan å " "	393	Baren vid hufvudrestaurangen	479
Entrén till utställningen af äldre kyrklig konst	396	En söndag på utställningen	480
Plan öfver utställningslokalerna	397	Vid dansbanorna å nöjesfältet	481
Första utställningsrummet	398	Berg- och dalbanan å nöjesfältet	482
Andra " "	399	Vågbanan å nöjesfältet. Witching waves	483
Tredje " "	400	Från nöjesfältet	484
Kyrksalens förhall	401	Matsalen å hufvudrestaurangen	486
" "	403	Kaféet å hufvudrestaurangen	488
Västligaste utställningsrummet	404	Musikpaviljongen och serveringsbryggan vid hufvudrestaurangen	490
Kyrksalen, sedd från väster	406	Baltiska restaurangen	492
" " , sedd från öster	407	Interiör från restaurang Kastellet	494
Sidoskeppet, sedt från väster	408	Kafé Sjöpaviljongen	495
" " , sedt från öster	409	Friluftsteatern å utställningen	496
Dopkapellet	410	Utsikt vid en arkadgång	497
Partiet kring triumfbågen	411	Centralgården	498
Koret med högaltaret	412	Landshöfding Dela Gardie förklarar utställningen avslutad	501
Sakristian, sedd från öster	413	Centralgården vid avslutningen	503
" " , sedd från väster	414	Trapporna vid Centralgården	511
Dopfunten från Tryde kyrka	415	Skånska Sångarförbundets konsert	517
Antemensale från Lyngsjö kyrka	416	Vid Stora tornet efter stormen den 28 sept. 1914	518
Vigvattenskar från Borrby kyrka	418	Konsert af regementsmusikkärer	520
Trädgårdsutställningen. Blomsterbinderi	419	Utsikt vid Fiskerihallen	521
Utställningen i Kongresshallen	422	Centralgården med det raserade tornet ..	522
Konstnärliga blomsterbinderier	423	Storsjön	525
Konserverade trädgårdsalster	425	Ett minne från utställningen	528
Kongresshallen	426		
Repetition för ryska dagen	429		
Konsthallssjön	437		
P. H. Lings byst framför Idrottsplatsen och viadukten	447		
Utsikt från Stora tornet. Gymnasterna uppställda å idrottsplatsen	449		

GRAFISKA TABELLER:

Diagram öfver antalet dagsbesökande å utställningen	vid sid. 208
" rörande postförhållandena å utställningen	sid. 316, 318—321
" " telegraf och telefon	sid. 337, 338, 340
" öfver utställningens tombolalotteri	vid sid. 360
Plankarta öfver utställningsområdet	efter slutordet

ENTRÉN TILL MALMÖ.

STADEN MALMÖ OCH DEN BALTISKA UTSTÄLLNINGEN.

AF EDW. LINDAHL.

Under förberedelserna till den Baltiska Utställningen i Malmö 1914 hördes från mera än ett håll inom kretsar, där betingelserna för utställningar i allmänhet och särskildt för den nu ifrågasatta diskuterades, det uttalandet, att de täta utställningarna mången gång hade till sin upprinnelse endast ett lokalt intresse, hvilket väl för den stad eller den ort, där utställningen skulle förläggas, kunde äga sitt berättigande, men hvilket dock svårligen kunde sägas därmed vara af betydelse för hela landet. Utan att vilja godkänna den krassa uppfattning af orts- och personintresse, som vid ett sammanträde i Industriförbundet af en talare sålunda formulerades, "att de täta utställningarna till väsentlig grad orsakas af att ett antal personer vilja såsom medlemmar i bestyrelser o. s. v. göra sig bemärkta och på ett lätt sätt förvärfva sig ordnar och utmärkelser", torde det icke kunna förnekas, att åtskilliga mindre utställningar både till sin planläggning och sin utveckling varit alster af en stundom ganska inskränkt lokalpatriotism. Å andra sidan måste enhvar fördomsfri bedömare af dessa förhållanden lätt kunna medgifva, att idéen till mera än en af dessa industriella expositioner

redan i och för sig från första stund haft vida större räckvidd och i hela sin planläggning syftat vida längre än hvad expositionsorten ensam för sig rimligtvis kunnat anses omfatta.

Detta torde väl aldrig i vårt land hittills ha trädt klarare i dagen än i fråga om den Baltiska Utställningen. Denna ville vara, såsom i dess första prospekt tydligt angafs, ej endast skånsk eller sydsvensk; den blef också, tack vare den rastlösa energi, hvarmed dess intressen förfäktades, och den stora rayon, som den faktiskt omslöt, ej blott ett svenskt, utan ett i bästa mening *baltiskt* företag, som spred gagn och glans ej blott öfver den stad, där dess storslagna, växlande scenerier utvecklades, utan öfver hela Sveriges rike. Att härvid tala om lokalfärg och lokalpatriotism i dessa begrepps egennyttiga, trånga mening måste förvisso anses vara ett rätt fåvitskt tal.

Vill man åter fatta uttrycket lokalintresse i den bredare meningen, att en viss ort eller en viss stad genom vidsynta medborgare söker göra sig till målsman för en verksamhet, som, om också bunden vid en bestämd centralpunkt, alltifrån början riktas mot ett generellt, fosterländskt mål, kan tydligtvis uttrycket; lokalintresse användas om impulsen till hvilket större företag som helst och sålunda jämväl om förutsättningarna för den Baltiska Utställningen, men ett sådant lokalintresse måste anses vara all heder värdt.

Malmö stad, som i det tjugonde seklets början dristade göra sig till en sådan centralpunkt för ett allmänt intresse, har för öfrigt mera än en gång under förgångna tider visat sig mäktig liknande sträfvanden. Dess blomstring under Medeltiden och det danska herraväldet ligger nog så långt tillbaka för att i våra dagar kunna framdragas. Stadens betydelse ej blott för sin ort utan för hela det danska riket har särskildt i den historiska inledningen till minnesskriften Malmö, som 1914 publicerades, tydligt blifvit framhållen och allsidigare än någonsin förut belysts. Men man kan ju hålla sig till Malmö såsom *svensk* stad efter midten af 1600-talet.

När under Karl XI:s krig på 1670-talet så godt som hela Skåne eröfrats af danskarne, försvarade sig Malmö med ihärdig kraft mot det danska anfallet, och det är numera en af alla historici erkänd sanning, att, om icke Malmö med sådan bravur tillbakaslagit den våldsamma stormningen 1677, skulle helt visst frukterna af den dyrköpta segern vid Lund i december 1676 blifvit väsentligt mindre än de faktiskt blefvo och Skåne kanske trots alla ansträngningar på det öppna slagfältet ändock åter blifvit med Danmark förenadt. När en mansålder senare underrättelsen om den tolfte Carls nederlag vid Poltava litet hvarstädes förlamade sinnena i det gamla Sverige, var det på Malmö stortorg den frejdade generalguvernören öfver Skåne Magnus Stenbock ånyo med framgång uppeldade samma lokalpatriotism att till det yttersta försvara för Sveriges skull den viktiga

skånska hufvudorten. Väl kom den gången afgörandet af kriget att utföras vid en annan stad vid Sundets strand, men Malmö höll då som trettio år tidigare under liknande svåra förhållanden fast vid det svenska väldet och dess fjärran varande härskare och visade sig alltså fortfarande mäktigt ett intresse för rikets bestånd, som väl hade lokalfärg, men tillika var väsentligt upphöjdt öfver småsinne och egen fördel. Också yttrade sig Stenbock städse med största beröm om Malmö borgerskaps förhållande under kriget.

Af dessa sina krigiska bragder äger staden Malmö numera endast dunkla minnen, som endast af häfderna kunna klart belysas. Hvad kriget på Carl XII:s tid icke mäktat åstadkomma, åstadkom i stället pesten, som på det andra decenniet af 1700-talet svårt härjade i staden och bragte den väsentligen i lägervall. Emellertid företer dock samhället en mansålder längre fram under Frihetstidens dagar åtskilliga drag af förståelse för ej blott sitt eget utan jämväl Sveriges framåtskridande. Ett sådant drag är den märkliga omorganisationen af stadens inre styrelse och förvaltning, som icke utan uppoffring här genomfördes och som blef en sporre till liknande förändringar på andra håll; äfven det industriella lifvet, om också efter vår tids måttstock af inskränkt omfattning, tog rätt mycken fart på midten af 1700-talet.

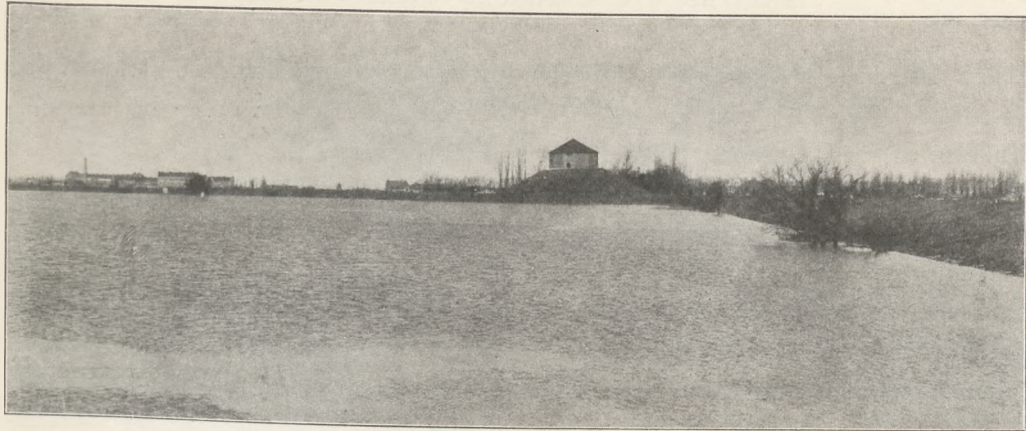
Kom så på 1770-talet, hundra år efter krigslarmet föregående sekel, den svenska utvecklingsperioden, framför allt karakteriserad af den första anläggningen af en egentlig hamn, till gagn både för staden och den kringliggande landsbygden. Tack vare denna gick samhället vid början af 1800-talet om också långsamt, så dock omisskänligen framåt. Detta framåtskridande behöfde dock ytterligare en häfstång i lättade kommunikationer jämväl till lands. Från midten af 1850-talet kommo så järnvägarna och när därtill på 1860-talet det kommunala lifvet fick i de nya kommunalförfattningarna en möjlighet till en allsidigare, friare uppryckning, var isen bruten och samhällsutvecklingen tog snart karaktären af amerikansk snabbhet.

Det var ock på slutet af 1800-talet som Malmö mera än de flesta samhällen blef en utställningarnas stad. Dessa voro helt visst till en början väsentligt lokala, men rayonen vidgades med hvarje år. Redan 1881 deltog köpenhamnarne och så dristade man 1896 anordna en interskandinavisk utställning af nog så afsevärd storlek, och Malmö visade redan då tydligt, att hvad som gjordes i viss mån i lokalintressets tecken dock hade ett vidsträcktare syfte. Mångtaliga beaktansvärda utställningsföremål från både Sverige och Danmark ådagalade denna expositions generella karaktär, och denna sträfvan att med detta medel arbeta för ett gemensamt allmänt intresse senterades lifligt af industriens och handverkets representanter från båda sidor om Öresund. Väl bidrog den stora jubileumsutställningen, som tillärnades i Stockholm följande år i

väsentligt större måttstock, att på ett och annat håll hämma det uppsvenska deltagandet, men ingenstädes förnekades, att Malmö med heder fullföljde det i mångens tanke alltför djärfva företaget.

Ej underligt då, om under det nya seklet med dess mångtaliga nya uppslag män med erfarenhet af hvad 1896 inneburit icke ryggade tillbaka för att med all kraft igångsätta ett ännu mera dristigt, ännu mera omfattande företag af samma art och söka gifva det från första början en allomfattande svensk-fosterländsk prägel med mäktiga inslag från såväl främdelandet på andra sidan Sundet som också de stora kulturstaterna hinsidan Baltiska hafvet.

Den Baltiska Utställningens förhistoria och skildringen ej mindre af dess mångsidiga förberedelser än äfven af dess vidare förlopp komma i det följande att fullständigt och uttömmande utvecklas. Emellertid har det ansetts lämpligt, att såsom en allmän inledning förutskicka några kortfattade ord om Malmö stads ställning till hela det stora företaget, sådant detta så att säga organiskt framvuxit ur stadens egen utveckling och ur dess historiska traditioner. Att den Baltiska Utställningen till sist, då den stod färdig, fullständigt motsvarade, ja i väsentlig mån öfverträffade de förhoppningar, som dess Malmötillskyndare därvid fäst, behöfver icke betonas. Om ock längre fram på sommaren världskriget kastade sin dystra skugga öfver de ljusa, stilfulla anordningarna, var dock starten utomordentligt lyckad och de första månaderna gafvo oförtydbart vid handen, att företaget var, om ock djärft, så dock riktigt planlagdt och hade, därom äro alla öfverens, förtjänat en lyckligare afslutning, än den omständigheterna nu medförde. Huru som helst kunna minnena från dess glansdagar väl för ögonblicket undanträngas af de vidrigheter, som sedan följt, men de skola under kommande lyckligare tider helt säkert åter stå upp och kunna aldrig helt utplånas hvarken ur Malmös eller Balterhafssträndernas kommersiella och industriella historia. Att skönja deras mera direkta följder är framtiden förbehållet.

FRÅN PILDAMMARN A I ÄLDRE TID.

UTSTÄLLNINGENS FÖRHISTORIA.

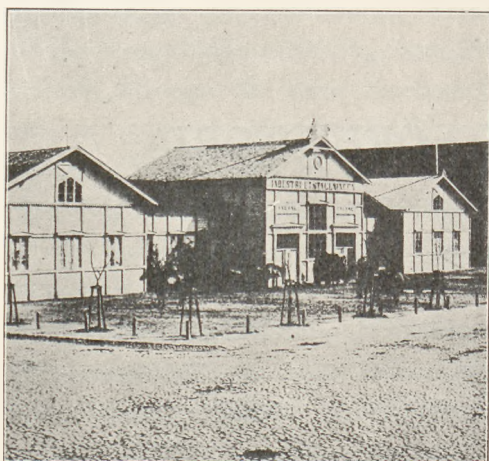
AF H. FR. AHLSTRÖM.

Förarbetena för Baltiska utställningen sträcka sig gifvetvis ganska långt tillbaka i tiden. Första uppslaget till densamma är att söka hos Malmö Industrieförening, som i enlighet med sitt i föreningens stadgar angifna program under sin något mer än femtioåriga tillvaro ställt sig i spetsen för och lyckligt genomfört flera utställningar, till en början smärre och mera lokala, men därefter omfattande samtliga de tre skandinaviska länderna. Med lifligt minne särskildt af den efter dåvarande förhållanden ganska storslagna "nordiska industri- och slöjdutställningen" här i staden år 1896, hade inom föreningens styrelse dess ordförande, d. v. kaptenen C. O. Wahlgren, i början af år 1908 framkastat tanken på anordnandet af en ny, i större skala planlagd utställning, om möjligt förlagd till år 1914, då, efter hvad det försports, de skånska länens hushållningssällskap komme att med ett större skånskt landtbruksmöte högtidlighålla sin hundraåriga tillvaro. De föregående utställningarne hade, förmenades det, visat sig utöfva ett kraftigt inflytande icke blott på industrien och näringarne utan ock i en mångfald andra hänseenden inom samhället. Men icke nog härmed; med hänsyn till de särskildt efter år 1905 inträdda förhållandena vore det af vikt, att hela landets industri och handel kraftigt upprycktes, samt nya afsättningsorter åt söder och öster bereddes för landets produkter. Ett af de bästa medlen härför syntes vara anordnandet af en större utställning, till hvilken länderna kring Östersjön, — det Baltiska hafvet, — inbjödes att i fredlig täflan uppvisa sina bästa

alster. Någon lämpligare plats i Sverige för en sådan utställning kunde ej tänkas än Malmö med dess centrala läge vid Öresund, Baltiska hafvets viktigaste förbindelseled med Oceanen, dess gamla förbindelser med de öfriga städerna vid Östersjöns stränder och dess synnerligen bekväma kommunikationer med såväl det öfre Sverige som, särskildt efter tillkomsten af ångfärjeleden mellan Rügen—Pommern och Skåne, med de tre andra länderna kring Östersjön. Malmö hade ock under de senaste årtiondena kraftigare än någon annan svensk stad utvecklat sig, hvadan det vore att förvänta, att stadens invånareantal omkring år 1914 skulle hafva nått 100,000-talet, och staden, som därmed inträdt i storstädernas krets, kunna med tillbörlig pondus uppträda som värd vid en internationell utställ-

ning af större omfattning än någon af dem, som hittills hållits i Norden.

Enhälligt och med lifligt intresse omfattande det af ordföranden väckta förslaget, kallade Industriföreningens styrelse föreningen till allmänt möte den 15 april 1908, och föreningen beslutade därå, utan någon gensägelse, bifalla styrelsens förslag att anordna en större industriutställning i Malmö något af de närmaste åren efter 1910, helst år 1914, att för ärendets vidare beredande tillsätta en kommitté af fjorton personer och att anvisa medel till bestridande af kommitténs omkostnader.

INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN I MALMÖ 1865.
EXTERIÖR.

Till ledamöter af kommittén utsågos stadsfullmäktiges ordförande, lektorn fil. doktorn Edw. Lindahl, borgmästaren W. Skytte, drätselkammarens ordförande grosshandlaren Sew. Axelson, industriföreningens ordförande kaptenen Wahlgren och vice ordförande inspektören Axel Agri, handverksföreningens ordförande fabrikören Salomon Andersson och sekreterare disponenten A. C. Lembke, stadsingeniören majoren A. Nilsson, stadsarkitekten Salomon Sörensen, grosshandlaren Lorens Faxe, byggmästaren N. J. Stenmarck, ingenjören F. H. Kockum J:or, disponenten Th. Blomqvist och fabrikören C. H. Richter med d. v. stadsnotarien vice häradshöfdingen H. Fr. Ahlström och arkitekten Harald Boklund såsom sekreterare.*)

*) Af de utsedde ledamöterna afgick stadsarkitekten Sörensen, innan kommittén fullgjort sitt uppdrag, och fabrikören Andersson afled den 4 januari 1911. Arkitekten Boklund kom aldrig att fungera som sekreterare hos kommittén.

Den sålunda tillsatta kommittén höll den 21 maj 1908 sitt första sammanträde, — då till ordförande i kommittén valdes doktor Edw. Lindahl, — och fastslog därvid, att den tilltänkta utställningen borde hållas år 1914.

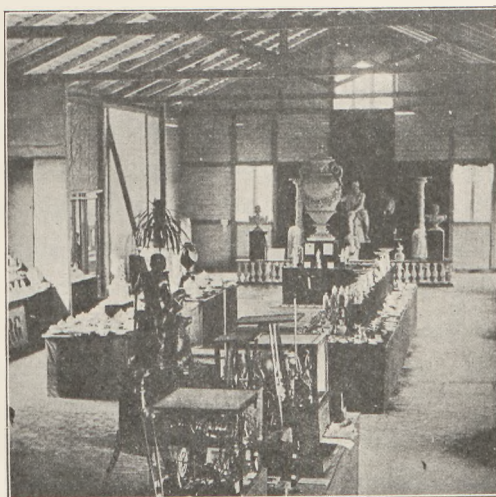
Kommitténs första åtgöranden afsågo att söka utröna den stämning, som kunde förefinnas för eller emot utställningen inom Sverige såväl som inom de öfriga baltiska länderna.

Då det var att förvänta, att under H. M. Konungens snart inträffande första officiella besök i Köpenhamn utställningsfrågan skulle komma att bringas på tal, och det därför ansågs vara af vikt, att Sveriges minister därstädes, envoyén H. Lagercrantz, vore initierad i frågan, uppdrog kommittén åt herrar Lindahl, Wahlgren och Ahlström att uppvakta envoyén Lagercrantz för att för honom framlägga planen, sådan den nu föreläge, och söka väcka hans intresse för saken. Envoyén Lagercrantz upptog framställningen med stor välvilja och utlofvade ock att, därest tillfälle därtill bereddes honom, han skulle på det lifligaste söka bidra till att väcka H. M. Konung Fredriks och danska regeringens sympatier för företaget.

Med det snaraste hänvände sig vidare kommittén till d. v. ministern för utrikes ärenden, H. Exc. Trolle i en skrifvelse, däri kommittén, efter att hafva lämnat en utredning af utställningsplanen, anhöll, att H. Exc. måtte gifva detta icke blott för Malmö och de sydliga landskapen, utan jämväl för hela Sverige och dess näringslif betydelsefulla företag det understöd, som det från Kgl. Utrikesdepartementet nödvändigt behöfde och som i främsta rummet torde bestå i ett officiellt utrönande af sympatierna för den ifrågasatta utställningen från Danmarks, Tyska rikets och Rysslands sida.

Kgl. Utrikesdepartementet lät i anledning häraf genom svenska beskickningar i de tre länderna inhämta yttranden i saken utaf ledande personer inom de olika ländernas industriella kretsar. De svar, som ingingo, voro emellertid icke oblandadt tillfredsställande.

Svenska beskickningen i Berlin meddelade, att från auktoritativt håll inhämtats, att, om Tyskland officiellt inbjödes att delta i utställningen, man natur-

INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN I MALMÖ 1865.
INTERIÖR.

ligen komme att svara, att man af politiska och ekonomiska grunder gärna ville tillmötesgå inbjudningen, men att man i afseende å deltagandet gifvetvis vore beroende af industrikretsarne. Inom dessa vore man f. n. trött på utställningar, och det vore ännu svårt att öfverskåda frågans läge. Stämningen vore emellertid mindre gynnsam i afseende å allmänna världsutställningar, än om det gällde en utställning med visst föremål eller med inskränkt antal deltagande stater. Denna senare omständighet förmenades kunna tagas till intäkt för den ifrågasatta utställningen.

Från Ryssland meddelades, att man ansåge sig icke kunna så lång tid i förväg göra något uttalande i saken, långt mindre på något sätt utfästa sig till deltagande. Först sedan en officiell inbjudning, åtföljd af utredning och program, ingått, torde vederbörande komma att fatta position i frågan.

Det gynnsammaste svaret ingick, som väntadt var, från Danmark. Flera framstående representanter för dansk industri och handel, hvilka ansågos i hög grad besitta förmåga att bedöma stämningen för ett danskt deltagande i en utställning i Malmö och hvilka därför af svenska beskickningen tillspordes i saken, uttalade sig enstämmigt för nödvändigheten af Danmarks deltagande, och det ansågs säkert, att den blifvande utställningen i Malmö kunde påräkna ett lifligt deltagande från Danmarks sida, äfvensom att, om ock en på vissa håll ifrågasatt utställning i Köpenhamn år 1913 skulle komma till stånd, — därtill utsikterna dock förmenades vara små, — detta icke komme att inverka menligt på Danmarks deltagande i Malmöutställningen.

Snart nog förspordes emellertid, — oaktadt de af ledande industrimän gjorda uttalandena, — att inom Industriforeningen i Köpenhamn kraftigt verkades för åstadkommandet af en större utställning där år 1913 till firande utaf tjugofemårsminnet af 1888 års stora nordiska utställning. En sådan utställning i Köpenhamn året före Malmöutställningen skulle gifvetvis verka till stor skada för denna senare, och det gällde därför att komma till en öfverenskommelse med Industriforeningen för förhindrande af en utställning i Köpenhamn så kort tid före den i Malmö. Efter instruktion från Kgl. Utrikesdepartementet satte sig envoyén Ernst Günther, som under tiden efter envoyén Lagercrantz blifvit Sveriges minister i Köpenhamn, i förbindelse med Industriforeningens mest framskjutne män, och det aftalades att, för ärendets behandling, ett sammanträffande i Köpenhamn skulle anordnas mellan representanter för Industriforeningen och utställningskommittén. Vid denna sammankomst, som under envoyén Günthers presidium ägde rum i mars 1909, träffades preliminär öfverenskommelse därom, att Industriforeningen afstode från sina planer på anordnande af en utställning i Köpenhamn år 1913 och i stället förklarade sig vilja med all kraft verka för ett lifligt danskt deltagande i den tilltänkta utställningen i Malmö under förutsättning, att den svenska regeringen uttalade sin sympati för ett deltagande från svensk sida i en

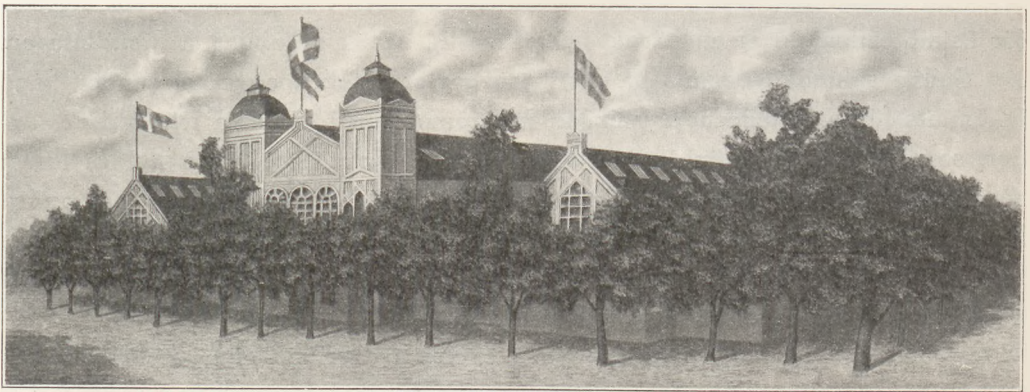
utställning i Köpenhamn något år efter 1914. Sedan svenske ministern från sin regering förskaffat ett sådant sympatiuttalande och Industriföreningen å "representantskabsmøde" den 16 april 1909 bekräftat det preliminära aftalet, var saken ordnad och faran för en konkurrerande utställning i Köpenhamn bragt ur världen. Efter framställning från kommittén bemyndigade H. Ex. Utrikesministern svenska beskickningen i Köpenhamn att officiellt hos Industriföreningen därstädes anhålla, att denna måtte omhändertaga och leda Danmarks anslutning till utställningen. Härå svarade föreningen, att den "gerne modtager dette Hverv, som den vil sætte en Ære og Glæde i at røgte efter bedste Evne, saaledes at Deltagelsen fra Danmarks Side kan blive den baltiske Udstilling i Malmø værdig". Sedan dess har ock från dansk sida, isynnerhet af Industriföreningen i Köpenhamn, allt åtgjorts för åstadkommande af en värdig och rikhaltig dansk afdelning å utställningen.

Sedan sålunda genom Kgl. Utrikesdepartementets medverkan under hand inhämtats förberedande upplysningar om stämningen i de olika främmande länder, som tänktes skola inbjudas till deltagande i utställningen, utsändes under senare hälften af år 1909 preliminära inbjudningar först till industri- och andra likartade föreningar samt enskilda industriidkare inom Sverige och därefter, under förmedling af Sveriges beskickningar och konsulat i Danmark, Tyskland och Ryssland, till dessa länders industrikretsar.

Å de inom landet i mera än 2,000 exemplar spridda cirkulärskrifvelserna ingick endast ett ganska ringa antal svar. Visserligen voro dessa nästan utan undantag välvilliga, men svarsskrifvelsernas fåtalighet hade kunnat verka nedslående, om ej kommittén väl vetat, att förhållandet varit enahanda vid föregående liknande tillfällen. Kommittén lät alltså ej modet falla utan arbetade kraftigt och målmedvetet vidare. Inom landet, särskildt i mellersta och norra delarne af detsamma, började snart, såväl i pressen som å möten inom föreningar och i af sådana anordnade enquêtes, en opinion mot det djärft planlagda, sydsvenska eller, som man ville göra gällande, skånskt-lokalspatriotiska företaget att upparbetas. Allt motstånd till trots, lyckades kommittén dock genomdrifva sina planer, tack vare kraftigt understöd från andra håll, särskildt af regeringen, och sedan utställningen blifvit en fait accompli, förstummades motståndet och alla krafter samarbetade ifrigt på, att Sverige måtte i den storslagna täflan, som mellan nationerna komme att äga rum, värdigt häfda sin plats.

Ett af de första ärenden, kommittén upptog till behandling, gällde platsen för den tilltänkta utställningen. Snart nog enades kommittén om, att denna borde förläggas till ett af stadsingeniören major Nilsson föreslaget område kring de s. k. Pildammarne. Detta område tillhörde Malmö stad, hvadan alla kostnader för planering, dränering och, åtminstone delvis, plantering icke voro bortkastade, helst i händelse ett framkommet förslag om anläggandet af en större skogspark

kring Pildammarne förverkligades, då området kunde användas äfven för framtida utställningar, och staden sålunda erhöle förmånen af att allt framgent hafva en permanent och centralt belägen utställningsplats, därå vissa byggnader kunde bibehållas och användas för den ena utställningen efter den andra. Utmed det tilltänkta utställningsområdet framlöpte Malmö—Ystads järnväg. Å denna, från hvilken spår kunde ledas in på området, kunde alltså bekvämligen transporten af byggnadsmaterialier och utställningsgoods äga rum, liksom ock en provisorisk hållplats för persontrafik kunde erhållas alldeles utanför entrén till området. Detta kunde jämväl utan större svårighet sättas i bekväm förbindelse med stadens gatu- och spårvägsnät. I omedelbar anslutning till platsen för utställningen,

1881 ÅRS UTSTÄLLNING. — EXTERIÖR.

likaledes å stadens egen mark och invid nämnda järnväg, fanns lämpligt och tillräckligt stort område för det tilltänkta jubileumslandtbruksmötet. Hos stadsfullmäktige i Malmö väcktes af de kommitténs ledamöter, som tillika voro fullmäktige, motion om upplåtande för utställningen af omförmälda område, innehållande, då Pildammarnes vattenyta medräknades, 51,6 hektar, och stadsfullmäktige biföllo utan någon diskussion den 11 februari 1910 denna, af drätselkammaren tillstyrkta motion, utan att därvid från fullmäktiges sida uppställdes annat villkor, än att en plan för de förberedande arbetena å utställningsfältet förelades stadsfullmäktige och planens godkännande afvaktades, innan dessa arbeten utfördes.

Länge dröjde det emellertid ej förr än en kraftig opinion uppstod för att söka kullkasta beslutet om utställningens förläggande till Pildamsområdet. Staden hade nämligen genom byte med Kgl. Maj:t och Kronan förvärfvat områdena Limhamnsfältet, Beritta Gurrilyckan och Erikslust, och förslag väcktes nu, att utställningen borde anordnas å dessa och angränsande områden. Detta förslag, grundadt å Limhamnsfältets företråde ur rent estetisk synpunkt i följd af dess belägenhet vid Sundet, förfäktades ifrigt i ett par pressorgan och å möten, an-

ordnade af olika föreningar inom samhället. Till utställningskommittén inkommo ock från flera håll framställningar, att kommittén måtte frångå sitt beslut i ärendet. Efter moget öfvervägande fann sig emellertid kommittén med öfvervägande pluralitet böra vidhålla, att utställningen skulle förläggas till det redan af stadsfullmäktige anvisade området vid Pildammarne. De skäl, som anfördes för detta beslut, voro enligt kommitténs protokoll för den 15 juli 1910, "att saken

1881 ÅRS UTSTÄLLNING. — INTERIOR.

ej finge ses uteslutande ur estetisk synpunkt, utan äfven tagas i betraktande de fördelar för staden det ena eller andra området användande kunde bereda; att ur sådan synpunkt Pildamsområdet ovillkorligen måste gifvas företrädet, då å detsamma vidtagna anordningar kunde få bestående värde och vissa byggnader blifva kvarstående till gagn vid kommande utställningar och för andra allmännyttiga ändamål; att genom ett upprifvande af förra beslutet hela utställningsfrågan kunde förhalas, enär lång tid komme att åtgå för erforderliga underhandlingar angående upplåtandet af senast föreslagna områdena, af hvilka Limhamnsfältet alltjämt användes såsom exercisfält för Kronprinsens husarregemente och Erikslust vore utarrenderadt till år 1921; att det vore ovisst, om stadsfullmäktige skulle vara med om ett utbyte af utställningsområde; att Limhamnsfältet vore

sankt och mycket utsatt för vindarne från sjön, hvartill komme att rök från Limhamnsjärnvägen och fabriker i Limhamn ständigt droge öfver fältet; att kommitterade för landtbruksmötet år 1914, som redan fått sig upplåtet område intill utställningens invid Pildammarne, med säkerhet ej skulle finna sig i att i stället få platsen för mötet förlagd å Mellanheden eller i dess närhet; samt att kostnaderna för Limhamnsfältets användande säkerligen skulle blifva betydligt större än de utgifter, som blefve en följd af utställningens förläggande till Pildamsområdet".

Oppositionen till förmån för utställningens anordnande å Limhamnsfältet och angränsande områden var ej ännu förstummad. Ett ytterligare försök att genomdrifva detta förslag gjordes, i det att ett antal medlemmar af Industriföreningen hänvände sig till dennas styrelse med anhållan, att föreningen måtte sammankallas för att yttra sig i frågan. Ett allmänt möte med föreningens medlemmar hölls ock den 22 september 1910, därå föreningen, hvars medlemmar synnerligen talrikt tillstädeskommit, efter en längre, uttömmande diskussion beslutade att, i enlighet med sin styrelsers tillstyrkande, uttala, att den gillade utställningskommitténs beslut, att utställningen skulle förläggas till det område vid Pildammarne, som af stadsfullmäktige för ändamålet upplåtits.

Ej mera än en mening torde numera finnas därom, att valet af plats var synnerligen lyckligt, äfven om det varit för en sjöstad som Malmö tilltalande att få sin utställning placerad utmed Öresund, och en genialisk arkitekt kunnat äfven där åstadkomma en lika härlig skapelse som den, hvilken han reste kring Pildammarne.

Redan tidigt satte sig kommittén i förbindelse med den framstående experten i utställningsbranschen, hofintendenten Carl L. Bendix i Stockholm och lyckades erhålla hans utfästelse att åt utställningen ägna sin bepröfvade förmåga och sin rika erfarenhet i egenskap af generalkommissarie, en befattning som emellertid skulle tillsättas af Kgl. Maj:t. Häremot hördes ej någon allvarligare gensaga. — Värre blef det emellertid, då det gällde att ordna arkitektfrågan. Inom kommittén hade förberedelsevis diskuterats, huruvida uppdraget att utarbета förslag till utställningsområdets planerande, planterande och bebyggande skulle lämnas åt en bestämd arkitekt eller utbjudas till allmän täflan bland svenska arkitekter. Då det sipprat ut, att kommittén hade sina tankar riktade på skaparen af den senaste utställningen i Stockholm, 1909 års oförgätliga "hvita stad", arkitekten Ferdinand Boberg, hemställde sex i Malmö bosatta arkitekter, att kommittén måtte bereda dem tillfälle att kollektivt täfla med arkitekten Boberg eller annan arkitekt, som kunde af kommittén vara utsedd. Efter långvariga förhandlingar mellan kommittén samt arkitekten Boberg och de sex Malmöarkitekterna träffades öfverens-

kommelse om en täflan, däri dessa senare skulle gemensamt konkurrera med arkitekten Boberg. Tiden för täflingsförslagets ingifvande fastställdes slutligen, efter det att villkoren för täflingen flera gånger undergått förändringar, till den 15 mars 1911, och vid fatalietidens utgång befanns, att fyra förslag inkommit, ett signeradt "Ferdinand Boberg" och de tre öfriga anonyma. De personer, som enligt öfverenskommelse mellan samtliga parter utsetts att granska och afgifva utlåtande öfver de inkomna förslagen, — öfverintendenten Carl Möller, professorn E. Lallerstedt och hofintendenten Carl L. Bendix i Stockholm samt arkitekten,

1896 ÅRS UTSTÄLLNING. — FÅGELPERSPEKTIV.

lektor John Smedberg och stadsingenjören, major A. Nilsson i Malmö — sammanträdde omedelbart, och i det utförligt motiverade yttrande, de sedermera afgåivo, förklarade de enhälligt, att de satte det af arkitekten Boberg uppgjorda förslaget i främsta rummet.

Arkitekten Bobergs täflingsritningar blefvo sedan, med endast några smärre, hufvudsakligen af besparingshänsyn föranledda förenklingar, följda vid utställningsfältets och dess många byggnaders anordnande.

Kommittén, som under fortgången af sitt arbete funnit, att vid den ifrågasatta utställningen borde, vid sidan af industri- och slöjdafdelningen, äfven förekomma en konstafdelning, hade under hösten 1910, under medverkan af hofintendenten Bendix, uppgjort ett budgetförslag, därvid kommittén haft att taga hänsyn å ena sidan till iakttagandet af den största möjliga sparsamhet och å den andra till sträfvan efter att ävägabrinda en utställning, som kunde lända

landet till heder och gagn. Att allt för mycket spara på utgifterna syntes kommittén vara en dålig ekonomi. Företaget måste dock naturligen hållas inom rimliga, efter landets och särskildt utställningsortens bärkraft afpassade gränser. Vid uppgörandet af budgetförslaget hade kommittén till ledning de i tryck tillgängliga berättelserna angående utställningarne i Köpenhamn 1888 och i Stockholm 1897, isynnerhet den senare, därvid kommittén tog som allmän regel att beräkna utgifterna något högre och inkomsterna något lägre, än man då hade anledning antaga, att de slutligen skulle ställa sig. Gifvetvis kunde siffrorna dock i allt fall endast blifva approximativa, och de hafva äfven senare måst i en del afseenden justeras.

Kommitténs arbete hade nu fortskridit så långt, att kommittén vid sammanträde den 5 november 1910 såg sig i tillfälle att, med godkännande af uppgjort förslag, som förut cirkulerat bland kommitténs ledamöter, besluta att till Kgl. Maj:t genom sin ordförande ingifva en underdånig framställning af följande lydelse:

"Till Konungen.

Sedan flera år tillbaka har inom intresserade kretsar talats om lämpligheten af och möjligheterna för att inom den närmaste tiden i Malmö anordna en större industri- och konstutställning. Medan å ena sidan framhållits, att intresset för större, allmänna utställningar slappats, och att dessa borde ersättas af mindre specialutställningar, har däremot med kraft häfdats, att en större utställning städse visat sig verka eggande och uppryckande för näringslivet i det land och särskildt den landsdel, som gjordes till plats för utställningen, då därigenom bereddes tillfälle ej blott för de utställande att få sina alster kända och jämförda med andras utan ock för de utställningsbesökande att lära känna hvad som i den ena eller andra riktningen kunde åstadkommas, att vidga sina kunskaper och sin erfarenhet, för att därefter göra dessa fruktbara

Särskildt har med stor liflighet utställningsidén omfattats inom Malmö Industrieförening, som tidigare vid flerfaldiga tillfällen trädte i spetsen för och lyckligen genomfört större utställningar här i staden, senast den nordiska industri- och slöjdutställningen år 1896. Vid allmänt möte den 15 april 1908 beslutade ock Industrieföreningen, i enlighet med förslag af föreningens styrelse, enhälligt att anordna en större industriutställning i Malmö något af de närmaste åren efter 1910, helst 1914; att tillsätta en kommitté af fjorton personer med uppdrag att bereda utställningsfrågan i hela dess vidd; att söka åvägabringa behöflig garanti för utställningen; att ingå till myndigheter och föreningar med begäran om anslag och kreditiv samt att, när företaget kunde anses betryggadt, utse utställningsstyrelse m. m.; att till gäldande af eventuella kostnader bevilja kommittén ett förslagsanslag af 6,000 kronor; samt att till ledamöter af kommittén utse stadsfullmäktiges ordförande, stadens borgmästare, drätselkammarens ordförande och vice ordförande, industrieföreningens ordförande och vice ordförande, Malmö handtverksföreningens ordförande och sekreterare, stadsingenjören och stadsarkitekten äfvensom undertecknade Stenmarck, Kockum, Blomqvist och Richter.

Sedan kommittén den 21 maj 1908 konstituerat sig och därvid till ordförande utsett undertecknad Lindahl, anslöt sig kommittén redan vid detta sitt första sammanträde till den redan inom Industriföreningens styrelse uttalade tanken, att utställningen icke, såsom förut i Sverige anordnade företag af denna art, skulle blifva skandinavisk, utan fastmera, på grund af under senare tider inträdda förhållanden, planläggas och genomföras såsom en baltisk utställning, omfattande samtliga Östersjöländerna, således, utom Sverige, äfven Danmark, Ryssland och Tyskland, hvad de båda senare rikena anginge, framför allt deras vid Östersjön belägna delar.

Såsom förläggningssort för en utställning af sådan omfattning lämpade sig Malmö, enligt kommitténs åsikt, synnerligen väl. Genom sitt läge vid Öresund i omedelbar närhet af Danmark och framför allt dess hufvudstad samt genom sina goda kommunikationer, särskildt sedan ångfärjeförbindelsen med Tyskland hunnit öppnas och utveckla sig, framstår Malmö alltmera såsom den naturliga förbindelselänken mellan Sverige och de öfriga Östersjöländerna samt torde ock bättre än någon annan svensk stad ägna sig till samlingspunkt för industriell täflan.

För att utröna, hurudan stämningen för den tilltänkta utställningen kunde vara inom Danmark, Ryssland och Tyskland, sökte och erhöil kommittén medverkan af Utrikesdepartementet, som benäget lät genom Eders Kungl. Maj:ts beskickningar i Köpenhamn, S:t Petersburg och Berlin inhämta yttranden af personer, hvilkas ord kunde anses i förevarande hänseende hafva betydelse.

Från Köpenhamn meddelades, att af ledande män inom industriella kretsar uttalats de lifligaste sympatier för utställningen, men att, om ock utsikterna för åvägabringandet af en påtänkt, större utställning i Köpenhamn år 1913 icke ansåges stora, det dock framhållits, att i vissa kretsar inom Industriföreningen därstädes kraftigt verkades för en sådan utställning. På initiativ af Eders Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn åstadkoms inför honom ett sammanträffande mellan representanter för därvarande Industriförening och utställningskommittén. Resultatet häraf blef, att ett aftal träffades, enligt hvilket Industriföreningen afstode från sina planer på anordnande af en utställning i Köpenhamn 1913 och i stället förklarade sig vilja under vissa förutsättningar med all kraft verka för ett lifligt danskt deltagande i den tilltänkta utställningen här.

Industriföreningen i Köpenhamn, — hvilken alltid i utställningsfrågor intagit en för hela Danmark ledande ställning, — har sedermera på gifven anledning i skrifvelse af den 15 april detta år förklarat, att densamma gärna mottoge ett uppdrag att träda i spetsen för Danmarks anslutning till utställningen, hvilket uppdrag densamma, — såsom orden lyda, — "vil sætte en Ære og Glæde i at røgte efter bedste Evne, saaledes at Deltagelsen fra Danmarks sida kan blive den baltiske Udstilling i Malmø værdig".

De svar, som genom Eders Kungl. Maj:ts beskickningar i S:t Petersburg och Berlin erhöilos, gingo i hufvudsak ut därpå, att det så lång tid i förväg ej gärna läte sig göra att lämna mera bestämda uppgifter angående ett möjligt deltagande i utställningen, om ock, särskildt hvad Tyskland anginge, spårats ett icke ringa intresse för saken.

Senare har ock såväl till industriföreningar och andra liknande sammanslutningar samt enskilda näringsidkare inom riket som ock, beträffande de främmande länderna, genom Utrikesdepartementets benägna försorg spridts ett stort antal cirkulärskrifvelser, innefattande preliminär inbjudan till utställningen. Å dessa skrifvelser har

ingått ett ganska stort antal svar, i hvilka nästan utan undantag uttalats sympati för utställningsidén.

I afseende å tidpunkten för utställningens afhållande enades kommittén också redan vid sitt första sammanträde därom, att året 1914 vore härför lämpligast. Det har ju städse ansetts vara af vikt att kombinera en större utställning med firandet af något historiskt minne eller någon händelse af särskild betydelse för fosterlandet eller åtminstone för den landsdel, inom hvilken utställningen skulle hållas. År 1914 gå Malmöhus och Kristianstads läns hushållningssällskap att fira minnet af sin hundra-åriga tillvaro. Det ämna de göra genom att i Malmö såsom provinsen Skånes hufvudort och den stad, hvars utveckling varit närmast knuten till den framåtgående landsbyg- dens utveckling och förkofran, afhålla ett allmänt skånskt landbruksmöte, omfattande icke allenast landbruket och dess binäringar utan äfven en historisk utställning med återblick på det skånska jordbrukets storartade utveckling under det svunna seklet, hvilket landbruksmöte kommer att, liksom alla förut afhållna skånska landbruks- möten, anordnas af Skånska Hushållningsföreningen, som utgör en sammanslutning mellan de båda skånska hushållningssällskapen. Det har därför synts kommittén naturligt att, såsom skett vid föregående liknande tillfällen, åren 1865, 1881 och 1896, samtidigt här åstadkomma en större utställning af industri- och konstalster.

Det torde emellertid här icke böra lämnas oanmärkt, att större utställningar under år 1914 äro påtänkta i Kristiania och Hamburg. Ingendera af dessa utställningar torde dock, enligt kommitténs förmenande, komma att för den tilltänkta utställning- en här hafva sådan inverkan, att denna bör inhiberas eller uppskjutas.

Den planerade utställningen i Kristiania, i hvilken vederbörande kommitté, uti sin till norska departementet för handel, sjöfart och industri nyligen afgifna "ind-beretning", förutsätter, att Sverige och Danmark skola lämnas tillfälle att deltaga, är afsedd att bilda ett led, måhända det förnämsta, i festligheterna till firande af Norges "frihetsjubileum" och är beräknad att öppnas den 17 maj 1914. Deltagandet i denna utställning torde därför ej blifva lifligt hvarken från svensk eller dansk sida, helst om officiell inbjudan till utställningen i Malmö snarligen utgår.

Utställningen i Hamburg är afsedd att omfatta handtverks- och industrialster endast från nämnda stad. Om ock utställare från Hamburg skulle blifva förhindrade att del- taga i utställningen här, torde det dock vara föga antagligt, att någon konkurrens mellan de båda utställningarne skulle komma ifråga. Ordföranden i Hamburger Gewerbe- verein har tvärtom för svenska generalkonsuln i Hamburg framkastat tanken på, att man kunde fästa resebyråers uppmärksamhet på, att rundresor, sällskapsfärder o. d. lämpligen kunde omfatta båda utställningarne.

Slutligen arbetas ock på åstadkommandet af en utställning i Landskrona år 1913 till firande af denna stads 500-åriga tillvaro, men lika litet som den nordiska industri- och slöjdutställningen i Malmö år 1896 hade någon menlig inverkan på allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm år 1897, lika litet torde en mindre utställning i Landskrona, om den kommer till stånd, vara till olägenhet för den större utställningen här påföljande år.

I fråga om plats för utställningen var kommitténs första tanke, att denna, eftersom Malmö hade sin största betydelse som sjöstad, borde förläggas vid sundet. Den plats, kommittén då fäste sig vid, var egendomen Ribersborg, belägen väster om staden,

mellan denna och Limhamn. Det utställningsområde, som därigenom vunnes, skulle med lätthet kunna sättas i förbindelse med Slottsparken, Kungsparken och det af staden från Eders Kungl. Maj:t och Kronan förvärfvade området kring Malmöhus. Härigenom erhöles stora fördelar, såsom att Kungsparkens restaurationsbyggnad skulle kunna användas och Malmöhus' gamla historiska byggnader tagas i anspråk för någon del af utställningen. Då emellertid Ribersborg befinner sig i enskild ägo, och det är högst osannolikt, att de nu å och invid Malmöhus befintliga fängelserna kunna utrymmas och det af staden förvärfvade området af denna öfvertagas så tidigt, som behöfdes för områdets användande i och för utställningen, frångicks snart nog tanken på utställningens förläggande till Ribersborg och närliggande områden.

I stället enades kommittén om, att utställningen borde förläggas till området vid de s. k. Pildammarne, belägna söderut från staden och i närheten af platsen för det ursprungliga Malmö, innan staden förflyttades till fiskläget Sqvalperup, dess nuvarande läge.

Dessa dammar eller sjöar, hvilka upptaga en yta af något mera än tio hektar, skulle, enligt kommitténs förmenande, komma att i hög grad för utställningsarkitekten underlätta ett ur estetisk synpunkt tilltalande användande af området. Detta befinner sig i stadens ägo, hvadan kostnaderna för planering, dränering och, åtminstone delvis, plantering skulle komma staden till godo, helst i händelse ett af stadsingenjören uppgjort förslag om anläggande af en större skogspark kring Pildammarne förverkligas, då området kan användas äfven för framtida utställningar, och staden sålunda erhåller förmånen af att allt framgent hafva en permanent och centralt belägen utställningsplats, därå vissa byggnader måhända kunna bibehållas och användas för den ena tillfälliga utställningen efter den andra. Utmed tilltänkta utställningsområdets ena sida framlöper Malmö—Ystads järnväg. Å denna, från hvilken spår kunna ledas in å området, kan alltså bekvämligen transporten af byggnadsmaterialier och utställningsgods äga rum, liksom ock en provisorisk hållplats för persontrafik torde kunna erhållas utanför entrén till området. Detta kan jämväl utan svårighet sättas i bekväm förbindelse med stadens gatu- och spårvägsnät. I omedelbar anslutning till platsen för industriutställningen, likaledes å stadens egen mark och invid nämnda järnväg, kunde ock upplåtas lämpligt och tillräckligt stort område för tidigare omförmälda landtbruksutställningen.

På därom gjord framställning beslutade stadsfullmäktige i Malmö den 11 februari detta år att till plats för utställningen upplåta det å vidfogade kartblad närmare angifna område, innehållande, om Pildammarnes vattenyta däri inberäknas, 51,6 hektar, under vilkor att en plan för de förberedande arbetena å utställningsfältet föreläggas stadsfullmäktige och planens godkännande afvaktas, innan dessa arbeten utföras, samt bemyndiga drätselkammaren att bestämma i fråga om tiden, då det upplåtna området må tagas i bruk.

Det sålunda erhållna utställningsområdet — ett sammanhängande fält med en jordareal af öfver 400,000 kvadratmeter — synes kommittén vara för sitt ändamål synnerligen lämpligt och af fullt tillräcklig storlek, jämfördt med de områden, som stått till buds för de senaste nordiska utställningarne, af hvilka, för att taga ett exempel, den i Stockholm år 1897 hållna allmänna konst- och industriutställningen förfogade öfver ett område af 210,000 kvadratmeter. Skulle det emellertid visa sig,

att det af stadsfullmäktige för utställningen upplåtna fältet ej blefve tillräckligt, finnas i omedelbart sammanhang med detsamma stora områden, som tillhöra staden och f. n. utarrenderats till farmer, men hvilka, i händelse af behof, utan tvivel skola af stadens myndigheter ställas till utställningens förfogande.

Till plats för tilltänkta skånska landbruksmötet år 1914 hafva stadsfullmäktige, på hemställan af Skånska Hushållningsföreningen, den 3 juni detta år upplåtit ett jordområde af omkring 18 hektar, i väster gränsande intill det åt den baltiska utställningen anvisade området, samt, i fall af behof, ytterligare omkring 7 hektar jord, hvarjämte stadsfullmäktige för de arbeten å mötesfältet, som afse öppna dikens ersättande med täckta afloppsledningar och vattenledningars nedläggande till och inom fältet, anvisat ett belopp af högst 30,000 kronor samt beviljat mötesbestyrelsen dels ett anslag af 30,000 kronor och dels ett kreditiv å 20,000 kronor, det senare att utgå efter mötets slut i mån af behof.

Sedan dessa beslut af stadsfullmäktige fattats, och efter det att staden genom sist-förflutna riksdags beslut blifvit ägare af Kronan förut tillhöriga Beritta Gurrilyckan och Limhamnsfältet jämte andra jordar belägna å stadsområdets västligaste del mot gränsen åt Limhamn, framkastades, hufvudsakligen från arkitekthåll, och förordades i någon af stadens tidningar, att, med upprifvande af beslutet om utställningens förläggande till området vid Pildammarne, till plats för densamma i stället borde väljas de forna kronojordarne och angränsande, delvis i enskild ägo varande jordområden. Genom ett antal för denna plan intresserade medlemmar af Malmö Industrieförening drogs frågan inför föreningen, såsom den myndighet, som tagit initiativet till utställningen och tillsatt kommittén, men vid ett synnerligen talrikt besökt allmänt möte beslutade föreningen uttala sitt gillande af kommitténs redan gjorda val af plats för utställningen.

Utställningens program har kommittén tänkt sig skola sönderfalla i två hufvudafdelningar, industriafdelningen och konstafdelningen, hvartill eventuellt, i händelse enighet härom kan uppnås med bestyrelsen för skånska landbruksmötet, skulle komma en tredje, landbruksafdelningen.

Industriafdelningen skulle uppdelas i följande nio sektioner:

- Sekt. 1. Undervisningsväsen och hälsovård.
- „ 2. Husslöjd.
- „ 3. Ingeniörs- och byggnadsväsen.
- „ 4. Industri och handverk.
- „ 5. Maskiner, redskap och transportmedel samt elektricitet.
- „ 6. Skeppsbyggeri, sjöfart och fiske.
- „ 7. Sport- och turistväsen.
- „ 8. Egna hem.
- „ 9. Stats- och kommunafdelning.

Hvarje sektion skulle delas i grupper och dessa åter i klasser.

Konstafdelningen skulle, enligt kommitténs förmenande, endast omfatta konstalter af nu lefvande konstnärer och uppdelas i grupper efter de olika arterna af skön konst.

Kommittén har icke funnit lämpligt att närmare ingå på programmets detaljer utan förmenar att programmets uppställande bör öfverlätas åt den blifvande utställningsstyrelsen.

Vid uppgörandet af förslag till budget för utställningen har kommittén haft att taga hänsyn å ena sidan till iakttagandet af den största möjliga sparsamhet och å den andra till sträfvan efter att åvägabringa en utställning, som kunde lända landet till heder och gagn. Att allt för mycket spara på utgifterna har synts kommittén vara en dålig ekonomi: hellre ingen utställning än en i för ringa skala anlagd och därför föga tilldragande sådan. Dock måste gifvetvis tillses, att företaget hålles inom rimliga, efter landets och särskildt utställningsortens bärkraft afpassade gränser.

Efter ofvan angifna principer framlägger nu kommittén följande budgetsförslag:

Utgifter:

Byggnader: industrihall	Kr. 400,000: —	
maskinhall	„ 400,000: —	
konsthall	„ 150,000: —	
fiskerihall	„ 20,000: —	
skogspaviljong	„ 15,000: —	
sport- och turistpaviljong	„ 30,000: —	
kommissariat och entré	„ 50,000: —	
restaurationsbyggnader	„ 100,000: —	
maskinhus	„ 50,000: —	
viadukt	„ 25,000: —	Kr. 1,240,000: —
spåranläggningar	„ 25,000: —	
planeringsarbeten	„ 100,000: —	
planteringar	„ 100,000: —	
fontäner o. d.	„ 50,000: —	
driftkostnader	„ 1,400,000: —	
oförutsedda utgifter	„ 285,000: —	
	Summa	Kr. 3,200,000: —

Inkomster:

Entréer	Kr. 900,000: —
platshyror	„ 250,000: —
diverse hyresafgifter	„ 110,000: —
försäljningsprovision	„ 50,000: —
tombola	„ 100,000: —
af nöjesafdelning	„ 50,000: —
räntor	„ 25,000: —
anslag: af Svenska staten	„ 200,000: —
„ Malmö stad	„ 300,000: —
„ Malmö Industriförening, redan beviljadt	„ 15,000: —
af utställningslotteri	„ 1,200,000: —
	Summa
	Kr. 3,200,000: —

Till ledning vid budgetsförslagens uppgörande har kommittén haft de i tryck tillgängliga berättelserna angående utställningarna i Köpenhamn 1888 och i Stockholm 1897, i synnerhet den senare. Gifvet är emellertid, att siffrorna endast kunna vara approximativa.

Bland utgiftsposterna framstå först de, som upptagits för byggnader. Beträffande dessa är att märka, dels att kommittén tänkt sig, att utställningen skulle bekosta endast de byggnader, som erfordras för svenska utställare, med undantag för konsthallen, som är afsedd att inrymma alster från alla i utställningen deltagande länder, medan däremot de främmande makter, som komma att delta i utställningen, skulle, såsom fallet varit vid alla i senare tider utomlands afhållna utställningar, själfva bygga för sina utställare, och dels att byggnadsmaterialier skulle efter utställningens slut återtagas af vederbörande entreprenörer. Byggnadskostnaden har, efter samråd med arkitekter och byggmästare, beräknats till i rundt tal 20 kronor pr kvadratmeter, hvadan alltså såväl industri- som maskinhall komme att innesluta c:a 20,000 kvadratmeters golvyta.

Driftkostnaderna, som vid utställningen i Stockholm år 1897 uppgingo till i rundt tal 1,150,000 kronor, har kommittén, med hänsyn till den prisstegring, som sedan dess å alla områden inträffat, ansett sig icke kunna upptaga till lägre belopp än 1,400,000 kronor; och har kommittén, då alla utgifter, så lång tid i förväg, ej kunna med någon säkerhet beräknas, funnit nödigt att till oförutsedda utgifter upptaga så stort belopp som 285,000 kronor.

Å inkomstsidan har kommittén främst uppfört entréavgifter med 900,000 kronor, ett belopp, som kommittén, med hänsyn till Malmö stads belägenhet och synnerligen goda kommunikationer, förmenar ej kan vara för högt, då motsvarande inkomstpost i afrundade tal uppgått i Köpenhamn 1888 till 1,500,000 kronor och i Stockholm 1897 till 1,400,000 kronor. Kommittén hyser nämligen den väl grundade förhoppningen, att utställningen, om den klokt anordnas och väl reklameras, skall blifva flitigt besökt ej blott från Sverige utan ock från utlandet, i all synnerhet från det närbelägna Danmark och jämväl från Tyskland, därifrån redan en alltjämt sig ökande turistström via Sassnitz och Trelleborg öfver Malmö söker sig väg till vårt land.

Såsom inkomstkälla har kommittén ansett sig ej kunna undvara platshyror, som uppförts med samma belopp, som beräknats för Stockholmsutställningen, eller 250,000 kronor. Skulle möjlighet uppstå att, såsom skedde i Stockholm, efterskänka dessa hyresavgifter, vore sådant naturligtvis önskvärdt, då utställarne, äfven utan en sådan avgift, komma att betungas af dryga kostnader för sitt deltagande i utställningen.

Af andra hyresavgifter, såsom för restaurationer, frukt-, blomster-, vykorts- och tobakskiosker m. m., samt provisioner för försålda utställningsföremål, har kommittén beräknat tillhoppa 160,000 kronor, mot vid Stockholmsutställningen influtna 291,000 kronor.

Tombolan har kommittén ansett böra inbringa samma belopp som vid Stockholmsutställningen, eller 100,000 kronor.

Af Malmö Industriförening har, såsom redan nämnts, lämnats ett anslag å 15,000 kronor, däri inberäknadt det belopp, föreningen, när kommittén tillsattes, ställde till dennas förfogande.

Till utställningen i Köpenhamn år 1888 beviljades anslag af danska staten å 300,000 kronor och af Köpenhamns kommun å 200,000 kronor, medan till Stockholmsutställningen år 1897 anslogos af staten 400,000 kronor och af Stockholms stad 300,000 kronor.

Kommittén har dristat sig att i sitt budgetsförslag upptaga anslag af statsmedel å 200,000 kronor och af Malmö stad å 300,000 kronor. I olikhet mot hvad vid föregående

liknande tillfällen skett, är alltså det anslag, kommittén hyser förhoppning att erhålla af statsmedel, lägre än det påräknade kommunala anslaget. Grunden härtill är, att, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, Malmö stad, såsom förläggningssort för utställningen, kommer att af densamma skörda så stora, särskildt indirekta, fördelar, att ett sådant kraf på staden ej kan anses obilligt.

Att för utställningen kräfva anslag af statsmedel är en tvingande nödvändighet, då utställningen är afsedd att vara internationell, och det ej kan tänkas, att främmande makter skola officiellt däri deltaga och för ändamålet lämna anslag, med mindre den inbjudande staten först beviljat sådant anslag och därigenom visat sig lämna företaget sitt understöd.

Statsanslaget kan lämpligen utgå med en fjärdedel under hvart af åren 1911—1914, och vid dess beviljande fästas det villkor, att detsamma, om efter utställningens afslutande öfverskott förefinnes, i främsta rummet återbäres.

Hittills angifna inkomster jämte beräknad ränteinkomst uppgå ej till högre belopp än 2,000,000 kronor, hvadan alltså en brist å 1,200,000 kronor ännu förefinnes. Detta bristbelopp måste emellertid, i den händelse utställningen blefve nödsakad att, emot hvad som beräknats, på sin bekostnad uppföra byggnader jämväl för de främmande, i utställningen deltagande staterna, ökas med ytterligare 600,000 kronor.

Till täckande af bristen å 1,200,000 kronor, eller eventuellt 1,800,000 kronor, ser kommittén ingen annan utväg, än att hos Eders Kungl. Maj:t i underdånighet hemställa om tillstånd att för ändamålet anordna ett penninglotteri. Väl vet kommittén, att mot ett sådant å många håll resas betänkligheter, men lotterier hafva redan af Eders Kungl. Maj:t medgifvits till förmån för Stockholmsutställningen år 1897 liksom för andra företag af allmän, nationell innebörd, till hvilka erforderliga medel ej kunnat på annat sätt åvägbringas. Utställningens vara eller icke vara beror helt och hållet af nådigt tillstånd till lotteri; utan sådant kan den icke komma till stånd.

Under förhoppning att Eders Kungl. Maj:t måtte nådigt upptaga och bifalla kommitténs underdåniga framställning, tillåter sig kommittén framlägga följande plan för lotteriet, uppgjord i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den, som fastställts för ett nu med Eders Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd för annat ändamål pågående lotteri.

1:o) Lotteriet upplägges till fördelning i 9 af hvarandra oberoende dragningar, hvarje dragning med ett antal af 100,000 lottsedlar å 10 kronor, för hvilket pris lotterna skola säljas till allmänheten. Vinstbeloppet i hvarje dragning skall vara 700,000 kronor och vinster och lotter sålunda specificeras:

1 vinst å kr. 50,000	Kr. 50,000: —
5 vinster å kr. 10,000	„ 50,000: —
10 „ „ „ 5,000	„ 50,000: —
100 „ „ „ 1,000	„ 100,000: —
150 „ „ „ 500	„ 75,000: —
1,000 „ „ „ 100	„ 100,000: —
3,300 „ „ „ 50	„ 165,000: —
5,500 „ „ „ 20	„ 110,000: —
<hr/>	<hr/>
10,066 vinster	Kr. 700,000: —

2:o) Af behållningen i hvarje dragning skola 200,000 kr. tillfalla utställningen och högst 100,000 kr. användas till bestridande af omkostnaderna för lotteriet. Skulle å sistnämnda belopp öfverskott uppstå, reserveras det till betäckande af möjligen

- uppkommande brist å följande dragningar. Förefinnes vid alla dragningarnes avslutande något öfverskott, må på Eders Kungl. Maj:ts nädiga bestämmande bero, huru det skall användas.
- 3:o) Innan försäljningen af lottsedlar till första dragningen börjar, skall hos Eders Kungl. Maj:t eller Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Malmöhus län styrkas, att utställningsföretaget påbörjats.
- 4:o) Försäljningen af lotterna skall ombesörjas af kommitterade, hvilka utställningsstyrelsen utser, och detaljbestämmelser därutinnan af dessa kommitterade fastställas.
- 5:o) Dragningar i lotteriet skola äga rum under åren 1913, 1914 och 1915, så att 3 dragningar förekomma hvarje af ofvannämnda år, enligt detaljplan, som af utställningsstyrelsen upprättas och för godkännande underställes Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande.
- 6:o) Vinsterna skola utbetalas en månad efter dragningens början. Den vinnare, som icke inom ett år från den dag, dragningen började, uttagit sin vinst, har förlorat sin rätt till vinstbeloppet. Sålunda uppkommet öfverskott tillfaller utställningen.

Skulle, mot all beräkning, efter användande af samtliga ofvan angifna inkomstskällor, dock uppstå brist, har kommittén för afsikt att å enskild väg åstadkomma teckning af garantiförbindelser, att i sista hand anlitas.

I anslutning härtill och under åberopande af hvad kommittén i ärendet andragit, tillåter sig kommittén i djupaste underdånighet hemställa:

att Eders Kungl. Maj:t måtte besluta, att en baltisk industri- och konstutställning skall hållas i Malmö år 1914;

att Eders Kungl. Maj:t täcktes utse styrelse, generalkommissarie och generalsekretäre för nämnda utställning;

att Eders Kungl. Maj:t behagade till deltagande i denna utställning inbjuda de öfriga kring Östersjön belägna länderna: Danmark, Ryssland och Tyskland;

att Eders Kungl. Maj:t i nåder måtte för utställningen bevilja ett anslag af 200,000 kronor, att utgå med 50,000 kronor under hvart af åren 1911, 1912, 1913 och 1914;

att Eders Kungl. Maj:t måtte medgifva, att till förmån för utställningen inrättas ett penninglotteri i hufvudsaklig öfverensstämmelse med här framför intagna plan; samt

att Eders Kungl. Maj:t behagade medgifva ej mindre fraktfrihet å statens järnvägar och å ångfärjorna mellan Malmö och Köpenhamn samt mellan Trelleborg och Sassnitz till och från utställningen för gods, som är afsedt att å densamma exponeras, än äfven fria resor för utställningsstyrelsens medlemmar å statens järnvägar till och från de sammanträden, som i utställningsangelägenheter komma att hållas.

Malmö den 5 november 1910.

Underdånigst
EDW. LINDAHL.

W. SKYTTE.
AXEL AGRI.
JOHN BLOMQUIST.
F. H. KOCKUM.
A. NILSSON.
N. J. STENMARCK.

S. AXELSON.
S. ANDERSSON.
L. FAXE.
A. C. LEMBKE.
C. H. RICHTER.
C. O. WAHLGREN.

H. Fr. Ahlström."

Kort tid härefter aflät kommittén till stadsfullmäktige i Malmö hemställan, att fullmäktige måtte för den tilltänkta utställningen bevilja ett anslag å 300,000 kronor. Denna framställning bifölls den 13 januari 1911 utan votering af stadsfullmäktige, under villkor dels att sökta statsanslaget å 200,000 kronor beviljades och att utställningskommitténs ansökan om ett penninglotteri till förmån för utställningen af Kgl. Maj:t bifölles, dels ock att, därest efter utställningens avslutande öfverskott förefunnes, detta, sedan först statsanslaget återburits, skulle i mån af tillgång därefter användas till återgåldande af stadens anslag. Utdrag af stadsfullmäktiges protokoll i ärendet inlämnades därefter genom kommitténs ordförande till Kgl. Finansdepartementet för att biläggas kommitténs till Konungen ingifna underdåniga ansökan om statsanslag för utställningen m. m.

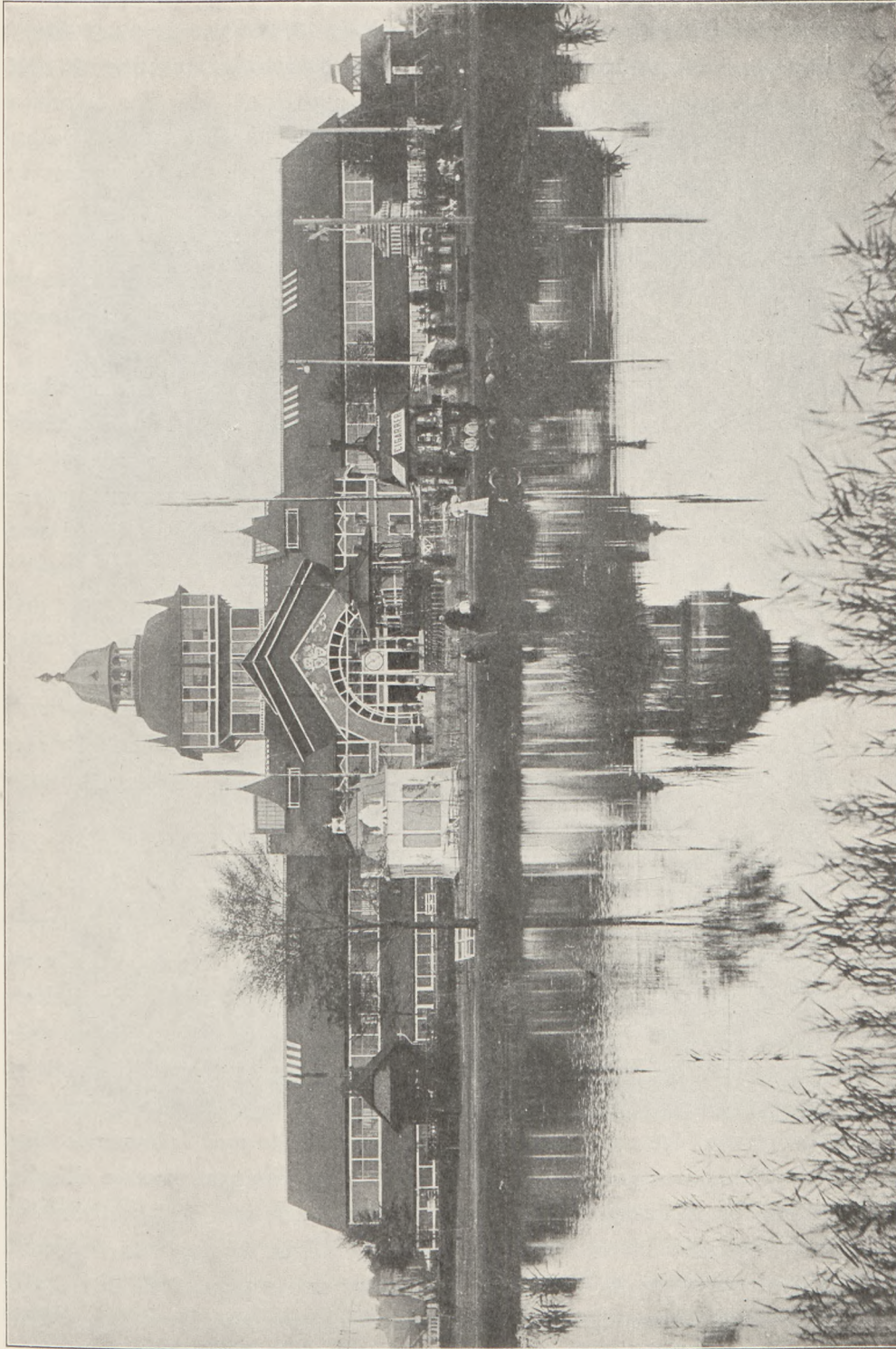
Kommitténs underdåniga hemställan till Kgl. Maj:t remitterades omedelbart till Kgl. Kommerskollegium, som för att inhämta upplysningar om de åsikter, hvilka inom intresserade kretsar i Sverige vore rådande beträffande frågan om anordnandet af ifrågasatta utställningen, anmodade styrelsen för Sveriges Industriförbund — hvilket först samma år bildats —, Fullmäktige i Jernkontoret, Styrelsen för Sveriges handtverksorganisation, Stockholms handelskammare, Göteborgs handelskammare, Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, Gefle handelskammare, Södra Elfsborgs läns industri- och handelskammare, Örebro läns handels- och industrikammare, Styrelsen för Sveriges allmänna exportförening samt Styrelsen för Svenska pappersbruksföreningen att till kollegium inkomma med det yttrande, som vederbörande kunde finna vara af omständigheterna påkalladt.

I de till Kommerskollegium med anledning häraf afgifna yttrandena uttalade sig dessa korporationer i hufvudsak sålunda:

Styrelsen för Sveriges Industriförbund. Styrelsen hade redan innan Kommerskollegium anhållit om dess uttalande i denna fråga ägnat spörsmålet om industriens ställning till utställningar i allmänhet sin uppmärksamhet samt för den skull från en del ledande personer inom industrien inhämtat deras åsikter beträffande utställningsväsendet samt för behandling af frågan anordnat ett diskussionsmöte under hösten 1910. Som en sammanfattning af de åsikter, som vid denna behandling af principfrågan framgått, förmenade förbundet kunna otvetydigt fastslås, att utställningsväsendet numera förlorat en stor del af den betydelse för industrien, som det under forna tider utan tvifvel ägt. Kommunikationsväsendets stora utveckling hade gifvit industrien möjligheter att direkt framlägga sina alster för den särskildt intresserade allmänheten på ett betydligt verksammare sätt, än som vore möjligt genom en utställning. Ett deltagande från industriens sida innebure i de flesta fall därför en ekonomisk uppoffring, som icke i nämnvärd mån motsvarades af därmed sammanhängande fördelar.

Det hade emellertid äfven framhållits, att större utställningar, anordnade med vissa längre tids mellanrum, måste anses äga berättigande, då därigenom lämnades en god bild af industriens utveckling under den senast förflutna tidsperioden, och att industrien af nationella hänsyn hade vissa förpliktelser att delta i dylika utställningar.

Beträffande den s. k. baltiska utställningen hade förbundets styrelse genom förfrågningar hos förbundets medlemmar och på annat sätt sökt att bilda sig en uppfattning om, hvilka åsikter bland Sveriges industriidkare vore rådande beträffande lämpligheten och gagnet af en utställning i Malmö till den omfattning, som utställningskommittén i sin underdåniga skrifvelse af den 5 november 1910 angifvit, och hade styrelsen därvid funnit, att den öfvervägande delen af Sveriges industri icke ställde sig sympatisk mot ifrågavarande utställning. Trävaruindustrien, snickeriindustrien, järnindustrien (med ett undantag), metallindustrien och större delen af den mekaniska verkstadsindustrien ställde sig afvisande mot den planerade utställningen. Styrelsen hade emellertid äfven kunnat konstatera, att en del af den svenska industrien hyste intresse för utställningens anordnande, och att denna del icke endast omfattade i sydligaste delen af riket belägna industriella verk utan äfven på andra orter befintliga. Särskildt cement- och byggnadsindustrien hade med styrka framhållit, att en större utställning för dem skulle vara af afsevärd nytta. — Då anordnandet af den baltiska utställningen onekligen vore en fråga af den beskaffenhet, att någon enighet mellan de olika industriella intressena icke stode att erhålla, hade Industriförbundet helst önskat att inskränka sitt uttalande till ett konstaterande af, att den öfvervägande delen af industrien icke önskade den baltiska utställningen, men att på vissa håll inom industrien äfven sympatier för utställningens anordnande förefunnos. — Af utställningskommittéens underdåniga framställning framginge emellertid, att förarbetena för utställningens anordnande bland annat utmynnade i underhandlingar med representanter för främmande nationers industri, och att dessa underhandlingar delvis förmedlats af officiell svensk myndighet, samt att därvid den danska industrien under vissa förutsättningar afstått från anordnandet af en utställning i Köpenhamn år 1913. Med hänsyn till de nationella förpliktelser, som otvetydigt genom dessa underhandlingar iklädts, syntes det Industriförbundet icke önskvärdt, att den svenska industrien nu skulle undandra sig att understödja den baltiska utställningen. Industriförbundet ansåg sig dock i detta sammanhang böra som ett önskemål uttala, att utställningar af den omfattning och af den internationella karaktär, som här vore fallet, icke måtte i sina detaljer af lokala organisationer planläggas, och framför allt icke underhandlingar med utlandet inledas, förrän den svenska industriens organisationer öfver hela landet blifvit satta i tillfälle att uttala sig. Om emellertid

1896 ÅRS UTSTÄLLNING. — EXTERIÖR.

den baltiska utställningen komme till stånd, hvilket under rådande omständigheter syntes oundvikligt, vore det dock af största betydelse, att densamma på det kraftigaste understöddes. För den svenska industrien innebure ett deltagande i utställningen utan tvifvel en ekonomisk uppoffring, som den komme att påtaga sig hufvudsakligen af nationella hänsyn. Ett kraftigt understödjande från statsmakternas sida vore emellertid äfven nödvändigt, för att landets prestige icke skulle äfventyras i en kanske alltför ojämn täflan med en af världens största industristater. — Beträffande utställningens anordnande ansåge sig Industriförbundet böra framhålla, att från industriellt håll under de senare åren med allt större skärpa uttalats betänkligheter mot prisbedömning vid utställningar, hvilken man numera fränkände så godt som all betydelse.

På grund af hvad som anförts afgaf därför styrelsen för Sveriges Industriförbund beträffande den baltiska utställningen det uttalande, att Industriförbundet för sin del icke under förhandenvarande omständigheter ansåge sig böra uttala sig emot den baltiska utställningens anordnande; att densamma, om den komme till stånd, måtte på kraftigast möjliga sätt understödjas af statsmakterna; att någon prisbedömning vid densamma icke måtte förekomma; samt att vid kommande utställningar af liknande slag industriens organisationer öfver hela landet måtte sättas i tillfälle att uttala sig på ett så tidigt stadium af förberedelsearbetena som möjligt.

Jernkontorets styrelse. Styrelsen hade till ett antal af Jernkontorets delägare, som kunde väntas hafva särskildt intresse för saken, utsänt förfrågan rörande den ställning, som järntillverkarne toge till frågan om utställningens anordnande, äfvensom huruvida ett deltagande såsom utställare kunde från Jernkontorets delägare påräknas. Att döma af de inkomna svaren syntes något större intresse för utställningen ej förefinnas bland Jernkontorets delägare. Bland skäl mot utställningen hade framhållits, att de sjutton år, som förflutit sedan 1897 års utställning, vore en väl kort tid för att en stor och allmän uppvisning af industrien skulle vara från de enskilda industriidkarnes sida önskvärd. Jernkontorets styrelse skulle således med hänsyn härtill egentligen sakna anledning att förorda utställningen. Såsom Industriförbundet framhållit i sitt yttrande, till hvilket styrelsen kunde i hufvudsak hänföra sig, syntes emellertid i sakens nuvarande läge och i betraktande särskildt af de med främmande länder förda förhandlingar så godt som oundvikligt, att utställningen komme till stånd. Under sådan förutsättning ansåge styrelsen synnerligen önskvärdt, att den svenska järnhandteringen blefve vid utställningen på bästa möjliga sätt representerad; och hade styrelsen för den skull beslutat att under påpekande af det skick, i hvilket frågan befunne sig, till Jernkontorets delägare rikta en förnyad förfrågan, huruvida de icke numera ansåge sig böra deltaga i utställningen.

Styrelsen för Sveriges handtverksorganisation. Med hänsyn därtill att det svenska handtverket säkert skulle komma att vinna en beaktansvärd framgång i yrkesteknisk och konstnärlig utveckling genom de studier, som af handtverks-

1896 ÅRS UTSTÄLLNING. — INTERIÖR.

idkare kunde göras å utställningen, vid hvilken måhända i en ej ringa utsträckning torde kunna eröfras utländsk marknad för vissa svenska handtverksalster, ansåg sig styrelsen böra uttala sympatier för utställningsförslaget samt framhöll lämpligheten af att staten anordnade särskilda stipendier för handtverksidkares studieresor till utställningen.

Stockholms handelskammare, som i hufvudsak anslöt sig till Industriförbundets yttrande, ville af skäl, som föranledt Industriförbundets tillstyrkande, icke motverka utställningsplanerna.

Göteborgs handelskammare, som dock uttryckte en viss tvekan angående nyttan för industrien och handeln af sådana utställningar som den ifrågasatta, tillstyrkte emellertid anordnandet af den baltiska utställningen och förordade, att den måtte komma i åtnjutande af begärda statsunderstödet.

Skånes handels-, industri- och sjöfartskammare. För att utröna den ställning, som den skånska industrien intog till utställningen, hade handelskammaren kallat de skånska industriidkarne att gemensamt öfverlägga i frågan. Vid mötet rådde fullständig enighet därom att utställningen borde komma till stånd samt att den helt visst komme att blifva af den allra största betydelse för såväl den större som den mindre industrien. Äfven handelskammaren ansåg, att utställningen borde komma till stånd i den utsträckning kommitterade föreslagit. Dess berättigande och styrka skulle, enligt handelskammarens förmenande, ligga däri, att den blefve en stor internationell utställning, som fäste utlandets uppmärksamhet på vårt land och bidroge till att göra de svenska industriprodukterna allt mera kända. Det vore af den största betydelse, att inbjudningen till Tyskland, Ryssland och Danmark att delta i utställningen utginge utan någon som helst begränsning.

Smålands och Blekinge handelskammare. Enär det blifvit för handelskammaren anmäldt, att några inom handelskammarens distrikt befintliga industrier ämnade att, därest utställningen komme till stånd, delta i densamma, och enär redan mycket blifvit åtgjort för att få utställningen till stånd, instämde handelskammaren i Industriförbundets yttrande.

Geñle handelskammare. Handelskammaren hade till ett antal industrifirmor inom distriktet, hvilka kunde antagas vara benägna att uttala sig öfver utställningen, utsänt en förfrågan om lämpligheten af utställningens understödjande från statens sida och om sannolikheten af respektive firmors deltagande i utställningen, därest den komme till stånd. Att döma af de ingångna svaren syntes något nämnvärdt intresse för utställningens hållande ej förefinnas inom kammarens distrikt. Då någon allmännare tillslutning från handelskammarens distrikt, åtminstone från dess större industriidkare, icke torde kunna påräknas, saknade kammaren anledning att förorda utställningens hållande och dess understödjande af staten.

Södra Elfsborgs läns industri- och handelskammare. Utställningen hade ej vidare betydelse för ortens textilindustri, hvadan kammaren ej funne någon anledning att uttala sig till förmån för densamma, men ville dock icke förneka,

att möjligen andra industrigrenar kunde hafva viss fördel af att få sina fabrikat utställda och kända.

Örebro läns handels- och industrikammare. Handelskammaren hade under hand inhämtat yttrande från åtskilliga industriidkare, som tillhörde kammaren och kunde tänkas vilja delta i utställningen. Handelskammaren hyste betänkligheter mot att utställningar anordnades så ofta som nu vore fallet. Någon lifligare sympati för utställningen hade handelskammaren ej funnit inom Örebro stad med dess omnejd. Då emellertid förberedelserna för utställningen hunnit så långt, att inbjudning att delta i densamma syntes hafva under hand utgått, ansåg handelskammaren, att statsmyndigheterna måtte till häfdande af det nationella intresset på allt sätt understödja utställningen, därest den komme till stånd.

Styrelsen för Sveriges allmänna exportförening. Föreningen hade vid flera tillfällen förordat Sveriges deltagande i mera betydande internationella utställningar, då föreningen ansett, att det vore af stor vikt att på sådant sätt söka bevara och understödja våra utländska afsättningsområden. Men det torde vara ovisst, huruvida liknande och mot de dryga kostnaderna svarande gagn för vår exportindustri kunde vara att motse af en internationell utställning inom vårt eget land och på en ort, dit utställare från med oss på vår egen marknad täflande främmande länder till och med hade lättare att föra sina produkter än många af våra egna industriidkare. Styrelsen ansåg sig därför icke hafva anledning att särskildt förorda den ifrågavarande utställningen. Skulle emellertid af skäl, som det icke tillkomme styrelsen att bedöma, den föreslagna utställningen icke desto mindre komma till stånd, ville styrelsen framhålla önskvärdheten af att man sökte så mycket som möjligt begränsa det utländska deltagandet till en sådan omfattning, att den svenska industrien med sina mindre ekonomiska resurser icke måtte framstå i allt för ogynnsam dager i förhållande till de utländska konkurrenterna.

Svenska pappersbruksföreningen. Å sammanträde den 21 mars 1911 beslutade föreningen lämna det meddelande, att föreningen ej hade något intresse för utställningen och att den ansåge, att en sådan utställning ej kunde blifva till gagn för den svenska pappersindustrien.

Kgl. Kommerskollegium afgaf den 11 april 1911 anbefallda underdåniga utlåtandet, däri kollegium, efter att hafva utförligt relaterat såväl kommitterades framställning som de yttranden, hvilka af kollegium införskaffats, för egen del uttalade sig på följande sätt:

"Af de inkomna svaren från förenämnda tolf industriella och kommersiella sammanslutningar framgår sålunda, att tre af dessa ur ren industrisynpunkt uttala sig direkt till förmån för anordnandet af den ifrågasatta utställningen och att fem andra

biträda samma åsikt, dock kanske mest med hänsyn till de hänvändelser till utlandets industriidkare, som redan ägt rum, under det att de fyra återstående anse sig sakna anledning förorda förslaget.

Detta tyder på att för närvarande något lifligare intresse för utställningens bringande till stånd i allmänhet icke förefinnes bland dem inom landet, som skulle närmast beröras af utställningen. Detta förhållande torde emellertid, enligt Kollegii åsikt, delvis kunna tillskrivas de låga konjunkturer, hvarunder de flesta af våra industrier sedan några år arbetat. Å andra sidan ådagalägger utredningen, att industriens män i landets sydligare delar samt representanterna för vissa industrigrenar inom landet i dess helhet — såsom Sveriges industriförbund också särskildt framhållit — lifligt intressera sig för den föreslagna planens realiserande och hålla före, att en utställning af den internationella art, som förslaget åsyftar, skulle vara till afsevärd nytta för vårt land såväl i tekniskt som kommersiellt hänseende.

Vid behandling af frågan om afhållande af en industriutställning i Malmö år 1914 hafva såsom skäl mot utställningen särskildt framhållits, dels att väl kort tid förlutit, sedan den senaste allmänna industriutställningen här i landet år 1897 afhölls, för att vår industri skulle hunnit i tillräcklig grad utveckla och förkofra sig, och dels att den nu föreslagna utställningsorten icke ligger centralt i landet utan i dess södra utkant, dit kommunikationerna från större delen af landet alltså äro långa och besvärliga, och att man därför icke kan räkna på, att den inhemska industrien skall kunna där blifva fullständigt representerad från landet i dess helhet.

Om ock det första af dessa skäl ej kan frånräknas en viss betydelse, anser Kollegium likväl, att detsamma icke behöfver anses vara afgörande, enär det torde vara ovedersägligt, att vår industri sedan år 1897 utvecklats sig så afsevärdt både i kvalitativt och kvantitativt hänseende, att densamma redan nu har åtskilligt nytt att uppvisa i jämförelse med förenämnda år.

Obestriddigt är, att både på det nationella och kanske än mer på det internationella området en viss s. k. utställningströtthet gjort sig märkbar, och helt naturligt framträder denna företeelse starkare under tider af tryckta konjunkturer eller närmast efter dessa. En sådan stämning torde emellertid visa sig vara af mer eller mindre öfvergående natur, nu som mer än en gång tillföre.

I hvarje fall hyser Kollegium den åsikt, att utställningar inom landet lämpligen böra i mån af förekommande omständigheter tid efter annan anordnas för att lämna tillfälle såväl för den konsumerande allmänheten att på ett öfverskådligt och lättfattligt sätt få kännedom om hvad vårt land vid den tiden kan på olika områden åstadkomma som ock för producenterna själfva att genom jämförelse mellan egna och konkurrenternas produkter draga nytta af dessa utställningar för en vidare utveckling af hvars och ens verksamhet.

Hvad därefter beträffar själfva utställningsorten, anser väl Kollegium obetingadt, att, därest fråga vore om en *allmän* svensk industriutställning med obegränsad anslutning från ett större eller mindre antal af Europas industriländer, en sådan borde afhållas i landets hufvudstad, ty endast där torde de materiella och andra nödiga förutsättningarna för en sådan utställnings hållande i vårt land förefinnas. Men då nu är fråga om en utställning, som väl närmast skulle komma att afhållas för uppvisande i hufvudsak af vår — visserligen mycket afsevärda — sydsvenska industris nuvarande

ställning och i hvilken endast våra grannländer vid Östersjön skulle inbjudas att med en viss större eller mindre begränsning deltaga, håller Kollegium före, att Malmö är en mycket lämplig plats för densamma.

Af den utaf Kollegium i ärendet verkställda utredningen framgår, att deltagandet från landets industriidkares sida i utställningen efter all sannolikhet måste antagas blifva väsentligt mindre än hvad kommittén vid sina beräkningar förutsatt. Inbjudningen till de baltiska länderna att deltaga i utställningen synes äfven af detta skäl men särskildt på grund af den mera lokala natur, som utställningen alltså måste erhålla, icke böra blifva obegränsad, utan fast hellre inskränkas att omfatta de industrigrupper, som förnämligast äro representerade inom landets sydliga delar. För en sålunda begränsad utställning böra utgifterna blifva icke obetydligt mindre, än kommittén beräknat. Storleken af denna minskning kan gifvetvis icke nu angifvas, utan beräkningen af densamma liksom fastställandet af det mera detaljerade programmet för utställningen torde utgöra en uppgift, som närmast bör tillkomma den kommitté, hvilken för utställningens anordnande torde eventuellt komma att af Eders Kungl. Maj:t tillsättas under den närmaste framtiden. I hvarje fall bör begränsningen föranleda en nedsättning af det begärda statsanslaget, hvilket Kollegium anser lämpligen böra kunna bestämmas till 100,000 kronor eller dubbelt så mycket som förut kommit någon utställning i Sverige utom hufvudstaden till godo. Vid beviljandet af detta statsanslag bör fästas det villkor, att Malmö stad för samma ändamål anvisar ett anslag af minst 200,000 kronor.

Det begärda penninglotteriet bör af samma anledning kunna begränsas till att omfatta exempelvis sex dragningar af samma storlek och efter hufvudsakligen samma plan som de af kommittén föreslagna nio dragningarna.

Till tryggande af utställningens ekonomi bör slutligen en garantifond af minst 500,000 kronor från enskildt håll anskaffas.

Hvad beträffar den konstutställning, som enligt planen skulle anordnas i samband med industriutställningen, torde det icke tillkomma Kollegium att yttra sig om densammans berättigande ur annan synpunkt än att tillkomsten af en konstutställning på samma plats och vid samma tid, som afsetts för industriutställningens afhållande, endast bör kunna gagna den senare genom den ökning i de besökandes antal, som däraf blifver en mycket sannolik följd.

Med stöd af hvad sålunda anförts, får Kollegium föreslå, att Eders Kungl. Maj:t täcktes

dels besluta

att en industri- och konstutställning skall hållas i Malmö år 1914;

att Danmark, Ryssland med Finland och Tyskland skola inbjudas att deltaga i denna utställning i den omfattning, som på förslag af den blifvande utställningskommittén må med hänsyn till olika förhållanden komma att fastställas för hvarje af dessa länder;

att till täckande af eventuella förluster å utställningen skall anskaffas en garantifond, tecknad af korporationer eller enskilda, till belopp af minst 500,000 kronor;

att såsom bidrag till täckande af kostnaderna för utställningen skall, under förutsättning att från Malmö stad för ändamålet anvisas ett belopp af minst 200,000 kronor, från statens sida lämnas ett anslag af 100,000 kronor, under villkor att, därest öfver-

skott uppstår å utställningen, detta skall i främsta rummet användas till återgåldande, så långt det förslår, af sistnämnda anslag;

att till förmån för utställningen må inrättas ett penninglotteri i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den angifna planen, dock att dragningarnas antal begränsas i enlighet med hvad Eders Kungl. Maj:t framdeles efter utredning af utställningsstyrelsen må finna skäligt bestämma;

att fraktfrihet å statens järnvägar och å ångfärjorna mellan Malmö och Köpenhamn samt mellan Trelleborg och Sassnitz till och från utställningen skall åtnjutas för gods, som är afsedt att å utställningen exponeras; samt

att utställningsstyrelsens medlemmar skola åtnjuta fria resor å statens järnvägar till och från de sammanträden, som i utställningsangelägenheter komma att hållas;

dels och tillsätta en kommitté af lämpligt antal personer med uppgift att utarbeta förslag rörande den beslutade utställningen och underställa detsamma Eders Kungl. Maj:ts pröfning, där så må finnas af omständigheterna påkalladt, samt bringa utställningen till verkställighet."

Naturligt är, att Kommerskollegii utlåtande ej väckte synnerlig glädje eller tillfredsställelse i Malmö eller Skåne. Det blef ock föremål för en ganska oblid kritik i pressen, — icke blott den skånska.

Mera förståelse af sina planer och sträfvanden tyckte sig utställningskommittéerna finna i det yttrande, som den 4 maj 1911 af Statskontoret afgafs till Kgl. Maj:t.

Statskontoret erinrade däri till en början om de anslag, som från statens sida beviljades för konst- och industriutställningen i Stockholm 1897, och framhöll därefter att, om den planerade utställningen i Malmö komme till stånd, staten icke borde undandraga densamma sitt ekonomiska stöd. Det begärda anslaget af 200,000 kronor kunde icke anses för högt tilltaget, då afseende fästades vid den betydliga omfattning utställningen vore afsedd att erhålla och vid de stora kostnader, som vore förknippade med en sådan. Å andra sidan vore det gifvet, att statsunderstödet borde återbäras i den mån det ekonomiska resultatet af utställningen sådant medgäfve. Någon hänvändelse till riksdagen att anslå medel för utställningen förmenade statskontoret icke böra ifrågasättas, utan föreslog, att det begärda understödet måtte utgå med tre fjärdedelar från manufakturförslagslånefonden och en fjärdedel från handels- och sjöfartsfonden, allt under villkor att Malmö stad för ändamålet anslog minst 300,000 kronor samt att, därest efter räkenskapernas afslutande dessa skulle visa öfverskott, detta i främsta rummet användes till återbäring af det af statsmedel beviljade anslaget.

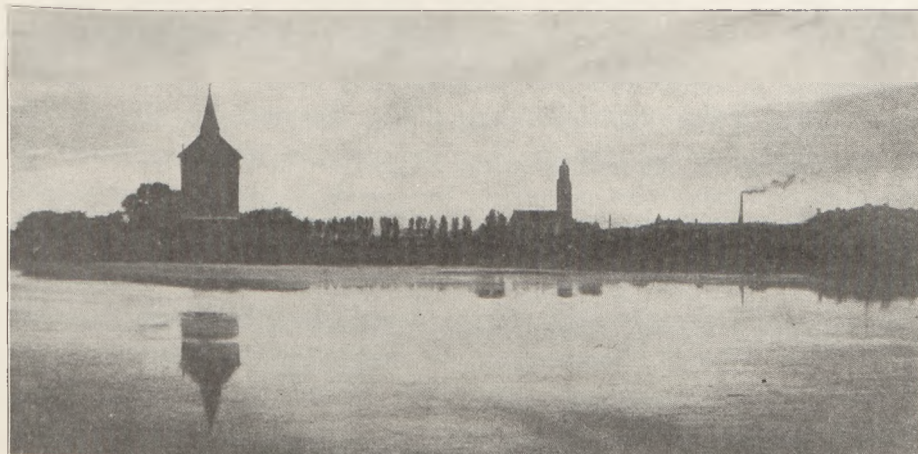
Utställningsfrågan förelåg nu färdig till afgörande, och Kgl. Maj:ts beslut i ärendet väntades dag för dag.

Så ingick den 12 maj från Stockholm under hand officiöst meddelande, att Kgl. Maj:ts afgörande i utställningsfrågan inom kort kunde vara att förvänta, men att för Kgl. Maj:ts bifall till kommitténs underdåniga framställning erfor-

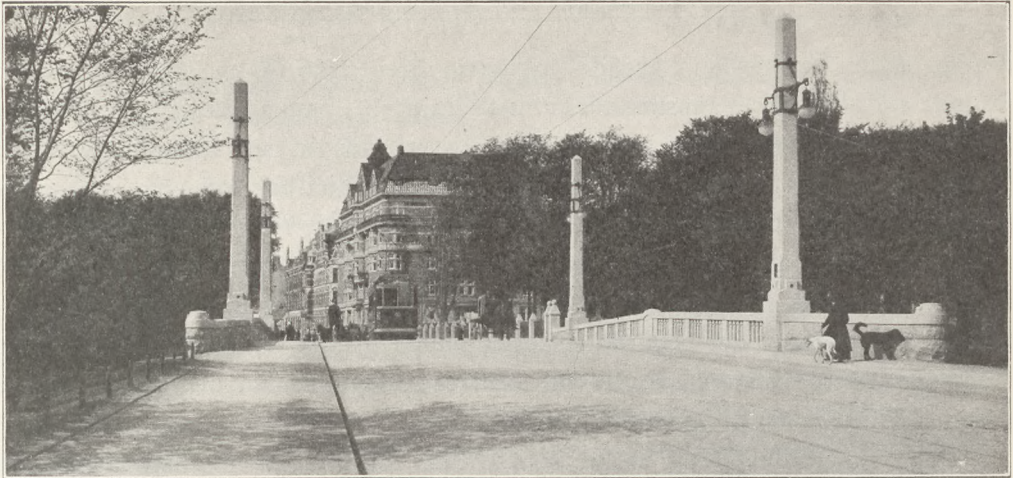
drades, att en hemställan i ärendet inkomme direkt från Malmö stad, att staden sålunda själf beslutade anordnandet af utställningen. Samma dag ingafs i ärendet motion till stadsfullmäktige, som, efter tillstyrkande af sitt beredningsutskott, likaledes samma dag utan votering beslutade, att en baltisk industri- och konstutställning skulle hållas i Malmö år 1914; att till Kgl. Maj:t ingå med underdånig hemställan af enahanda lydelse med den af utställningskommittén gjorda; samt att förbinda Malmö stad att ansvara för att, oberoende af huru försäljningen af lotterna i det begärda lotteriet kunde utfalla, ej mindre de i hvarje dragning utfästa vinsterna skulle till vinnarne utbetalas, än ock minst 200,000 kronor af hvarje dragning tillfalla utställningen.

Detta stadsfullmäktiges beslut, som af dem förklarades enhälligt fattadt och genast justeradt, insändes omedelbart till Kgl. Maj:t och redan få dagar därefter expedierades Kgl. Maj:ts nådiga beslut i ärendet, genom hvilket förklarades, att högsta ledningen af den utaf stadsfullmäktige i Malmö beslutade baltiska industri- och konstutställningen, till deltagande i hvilken Kgl. Maj:t ville låta inbjuda Danmark, Ryssland och Tyskland, skulle tillkomma en af Kgl. Maj:t utsedd styrelse; hvarjämte Kgl. Maj:t dels såsom bidrag till anordnandet af utställningen beviljade ett anslag af 200,000 kronor och dels medgaf, att till förmån för utställningen finge af utställningsstyrelsen anordnas ett penninglotteri enligt af Kgl. Maj:t meddelad plan. Uti samma nådiga bref uppdrog Kgl. Maj:t åt H. K. H. Kronprinsen att vara hedersordförande i utställningens styrelse, nämnde ordförande, vice ordförande och ledamöter i samma styrelse samt förordnade generalkommissarie och generalsekreterare vid utställningen.

Med detta Kgl. Maj:ts bref, gifvet den 19 maj 1911, var den förberedande utställningskommitténs uppdrag afslutadt och ledningen öfvertogs af den utsedda styrelsen. Härmed är således utställningens förhistoria afslutad och utställningen har inträdt i sitt "historiska" skede.

PILDAMMARNÄ MED VATTENTORNET.

VY FRÅN PARKBRON.

ORGANISATION OCH ADMINISTRATION.

AF H. FR. AHLSTRÖM.

Kungl. Maj:ts i det föregående omförmälda nådiga bref af den 19. maj 1911 — utställningens stiftelseurkund — var af följande lydelse:

Gustaf, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung.

Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig!

Sedan en af Malmö industriförening tillsatt kommitté hos Oss gjort underdånig framställning om anordnande af en industri- och konstutställning i Malmö år 1914 samt ej mindre Vårt och rikets kommerskollegium än äfven Vårt statskontor, på grund af särskilda nådiga remisser, öfver berörda framställning afgifvit underdånigt utlåtande, har Ni med underdånig skrifvelse den 15 innevarande maj öfverlämnat en till Oss ställd skrift, däri med anslutning till nämnda framställning stadsfullmäktige i Malmö tillkännagifvit, att stadsfullmäktige beslutat, att en baltisk industri- och konstutställning skulle hållas i Malmö år 1914, hvarjämte stadsfullmäktige hemställt, att Oss täcktes dels utse styrelse, generalkommissarie och

generalsekreterare för utställningen; dels till deltagande i utställningen inbjuda de öfriga kring Östersjön belägna länderna Danmark, Ryssland och Tyskland; dels såsom bidrag för anordnande af utställningen bevilja ett anslag af 200,000 kronor att utgå med 50,000 kronor under hvar och ett af åren 1911, 1912, 1913 och 1914; dels medgifva, att till förmån för utställningen finge inrättas ett penninglotteri, omfattande sex af hvarandra oberoende dragningar och anordnade i enlighet med viss närmare angifven plan; dels ock medgifva ej mindre fraktfrihet å statens järnvägar och å ångfärjorna mellan Malmö och Köpenhamn samt mellan Trelleborg och Sassnitz till och från utställningen för gods, afsedt att å densamma exponeras, än äfven fria resor för utställningsstyrelsens medlemmar å statens järnvägar till och från de sammanträden, som i utställningsangelägenheter komme att hållas; och hafva stadsfullmäktige tillika meddelat, att fullmäktige beslutat att förbinda Malmö stad att, oberoende af huru försäljningen af lotterna i det begärda lotteriet utfölle, ansvara såväl därför att vinsterna till vinnarne utbetalades som äfven att minst 200,000 kronor för hvarje dragning tillfölle utställningen.

Vid föredragning af detta ärende hafva Vi funnit godt förklara, att högsta ledningen af omförmälda af stadsfullmäktige i Malmö beslutade baltiska industri- och konstutställning, till deltagande i hvilken Vi vilja låta inbjuda Danmark, Ryssland och Tyskland, skall tillkomma en af Oss utsedd styrelse; och hafva Vi tillika funnit godt att såsom bidrag för anordnande af ifrågavarande utställning och under förutsättning, att bidrag till utställningen lämnas af staden Malmö till belopp af minst trehundratusen kronor, bevilja ett anslag af tvåhundratusen kronor att utgå med tre fjärdedelar från manufakturörlagslånefonden och med en fjärdedel från handels- och sjöfartsfonden samt att af statskontoret, på rekvisition af vederbörande, utbetalas med femtiotusen kronor under hvar och ett af åren 1911, 1912, 1913 och 1914, dock med villkor att, därest efter afslutande af utställningens räkenskaper dessa utvisa öfverskott, sådant öfverskott skall i främsta rummet användas till återbäring af berörda statsanslag.

Därjämte hafva Vi funnit godt medgifva, att, utan hinder af bestämmelserna i förordningen angående förbud mot lotterier med mera den 6 augusti 1881, till förmån för ifrågavarande utställning ett penninglotteri må af styrelsen för utställningen anordnas enligt följande plan:

1:o) lotteriet skall uppläggas i sex af hvarandra oberoende dragningar, hvarje dragning med ett antal af 100,000 lottsedlar hvarje å 10 kronor, för hvilket pris lotterna skola säljas till allmänheten; vinstbeloppet i hvarje dragning skall vara 700,000 kronor fördeladt sålunda:

1 vinst å kronor 50,000.....	kronor	50,000
5 vinster å „ 10,000.....	„	50,000
10 „ „ „ 5,000.....	„	50,000
100 „ „ „ 1,000.....	„	100,000
150 „ „ „ 500.....	„	75,000
1,000 „ „ „ 100.....	„	100,000
3,300 „ „ „ 50.....	„	165,000
5,500 „ „ „ 20.....	„	110,000
10,066 vinster	Kronor	700,000

2:o) af behållningen i hvarje dragning skola 200,000 kronor tillfalla utställningen och högst 100,000 kronor användas till bestridande af omkostnaderna för lotteriet; skulle å sistnämnda belopp öfverskott uppstå, reserveras det till betäckande af möjligen uppkommande brist å följande dragningar; förefinnes vid alla dragningars afslutande något öfverskott, skall detta användas till ändamål, som af Oss bestämmes;

3:o) försäljningen af lottsedlarna skall ombesörjas af kommitterade, hvilka utställningsstyrelsen utser, och må lottsedlarna icke på yrkesmässigt sätt försälas af andra än kommitterade själfva eller af kommitterade antagna kommissionärer;

4:o) dragningarna i lotteriet skola taga sin början under år 1915 och äga rum under åren 1915 och 1916 på tider, som af Oss på framställning af utställningsstyrelsen bestämmas, samt försiggå enligt detaljplan, som af utställningsstyrelsen upprättas och för godkännande underställes Eder;

5:o) vinsterna skola utbetalas en månad efter dragningens början; den vinnare, som icke inom ett år från den dag, dragningen började, uttagit sin vinst, har förlorat sin rätt till vinstbeloppet; sålunda uppkommet öfverskott tillfaller utställningen;

6:o) granskning af lotteriets räkenskaper skall ske af två därtill af Eder förordnade personer;

7:o) Ni äger att meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga till vederbörlig kontroll å lotteriföretaget, samt att i sådant afseende förordna en kontrollant för utöfvande af tillsyn, att lotteriföretaget utföres enligt angifna grunder och de särskilda föreskrifter, som kunna blifva meddelade; och skall Ni äga, därest anledning därtill förekommer, hos Oss föreslå indragning af lotteriet;

8:o) förenämnda kontrollant, hvilken, liksom ofvanbemälda revisorer, äger att af de genom lotteriet inflytande medel åtnjuta godtgörelse med belopp, som

bestämmas af Eder, skall efter lotteriets afslutande till Eder afgifva berättelse om lotteriets verksamhet.

Dock hafva Vi funnit godt förklara, att, innan försäljning af lotter börjas, staden Malmö skall hafva afgifvit förbindelse att ansvara för att, oberoende af huru försäljningen af lotterna i berörda lotteriföretag utfaller, ej mindre de i hvarje dragning utfästa vinsterna skola till vinnarne utbetalas än ock minst 200,000 kronor för hvarje dragning tillfalla utställningen.

Vidare hafva Vi funnit godt i nåder ej mindre till hedersordförande i utställningens styrelse utse Hans Kungl. Höghet Kronprinsen, Hertigen af Skåne Gustaf Adolf äfvensom uppdraga åt landshöfdingen greve Robert Dela Gardie att vara ordförande i samma styrelse samt åt före detta lektorn, filosofie doktorn Edward Waldemar Lindahl och före detta professorn, friherre Gustaf Olof Cederström att inom styrelsen vara vice ordförande än äfven till ledamöter af styrelsen förordna

fabrikdisponenten Otto Harald Almström,
grosshandlaren Severin Axelson,
öfversten Viktor Gustaf Balck,
professorn Gustaf Oscar Björck,
grosshandlaren Axel Christoffer Carlander,
fru Henriette Coyet, född Cederström,
grosshandlaren Lorens Faxé,
fabrikdisponenten William Gibson,
kabinettskammarherren Berndt Hay,
filosofie doktorn Carl Christian Peter Herslow,
konsuln Karl Albert Härje,
kommendörkaptenen Seth von Konow,
före detta envoyén Herman Ludvig Fabian Lagercrantz.
vice konsuln Carl Johan Fredrik Ljunggren,
vice häradshöfdingen Frans Malmros,
disponenten Tord Alarik Magnuson,
öfverintendenten Carl Oscar Möller,
vice konsuln Fredrik Engelbrecht Neess,
stadsingenjören, majoren Anders Nilsson,
kaptenen Åke Hjalmar Nordenfelt,
fiskeriintendenten Oscar Frithiof Nordqvist,
ingenjören Axel Odelberg,
ledamoten af Riksdagens andra kammare Nils Persson.
bruksdisponenten Carl Andreas Sahlin,
konsuln August Schmitz,

borgmästaren Göran Wilhelm Skytte,
 apotekaren Salomon Smith,
 direktören Malte Sommelius,
 byggmästaren N. J. Stenmarck,
 fabriksidkaren Pehr Swartz,
 bruksägaren Gustaf Wilhelm Sebastian Tham,
 rektorn Thor Thorén,
 förste hofjägmästaren greve Tage Alexis Otto Thott.
 majoren Carl Olof Wahlgren,
 vice häradshöfdingen E. Wehtje,
 vice konsuln Johan Wilhelm Magnus Westrup,
 fröken Lilli Zickerman,
 hofintendenten Carl Ludvig Bendix, samt
 rådmannen Herman Fredrik Ahlström.

I sammanhang härmed hafva Vi funnit godt uppdraga åt hofintendenten Bendix att vara generalkommissarie vid utställningen och åt rådmannen Ahlström att vara utställningens generalsekreterare.

Beträffande stadsfullmäktiges i Malmö ofvanberörda framställning om fraktfrihet för utställningsgods och fria resor för utställningsstyrelsens medlemmar vilja Vi därom framdeles besluta.

Hvilket Vi Eder till kännedom och underdånig efterrättelse samt för vederbörandes förstündigande härigenom meddela.

Stockholms slott den 19 maj 1911.

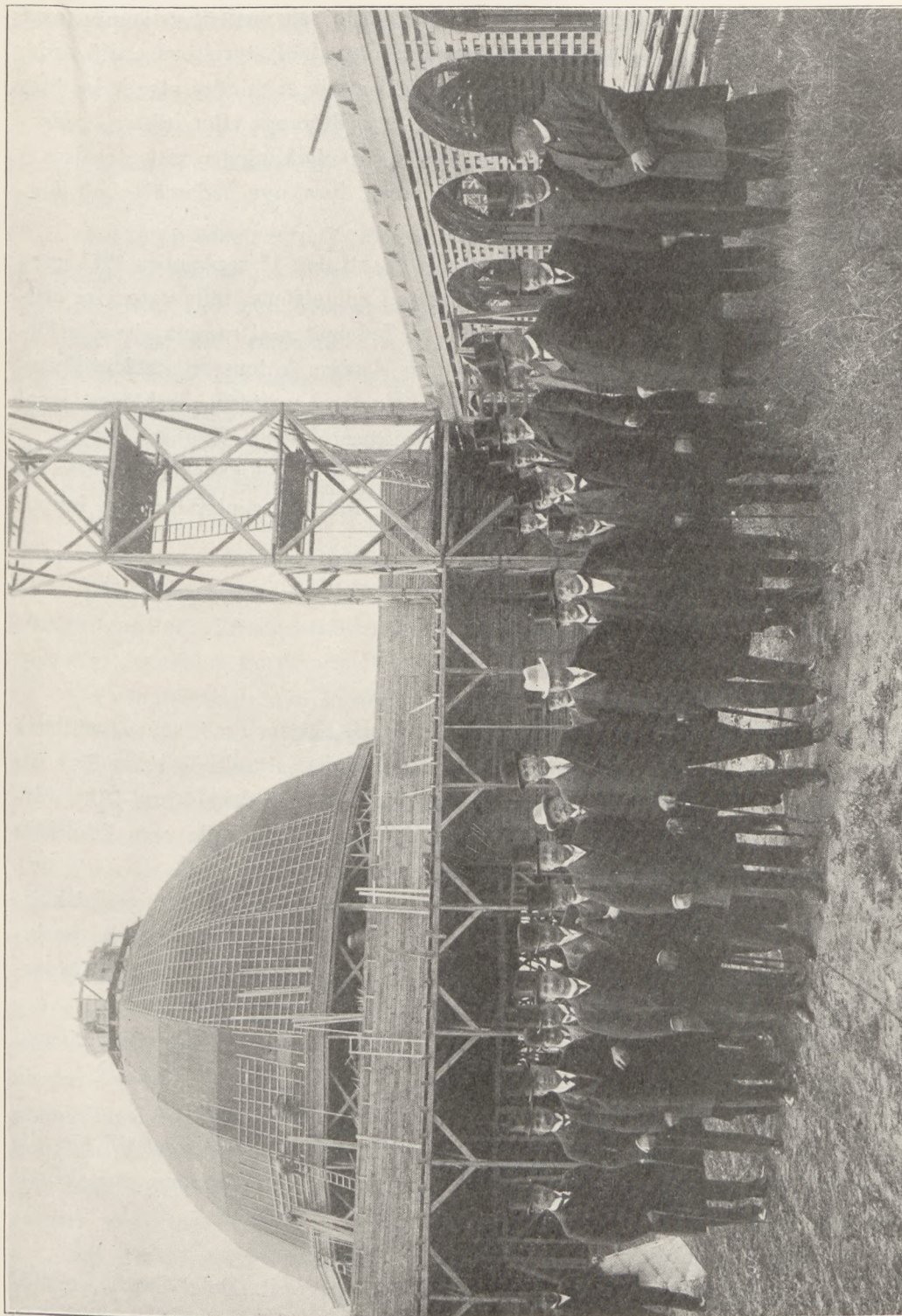
GUSTAF.

Carl Swartz.

Till Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Malmöhus län angående anordnande af en industri- och konstutställning i Malmö år 1914.

* *
*

Utaf de af Kungl. Maj:t utsedde ledamöterna af utställningsstyrelsen afled bruksägaren Tham redan under sommaren 1911, och från f. d. professorn friherre Cederström inkom vid samma tid till styrelsen en till Kungl. Maj:t ställd skrifvelse, däri friherre Cederström, med tillkännagifvande att han för en längre tid framåt komme att vara bosatt utomlands, anhöll om entledigande från honom lämnade uppdraget att vara vice ordförande i styrelsen.

H. K. H. KRONPRINSEN, DANSKA UTSTÄLLNINGSKOMMITTÉN OCH FÖRVALTNINGSUTSKOTTET Å UTSTÄLLNINGSMRÅDET DEN 17 AUGUSTI 1912.

Med anmälan om bruksägaren Thams frånfälle och med öfverlämnande af den från friherre Cederström inkomna skrifvelsen anhöll styrelsens ordförande, enligt honom lämnadt uppdrag, att Kungl. Maj:t måtte ej mindre utse ledamöter af styrelsen i de sålunda afgångnes ställe och vice ordförande efter friherre Cederström, än äfven, då det visat sig vara af vikt för utställningen, att styrelsen i vissa riktningar kompletterades, förordna minst fyra nya ledamöter af densamma.

I anledning häraf fann Kungl. Maj:t skälighet att den 15 september 1911 uppdraga åt professorn Oscar Björck att i friherre Cederströms ställe vara vice ordförande i utställningens styrelse äfvensom till ledamöter af samma styrelse förordna ledamöterna af riksdagens första kammare Anders Antonsson, kabinettskammaren August Herlenius, bankdirektören Holger Lauritzen, direktören Josef E. Sachs, grosshandlaren Nils Winkler och professorn Ewert Wrangel.

Härefter skedde icke någon förändring i styrelsens sammansättning, utan de utsedde ledamöterna kvarstodo alla i styrelsen, intill dess utställningen hunnit bringas till slut.

* *

*

Efter uppdrag af hedersordföranden, H. K. H. Kronprinsen, som anmält sig vara förhindrad tillstädeskomma, kallade ordföranden styrelsens ledamöter till ett första konstituerande sammanträde å rådhuset i Malmö den 14 juni 1911, därvid först fastslogs, att utställningens officiella benämning skulle vara "Baltiska utställningen i Malmö år 1914".

Vid samma tillfälle beslutade styrelsen att till en början tillsätta tre utskott: ett *förvaltningsutskott*, hvilket skulle tillkomma samtliga de speciella bestyren med utställningens ordnande, fullgörandet af utaf styrelsen beslutade åtgärder samt förvaltningen af utställningens ekonomi;

ett *finansutskott* för finanser, uthyrningar och brandförsäkring samt därmed sammanhängande ekonomiska ärenden; samt

ett *byggnadsutskott* för byggnader, vägar och parkanläggningar;

och skulle det åligga dessa båda senare utskott att bereda samt till förvaltningsutskottet afgifva yttranden och förslag angående de ärenden, som blifvit dem tilldelade.

Till ledamöter af de tre utskotten valdes därefter:

inom *förvaltningsutskottet*: landshöfdingen greve R. Dela Gardie, ordförande, lektorn, filosofie doktorn Edw. Lindahl, vice ordförande, grosshandlaren

Lorens Faxe, kaptenen Åke Nordenfelt, direktören Malte Sommelius, majoren C. O. Wahlgren, v. häradshöfdingen E. Wehtje, generalkommissarien, hofintendenten Carl L. Bendix och generalsekreteraren, rådmannen H. Fr. Ahlström;

inom *finansutskottet*: borgmästaren W. Skytte, ordförande, konsulerna C. J. F. Ljunggren, Fr. Neess och Wilh. Westrup samt bankdirektören Holger Lauritzen; och

inom *byggnadsutskottet*: grosshandlaren S. Axelson, ordförande, öfverintendenten C. O. Möller, majoren A. Nilsson, riksdagsmannen Nils Persson, byggmästaren N. J. Stenmarck och arkitekten Axel Stenberg;

hvarjämte det bestämdes, att vid de båda sistnämnda utskottens sammanträden — liksom vid sammanträden af de utskott, hvilka senare komme att tillsättas — generalkommissarien och generalsekreteraren skulle äga att närvara med rätt att deltaga i öfverläggningar och beslut.

Enahanda uppdrag lämnades senare jämväl åt utställningens skattmästare.

Genom tid efter annan skedda kompletteringsval insattes ytterligare i de olika utskotten: i *förvaltningsutskottet* professorn Oscar Björck, öfverintendenten C. O. Möller, direktören Josef E. Sachs, konsuln Aug. Schmitz och bankdirektören Holger Lauritzen; i *finansutskottet* grosshandlaren Nils Winkler; samt i *byggnadsutskottet* arkitekten Ferdinand Boberg och riksdagsmannen A. Antonsson.

Vid sammanträde den 25 november 1911 beslutade styrelsen att tillsätta ett *pressutskott* — hvars verksamhetsfält angifves af utskottets namn —; och utsågos till ledamöter af detta utskott doktor Edw. Lindahl, ordförande, samt hufvudredaktörerna för de i Malmö utkommande dagliga tidningarne K. A. Härje, J. G. Christensén, N. Hellberg och G. Löwegren äfvensom föreståndaren för Svenska Telegrambyråns filial i Malmö direktören Oscar Ericsson, hvarjämte, sedan redaktören Waldemar Bülow blifvit utsedd till utställningens presskommissarie, jämväl han invaldes i utskottet.

Slutligen fann styrelsen skäligt tillsätta jämväl ett *representationsutskott*, hvars hufvudsakliga uppgift skulle vara att till förvaltningsutskottet afgifva förslag till program för utställningens högtidliga öppnande, de fester, som utställningen komme att anordna med anledning af furstliga besök, besök af utländska utställningskommittéer och dyl., de närmare anordningarne för användande af kongresshallen och för de specialutställningar, kongresser, föreläsningar m. m., som där komme att hållas; mottagning och inkvartering af hedersgäster, när sådant undantagsvis, såsom vid utställningens öppnande, kunde ifrågakomma, samt att, sedan utskottets förslag blifvit af förvaltningsutskottet fastställda och erforderliga medel blifvit af samma utskott anvisade, vidtaga de för utförande af förvaltningsutskottets beslut nödiga åtgärder och anordningar.

Till ledamöter af representationsutskottet utsågos f. d. talmannen doktor Carl Herslow, ordförande, fruarne grefvinnan Elvira Dela Gardie, borgmästarinnan Maria Skytte, doktorinnan Fanny Lindahl och friherrinnan Henriette Coyet, ledamöterna af utställningsstyrelsen kaptenen Åke Nordenfelt, konsuln K. A. Härje, apotekaren Salomon Smith, öfverhofjägmästaren grefve Tage Thott, majoren C. O. Wahlgren och tyske konsuln Aug. Schmitz, danske generalkonsuln G. S. Bönnellyche, ryske konsuln G. Thomée, generalmajoren H. Gyllenram, öfversten friherre Bror Cederström, polisdomaren Bernhard Andersson, bankdirektören Jacques Arfwedson, arkitekten Ferdinand Boberg, grosshandlaren Gustaf Dieden, konsuln Max Engeström, konsuln Erskine Hain, grosshandlaren Sigurd Hedberg, polismästaren G. Hårleman, konsuln Hugo Lindgren, ryttmästaren Holger Rosencrantz och konsuln B. Sederholm.

Representationsutskottet fördelade sig på tre subkommittéer, en för afgifvande af förslag till anordnande af fester o. dyl. med öfversten friherre Cederström såsom ordförande, en för kongresser o. dyl. med kaptenen Nordenfelt såsom ordförande och en för mottagning och inkvartering af hedersgäster o. dyl. med generalmajoren Gyllenram såsom ordförande.

Till sekreterare i de särskilda utskotten utsågos: i förvaltningsutskottet stadsnotarien Sigge Laurell, i finansutskottet stadsnotarien Walter Ahlström, i byggnadsutskottet rådmannen Knut Dahlberg, i pressutskottet direktören Oscar Ericsson och i representationsutskottet polisdomaren Bernhard Andersson.

Gifvet är, att samfälda utställningsstyrelsen, sammansatt af ett stort antal på vidt skilda orter bosatta personer, icke kunde sammankallas annat än undantagsvis för afgörande af särskildt viktiga ärenden, hvilka förvaltningsutskottet funnit böra till styrelsen hänskjutas. In pleno sammanträdde styrelsen sex gånger, däraf en gång, den 21 april 1913, å Stockholms slott under H. K. H. Kronprinsens ordförandeskap.

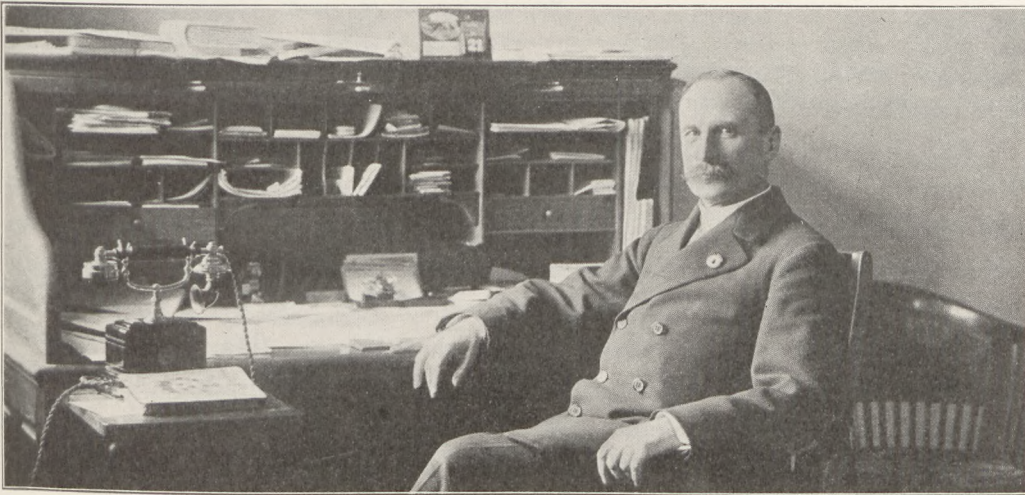
Väsentliga arbetet med utställningens anordnande och förvaltning ålåg, enligt uppdrag af styrelsen vid dess konstituerande sammanträde, förvaltningsutskottet, som också är att anse som utställningens egentliga styrelse. Det var en stor arbetsbörd, som påhvilade detta utskott, men dess ledamöter buro den med glädje och intresse. Icke utan synnerligen giltig anledning uteblef från sammanträde någon af utskottets ledamöter, äfven af dem, som voro å annan ort bosatta, och vid de flesta sammanträdena närvar ock utställningens arkitekt. Samarbetet inom utskottet var ock det mest endrättiga och kordiala, till bevis hvarom kan anföras, att i utskottets protokoll icke finnes antecknad mera än en enda reservation.

Inalles höll förvaltningsutskottet 51 sammanträden, däraf flera sträckte

sig öfver två dagar, då i följd af ärendenas mångfald dessa ej hunno att behandlas och afgöras på en dag, och utskottets protokoll, delvis med ett ganska vidlyftigt återgifvande af den förda diskussionen, innefattar ej mindre än omkring 800 paragrafer.

Näst efter förvaltningsutskottet drog byggnadsutskottet det tyngsta lasset. Detta utskott eller någon dess underafdelning höll ett femtiotal sammanträden och utskottets protokoll omfattar omkring 600 paragrafer.

I detta sammanhang torde ock böra omnämnas en sammanslutning, bestående af generalkommissarien, generalsekreteraren, skattmästaren och majoren Wahl-

GENERALKOMMISSARIEN VID ARBETSBORDET.

gren, hvilka redan från början af utställningsarbetet plögade samlas för att privatim diskutera utställningen rörande angelägenheter, innan dessa förelades förvaltningsutskottet. Detta senare s. k. lilla kommissariat erhöll så småningom en erkänd, officiös ställning, i det att en del ärenden af utskottet remitterades till detsamma för förberedande behandling.

* * *

Utställningsarbetet kräfde gifvetvis en hel stab af tjänstemän. Utom de båda, som förordnats af Kungl. Maj:t — generalkommissarien och generalsekreteraren — samt de utaf utskotten utsedde sekreterarne, tillsattes efter hand i mån af behof de olika tjänstemännen, dels af styrelsen och dels af vederbörande utskott.

Af styrelsen utsågs redan vid dess första sammanträde arkitekten Ferdinand Boberg till utställningens chefarkitekt, och den 21 april 1913 förordnades, enligt åtagande, professorn Oscar Björck att vara chef för konstafdelningen.

Till skattmästare kallade finansutskottet den 14 juni 1911 bankdirektören Holger Lauritzen.

Till vaktchef utsågs först majoren C. O. Wahlgren och, sedan han den 10 maj 1914 i följd af sjukdom afsagt sig uppdraget, ryttmästaren friherre Nils Djurklou. Äfven denne lämnade, innan utställningen afslutades, befattningen, hvilken därefter uppehölls af generalkommissarien.

Till utställningens läkare utsåg förvaltningsutskottet med. doktor Johan Cronquist.

Efter förslag af pressutskottet utsåg förvaltningsutskottet till presskommisarie redaktören Waldemar Bülow i Lund.

Allt ifrån det byggnadsarbetena på våren 1912 togo sin början, fungerade, efter förordnande af byggnadsutskottet, arkitekten Thure Thulin såsom byggnadskontrollant, och han erhöll jämväl uppdrag att efter utställningens slut öfvervaka arbetet med byggnadernas nedtagande och fältets afrödande. Thulin fick emellertid ej vara med om slutförandet af detta arbete utan afled den 3 januari 1915, efterlämnande minnet af en sällsynt duglig och plikttrogen tjänsteman.

För att under chefarkitekten leda arbetet å utställningsområdet och påskynda detta utsågs till byggnadsteknisk chef civilingenjören Fritz Söderbergh i Stockholm, hvilken utfört konstruktionsritningarna till de större byggnaderna, såsom stora tornet och kongresshallen, viadukten m. fl.

Att ombesörja utställningshallarnas inre dekorering uppdrogs åt hofdekoratören H. van Rijswijk i Stockholm.

I och för den ekonomiska förvaltningen utsågs till kamrerare och hufvudkassör folkskolläraren Nils Holmberg och från maj 1914 till kassör under utställningstiden banktjänstemannen Axel Andrén.

Utom dessa tillsattes en hel del tjänstemän, mest kvinnliga, å de olika byråerna, å kassakontoret, vid tombolorna m. m.

Särskildt torde ock böra med tacksamhet omnämnas det synnerligen värdefulla biträde, som beredvilligt och utan anspråk på ersättning lämnades af dr. juris F. Eswein från München, hvilken under en längre vistelse i Malmö utförde förekommande öfversättningsarbeten, framför allt hela öfversättningen af katalogen för dess tyska upplaga.

Endast för utställningens arkitekt utfärdades särskild instruktion, fastställd af förvaltningsutskottet den 7 februari 1912, så lydande:

Utställningens arkitekt, utsedd af utställningens styrelse, åligger:
 att utarbete en plan för utställningsfältets anordnande samt byggnadernas och utställningsgruppernas placering å fältet,
 att aflämna fullständiga, för samtliga utställningsbyggnader erforderliga ritningar,
 att uppgöra förslag till entreprenadkontrakt och arbetsbeskrifningar i och för uppförande å utställningsfältet af byggnader samt granska och afgifva yttrande om inkomna anbud,
 att i god tid mot kvitto till vederbörande entreprenörer aflämna erforderliga detaljritningar,
 att uppgöra kontrakt för allt målnings- och dekorationsarbete samt öfvervaka dettas utförande,
 att noga tillse, att de för hvarje särskildt byggnadsföretag eller arbete anslagna kostnadssummor ej öfverskridas,
 att underställa byggnadsutskottets godkännande alla förändringar, som medföra ökad utgift, utöfver hvad som anslagits, innan dessa ändringar företagas,
 att föra en liggare öfver alla för byggnaderna gillade räkningar,
 att från utställningens entreprenörer infordra prisuppgifter å sådana extra arbeten, som ej finnas upptagna i prislistan, samt hafva å sin byrå dessa kostnadsförslag lätt tillgängliga,
 att tillhandagå med råd och upplysningar samt uppgöra förslag till ordnandet af de till utställningen anmälda föremålens uppställning,
 att uppgöra fullständig plan för ordnandet af alla planteringar inom utställningsfältet,
 att åt ofvanstående arbeten ägna all den tid, som erfordras,
 att efter kallelse vara närvarande vid byggnadsutskottets eller andra utskotts sammanträden samt föredraga ärenden rörande byggnadsfrågor och dylikt, samt
 att från den tid, då byggnadsverksamheten tager sin början, vara tillgänglig i Malmö antingen personligen eller representerad af en af byggnadsutskottet godkänd ställföreträdare.
 Ersättning till arkitekten utgår i enlighet med utställningsstyrelsens beslut den 25 november 1911

Å förvaltningsutskottets vägnar:

R. DELA GARDIE.

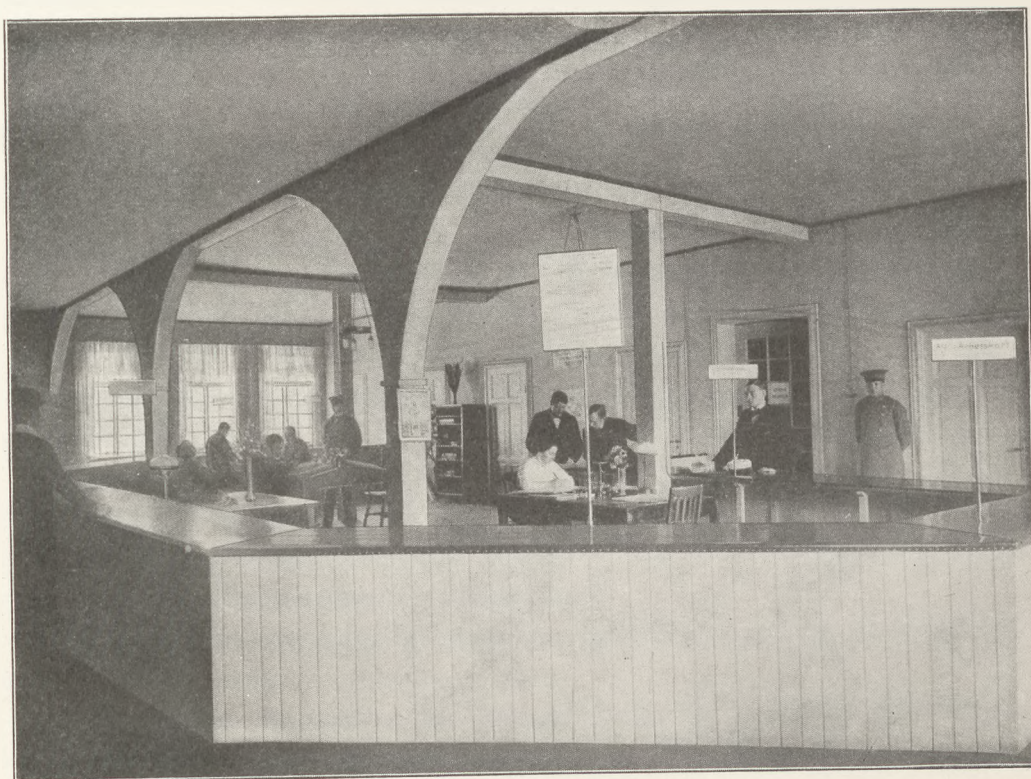
Sigge Laurell.

* * *

*

Till lokal för utställningens byrå och bostad åt generalkommissarien förhyrdes fr. o. m. den 1 oktober 1912 bottenvåningen i nyuppförda huset i hörnet af Munkgatan och Pildamsvägen, inrymmande, — utom en för sig på ena sidan af trappuppgången belägen bostadsvåning om tre rum, kök och jungfrukammare, i hvilken generalkommissarien den 19 februari 1913 inflyttade och däri han kvarbodde till sin afflyttning från staden den 1 november 1914, — en sal för sammanträden med utställningsstyrelsens olika utskott, arbetsrum för generalkommissarien och generalsekreteraren äfvensom för dessas biträden, kassakontor, lokal för presskommissarien, arkiv- och vaktmästarerum samt ritkontor. Under tiden fr. o. m. den 9 maj t. o. m. den 24 oktober 1914 voro emellertid samtliga byråer förlagda till administrationsbyggnaden vid entrén till utställningsområdet.

Utställningsbyrån öppnades i oktober månad 1912, men först sedan general-kommissarien inflyttat till staden, började byråarbetet riktigt på allvar, och ju mera tiden för utställningens öppnande närmade sig, desto mera sjudande och kräfvande blef det. Den största sparsamhet iaktogs städse beträffande alla utgifter för utställningen, så ock i afseende å personal, men tidtals måste större antal extra medhjälpare anställas, t. ex. vid expedierandet af de inströmmande rekvisitionerna af säsongkort.

UTSTÄLLNINGENS BYRÅ Å UTSTÄLLNINGSSOMRÅDET.

Såsom bevis på byråarbetets omfattning torde böra omnämnas, att diarierna utvisa ett antal af omkring 2,000 ankomna och 500 afgangna skrivelser. Ankomna bref uppgingo till c:a 25,000 och de olika afdelningarnas 21 kopicböcker innehålla 12,736 afgangna bref. Antalet afgangna postförsändelser af olika slag utgör omkring 90,000 st.

* *

*

Omedelbart efter det att styrelsen hallit sitt konstituerande sammanträde påbörjades utarbetandet af allmänna bestämmelser och program för utställnin-

gen. Första förslaget härtill uppgjordes i Ramlösa af generalkommissarien, generalsekreteraren och majoren Wahlgren — första upprinnelsen till "lilla kommissariatet" — och förelåg färdigt vid förvaltningsutskottets första sammanträde, som likaledes hölls i Ramlösa den 14 augusti 1911. Sedan förslaget blifvit tryckt, utsändes det till ett hundratal därtill lämpade, sakkunnige personer med anhållan, att de måtte, hvar inom sin bransch, konfidentiellt afgifva yttranden öfver förslaget, särskildt i afseende å programmet. De begärda yttrandena afgäfvos beredvilligt, och de påpekanden och framställningar om ändringar, som i dem gjordes, föranledde därtill, att nytt, delvis omarbetadt förslag af generalkommissarien, generalsekreteraren och majoren Wahlgren uppgjordes och därefter framlades för förvaltningsutskottet, som med några smärre förändringar för sin del godkände förslaget. Detta föredrogs härefter den 25 november 1911 för utställningsstyrelsen och blef samma dag, efter det att ytterligare några mindre väsentliga ändringar vidtagits, af styrelsen fastställdt.

Allmänna bestämmelserna och programmet kommo sålunda att erhålla följande lydelse:

Allmänna bestämmelser,

fastställda af utställningens styrelse den 25 november 1911.

§ 1.

Utställningens förvaltning och omfång.

Enligt Kungl. Bref den 19 maj 1911 har Kungl. Maj:t förklarar, att högsta ledningen af en af Stadsfullmäktige i Malmö beslutad Baltisk industri- och konstutställning skall tillkomma en af Kungl. Maj:t utsedd styrelse. Till deltagande i densamma har Kungl. Maj:t inbjudit Danmark, Ryssland och Tyskland.

Utställningens beskyddare är *H. M. Konungen*.

Hedersordförande i utställningens styrelse är *H. K. H. Kronprinsen*.

Ordförande i styrelsen är landshöfdingen grefve Robert Dela Gardie.

Vice ordförande äro f. d. lektorn fil. doktor Edward Waldemar Lindahl och professorn Gustaf Oscar Björck.

Öfriga ledamöter äro:

fabrikdisponenten Otto Harald Almström,
ledamoten af Riksdagens Första kammare Anders Antonsson,
grosshandlaren Severin Axelson,
öfversten Viktor Gustaf Balck,
grosshandlaren Axel Christoffer Carlander,
fru Henriette Coyet, född friherrinna Cederström,
grosshandlaren Lorens Faxé,
fabrikdisponenten William Gibson,
kabinettskammarherren Berndt Hay,
kabinettskammarherren August Herlenius,
fil. doktorn Carl Christian Peter Herslow,

konsuln Karl Albert Härje,
 kommandörkaptenen Seth von Konow,
 envoyén Herman Ludvig Fabian Lagercrantz,
 bankdirektören Holger Lauritzen,
 vice konsuln Carl Johan Fredrik Ljunggren,
 vice häradshöfdingen Frans Malmros,
 disponenten Tord Alarik Magnuson,
 öfverintendenten Carl Oscar Möller,
 vice konsuln Fredrik Engelbreckt Neess,
 stadsingeniören, majoren Anders Nilsson,
 kaptenen Åke Hjalmar Nordenfelt,
 fiskeriintendenten Oscar Frithiof Nordqvist,
 ingeniören Axel Odelberg,
 ledamoten af Riksdagens Andra kammare Nils Persson,
 direktören Josef E. Sachs,
 bruksdisponenten Carl Andreas Sahlin,
 konsuln August Schmitz,
 borgmästaren Göran Wilhelm Skytte,
 apotekaren Salomon Smith,
 direktören Malte Sommelius,
 byggmästaren Nils J. Stenmarck,
 fabriksidkaren Pehr Swartz,
 rektorn Thor Thorén,
 förste hofjägmästaren grefve Tage Alexis Otto Thott,
 majoren Carl Olof Wahlgren,
 vice häradshöfdingen Ernst Fredrik Wehtje,
 vice konsuln Johan Wilhelm Magnus Westrup,
 grosshandlaren Nils Winkler,
 professorn Ewert Henrik Gabriel Wrangel,
 fröken Lilli Zickerman,
 hofintendenten Carl Ludvig Bendix samt
 rådmannen Herman Fredrik Ahlström.

Generalkommissarie: Hofintendenten Carl Ludvig Bendix.
 Generalsekreterare: Rådmannen Herman Fredrik Ahlström.

Utställningens arkitekt: Arkitekten Ferdinand Boberg.

Utställningen kommer att omfatta framstående alster af vetenskap, industri och handtverk samt skön konst m. m., på sätt särskildt uppgjordt program närmare utvisar.
 Rätt att utställas tillkommer endast föremål af svensk, dansk, rysk och tysk tillverkning.

§ 2.

Plats och tid.

Till plats för utställningen är anvisadt ett område omkring de s. k. Pildammarna i Malmö.
 Utställningen skall öppnas den 15 maj 1914 och räcka till och med den 30 september samma år, styrelsen dock obetaget att hålla utställningen öppen utöfver sistnämnda dag, dock ej längre än till och med den 15 oktober.

§ 3.

Byggnader.

Å utställningsområdet komma för utställare från Sverige att uppföras en industrihall, en maskinhall, en fiskerihall, en skogspaviljong samt ett antal mindre byggnader i mån af behof, äfvensom en för samtliga i utställningen deltagande länder afsedd konsthall.

Industrihallen upptager en golfyta af omkring 15,000 kvm.

Maskinhallen	"	"	"	"	"	12,000	"
Fiskerihallen	"	"	"	"	"	2,000	"
Skogspaviljongen	"	"	"	"	"	1,200	"
Konsthallen	"	"	"	"	"	5,000	"

Det förutsättes, att för de i utställningen deltagande främmande länderna särskilda byggnader — utom konsthall — komma att af deras resp. utställningskommittéer uppföras.

§ 4.

Anmälan om deltagande.

Anmälan om deltagande i utställningen skall vara insänd i två exemplar till Baltiska utställningens byrå, adress Malmö, före utgången af maj månad 1913 i öfverensstämmelse med fastställda formulär och särskildt meddelade bestämmelser.

Formulär för anmälan om deltagande tillhandahålles och utlämnas afgiftsfritt i Malmö å utställningens byrå samt i öfrigt hos de lokalkommittéer, som Kungl. Maj:ts befallningshafvande i de särskilda länen förväntas komma att tillsätta för att främja utställningen. Vid skriftlig rekvisition af anmälningseddlar torde uppgifvas, till hvilken eller hvilka grupper de för utställningen afsedda föremålen äro att hänföra. Råder ovisshet härom, bör i stället noggrann beskrifning lämnas å föremålen. Generalkommissarien äger i sådana fall bestämma, till hvilken grupp och klass föremålen skola hänföras, äfvensom vidtagna rättelse, då föremål anmälts till orätt grupp eller klass.

Anmälan pröfvas af generalkommissarien, som senast den 31 oktober 1913 meddelar, om och i hvilken utsträckning anmälan antagits.

Rörande anmälan om deltagande i konstutställningen liksom rörande pröfning af för densamma afsedda konstverk komma särskilda föreskrifter att utfärdas.

Anmälan från danska, ryska och tyska utställare skall ovillkorligen ske genom dessa länders resp. utställningskommittéer.

§ 5.

Uteslutna föremål.

Uteslutna från utställningen äro följande varuslag:

Lätt antändliga eller i öfrigt farliga ämnen.

Följande varuslag få dock utställas i ofarliga efterbildningar: sprängämnen, fyrverkeripjäser, knallhattar, tändstickor och dylikt.

Skrymmande gods eller varuslag, som till följd af sin beskaffenhet kunna verka störande på de besökandes trefnad, mottagas endast på vissa villkor, som generalkommissarien äger föreskrifva.

Följande varuslag få endast utställas i slutna kärl af ej alltför stora dimensioner: alkohol, sprit, syror, oljor och i allmänhet sådana ämnen, som kunna skadligt inverka på andra utställda föremål eller störa den besökande allmänheten.

Enstaka föremål, tillhörande klasserna 85, 86 och 87 (interiörer af olika slag), äro i allmänhet uteslutna från utställningen, såvida icke desamma antingen anmälts att ingå i möblering af någon interiör, i hvilket fall utställare af denna interiör skall angifvas å anmälningseddeln, eller ock af generalkommissarien efter pröfning ansetts lämpligen kunna utställas såsom fristående föremål.

Inom klass 112 få ej utställas glödritate eller målade arbeten å trä, siden m. m. samt stålträdsarbeten o. d., hvilka anses hvarken tillhöra hemslöjd eller konstslöjd.

§ 6.

Inpackning och afsändning.

Utställningsföremålen måste vara omsorgsfullt inpackade och hvarje kolli försedt med utställarens namn och adress jämte utställningsmärke, som af utställningsstyrelsen tillhandahålles.

Gods, som afsändes med järnväg, adresseras franko till Malmö, Baltiska bangården. Från Baltiska bangården till utställningsplatsen åtager sig utställningsstyrelsen all transport af kolli, för konstafdelningen afsedt gods utan afgift, men öfrigt gods på utställarens bekostnad. Utställningsstyrelsen ikläder sig dock icke något ansvar för möjligen uppkommande skada.

För utställningsföremål är fraktfrihet medgifven å statens järnvägar.

Hos vederbörande styrelser för enskilda järnvägar samt hos ångbåtsbolag kommer framställning att göras om fraktlindring, hvarför redogörelse i tid skall lämnas.

§ 7.

Tullfrihet.

För utställningsföremål från utlandet, hvilka efter utställningens slut åter utföras, erlägges ingen tull.

§ 8.

Uppackning och anordning.

Kollis öppnande samt föremålen uppackning och anordning ombesörjes af utställare *ofördröjligen* efter godsets ankomst till utställningsplatsen. Inom konstafdelningen sker detta genom utställningsstyrelsens försorg och på dess bekostnad.

För upplag af lådor och emballage tillhandahålles plats afgiftsfritt. Utställningens styrelse ikläder sig dock ej något ansvar för dessa.

Föremål utställas under utställarens namn, men bör dock denne å dem angifva namn å den eller de personer, som i väsentlig grad biträdt vid desamma förfärdigande.

Utställare bör åsätta föremålen prisuppgift äfvensom om möjligt lämna uppgift om försäljningsombud å utställningsplatsen.

Industri- och maskinhallarnas golf äro beräknade för en belastning af 500 kg. pr kvadratmeter.

Golven få ej förändras eller förstärkas utan generalkommissariens medgifvande. Alla extra grundläggningsarbeten måste vara afslutade före den 1 april 1914.

Generalkommissarien äger rätt att bestämma om uppsättandet och anordnandet af samtliga maskiner liksom ock att vägra mottagandet af sådana, som förorsaka besvärande rök, lukt eller oväsen eller i öfrigt äro olämpliga.

Å anmälningssedeln måste noggranna uppgifter lämnas om behovet af effektiva hästkrafter från axelledningar, af ånga och elektrisk ström samt af vatten för de olika ändamålen. Därjämte erfordras uppgift om, huru kraften skall användas, samt dimensioner och läge å erforderliga till- och afloppsrör.

Alla i lagen angående skydd mot yrkesfara den 10 maj 1889 föreskrifna skyddsåtgärder för i gång varande maskiner skola noggrant iakttagas.

Antagna utställningsföremål mottagas *endast under tiden 1 april—5 maj 1914*. Undantag härifrån kan medgifvas för tillfälliga utställningar eller för varor, som äro underkastade förskämning. Där anordningarna kräfva längre tid än här angifna, kan tillstånd undantagsvis lämnas utställare att före den 1 april börja iordningställandet, om anmälan därom göres hos generalkommissarien.

Utställare uppmanas att ej uppskjuta inlämnandet af resp. utställningsföremål till de sista dagarna.

Utställningsföremålen skola vara uppställda å anvisad plats *före den 12 maj 1914*. I annat fall förlorar utställare all rätt till platsen och har förverkat för densamma erlagd hyra.

Föremål, som ej den 12 maj 1914 finnas uppställda å anvisad plats å utställningen, magasineras för utställarens risk och räkning.

En inom kommissariatet anordnad speditiönsbyrå åtager sig efter därom till utställningens byrå gjord anmälan alla utställare åliggande arbeten enligt följande bestämmelser och taxa:

- a t t mottaga godset;
- a t t uppåcka föremålen;
- a t t uppsätta montrar;
- a t t ordna föremålen;
- a t t vårda föremålen under utställningstiden;
- a t t ombesörja renhållningen; samt
- a t t inpacka och afsända föremålen efter utställningens slut.

Betalning erlægges enligt följande beräkning:

- 1) inregistreringsarfvode för hvarje kolli 10 öre, dock ej understigande en krona för hvarje utställare;
- 2) mottagande, uppåkning, uppställning, vård och renhållning pr kvm. plats 5 kr., dock minst 15 kronor;
- 3) inpackning och afsändning 2 kronor pr kvm. plats;
(Härtill komma möjligen kontanta utlägg för packmaterial, såsom papper, hö och dylikt, samt transport till uppgifven plats inom Malmö eller till Baltiska järnvägsstationen.)
- 4) endast vård och renhållning under utställningstiden 3 kronor pr kvm. plats, dock minst 10 kronor.

Betalning enligt mom. 1, 2 och 4 erlægges vid utställningens början, enligt mom. 3 uttages den pr efterkraf, på hvilket sätt äfven öfriga utställare möjligen åliggande kostnader uttagas.

Utställningsföremål få ej utan generalkommissariens medgifvande bortföras under utställningstiden. Undantag härifrån kan medgifvas för tillfälliga utställningar eller för varor, som äro underkastade förskämning.

§ 9.

Platshyra.

Platshyra beräknas enligt följande taxa:

I industrihallen:

- plats, fri från alla sidor, för första kvm. golfyta 18 kronor,
- för hvarje kvm. golfyta däröfver 15 kronor;
- plats, ej fri från alla sidor, för första kvm. golfyta 12 kronor,
- för hvarje kvm. golfyta däröfver 10 kronor;
- för första kvm. golfyta invid vägg samt därjämte 1 m. hög väggyta, räknadt från golfvet, 12 kronor,
- för hvarje kvm. golfyta däröfver 10 kronor;
- för löpande meter väggyta med eller utan golfyta af högst 1 m. bredd 15 kronor.

I maskinhallen:

- plats, fri från alla sidor, för första kvm. golfyta 15 kronor,
- för hvarje kvm. golfyta däröfver 12 kronor;
- plats, ej fri från alla sidor, för första kvm. golfyta 10 kronor,
- för hvarje kvm. golfyta däröfver 8 kronor;
- för löpande meter väggyta med eller utan golfyta af högst 1 m. bredd 10 kronor.

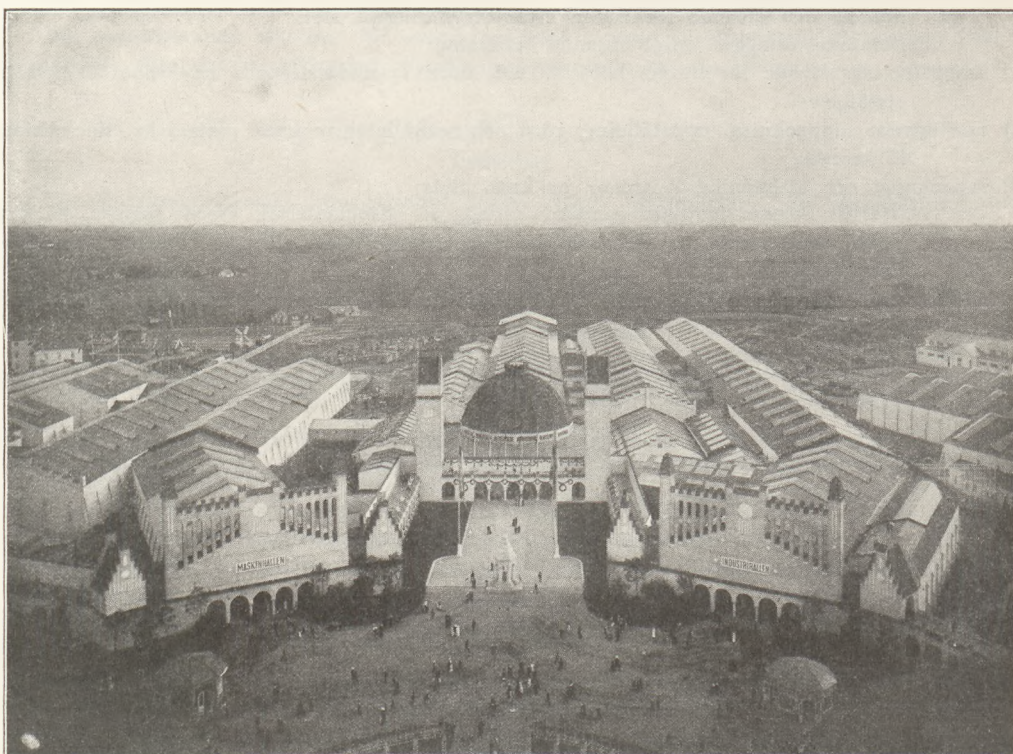
För att befördra, att utställda maskiner hållas i gång, medgifves en nedsättning i platshyran af 25 % för sådana maskiner, hvilka hållas gående minst fyra, af generalkommissariens bestämda timmar om dagen under utställningstiden.

I fiskeri- och skogshallarna:

för första kvm. golftyta 12 kronor,
 för hvarje kvm. golftyta däröfver 10 kronor;
 för löpande meter väggyta med eller utan golftyta af högst 1 m. bredd 10 kronor.

I det fria:

för första kvm. 10 kronor,
 för hvarje kvm. däröfver 5 kronor.

UTSIKT ÖFVER MASKIN-, KONGRESS- OCH INDUSTRIHALLARNA.

Utrymme i det fria, afsedt för uppförande af särskilda kiosker och paviljonger, uthyres efter särskildt aftal med generalkommissarien.

Afgift erlägges för minst 1 kvm., och beräknas alla mått i hela meter på den största utsträckningen af platsens längd och bredd.

Frihet från erläggande af platshyra medgifves:

utställare af föremål, tillhörande grupp 1 i programmet, därest ej med dem afses försäljning;

modeller, planer och ritningar samt statistiska uppgifter af allmänt intresse, hvilka tillhöra grupperna 4, 8, 18 och 20, därest med desamma ej afses försäljning.

Generalkommissarien äger dock äfven efter nämnda föremåls mottagande pröfva och afgöra, om och huru de skola utställas.

För plats i konsthallen erlägges ingen afgift.

Danska, ryska och tyska utställare betala ingen platsafgift till den svenska utställningsstyrelsen, då, såsom i § 3 säges, det förutsättes, att för dessa utställare af de resp. ländernas utställningskommittéer särskilda byggnader skola uppföras.

I öfrigt äger generalkommissarien att, efter beslut af styrelsen eller dess förvaltningsutskott, medgifva undantag från skyldigheten att erlægga ofvan stadgade hyresafgifter.

Erhållen plats får på inga villkor på annan öfverlätas utan särskildt medgifvande af generalkommissarien.

Samtidigt med den i § 4 omnämnda anmälan insändes halfva platshyran äfvensom förbindelse å återstående belopps erläggande enligt fastställt formulär. Sistnämnda del af platshyran är till betalning förfallen före den 1 april 1914.

Hvarje fordran, som utställningen har hos någon utställare, måste vara likviderad, innan utställningen stänges och i hvarje fall innan föremålen få aflägnas från utställningen. Annars äger utställningsstyrelsen hålla sig skadeslös genom att kvarhålla utställningsföremålen eller sända dem mot efterkraf till utställaren.

§ 10.

Drifkraft.

Vatten, ånga och elektricitet äfvensom drifkraft från roterande axel tillhandahållas utställare inom maskinhallen mot afgifter, som senare komma att tillkännagifvas.

Alla anordningar och ledningar från hufvudledningarna till de utställda föremålen bekostas af utställaren, likaså särskild grundläggning för utställda föremål.

Mätare, alla slag, afläsas en gång i hvarje månad, hvarefter abonnent är skyldig att mot kvitto genast erlægga betalning. Skulle abonnent misstänka, att mätare missvisar, skall anmälan därom skriftligen göras till utställningens byrå. Anmärkningar vid räkningens betalning godkännas ej. Abonnent vare förbjudet att själf förändra eller på något sätt rubba ledningar och mätare eller att utan särskild tillåtelse använda vatten, ånga eller elektricitet till andra ändamål än i anmälingen uppgifvits.

Utställningens styrelse ikläder sig intet som helst ansvar för afbrott i ledningar.

Abbonent skall själf anskaffa belysningsarmatur m. m.

Maskiner få hållas i gång endast på af generalkommissarien bestämda tider.

§ 11.

Utställningsmateriel.

Utställare har att själf bekosta all för sin utställnings exponerande nödig materiel, såsom väggar, pallar, väggskåp och dylikt, och skall af de utställare, som önska anordna en eller flera egna interiörer, ritning å dessa äfvensom å det sätt, hvar på hvarje utställare ämnar ordna sin utställning, insändas till utställningens byrå *samtidigt* med anmälningarna.

Utställare uppmanas att icke vidtaga några åtgärder för tillverkande af utställningsmateriel, väggskåp, montrar och dylikt, innan svar erhållits, att anmälan samt ingifna ritningar godkänts, och är det därför önskvärdt, att utställare redan vid första planläggandet af sin utställning, rådför sig med generalkommissarien.

För de klasser af programmet, som omfatta föremål, hvilka icke lämpligen kunna utställas endast i interiörer, såsom föremål af ädla och oädla metaller, belysningsarmatur m. m., har styrelsen tänkt sig en enhetlig anordning, och meddelar generalkommissarien efter anmodan ytterligare upplysning om dessa anordningar. Sättet för utställningens anordnande medgifver i regel icke användande af fristående montrar eller af materiel, som ej passar tillsammans med andra utställares inom samma grupp eller klass.

§ 12.

Nedtagning och inpackning.

Efter utställningens slut börjas, så snart generalkommissarien det medgifver, nedtagningen och inpackningen af utställningsföremålen, i konstafdelningen genom utställningens och

i öfriga afdelningar genom utställarnes försorg. Arbetet härmed skall vara afslutadt inom 3 veckor. Hvad, som då ej är bortfördt, magasineras på utställarens risk och räkning. Efter den 1 januari 1915 säljas de sålunda magasinerade föremålen utan vidare på auktion. Behållningen tillfaller utställningen.

§ 13.

Katalog. Affischering.

Officiella kataloger komma att genom utställningsstyrelsens försorg utgifvas, upptagande utställares namn, firma, adress och yrke samt enligt särskilda bestämmelser förteckning å de utställda föremålen. Vägledning och dylikt för besökande komma likaledes genom utställningsstyrelsens försorg att utgifvas.

Utställningsstyrelsen förbehåller sig uteslutande rätt till all annonsering, affischering eller annat slag af kungörelser inom utställningsområdet. Anslag, som utställare önskar uppsätta å eller invid sina utställda föremål med prisuppgifter eller dylikt, skall förut godkännas af generalkommissarien.

§ 14.

Fotografering. Kopiering.

Utan utställares samtycke må inga kopior, måttskisser eller fotografier tagas af de utställda föremålen.

Ej heller få kameror utan särskildt tillstånd af utställningsstyrelsen inom utställningsområdet medföras. Sådant tillstånd, för vars erhållande särskild betalning erlägges, kommer att lämnas enligt bestämmelser, hvilka senare utfärdas.

Utställare må icke hindra, att större partier af utställningen fotograferas och reproduceras.

§ 15.

Frikort.

Fritt inträde till utställningen genom å fotografi fästadt frikort lämnas till utställare samt, efter af honom gjord framställning på generalkommissariens pröfning, till hans vid utställningen behöfliga personal, dock i regel högst två för hvarje särskild utställning, samt i öfrigt enligt närmare bestämmelser, som framdeles komma att meddelas.

De enskilda utställarne i kollektivutställningar inom grupp 19 äga icke rätt till frikort, men få lösa specialkort till nedsatt pris.

§ 16.

Bevakning och renhållning.

Utställningens styrelse anställer behöfligt antal betjäning, som har att upprätthålla ordningen samt tillse, att utställningsföremålen ej utsättas för åverkan. Dock ikläder sig utställningsstyrelsen intet som helst ansvar för å utställningsföremålen uppkommen skada.

Utställare bör helst hålla egen personal vid sina resp. utställningar. För dennas görande och låtande ikläder sig utställaren ansvar.

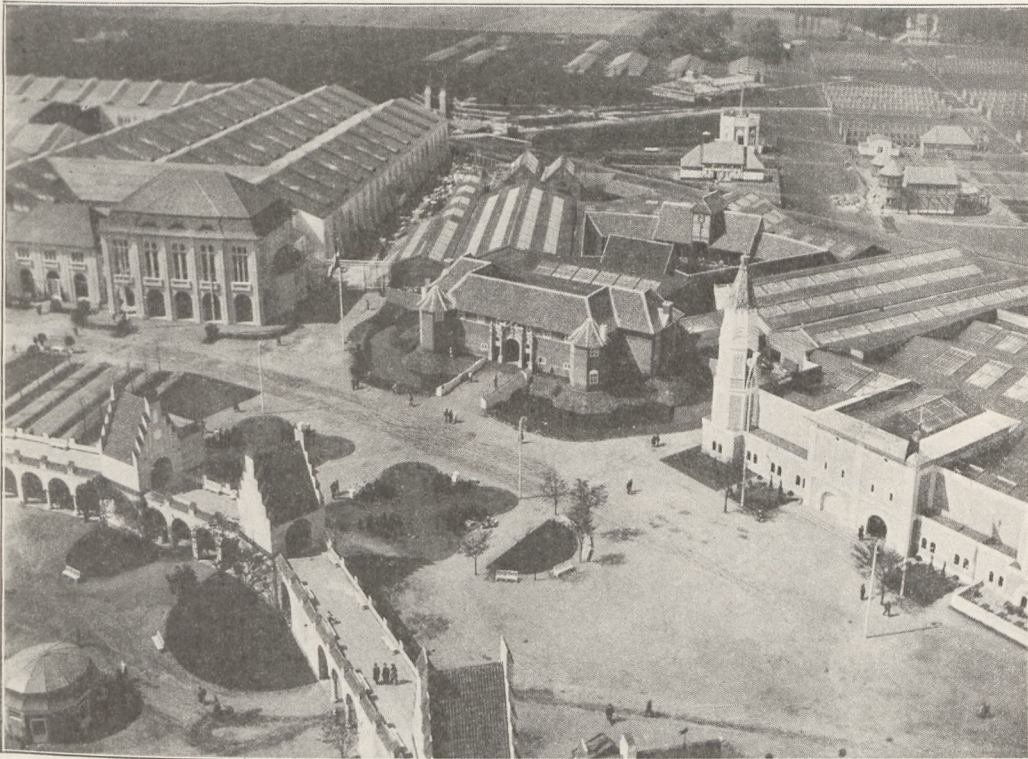
Utställda föremåls renhållning åligger utställare och måste äga rum dagligen före utställningens öppnande, vid äfventyr att renhållningen eljest verkställs på utställarens bekostnad. På härom gjord anhållan åtager sig, såsom af § 8 synes, utställningens styrelse att på utställarens bekostnad verkställa renhållningen.

§ 17.

Försäljning.

Rätt till detaljförsäljning af utställningsföremål, äfven af sådana som delvis eller i sin helhet tillverkas inom utställningsområdet, kan förvärfvas efter öfverenskommelse med generalkommissarien.

Utställare bör å anmälningssedeln angifva det pris å sina utställningsföremål, hvartill han är villig att försälja desamma till det utställningslotteri, som eventuellt kommer att anordnas.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET.

I BAKGRUNDEN JUBILEUMSLÄNDBRUKSMÖTET.

För såldt föremål inom industriutställningen erlägges i allmänhet en provision af 5 %, dock med de undantag, som för föremål, försålda till utställningslotteriet, kunna ifrågakomma.

Utställningsstyrelsen tillhandahåller mot särskild afgift etiketter att anbringas å föremål, utvisande att de äro sålda.

Inom konstutställningen sker försäljningen uteslutande genom dess kommissariat. Provisionen härför utgår med 10 %.

§ 18.

Brandförsäkring.

Utställningsstyrelsen åtager sig att för de svenska utställarnes räkning ombesörja brandförsäkring för utställda föremål, om anmälan därom göres å anmälningssedeln. De närmare villkoren härför komma att framdeles tillkännagifvas.

För konstafdelningen toges försäkring på utställningens bekostnad.

§ 19.

Prisbedömning.

Någon prisbedömning af de utställda föremålen kommer icke att äga rum. Däremot erhåller hvarje utställare såsom ett erkännande af, att han i utställningen deltagit, en särskild minnesmedalj.

§ 20.

Konstafdelningen.

För denna afdelning komma särskilda bestämmelser att senare utfärdas.

Utställare vare i öfrigt skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter och ordningsregler, som för utställningen komma att utfärdas.

Malmö den 25 november 1911.

Å utställningsstyrelsens vägnar:

R. DELA GARDIE.

Ordförande.

Carl L. Bendix.
Generalkommissarie.

H. Fr. Ahlström.
Generalsekreterare.

PROGRAM

för

BALTISKA UTSTÄLLNINGEN I MALMÖ

år 1914,

fastställt af Styrelsen den 25 november 1911.

I. INDUSTRIAFDELNINGEN.

Grupp 1: Uppfostran och undervisning.**Klass 1: Barnets uppfostran intill skolåldern; leksaker.**

Planer och modeller samt anordningar och möbler för barnkrubbor, lekstugor och dylika anstalter.

Undervisningsmateriel, afsedd för barnets fysiska och intellektuella utveckling intill dess inträde i skolan.

Dockor, leksaker af metall och trä, mekaniska leksaker, vapen, musikinstrument, små möbler, djur, vagnar, leksaker i kautschuk, vetenskapliga och instruktiva leksaker samt sportleksaker.

Klass 2: Förberedande skolor, folkskolan och dess fortsättningskurser.

Planer och modeller samt anordningar och möbler för förberedande skolor, folkskolor och fortsättningskurser i staden och på landet, såsom borgareskolor, folkhögskolor m. m.

Undervisningsmateriel, såsom böcker, kartor och apparater m. m.

Planer och modeller samt undervisningsmateriel för skolor för blinda och döfstumma m. fl. Elevarbeten.

Klass 3: Allmänna läroverk.

Planer och modeller samt undervisnings- och åskådningsmateriel för allmänna och enskilda läroverk för gossar, för flickskolor och samskolor.
Materiel för fysisk uppfostran, gymnastik, lek och idrott, fäktning m. m.
Materiel för elementarundervisning och undervisning i musik, sång, teckning, välskrifning, slöjd m. m.
Elevarbeten.

Klass 4: Den högre undervisningen.

Planer, modeller och anordningar för universitet, medicinska m. fl. högskolor och institut, akademier med undervisning i musik och bildande konst samt seminarier.
Undervisnings- och åskådningsmateriel, afsedd för vetenskaplig utbildning.
Elevarbeten.

Klass 5: Militär undervisning.

Undervisnings- och åskådningsmateriel för lägre och högre militärskolor.

Klass 6: Industri-, handels- och annan ekonomisk undervisning.

Planer och modeller samt anordningar och möbler för slöjdskolor, tekniska skolor, fackskolor, handelsskolor, hushållsskolor, navigationsskolor m. fl.
Undervisnings- och åskådningsmateriel.
Elevarbeten.

Klass 7: Landbruksundervisning.

Planer och modeller samt anordningar och möbler för lägre och högre skolor för undervisning i landbruk, trädgårdsskötsel, veterinärkunskap och skogsskötsel.
Elevarbeten.

Ritningar och modeller till läroverksbyggnader samt undervisningsplaner, program och årsberättelser böra, så vidt möjligt, bifogas hvarje skolas utställning af undervisningsmateriel.

Elevarbeten böra utvisa undervisningens gång hela skolan igenom, och mottagas icke elevarbeten, utställda af enskilda lärare.

Grupp 2: Vetenskapliga instrument och apparater, alster af grafisk konst, bokbindning och fotografi.**Klass 8: Mättnings- och vetenskapliga instrument, mått och vikter.**

Apparater och instrument för praktisk geometri, landtmäteri, topografi och geodesi; cirkelbestick, vattenpass, kompasser, termometrar, barometrar m. m.

Apparater och instrument för finare mätning; mikrometerskruivar, delningsmaskiner, precisionsvägar m. m.

Apparater och anordningar för materialprofning samt framställning af resultaten däraf. Optiska, astronomiska, fysikaliska, meteorologiska m. fl. instrument. Instrument och apparater för laboratorier och observatorier.

Olika länders mått och vikter.

Klass 9: Kartografi.

Kartor och kartböcker: geografiska, geologiska, topografiska, hydrografiska och astronomiska.

Jord- och himmelsgloben.

Statistiska arbeten och tabeller.

Klass 10: Alster af grafisk konst.

Typografiska arbeten: böcker, tidskrifter, tidningar, affischer, illustrerade arbeten, accidenser och färgtryck.

Teckningar.

Arbeten i litografi och fotolitografi, heliogravyr, fotogravyr, koppar- och ljustryck.

Kemigrafisk reproduktion: fototypi, autotypi samt tre-, fyr- och flerfärgstryck.

Graverade och ciselerade arbeten samt alster af trä-, sten- och metallsnitt.

Verktyg och materiel för utförande af dessa alster.

Stereotypier och klichéer, galvaniska och fotografiska, för boktryck.

Instrument och apparater för målare, ritare, gravörer, modellörer och grafiska reproduktörer.

Klass 11: Bokbindning.

Bokband, album, kontorsböcker m. m.

Klass 12: Fotografi.

Fotografiska alster.

Instrument och apparater, materiel och tillbehör för fotografering, kinematografering m. m.

Grupp 3: Hälsovård.**Klass 13: Medicin och kirurgi.**

Anatomiska, histologiska och bakteriologiska instrument.

Plastisk anatomi.

Förbandsartiklar, konstgjorda lemmar och tänder, bandager m. m.

Kirurgiska och obstetriska instrument.

Narkosapparater. Apparater för "öfvertryck" och "undertryck".

Speciell materiel för tandläkare och veterinärer.

Klass 14: Hygien och sjukvård.

Apparater för röntgenfotografering och -behandling.

Fotografier och andra föremål, demonstrerande dessas användbarhet.

Radiumterapi.

Vaccination och andra immuniseringsåtgärder.

Apparater för bad och elektrisk behandling samt för gymnastik och massage.

Andra apparater, afsedda för sjukbehandling.

Anatomiska och bakteriologiska preparat samt plastiska afbildningar, som hänföra sig till de vanligaste sjukdomarna hos människor och djur.

Artiklar för läkare och sjukvårdare vid sjukhus.

Väskor och lådor med instrument och medikament, afsedda för sjukvård i krig och fred.

Planer och modeller för sjukhus och andra sjukvårdsanstalter, möbler och anordningar för sådana.

Civila och militära ambulanser.

Desinfektionsapparater och desinfektionsmedel.

Apparater för rening af vatten.

Hygieniskt viktiga föremål rörande beklädnad och födoämnen.

Anordningar, som afse bostad, uppvärmning, luftväxling, belysning, renhållning m. m. samt planer och modeller därtill.

Instrument och apparater för hygieniska undersökningar.

Vatten- och torfklossetter m. m. Torfmull och torfströ.

Farmaceutiskt kemiska ämnen.

Bedrägliga läkemedel.

Föremål och apparater, hörande till lifsmedelsundersökning och -kontroll.
Dödlighets- och sjuklighetsstatistik; grafiska tabeller; berättelser öfver hälso- och sjukvård m. m.

Grupp 4: Ingeniörs- och byggnadsväsen.

Klass 15: Väg- och vattenbyggnadsteknik.

Modeller, planer och ritningar till:

- Landsvägsanläggningar.
- Spårvägsanläggningar.
- Järnvägsanläggningar.
- Strömregleringar och kanaler; vattenafledningar.
- Dammanläggningar, kraftstationer.
- Dockor och slussar; akvedukter; upphalningsanläggningar.
- Fasta och rörliga broar.
- Hamnanläggningar; hamnar, vägbrytare, strandskoningar.
- Mudderverk, sug- och sprutverk för jordupptagning under vatten; undervattenssprängningar.

Statistik.

Klass 16: Husbyggnadsteknik.

Modeller, planer och ritningar till:

- Offentliga byggnader och allmänna inrättningar.
- Privatbostäder och hotell.
- Arbetarebostäder och landtmannabyggnader.
- Uppvärmnings- och ventilationsanordningar för bostäder i staden och på landet samt för kreatursstallar.
- Gas-, vatten- och afloppledningar samt öfriga sanitära anordningar.
- Modeller i mindre skala eller naturlig storlek samt ritningar till husbyggnadsdetaljer, hvilkas konstruktion man särskildt vill framhålla. (Andra byggnadsdetaljer komma däremot att tillhöra vederbörande materialklasser.)

Klass 17: Ingeniörsarbeten i öfrigt utom skeppsbyggeri (se klass 50).

Modeller, planer och ritningar till:

- Hissinrättningar för transport af personer och varor inom- och utomhus.
- Lyftkranar.
- Gatuanläggningar och kloakledningar.
- Vattenledningsverk.
- Gasverk.

Statistik.

Grupp 5: Industri- och jordbruksmaskiner.

Klass 18: Ängmaskiner.

- Fasta ängmaskiner, lokomobiler, sjoängmaskiner, ängturbiner och ängpannor.
- Förvärmare, economiser, automatiska anordningar för uttagning af receiverånga för fabriksändamål, öfverhettningsapparater, eldningsapparater, fläktar för forceradt drag och ängstrålapparater för underblåster.
- Eldstadsanordningar (-inredning) för ängpannor, trapprost, andra rosttyper, förugnar och rökförminskningsapparater.

Koltransportörer och elevatorer i större pannrum (kolsilo) samt modeller till sådana, kolkrossare och kolvagnar (i mindre pannrum).
 Kolvagnar (företrädesvis registrerande).
 Skorstensmurningar och materiel.
 Gnistersläckare (för lokomobiler och lokomotiv).
 Manometrar och öfrig armatur, vacuummetrar, indikatorer, slagfäjljare, tachometrar och tachografer, dragmätare, vattenmätare (för ångpannor) och ångmätare.
 Ångmatarepumpar och injektorer, reppumpar, reningsapparater för matarevatten till ångpannor, oljeafskiljare för matarevatten till ångpannor, oljeafskiljare för afloppsånga, kondensvattenåterledare till ångpannor, kondensvattenafskiljare å ångledningar, kondensvattenafledare och graderverk.
 Apparater för rökgasundersökning (Orsat m. fl.), alternativt själfregistrerande, pyrometrar för rökgastemperatur (äfvén elektriska med termoelement och millivoltmeter).
 Tubrensare för vattenrörspannor.
 Isoleringmateriel för ångpannor och ångrör.

Klass 19: Motorer i öfrigt.

Motorer för vatten, gas, fotogen, bensin, sprit, varm eller komprimerad luft, eter, karbid eller annan drifkraft, såsom vindmotorer m. m.

Klass 20: Maskiner och redskap för grufdrift, mineralfyndigheters undersökning, bergshandtering m. m.

Metoder och maskiner för länshållning och ventilation af grufvor och stenbrott.
 Verktyg och maskiner för arbeten i grufvor och stenbrott: borrh, upprymmare, släggör, hackor, bormaskiner, huggningsmaskiner m. m.
 Anordningar för sprängning, elektrisk antändning samt belysning under jord m. m.
 Metoder och maskiner för lyftning, transport och lastning af materiel i och vid grufvor och stenbrott.
 Krossverk, anrikningsmaskiner, sorteringsverk m. m.
 Blåsmaskiner.
 Metoder, ugnar, maskiner m. m. dylikt för malmers bearbetande till metaller och de se-
 nares första förarbetning.

Klass 21: Maskiner och redskap för sten- och tegelindustri m. m.

Metoder, maskiner och verktyg för huggning, hyfling, svarfning, sågning, slipning och polering af sten samt apparater och anordningar för torkning, transport och bränning vid tillverkning af tegel, kalk, cement och konstgjord sten.

Klass 22: Maskiner och redskap för bryggerier, brännerier, spritfabriker, rektifikationsanstalter, pressjästfabriker, potatistorkningsfabriker, stärkelsefabriker, stärkelsesirupsfabriker m. m.

Maskiner och redskap för bryggerier:
 Maltputsmaskiner.
 Automatiska maltvagnar.
 Vändmaskiner.
 Kylmaskiner och -apparater.
 Pasteuriseringsmaskiner.
 Fatrullningsmaskiner.
 Tappnings- och korkningsmaskiner.
 Harzmaskiner.
 Flasksköljningsmaskiner.
 Transportörer m. m.

- Maskiner och redskap för brännerier:
Stöpkar, grönmalkrossar, potatistvättmaskiner, potatiselevatorer, automatiska potatisvågar och potatiskokare.
Mäsk- och kylapparater, jäskar, satsjäskar, jäskar-skylinrättningar och mäskpumpar.
Brännapparater: bäckenapparater, kontinuerliga kolonnapparater (enkel- och dubbelkolonniga), deflegmatorer och spritkylare.
- Maskiner och redskap för spritfabriker:
Rektificeringsapparater af olika system.
Rektificeringsautomater.
Kolfilterapparater.
Spritfat.
- Maskiner och redskap för pressjästfabriker:
Mäsk- och syrningsapparater, silkar, silgarnityr och silbatterier, silbottnar (af koppar eller brons), vörtkylare, vörtpumpar, luftkompressar, blåskar, blåskarsgarnityr, blåskarskylslangar, jästseparatorer, jästfilterpressar, jästrenodlingsapparater, filterpressduktvättmaskiner och draftorkningsapparater.
- Maskiner och redskap för potatistorkningsfabriker:
Skif-, snitsel- och valsapparater.
Torkapparater af olika system för ånga eller varma gaser.
- Maskiner och redskap för stärkelsefabriker och stärkelsesirupsfabriker:
Potatisvågar.
Tvättanordningar.
Elevatorer.
Rifmaskiner.
Maskiner för efterrifning.
Uttvättningsapparater.
Uttvättningskar.
Apparater för stärkelsemjölkens rening.
Separatorer, centrifuger.
Pumpar för potatisref, stärkelsemjölk och -vatten.
Mekaniska torkningsanordningar.
Kylanordningar för stärkelse.
Siktanordningar.
Press- och torkanordningar för pulpa.

Klass 23: Maskiner och redskap för mekaniska verkstäder, gjuterier, smedjor och metallmanufaktur.

- Maskiner och verktyg för skärning och slipning: svarf-, hyfvel-, fräs-, borrar- och slipningsmaskiner m. m.
- Maskiner och verktyg för bearbetning af plåt: bocknings-, klipp-, stans- samt kupningsmaskiner (pressar) m. m.
- Lösa delar: skifvor, kuggghjul, kopplingar, dragremmar, till- och afkopplingsinrättningar, spärrhakar, regulatorer m. m.
- Smörjinrättningar.
- Mättnings- och registreringsapparater.
- Dynamometrar, vågar.
- Kranar.
- Hydrauliska elevatorer och pressar.
- Pumpar m. m.
- Transmissioner.
- Ugnar, mufflar och deglar.
- Maskiner, redskap och verktyg för gjuterier och smedjor: pressluftapparater, nitningsmaskiner, metoder och apparater för svetsning.

Maskiner för tillverkning af rör och tråd, för tillverkning af kablar, gallerverk och duk m. m. samt för tillverkning af hästskor och söm, bultar, skrufvar, nagel, spik och nubbs.

Specialmaskiner och verktyg för bleck- och kopparslagarearbeten m. m.

Klass 24: Maskiner och redskap för byggnadsarbeten.

Maskiner och redskap för jordschaktning och jordflyttning: handverktyg, kärror, trallor, arbetsspår m. m.

Redskap för grundläggning: pålkranar, skrupålar m. m.

Redskap för underhåll af vägar, gator, promenader, såsom vältar, ångvältar, vattningskärror m. m.

Klass 25: Maskiner och redskap för tryckerier, färgerier, garfverier, kemisk-tekniska fabriker och apotek m. m.

Sättnings-, trycknings- och sorteringsmaskiner.

Maskiner och apparater vid typografi, stereotypi, koppartryck, autografi, litografi, koppar- och stålstick, kromolitografi m. m.

Maskiner för färgerier och garfverier.

Maskiner och redskap för tillverkning af tvål, ljus, fernissor m. m.

Maskiner för tändstickstillverkning.

Redskap för tillverkning af farmaceutiska produkter.

Maskiner och redskap för framställning af kolsyrade drycker.

Klass 26: Maskiner och redskap för trävaruindustri.

Sågar.

Hyfvelmaskiner.

Snickerimaskiner m. m.

Klass 27: Maskiner och redskap för trämasse- och pappersindustri.

Maskiner och apparater för tillverkning af trämasse.

Maskiner för massans malning, rening m. m.

Pappersmaskiner.

Maskiner för satinering, glacering, marmorering och linjering af papper.

Maskiner för tillverkning af kuvert, påsar och askar.

Skär-, klipp-, falsnings- och stämpelmaskiner.

Apparater för blekning, färgning, tryckning, appretering och façonering af papper och tapeter.

Klass 28: Maskiner och redskap för glas-, porslins- och lergodstillverkning.

Ugnar, formar, formningsmaskiner m. m.

Verktyg för slipning och skärning af glas.

Apparater för dekorering af glas och porslin m. m.

Klass 29: Maskiner och redskap för väfnads- och beklädnadsindustri.

Tvättnings-, kardnings-, varpnings-, spolnings-, polerings- och spinnmaskiner samt spinnerockar.

Väfstolar och redskap för enkla, brocherade och façonerade väfnader m. m.

Bandstolar.

Valknings-, manglings-, uppmättnings- och vikningsmaskiner.

Sträck-, nyst-, drej- och tvinnmaskiner m. m.

Maskiner och redskap för blekning, färgning, tryckning och appretering af garn och väfnader.

Tork-, press- och skärmaskiner.

Tillskärningsmaskiner för tyger, läder och skinn.

Maskiner för fabrikation af skodon.

Sy-, nåtlnings-, fällnings- och broderingsmaskiner.

Stick-, knypplings- och snörmakerimaskiner.

Maskiner för tillverkning af hattar af filt, halm m. m.

Maskiner för gummivarufabrikation.

Klass 30: Maskiner och verktyg i öfrigt för den mindre industrien och handtverket.

Maskiner och redskap för guldsmeder, urmakare, sadelmakare, buntmakare, borstbindare, glasmästare, dekorationsmålare m. fl.

Myntpressar.

Maskiner för tillverkning af knappar, stålpenor, nålar, kapsyler m. m.

Klass 31: Maskiner och redskap för kontor och affärslokaler.

Skrifmaskiner.

Kopierings-, duplicerings- och dikteringsmaskiner.

Räkneapparater.

Kassakontrollapparater m. m.

Klass 32: Maskiner och redskap för näringsämnesindustrien.

Maskiner och redskap för bagerier, slakterier, charkuterier, sockerfabriker, chokoladfabriker m. fl.

Klass 33: Maskiner och redskap för hushållet.

Tvätt-, vrid- och strykmaskiner samt manglar.

Köksredskap, köttkvarnar m. m.

Diskningsmaskiner samt öfriga maskiner för rengöring.

Klass 34: Eldsläcknings- och lifräddningsredskap.

Fordon för brandkärer.

Ångsprutor, ångpumpverk, handsprutor, elektriska eller motorsprutor, sprinklers-anordningar, slangkärror, stegar, räddningsapparater m. m.

Sprutslangar.

Klass 35: Maskiner och redskap för jordbruk, trädgårdsskötsel och torfindustri.

Redskap för jordens bearbetning: plogar, harvar, sladdar, mullskopor, vältar och rensningsmaskiner för växande säd.

Maskiner för gödsling och sådd: gödselspridningsmaskiner, såningsmaskiner och potatis-sättningsmaskiner.

Maskiner för skörd: slätter- och skördemaskiner, hästräfsor, hässjeinrättningar, potatis- och rotfruktsupptagare.

Maskiner för den skördade grödans behandling: tröskverk, klöfvernöttningsmaskiner, rensningsmaskiner, hö- och halmpressar, torkapparater för tröskad säd, för potatis och trädgårdsalster, gröpkvarnar och krossar, rotfruktskärningsmaskiner och hackelsemaskiner.

Handredskap och inventarierekvisita: spadar, skoflar, grepar, gafflar, hackor, liar, vågar m. m.

Trädgårdssaxar, krattor, vattningsredskap m. m.

Maskiner för beredning af torf och torfströ.

Klass 36: Maskiner och redskap för mejeridrift.

Mjölkningsmaskiner.
 Apparater och anordningar för mjölkens rening och kylning i ladugården omedelbart efter mjölkningen.
 Mjolktransportflaskor och mejerikärl.
 Apparater för mjölkens profning och kontrollering i mejeriet samt vågar för mjölkens in- och utvägning.
 Mjolk- och gräddpumpar samt mjölktilloppsregulatorer.
 Apparater för mjölkens och gräddens uppvärmning och afkylning samt för kontrollering och reglering af pasteuriseringen.
 Mjölkskumningsmaskiner samt kombinerade skumnings- och kärningsmaskiner.
 Kärl för gräddens syring och för beredning af renkulturer.
 Apparater för gräddens kärning och smörets bearbetning samt ystningsredskap.
 Apparater för framställning af andra produkter af mjölken än smör och ost, såsom mjölkpulver m. m.
 Apparater, kärl och anordningar vid mjölkens distribuering.
 Emballage för mjölk och mejeriprodukter, monteringsartiklar och redskap samt armatur för mejeriändamål.
 Fullständiga mejerier.

Grupp 6: Elektroteknik.**Klass 37: Maskiner för alstring eller transformering af elektrisk ström samt för omformning af elektrisk energi till mekanisk.**

Generatorer, motorer och omformare för likriktad eller växelström.
 Transformatorer.
 Elektromagneter för lyftändamål.

Klass 38: Apparater för fördelning och reglering af elektrisk ström.

Strömställare af olika slag.
 Motortaflor, motorskåp.
 Pådrags- och regleringsmotstånd samt kontroller.
 Säkerhetsapparater.
 Åskskydd och öfverspänningsskydd.

Klass 39: Lednings- och isolationsmateriel.

Ledningstråd och kablar af olika slag.
 Kolektroder för bågglampor, smältugnar och kolborstar.
 Porslinsisolatorer.
 Isoleringmateriel af andra slag, ebonit m. m.
 Ledningsstolpar af järn, trä och armerad betong, kabelrör m. m.

Klass 40: Elektrisk belysning.

Glödlampor (koltråds-, metalltråds-).
 Bågglampor och strålkastare.

Klass 41: Elektrokemi.

Primära, galvaniska element (våt- och torr-).
 Sekundära d:o (ackumulatorer).
 Apparater och metoder för sönderdelning eller framställning af kemiska produkter.
 Smältugnar.

Klass 42: Elektrisk uppvärmning och smältning.

Elektriska kokapparater, värmekaminer m. m.; löd- och svetsningsapparater.

Klass 43: Elektrotekniska instrument.

Mätinstrument.
Oscillografer m. m.

Klass 44: Elektriska svagströmsapparater.

Apparater för telegrafering eller telefonering med eller utan ledning, för signalering och orderöfverföring samt för tidsbestämning (elektriska ur).

Grupp 7: Transportväsen till lands.**Klass 45: Järnvägar och järnvägsmateriel.**

Rörlig materiel: lokomotiv, motorvagnar, järnvägsvagnar och dressiner.
Modeller till rörlig materiel.
Lösa delar: fjädrar, buffertar, koppel, bromsar m. m.
Fast materiel: räls, skarvjärn, syllar, spårväxlar, vändskifvor, vagnvägar, vattenkranar, reservoarer m. m.
Modeller, planer och ritningar.
Optiska, akustiska och elektriska signalsystem.
Anordningar för spårväxling.
Växel- och signalsäkerhetsanordningar.
Säkerhetsanordningar för i gång varande tåg m. m.

Klass 46: Spårvägar m. m.

Spårvagnar för ånga, elektricitet eller annan drifkraft.
Fast materiel för spårvägar: gaturäls, öfverbyggnadssystem m. m.
Materiel och maskiner till luft- och linbanor.
Säkerhetsanordningar m. m.

Klass 47: Automobiler.

Personvagnar.
Lastvagnar.
Ambulansvagnar.
Distributionsvagnar.
Lösa delar, utrustningsartiklar och uppfinningar till automobilism.

Klass 48: Cyklar.

Motorcyklar.
Bicyklar.
Tricyklar.
Velocipeder och tillbehör.

Klass 49: Fabrikation af äkdon; sadelmakarearbeten.

Två- och fyrehjuliga vagnar för personbefordran.
Omnibussar.
Arbetsäkdon: flakvagnar, rust- och packvagnar, transportvagnar, vagnar för speciella ändamål och kärror.
Hjul, hjulskenor, hjulaxlar, hjulbössor och beslagsfjädrar.
Slädar.

Olika slags anspann och bromsinrättningar.
Packsadlar, ridsadlar, tömmar och selar.
Piskor och ridspön samt öfriga effekter för kör- och ridbruk.

Grupp 8: Skeppsbyggeri, sjöfart och fiske.

Klass 50: Skeppsbyggeri.

Modeller, ritningar och beskrifningar å ångbåtar och fartyg för flod- och sjöfart.
Segelbåtar, roddbåtar och båtar att framdrivas med mekanisk kraft.
Modeller och ritningar till dylika.
Styrinrättningar, maskintelegraf, språkrör och ringledningar.
Stabiliseringsanordningar.
Möbler och andra föremål i fartygsinredning.
Metoder och apparater för fartygs uppvärmning, ventilering och desinfektion.

Klass 51: Sjöfart.

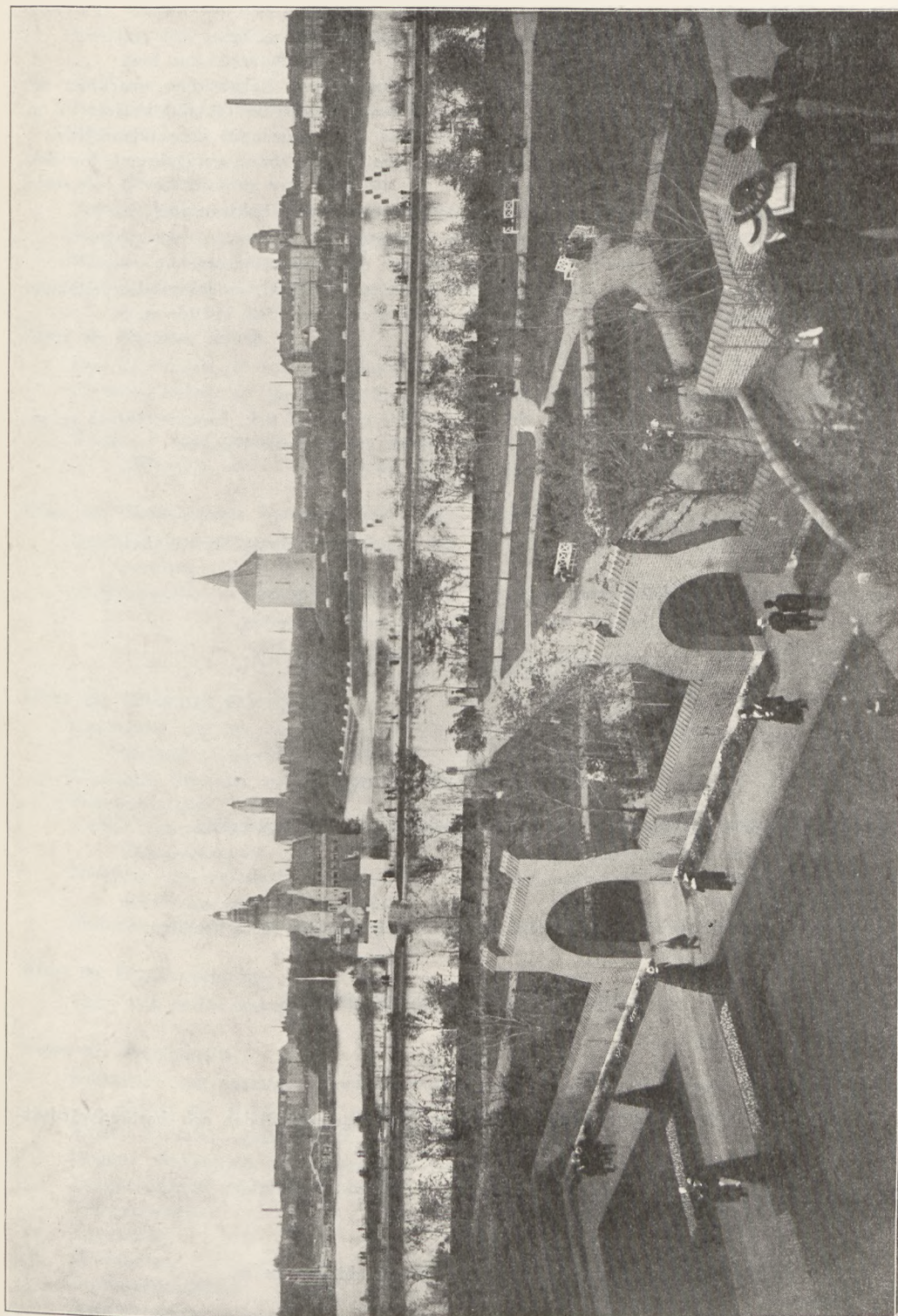
Landfyrrar, fyrskepp, lysbojar och signalanordningar.
Modeller och ritningar därtill.
Båkar, bojar och prickar samt mistsignalapparater.
Lifräddningsbåtar med utrustning och andra lifräddningsapparater.
Modeller och ritningar därtill.
Utrustningsföremål samt modeller och ritningar till bärgningsfartyg.
Dykermateriel.
Utrustningsföremål: spel, ankare, beslag, kättingar, kablar, tågvirke, segel, segelduk, lanternor, lifbojar m. m.
Konserverade födoämnen för sjöfarandes bruk.
Beklädnadspersedlar för fartygsbesättningar.
Sjökistor.
Nautiska instrument.
Statistiska arbeten, kartor m. m. rörande sjöfarten.

Klass 52: Fiskeprodukter.

Saltad sill och strömming, saltad lax, långa, torsk, ål samt andra saltade och torkade fiskvaror.
Rökta fiskvaror.
Anjovis och kryddsill samt marinerade, hermetiskt inlagda eller på annat sätt konserverade fiskeprodukter.
Färsk fisk eller ätbara vattendjur, förvarade medelst frysning, på is eller annat sätt.
Pärlor och pärlemor.
Biprodukter af fisket, såsom tran, fiskolja m. m.

Klass 53: Fiskeredskap.

Nätbindningsmaskiner.
Maskinbunden garnredskap.
Handbunden garnredskap.
Fiskeredskap, tillverkad af trä, metall m. m., äfvensom modeller till dylika redskap.
Redskap för krok- och huggfiske, metning och sportfiske samt agn och konserveringsmedel härför.
Materialier för fiskeredskapstillverkning och ämnen för deras konservering och färgning.

UTSIKT FRÅN "BERGET" ÖFVER PARKEN OCH PILDAMMARNÄ.

Klass 54: Fiskberedning.

Modeller och ritningar till salterier, rökerier, kylhus, iskällare m. m.
Isskåp.

För fiskberedning erforderliga maskiner och redskap, såsom kylmaskiner, maskiner för tillverkning och lödning af konservburkar, iskrossningskvarnar, gälningssknifvar m. m. Karl af trä, bleck, glas m. m. för förvaring af saltad eller annorlunda konserverad fisk. Olika saltsorter, kryddor och kryddblandningar samt andra konserveringsämnen för fisk.

Klass 55: Fiskefartyg och fiskebåtar med utrustningsföremål samt fisktransport.

Motorbåtar för fiske i original, modeller eller ritningar.

Ofriga fiskefartyg och fiskebåtar samt modeller och ritningar till dessa.

Transportvagnar, packlådor och alla slags apparater i original, modeller eller ritningar för forsling eller förvaring af lefvande, färsk eller frusen fisk, kräftor m. m.

Klass 56: Odling af fisk, fiskevård m. m.

Fiskodlingsapparater och redskap, som användas vid fiskodling.

Ritningar, fotografier och modeller till anstalter för odling af fisk, hummer, ostron m. m., fiskdammsanläggningar, fiskvägar (laxtrappor, alyngelrännor) m. m.

Lefvande rom och yngel under utveckling och tillväxt.

Argångar eller årsklasser af lefvande odlad fisk.

Lefvande fisk i öfrigt.

Samlingar till belysande af fiskodling och fiskynglets utveckling eller tillväxt.

Klass 57: Vetenskapliga fiskeriundersökningar, fiskerilitteratur m. m.

Fiskevattnens undersökning i vetenskapliga och andra afseenden.

Fiskerilitteratur.

Ritningar till fiskehamnar och fiskhallar.

Planer för fiskevattnens skötsel m. m.

Grupp 9: Luftsegling.**Klass 58: Ballonger, aeroplan samt instrument och redskap för luftsegling.**

Frigående och fjättrade ballonger.

Motorballonger.

Aeroplan.

Motorer, propellrar samt instrument, material och redskap för luftsegling.

Grupp 10: Skog och skogsvård.**Klass 59: Skogsskötsel.**

Skogsfrö.

Skogsplantor.

Resultat af olika slags markberedning, skogsförnyngningsmetoder och beståndsvårdsåtgärder.

Klass 60: Skogsprodukter.

Oarbetade skogsalster.

Försågadt eller eljest förädladt virke.

Alster af trävaruindustri jämte byggnadssnickeri, tunnbinderi m. m.

Trämassa.

Träkol och destillationsprodukter, kimrök m. m.

Klass 61: Hjälpmedel och redskap i skogsbruket.

Redskap och maskiner för skogsodling, skogsvård och afdikning samt afverkning, utdrifning och flottning.

Maskiner och verktyg för kolningsindustri m. m.

Instrument för skogsmätning, nivellering och skogsuppskattning.

Hägnader.

Klass 62: Skogsindelning och statistik.

Tillväxtundersökningar.

Skogshushållningsplaner och kartor.

Skogsekonomiska utredningar.

Afdikningsplaner för till skogsvård afsedd mark.

Klass 63: Skogens biologi.

Prof af skogsmark och dess vegetation.

Föremål, belysande skogsträdens och skogssamhälleas utveckling, variation och utbredning.

Skador å skog genom svampar, insekter eller högre djur, ogynnsamma klimatiska förhållanden eller andra påverkningar.

Klass 64: Skogsbrukets historiska utveckling, skogslitteratur m. m.

Grafiska framställningar, tabeller samt kartor, utvisande skogsbrukets historiska utveckling.

Skogslitteratur och skogsbilder.

Grupp 11: Mineral- och stenindustri.**Klass 65: Tillämpad geologi.**

Geologiska och mineralogiska samlingar, belysande bildning, förekomst, beskaffenhet och tillgång af användbara mineral-, berg- och jordarter.

Geologisk litteratur och kartor.

Mineralstatistik.

Kartor, reliefkartor och modeller, belysande minerals och bergarters förekomstsätt och tillgodogörande.

Kemiska och mekaniska metoder, instrument och apparater för mineralfyndigheters undersökning samt för profning af bergarter.

Metoder och maskiner för uttagande af generalprof af malmer och andra mineralämnen.

Klass 66: Bergshandtering.

Järn- och andra malmer.

Klass 67: Stenindustri.

Kollektiva och enskilda utställningar af granit, sandsten, kalksten, marmor, täljsten, skiffer m. fl. bergarter, användbara såsom byggnadsmaterial och för dekorering.

Block, kantsten, gatssten och byggnadssten.

Huggna, skulpterade och polerade arbeten.

Väggbeklädnad, golfplattor, bordskifvor m. m.

Trottoarplattor.

Taxskiffer.

Grafvårdar.

Prydnadsföremål.

Kvarnstenar.

Klass 68: Tegel, kalk, cement, gips och konstgjord sten.**Tegel:**

Kollektiva och enskilda utställningar af råmaterial och produkter.

Byggnadstegel af alla slag, taktegel och trottoartegel.

Dränerings- och kloakrör.

Eldfast tegel samt andra produkter af eldfast lera och andra eldfasta materialier.

Kalk:

Kalksten, bränd kalk och murbruk.

Hydraulisk kalk.

ARKADER M. M. FRÅN CENTRALGÅRDEN TILL FISKERIHALLEN.

Cement:

Kollektiva och enskilda utställningar af råmaterial och produkter.

Arbeten af cement, betong och armerad betong.

Gips:

Kollektiva och enskilda utställningar af råmaterial och produkter; dess användning som byggnadsmaterial och för dekorerings.

Konstgjord sten:

Olika slag af konstgjord sten och fasadputs.

Metoder att konservera och färga sten.

Klass 69: Andra icke metalliska mineral-, berg- och jordarter.

Fältspat, kvarts, glimmer, apatit, magnesit, kryolit, flusspat, talk, asbest m. m.

Kaolin.

Kiselgur och produkter därpå.

Krita.

Kalksten för kemiska ändamål.

Grafit och produkter därpå.

Gjutsand.

Svafvel.

Klass 70: Slipnings- och poleringsmaterial.

Kollektiva utställningar af material för användning till slipning och polering.

Slipstenar och brynstenar.

Andra slip- och polermedel för sten och metall, såsom kvartssand, granat, smärgel, stålsand m. m.

Klass 71: Brännmaterial.

Stenkol:

Olika slag af stenkol samt som brännmaterial användbara produkter däraf.

Alunskiffer:

Metoder för och resultat af dess användning såsom bränsle.

Brännolja.

Torf: olika former af torfbränsle.

Statistiskt materiel angående bränsle och bränsleekonomi.

Grupp 12: Metallindustri.**Klass 72: Järn.**

Half- och helfabrikat.

Tackjärn och järnsvamp.

Kisel- och manganjärn.

Göt- och smältstycken.

Valsade och smidda produkter i stång- och trådform.

Stålhjulringar, valsade rör med eller utan väll.

Plåt.

Gröfre smiden.

Vanligt gjutgods, stål-gjutgods, smidbart gjutgods samt självhårdande stål (snabb-svarfstål).

Manufaktur.

Kanoner, projektiler och annan krigsmateriel.

Smidda hjul samt delar till maskiner m. m.

Drifven, perforerad och dekorerad plåt.

Kättingar, hästskor och andra svartsmiden.

Dragen tråd och produkter däraf, såsom linor, kablar, duk, gallerverk m. m.

Fjädrar af alla slag.

Kallvalsadt eller kalldraget järn och stål, alla slag, samt kalldragna rör.

Sågar, alla slag.

Alster af klensmide, manufaktursmide, plåtslageri, bleckslageri m. m.

Lager, bultar, skrufvar, nagel, spik, söm m. m.

Yxor, maskinknivar och andra eggverktyg: filar, raspar, borrar, tänger m. m.

Emaljerade föremål.

Byggnadsbeslag, lås, nycklar, riglar, krokvar, gångjärn m. m.

Kassaskåp m. m.

Trädgårdsmöbler.

Gallerverk af smidt eller gjutet järn.

Konstsmide.

Prof för utvisande af metallernas egenskaper.

Klass 73: Andra metaller och legeringar däraf.

Gjutgods, rått eller bearbetadt samt med eller utan ytbetäckning.

Plåt med eller utan ytbetäckning, arbetad eller oarbetad.

Stänger, rör och tuber.

Tråd och arbeten däraf, såsom kablar, gallerverk, duk, knappnålar, öglor, hyskor och hakar.

Bultar, skruvar, nagel, spik och nubb.

Pressade och drifna arbeten.

Kopparslagarearbeten.

Kapsyler m. m.

Klass 74: Juvelerare- och guldsmedsarbeten.

Smycken och lyxföremål af ädla och oädla metaller med infattade stenar och pärlor samt af sköldpadd, pärlemor, stål m. m.

Ädla stenar samt äkta pärlor.

Guld- och silfverarbeten till dekoration och dagligt bruk.

Galvanoplastiska föremål.

Klass 75: Urmakarearbeten.

Ur och tidmätare af alla slag samt delar därtill.

Grupp 13: Kemisk och kemisk-teknisk industri samt lädertillverkning.

Klass 76: Färger, fernissor, lim, toalettmedel m. m.

Olje-, lack-, lim- och vattenfärger.

Fernissor samt material härtill.

Sigillack, lim och gelantin.

Parfymer, munvatten, tandpulver, tandpastor, toalettvatten, pomada och andra kosmetiska medel samt material därtill.

Material och preparat för impregnering, konservering, betning och färgning af garn, väfnader, trä m. m.

Klass 77: Farmaceutiska produkter och mineralvatten.

Farmaceutiska råmaterial, droger och preparater.

Mineralvatten, naturliga och artificiella samt läskedrycker.

Förtätade gaser.

Oxider, alkalier, syror, salter, eter och eterarter, eteriska oljor samt kemiska och kemisk-tekniska preparat i allmänhet.

Klass 78: Ljus, tvål och bläck m. m.

Glycerin, ljus, tvål, såpa, bläck, skosvärta m. m.

Klass 79: Tändstickor.

Tändstickor med tillbehör samt material därtill.

Klass 80: Mineraloljor, kautschuk m. m.

Mineraloljor, lysoljor, smörjämnen samt råmaterial till desamma.

Asfalt, asfalttjära m. m.

Kautschuk och guttaperkavaror.

Klass 81: Artificiella gödslingsämnen.

Benmjöl, superfosfat, difosfat, kalialter, kalkkväve m. m.

Klass 82: Sprängämnen m. m.

Krut, nitroglycerin, dynamit och andra sprängämnen.

Stubin.

Fyrverkeripjäser samt material därtill.

Klass 83: Papper och papperstillverkning.

Produkter vid papperstillverkning af lump, trämassa, halm, torffiber m. m.

Ämnen för betning, blekning, färgning, appretering, limning m. m. af papper.

Kartong- och papptillverkning.

Takpapp samt olika slag af maskin- och handgjordt papper.

Klass 84: Läder och skinn.

Olika slag af läder samt färgade, lackerade och sämskade skinn.

Utskurna skinnvaror för skomakeri och andra dylika arbeten samt pergament.

Skodon af läder m. m.

Nåtlade arbeten.

Buntmakarearbeten.

Handskar.

Reseffekter.

Syväsor, portmonnäer, plånböcker, portföljer, cigarr- och cigarrettfodral m. m., förfärdigade af läder eller skinn.

Grupp 14: Möblering och rumsdekorerings samt husgeråd.**Klass 85: Bostadsinteriörer.**

Möbler af alla slag samt gardiner, rullgardiner, draperier, mattor, tapeter för alla slag af bostadsinteriörer.

Klass 86: Butiks- och affärsinteriörer.

Butiks- och kontorsinredningar.

Möbler och öfriga föremål, afsedda för dylika interiörer.

Klass 87: Interiörer af andra slag.

Inredningar för järnvägs-, post- och telegraflokaler m. m.

Klass 88: Keramik.

Porslin, stengods, fajans, majolika, terracotta, sanitetsgods (tvättbord, vattenklosetter m. m.), väggbeklädnadsplattor m. m.

Krukmakarearbeten.

Klass 89: Glas.

Hushållsglas, prydnadsglas och andra glasvaror: släta, slipade, graverade, etsade m. m.

Buteljer och flaskor.

Fönsterglas och spegelglas.

Glasmålningar och glasmosaik.

Klass 90: Finare arbeten i oädla metaller.

Bords- och fickknifvar, gafflar, saxar, rakknifvar.

Finare lättsmidor och annat mera konstnärligt utfördt klensmidor.

Etsade arbeten m. m.

Statyer, reliefer m. m. i brons, järn, zink m. m.

Tennjutarearbeten.

Drifna arbeten i koppar, zink och mässing m. m.

Klass 91: Korgmakare-, borstbindare- och kammakarearbeten; svarfvade och lackerade arbeten.

Korgar och flätade arbeten.
 Korgmöbler, barnvagnar.
 Kammar, borstar.
 Svarfvade och snidade föremål; snusdosor, munstycken m. m.
 Lackerade arbeten.

Klass 92: Värme- och kokapparater samt belysningsarmatur.

Kakelugnar, kaloriferer, spislar, kaminer, gas-, fotogen- och spritkök.
 Lampor och armatur till belysning medelst olja, fotogen, vax- och stearinljus, gas m. m.
 Lödlampor och speciallampor.

Grupp 15: Musikinstrument.**Klass 93: Musikinstrument.**

Pianon, orglar, blås- och stränginstrument, positiv, dragspel, trummor, automatiska och mekaniska musikinstrument samt delar och tillbehör därtill.

Grupp 16: Textilindustri.**Klass 94: Råmaterialier, garn och väfnader däraf.**

Ull, oarbetad, kardad eller kammad samt däraf spunnet garn.
 Väfnader af ull med eller utan tillsats af annat ämne: flanel, filtväf, faltar, täcken, schalar, dukar m. m.
 Nöthår samt garn och väfnader däraf.
 Bomullsgarn, enkelt och tvinnadt.
 Bomullsväf: oblekt, blekt, färgad, façonerad, tryckt m. m.
 Bomullsväfnad med tillsats af annat spånadsämne.
 Band, dukar och vadd.
 Lin, färdigberedt.
 Linne-, hamp-, och jutegarn samt spånad af andra vegetabiliska ämnen.
 Väfnader däraf med eller utan tillsats af andra ämnen.
 Band, gjordar, segelgarn, tågvirke m. m.
 Mattor af ylle, bomull, hampa, linoleum m. m.
 Möbelyger af ylle, bomull, jute m. m. med eller utan tillsats af annat ämne.
 Stampad filt och produkter däraf.

Klass 95: Silke och sidenväfnader.

Silke, otvinnadt och tvinnadt, samt väfnader däraf: släta, façonerade, broderade, med eller utan tillsats af annat ämne, äfven guld och silfver.
 Band, schalar och dukar.
 Konstsilke och fabrikat däraf.

Klass 96: Klädesplagg, beklädnads- och ekiperingsartiklar.

Herr-, dam- och barnkläder, kostymer, uniformer, livrèer, allmogedräkter, impregnerade klädesplagg.
 Linnepersedlar och underkläder för herrar, damer och barn.
 Baddräcker.
 Hufvudbonader: filt-, felb- och halmhattar, mössor.
 Konstgjorda blommor, plymer och fjädrar.

Strumpor af ylle, bomull, linne och silke.
Kravatter.
Korsetter, strumpeband, hängslen m. m.
Parasoller, paraplyer m. m.

Klass 97: Broderier, spetsar och snörmakerier.

Broderier, maskintillverkade eller handgjorda, afsedda för försäljning och icke hänförliga till konstslöjdsarbeten.
Spetsar af ylle, bomull, linne eller silke, maskingjorda.
Snörmakarearbeten af ylle, bomull, linne, silke m. m.
Gulddragarearbeten.

Grupp 17: Närings- och njutningsmedel.

Klass 98: Mjöl, gryn och bakverk.

Malen spannmål och gryn.
Potatismjöl, ris mjöl m. m.
Vermiceller och makaroner.
Syradt och osyradt bröd.
Småbröd.
Kex, skeppsskorpor m. m. samt öfriga slag af bakverk.

Klass 99: Stärkelse m. m.

Stärkelse.
Stärkelsesirup (glykos) samt däraf beredda produkter.
Stärkelsesocker och dextrin.
Sockerkulör m. m.

Klass 100: Köttvaror och konserver.

Saltadt och konserveradt kött, skinkor, köttpreparater samt olika slag af köttkonserver.
Ister, flott och margarin.
Konserverade och torkade grönsaker samt preparerade, torkade och konserverade frukter.

Klass 101: Socker, konditorivaror och kryddor.

Socker, alla slag.
Sirup.
Melass.
Sylter och safter.
Konfekt och karameller.
Choklad och kakao.
Kaffe och kaffesurrogat.
Kryddor.
Ättika, senap och diverse såser.

Klass 102: Alkohol fria och alkoholhaltiga drycker.

Bär- och fruktviner.
Maldrycker, alla slag.
Punsch, likörer, viner, brännvin, sprit, genever, whisky, rom, arrack, wodka m. m.

Klass 103: Tobak.

Råmaterial.
Cigararer, cigaretter, snus, rök- och tuggtobak m. m.

Klass 104: Produkter af biskötsel.

Honung och vax m. m.

Grupp 18: Alster af och vetenskapliga hjälpmedel för jordbruk.**Klass 105: Produkter såsom förbrukningsvaror eller utsäden.**

Prof af sträsäd, trindsäd och frö.

Klass 106: Handels- och fabriksväxter.

Lin, hampa, humle m. m.

Klass 107: Fodermedel.

Oljekakor, kli, dogcakes m. m.
Sockersnitsel.
Melassfoder.

Klass 108: Kontrollväsen.

Föremål, hänförliga till frökontroll och kemisk kontroll

Klass 109: Odlingens utförande och höjande.

Odlingsarbete, mosskultur, ängskultur m. m.
Försöksverksamhet, gödsling, växtföljd.
Utsädesförädling.
Föremål, belysande växtodlingens utveckling.

Klass 110: Samlingar, ritningar och modeller samt statistik.

Vetenskapliga samlingar.
Litteratur.
Studiemateriel.
Kart- och tabellarbeten.
Statistik.

Grupp 19: Hemslöjd och konstslöjd.**Klass 111: Alster af allmogeslöjd.**

Kollektivutställningar, anordnade länsvis, belysande slöjdens nuvarande läge och det arbete, hushållningssällskap eller föreningar nedlagt för dess upparbetning och utveckling.
Kollektivutställningar af allmogeslöjd, belysande enskilda föreningars verksamhet.

Klass 112: Alster af konstslöjd.

Kollektivutställningar af modern konstslöjd från föreningar eller enskilda personer.
Kyrklig konst, där den icke ingår i föregående moment.
Amatörarbeten.

Grupp 20: Stats- och kommunala institutioner.**Klass 113: Utställningar från statsinstitutioner.**

Fångvården.
Kommunikationsverken.
Vattenfallsstyrelsen.

Postsparbanken.
Riksförsäkringsanstalten.
Försäkringsinspektionen (sjukkassor).
Kommerskollegium.
Yrkesinspektionen.
Statistiska centralbyrån.
Kontrollstyrelsen.
Patent- och registreringsverket.
Mynt- och justeringsverket.
Bankinspektionen m. fl.
Sociala eller socialekonomiska föreningar, såsom nykterhets- och föreläsningföreningar samt Föreningen mot emigration m. fl.

Klass 114: Det moderna stadssamhället.

Stadsplaner.
Planer för egnahems- och arbetarebostadskolonier.
Planer för offentliga platser, såsom parker, planteringar, trädgårdar, idrotts- och lekplatser.
Planer för reglering af gatutrafiken.
Renhållningsväsen.
Redskap för bevattning af gator och öppna platser.
Anordningar för gatubelysning, vattentillförsel, kloak- och dräneringsväsen.
Ordningshållning, polis- och brandväsen.
Badhus.
Sanitära anordningar och apparater för bringande af hjälp vid olycksfall.
Tuberkulosanstalter.
Asyler och sociala hjälpanstalter samt deras verksamhet.
Fattigvård.
Kollektivutställningar öfver städernas och andra samhällens arbeten för *allmän* hälsovård.
Kommunala anstalter för tillförsel af livsfrönodenheter: slakthus, saluhallar, mjölkcentraler m. m.
Anordningar för transport och förvaring af eldfarliga oljor och explosiva ämnen m. m.
Inrednings- och säkerhetsanordningar i publika byggnader, såsom sessionssalar, vallokaler, folkbibliotek, nöjeslokaler m. m.
Bårhus, begravnings- och likbränningsanordningar.
Kommunala trafikmedel, såsom underjordiska banor, ringbanor, förortsbanor, spårvägsanläggningar m. m.

Grupp 21: Villor, egnahemsbyggnader samt trädgårdsanläggningar.

Klass 115: Villor och egna hem samt kooperativ byggnadsverksamhet.

Klass 116: Arbetarebostäder samt enfamiljshus, såväl fristående som sammanbyggda.

Klass 117: Villa- och egnahemsträdgårdar, koloniträdgårdar, trädgårdspaviljonger, drifhus m. m.

Klass 118: Ritningar till trädgårdsanläggningar.

Grupp 22: Idrott.

Klass 119: Jakt.

Konserveradt vildt.
Skins och pälsvaror samt fjäder.
Jakttroféer.

Jaktvapen och jaktutrustning.
Föremål, belysande jakthundens vård och dressyr.
Vildbrådets biologi och vård.
Jaktstatistik, jaktlitteratur och jaktbilder.

Klass 120: Hästidrott.

Sadlar och seldon.
Hofbeslag.
Utrustning för ryttare.
Sulkys.

Klass 121: Rodd, segling, simning och lifräddning.

Rodd- och segelbåtar.
Modeller, ritningar och fotografier af sådana.
Tillbehör, apparater och redskap.
Utrustningsartiklar af alla slag.
Modeller och ritningar af badanstalter.
Apparater för simundervisning.
Apparater för lifräddning, såsom bojar och bälten m. m.
Litteratur.

Klass 122: Vinteridrott.

Släd-, skid- och skridskoidrott.
Isjakter och snöskor.
Utrustningspersedlar i öfrigt.

Klass 123: Gymnastik, fäktning och lekar.

Redskap och utrustningspersedlar för gymnastik, atletik, fotsport och fäktkonst samt gymnastiska lekar.
Lewntennis, fotboll, cricket, krocket, golf och andra friluftss lekar.

Klass 124: "Boyscout".

Grupp 23: Turistväsen.

Klass 125: Landskapsbilder och dioramor.

Klass 126: Utställningar från bad-, kur- och turistorter.

Klass 127: Resehandböcker och annan turistväsendet omfattande litteratur, kartor samt fotografier i album, diagram och statistiska tabeller.

Klass 128: Ritningar och inredningar till turisthotell.

Klass 129: Utrustningspersedlar för resor, turist- och skolvandringar.

Klass 130: Scioptikon- och kinematografbilder.

Grupp 24: Armé och flotta.

Klass 131: Armé.

Klass 132: Flotta.

II. KONSTAFDELNINGEN.

Själfständiga, efter år 1897 utförda konstverk af alla slag, såsom målningar och teckningar, skulptur och medaljer, arkitektur, etsningar, gravyrer och litografier samt dekorativa eller praktiskt användbara konstföremål, som äro utförda af nu lefvande konstnärer och för deras verksamhet betecknande.

KONSTHALLSSJÖN.

Sedan dessa allmänna bestämmelser och program blifvit tryckta i en svensk och en tysk upplaga, den förra om 15,000 och den senare om 5,000 exemplar, vidtog det vidlyftiga arbetet med deras spridning.¹⁾

Exemplar af den svenska upplagan tillställdes de olika statsdepartementen samt de under dem lydande verk och inrättningar, hos hvilka jämväl framställning gjordes om deltagande i utställningen. Till industri- och handverksföreningar samt andra likartade sammanslutningar äfvensom till länskommittéerna, sedan dessa tillkommit, sändes större antal exemplar för distribuering. Spridningen inom Danmark ombesörjdes dels genom svenska beskickningen i Köpenhamn och de svenska konsulaten i Danmark, dels ock hufvudsakligen af Industriforenin-

¹⁾ En särskild rysk upplaga ombesörjdes och utgafs af Ryska Exportkammaren.

gen i Köpenhamn. Vidare utsändes genom Svenska Telegrambyråns filial i Malmö till samtliga svenska och en stor del danska tidningar exemplar af bestämmelserna och programmet med hemställan, att dessa eller utdrag af desamma ej måtte publiceras tidigare än en viss angifven dag. Denna anhållan, som tillkommit för att samtliga tidningar skulle kunna så vidt möjligt samtidigt lämna sin läsekrets kännedom om bestämmelserna och programmet, efterkoms ock nästan undantagslöst af pressen.

Den på tyska tryckta upplagan, afsedd för Tyskland och Ryssland, distribuerades genom svenska beskickningarne i Berlin och S:t Petersburg samt svenska konsulaten i resp. länder och i Finland. Hvad Tyskland angår skedde distributionen jämväl genom die ständige Ausstellungskommission für die deutsche Industrie i Berlin.

I afseende å programmet vidtogs endast — på hemställan af Svenska skofabrikantföreningens Skånekrets — en mindre ändring, i det att rubrikerna ändrades för grupp 13 till "Kemisk och kemisk-teknisk industri samt läder- och skoindustri" och för klass 84 till "läder, skinn och skodon m. m." I allt öfrigt förblef programmet oförändradt.

Till allmänna bestämmelserna utfärdades den 10 mars 1913 en del tilläggsbestämmelser, så lydande:

Tilläggsbestämmelser

till

Allmänna bestämmelser för Baltiska utställningen i Malmö 1914.

§ 1. Anmälan om deltagande. (Allm. best. § 4.)

Anmälan om deltagande i utställningen skall vara insänd i två exemplar till den lokalkommitté, inom hvilkens område utställaren har sin verksamhet, *före den 1 april 1913*.

Samtidigt med anmälan insändes halfva platshyran äfvensom förbindelse å återstående belopp enligt fastställda formulär.

Lokalkommittéerna hafva att före utgången af maj månad 1913 till Baltiska utställningens byrå insända de till dem inkomna anmälningarna m. m., ordnade klass- och gruppvis.

§ 2. Drifkraft. (Allm. best. § 10.)

Utställningen tillhandahåller under utställningstiden elektrisk ström, gas och vatten enligt nedanstående bestämmelser.

a) Elektrisk ström.

Malmö stads elektricitetsverk är ensamt berättigadt att tillhandahålla elektrisk energi inom utställningsområdet.

Energien levereras i form af *likriktad ström med 2×220 volt spänning*. Efter särskild öfverenskommelse och på särskilda villkor kan jämväl erhållas trefasström med 50 per. pr sek. och antingen 5000 volt eller annan spänning, om hvilken kan öfverenskommas.

Installationen inom det område, som disponeras af utställare eller annan afnämare, bekostas af denne. Installation får utföras endast af elektricitetsverket eller dess entreprenörer enligt af elektricitetsverket utfärdade föreskrifter och till priser, som ej öfverstiga de af elektricitetsverket för arbeten inom utställningsområdet fastställda.

Förteckning öfver entreprenörer tillhandahålles på utställningens kommissariat. Vederbörliga anmälningar till elektricitetsverket ombesörjas af den entreprenör, som anmodats utföra installationen.

Anslutning till fördelningsnätet utföres af elektricitetsverket eller den entreprenör, som därtill erhållit elektricitetsverkets uppdrag, och till priser, som ej få öfverstiga de af elektricitetsverket för arbeten inom utställningsområdet fastställda.

Mera afläggset och enstaka liggande afnämare hafva att helt eller delvis bekosta jämväl erforderlig fördelningsledning från närmaste lämpliga punkt på fördelningsnätet.

Den förbrukade strömmen samt öfriga afgifter betalas till elektricitetsverket efter följande taxa:

A. Efter mätare.

	Öre pr kw.
Ström till belysning (direkt eller indirekt)	35
" " motordrift	20
" " värme	15

dock så, att för hvarje mätare skall garanteras en minsta afgift för förbrukad ström af kr. 25: —.

Afgift för afprofnig, uppmätning etc. utgör pr mätare kr. 5: — och erlägges vid mätarens uppsättning.

B. Enligt ackord.

För belysning utomhus eller i rum med normalt dagsljus.

Pr metalltrådslampa om	Afgift för hela utställningstiden
16 normalljus	Kr. 4: —
25 "	" 6: —
32 "	" 7: 50
50 "	" 11: —
75 "	" 15: —
100 "	" 20: —
200 "	" 40: —

I öfrigt beräknas ackordet efter kr. 200: — pr kw.

Afgift för afprofnig etc. utgör kr. 2: — pr anläggning. Alla afgifter erläggas vid anläggningens inkopplande.

C. *Efter särskild öfverenskommelse.*

Elektricitetsverket är berättigadt att, där särskilda omständigheter föreligga, medgifva lägre afgift än de ofvan upptagna, hvarom dock före anläggnings inkopplande öfverenskommelse skall vara träffad.

Det vederbörligen fastställda "Reglemente för förbrukning af likriktad ström och lågspänd trefasström från Malmö stads elektricitetsverks ledningsnät" är till alla delar, som ej strida mot förestående bestämmelser, gällande jämväl för förbrukning inom utställningsområdet.

b) **Gas.**

Efter närmare öfverenskommelse med generalkommissarien kan erhållas gas levererad af Malmö stads gasverk.

Installation inom det område, som disponeras af utställare eller annan afnämare, bekostas af denne. Anslutning till hufvudrörnätet utföres af gasverket på afnämarens bekostnad.

Den förbrukade gasen skall betalas med:

15 öre pr kbm. för gas, som direkt eller indirekt förbrukas för belysningsändamål.

10 " " " " " till alla andra ändamål,

dock så, att för hvarje mätare garanteras en minsta afgift för förbrukad gas af 25 kronor.

Afgift för afprofning, uppmätning etc. utgör per mätare kronor 5: — och erlägges vid mätarens uppsättning.

Det vederbörligen fastställda "Reglemente för förbrukning af gas från Malmö stads gasverk" är till alla delar, som ej strida mot förestående bestämmelser, gällande jämväl för förbrukning inom utställningsområdet.

c) **Vatten.**

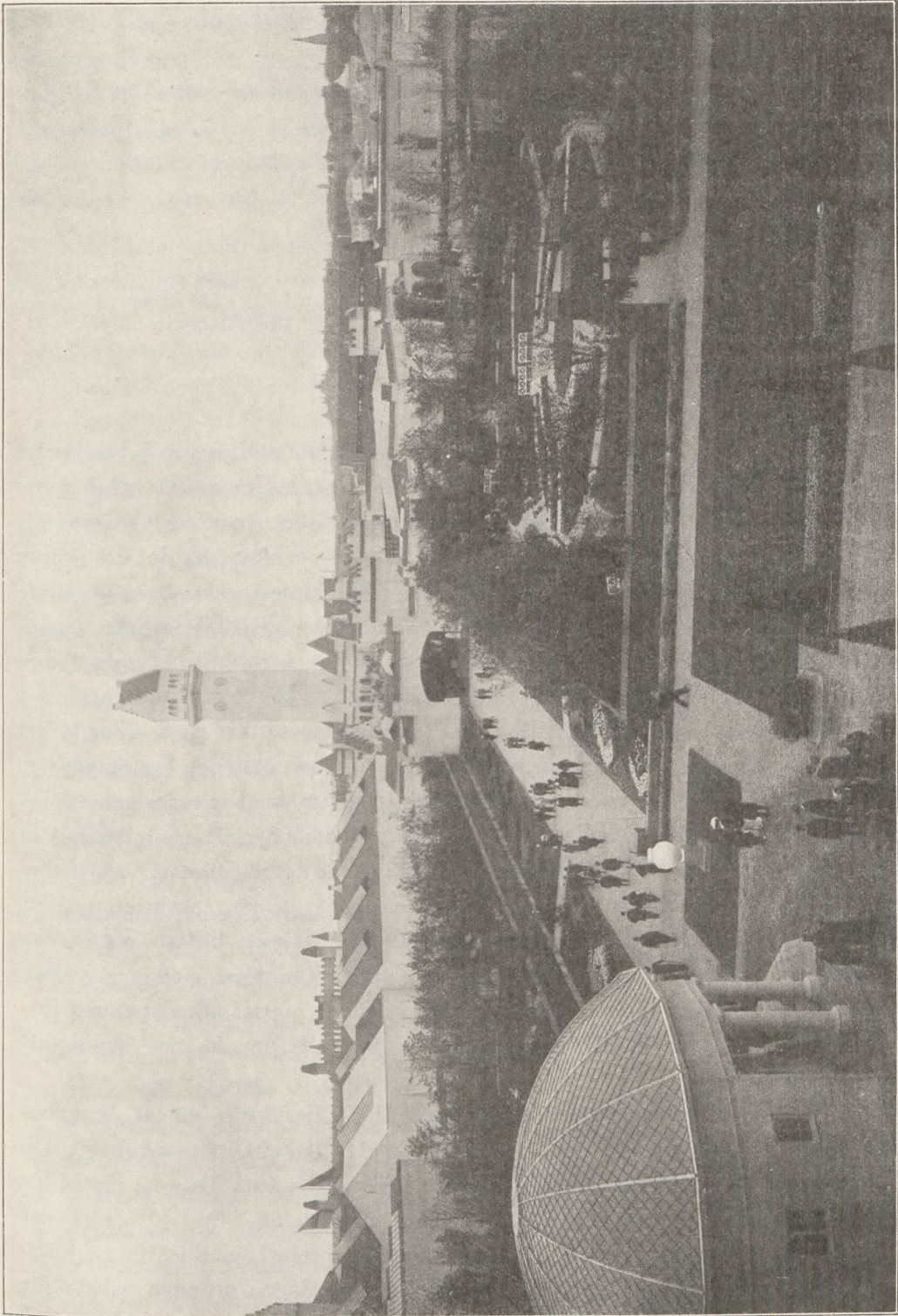
Efter öfverenskommelse med generalkommissarien kan erhållas vatten, levereradt från Malmö stads vattenledningsverk.

Installationen inom det område, som disponeras af utställare eller annan afnämare, bekostas af denne och skall utföras genom af vattenledningsverket godkänd entreprenör. Anslutning till hufvudrörnätet utföres af vattenledningsverket på afnämarens bekostnad.

Det förbrukade vattnet betalas med 20 öre pr kbm. för en förbrukning understigande 5000 kbm. samt sedermera med 16 öre pr kbm.

Mätareavgift debiteras med kr. 3: — och erlägges vid mätarens uppsättning.

Det vederbörligen fastställda "Reglemente för Malmö stads vattenledningsverk" är till alla delar, som ej strida mot förestående bestämmelser, gällande jämväl för förbrukning inom utställningsområdet.

BLOMSTERGATAN, PARKEN M. M.

§ 3. **Brandförsäkring.** (Allm. best. § 18.)

Tarifföreningen har fastställt nedanstående premier:	
Konsthallen med innehåll	10 ⁰ / ₁₀₀
Kastellet " "	5 ⁰ / ₁₀₀
Kungl. paviljongen med innehåll	5 ⁰ / ₁₀₀
Enskilda utställningspaviljonger med innehåll	10 ⁰ / ₁₀₀
Öfriga byggnader med innehåll	15 ⁰ / ₁₀₀

Malmö den 10 mars 1913.

Å utställningsstyrelsens vägnar:

R. DELA GARDIE.

Ordförande.

Carl L. Bendix.
Generalkommissarie.*H. Fr. Ahlström.*
Generalsekreterare.

* *

För befrämjande af Allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 1897 hade utaf Öfverståthållareämbetet i Stockholm och Konungens befallningshafvande i länen, enligt Kungl. Maj:ts uppdrag, tillsatts särskilda lokalkommittéer af sakkunniga och för utställningen nitälskande personer, på det att genom dem kännedomen om och intresset för utställningen skulle spridas i så vida kretsar som möjligt. Då det visat sig, att dessa kommittéer varit synnerligen gagneliga för Stockholmsutställningens framgång, beslutade utställningsstyrelsen den 25 november 1911 att hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning, att i Stockholm och i länen måtte tillsättas likartade kommittéer med uppgift att sprida kännedom om utställningen och om för densamma gällande bestämmelser; att insamla uppgifter angående konst- och industriidkare, hvilkas verksamhet företrädesvis vore ägnad att befordra utställningens ändamål; att med ledning af dessa uppgifter verka för utställningar af särskildt värdefulla föremål och ombesörja kollektivutställningar af lärorikt innehåll; att genom subskription eller annorledes anskaffa medel för att sätta skickliga arbetare i tillfälle att besöka utställningen; att, där så behöfdes, förmedla underhandlingar mellan styrelsen å ena och blifvande utställare å andra sidan; samt att i öfrigt inkomma med förslag till åtgärder, som vederbörande kommitté för sin del kunde anse ägnade att främja utställningen.

Den underdåniga framställningen vann nådigt bifall och den 30 december 1911 fann Kungl. Maj:t för godt att uppdraga åt Öfverståthållareämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga län att, Öfverståthållareämbetet för Stockholm och befallningshafvandena, enhvar för sitt län och i län, som var deladt i två landstingsområden, för hvarje landstingsområde, tillsätta en kommitté med uppdrag att, enligt de af styrelsen föreslagna grunder, arbeta för utställningens befrämjande.

Till ledamöter i länskommittéerna — hvilkas antal uppgick till tjugonio — nämnde Öfverståthållareämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshafvande ett stort antal af städernas och länens på handelns, industriens och handtverkets områden framstående män och kvinnor, sammanlagdt 352 personer. Särskild vikt lades därpå, att till ordförande i kommittéerna insattes inflytelserika och representativa personer. Såsom sådana fungerade i kommittén:

- för *Stockholms stad*: bankdirektören, vice häradshöfdingen Marcus Wallenberg,
,, *Stockholms län*: förutvarande statsrådet, f. d. landshöfdingen A. T. Odelberg,
,, *Uppsala län*: landshöfdingen, sedermera statsministern Hj. Hammarskjöld,
,, *Södermanlands län*: direktören Aug. Stålberg,
,, *Östergötlands län*: direktören Erland Ugglå,
,, *Norrköpings stad*: fabriksidkaren Pehr Swartz,
,, *Jönköpings län*: kabinettskammarherren Berndt Hay,
,, *Kronobergs län*: majoren Aaby Ericsson,
,, *Kalmar läns södra landstingsområde*: auditören, sedermera landskamreraren
 J. G. Löwgren,
,, *Kalmar läns norra landstingsområde*: förutvarande statsrådet, godsägaren
 Hugo Hammarskjöld,
,, *Gotlands län*: konsuln C. E. Ekman,
,, *Blekinge län*: landshöfdingen greve Axel Wachtmeister,
,, *Kristianstads län*: konsuln C. J. F. Ljunggren,
,, *Malmöhus län*: f. d. landshöfdingen G. Tornerhjelm,
,, *Malmö stad*: konsuln Aug. Schmitz,
,, *Hallands län*: godsägaren friherre Richard Hermelin,
,, *Göteborgs och Bohus län*: kammarherren E. Hallin,
,, *Göteborgs stad*: konsuln Carl Aug. Kjellberg,
,, *Elfsborgs län*: fabriksidkaren, sedermera statsrådet Axel Wennersten,
,, *Skaraborgs län*: godsägaren greve Nils Posse,
,, *Wermlands län*: bruksägaren Reinh. Geijer,
,, *Örebro län*: landshöfdingen K. J. Bergström,
,, *Westmanlands län*: envoyén H. L. F. Lagercrantz,
,, *Kopparbergs län*: konstnären Anshelm Schultzberg,
,, *Gefleborgs län*: disponenten E. Lindström,
,, *Westernorrlands län*: auditören A. H. Fahlén,
,, *Jemtlands län*: landshöfdingskan fru Ellen Widén,
,, *Vesterbottens län*: landskamreraren Carl Bergström och
,, *Norrbottens län*: landshöfdingen, sedermera statsrådet Oscar von Sydow.

Då det syntes förvaltningsutskottet vara af betydelse att lämna länskommittéerna del af vissa af utskottet fattade beslut och meddela dem de vidare upplysningar angående utställningsarbetets fortskridande, som, utöfver hvad utsända promemorior därom innehölle, kunde af kommittéerna önskas, samt för att till debatt upptaga vissa från särskilda af kommittéerna till utskottet inkomna spørsmål, hvilka måste anses vara af största vikt för vinnande af likformighet i de olika kommittéernas arbete, beslutade utskottet den 1 oktober 1912 att anmoda kommittéerna att en hvar genom sin ordförande eller annan särskildt utsedd ledamot sammanträffa med utskottet för att söka genom diskussion, särskildt angående nämnda spørsmål, få fastslagna vissa principer, som kunde vinna tillämpning vid samtliga kommittéernas fortsatta arbete.

Omförmälda sammanträde hölls å Jernkontorets lokal i Stockholm den 8 november 1912 och mötte därvid, utom flertalet af förvaltningsutskottets medlemmar, representanter för samtliga kommittéerna utom kommittén för Gotlands län. Utställningsstyrelsens hedersordförande H. K. H. Kronprinsen öfvervar större delen af sammanträdet, vid hvilket förhandlingarne leddes af utställningsstyrelsens ordförande.

Vid sammanträdet lämnade först generalkommissarien en kortfattad redogörelse angående fortgången af utställningsarbetet intill dagen för sammanträdet; och framhöll generalkommissarien särskildt, att prisbedömning icke ansetts böra vid utställningen förekomma, enär som en ledande princip fastslagits, att hufvudändamålet med utställningen vore att få till stånd en jämförelse mellan de särskilda deltagande ländernas produktion. De olika länderna borde sålunda i första hand tälla med hvarandra, och först i andra rummet komme täflan de olika ländernas utställare sinsemellan. I följd af denna princip hade utställningsstyrelsen ansett sig böra afböja ifrågasatta länsutställningar under framhållande af att man framför allt önskade få till stånd kollektivutställningar, för hvilket ändamål styrelsen hänvänt sig till Svenska Teknologföreningen, Kommunaltekniska Föreningen, Jernkontoret, Svenska Trävaruexportföreningen, Svenska Vattenkraftföreningen, Svenska Pappersbruksföreningen, Svenska Cellulosaföreningen, Svenska Trämasseföreningen, Svenska Bryggareföreningen, Allmänna Svenska Boktryckareföreningen, Svenska Skofabrikantföreningen, Svenska Fotografernas Förbund, Svenska Värmetekniska Föreningen m. fl. med anhållan att de, en hvar beträffande de delar af programmet, hvartill de voro att hänföra, måtte åtaga sig högsta ledningen af dylika kollektivutställningar.

Härefter upptogos till behandling en del utaf olika länskommittéer dels på förhand skriftligen insända och dels vid sammanträdet framställda spørsmål, såsom "frågan om anordnandet af arbetares studiebesök vid utställningen och om

anskaffandet af härför erforderliga medel"; "hvilka åtgärder böra från kommitterades sida vidtagas för att väcka största intresse inom länet för utställningen och för ett verksamt deltagande däri?"; "om utsändande till skilda platser i riket af en föredragshållare med uppgift att redogöra för utställningens plan, organisation och andra med utställningen i sammanhang stående frågor"; "i hvad mån kunna nedsättningar i fråga om utställningsavgifter beviljas sådana utställare, som därom med skäl anhålla och af vederbörande kommitté förordas?"; "huru långt sträcka sig platskommitterades skyldigheter beträffande anmälningar m. m.?"; "vidtagande af åtgärder för att minnesmedaljer måtte af utställningsstyrelsen tilldelas verkmästare från fabriker, som deltaga i utställningen"; "på hvad sätt böra landets tekniska skolor deltaga i utställningen, länsvis eller i större kollektivgrupp?"; "skulle det vara lämpligt att hos vederbörande anhålla om nedsättning i priset å järnvägsbiljetter för sådana arbetare, som åtnjuta bidrag af sina arbetsgivare för besök å utställningen?" m. fl.

Det ojämförligt mest betydelsefulla af de vid sammanträdet behandlade ärendena var frågan om anordnandet af arbetares studiebesök vid utställningen och om anskaffandet af härför erforderliga medel. Med ledning af den vid sammanträdet förda, synnerligen uttömmande diskussionen ingick förvaltningsutskottet den 20 november 1912 till Kungl. Maj:t med underdånig skrifvelse, däri hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte dels i nådig proposition föreslå nästkommande års riksdag att, såsom understöd åt arbetare i de särskilda yrkena för besök vid utställningen anvisa ett belopp af 90,000 kronor, att genom de i de särskilda orterna för utställningens främjande tillsatta kommittéer utdelas, under villkor att genom kommittéerna, hvar för dess område, för ändamålet anskaffades minst lika stort belopp, som af statsmedel tillsköttes, och enligt de närmare bestämmelser i öfrigt, Kungl. Maj:t kunde finna godt i nåder meddela, och dels bevilja de arbetare, som kunde vardas hugnade med understöd för besökande af utställningen, fria resor å statens järnvägar från hemorten till Malmö och åter. Denna framställning bifölls af Kungl. Maj:t och riksdagen. I annat sammanhang omtalas, huru anslaget fördelades, huru arbetarebesöken ordnades m. m.

Att länskommittéerna med nit och intresse fullgjorde det uppdrag, som lämnats dem, samt att deras arbete därför varit till synnerligt stort gagn för utställningens framgång och till lättande af utställningsstyrelsens och dess funktionärers arbetsböda, är det en plikt att här framhålla.

På förslag af generalkommissarien beslutade utställningsstyrelsen vid sitt den 21 april 1913 å Stockholms slott hållna sammanträde att, för anordnandet af utställningens olika grupper och klasser, tillsätta särskilda grupp- och klasskommissarier med uppdrag i enlighet med en af förvaltningsutskottet föreslagen instruktion, som vid nämnda tillfälle af styrelsen godkändes, så lydande:

"De utsedda grupp- och klasskommissarierna skola hafva i uppdrag:

- 1) att granska de inkomna anmälningarna inom resp. grupp eller klass, tillse, att ofullständiga anmälningar vederbörligen kompletteras, äfvensom föreslå refuserande af sådana anmälningar, som af dem anses icke böra mottagas;
- 2) att uppgöra förteckningar öfver af utställarne inom resp. grupp eller klass begärdt utrymme samt att på grundval af dessa förteckningar samman med utställningens arkitekt eller — i fråga om utrymme i maskinhallen — med maskiningeniören uppgöra förslag till gruppens resp. klassens installation, och till det utrymme, som kan tilldelas hvarje utställare, hvilka förslag därefter skola föreläggas generalkommissarien till godkännande;
- 3) att granska det af resp. utställare insända katalogmanuskriptet, innan det af generalsekreteraren lämnas till tryckning;
- 4) att tillse, att de resp. utställarne inom resp. grupper och klasser tilldelade utrymmen blifva i hallarna utmärkta samt deras katalognummer behörigen därstädes utsatta;
- 5) att biträda utställarne med råd och upplysningar vid själfva installationen;
- 6) att tillse, det programmets bestämmelser om tiden för föremålen upställning blifva iakttagna, och att i annat fall göra meddelande hos generalkommissarien; samt
- 7) att i sin mån bidra till, att utställningen är färdig till öppningsdagen."

Såsom grupp- och klasskommissarier fungerade följande af styrelsen eller, i händelse af afsägelse från någon utaf styrelsen utsedd kommissarie, af förvaltningsutskottet förordnade personer:

Grupp 1, klass 1—5, slöjdinspektören Hj. Berg, Stockholm.

„ 6, rektorn Thor Thorén, Stockholm.

„ 7, professorn N. Hjalmar Nilsson, Svalöf.

Grupp 2, „ 8 och 9, observatorn Folke Engström, Lund.

„ 10 och 11, ingenjören C. Ramström, Stockholm.

„ 12, hoffotografen E. Florman, Stockholm.

Grupp 3, professorn John Forssman, Lund.

Grupp 4, utom den värmetekniska afdelningen, ingenjören R. Nauclet, Stockholm.

Grupp 4, värmetekniska afdelningen, ingenjören J. Lidén, Stockholm.

Grupp 5, 6 och 7, civilingenjören N. Gust. Åberg, Malmö.

Grupp 8, byråchefen O. Nordqvist, Stockholm.

biträdande kommissarie: fiskeriintendenten G. Swenander, Lund.

Grupp 9, civilingenjören N. Gust. Åberg, Malmö.

Grupp 10, professorn Gunnar Schotte, Stockholm.

Grupp 11, klass 65, 66 och 71, öfveringenjören J. A. Brinell, Stockholm.

- Grupp 11, klass 67, 68, 69 och 70, ingeniören G. Cronquist, Torekow.
Grupp 12, „ 72 och 73, öfveringeniören J. A. Brinell, Stockholm.
Grupp 12, „ 74 och 75, direktören Carl Holm, Malmö.
Grupp 13, „ 76—82, förste kontrollören Frans Elander, Landskrona.
„ 83, disponenten Elis Bosæus, Lessebo.
„ 84, disponenten Alf. Ohlsson, Malmö.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET.

- Grupp 14, klass 85—87, 91 och 92 (utom kakelugnar), direktören Ivar Trägårdh, Malmö.
„ 88 och 89, arkitekten Ferdinand Boberg, Stockholm.
„ 90, öfveringeniören J. A. Brinell, Stockholm.
„ 92 (kakelugnar), ingeniören G. Cronquist, Torekow.
Grupp 15, musikdirektören J. G. Trobäck, Malmö.
Grupp 16, ingeniören G. A. Wennerström, Norrköping.
Grupp 17, förste kontrollören Frans Elander, Landskrona.
Grupp 18, professorn N. Hjalmar Nilsson, Svalöf.

- Grupp 19, klass 111, fröknarne L. Zickerman, Stockholm, och L. Möller, Lund.
- Grupp 19, „ 112, hofdekoratören H. van Rijswijk, Stockholm.
- Grupp 20, civilingenjören Fritz Söderbergh, Stockholm.
- Grupp 21, arkitekten Ferdinand Boberg, Stockholm.
- Grupp 22, klass 119, grefve Philip Bonde, Bosjökloster.
- „ 120—124, generalmajoren V. G. Balck, Stockholm. Suppleant: öfversten friherre S. Hermelin, Stockholm.
- Grupp 23, registratorn R. Petre, Stockholm. Suppleant: sekreteraren F. W. Edelswärd, Stockholm.

Med uppoffrande af tid och krafter verkade dessa kommissarier, hvar och en inom sin afdelning, för att få denna ordnad ej blott så systematiskt och smakfullt som möjligt utan ock i rätt tid till utställningens öppnande. De hafva ock i hög grad gjort sig förtjänta af erkännande och tacksamhet för sin insats i utställningsarbetet.

* * *

Uti nådiga brevet af den 19 maj 1911 förklarade sig Kungl. Maj:t vilja framdeles besluta beträffande stadsfullmäktiges framställning om fraktfrihet för utställningsgoods och fria resor för utställningsstyrelsens medlemmar. I anledning häraf meddelade Chefen för Kungl. Civildepartementet i skrifvelse den 15 september 1911 till Kungl. Järnvägsstyrelsen, att Kungl. Maj:t funnit godt *dels* medgifva, att föremål, som komme att befordras till och från utställningen, finge afgiftsfritt transporteras fram och åter å statens järnvägar under iakttagande af de kontroll- och transportföreskrifter, Kungl. Styrelsen kunde finna nödigt utfärda, *dels ock* bemyndiga Kungl. Järnvägsstyrelsen att — därest, på framställning af Kungl. Styrelsen, från dansk respektive tysk sida fraktfrihet komme att medgifvas å ångfärjelederna Malmö—Köpenhamn respektive Trelleborg—Sassnitz för föremål, afsedda att exponeras å utställningen — för Sveriges del medgifva enahanda förmån, *äfvensom* att Kungl. Maj:t bemyndigat Kungl. Järnvägsstyrelsen att till utställningsstyrelsens förfogande ställa tvåhundra fribiljetter å statens järnvägar, däraf femtio i första klassen och etthundrafemtio i andra klassen, äfvensom trettio sofplatsrekvisitioner, hälften till första och hälften till andra klassen, att användas af styrelsens medlemmar vid resor å statens järnvägar i utställningsangelägenheter.

Utöfver angifna antal fribiljetter och sofplatsrekvisitioner ställdes på utställ-

ningsstyrelsens anhållan ytterligare ett antal sådana till dess förfogande, dock till större delen gällande endast för resa å andra klass, hvadan utställningen i fråga om dessa fick bära utgiften för prisskillnad mellan andra och första klass biljett.

För utställningens generalkommissarie och chefen för konstafdelningen äfvensom för styrelseledamoten fröken Lilli Zickerman, den sistnämnda i egenskap af kommissarie å hemslöjdsafdelningen, meddelades stående fribiljetter för resor å statens järnvägar i utställningsangelägenheter intill utgången af år 1914, hvarjämte Kungl. Järnvägsstyrelsen medgaf, att de för utställningsstyrelsens ledamöter utställda fribiljetterna finge användas äfven af utställningens arkitekt och ett par andra vid utställningen anställda personer.

Vidare fann Kungl. Maj:t, på hemställan af utställningsstyrelsen, godt be- myndiga Kungl. Järnvägsstyrelsen att till utställningsstyrelsens förfogande ställa femtio fribiljetter i första klassen å statens järnvägar, dock utan plats i sofvagn, att vid resor å nämnda järnvägar i utställningens angelägenheter användas af ledamöterna i de af Öfverståthållareämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länen tillsatta särskilda kommittéerna för befrämjande af utställningen.

Sedan utställningsstyrelsen hos Kungl. Järnvägsstyrelsen hemställt, dels att Kungl. Styrelsen måtte meddela nödiga kontroll- och transportföreskrifter för åtnjutande af afgiftsfri transport å statens järnvägar för föremål, som komme att befordras till och från utställningen, dels att Kungl. Styrelsen måtte hos vederbörande utländska myndigheter göra framställning om fraktfrihet eller åtminstone fri återfrakt å ångfärjelederna Malmö—Köpenhamn och Trelleborg—Sassnitz för dylika föremål samt att eventuellt för statens järnvägars del medgifva enahanda förmån å nämnda färjsträckor, meddelade Kungl. Järnvägsstyrelsen i skrifvelse den 31 december 1912, att Kungl. Styrelsen beträffande kontroll- och transportföreskrifterna tills vidare funnit skäl bestämma, *att* samtliga transporter skulle ske såsom fraktgods med blandade eller godståg, eventuellt enligt vissa af Kungl. Styrelsen upprättade transportplaner; *att* vid försändning till utställningen hvarje sändning skulle vara åtföljd af i vanlig ordning upprättad fraktsedel, adresserad till utställningen i Malmö, samt att hvarje kolly skulle vara försedt med tydligt kollymärke eller adresskort, likaledes upptagande utställningen som adressat; *att* utställningsföremålen skulle efter ankomsten till Malmö utkwitteras af utställningskommissarien eller af ett utaf honom befullmäktigadt ombud; samt *att* vid föremålens försändning från utställningen desamma skulle vara upptagna å af utställningsstyrelsen utfärdade fraktsedlar, angifvande att godset utgjordes af återgående utställningsgods.

Beträffande befordring af dylikt utställningsgods å ångfärjeleden mellan Sverige och Tyskland hade Kungl. Utrikesdepartementet meddelat att, efter af svenske ministern i Berlin hos tyska regeringen gjord framställning, fraktfri återtransport af utställningsgods, som från Tyskland försändts till utställningen och som, utan att vid densamma hafva försålts eller på annat sätt afyttrats, senast fyra veckor efter utställningens afslutande återsändes till ursprungliga afsändningsorten, beviljats såväl å de tyska järnvägarna som för Tysklands del å färjsträckan Sassnitz—Trelleborg. I anslutning härtill hade Kungl. Järnvägsstyrelsen under enahanda betingelser jämväl för Sveriges del medgifvit fraktfri återtransport af utställningsgodset å nämnda färjsträcka.

I fråga om transporter öfver färjsträckan Malmö—Köpenhamn hade Generaldirektionen för de danska statsbanorna, som tillsammans med Sveriges statsbanor trafikerade denna färjsträcka, på förfrågan förklarar, att densamma i enlighet med gällande dansk lag icke kunde för ifrågavarande utställningsgods medgifva någon som helst fraktlättnad, hvarför fraktfrihet icke heller för Sveriges del kunde ifrågakomma å berörda färjsträcka.

Äfven från de svenska enskilda järnvägsbolagens sida visades gentemot utställningen stort tillmötesgående, i det att full fraktfrihet för utställningsgods beviljades å 32 enskilda järnvägar, medan å 98 sådana medgafs förmånen af fri återfrakt för gods, som varit exponerad å utställningen och för hvilket frakt till Malmö erlagts.

Utom förutnämnda beviljades utställningen åtskilliga andra för densamma synnerligen betydelsefulla förmåner af svenska regeringen eller svenska statsmyndigheter. Sålunda medgaf Kungl. Maj:t, att för postförsändelser i utställningsärenden finge begagnas tjänstefrimärken och tjänstebrefkort, äfvensom att för ifrågavarande försändelser belöpande postafgifter skulle gäldas af allmänna medel i den ordning, som vore bestämd beträffande försändelser från de myndigheter, hvilka funnes upptagna i den vid Kungl. förordningen angående ändrade bestämmelser rörande utgörandet af postafgifter för försändelser i tjänsteärenden den 15 juni 1900 fogade förteckningen Litt. A. Genom nådigt bref den 29 mars 1912 fann Kungl. Maj:t skäligt medgifva enahanda förmån för postförsändelser i utställningsärenden från de af Öfverståthållareämbetet och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länen tillsatta kommittéerna för befrämjande af utställningen.

Af hvilken stor betydelse för utställningen den sålunda medgifna portofriheten varit, framgår däraf, att enligt utställningens postböcker postafgifterna för från utställningen utgångna postförsändelser uppgått till icke mindre än öfver 13,000 kronor.

På hemställan af utställningsstyrelsen medgaf Kungl. Maj:t genom nådigt

bref den 1 november 1912, att tullbehandling af till utställningen ankommande utländskt utställningsgods finge äga rum i en inom utställningsområdet för ändamålet särskildt inrättad tullafdelning, dock under villkor att styrelsen tillhanda-hölle tullverket härför erforderlig förtullningslokal jämte inventarier och möbler äfvensom nödigt arbetsbiträde vid godsets tullbehandling samt därjämte bekostade godsets bevakning under transporten till nämnda lokal och intill dess detsamma blifvit af den därstädes anställda tullpersonalen mottaget. De kostnader, som uppstodo genom anställande vid nämnda tullafdelning af särskild tullpersonal, skulle utgå från det i riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslaget till tullverket.

Sedan utställningsstyrelsen hos Kungl. Generaltullstyrelsen gjort framställning därom, att föremål, som från Danmark, Ryssland och Tyskland till riket inkomme för att exponeras å Baltiska utställningen, måtte få tullfritt införas under iakttagande af de kontrollföreskrifter, Kungl. Styrelsen kunde finna erforderligt meddela, fann Kungl. Generaltullstyrelsen den 23 juli 1913 skäligt tillåta, att för exponering å ifrågavarande utställning afsedda föremål, som icke enligt gällande tulltaxa eller stadgande i § 4 af tulltaxeförordningen åtnjöte tullfrihet, finge, efter angifning af utställningsstyrelsen, tullfritt disponeras under ett år från deras införsel, dock under villkor *att* införsel af föremålen skedde till Malmö, direkte eller öfver någon af platserna Stockholm, Norrköping, Kalmar och Trelleborg; *att* de föremål, som icke direkte infördes till Malmö, hos tullförvaltningen i gränsorten angåfves att omedelbart transitförsändas till sagda stad för att där vidare tullbehandlas; *att* denna sistberörda tullbehandling skedde i vanlig ordning och föremålen därvid, till bestyrkande vid återutförseln af deras identitet, räknades, beskrefves samt, där så lämpligen ske kunde, försåges med packhusinspektionens i Malmö sigill, stämplor eller plomber; *att* af utställningsstyrelsen före föremålens utlämnande ställdes godkänd säkerhet för tullbeloppets gäldande, vid fall af underlåten behörig återutförsel af föremålen; *att* föremålen vid undersökning och kontrollbehandling i och för återutförsel, som borde ske från Malmö, funnes öfverensstämma med hvad vid införseln blifvit utrönt; *att* vid återutförseln de tilläfvventyrs åsatta igenkänningsmärkena funnes orubbade; *att* återutförseln ägde rum under behöriga tullkontroller; samt *att* utställningsstyrelsen vidkändes alla af det lämnade medgifvandet uppkommande kostnader; och skulle för den del af de tullpliktiga föremålen, beträffande hvilken förenämnda föreskrifter icke iakttagits, tullafgift vederbörligen erläggas.

Den af Kungl. Generaltullstyrelsen föreskrifna säkerheten för gäldande af ifrågakommande tullafgifter lämnades i form af bankgaranti, som med äskade belopp lämnades från Tyskland med 55,000 kronor, från Danmark med 20,000 kronor och från Ryssland med 10,000 kronor.

Da det i följd af krigstillståndet blef omöjligt att från riket återutföra alla för exponerande å utställningen införda föremål — särskildt alla från Ryssland och Finland inkomna konstverk — inom den här ofvan angifna tiden af ett år från införseln, har, på ansökan af utställningsstyrelsen, Kungl. Maj:t, sedan en hvar af 1915, 1916, 1917 och 1918 års riksdagar bifallit Kungl. Maj:ts därom framställda propositioner, medgifvit, att för varor, som införts till utställningen utan tullafgifts erläggande, finge, utan hinder af hvad i § 8, mom. 1, tulltaxeförordningen stadgades, att tullfrihet icke finge äga rum för längre tid än ett år, åtnjutas tullfrihet för ytterligare ett år åt gången, senast till och med den 31 maj 1921.

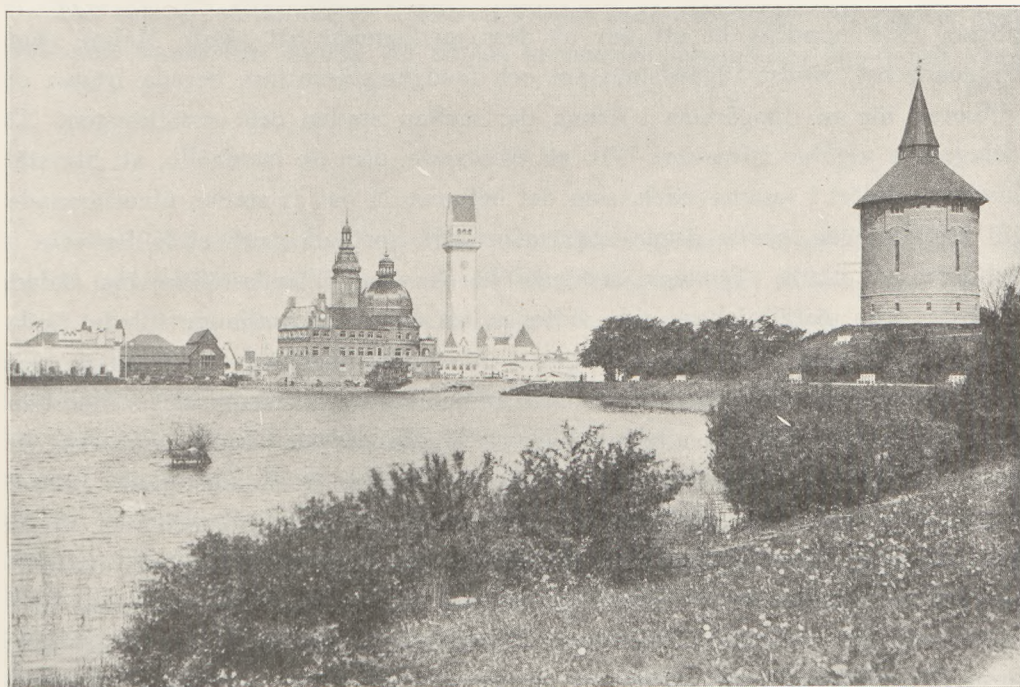
Enligt svensk lag få föremål af guld eller silfver icke till Sverige införas utan att hafva undergått föreskrifven kontrollstämpling. Efter framställning af utställningsstyrelsen medgaf emellertid Kungl. Maj:t, dels att utländska föremål af guld och silfver finge å utställningen exponeras utan att dessförinnan hafva undergått vederbörlig kontrollstämpling, med skyldighet dock för utställare att ansvara för, att desamma, i mån de icke efter företagen kontrollstämpling försålts, blefve återutförda, dels ock att Kungl. Mynt- och Justeringsverket finge uppdraga åt någon sin tjänsteman att afresa till Malmö för att där vidtaga åtgärder för kontrollstämpling af samt efter probering eventuellt kontrollstämpla sådana utländska utställningsföremål af guld och silfver, hvilka utställare önskade erhålla fria till försäljning här i landet. I följd häraf infann sig ock en tjänsteman från Kungl. Mynt- och Justeringsverket, hvilken företog kontrollstämpling inom de utländska afdelningarna, särskildt den danska, af sådana föremål af guld och silfver, mestadels s. k. minnesartiklar och mindre föremål, som vederbörande utställare ville hafva tillgängliga till omedelbar försäljning från sina monter.

Angående det af Kungl. Maj:t till utställningens befrämjande inrättade tombolalotteriet lämnas särskild redogörelse.

Slutligen torde ock böra omnämnas, att Kungl. Utrikesdepartementet uppdrog åt de svenska konsulaten i Danmark, Tyskland, Ryssland och Finland att i förekommande fall på bästa möjliga sätt bistå utställningsstyrelsen med mottagande och spridande af utställningens särskilda reklamartiklar, förmedlande af notiser och andra meddelanden till den utländska pressen, meddelande af råd till styrelsen rörande för de särskilda orterna i öfrigt lämplig och effektiv reklamering samt äfven i andra afseenden ägna styrelsen sin hjälp.

Icke blott af Kungl. Maj:t och svenska statsmyndigheterna har utställningen rönt uppmuntran och understöd. Gifvet är, att Malmö stad, som ju, på sätt i det föregående är nämndt, själf genom sina stadsfullmäktige öfvertagit ansvaret för utställningen, skulle på allt sätt stödja denna.

På annat ställe i denna berättelse omnämnes, att stadsfullmäktige afgiftsfritt upplåto plats för utställningen och för densamma beviljade ett anslag å 300,000 kronor samt iklädde staden garanti för utställningslotteriet.

PARKEN KRING VATTENTORNET M. M.

Att det af Malmö stad lämnade anslaget skulle af utställningen hafva tillfullo återbetalats, därest icke kriget mellankommit och beröfvat utställningen en stor del af dess inkomster under de båda månader, som beräknats såsom de mest gifvande, torde med full säkerhet kunna påstås. Det får emellertid anses storartadt, att utställningen under de inträdda olyckliga omständigheterna dock kunnat blifva i tillfälle att återgålda en icke ringa del af stadens anslag.

Upplåtandet af utställningsfältet, hvilket dessförinnan varit användt till åkerjord och utarrenderadt för 4,900 kronor om året, skedde utan andra villkor, än att en plan för de förberedande arbetena å fältet (planerings-, väg- och planteringsarbeten samt nedläggande af aflopps- och andra ledningar) skulle före-

läggas stadsfullmäktige och planens godkännande afvaktas, innan dessa arbeten utfördes, äfvensom att drätselkammaren skulle äga att bestämma i fråga om tiden, då det upplåtne området finge tagas i bruk. Ehuru sålunda intet förbehåll gjorts om det skick, hvori fältet skulle efter utställningens slut återlämnas till staden, eller om gäldandet af den kostnad fältets återställande i uppröjdt och användbart skick skulle medföra, var det gifvetvis en åtminstone moralisk skyldighet för utställningen att svara för att fältet, då det återställdes till staden, försattes i något så när samma tillstånd som det varit, när det af utställningsmyndigheterna mottogs. Af utställningsstyrelsens byggnadsutskott lämnades därför redan på hösten 1914 uppdrag åt ett par af dess medlemmar att jämte Malmö stads byggnadschef, stadsträdgårdsmästare och fastighetsförvaltare bereda frågan om villkoren för en uppgörelse i denna del mellan staden och utställningen. De delegerade afgåfvo i februari 1916 ett utlåtande, däri de framhöllo, att återställandet af fältet i samma skick, som det befanns då det af staden öfverlämnades till utställningen, skulle draga högst afsevärda kostnader och ej heller vara af behovet påkalladt. Stadens önskemål borde vara tillfredsställda, om sådana åtgärder från utställningens sida vidtoges, att områdets ordnande till det ändamål, som af stadsfullmäktige afsåges — en parkanläggning — ej genom dess föregående användning för utställningen i nämnvärd grad fördyrades. Med hänsyn härtill borde sålunda alla kvarliggande byggnadsrester, såsom murbruk, virkesaffall, takpapp, betonggrunder m. m., bortforslas å sådana öppna platser, gångar och vägar, som afsåges att planteras, befintlig aska, grus och sten aftagas och hopsamlas, fyllningsupplag utplaneras, de i stor utsträckning utförda utschaktningarna åtminstone delvis igenfyllas, matjord åter påföras, där densamma borttagits och för den nya parken vore erforderlig, samt förutvarande behöfliga dräneringsledningar och en del af en gammal väg öfver området återställas. Kostnaderna härför beräknades af delegerade till 128,000 kronor, därifrån dock enligt delegerades mening borde adragas ett belopp af 30,000 kronor, motsvarande värdet å vissa af utställningen utförda park- m. fl. anläggningar samt för användbara materialier, såsom sten, grus och aska. Det ersättningsbelopp, utställningen borde till staden erlagga, föreslogo därför delegerade till 98,000 kronor.

Efter tillstyrkan af byggnadsutskottet beslutade förvaltningsutskottet att godkänna omförmälda förslag med den jämkning dock, att ifrågasatta ersättningsbeloppet 98,000 kronor skulle minskas med dels 1,500 kronor, utgörande kostnad för fyllning af ett dike, hvilken kostnad icke skäligen borde påläggas utställningen, och dels — i den mån de byggnadsentreprenörer, som hittills försummat att fullständigt iordningställa vederbörande byggnadsplatser, kunde förmås att

fullgöra sin skyldighet härutinnan — med de belopp, hvarmed därigenom stadens kostnad för områdets iordningställande komme att minskas.

Förslag till uppgörelse i enlighet med förvaltningsutskottets beslut förelåg vid stadsfullmäktiges i Malmö sammanträde den 5 maj 1916 och blef då ock antaget af stadsfullmäktige, hvilka tillika bemyndigade drätselkammaren att disponera det enligt uppgörelsen staden tillkommande beloppet för anordnande af den utaf fullmäktige vid deras näst förutgående sammanträde beslutade parkanläggningen å utställningsfältet.

Det belopp, utställningen i följd af aftalet hade att erläggga till staden, uppgick efter föreskrifna afdrag till 88,204 kronor och inbetalades den 7 juli 1916.

* * *

Sedan utställningsstyrelsen hos drätselkammaren i Malmö hemställt, att staden måtte utan afgift lämna allt för utställningens egen räkning erforderligt vatten, men drätselkammaren meddelat, att densamma icke ägde rätt att medgifva utställningen kostnadsfri leverans af vatten, ingick styrelsen med likartad framställning till stadsfullmäktige, hvilka ock vid sammanträde den 12 april 1912 beslutade, att allt det vatten, som af vattenledningsverket lämnades för utställningens eget behof, såsom vattning af planteringar och gångar, dryck, eldsläckning m. m. äfvensom för Pildammarnes påspädning, skulle debiteras utställningen efter de af drätselkammaren angifna priser — 13 öre pr kubikmeter, med undantag likväl för den till Pildammarnes påspädning erforderliga vattenmängd, hvilken under förutsättning att densamma af staden levererades endast om och när sådant utan svårighet kunde ske, komme att betinga en kostnad af 5 öre pr kubikmeter — men att afgifterna skulle utkrävas endast om och då det visat sig, att utställningens öfriga utgifter blifvit betäckta.

Enligt räkning från drätselkammaren uppgick afgiften för den af utställningen från stadens vattenverk erhållna vattenmängden till kr. 16,130: 39, hvilket belopp äfven den 29 april 1916 till stadskassan inbetalats.

* * *

Sedan stadsfullmäktige på hösten 1912 anvisat medel för anordnande af brandvakt å utställningsområdet under återstoden af sagda år, beviljade stadsfullmäktige den 20 december 1912 anslag å 10,200 kronor till brandvakt å området under år 1913 och fastställde den 19 december 1913 stat för brandväsendet å

utställningen under själfva utställningsåret 1914, slutande å 36,185 kronor. Vid fattandet af de båda sist omförmälda besluten föreskrefvo stadsfullmäktige, som förmenade att kostnaderna för brandväsendet å utställningsområdet rätteligen borde bestridas af utställningen, att beloppen skulle förskottas af staden men återgäldas af utställningen, liksom i fråga om vattenafgifter vore bestämdt, endast om och då det visat sig, att utställningens öfriga utgifter blifvit betäckta.

Vid uppgörelse med staden erlade utställningen för brandväsendet å utställningen sammanlagdt kr. 42,642: 89, — ett högst afsevärdt belopp, då man tager i betraktande att vid den stora utställningen i Stockholm år 1897 utställningens hela utgift för polis och brandväsende uppgick till endast 26,652 kronor 01 öre.

* *
*

I annat sammanhang skildras i denna berättelse den storslagna "Malmö stads utställning", som enligt stadsfullmäktiges beslut anordnades och för hvilken alla omkostnader bestredos af staden.

Än vidare lämnades från stadskassan anslag för anordnande af en nykterhetsafdelning å utställningen, för de tekniska skolornas deltagande i utställningen, för anordnande af en allmän svensk lekfest i samband med utställningen, för anordnande af en Sveriges dag å Baltiska musikfesten m. m.

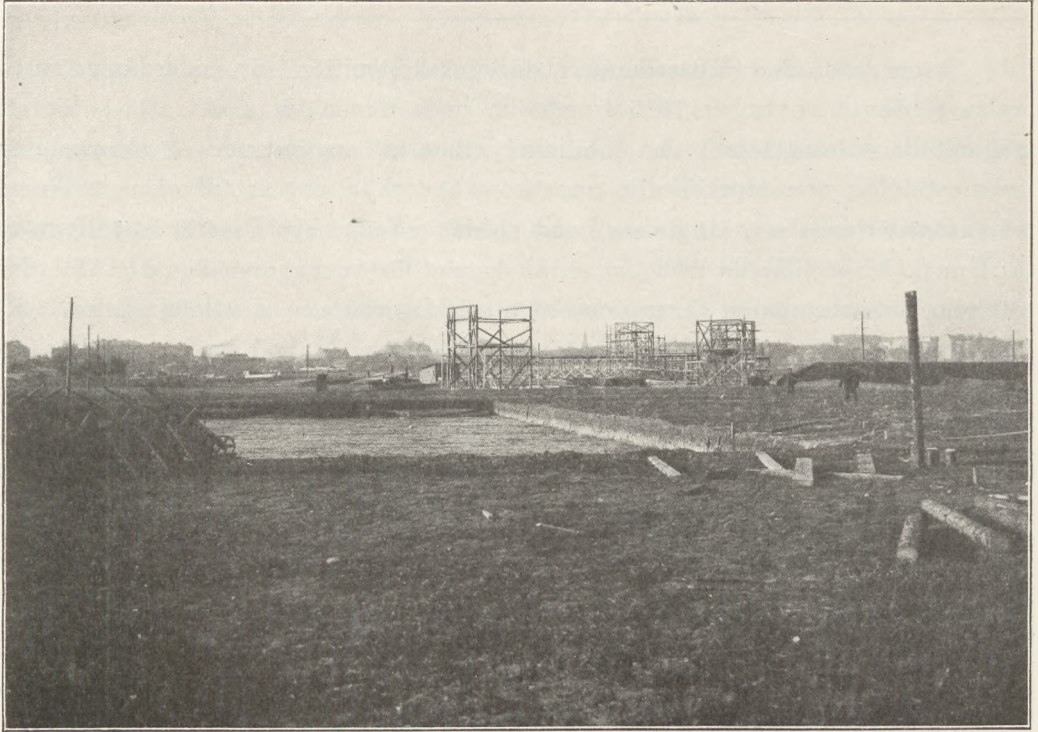
Stadsfullmäktige beslöto ock att af utställningen inköpa kongresshallen och kungliga paviljongen, hvilka därigenom undgått att nedrivas och äro de enda efter utställningen kvarstående byggnaderna.

Erinras bör ock därom, att stadsfullmäktige beaktat det svåra problemet om beredande af bostäder åt utställningsbesökande genom att anvisa medel åt den kommitté, som tillsatts för utredande af hotell- och bostadsfrågan under utställningsåret, samt genom att upplåta tomt för ett utställningshotell.

Mera indirekt har vidare Malmö stad i samband med utställningen åtagit sig högst betydliga utgifter, såsom för ombyggandet af Mälar- och Vänersbroarne, framdragandet af en gata öfver gamla begravningsplatsen och i fortsättning af denna uppförandet af Parkbron (hufvudvägen till utställningsområdet), utvidgningar af spårvägsnätet, omfattande arbeten för iordningställande och förskönande af planteringar, gator och allmänna platser m. m., — allt arbeten, som visserligen kunna sägas vara närmast föranledda af utställningen och därför skrivas på dess konto, men som dock äro af bestående värde och äfven i hög grad bidragit att åt Malmö gifva prägel af storstad.

Såsom redan den förberedande utställningskommittén i sin underdåniga skrivelse af den 5 november 1910 framhållit, hade denna för afsikt att — för att säkerställa företaget mot den möjlighet att, efter användande af alla angifna inkomstkällor, brist dock skulle uppstå — å enskild väg åstadkomma teckning af garantiförbindelser, att i sista hand anlitas. Sedan styrelse för utställningen af Kungl. Maj:t tillsatts, blef det en af dennas första och angelägnaste åtgärder att söka åvägbringa en garantifond af tillräcklig storlek. Å utlagda listor tecknades ock med beredvillighet, till största delen inom Malmö stad, garantiförbindelser å sammanlagdt 750,050 kronor af 75 enskilda personer samt 64 bolag och andra sammanslutningar.

Utställningsstyrelsen har varit nog lycklig att icke behöfva i någon mån för utställningens genomförande anlita sina garanter. Tacksamheten mot dessa för den risk de iklädt sig är dock lika stor.

UTSTÄLLNINGSFÄLTET DEN 15/6 1912.

TERRÄNG OCH BYGGNADER.

AF FRITZ SÖDERBERGH.

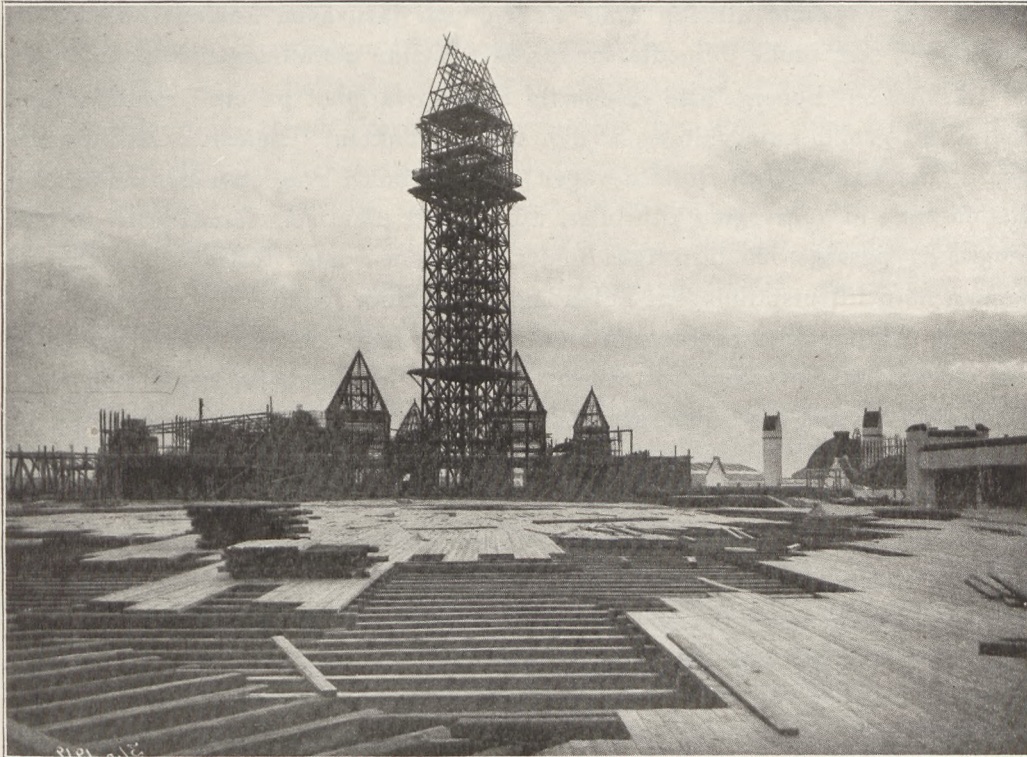
I.

Utställningsfältet före och under utställningen.

Det för utställningen upplåtta området var beläget i Magistratsvången inom den ännu oreglerade och obebyggda Pildamsstaden samt begränsades i väster af den för landbruksutställningen upplåtta platsen med gränslinien gående i Roskildevägens fortsättning, i norr och öster af Malmö—Ystads järnvägslinie, gamla vattenverket och koloniträdgårdarne, i söder af vägen förbi farmlägenheterna Anneberg, Johnstorp, Nytorp och Lorensborg.

Området, som till hufvudsaklig del utgjordes af ängs- och åkermark, lindrigt sluttande från ofvannämnda väg mot järnvägslinien, hade nästan triangulär hufvudform med basen mot platsen för landbruksutställningen och spetsen bildad

af den södra viken i den större af de båda Pildammarne, hvilka båda lågo inom området. Pildammarnes vattenyta, uppdämd medelst dem omgifvande vallar, låg något lägre än markområdet söder om dammarne, hvaremot terrängen norr om dem sänkte sig under dammarnes nivå, hvad området mellan den norra dammen och järnvägslinien beträffar ända till 3 m. Genom detta område löpte det stora Pildamsdiket allt från gamla vattenverket till nordvästra gränsen; ett

FRÅN VIADUKTEN DEN 8/12 1912.

mindre, öppet dike genomlöpte i riktning från söder till norr utställningsområdets yttersta västra del.

Med undantag af parken kring vattentornet samt några träd och buskar invid gamla vattenverket var området nästan fullständigt kallt; enstaka pilar i vallarne kring dammarne och en grupp träd och buskar invid ett mindre stenhus, beläget invid gränsen af landtbruksutställningens område, utgjorde den enda trädvegetationen. Af byggnader förekom utom nu nämnda hus, hvilket under utställningen kvarstod och något tillbyggt användes till brandstation, endast ett till sin storlek rätt betydande komplex, Apoteket Lejonets isupplag, hvilket nedrefs.

Pildammarne och den å dammarnes östra strand invidliggande parken voro sålunda området enda skönhetsvärden; allt annat måste nyanläggas. Denna omständighet kunde ju onekligen betraktas som enbart förmånlig, då den gaf förslagsställaren relativt fria händer vid byggnadernas förläggning och möjlighet att efter dessas läge anpassa parkanläggningar och trädgrupper. Men en annan omständighet förelåg samtidigt, en nackdel af den mest svårartade natur, som i hög grad äfventyrade problemets lösning. Området var genom Malmö—Ystads järnvägslinie afskildt från staden, och järnvägen korsade således de trafikleder, som skulle förmedla samfärdseln mellan utställningen och staden.

Arkitekten Boberg löste emellertid denna svårighet på ett i sanning glänsande sätt genom anläggningen af den stora viadukten. Utgående från korsningen af Fersens väg och Roskildevägen, förde denna i svag stigning, lämplig för framförande af spårvagnar och bilar, upp till ett plan, som lämnade fri författningenslig passage för järnvägen under detsamma, samt fortsatte därefter på samma höjd till utställningens hufvudingång, framför hvilken det utvidgades till ett torg, å ömse sidor begränsadt af garager för automobiler. Torget var gifvet den storlek, att plats fanns för en stor slinga för dubbla spårvägsspår med plattformar för af- och påstigning samt tillräckliga sväng-, vänd- och väntplatser för automobiler.

Liksom arkitekten sålunda icke blott besegrade den svårighet, som i berörda hänseende förelåg, utan äfven, som af beskrifningen här nedan skall framgå, utnyttjade den för åstadkommande af omväxling i områdets relief, ansåg han sig böra och kunna genom omgestaltning af sjöarne förhöja dessas skönhet och samtidigt gifva dem högre värde som förbindelseled mellan utställningens skilda områden.

Här nedan lämnas några utdrag af den beskrifning, arkitekt Boberg bifogade sina täflingsritningar, och börjas med hans motivering för och förslag till sjöarnes ändring.

"Sådana sjöarne nu förefinnas, ha de intet samband med hvarandra, eftersom deras vattenytor ligga på något olika höjd (0,20 m.). Då jag emellertid förutsätter, att man skall bland annat äfven för båttrafik kunna utnyttja vattenet, faller det af sig själf, att jag afser sjöarnes sammanbindande på lämpligt ställe. Samtidigt finner jag deras storleksförhållanden nödvändigöra en omläggning. Båda sjöarne äro hvarandra så tämligen lika som yta och äfven deras form är någorlunda jämnstruken, och det är svårt att med bibehållande af allt detta erhålla den rytm och den kontrastverkan, som man ovillkorligen måste förutsätta för att ernå en god plankomposition.

Jag föreslår därför att göra sambandet mellan sjöarne så stort, att man

obehindradt kan möta däri med ett flertal båtar och att man får intrycket af, att vattnen på ömse sidor om detta sund bildar *en* sjö. Vallmaterialet vid genombröttet (som naturligtvis ej behöfver sänkas till mera än en meter under vattenytan) flyttas öfver och bildar den lilla holme, på hvilken Kastellet ligger, och hvarifrån den bibehållna delen af vallen bildar liksom en särskildt ordnad bank för kommunikationen till holmen. Tvärs öfver sundet midt emot holmen uppstår en naturlig udde, beväxt med träd och buskar, och sjön har härigenom med ens fått en intressant, omväxlande och pittoresk skepnad, med rörliga strandlinier och öfver allt möjligheter till nya perspektiv. Genom anordning medelst träbyggnad af en parallellt med södra sjöns västra strand gående ny vall med två genomfarter bildas såsom skarp motsättning till den större sjöns friare formationer en regelbunden, symmetrisk, lång och smal sjö. Det vatten, som blir öfver bortom konsthallen, åtgår på naturligt sätt till båtvarf, där reparationer kunna verkställas, laddningar af ackumulatörer företagas, öfningar försiggå, uppriggningar göras, utstyrlar anordnas m. m., allt sådana arbeten, som kräfva plats och icke böra ske synligt inför allmänheten".

Angående planteringar och parkanläggningar läses i samma beskrifning:

"Som jag ofvan antydt, finnes inom utställningsområdet af trädvegetation endast den lilla park, som är belägen omkring och i närheten af vattentornet, och denna mycket begränsade park är visserligen mycket angenäm som promenadplats, men dels är den ej tillräcklig, dels ligger den omedelbart intill nöjesfältet och erbjuder följaktligen ej den frid och ro, som jag för kontrastens skull ville söka på någon lämplig plats frammana. Jag skulle vilja, att de för planteringar förutsatta medel användas hufvudsakligen på en punkt. Man borde icke för mycket, som så ofta sker, plocka ut litet blommor och grönt här och där, ungefär jämnt fördeladt, med resultat att det hela blir utspäddt och allt för glest, utan man skulle spara sig för att med all kraft koncentrera sig på en plats, där man i stället framtröllade en park med all tänkbar omväxling och rikedom. En af hufvudanordningarne i en sådan park borde vara en lång, dubbel bädd af ytterst rik blomvegetation, en verklig blomstergata, som borde ligga rätt i norr och söder, hvarigenom dess ungefärliga riktning är till sitt läge bestämd. Dessutom borde man naturligtvis vid nämnda anläggning göra den kombinationen, att parken måtte få samverka med den af sjöarne, som icke ligger vid nöjesfältet, och därmed blir läget för parkområdet det, som finnes antydt på planen. Vid den nyssnämnda sjöns södra kortsida förlägges dessutom konsthallen, som genom sin speciella karaktär med fördel kan och bör gifvas ett så afskildt läge."

Här följer så arkitektens allmänna beskrifning af utställningsfältets disposition och dess byggnader:

"Vid den nu följande beskrifningen förutsätter jag för formens skull, att utställningen är färdigbyggd och att jag med något fortskaffningsmedel kommer öfver viadukten upp till utställningens hufvudingång. I förbifarten anmärker jag, att viadukten är så behandlad, att man ej får ett intryck af egentlig viadukt. Dess parapeter, som vid början af stigningen hafva vanlig barrièrehöjd, ökas hastigt i höjd, så att de, när jag når fram till korsningen med järnvägen, äro högre än manshöjd, hvarefter de fortsätta fram till och förbinda sig med garagen för automobiler. Detta i afsikt att man ej redan från vägen och platsen utanför utställningen skall kunna i fågelperspektiv se ned öfver delar af utställningsfältet — sådant bör sparas, till dess man kommit fram till entrén.

Hufvudingången är ordnad i form af ett antal biljettkiosker med vändkors för ingående samt ett par större grindar för utgående. Till vänster om entréen, alltjämt utifrån sedt, finnas ingångar till kommissariatet, hvilket ju måste vara tillgängligt äfven för icke utställningsbesökare. Till höger finns ingång till polis och brandkår, hvilka likaledes böra kunna åtkommas utifrån torget likaväl som från utställningsfältet. Utanför ingångarna till kommissariatet och polisen finnas vid ömse sidor de båda stora trapporna, som leda ned till naturliga planet, och af hvilka den vänstra mynnar ut på nöjesfältet och fältet för enskilda paviljonger, den högra på området för de främmande ländernas hallar. Genom hufvudingången i midten kommer man alltså in på det egentliga fältet, hvars första delar fortfarande ligga i höjd med viadukten. Innan jag emellertid nu går vidare, vill jag förutskicka några allmänna reflexioner angående anläggningens totalkaraktär.

Då jag fick i uppdrag att ordna utställningen i Stockholm 1909, voro läget och områdets karaktär sådana, att jag spontant bestämde mig för systemet med inåt gårdar vettande fasader och i regeln omkringbyggda platser, hvilket ju som bekant visade sig vara ett lyckligt grepp. Men anledningen till det uppslaget låg den gången uteslutande i platsens karaktär och var af hufvudsakligen estetisk natur: den öppna ängen omgifven af tät skog inbjöd ovillkorligen till ett fullföljande och prononcerande af idén äfven i byggnadsmassorna, alltså öppna gårdar omgifna af täta byggnader, med här och där glimtar ut i den omgifvande skogen. Under det närmare utarbetandet af ritningarna, under uppförandet af byggnaderna och under utställningssommaren blef det emellertid snart tydligt, hur många ovärderliga praktiska fördelar den anordningen dessutom medförde.

Jag har därför beslutat äfven för Baltiska utställningen i Malmö föreslå ett ungefär likartadt system, och skall här något redogöra för den nytta, man härvidlag ur olika synpunkter kan draga af så beskaffade arrangemanger.

I Malmö är en af de stående olägenheterna den nästan alltid förekommande blåsten. Denna faktor skulle ensam vara tillräckligt motiv för ett apterande af gårdssystemet vid utställningen. Ty det är ju utan vidare klart, att lika odräglig som blåsten var på t. ex. utställningen i Aarhus med dess fritt från hvarandra liggande byggnader, där det öfverallt hven om knutarne, lika lätt skall det vara att inom ett komplex af kringbyggda gårdar med arkader finna läsidor, där man

CENTRALGÅRDEN.

under alla förhållanden, utan att vistas inomhus, skall ernå effektivt skydd mot vindarne.

Men äfven andra fördelar medför systemet i fråga. Det naturliga skydd både mot sol och regn, som dessa arkadgångar erbjuda, samtidigt därmed att de på ett naturligt sätt sammanbinda olika byggnadspartier, gör, att jag ej ett ögonblick tvekar att ånyo föreslå dess användande, endast i mycket större utsträckning än i Stockholm.

Så som jag här föreslår arkadernas anordning, skall man med tillhjälp af arkader och interiörer i förening kunna besöka alla utställningens hufvudbyggnader utom konsthallen samt tre restauranger utan att alls behöfva röra sig under

bar himmel, och fördelen vid regn eller besvärande sol af en sådan anordning är ju omedelbart självklar.

Också andra goda följder medför emellertid systemet med kringbyggda gårdar. Programmet för utställningen är ju tills vidare uppgjort endast gissningsvis, eftersom ingen kan med någon visshet förutsäga, hur stora ytor komma att behövas för de olika slagen af byggnader, liksom ingen ännu vet, huruvida och till hvilken utsträckning de främmande länderna komma att själfva vilja uppföra sina byggnader eller anordna sina utställningar i de byggnader, som den blifvande kommittén ställer till deras förfogande, och af erfarenhet vet man, att behof af ökad utrymme på olika områden kan uppstå så sent som endast några månader eller t. o. m. några veckor innan en utställning öppnas. Det är under sådana förhållanden en obestridd och oskattbar fördel, om byggnadssystemet är så uttänkt, att tillskott och afdrag i byggnadsmassorna kunna göras utan att inverka på byggnadernas synliga fasader, och detta är just hvad systemet med kringbyggda gårdar i fullaste mått erbjuder. Hufvudfasaderna af de stora hallarne t. ex. arrangeras mot en stor centralgård, och där bakom kunna sedan obehindradt öknningar och minskningar på tusentals kvadratmeter göras utan att ett ögonblick inverka på de mot gårdarne synliga yttre delarne af byggnadsmassorna, under det dessa synliga fasader och partier kunna oberoende af sådana eventuella ändringar fastslås och uppbyggas och ändringar försiggå så att säga bakom kulisserna. Lägges härtill den högst betydande faktorn, att systemet med kringbyggda gårdar begränsar de synliga fasader, som kräva ett vårdadt utförande, till ett minimum och att det sålunda är afgjort billigare än det vanliga sättet med fristående byggnader, samt att dessutom publikens rörelse inom så anlagda byggnadsmassor blir mycket mera central och följlaktligen de nödvändiga vägsträckor, den måste tillryggalägga inom utställningen, väsentligt mindre än om rörelsen är periferisk, så tror jag mig hafva visat, att det system, jag här föreslår, måste anses hafva afgjorda företräden framför hvarje annat byggnadsätt.

Fördelarne ur estetisk synpunkt af det föreslagna byggnadsättet äro väl tämligen självklara. Ett fält så stort som det nu för utställningen afsedda skulle, om alla byggnader låge fritt och mer och mindre spridda, verka tröstlöst öfverkomligt och man skulle bli trött redan i början blott vid tanken på de oerhörda sträckor, man såge framför sig. Genom gårdssystemet vinnes en naturlig uppdelning af fältet i småportioner, som gör, dels att man ej kan med ens öfverskåda hela vidden af området, och dels att man vid öfvergången från ett parti till ett annat mötes af något oväntadt och öfverraskande, som i stället för att trötta bidrager till att hålla intresset uppe. Det är också ur den synpunkten,

som jag i de fall, där en sådan anordning befunnits lämplig eller nödvändig ur praktisk synpunkt, ej tvekat att föreslå de brytningar och afbrott i gårdarnes och arkadernas riktningar, som planen på flera ställen visar, enär detta endast bidrager till att öka omväxlingen i det hela.

När man t. ex. den vanliga vägen kommer till utställningen, skall man visserligen på afstånd känna de högsta partierna af byggnaderna, man skall hela tiden se det stora tornet, som jag just afsett böra synas från alla håll, både inom och utom utställningen. Men så fort man kör upp på viadukten, försvinner det mesta utom tornet och man kommer upp på ett torg, omgifvet af garager och mera sådant samt med hufvudingången midt framför sig. Ända framme vid de båda sidotrapporna på ömse sidor af hufvudingången anordnar jag nu de första glimtarne ut öfver delar af området. Genom ett par arkadbågar till vänster får man en vy öfver nöjesfältet med stora sjön, kastellet och längst bort konsthallens fasad. På samma sätt till höger en utsikt öfver fältet för de utländska hallarne och där bakom landtbruksmötets byggnader. Rätt fram genom hufvudingången ser man Malmö stads paviljong med sin stora stadspört och där-öfver stora tornets mäktiga resning. De båda sidovyerna har jag anordnat redan här såsom en första orientering. Detta för att omedelbart för de ankommande anvisa de tre vägar in på området, som från denna punkt erbjuda sig, och för att genast ge en öfverblick af en del af utställningens omfattning.

Går man sedan in genom hufvudingången, så är vyn åter genast mycket begränsad, ty genom porthvalvet i Malmö stads paviljong ser man stora tornets nedre parti, som tämligen blockerar utsikten. Men när man väl kommer in på torngården, känner man, att det hela börjar vidga sig, och kommer man väl fram till arkaden bortom tornet, så har man hela centralgården under sig med ett slag. Allt efter som man sedan rör sig på denna centralgård, öppna sig så småningom nya perspektiv åt olika håll, alltjämt under nya synpunkter, och går man slutligen uppför den sakta sluttningen mot söder, finner man en punkt, där alldeles oväntadt de båda vyerna bort öfver konsthallssjön och blomsterparken öppna sig. För den, som närmare studerar planen, skall det visa sig, att massor af den slags kombinationer förekomma vid hvarje steg och i alla riktningar, — jag vill ej trötta med att påpeka dem alla.

Helt naturligt har jag undantagsvis föreslagit en eller annan byggnad såsom liggande helt eller till stor del fri från samband med de öfriga. Att fiskerihallen ligger så godt som fristående ut i sjön eller att restaurangen på holmen i stora sjön ligger fullständigt lös från allt samband med andra byggnader och ensam klättrar upp på klippan, blir ju endast af en kontrastverkan, som förhöjer effekten af det som är regel, nämligen systemet med kringbyggda gårdar.

Och nu skall jag ta mig friheten föra läsaren genom utställningen.

Vi återgå alltså till utgångspunkten och befinna oss på den stora trafikplatsen framför hufvudingången. Här kunna vi välja på de tre olika vägar för att komma in på utställningen, om hvilka ofvan talats. Vi välja den första vägen eller hufvudingången, genom hvilken vi alltså inträda på en första gård, omgifven af alla de byråer och lokaler, som ur olika synpunkter hafva att sköta utställningen och betjäna allmänheten. Omedelbart till vänster ligger kommissariatet med dess expedition samt pressbyrån och — bortom denna — post och telegraf. Pressens sympatiska medverkan vid en stor utställning är en faktor af den mest vidtgående betydelse, och det är då i sin ordning, att vederbörande tillse, det pressens representanter vid besök inom utställningen disponera ett för dem speciellt ordnad, trefligt, bekvämt och praktiskt inrättadt utrymme, där de kunna ostördt läsa, skriva och hvila. Den här tilltänkta pressbyrån ligger dessutom så arrangerad, att man från dess lokaler kan direkt ernå förbindelse med kommissariatet, posten och telegrafan, hvarjämte man från dess fönster har direkt utsikt öfver nöjesfältet och dess sjö.

Till höger finnas polisstation, resebyrå, expressbyrå, upplysningsbyrå, fält-skärslokaler, rakstuga, kapprum, toiletter och katalogförsäljning m. m. Rakt fram på denna gång mötas vi af något, som påminner om en gammal stadspört, med ett bredt genomgångshvalf, som leder in till andra gården. Stadsporten är försedd med Malmö stads vapen och borde enligt min tanke samtidigt markera ingången till en sak, som icke finnes upptagen i programmet, men som jag obetingadt anser böra anordnas, nämligen Malmö stads paviljong. Det är ju Malmö, som här på stället är värd, och jag kan ej tänka mig annat än, att staden, i likhet med Stockholm 1897, vill i en egen byggnad demonstrera sin historia, sin utveckling, sin nuvarande ståndpunkt och sina framtidsmöjligheter. I så fall är det riktigt, att läget just är här, att med andra ord värden på stället så att säga vid tröskeln mottager sina gäster. Programmet för en sådan anordning känner ingen just nu, men utrymme därför finnes fullt tillräckligt till höger och vänster om gården, med hufvudingångarna under hvalfvet. I högra afdelningen anordnas filialkontor för Skandinaviska Kreditaktiebolaget, den gamla Skånebanken.

Gå vi så vidare under porthvalfvet, så befinna vi oss på den andra nyss nämnda, något mindre gården, omkring hvilken alltså Malmö stads lokaler finnas förlagda.

I fonden af den gården, hvarpå vi nu befinna oss, kommer tydligen ett af utställningsfältets hufvudmotiv. Här reser sig, förbundet genom arkader till höger och vänster med öfriga byggnadsmassor, ett högt torn, i hvars öfre gallerier vi se

folk promenera. Däruppe bör man få en god öfverblick öfver fältet och vi begifva oss omedelbart dit.

Vi inträda genom den midtför liggande porten och befinna oss omedelbart framför en elegant, mycket stor hiss, hvaraf finnes ännu en. På en minut äro vi uppe vid målet och befinna oss nu 70 meter öfver marken i ett galleri, som åt hvardera af tornets fyra sidor öppnar sig med tre stora arkader. Dessa äro försedda med skjutbara spegelglasrutor, så att den eller de arkader, som ligga i lä, kunna hållas helt öppna, under det de, som ligga åt vindsidan, kunna stängas utan att hindra utsikten. Och hvilken utsikt! För det första får man en öfverblick i ett ögonkast af hela utställningsfältet. Vi se skogshallen, de enskilda paviljongernas fält och därtill hela nöjesfältet under våra fötter med de båda sjöarne, fulla af båtar och folk, vi se längre bort den nya parken med dess blomstergata; begränsad i fonden af ett berg med kaskader och gångar och broar och grottor, — det ser högst egendomligt ut midt på skånska slätten! Vi se den stora centralgården med dess kolossala fontän i midten, omgifven af en arkad med myllrande människomassor och där bortom, rätt fram, festhallens kupol med sin kolossala murkrona af tegel och de väldiga taken öfver utställningens hufvudhallar. Och till höger synas Tyska Rikets, Danmarks och Rysslands hallar med framför liggande planteringar och blomstergrupper. Men detta allt skola vi återkomma till, då vi kommit ned. Låtom oss nu se ut öfver vidderna.

Om dagen är klar skola vi njuta af ett storslaget panorama! Hafvet synes glittra i sydost, bortom Trelleborg. Köpenhamn med alla dess torn synes tydligt, uppåt Sundet ser man hafvet och strandlinierna teckna sig i fjärran ända upp mot Hven, som man anar, och inåt land räknar man tjugtals kyrktorn med Lund i förgrunden. I hvar och en af de tre midtre arkaderna stå uppställda goda kikare, och där finnas kartor med syftlinier för att pointera mera bemärkta platser långt borta. Genom kikare kan man nu se hela Köpenhamn och känna igen alla dess torn och större byggnader, där ser man städerna och badorterna upp efter Sundet på danska sidan, man ser tornen i Roskilde, vid Kronborg och Helsingborg, man skymtar Kullen i fjärran, och långt in öfver de skånska bygderna ser man byar, kyrkor och gårdar i oändlighet. I söder kan man se Trelleborg, Skanör och Falsterbo samt bör vid godt väder kunna ana äfven Ystad.

Sedan vi njutit en stund af dessa storartade vyer, tänka vi på att återgå till själfva utställningen. Nu gå vi ned en kort trappa för att träffa på de nedgående hissarne och kunna här genom en dörr på hvardera af tornets sidor komma ut på en rundtornets hela omkrets löpande öppen balkong, där man vid lugnt väder ännu friare än genom arkaderna ofvanför kan njuta af utsikten.

Nu stiga vi dock in i hissen och åka ned. Vid uppstigandet fingo vi betala

25 öre person för att komma upp i tornet, för nedfarten kräves ingen ny afgift.

Man torde ej heller böra underskatta detta torns betydelse ur reklamsynpunkt utåt sedt, eftersom det ju skulle komma att synas vida omkring för alla fartyg, som ständigt passera Sundet, och för alla dessa vara en ständig påminnelse om den Baltiska utställningen.

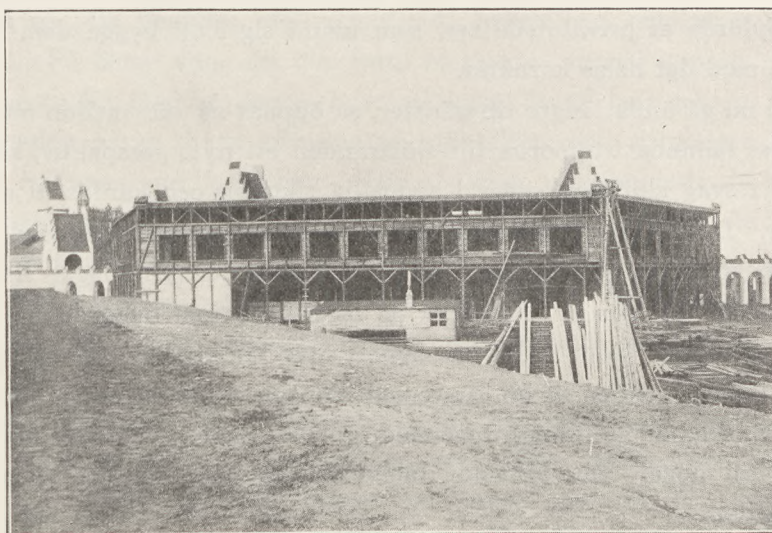
När vi nu träda ut från tornet, så få vi med ens se utställningsfältets centrala hufvudområde utbreda sig fem meter under oss, i form af en väldig rund gård, på alla sidor omgifven af den arkadgång, i hvars öfre del vi nu befinna oss. I midten af denna stora gård synes en ringformad pergola, som omgifver en stor bassäng kantad af blommor och gräsmattor, och i hvars midt en väldig fontän brusar. Rundt om gården, i dess periferi, höja sig fasader och öppna sig vyer in öfver olika delar af fältet. Rätt fram ligger festhallens kupol och på ömse sidor därom fasadpartier, som beteckna utställningens hufvudgrupper: industri-, maskin- och elektricitetshallarne.

Det galleri, i hvilket vi nu befinna oss, är emellertid öfverbyggt endast till den utsträckning, som betingas af den nyss lämnade gårdens bredd. Det galleri, som omgifver den centrala gården, är nämligen endast en våning högt, men ofvan på detsamma fortsätter som en öppen balkong det golf, på hvilket vi stå, och man kan salunda på denna nivå gå rundt om hela centrala gården. När man under en sådan promenad kommer fram till de olika hallarne i fonden, fortsätter galleriet in genom dessa som en läktare, hvarpå icke afses att ordna utställningar, men hvarifrån man kan få en ståtlig öfverblick öfver de olika hallarne och hvarifrån man naturligtvis genom trappor kan komma ned till deras golfplan. Det meranämnda galleriets nivå, på hvilket vi ännu befinna oss, ligger dessutom endast en meter högre än sjöarnes blifvande stränder, och till dessa platser kan man alltså komma genom att passera helt korta trappor ned.

Härifrån gå vi emellertid nu ut och gå på de breda, mycket svagt sluttande ramperna och några trappsteg eller i händelse af regn genom inbyggda trappor vid båda sidorna ned på stora centrala gården. Hela dess yttre parti är ett stort, ringformigt, grusadt fält, som förmedlar sambandet mellan utställningens hufvudpartier, hvilka alla gruppera sig häromkring. Midten af gården upptages däremot af en ringformig pergola, innanför hvilken ytan upptages af en bassäng af 40 meters diameter, och i midten af denna brusar en fontän med stora vattenmassor. Omkring bassängen löper en gräsmatta med mindre träd och blommor.

Rätt fram i hufvudaxeln ha vi här midt emot oss utställningens festsal. Denna byggnad är en enda stor hall, som säkerligen kan vid många tillfällen komma synnerligt väl till pass. Där kunna göras banketter, där kunna konser-

ter, sängarfester och kongresser afhållas, där kunna föreläsningar anordnas, där kan dansas, där kan hållas en och annan förnämre specialutställning, som pågår någon vecka under sommaren, och där kunna slutligen officiella utställningsceremonier försiggå, såsom t. ex. utställningens öppnande, hvilket kan ske inomhus i händelse af fult väder och från balkongen framför hufvudfasaden, om vädret tillåter, i hvilket fall folkmassorna kunna taga plats på gårdarne samt under och ofvanpå arkaderna. På ömse sidor om denna festhall finnas utställningens hufvudhallar, industri-, maskin- och elektricitetshallarne samt längre till höger platser för Tyska Rikets, Danmarks och Rysslands egna byggnader.

HUFVUDRESTAURANTEN.

Återgå vi till stora tornet, så ha vi ytterligare till vänster, bortom genomgången till de enskilda paviljongernas fält och nöjesfältet, hufvudrestaurangen. Den ligger så, att serveringsmöjligheter finnas rundt om hela dess periferi i den öfre våningen och delvis äfven i undre planet. Dessa serveringsmöjligheter hafva af källarmästaren på lämpligt sätt fördelats som matsalar, kaféer och festvåningar, alla med gemensamma ekonomilokaler midt inne i byggnadens centrum, hvilket ger anledning till en fullkomligt idealisk restaurangplan. Provianteringen sker under viadukten in till de öppna gårdarne, genom hvilken anordning man aldrig märker när eller hur tillförseln sker. Som sagdt har man från denna restaurang fri utsikt icke allenast öfver hela nöjesfältet och den stora sjön utan äfven öfver stora centralgården med dess omgifningar. Till höger om stora tornet finnes anordnad en annan väsentlig restaurang, som visserligen också har utsikt utåt, mot stora Centralgården och mot fältet för de främmande

ländernas hallar, men som dessutom har lokalerna vettande mot en inre, liten intim gård med pittoreska anordningar, där man kan finna trifsamma lokaler i händelse af storm och ruskväder. Äfven där sker provianteringen osynligt från undre planet.

Bortom hufvudrestaurangen finnas utanför arkaderna trappor, som föra upp till sjöstranden och midt framför dessa trappor en brygga, från hvilken man kan med motorbåtar komma till öfriga landningsbryggor, förlagda vid nöjesfältet, kastellet, vattentornet, fiskerihallen, konsthallen, parken och konsthallens sydvästra kortsida.

På stora gården finnas, utom förut antydda anordningar, åtta mindre paviljonger, uppförda af privatutställare, som funnit sig i att bygga dem i öfverensstämmelse med det helas karaktär.

Om vi nu gå ändå längre till vänster, så öppnar sig här mellan maskinhallen och de nyss nämnda trapporna till sjöstranden ett nytt perspektiv, som i sakta sväng och i svag sluttning stiger i sydostlig riktning och kantas af arkader på ömse sidor. Denna gata öppnar sig mot en sexkantig kringbyggd gård. Här mötes man af nya öfverraskningar. Rätt ut mot stora sjön ligger fiskerihallen, utbyggd i sjön, och genom arkaderna på ömse sidor om byggnaden ser man ut öfver vattenspegeln. Mot söder och sydost utveckla sig här två andra lockande vyer: rakt fram i fonden af en lång smal sjö den afskildt och förnämt belägna konsthallen, inramad af strandpromenader, planteringar, gräsmattor och blommor, och snedt till höger den omtalade blomstergatan med ett litet tempel under berget i fonden.

Hvad är detta? Dit måste vi nu gå.

Vi gå in under ett djupt, skuggigt porthvalf och på andra sidan detta ned för några trappsteg och befinna oss i blomstergatan. I midten går en rak, med plattor belagd gång af 8 meters bredd, till en längd af 100 meter. På ömse sidor därom stiger marken med en meter upp emot två begränsningsmurar, som med ett afstånd från hvarandra af 20 meter skilja hela blomstergatan från omgifningarna. Dessa sluttande sidopartier äro till hela sin utsträckning fullständigt täckta med en rikedom af blommande växter, lägst nere vid gången och så småningom högre och högre upp emot sidomurarna, som till sist täckas af slingerväxter och högre blomväxter. Halfvägs fram i gatan göres en liten afstickare till höger och vänster, där man kommer in till två särskildt gömda partier: en rosenträdgård och en klematisträdgård. I fonden af gatan stiger man upp för en bred trappa med så många steg, att man kommer upp till samma nivå som marken invid sidomurarne. Här vidtager en liten men utsökt ordnad och utsökt väl hallen "formal garden" med häckar, härliga gräsmattor, pyramider och käglor

af vin, blomsterbårder, enstaka blommande buskar, trappor, bänkar, etc. Ett stycke uppför sluttningen ligger som fond till det hela en liten utsökt byggnad, som afses till hviloplats för kungliga och furstliga personer vid deras besök på utställningen. Och bakom denna reser sig så småningom terrängen i oregelbunden form till en bergknalle af 30 meters höjd, hvars sluttning är täckt med lämplig vegetation och utför hvilken i flera krökar och afsatser störtar en kaskad, här och där bildande bäckar och små bassänger, och slutande i en liten sjö, omedelbart bakom kungliga paviljongen. Upp till bergknallens fot leda gångar, där publiken får promenera, gångar, som slingra mellan bäckarne, passera kaskaderna på små broar, ibland intränga i grottor i berget, ibland gå in bakom vattenfallen, med på alla lämpliga ställen ordnade hvilställ, sittplatser och andra agremanger. På ömse sidor om den förut omtalade "formal garden" begränsas terrängen af en tät löfskog, genom hvars skuggiga hvalf leda massor af gångar och promenader, äfven dessa afbrutna af hvilställ med sittplatser. Här och där formas i skogen verkliga alléer. Två af dessa sammanbinda de ofvan omnämnda rosen- och klematisträdgårdarne med lämpliga punkter vid sidan om kungliga paviljongen, en går i rät linie ned till sjöstranden, och man ser genom densamma från kungliga paviljongen en skynt af sjön. På yttersidorna om de blomstergatan begränsande murarne äro planterade träd, som sticka upp öfver murarnes krön.

När man, stående under porthvalvet intill den sexkantiga platsen vid den i norr och söder liggande blomstergatans norra ända, skådar bort mot berget, kunde man tro sig förflyttad till någon helt annan plats än den skånska slätten! Blommorna lysa i gnistrande färger, det förgyllda fjälltaket på kungliga paviljongen glimrar i solen, högt öfver paviljongens tak glittra kaskaderna, som i slingringar och många afsatser mellan klippor och grönt kasta sig utför branterna, detta är tydligen utställningens speciella attraktion!*)

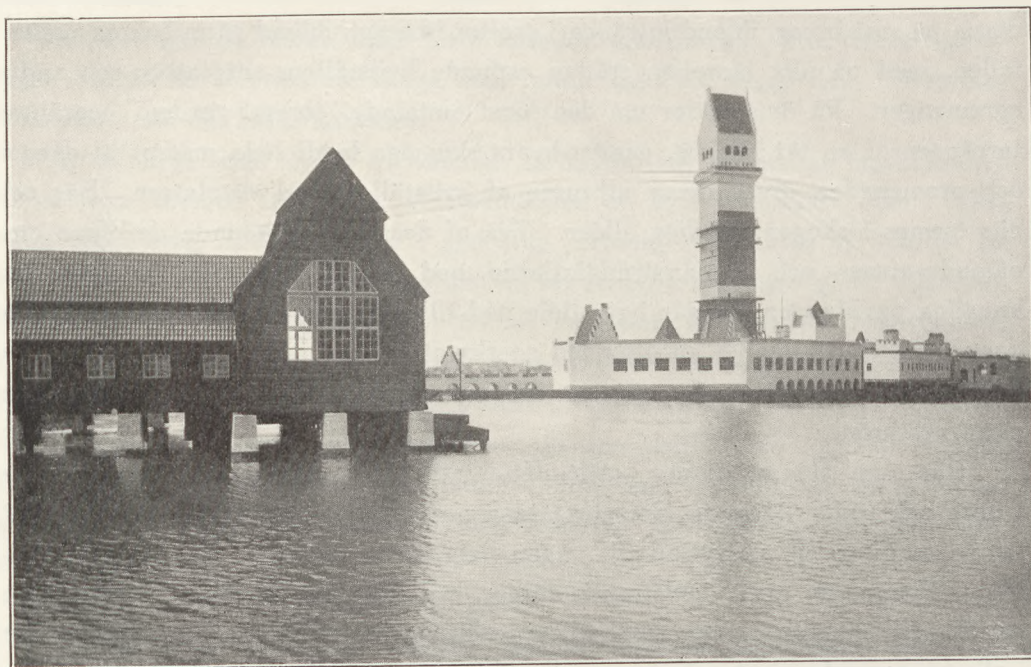
Genom en af alléerna gå vi nu ned till sjön.

I fonden af denna alldeles för sig, afskild från allt det öfriga och med sjön som inramning, ligger konsthallen. Midt på den lugna fasaden finnes en port med en hög och bred trappa, dit låga kajer från ömse sidor leda och dit man äfven kan komma med båt, som kanske lockar mera, därför att det är svåråtkomligare. Framför trappan står rätt ur sjön en 20 meter hög, smäcker vattenstråle.

*) Emellertid utfördes i verkligheten berget icke enligt här angifna projekt. Kungl. Jaktklubbens paviljong förlades på toppen af "berget"; de slingrande gångarna utbyttes mot trappor, som å ömse sidor förde upp till paviljongen. Kaskaden och grottan under densamma bibehöllos dock. Äfven planteringarna blefvo något modifierade.

Vi låta nu en motorbåt sätta oss öfver sjön bort till hörnet vid kastellet, och passera in på den andra delen af sjön samt befinna oss efter att hafva passerat fältet med skogshallen och de otaliga enskilda paviljongerna på nöjesfältet, där det vimlar af glada människomassor, som vid de olika här befintliga attraktionerna roa sig af hjärtans lust.

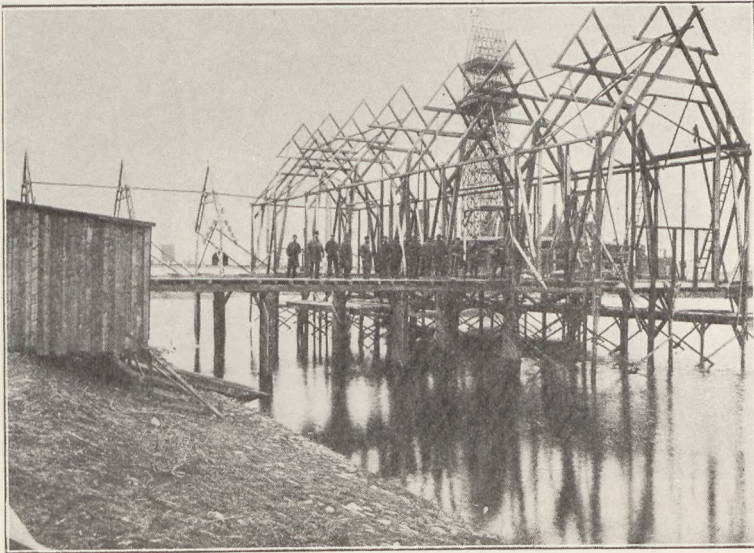
Så ungefär ser utställningsområdet ut! En mängd af detaljer hafva vid denna hastiga promenad undgått oss, hvilka vi efter ett noggrannare besök skola uppmärksamma.

FISKERIHALLEN OCH HUFVUDRESTAURANTEN M. M.

Vi skola använda lokaltrafiken inom utställningen och komma under fund med, att man med båtar kan på bekvämt sätt förflytta sig inom områdets olika delar. Vi skola snart finna, att man i händelse af regn eller besvärande sol kan från stora tornet, genom användande af gallerier och trappor, komma till tre restauranger, Malmö stads paviljong, fiskerihallen, festsalen och alla de stora hufvudutställningshallarne utom konsthallen samt till parken med blomstergatan utan att hafva tagit ett steg under bar himmel. Likaledes skola vi en blåsigt dag upptäcka, att vi, på grund af systemet med kringbyggda gårdar, alltid med lätthet finna platser att passera och gallerier eller gårdspartier, där man är i lä, till dess man kommit inomhus. Vi skola i alla arkader finna rikligt med soffor och stolar, så att vi hvar som helst kunna hvila ut efter promena-

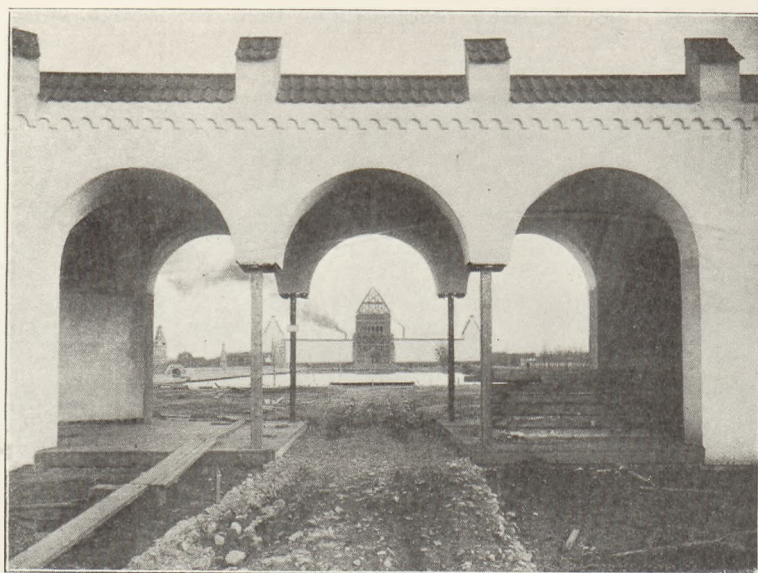
derna. Öfverallt skola vi finna musik på olika tider af dagen. Vi skola märka, hur väl alla anspråk med afseende på intagande af föda och förfriskningar äro tillgodosedda, från stora hufvudrestaurangen till de minsta väffelbruk och vattenkiosker, och att fördelningen af dessa lokaler är sådan, att man öfver allt finner något däraf samt att man nästan utan undantag i omedelbar närhet af hvarje restaurang eller kafé finner en båtbyggå. Vi skola erfara, hur olika karaktären är på alla restauranger och andra förfriskningsställen. Hufvudrestaurangen med sin väldiga matsal, sitt kafé, sina terrasser och sin festvåning, allt med fri utsikt åt alla väderstreck; den Baltiska restaurangen med sin lustiga gård, sina gam-

FISKERIHALLEN UNDER BYGGNAD.

maldags rum med färgrik inredning och andra agremanger; Kastellet på holmen i stora sjön med matsal i två våningar och terrasser, allt med fri utsikt öfver sjön och nöjesfältet med det rörliga lifvet därnere; Café Sjöpaviljongen invid nöjesfältet och i nöjesfältets norra hörn den väldiga Restaurant Temperance, där det är sörjdt för att utställningsbesökande för en billig penning kunna erhålla vällagad husmanskost; tærum längst bort i konsthallens sydligaste del med servering i en arkad omkring en bassäng med en liten fontän etc. Vi skola upptäcka, att toalettanordningar finnas rikligt tilltagna och spridda på fältet, så att de öfver allt äro till hands utan för långa promenader. Äro vi långt inne i de stora hallarne, så behöfva vi ej gå ända fram till centralgården för att få luft och hvila: midt inne i byggnadsmassorna skola vi finna två gårdar med soffor, gräsmattor och blommor.

Hvad beträffar den allmänna karaktären på byggnaderna, har jag utgått från att på alla de så att säga officiella anordningarna åstadkomma en varierad men enhetlig prägel eller typ och icke, såsom vanligen hittills varit fallet, sätta särskild karaktär på maskinhallen, industrihallen och konsthallen etc. Skillnaden i utseende skall framhävas genom gruppering af massor och genom olika afvägning af proportioner, men med användande af hela vägen igenom ensartade element.

ARKADPARTI.

Det har syns mig ligga närmast till hands att söka åt hela komplexen gifva en i någon mån "baltisk" prägel, och jag har därför utgått från typen putsade hus med tegeltak under tillämpning i regel af trappgaflar. Orneringar i vanlig bemärkelse behöfva då knappast alls förekomma: några varierade, robusta kolonnkapitäl, en liten bågfris och någon enda liten detalj här och där är allt som behöfs. Karaktären skall icke dess mindre kunna bli rik i form och färg på grund af massfördelningarne, och det äkta takteglet kommer att åt det hela ge en hållning af fullständig soliditet."

Ofvanstående beskrifning, hvilken ordagrant citerats endast med ett fåtal ändringar, som betingats däraf, att fältet på högra sidan om hufvudingången, där de främmande ländernas hallar voro belägna, i ursprungliga förslaget afsetts för de enskilda paviljongerna och skogshallen, hvilka grupper fått flytta öfver till fältet på vänstra sidan om ingången att där dela området med nöjesfältet,

ådagalägger, hurusom arkitekten redan i sitt täflingsförslag hade så väl genomtänkt anläggningen, att den kunde med endast några få jämkningar utföras enligt hans ursprungliga direktiv.

Till fullständigande af beskrifningen må nämnas, att utom hufvudingången vid viadukten var en ingång anordnad vid gamla vattenverket midt framför allén, som ledde till Pildamsvägen; en ingång invid den anhaltstation, som å Malmö—Ystads järnväg var anordnad utanför nöjesfältet; en ingång nedanför viadukten på dess västra sida, dit en körväg ledde, huvudsakligen afsedd för hästtrafik och velocipedåkande. Det ansågs nämligen icke rådligt, att hästakdon och velocipedåkande skulle inblandas i den starka trafiken af spårvagnar och bilar å viadukten, detta med särskild tanke på, att vid inträffande regnväder körbanan af trä skulle blifva betänkligt slipprig. Slutligen upptogs efter landtbruksutställningens öppnande ytterligare en ingång i gränsen mellan denna och utställningen.

Under viadukten voro dessutom tvenne infarter för leverantörer till resp. restauranter anordnade.

Som öfvergång till beskrifningen öfver arbetenas utförande lämnas här några summariska sifferuppgifter öfver området areal och dennas fördelning.

Det för utställningen upplåtna och kringgårdade området innehöll i det närmaste 490,000 m², af hvilka 120,000 m² utgjordes af bakom och mellan hal-larna liggande mark, till större delen upptagen af provisoriska järnvägslinier samt upplagsplatser och skjul för tomlådor, medan det för allmänheten upplåtna området innehöll 370,000 m².

Dessa fördela sig sålunda:

Byggnader	106,000 m ²
Viadukt, arkader	17,000 m ²
Utställningsplatser i det fria	14,000 m ²
Parker, gräsplaner, blomstergrupper, fontäner	50,000 m ²
Pildammarne, under utställningen kallade: Konsthallssjön och Stor-sjön	90,000 m ²
Vägar och grusade planer	93,000 m ²

II.

Arbetsledningen.

Högsta ledningen af arbetena handhades af Byggnadsutskottet genom dess tjänstemän. Dessa voro arkitekten Ferdinand Boberg, chefarkitekt, som uppgjort ritningarna till hela anläggningen och under hela byggnadstiden hade högsta öfverinseendet öfver arbetenas utförande; civilingenjören Fritz Söderbergh, byggnadsteknisk chef, som uppgjort förekommande konstruktionsritningar för byggnaderna, på kallelse under byggnadstiden verkställt besiktningar af byggnadskonstruktionerna och under sista halfåret var anställd som arbetsledare; samt arkitekten Thure Thulin, byggnadskontrollant, som under hela byggnadstiden hade om hand öfvervakandet af byggnadsarbetenas utförande.

Dessutom hade byggnadsutskottet tillförsäkrat sig det värdefulla biträdet af flere af Malmö stads tekniska tjänstemän, som med af stadens byggnadskontor anställda arbetare under befäl af förmän, sorterande under samma kontor, utförde arbetena inom sina skilda branscher.

Dessa tjänstemän voro: byggnadschefen, kapten Edw. Sjögren, som uppgjort program för alla planeringar och väganläggningar m. m. och som utom arbetsledningen äfven föranstaltade om anskaffandet af erforderligt material; chefen för Malmö stads vattenverk, civilingenjören Ivar Wendt, som uppgjort förslag till områdenas dränering, till rörledningssystemet, till ledningarna för springvatten och anordningarna för dessas drift, till inre ledningar inom restauranterna och till sanitära anläggningar och som i de fall, där han ej direkt ledde arbetena, utan dessa voro bortlämnade på entreprenad, öfvervakade dess utförande; stadsträdgårdsmästaren Gunnar Isberg, som uppgjort förslag till parkanläggningarna och som utom arbetsledningen äfven omhändertog inköp och uppdragande af prydnadsväxterna; ingenjören vid Malmö stads elektricitetsverk E. Lundqvist, enligt hvilkens program alla elektriska anläggningar utfördes och som, där ej såsom vid kabel- och servisutläggning arbetet utfördes af elektricitetsverkets arbetare under hans ledning, utan arbetena voro bortlämnade på entreprenad, öfvervakade dess utförande; samt ingenjören vid Malmö stads elektricitetsverk C. A. Gustafsson, som uppgjort program för åskledaresystemen å byggnaderna och öfvervakade det på entreprenad bortlämnade arbetets utförande.

Slutligen utfördes de provisoriska järnvägsanläggningarna till hufvudsaklig del af Malmö—Ystads Järnvägsaktiebolag under ledning af trafikchefen I. Jacobsson, medan en mindre del utfördes genom Statens Järnvägars försorg.

III.

Markarbeten och rörledningar.

Väganläggningar och utläggning af provisoriska järnvägsspår utom och inom utställningsområdet; planering af de olika fälten till fastställda höjder och deras dränering, där så erfordrades; genombrytande af vallen mellan båda Pildammarne och utfyllning af holmen för kastellet; borttagande af södra vallen utmed den större Pildammen; afplanande af samtliga vallar; utökande af vallbredden dels mellan kastellholmen och fiskerihallen, dels utefter norra stranden af den mindre Pildammen mellan hufvudrestauranten och gamla vattenverket; stenbeklädnad af glacisen vid vattentornsudden och kring kastellholmen fram till fiskerihallen; grusning af alla icke planterade eller gräsbesädda planer; erforderlig schaktning för alla byggnader, smådammar och fontäner; påfyllning för beredande af "Bergets" undre delar samt dessutom igenfyllning af Pildamsdiket och flyttning utanför Tyska rikets hall af diket i områdets västra del, se där i korta drag markarbetenas omfattning.

För att i bästa mån minska schaktningarnas storlek hade dels terrängen bibehållits så nära sin ursprungliga nivå som möjligt, dels de stora hallarnas golf genom mindre afsatser förhöjts i den mån terrängen steg. Trots detta blefvo på grund af områdets storlek markflyttningarna rätt betydande. De bortschaktade massorna gingo dock till hufvudsaklig del åt dels till vallarnas utökning och Pildamsdikets igenfyllning, dels till fältets afjämnande och planering.

Markens naturliga beskaffenhet af ett lager matjord å lera nödvändiggjorde emellertid en synnerligen omsorgsfull beredning af alla områden, som skulle befaras med åkdon eller beträdas af allmänheten. Sålunda måste under alla körvägar marken förstärkas med ett lager stenskärf och makadam, öfver hvilket grusning verkställdes; alla promenadvägar och grusade planer underbereddes med ett lager af makadam eller aska före grusningen. Samtliga vägar och viktigare planer vältades.

De vägar och planer, som voro anlagda å träunderlag (hufvudsakligen Konsthallssjöns norra begränsning) belades med grus å ett underlag af lera.

Körvägarna inom utställningsområdet voro till hufvudsaklig del betingade af nödvändigheten för brandkåren att framkomma till utställningens viktigare hallar. För detta ändamål var sålunda marken gjord farbar för åkdon allt från ingången på västra sidan af viadukten, öfver centralgården förbi industrihallen och maskinhallen fram mellan arkaderna, förbi fiskerihallen utefter konsthallssjöns södra strand fram till konsthallen samt därjämte från centralgården in på

fältet för de enskilda paviljongerna fram till skogshallen. Dessutom var från konsthallssjön körväg anlagd genom parken fram till den Kungl. paviljongen. Till kastellet och öfriga restauranter voro äfven körvägar beredda. De väganläggningar, som föllo utom utställningsområdet, voro beredande af viaduktens nedre del fram till den öppna platsen vid Fersens väg och af en körväg från denna plats å västra sidan af viadukten fram till den nedanför viadukten befintliga ingången.

De provisoriska järnvägsanläggningarna afsågo att tjäna tvenne ändamål, dels att för vederbörande byggnadsentreprenörer möjliggöra ett bekvämt framskaffande af byggnadsmaterial, dels att i sinom tid framföra utställningsgodset till respektive hallar.

Järnvägsspåret utgick från Kronprinsens husarregementes stickspår, framdrogs öfver kasernområdet, Malmö stads mark, uti gatan norr om Rönneholmsvägen samt utmed Pildamsdiket in på utställningsområdet, där ett stickspår gick fram till centralgården, under det att hufvudlinien i kurva svängde söderut och fortsatte utefter industrihallens västra gräns upp till områdets sydvästra hörn; härifrån utgick ett spår utefter den väg, som begränsade området i söder, fram till konsthallen, utskickande stickspår i kurvor till industrihallen, maskinhallen och Statens Järnvägars utställning, hvarjämte ett antal stickspår gingo fram till södra sidan af Tyska rikets utställning. Sedan de utländska hallarna blifvit byggda och förslag till planteringar framför desamma uppgjorts, framställdes önskemål om liniens omläggning framför dessa hallar. Denna omläggning verkställdes samtidigt som spåret fram till centralgården borttogs, och inlades därvid äfven stickspår såväl framför ryska som danska hallarna för att möjliggöra lossning af utställningsgoods från järnvägsvagnarna till dessa, utan att hindra framkomsten af vagnar till de längre bort liggande tyska och svenska hallarna.

Som samtidigt önskemål från tyska kommissariatet framställdes, att spåret skulle under utställningstiden kvarligga för att möjliggöra framforslandet af några utställningsföremål efter utställningens öppnande, förlades spåret under den fastställda markhöjden och täcktes med grus. Liksom markarbetena voro de första, som togo sin början eller redan under hösten 1911, voro de också de sista, som pågingo. Klockan fyra på morgonen den 15 maj 1914 infann sig en arbetsstyrka och grusade öfver ifrågavarande spår. De hade in i det sista varit använda, så att det varit omöjligt utföra detta arbete tidigare.

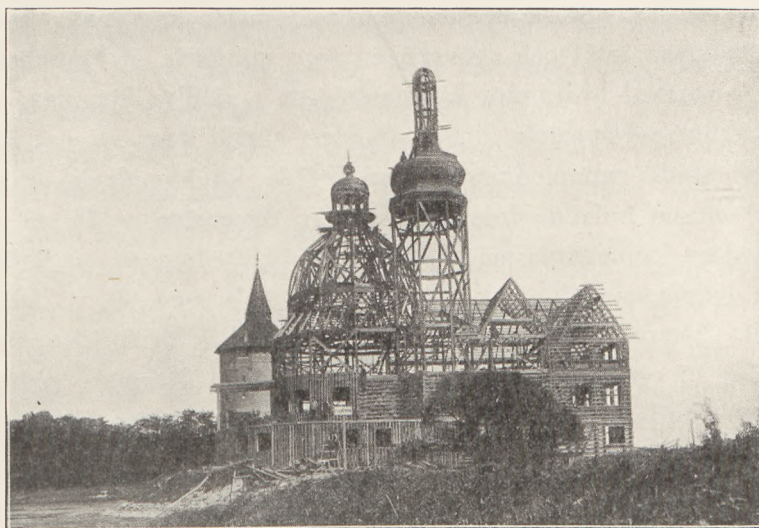
Dessa spåranläggningar utfördes ej till denna stora omfattning från början, utan utökades i mån af framkommande anspråk.

I förbindelse med spåranläggningen utanför utställningsområdet förekommo en del biarbeten, dels ordnande af vägar på kasernområdet, dels igenläggning af

Pildamsdiket på en sträcka af 160 m. och dikets ersättande med en betongkulvert, dels anordnande af vägbom i Rönneholmsvägen.

Provisoriska vägar för framforslande af byggnadsmaterial måste före utställningstiden än här än där anläggas, då marken var af den beskaffenhet, att den i synnerhet vid nederbörd efter någon körning blef fullständigt ofarbar. I regel utfördes dessa provisoriska vägar genom utläggning på marken af plank och bräder.

På grund af denna markens beskaffenhet visade det sig nödvändigt att med största omsorg dränera lågt liggande delar och sörja för regnvattnets bort-

RESTAURANT KASTELLET.

ledande från alla vägar och grusade planer liksom äfven från byggnadernas stuprör. Som det lågt liggande fältet för de enskilda paviljongerna och skogshallen samt det därtill liggande nöjesfältet på grund af läckning genom Pildamsvallen var synnerligen vattensjukt, måste här fullständig dränering genomföras. I vägar och grusade planer anbragtes erforderligt antal rännstensbrunnar.

Förekommande rörledningsarbeten voro därjämte kloakledningar för bortförande af regnvatten och spillvatten från restauranter och sanitära anläggningar; vattenledningar till springvatten, till restauranter, till sanitära anläggningar och till brandposter; gasledningar till gaskök och gasströmsautomater inom alla restauranter.

Kloakledningar, dimensionerade så att äfven vid den häftigaste nederbörd regnvattnet snabbt skulle afrinna, utgjordes af klenast 15 cm. rör, hvilka i mån af den vattenmängd, som skulle genom dem framrinna, ökades till 23, 30,

38 och slutligen 45 cm., hvilket senare mått gafs åt hufvudafloppet, som utmynnade i Roskildevägens korsning med Karl Gustafs väg, där stadens afloppsledning vidtog. Vid Pildamsdikets igenläggning inlades i detsamma en mindre ledning för upptagande af afloppen från kringliggande fält, under det att dikesvattnet infördes i stadens kloakledningar strax invid gamla vattenverket.

På rörsystemet för vattenledningen voro stora anspråk ställda. Den direkta vattenförbrukningen i och för sig var trots det stora antalet restauranter ej anledningen härtill, ej heller springvattnen, då dessa drefvos medelst pumpverk, med vatten hämtadt från Pildammarna. Det var för att tillfredsställa de kraf, som brandväsendet inom utställningen ställde, som ett så omfattande och till sina dimensioner så betydande rörnät måste anordnas. Den omständighet, att hallarna samt och synnerligen voro uppförda af brännbart material och att de voro med hvarandra sammanbyggda i väldiga komplex, nödvändiggjorde ett rikligt anbringande af brandposter; härtill kom, att det låga trycket inom Malmö stads vattenledningssystem kräfde förhållandevis grofva ledningar. Också var åt hufvudledningen gifven en dimension af 25 cm., under det att de sekundära ledningarna måtte 15 cm. Hufvudledningen var förbunden dels med 25-cm.-ledningen vid gamla vattenverket, dels med 30 cm.-ledningen vid vattentornet. Dessutom stod utställningens rörnät i förbindelse med stadens rörnät genom 15 cm.-ledningen i Borgmästaregatan. Närmare redogörelse för brandposters anordnande och placering lämnas i berättelsen öfver brandväsendet inom utställningen.

Toiletanläggningar förekommo i kommissariatbyggnaden och vid alla restauranter samt dessutom vid hufvudingången, å nöjesfältet, vid industri- och maskinhallarna, bakom parken till höger om blomstergatan, i parken mellan Werdandibunds utställning och krematoriebyggnaden samt bakom konsthallen, hvarjämte ett antal urinoarer voro på lämpliga platser anordnade. Dricksvattenfontäner voro äfven å en del ställen utsatta.

Här infördes civilingenjören Ivar Wendts i Teknisk Tidskrift intagna redogörelse öfver anordnandet af springvatten vid utställningen.

"Å Baltiska utställningen funnos ett flertal springvatten, hvilka till sin storlek och delvis äfven till sin konstruktion afveko från de vanligen förekommande typerna.

De förnämsta springvattnen voro fontänen å centralgården, kaskaden vid "Berget", springvattnen framför konsthallen och i tesalongen i samma byggnad, brunnen å Baltiska restaurantens gård, ljusfontänen samt det s. k. droppvattnet.

Kraften för driften af de till springvattnen hörande maskinerna erhöles i

form af växelström 5,000 volt, 50 perioder. I en särskild transformatorstation öfverfördes spänningen till 380 volt genom en transformator om 250 kva.

Fontänen å centralgården drefs medelst en centrifugalpump, direktkopplad till en elektromotor om 60 hkr. Pumpen lämnade vid 12 m. uppfordringshöjd 16,000 minutliter. Genom cirkulation användes ständigt samma vatten, endast påspädt med den mot afdunstningen svarande kvantiteten. Till- och aflöppsledningar hade 450 mm. diameter. För att gifva strålen ett mäktigare utseende, hade munstycket gjorts ringformigt med yttre diameter af 318 mm. och inre af 280 mm. Denna anordning tillät dessutom placerandet af en lampa om 2,000 normalljus i strålens centrum, hvarigenom springvattnet äfven under kvällarna gaf ökad lif åt utställningen. Strålens fria kashöjd var 10,8 m.

Kaskaden på berget drefs genom ett i ofvannämnda transformatorstation placeradt pumpverk, bestående af en centrifugalpump för 10,000 minutliter vid 35 m. uppfordringshöjd, drifven medelst en direktkopplad elektromotor om 126 hkr. Vattnet hämtades genom en 375 mm. järnrörsledning från Pildammarna, dit det åter rann genom en 600 mm. betongledning.

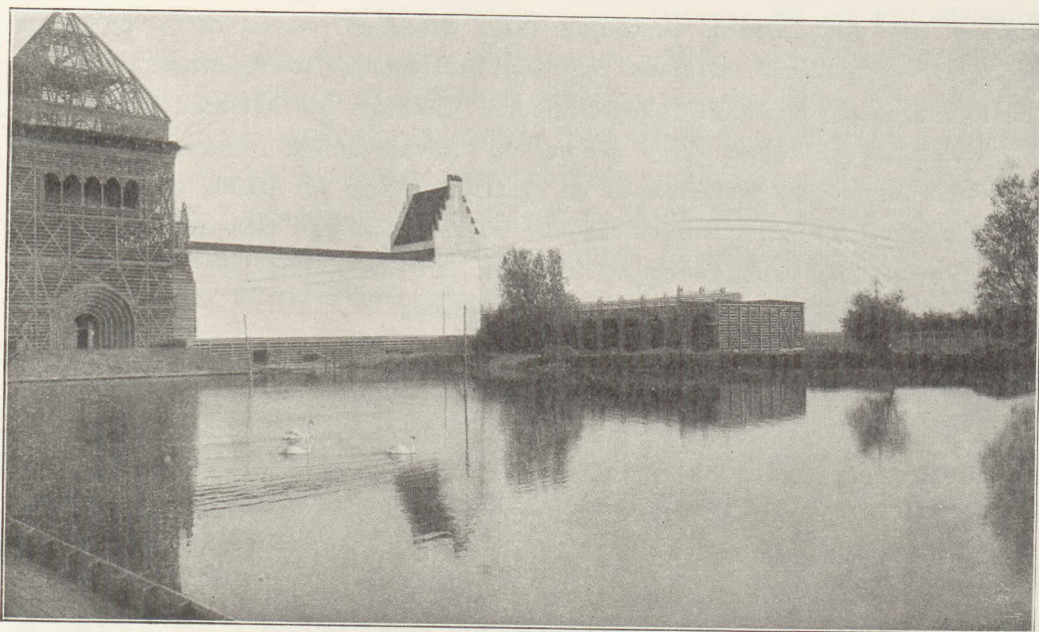
Springvattnen framför konsthallen och i tesalongen i samma byggnad drefvos genom ett och samma pumpverk. Detta utgjordes af en centrifugalpump om 3,000 minutliter vid 25 m. manometrisk uppfordringshöjd med direktkopplad elektromotor om 30 hkr. Munstycket för det yttre springvattnet var af vanlig konisk typ och strålens kashöjd var c:a 20 m. Springvattnet i tesalongen bestod af en gröfre stråle i midten, omgifven af 100 finare strålar.

Brunnen å Baltiska restaurantens gård drefs äfven genom ett cirkulationspumpverk i likhet med föregående. Det var ursprungligen afsedt för 600 minutliter men måste på grund af själfva brunnens konstruktion för undvikande af vattenstänk drifvas med endast c:a 200 minutliter.

Ljusfontänen drefs medelst en centrifugalpump om 3,500 minutliter vid 40 m. uppfordringshöjd, direktkopplad med en elektromotor om 65 hkr. Sugledningen hade 200 mm. diameter, och som tryckledningar fungerade 4 st. 100 mm. och en 150 mm. ledningar. Hvarje ledning stod i förbindelse med en serie munstycken, och genom en på densamma anbragt ventil kunde strålarnas kashöjd ökas eller minskas, hvarigenom springvattnets form under drift kunde varieras. Munstyckena voro försedda med ejektormunstycken, hvarigenom vattenmängden ökades. Ljuseffekten åstadkoms medelst 12 st. särdeles kraftiga bågglampor. Under hvarje lampa satt en reflektor och kring lampan roterade cylindrar med olika färgade glas.

Dessa cylindrar drefvos medelst elektromotorer, placerade invid lamporna, men med manövrering från det i land liggande pumphuset.

Det s. k. droppvattnet, placeradt öfver en mindre damm i "blå grottan", var icke ett springvatten i egentlig mening. Afsikten var nämligen endast att åstadkomma ett i droppform nedsilande regn. Vattnet erhöles från vattenledningen. Efter åtskilliga försök visade det sig lämpligast att i hvarje munstycke insätta en svamp och därigenom erhålla droppbildning. För att förhindra att rost o. d. samlade sig i svamparna och skadade deras verksamhet, måste vattnet först filtreras genom filtrerpapper."

KONSTHALLEN M. M.

Samtliga restauranter voro försedda med all den utrustning, som kräfves vid moderna anläggningar, såsom kall- och varmvattenledningar, kol- och gas-spislar, gasströmsautomater och sanitära anläggningar, hvilka arbeten utfördes på entreprenad af firmorna Aktiebolaget Joh. Sjöström, Aktiebolaget Carl Gerner och Aktiebolaget Sana. Gasen levererades af stadens gasverk, genom hvilket verks försorg hufvudledningarna till resp. restauranter utförts.

I anslutning till markarbetena sattes arbetena för parkanläggningar och trädplanteringar igång; redan under år 1912 hade de viktigaste trädplanteringarna verkställtts och upplöjningar samt jordförbättringar vidtagits; under 1913 utlades och besåddes alla gräsplaner, som voro tillgängliga och där arbetet ej hindrades af intill pågående byggnadsföretag, hvarjämte under hösten samma år inköp af prydnadsväxter gjordes och dessa för skötsel och vård placerades i

särskild för ändamålet uppförd byggnad invid stadens växthus; samma höst sattes lökar, som beräknades skola vara färdiga vid tiden för utställningens öppnande.

IV.

Byggnader.

Byggnadernas konstruktion.

Med här nedan nämnda undantag voro samtliga byggnader inom utställningsområdet uppförda helt och hållet af trä.

Af tegel voro uppmurade främre partiet af Danmarks byggnad, det till brandstation inredda kvarstående gamla landthuset, det nyuppförda pumphuset i parken, Röda Korsets sjukstuga och Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags biograf. Som reklam för modernare byggnadsmaterial voro några enskilda paviljonger uppförda af beton i skilda former, nämligen Skånska Cementgjuteriets byggnad af armerad beton, Aktiebolaget Leans paviljonger af Leans sten och Aktiebolaget Frigators paviljong af beton enligt effektivsystemet. Med hänsyn till brandsäkerhet var förbindelsegången mellan industrihallen och maskinhallen jämte det mindre skjulet för fotogénmotorer i drift utförda af korrugerad plåt på järnkonstruktion. Nämnas dessutom Werdandibunds byggnad med väggar af plattor på stomme af järn och maskinsalen inom Tyska rikets byggnad, hvilken var uppförd å bågstolar af järn, är listan å undantagen fulltalig, en lista visserligen ej så fåtalig men, om hänsyn tages till resp. byggnaders storlek, af försvinnande betydelse.

Byggnaderna hade sina från utställningen synliga fasadytor ensartadt behandlade som grof spritsputs, utförd af gips och kalkbruk på väf, spänd och spikad öfver gles träpanel. Å en del partier, såsom de blomstergatan och parken kring Kungl. paviljongen omgifvande murarna, jakt-paviljongens murar samt gården i Baltiska resturanten, hade spritsputsen utbytt mot af gipsbruk på duk utförd imitation af oputsadt fogstruket tegelmurverk. Hallarnas baksidor och icke synliga väggar åter voro utförda af horisontala bräder lagda på förvandring. Undantag härifrån utgjorde fiskerihallen och skogshallen, hvilkas fasadytor voro träinklädda, och de enskilda paviljongerna och nöjesfältets byggnader, hvilka hade gifvits växlande yttre behandling.

Som taktäckningsmaterial var tjärstruken takpapp använd; dock voro alla

från utställningsområdena synliga tak belagda med rött taktegel, liksom alla fall och kreneleringar å murar och trappgaflar.

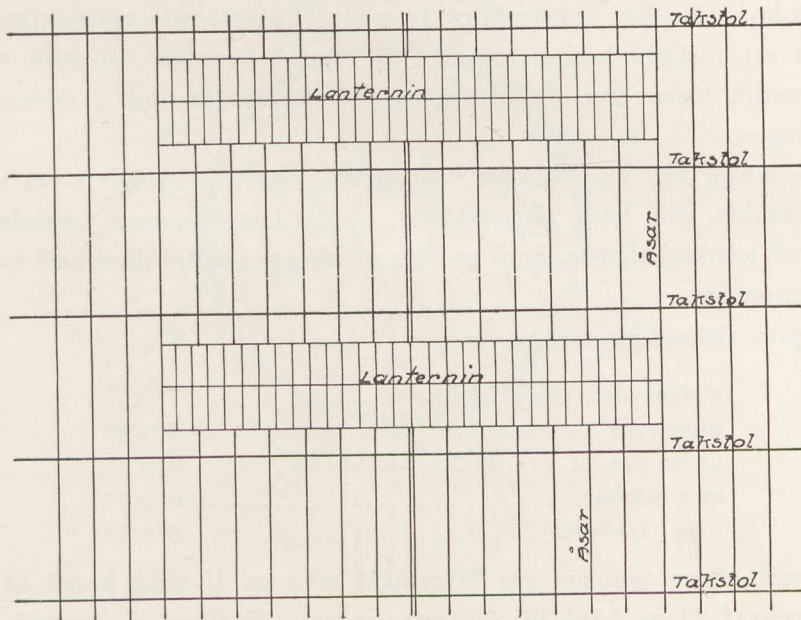
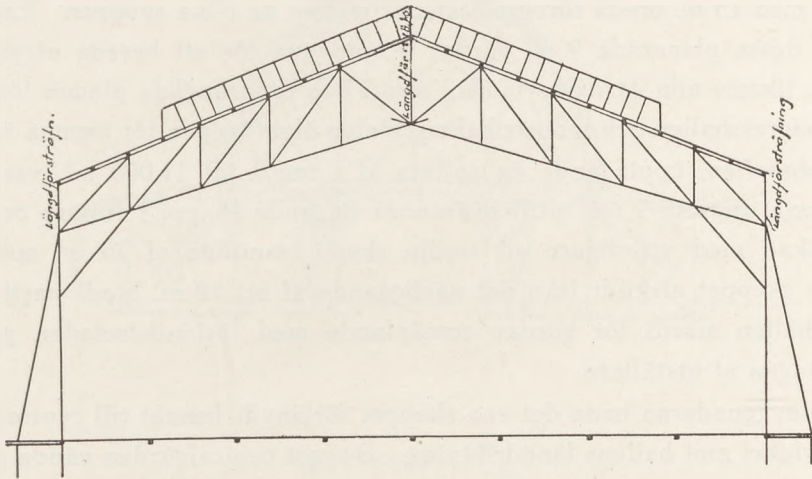
Hallarna, hvilka till hufvudsaklig del voro belysta medelst öfverljus, hade detta anordnad antingen i laterninform, med laterninerna lagda tvärs för hallarnas längdriktning, eller ock såsom takfönster, anbragta i takfallen. Lanterniner förekommo å industrihallen, maskinhallen och tyska rikets hall, takfönster exempelvis å konsthallen och ryska hallen. Lanterninerna och takfönstren voro alltid anordnade med råglas eller halfannan tjockt glas lagda med kitt i \perp -järnspröjsar.

Invändigt voro väggarna beklädda med affärgad juteväf. Taken voro, hvad industri- och maskinhallarna beträffar, inklädda med i bukter nedhängande färgade bomullsväfnader, hvilka impregnerats mot elds åverkan. I konsthallen voro alla tak spända med plana, hvita bomullsdukar inom hälkålar af papp. I konsthallen var allt trä struket med mot eld skyddande rockenitfärg och alla inre tak och all väggbeklädnad impregnerad mot elds åverkan. Det stora tornets trävirke var äfven struket med rockenit.

Grundläggningsmetoden var för alla byggnaderna likartad. Viktigare bärande partier uppbyros af enstaka eller i grupp till den fasta kalkbotten nedslagna pålar; mindre belastade partier, hvilka endast behöfde fast understödas och göras oberoende af markytans eventuella uppluckring eller af frost orsakad förskjutning, uppbyros af påländar nedslagna till frostfritt djup. Alla byggnader eller bryggor, uppförda i vatten, hade dock samtliga pålar nedslagna till den fasta kalkbotten. Endast för stora tornet, under tornen å ömse sidor af kongresshallen och under kongresshallskupolens sträfpelarparterier voro betongrunder anordnade. Samtliga tak voro beräknade för snölast, alla byggnader under 20 m. höjd för ett vindtryck af 120 kg. per m² v. p., för högre byggnader 150 kg. och hvad stora tornets öfre del beträffar 200 kg. Alla golf i utställningshallar voro beräknade för en belastning af 500 kg. per m². Viadukten var beräknad för trafik af spårvagnar och personautomobiler och samtidig folklast af 450 kg. per m². För samma rörliga folklast voro alla trafikleder, såsom arkader, gallerier och bryggor, beräknade. Ansträngningen af byggnadsmaterialet var hällen högre än vid virkets användning i vanliga byggnader, såsom ju är vedertaget bruk vid provisoriska byggnader. Dock hade för allt hvad trafikleder rörde hänsyn tagits till erforderlig trygghet, så att inga högre gränsvärden hade vid deras konstruktion tillämpats.

Efter dessa allmänna meddelanden angående för de olika byggnaderna ensartade anordningar må för de viktigare bland dem lämnas kortfattad skildring af deras konstruktiva skapnad.

Takstol öfver 25m³ skeppen i Maskinhallen,
 Industrihallen och Tyska Rikets hall.

— Skala 1:200 —

TAKSTOLSKONSTRUKTION.

Industrihallen, upptagande en golfyta af 24,000 m², var till sin hufvudmassa uppförd i tre skepp af 25 m. fri spännvidd och ett skepp af 15 m. fri spännvidd, de olika skeppen skilda af 10 m. breda partier, hvilka man ursprungligen afsåg att upptagas af kvadratformiga afstängda gårdsutrymmen med 10 m. sida, omväxlande med 15 m. breda förbindelseleder mellan de olika skeppen. Emellertid blefvo af dessa planerade 9 st. gårdar 6 upptagna för att bereda utrymme för utställare, liksom alla gårdsutrymmen, som i den ursprungliga planen förefunnos mellan kongresshallen och industrihallen, blefvo öfverbyggda för samma ändamål.

Maskinhallen, upptagande en golfyta af i rundt tal 11,000 m², var till sin hufvudmassa uppförd i två intill hvarandra liggande skepp, i främre och bakre delen utökad med ytterligare ett tredje skepp, samtliga af 25 m. spännvidd, det tredje skeppet afskildt från det närliggande af ett 10 m. bredt parti, liksom i industrihallen afsedt för gårdar omväxlande med förbindelseleder, gårdarne dock upptagna af utställare.

Båda byggnaderna hade det ena skeppet förlängdt framåt till centralgården, bildande vinkel mot hallens längdriktning. De mot centralgården vända gaflarna af dessa skepp voro utbildade till fasadpartier och inneslöto hufvudingångarna till hallarna.

Takstolarna, hvilkas konstruktion framgår af vidstående systemritning, voro ställda på ett afstånd från hvarandra af 5 m. från midt till midt och voro med hvarandra förbundna af längsgående försträfningar, dels i midten, dels i båda upplagen.

Tyska rikets hall var förutom frampartiet, som var byggdt i två våningar, och maskinsalen, som hade järntakstolar, uppförd med samma takstolstyp som industri- och maskinhallarna, dock anslöto sig skeppen alltid direkt till hvarandra utan mellanpartier.

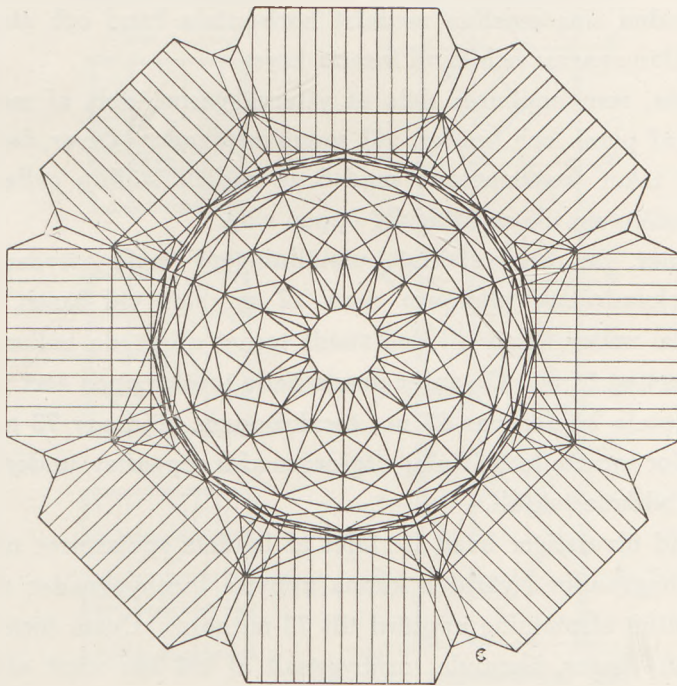
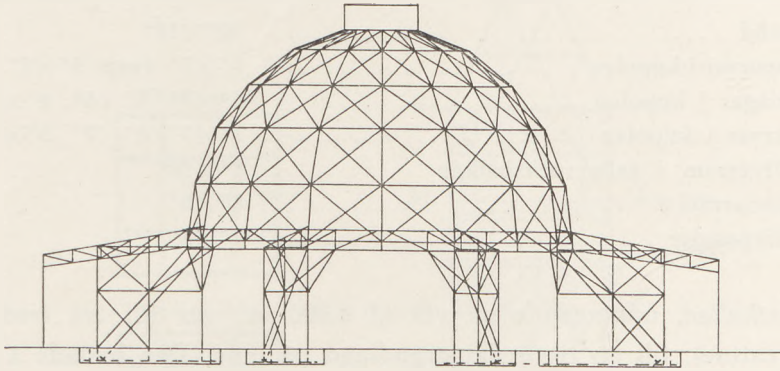
Viktigare virkesdimensioner voro:

stolpar och vindsträfvor	7"×7"
öfre ram	7"×8"
undre ram	7"×7"
inre stänger	6"×7"
åsar i takfallet	5"×7"

Kongresshallens centrum var öfvertäckt med en 16-sidig kupol af 27,6 m. diameter och af 23 m. höjd till öfversta ringen, å hvilken murkronan hvilade. Kupolen uppbars af 8 stöd och stagades af de radielt ställda väggarna mellan de 8 rumsutrymmena, som med sina öppna framsidor lågo rundt kupolhallen.

Grunden utgjordes af 8 stycken betonplattor, hvardera armerade med 3 st. räls, utgörande sammanhängande grunder för såväl stöden som de i mellanväg-

Stomme af træ for kongresshallen.

20 0 2 4 6 8 10 12 14 16 18 20 30 40 50 meter.

—Skala 1:400—

KONSTRUKTION AF KONGRESSHALLEN.

garna förlagda sträfningarna. Konstruktionen framgår af vidstående systemritning.

Viktigare virkesdimensioner voro:

stöd	10"×10"
sparrar i kupolen	6"×7" resp. 5"×7"
ringar i kupolen	5"×7", 5"×6", 4"×6"
kryss i kupolen	7"×7", 6"×7", 5"×6"
öfverram i gallerverksbalkar	8"×10"
underram i " "	8"×8"
diagonaler	7"×8"

Konsthallen, upptagande en yta af 6,500 m², var till två tredjedelar utbyggd i vattnet, till en tredjedel grundlagd på land. Den hvilade å pålar, sins emellan med hvarandra sorgfälligt försträfvade. I ytterväggarna voro stående plank resta, å hvilka panelen var spikad; de inre väggarna utgjordes af stående spåntad plank. Tornbyggnaderna voro af gröfre virke, byggda af stående sparrar, förbundna sins emellan medelst horisontala band och stagade medelst i rutverket mellan sparrar och band insatta kryss.

Takstolarna, som uppbyros dels af ytterväggarna, dels af mellanväggarna, voro hopsatta af plank och bräder, väl sammanspikade. Öfver den stora skulpturhallen var taket konstrueradt med 8 st. radielt ställda gallerverksbjälkar, som upptill anslöto sig till en åttasidig öppen ring.

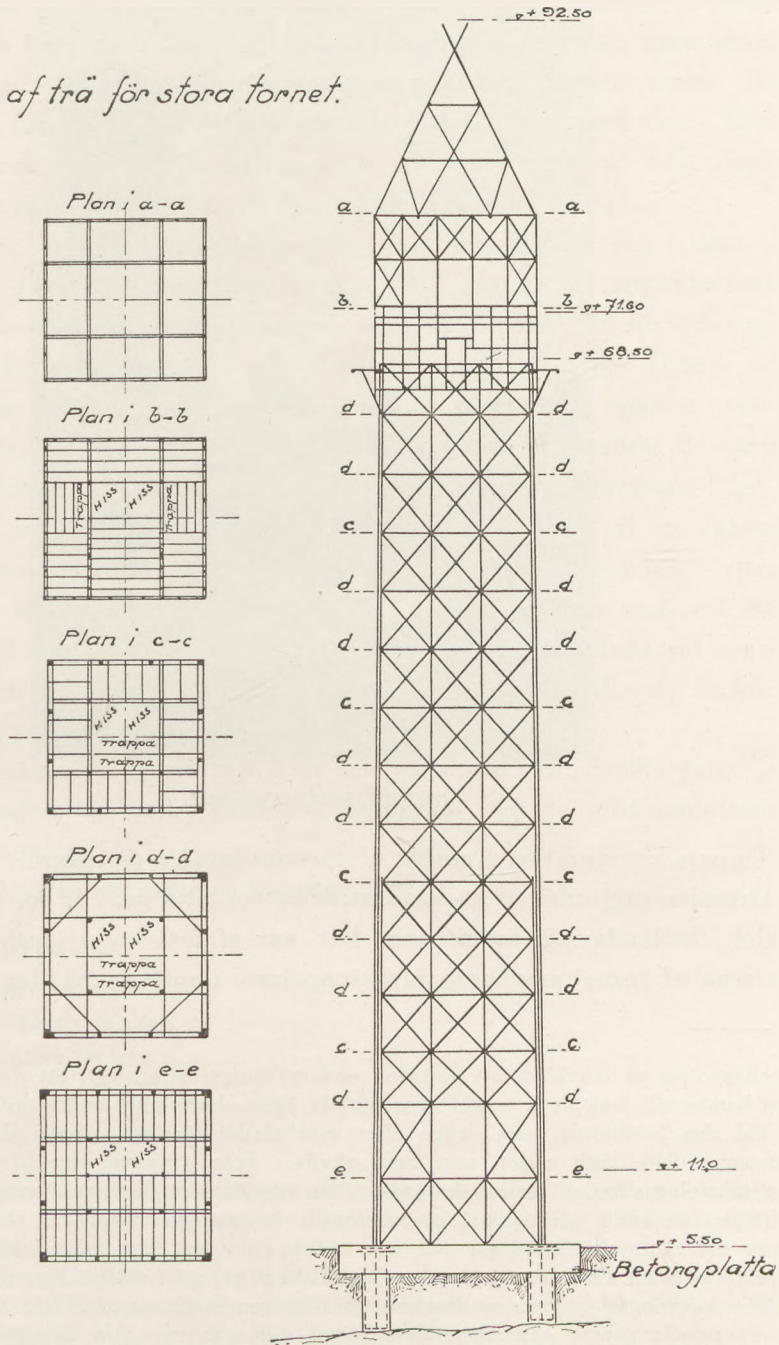
Stora tornet var otvifvelaktigt utställningens mest betydande byggnadsverk. Af en kvadratisk planform med 12 m. sida vid basen, smalnade det till 11 m. sida under listen till den rundt tornet utbyggda balkongen, hvilkens yttre mått öfversteg 14 m. Ofvanför denna hade tornkroppen åter i det närmaste 12 m. sida. Totala höjden var 87 m.; tornkroppens höjd var 73 m., vid hvilken höjd på två sidor tornets fortsättning utgjordes af trappgaflar, under det att de två andra sidorna bildade takfall.

Denna höjd öfverstiger hvad flertalet af landets spetsspiror uppnå, och endast ett fåtal byggnader i världen kunna uppvisa tornbyggnader med tornkroppen utan väsentlig afsmalning uppförd till 73 m. höjd. Dessa torn äro uppförda af stenmaterial. Ingen liknande tornbyggnad af trä har varit eller är känd.*)

*) Kl. 4 eftermiddagen den 28 september 1914 drabbades tornet af ett beklagligt missöde. Under den rasande storm, som hela den dagen var rådande och som på eftermiddagen nådde sin höjdpunkt och steg till orkanens våldsamt, blåste takpartiet af tornet. Tack vare de försiktighetsåtgärder, som vidtagits genom platsens afstängande, blef lyckligtvis därvid ingen människa skadad.

Da händelsen, som naturligt är, väckte mycken uppmärksamhet i hela landet, har konstruktören, ehuruval af ett fulltaligt samladt byggnadsutskott tilldelad ett till protokollet taget

Stomme af træ for stora tornet.

- Skala 1:400 -

KONSTRUKTION AF STORA TORNET.

TORNET EFTER STORMEN.

Tornets konstruktion framgår af systemritning å föregående sida.

Grunden utgjordes af en kvadratisk betonplatta med 17 m. sida och af 2 m. tjocklek, hvilande på leran, som här var af fast konsistens, i de fyra hörnpunkterna af tornet uppburen af betonpelare, uppförda på den fasta kalkbott-

förtroendevotum af innebörd, att vidtagna undersökningar ådagalagt, att det skedda ej kunde läggas honom till last, dock ansett lämpligt här ägna olycksfallet några ord.

Vid den besiktning, som dagen efter olycksfallet företogs, visade det sig, att själfva tornstommen icke tagit någon som helst skada. Från grunden upp till hammarbandet, å hvilket takstolarna hvilat, var allt fullgodt. Men tornets olika konstruktionsdelar befunnos vara betydligt isärtorkade. Detta gällde framförallt kryssen. Dessa, som voro insatta för att upptaga enbart tryckpåkänningar och som vid uppförandet inpressats i vinklarna mellan de vertikala spararna och horisontalbanden, hade torkat så, att i stället för erforderlig anläggning flerstädes öppningar på en centimeter och däröfver förekommo. Efter tornets uppförande hade upprepade gånger samtliga bultar blifvit åtdragna och alla anläggningar blifvit efterredda och, där konstruktionsdelarna torkat isär, kilar anbragts. En dylik revision hade verkställt våren före utställningens öppnande. Men under den ovanligt heta utställningssommaren hade virket ytterligare torkat, så att förut insatta kilar till och med fallit ur.

Hvad detta betydde för tornets stadga, framgår bäst af det sakförhållandet, att tornet förut enligt statistiken öfver den vid Malmö lotsstation observerade vindstyrkan vid icke mindre än sex olika tillfällen varit utsatt för lika stark påfrestning som under stormdagens för-

nen. Plattan var armerad med korsformigt inlagda 25 mm. rundjárn, i plattans underkant lagda i 0,70 m. rutor, i plattans öfverkant 3 m. rutor, samt dessutom med 3 st. räls i plattans underkant, under hvardera af tornets sidor. Hvarje betonpelare var förankrad vid plattan medelst 8 st. 25 mm. med slutar försedda rundjárn. Grunden var gifven sådana mått, att densamma vid fullt vindtryck skulle äga den tyngd och styrka, att den kunde balansera tornet.

Hela tornets bärande konstruktion låg till hufvudsaklig del i dess ytter-sidor. De inre fyra stolparna hade endast till ändamål att uppbära hissarna och en del af de båda öfversta bjälklagen samt att utgöra stöd för och uppbära trappan, som från höjden + 11 fortsatte till höjden + 71,80 m. Hvarje sida af tornet var genom stående sparrar uppdeladt i tre fält; dessa sparrar voro med hvarandra förbundna medelst horisontalband; i rutverket mellan de vertikala sparrarna och horisontalbanden voro kryssträfvor insatta. I horisontal led voro i höjd med banden inre försträfningar; dessa utgjordes alltid af ett dubbelkors af bjälkar, fästade vid de inre stolparna och vid horisontalbanden i ytterväggarna; ömsevis voro å dessa stolpar bjälklag utlagda, belagda med väl spikade 1" spåntade golf eller ock voro öfver hörn inlagda bjälkar fästade vid sparrarna i tornsidorna och vid ofvannämnda dubbelkors. Tornets takfall voro täckta med tegel; väggarna voro panelade och på utsidan reverterade.

Ståndarna stodo på gjutjärnsplattor och voro med jern, hvilka gingo genom i plattorna urtagna hål ned i betonen, förankrade vid de i betonplattans underkant inlagda räls.

De viktigaste virkesdimensionerna voro:

hörnstolpar:	
i de två nedre facken	8 st. 7"×7"
i de fyra följande facken	6 st. 7"×7"
i de tre följande facken	4 st. 7"×7"
däröfver	3 st. 7"×7"

middag, och att det därvid stått orubbligt, då det däremot den 28 september redan under förmiddagen kom i så stark vaggning, att ögonvittnen uppgifva sig hafva iakttagit utslag öfverstigande en meter.

Genom denna våldsamma vaggning skakades antagligen takstolarnas fästen vid hammarbandet loss. Därjämte tillkom ytterligare en omständighet, som icke blott bidragit till, utan sannolikt hufvudsakligen vållat olyckan: det stora skjutfönstret på vindsidan hade blåst in. Genom den sålunda uppkomna stora öppningen pressades luften in i tornet och vinden fick icke allenast betydligt större angreppsytor, utan den sammanpressade luften har verkat lyftande på takstolarna, samtidigt med att taket af orkanen utsatts för ett våldsamt sidotryck.

Att den egentliga tornstommen kunnat under timalt ut hårda de våldsamma påkänningar, som vaggningen måste framkalla, talar bäst för dess styrka.

Fritz Sgh.

* midtstolpar i ytterväggen:

i de tre nedre facken	2 st. 7"×10"
i det därpå följande facket	1 st. 7"×10" och 1 st. 7"×7"
i de sex därpå följande facken	2 st. 7"×7"
i de tre därpå följande facken	2 st. 6"×7"
däröfver	2 st. 5"×7"

inre stolpar för hiss och

trappkonstruktion 8"×8"

kryss:

i de två nedre facken	2 st. 7"×12"
i de två följande facken	2 st. 7"×8"
i de tre följande facken	2 st. 7"×7"
i de tre följande facken	2 st. 6"×7"
i de fem följande facken	2 st. 5"×7"

horisontalband:

de två nedre	2 st. 7"×10"
de tre följande	2 st. 5"×7"
de öfriga	2 st. 4"×7"

bjälklag i plan e:

bärlinor	2 st. 5"×10"
bärlinor	2 st. 8"×10"
bärlinor	1 st. 6"×10"
golfbjälkar	3"×8"
golfplank	2" spåntad,

försträfningsar i plan d: 7"×7"

bjälklag i plan c:

bärlinor	2 st. 4"×7"
golfbjälkar	3"×8"
golf	1" spånt. bräder,

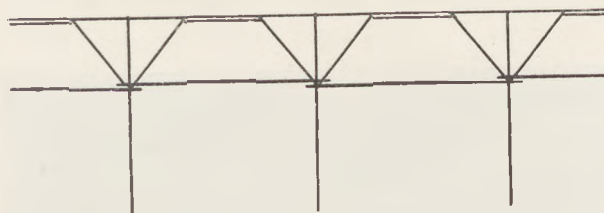
bjälklag i plan b:

bärlinor	2 st. 6"×9"
golfbjälkar	3"×8" och 5"×8"
golf	1 ¹ / ₂ " spånt. plank,

hammarband och bärlinor i

plan a: 2 st. 5"×10" och 2 st. 4"×7".

Viadukten. Viadukten uppbars af stolpar, ställda på ett afstånd från hvarandra af c:a 5 m. Öfver dessa voro bärlinor utlagda i viaduktens längdriktning, understödda af från stolparna utgående snedsträfvor, hvilka bärlinor uppbyro underslagen för den 5 cm. tjocka plankbeläggningen. De stolpar, som

VIADUKTENS KONSTRUKTION.

uppbyro spårvägslinier, voro dessutom med hvarandra förbundna medelst dubbla plankstag, fästade medelst bultar vid stolparna och snedsträfvorna, där dessa utgingo från stolparna. Vidstående skizz förtydligar anordningen. Sidvägen var konstruktionen stagad genom mellan stolparna insatta sträfvor. Yttersidorna af viadukten voro inklädda med 1" bräder, lagda på förvandring. Viadukten var på ömse sidor omgifven af parapeter, å den mot viadukten vända sidan putsade med spritsputs och upptill afslutade med ett inåtgående taktegeltäckt fall. Inom de på ömse sidor af viaduktens torn belägna garagen var plankbeläggningen täckt med svensk förhydningsmassa.

De viktigaste virkesdimensionerna voro:

stolpar i ytterväggar	5"×6"
öfriga stolpar, af hvilka de gröfre voro under spårvägslinierna	6"×6", 6"×7", 7"×7"
bärlinor i yttervägg	5"×6"
inre bärlinor, af hvilka de gröfre voro under spårvägslinierna	5"×9", 6"×7", 6"×9"
underslag	5"×6" och 5"×7" samt
under spårvägslinierna	6"×9", 7"×9", 6"×10"

Liksom viadukten voro *gallerierna* konstruerade med de gångbanan bärande underslagen uppbyrna af bärlinor, upplagda på stöttor och understödda af från stöttorna utgående snedsträfvor, endast med den skillnaden, att gångbanans plank icke låg direkt upplagd på de bärande underslagen. Å dessa var nämligen först spikad en panel af 1" bräder, lagda i lutning, å hvilka vanlig falsad takplåt var utlagd, och å denna voro på kant ställda bräder anbragta med öfversidan liggande i väg, vid hvilka plankbetäckningen spikades. Denna anordning var gjord för att regnvattnet skulle bortledas från de undervarande arkadgångarna. Stöttorna voro kringklädda med kolonner af gips. Arkadgångarnas hvalf voro dels gjutna af gips på enträning, dels putsade på rörade trästommar.

Hvad Tyska rikets hall, upptagande en golftyta af 24,000 m², beträffar, är redan nämnt, att dess konstruktion var utförd i nära öfverensstämmelse med industri- och maskinhallarnas; närmare beskrifning återfinnes i den af tyska kommissariatet lämnade skildringen af Tyska rikets afdelning vid Baltiska utställningen.

FRÅN TYSKA RIKETS BYGGNAD.

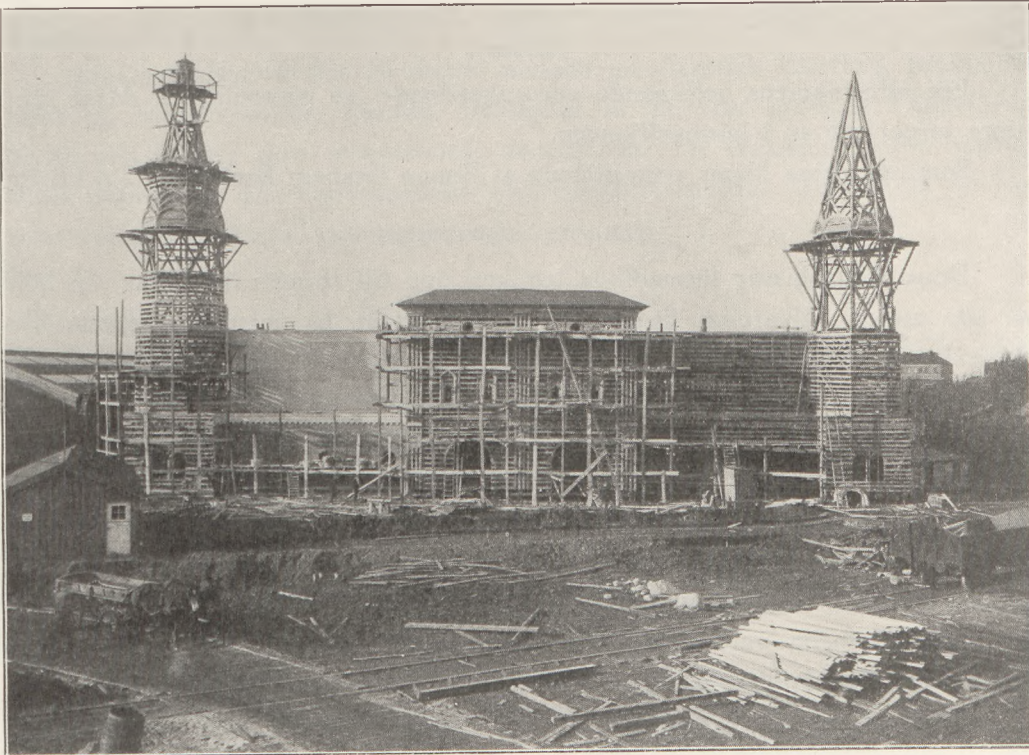
För *Danmarks* vackra och intressanta byggnad, upptagande öfver 8,000 m² golftyta, är utförlig redogörelse lämnad i danska kommissariatets berättelse.

Ryska hallen, upptagande 2,300 m² golftyta, företedde inga egendomligheter ur konstruktiv synpunkt. Den var närmast uppförd enligt samma princip, som tillämpats för konsthallen, i det att mellanväggarna, som afdelade byggnaden i flera rumsutrymmen, gjorts bärande, och takstolarna af möjligast lätta konstruktion uppbyros af dessa och ytterväggarna.

Hvad öfriga byggnader beträffar, är intet af vikt att framhålla, endast att ögonmärket vid deras konstruktion varit att åstadkomma det mesta möjliga för minsta möjliga kostnad. Gifvet är, att vid byggnader i två våningar, som vid

flera af restauranterna, kommissariatbyggnaden m. fl., konstruktören för att vinna detta syfte nödgats tillgripa förenklingar i vedertagna konstruktiva anordningar, som endast kunna tillåtas vid provisoriska byggnader.

Emellertid visade det sig, att med det nämnda undantaget för stora tornets tak byggnaderna samt och synnerligen kunnat väl motstå på dem kom-

RYSKA UTSTÄLLNINGSBYGGNADEN 28/2 1914.

mande påkänningar. Och de voro för åtskilliga af dem kraftiga nog. Visserligen blefvo byggnaderna aldrig utsatta för någon nämnvärd snölast, men upprepade väldiga stormar förekommo, kulminerande i stormen den 28 september. En del takpannor blåste ju vid de kraftigare stormarna ned från de brantare takfallen, putsen höll dock öfverraskande väl; endast vid viadukten, där vinden pinade igenom utsidans brädbeklädnad och kunde påverka putsen inifrån, nedföll den fläckvis vid ett par tillfällen. Hvad viadukten, gallerier, bryggor och andra trafikleder beträffar, blef deras styrka genom kraftig trafik verkligt pröfvad. Vid högtidligheten, som föregick utställningens stängande, fingo arkaderna visa, hvad de tålde. Alla voro till trängsel fyllda. Och när sedan musikkåren

stämde upp en marsch och afskedspromenaden — den vemodsfulla afskedspromenaden — vidtog, tågade den till trängsel sammanpackade massan i takt framåt. Att bjälklagen i restauranterna ej heller blefvo opröfvade, äro nog dessas innehafvare villiga att med en viss tillfredsställelse konstatera.

Detta förhållande ådagalägger, att arbetets utförande kommit i goda händer, och att samtliga entreprenörer presterat ett godt, samvetsgrant utfördt arbete.

Hissar.

För allmänhetens betjänande voro anordnade tre personhissar, däraf två i stora tornet och en i jaktpaviljongen.

Samtliga dessa hissar voro utförda af firman Graham Brothers i Stockholm.

Hissarna i stora tornet.

Dessa båda hissar förmedlade trafiken upp till tornets öfre plan, en höjd af 60,6 meter. Hvardera hissen var anordnad för 10 personer, konduktören inberäknad, samt gick med en hastighet af 1,5 meter i sek., hvadan afståndet mellan de båda stannplanen tillryggalades på c:a 40 sek.

Maskinerna, som voro placerade vid hisstornets fot, voro försedda med motorer för 440 volt likström, hvilka motorer förmedelst dubbla skrufväxlar drefvo de trummor, på hvilka linorna upplindades. Maskinerna voro försedda med alla moderna anordningar och säkerhetsapparater, såsom magnetbromsar, dubbla gränsfrånsagningsapparater, kullager o. s. v.

Manövreringen verkställdes medelst en mindre häfstångsapparat inuti hisskorgen, och skedde öfverföringen härifrån till maskineriet på elektrisk väg.

Hisskorgarna voro utförda i ek och rymde hvardera, som ofvan nämnts, 10 personer. De löpte i kraftiga gejdlistor af rödbok, monterade å grofva furubjälkar samt uppbyros af 2 st. ståltrådslinor hvardera. Dessa linor voro af 16 mm. diam. och hade en brottstyrka af c:a 13,000 kg. hvardera. Då maskinerna, som förut nämnts, voro placerade vid tornets fot, måste linorna ledas till tornets öfre del för att där medelst linhjul brytas ned till hisskorgarna.

Hvardera hisskorgen var försedd med fångapparater, afsedda att verka om linorna skulle brista. Fångapparaterna voro kombinerade med hastighetsregulatorer, som påverkade fångapparaterna, om hastigheten afsevärdt öfversteg den normala.

Vid alla ingångar till hiss-schakten funnos dörrar, som blott kunde öppnas vid det tillfälle, då hisskorgen befann sig framför, hvarjämte det var omöjligt att igångsätta någondera hissen, förrän alla dess dörrar jämte grinden i hisskorgen voro stängda.

Hissen i jaktpaviljongen.

Denna hiss, som förde passagerare till toppen af jaktpaviljongen, var naturligtvis betydligt mindre än de båda föregående. Den högsta lasten var sålunda 480 kg. = 6 personer och hisshöjden nära 12 meter, hvarjämte hastigheten var 0,75 meter per sekund.

Maskineriet var äfven här placeradt vid hisspanans nedre del, hvarifrån hisslinorna leddes till paviljongens öfre del, där de öfver skifvor fördes till hisskorgen.

Manövreringen skedde likaledes medelst en elektrisk häfstång, hvarjämte hisskorg, fångapparater, dörrlås, kontakter m. m. voro ordnade i ungefärlig öfverensstämmelse med motsvarande anordningar för hissarna i stora tornet, ehuru naturligtvis alla dimensionerna voro betydligt mindre. Drifkraften var här 3-fas växelström af 380 volts spänning.

Byggnadernas utförande.

Redan under hösten 1911 hade byggnaderna utbjudits på entreprenad. Därvid hade byggnadsarbetet uppdelats i följande grupper:

- I. Kommissariat, kapprum m. m.
- II. Malmö stads utställning.
- III. Hufvudrestauranten.
- IV. Stora tornet.
- V. Arkader och entrén till blomstergatan.
- VI. Industrihall.
- VII. Maskin- och elektricitetshall.
- VIII. Festhall jämte arkader och torn.
- IX. Sport- och turistutställning samt biograf och fiskerihall.
- X. Konstutställning jämte delar af arkader och bryggor, som skilja konsthallssjön och storsjön.
- XI. Skogsutställning.
- XII. Viadukt jämte plan framför hufvudingången.
- XIII. Kungl. paviljongen.
- XIV. Stängsel.

Den 2 oktober 1911 brötos anbudet och befanns, att tjugoanbudsgifvare anmält sig och fördelade sig deras anbud på resp. grupper sålunda: I: 10 st., II: 9 st., III: 8 st., IV: 13 st., V: 7 st., VI: 11 st., VII: 11 st., VIII: 8 st., IX: 7 st., X: 4 st., XI: 12 st., XII: 6 st., XIII: 11 st. och XIV: 13 st.

Vid sammanträde den 15 nov. brötos nya anbud af sju anbudsgifvare, som bland de ursprungliga tjugoanbudet beredts tillfälle räkna om efter vissa förenklingar

af ritningar och materialbestämmelser, och fördelade sig deras anbud å resp. grupper sålunda:

I: 3 st., II: 2 st., III: 1 st., V: 3 st., VI: 2 st., VII: 2 st., VIII: 2 st., IX: 2 st., X: 3 st., XI: 1 st., XII: 1 st., XIII: 1 st., XIV: 1 st.

På sammanträde den 20 dec. 1911 beslöt byggnadsutskottet för sin del godkänna kontrakt rörande nedanstående grupper. Samtliga kontrakt voro för resp. byggmästare bindande intill den 1 april 1912. I en del af dessa kontrakt var stipuleradt, att för den händelse styrelsen för sin del skulle vilja frånträda detsamma, ett mindre skadestånd skulle utbetalas till entreprenören eller ock att styrelsen skulle öfvertaga redan inköpt virke till fastställt belopp.

Grupp I, Kommissariat och kapprum. Frans Anderson & C:o.

Grupp II, Malmö stads utställning. Frans Anderson & C:o.

Grupp IV, Stora tornet. K. Hansson.

Grupp V, Arkader och entrén till blomstergatan. Wästberg & Walfridzon.

Grupp VI, Industrihall. Ernst Håkansson.

Grupp VII, Maskin- och elektricitetshall. Ernst Håkansson.

Grupp VIII, Kongresshall jämte arkader och torn. Frans Anderson & C:o.

Grupp X, Konstutställning jämte arkader och del af bryggå. John Helgesson.

Grupp XI, Skogsutställning. Ernst Håkansson.

Grupp XII, Viadukt jämte plan framför hufvudingången. Olof J. Ahlström.

Grupp XIII, Kungl. paviljong. Frans Anderson & C:o.

Till Kongresshallen hade ägaren af Börringe tegelbruk erbjudit sig som gåfva öfverlämna allt tegel för kupolens intäckning, hvilken gåfva med tacksamhet af utskottet mottogs.

Rörande Grupp III, Hufvudrestaurant,

Grupp IX, Fiskerihall och

Grupp XIV, Stängsel

skulle med uppgörelsen anstå, då ritningarna för sagda grupper voro under omarbetning.

Så snart dessa voro färdiga, uppgjordes kontrakt för

Grupp III, Hufvudrestaurant. Jönsson & Ohlsson.

Grupp IX, Fiskerihall. John Helgesson.

Grupp XIV, Stängsel. Aktiebolaget Stängselfabriken, Göteborg.

Därjämte hade som nya arbeten tillkommit:

Grupp XV (tillägg till grupp X), vissa bryggor tillhörande konsthallen.
John Helgesson.

Grupp XVI, Muranordningar vid blomstergatan. K. Hansson.

Under år 1912 igångsattes arbetet med samtliga byggnader och bedrefs med den raskhet, att byggnadsstommarna för flertalet byggnader under årets lopp blefvo resta. För att underlätta arbetena med konsthallen och dess bryggor, tömdes Pildammarna, en åtgärd, som var nödvändig redan af det skäl, att lerpuddling måste verkställas kring i deras botten nedslagna pålar för att förhindra läckning och urskärningar. I detta sammanhang må nämnas, att dammarna, återfyllda efter slutförd pålning, åter tömdes under vintern 1913—14 med hänsyn till den skada, som genom isen skulle kunna åsamkas de i dammarna utförda byggnaderna.

Under årets lopp tillkom en ny byggnad, Grupp XVII, Kastellet, rörande hvilken kontrakt uppgjordes med K. Hansson.

Kongresshallen, som under året blifvit färdig, försågs med åskledare, uppsatt af Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget, hvarjämte kontrakt rörande åskledare å öfriga byggnader uppgjordes med K. M. Noréns elektriska affär i Stockholm.

Under första hälften af år 1913 fullbordades flertalet af byggnaderna; under sommaren tillkommo dessutom enligt kontrakt den 15 juli 1913:

Grupp XVIII, Tyska rikets byggnad, entreprenör K. Hansson, hvilken byggnads uppförande byggnadsutskottet åtagit sig för tyska kommissariatets räkning; och enligt kontrakt af den 16 juli 1913:

Grupp XIX, anordningar å Berget inklusive jakt paviljong, entreprenör Frans Anderson & C:o.

Därjämte hade aftal träffats angående uppförandet af tre pumpstationer och de tre s. k. skärmgårdarna. Mot slutet af året befanns emellertid på grund af det ökade behovet af utställningsyta nödvändigt besluta om väsentliga tillbyggnader af såväl industri- som maskinhallarna. För de delar, som utgjorde direkt förlängning af skeppen bakåt, uppgjordes kontrakt med Ernst Håkansson; för de delar, som utgjorde öfverbyggande af obebyggda gårdsutrymmen kring kongresshallen och tillbyggnader invid industrihallens västra sida, träffades aftal med K. Hansson. Äfven med entreprenörerna för konsthallen och skogshallen träffades aftal angående utökning af resp. hallar, hvarjämte med John Helgesson träffades aftal angående fullständigande af bryggorna kring konsthallssjön. Omfattningen af dessa så sent ifrågasatta tillbyggnader framgår däraf, att kostnaden för desamma närmade sig 200,000 kr. Samtidigt hade Tyska rikets byggnad äfven måst högst betydligt tillökas, Danmarks hus, som under eftersommaren

påbörjats, likaledes måst utbreda sig, hvarjämte Ryska byggnaden genom svenska kommissariatets försorg öfverlätits åt Frans Anderson & C:o. Baltiska restauranten uppfördes på restauratörens bekostnad af Wästberg & Walfridzon.

Arbetet med brandstationen och tillhörande stallbyggnad samt vaktlokaler uppdrogs åt K. Hansson och utförande af lokal för tullen åt Frans Anderson & C:o.

Af de enskilda byggnaderna hade ett flertal under årets lopp igångsatts och en del fullbordats: Statens Järnvägars, tidigast färdig, Konsthandtverkarnes hus, Nordiska Kompaniets och Höganäs—Billesholms byggnader, till det yttre färdiga, under det att grundarbetena för Krematoriet och Årsta paviljong pågingo, visade läget kring parken vid årsskiftet. Å centralgården voro paviljongerna vid samma tid uppförda och yttre putsning pågick. Inom de enskilda paviljongernas fält var stommen till Malmöhus läns utställning färdig, ett tiotal paviljonger uppförda, och å nöjesfältet voro arbetena med flertalet byggnader påbörjade.

Under början af år 1914 igångsattes ytterligare anläggning af sex stycken toalettbyggnader, musikestrad vid Baltiska restauranten och musikpaviljong vid hufvudrestauranten. Vid denna senare anlades dessutom, anslutande sig till musikpaviljongen, ett galleri för utomhusservering. Toalettbyggnaderna utfördes af Wästberg & Walfridzon, musikpaviljong och galleri af K. Hansson. Med samme entreprenör träffades aftal äfven angående uppförande af fyra stycken trappbyggnader till vallen vid Storsjön och en trappa invid viadukten, denna senare tillkommen på polismyndigheternas fordran, såsom reservutgång från den enligt deras mening alltför tillstängda trafikleden. Utförandet af ingångarna vid gamla vattenverket, anhaltstationen och nedanför viadukten utfördes af Frans Anderson & C:o, under det att Wästberg & Walfridzon utförde alla landningsbryggorna kring sjöarna. Stängslet kring området hade under utvidgningarna upprepade gånger flyttats och utökats, och hade därvid aftal träffats med den entreprenör, som hade arbeten pågående närmast intill.

De utställare, som hade egna paviljonger och ej igångsatt sina arbeten, blefvo under de sista månaderna föremål för ideliga vänliga och stränga uppmaningar, allt efter hvad omständigheterna påkallade.

Under hela byggnadstiden hade från byggnadsutskottet till styrelsen summariska redogörelser lämnats dels angående träffade aftal, dels angående arbetenas fortskridande. Dessa redogörelser hade uppgjorts af byggnadsledningen. Såsom belysande för situationen under de sista veckorna före öppnandet meddelas här ett den 9 maj 1914 af byggnadsutskottets sekreterare undertecknadtt meddelande:

"Utställningens arbetschef, ingenjör Söderbergh, samt ledarne af specialarbeten, kapten Sjögren (vägar), ingenjör Wendt (vatten och aflopp) och stads-trädgårdsmästaren Isberg (planteringar) hafva samtliga meddelat, att alla betydande arbeten äro antingen fullbordade eller nära sin afslutning samt att de anse, att utställningens byggnader och anläggningar skola blifva färdiga å bestämd tid. Tillika hafva de förklarar, att den rådande brådskan icke medgifver dem att nu tillhandagå med utarbetande af specificerade arbetsredogörelser, utan torde därmed få anstå.

Malmö den 9 maj 1914.

Byggnadsutskottets sekreterare."

Detta meddelande besannade sig. Tack vare ett intensivt och plikttroget arbete från tjänstemäns och leverantörers sida och med benäget biträde under den sista tiden från de i Malmö förlagda husarerna, hvilka åtagit sig det otacksamma men därför icke minst viktiga arbetet att undanskaffa allt uppkningsmaterial och alla tomlådor, stod utställningen öppningsdagen fullt färdig. Vid hvarje svensk utställnings öppnande har alltid framhållits, att densamma vore färdig. Aldrig har dock ledningen kunnat fastslå detta faktum med bättre samvete än vid Baltiska utställningen i Malmö 1914.

STORSJÖN.

DISTRIBUTION AF ELEKTRISK ENERGI OCH GAS.

AF H. M. MOLIN.

Elektrisk energi.

Man kunde från början utgå från att utställningens behof af energi för kraft- och belysningsändamål skulle tillgodoses genom öfverföring på elektrisk väg. Dels visade den allmänna utvecklingen af hithörande frågor direkt på en sådan lösning, dels skulle alla de fördelar, som användandet af elektricitet medför, i alldeles särskildt hög grad komma till sin fulla rätt på en utställning. Beträffande mängden af erforderlig energi och däremot svarande effektbelopp saknades säkra utgångspunkter. Emellertid kunde man, likaledes med ledning af den allmänna utvecklingen, utgå från att behovet skulle blifva jämförelsevis betydande. Härtill bidrog också afsikten att i stor utsträckning hålla de utställda maskinerna i gång samt att under de mörka eftersommar- och höstkvällarna anordna en riklig belysning och illumination. Af vikt var tydligen att göra anordningarna så elastiska, att det blefve möjligt att tillfredsställa alla efter hand tillkommande behof.

Planläggning.

Den första frågan gällde hur den erforderliga energien skulle produceras eller hvarifrån den skulle tagas. Redan tidigt erbjöd sig Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget att utföra en fullständig elektrisk kraftstation med en ångturbin som drifkraft. Mot detta förslag kunde emellertid invändas, att en dylik station med det centrala läge, som densamma enligt byggnadsplanen skulle få, i flera hänseenden kunde komma att verka störande. Det ansågs äfven, att, då utvecklingen i landet gick i den riktning, att mindre kraftstationer ersattes med anslutning till allmänna kraftnät, företrädesvis sådana med vattenfall som energikälla, man äfven för utställningen borde söka lösa frågan på liknande sätt. Detta kunde så mycket lättare ske som stadens elektricitetsverk under den tid, som utställningen skulle pågå, förfogade öfver förhållandevis riklig tillgång på energi öfverförd från Sydsvenska Kraftaktiebolagets anläggningar i Lagan. Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget var äfven villigt att i anslutning till stadens kraftnät uppställa två transformatorer å c:a 200 kva hvardera samt utföra och hålla i drift ett fördelningsnät för trefasström med $380/220$ volt spänning, medan elektricitetsverket till en del afnämare skulle direkt leverera högspänd trefasström. Då emellertid mellan utställningsstyrelsen och bolaget enighet ej nåddes beträffande vissa betingelser, på hvilka bolaget ville öfvertaga energifördelningen, erbjöd sig Malmö stads elektricitetsverk att helt och hållet taga hand om densamma. Detta var också utan tvifvel en synnerligen lämplig lösning, ej endast därför att elektricitetsverket i alla fall skulle tillhandahålla energien, utan äfven emedan verket var i tillfälle att begagna sig af maskiner, ledningsmateriel, mätare m. m., som sedermera kunde finna bruk i dess normala anläggningar.

På våren 1913 träffades mellan utställningsstyrelsen och elektricitetsverket ett aftal af hufvudsakligen följande innehåll. Verket skulle erhålla ensamrätt till energidistribution på utställningen och för detta ändamål förfoga öfver kraftstationsbyggnaden. I denna skulle en elektrisk maskinfabrikant uppställa och hålla i drift dels maskineri för omformning af den från Lagan öfverförda energien — trefasström med 50 per. pr sek. och 5,000 volt — till likriktad ström med 2×220 volt, dels ett reservmaskineri. Matareledningarna liksom också högspänningsledningarna skulle läggas i jorden och tillhandahållas af elektricitetsverket, medan utställningen hade att bära kostnaderna för jordarbetet vid deras nedläggning och upptagning. Fördelningsledningarna skulle bekostas dels af utställningen, dels af elektricitetsverket, dels slutligen i vissa fall af abonnenterna. Bestämmelser för energileverans samt taxor blefvo fastställda, och utställningen tillerkändes viss provision på inkomsterna för den försälda energien.

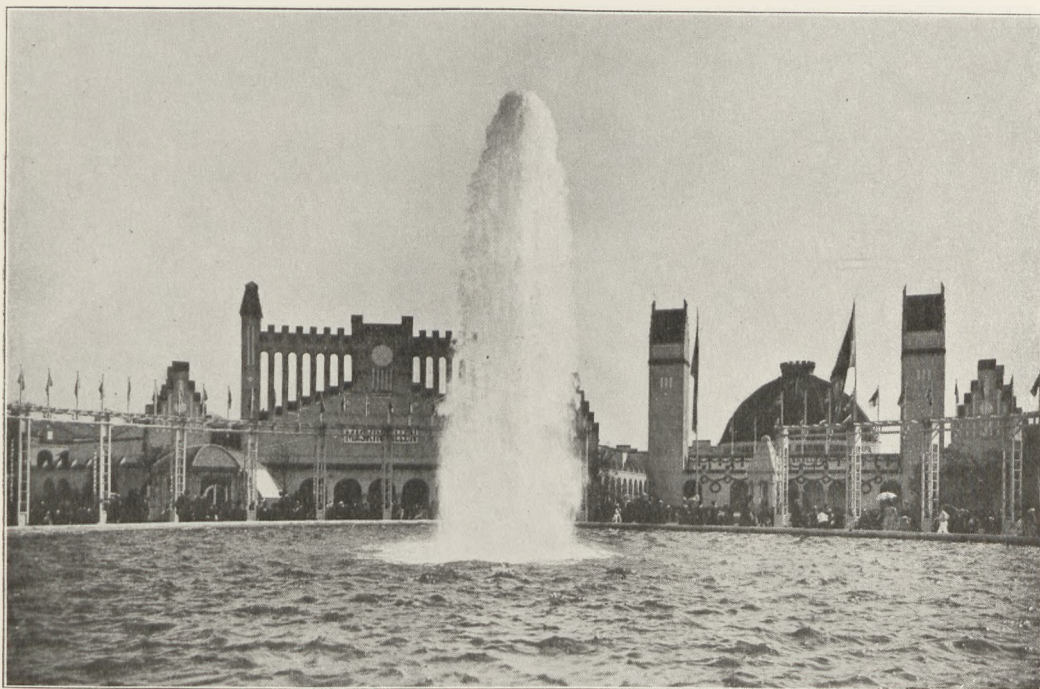
Valet af likriktad ström för det hufvudsakliga fördelningsnätet var betingadt af flera omständigheter, och härigenom vanns bl. a., att kraftstationen utbildades till en omformareanläggning med roterande maskineri, som ur utställningssynpunkt var af större intresse än transformatorer. Elektricitetsverket skulle inom en nära framtid behöfva ett omformareaggregat om 500 kw, hvarför verket af stadsfullmäktige begärde och erhöll anslag för inköp af ett dylikt. Detta beställdes därefter af Nya Förenade Elektriska Aktiebolaget för leverans efter utställningens slut. Bolaget åtog sig att på egen bekostnad uppställa aggregatet på utställningen samt att handhafva driften af omformarestationen. Vidare skulle bolaget tillhandahålla öfrigt erforderligt maskineri, däribland tillsammans med Aktiebolaget Diesels Motorer ett reservmaskineri på 200 kw. Hela kraftstationen öfverlämnades till de båda nämnda fabrikanterna att af dem användas som utställningslokal äfven för andra än de för driften erforderliga maskinerna och apparaterna.

De elektriska anläggningarna.

Kraftstationen. Omformareaggregatet utgjordes af en motorgenerator bestående af en asynkron trefasmotor för 5,000 volt och 50 per. pr sek. direkt kopplad till en shuntlindad likströmgenerator för 440 à 680 volt med en effekt af 500 kw. Maskinerna voro uppställda på en gemensam bottenplåt med tre lager, och hvarfantalet var c:a 370 pr min. Motorns pådragsmotstånd var inbyggdt i roturn. För utjämning vid olika belastningar å treledarenätet anordnades ett utjämningsmaskineri bestående af två maskiner på hvardera 53 kw. Däremot uppställdes icke något ackumulatorbatteri. Reservmaskineriet bestod af en sexcylindrig 450 hk enkelt verkande fyrtaktsmotor af Diesel-Polar-typ, till hvilken var kopplad en generator på 200 kw för likriktad ström med 440 volt. Till stationens utrustning hörde vidare en instrumenttafla med bakomliggande apparatanläggning för högspänd trefasström och likriktad ström. Afbildningar af kraftstationen återfinnas i Del II, Band I sid. 118 och 187.

Motorgeneratoren hölls genom den förut nämnde leverantörens försorg dagligen i drift mellan kl. 10 f. m. och 12 midnatt utom på söndagarna, då driften började senare. Reservmaskineriet, som likaledes sköttes af leverantörerna, togs i anspråk endast vid ett fatal tillfällen, då afbrott i kraftöfverföringen från Lagan inträffat. Samtliga maskiner fungerade oklanderligt under hela utställningstiden. På kvällarna var omformareaggregatet i allmänhet nära fullbelastadt med 900 amp. strömstyrka vid en spänning af 450 volt. Den största aflästa belastningen utgjorde 1,200 amp., hvilket dock inträffade endast en gång, medan fem kvällar belastningen var uppe i 1,100 amp., allt vid 450 volt.

Transformatorstationer. I den ursprungliga planen ingick att drifva motorpumparna för fontänen på centralgården samt för vattenfallet med trefasström från en gemensam transformator. Sedermera tillkommo emellertid andra kraftbehof, som ej kunde tillfredsställas från likströmsnätet, hvarför sammanlagdt fyra transformatorstationer kommo till utförande. Samtliga transformatorer voro oljekyllda trefastransformatorer för primärt 5,000 volt och sekundärt 380 volt.

FONTÄNEN Å CENTRALGÅRDEN.

I. I pumphuset invid Werdandibunds byggnad var inrymd en transformatorstation, afsedd i främsta rummet för de ofvan nämnda pumparna. Här var uppställd en transformator på 250 kva, hvilken jämte apparatanläggning tillhörde stadens vattenverk, där den efter utställningens slut skulle uppställas. Anläggningen var utförd af Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget.

II. Vid järnvägsöfvergången nedanför hufvudvägen till utställningen uppställdes en stadens kloakverk tillhörig reservtransformator på 100 kva, från hvilken energi lämnades till "bergbanan" och "Witching Waves" på nöjesfältet.

III. Invid Tysklands utställningsbyggnad anbringades en transformator på 70 kva för att täcka en del af energibehovet inom denna byggnad.

IV. En bakom apparattaflan i kraftstationen anbringad transformator på 20 kva lämnade energi till ett par utställare i maskinhallen.

Medräknas den effekt af 44 kw, som kunde erhållas från den nedan nämnda kabeln för nödbelysning, utgjorde den på utställningen disponibla sammanlagda effekten — reservmaskineriet oberäknadt — c:a 900 kw.

Högspänningsledningar. Energien öfverfördes till utställningen genom en kabel, som i husarkasernen var ansluten till stadens högspänningsnät, och som intogs i transformatorstationen II, hvarifrån den fördes vidare till kraftstatio-

EN VIK AF STORSJÖN MED LJUSRAMP VID VATTENBRYNET.

nen. Från dennas högspänningsskenor utgingo kablar till det nämnda pump-
huset samt till stationen vid Tysklands byggnad. Här anslöts sedermera en
högspänningskabel för den elektriska anläggningen på landbruksutställningen.

Ledningar för likriktad ström. Redan när byggnadsarbetena på utställnin-
gen började, utlade elektricitetsverket en kabel i förbindelse med stadens lik-
strömsnät för 2×220 volt, från hvilken energi lämnades till entreprenörerna.
Denna kabel användes sedermera för *nödbelysning*, i det att till densamma
anslötos mera viktiga belysningar, nämligen en del af uppfartens belysning,
vissa lampor i kommissariatet, polis-, brand-, post-, telefon- och telegrafstatio-
nerna, brandbelysningen under viadukten, vissa lampor i Hufvudrestaurangen,
Baltiska och Temperancerestaurangerna, signalbelysningen å bergbanan, järn-

vägsstationens belysning, viss del af arkadernas belysning samt nöjesfältets ytterbelysning. Vid afbrott i energileveransen från Lagan störcdes icke de nämnda belysningarna, då kabeln som nämnt var ansluten till stadens elektricitetsverk, där strömleveransen vid sådant tillfälle uppehölls af ackumulatorbatterier. När kraftstationen ej hölls i gång, var nödbelysningskabeln ansluten till dennas skenor. Nattetid kunde sålunda öfverallt lampor tändas vid behof. *Matare-*

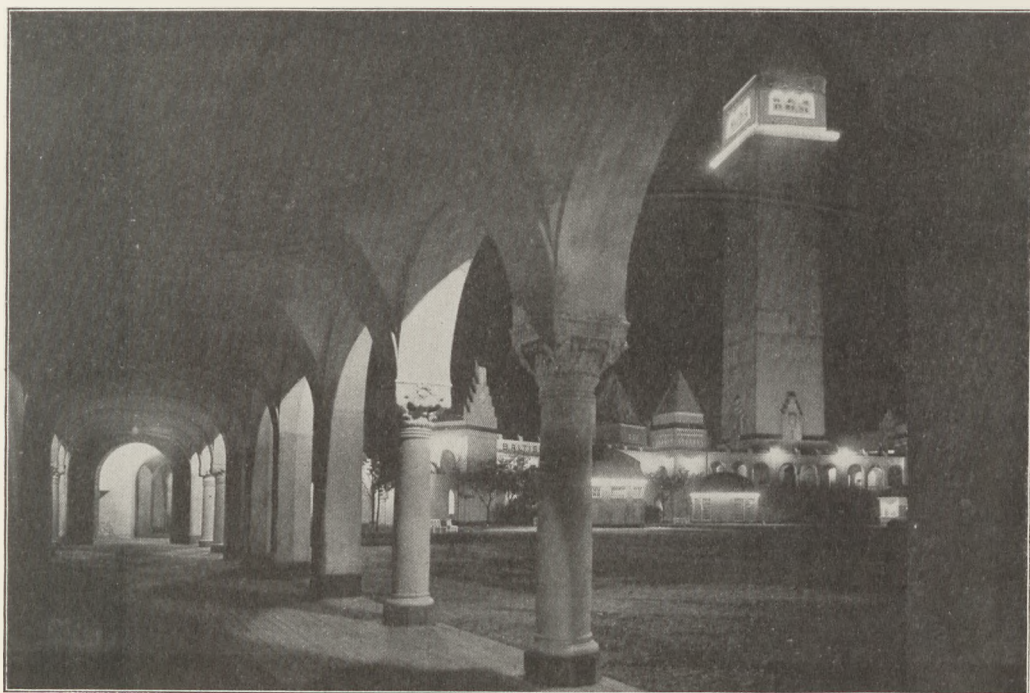
KVÄLLSBELYSNING.

kablar utlades till fyra tryckpunkter ute på fältet samt till maskinhallen och industrihallen. I de utomhus belägna tryckpunkterna anbringades vanliga kabelkistor. *Fördelningsnätet* drogs fram öfverallt där anslutning önskades. Äfven ledningarna inom de stora hallarna och de utländska byggnaderna tjänade som fördelningsledning, till hvilka de enskilda abonnenterna voro anslutna. Dessa sistnämnda ledningar utfördes genom vederbörande kommissariats försorg. Entreprenörer för ledningarna inom de svenska maskin- och industrihallarna voro firman Folke Hain, resp. A.-B. Chr. Bergh & C:o., båda i Malmö.

Ledningar för lågspänd trefasström. Från transformatorstation I lades ledningar dels till pumphusen för centralgårdens fontän och "fontaine lumineuse", dels till pumpanläggningen för springvattnet i tésalongen. Vidare fördes led-

ningar fram till köket bakom tésalongen, där elektrisk energi användes för kaffekokning m. m., samt till kvinnornas utställning "Årsta" m. fl. utställare. Korta kabelsträckor förbundo transformatorstation II med de båda förut nämnda förbrukarna, medan inomhusledningarna voro direkt anslutna till stationerna III och IV.

Samtliga ofvan nämnda utomhusledningar voro utförda med järnarmerade blykablur och förlagda i jorden, med undantag endast för två bakom konst-

KVÄLLSBELYSNING.

hallen resp. "berget" föga synligt liggande sträckor å sammanlagdt c:a 100 meter, hvilka voro utförda med blank koppar på trästolpar. Ledningarna i de svenska maskin- och industrihallarna framfördes i takkonstruktionen öfver väfven såsom vulkaniserade ledningar på knopp.

Samtliga ofvan beskrifna yttre ledningsnät samt näten för ytterbelysning voro utförda af elektricitetsverket.

Ledningar för ytterbelysning. För belysning af vägarna utmed sjön samt på nöjesfältet anlades ett nät med blanka luftledningar på trästolpar, som jämväl uppburo lamparmaturen. För den yttre belysningen under arkaderna med flera ställen lades vulkaniserade enkelledare på knopp inne i konstruktionen.

Af nedanstående tabell framgår de af elektricitetsverket lagda ledningarnas längder, kopparvikt m. m.

	Antal	Enkel längd m.	Tradlängd m.	Kopparvikt kg.
Högspänd trefasström:				
Till utställningen, jordkabel	—	1,671	5,013	3,123
Serviser, "	5	1,392	4,176	440
Lågspänd trefasström:				
Serviser: jordkabel	8	1,035	4,140	1,240
luftledningar	3	166	860	100
Fördelningsledningar: jordkabel	—	405	1,620	482
luftledningar	—	105	525	64
Likriktad ström:				
Ledning från stadens nät, jordkabel	—	685	2,055	1,159
Serviser, "	133	2,771	8,574	2,493
Matareledningar, "	—	1,247	6,218	3,805
Fördelningsledningar, "	—	2,344	7,341	2,742
Ledningar för ytterbelysn., "	—	2,063	3,901	703
Summa	149	13,884	44,423	16,351

Illuminationsanläggningar. Den synnerligen effektfulla illuminationen af *Storsjöns stränder* (se sid. 148) utgjordes af 1,500 st. metalltrådslampor på 16 ljus, anbringade på s. k. Illufixedjor. Dessa jämte ledningarna för strömtillförseln voro fästade på af korta trästolpar uppburna träläkt 300 mm. öfver vattenytan. *Kongresshallens* vackra konturbelysning bestod af lister med 16 st. 4-ljuslampor pr meter. Sammanlagdt voro uppsatta 1,504 st. dylika smålampor samt 22 st. vanliga 16-ljuslampor. Ledningarna voro af blyarmerad tråd, återgångsledningarna blanka. *Stora tornets* fönster voro omramade af samma slags lister som på kongresshallen med 2,368 st. lampor. Från tornrummet utsändes ett rött sken åstadkommet af 24 st. 400-ljuslampor, uppställda på golfvet. Tornets yttersidor belystes af 52 st. 200-ljuslampor, insatta i balkongens barriär i upp- och nedvända, tätade fönsterbelysningsarmaturer med halfsfäriska reflektorer. På tornet var dessutom anbringad en strålkastare med tillhörande omformare. *Centralgårdens* fontän var belyst underifrån, och äfven den bassängen omgifvande pergolan var rikligt illuminerad. På bilderna sid. 149 och 150 får man någon föreställning om tornets och centralgårdens illumination, äfvensom af den verkan belysningen i öfrigt gjorde. Förutom dessa af utställningen själf anordnade illuminationsbelysningar funnos sådana i stor utsträckning anordnade af enskilda utställare. Också erbjödo delar af utställningen, särskildt nöjesfältet, en festligt strålände anblick efter mörkrets inbrott, när alla lamporna tändts. Tillsammans funnos ej mindre än 28,000 illuminationslampor.

I detta sammanhang förtjänar erinras om den vackra "fontaine lumineuse", som för motordriften använde lågspänd trefasström, medan för belysningen med ett anslutningsvärde af ej mindre än 40 kw användes likriktad ström. Energien till fontänen tillhandahölls utan ersättning af Sydsvenska Kraftaktiebolaget. Fontänen, som var anbringad i Storsjön, synes i verksamhet å bilden sid. 153.

Anslutning och energiförbrukning.

Ungefärliga uppgifter om önskad *anslutning* skulle af utställarna lämnas å anmälningsblanketterna för deltagande. Enligt dessa uppgifter önskades i allt 903 kw, hvartill kom utställningens egen anslutning med 472 kw, inalles 1,375 kw. Den slutliga anslutningen blef emellertid ej mindre än 2,682 kw.

Omformareanläggningen och transformatorerna hade ett sammanlagdt anslutningsvärde af 971 kw. Anslutningen till kraftstationen utgjorde 1,971 kw och till transformatorstationerna 652 kw, hvartill kom anslutningen till kabeln för nödbelysning med 59 kw. Antalet anläggningar, mätare, motorer och lampor samt deras anslutningsvärden återfinnas i nedanstående tabell:

Nät för	Anläggningar st.	Mätare st.	Motorer		Glödlampor		Båglampor		Andra appar.		Transformatorer			S:a anslutningsvärde kw.
			st.	anslutningsvärde kw.	st.	anslutningsvärde kw.	st.	anslutningsvärde kw.	st.	anslutningsvärde kw.	st.	anslutningsvärde		
												kva.	kw.	
3×5,000 volt	4	3	1	575	—	—	—	—	—	—	4	440	396	971
3×380 volt 2×220 volt kabel fr. staden	31 17	27 15	36 1	561 1	171 463	25 58	— —	— —	18 —	66 —	— —	— —	— —	652 59
öfrigt	416	347	403	1,350	33,598	530	12	40	41	51	—	—	—	1,971
Summa	464	389	440	1,912	34,232	613	12	40	59	117	—	—	—	2,682

I industrihallen utgjorde anslutningen 97 kw och i maskinhallen 540 kw. I Tysklands byggnad voro 912 kw anslutna, i Danmarks 51 och i Rysslands 28. Enligt ackord voro anslutna 219 kw fördelade på 74 abonnenter. All annan förbrukning uppmättes medels mätare.

Energiförbrukning. (Se äfven tabellen sid. 154.) Högspänd ström försålde endast till utställningen för dess pumpar. Dessa förbrukade 118,649 kwt motsvarande en användningstid af c:a 680 timmar. Af likriktad ström förbrukades 268,894 kwt, hvarvid ackordsförbrukningen är taxerad, och af lågspänd trefasström 33,612 kwt. Användningstiden för belysning efter mätare var c:a 347 timmar och för till likströms- och lågspänningsnäten anslutna motorer c:a 43 timmar. Värmeanslutningen utvisade en användningstid af c:a 95 timmar. I ofvan-

stående siffror äro ej upptagna de belopp, som förbrukades för "fontaine lumineuse". Den korta användningstiden för motorerna torde framför allt vara att tillskrifva, att de i den tyska hallen installerade 150 st. motorerna på tillsammans 827 kw särskildt efter krigsutbrottet endast obetydligt användes. Utställare i svenska maskinhallen, som förbundo sig att dagligen hålla sina motorer i gång, hade erhållit 25 % rabatt å platshyran, hvilket i sin mån torde hafva medfört en ökad förbrukning.

"FONTAINE LUMINEUSE".

Taxor och ekonomiska förhållanden.

Utställningen själf betalade för den förbrukade högspända trefasströmmen 8 öre pr kw och för likriktad ström 12 öre. Efter detta pris försålde äfven ström till illuminationerna. För ytterbelysningen betalades efter ackord för hela utställningstiden 50 kr. pr kw. Dessa låga priser möjliggjorde för utställningen en jämförelsevis riklig användning af energi för fontäner och vattenfall samt för illuminations- och annan belysning.

"Nöjesfältet" betalade för ytterbelysning, illuminations- och reklambelysning 50 kr. pr kw och för inre belysning 20 öre pr kw.

Enskilda utställare m. fl. debiterades efter följande taxor:

Efter mätare:

	öre pr kw.
Ström till belysning (direkt eller indirekt)	35
motordrift	20
värme	15

dock minst 25 kr. pr mätare. Afgift för profning m. m. 5 kr. pr mätare.

Enligt ackord:

Pr metalltrådslampa om	Afgift för hela utställningstiden kr.
16 nlj.	4: —
25 „	6: —
32 „	7: 50
60 „	11: —
75 „	15: —
100 „	20: —
200 „	40: —

i öfrigt efter 200 kr. pr kw. Afgift för profning m. m. 2 kr. pr anläggning.

För yttre reklam- och illuminationsbelysning erlades ett ackordspris af 100 kr. pr kw för hela utställningstiden.

För att nedbringa kostnaderna för installationerna medgif elektricitetsverket lindrigare föreskrifter än som eljes gällde inom staden, hvarvid i allmänhet alla särbestämmelser utöfver den kgl. stadgan borttogos. Efter utställningens slut återtog elektricitetsverket serviserna mot godtgörelse för materialvärdet. En liknande öfverenskommelse var träffad med entreprenörerna för de inom de svenska industri- och maskinhallarna förlagda ledningsnäten, som bekostats af utställarna gemensamt.

Nedanstående tabell lämnar uppgift på inom utställningen till elektricitetsverket erlagda *afgifter* för energi och mätarehyror. Af tabellen framgår äfven mängden af från de olika näten levererade energimängder.

Nät för	Kwt	Kronor	
3×5,000 volt	118,649		9,491,92
3×380 „	33,612	6,229,81	
Mätarehyror		130,00	6,359,81
2×220 volt	268,894	63,988,71	
Mätarehyror		2,019,00	66,007,71
	Kwt 421,155	Kronor	81,858,94

Utställningens kostnader för elektrisk energi uppgingo till kr. 8,224: 87 för belysning och kr. 9,670: 05 för drift af motorer. De af utställningen bekostade ledningarna m. m. gingo till kr. 16,149: 65, medan försäljning af ledningsmaterial m. m. inbringade kr. 10,530: 66. Den utställningen tillkommande provisionen på försåld energi uppgick till kr. 2,764: 19. Sålunda utgjorde utställningens totala kostnader för elektriska anläggningar och energi inalles kr. 20,749: 72.

Elektricitetsverket hade till utställningsstyrelsens förfogande ställt en af verkets tjänstemän, civilingenjören Ernst Lundqvist, hvilken förestod utställningens elektriska afdelning och i denna egenskap bl. a. planerade och ledde utförande af dess egna anläggningar för ytterbelysning och illumination. Elektricitetsverket utförde sina anläggningar med egen personal under ledning af öfveringenjör A. F. Gerner och underlydande ingenjörer.

* * *

Gas.

Det var ursprungligen meningen, att gas skulle tillhandahållas på utställningen i minsta möjliga utsträckning, och Malmö stads gasverk erhöll i uppdrag att uppgöra förslag till ledningar för gasservering till ett mindre antal uppgifna förbrukare. Med hänsyn till kostnaderna blef emellertid icke ens detta förslag i sin helhet antaget utan det bestämdes, att endast Hufvudrestaurangen och "Kastellet" skulle få gas. Från stadens ledningsnät, som utsträckts till Roskildevägen, förlades en ledning med rör af 100 mm. inre diameter till den förstnämnda restaurangen, medan för "Kastellet" en 63 mm. ledning lades från Pildamsvägen förbi gamla vattentornet och vidare under sjön.

Emellertid har ju gasen så många användningsområden, där den svårigen kan ersättas med annat bränsle. Det var därför att vänta, att starka anspråk efter hand skulle göras på att erhålla gas för olika ändamål. Kvinnornas utställning "Årsta" skulle inrymma en jämförelsevis stor restaurang, där man lika litet som i öfriga restauranger ville undvara gas. I industri- och maskinhallarna önskades gas för tekniska ändamål. Åtskilliga konsumenter anmälde sig på de enskilda paviljongernas fält och nöjesfältet, och slutligen gjordes framställning om gasanslutning äfven från de utländska utställningarna. De från början utförda ledningarna blefvo under dessa förhållanden otillräckliga. Efter förslag från gasverket blef den förut nämnda ledningen från Roskildevägen omlagd med 150 mm. rör. Ytterligare en förbindelse med stadens rörnät var nödvändig, hvarför en 100 mm. ledning lades från gamla vattenverket tvärs öfver nöjesfältet fram till

den nyssnämnda ledningen, med hvilken den förbands, samt vidare till Baltiska restaurangen. Därifrån fortsattes ledningen med samma area till de utländska byggnaderna, där en 51 mm. ledning till industrihallen anslöts. Från Hufvudrestaurangen fördes en 75 mm. ledning till "Årsta", och till denna anslötos jämväl ledningarna i maskinhallen. Slutligen kunde äfven gas, om ock ej i fullt önskad mängd, serveras till köket bakom konsthallen, dit en 51 mm. rörledning

ARKADPARTI.

från Pildamsvägen lades. För att nå de olika paviljongerna, där gas önskades, förlades dessutom åtskilliga grenledningar.

Enligt mellan utställningsstyrelsen och gasverket träffad öfverenskommelse utfördes alla ledningar af gasverket mot en ersättning, som beräknades efter kostnaderna för rörens nedläggning och upptagning. Gasen skulle tillhandahållas till ett pris af 15 öre pr kbm. för gas till belysning och 10 öre för gas till andra ändamål. För hvarje mätare skulle garanteras en minsta afgift af 25 kr. samt erläggas 5 kr. för afprofning och uppmätning.

Antalet gasförbrukare var 32 med sammanlagdt 159 st. anslutna apparater. Af dessa var det öfvervägande flertalet eller 142 st. afsedda för matlagning och därtill hörande ändamål, medan endast 17 st. voro ämnade för industriellt bruk.

Att ej flera industriapparater anslutits har sin förklaring i att man från början ej afsåg att tillhandahålla gas för dylika, och att kostnaderna för ett större och mera utgrenadt ledningsnät för gas skulle ställt sig för höga. Bland mera intressanta gasapparater må erinras om prof. Junkers förrådsvarmvattenpanna, hvaraf två voro i bruk på Hufvudrestaurangen och en på Kastellet. Dessa apparater hafva till uppgift att automatiskt tillhandahålla en större mängd varmt vatten af c:a 45° temperatur, och äro särskildt lämpliga för hotell, restauranger, större villor o. d. med många tappkranar. För de nämnda restaurangerna önskades vatten af 80° temperatur för diskning, hvarför strömautomater inkopplades före pannorna. Trots de höga anspråk, som under utställningen ställdes på desamma, fungerade dessa apparater mycket väl. På Hufvudrestaurangen var jämväl i bruk en prof. Junkers gaspanna för alstring af ånga med 0,1 atm. tryck, afsedd för en diskmaskin. På restaurang Temperance funnos i verksamhet en ugnsanordning med 4 st. stora stekugnar samt 4 st. stora stekgrytor. För öfrigt voro i de olika köken uppsatta gasspisar af olika konstruktioner och storlekar. Den största, som var uppställd på "Årsta", var af Husqvarna fabrikat och försedd med 16 kokhål, 4 stekugnar och 2 värmskåp.

Gasförbrukningen utgjorde sammanlagdt 155,777 kbm., hvarför betalades kr. 15,716. Utställningens kostnader för hufvudledningarna utgjorde kr. 3,707. Enligt öfverenskommelse erhöll utställningen provision å den försålda gasen med 10 % af de erlagda afgifterna, sålunda kr. 1,571: 60.

VIADUKTEN TILL UTSTÄLLNINGSSOMRÅDET.

UTSTÄLLNINGENS ÖPPNANDE.

AF H. FR. AHLSTRÖM.

Redan på ett tidigt stadium af utställningsarbetet hade inom förvaltningsutskottet såsom lämplig dag för utställningens högtidliga öppnande och därmed skeende öfverlåtande åt allmänheten angifvits och jämväl i utställningens "allmänna bestämmelser" upptagits den 15 maj — samma dag, på hvilken den stora utställningen i Stockholm år 1897 öppnades.

Definitivt fastställdes öppningsdagen af H. M. Konungen, då till honom af en deputation, bestående af utställningsstyrelsens ordförande och båda vice ordförande samt generalsekreterare ¹⁾, den 25 november 1913 vid audiens i Stockholm framfördes inbjudan att förklara utställningen öppnad.

Ju närmare tiden för öppnandet kom, desto mera forcerades arbetet för att få allt färdigt till den utsatta dagen. I "allmänna bestämmelserna" föreskrefs väl, att utställningsföremålen skulle vara uppställda å anvisad plats före den 12 maj och att föremål, som ej den dagen funnes uppställda å sin plats, komme att magasineras för utställarens risk och räkning, men dessa bestämmelser voro ej tillräckliga för att drifva fram utställarne. Cirkulär och enskilda skrivelser till sådana utställare, som syntes vara på efterkälken, utfärdades gång på gång

¹⁾ Generalkommissarien blef i sista stund förhindrad att medfölja. I anledning häraf utkomna och äfven i pressen meddelade rykten om "schism" inom styrelsen saknade alltså hvarje som helst grund.

från kommissariatet med påminnelser om att ej uppskjuta föremålens afsändande och anordnande till sista stund. Arbetsstyrkan ökades allt mera och de sista dagarna — och nätterna — före dagen för öppnandet arbetades för full kraft, äfven med biträde af en större, frivillig styrka från Kronprinsens husarregemente, på bortskaffande af tomlådor och annat emballage, fältets iordningställande och grusande, hallarnes rengöring och annat, som fordrades för att få det hela i ett prydligt skick.

Trots alla svårigheter — särskildt uppstodo tidtals svåra stockningar å järnvägarne, då större delen af utställningsgodset anlände nära nog samtidigt och endast ett enkelt spår ledde till utställningsfältet — stod dock utställningen, med undantag af vissa i särskilda byggnader inrymda specialutställningar, såsom Eldbegängelseutställningen, Årsta och Werdandibund, fix och färdig, och detta redan dagen före den utsatta öppningsdagen.

I enlighet med en vid föregående, större utställningar utbildad praxis hade nämligen utställningsstyrelsen till den 14 maj inbjudit pressens män från alla de i utställningen deltagande länderna att i förväg under sakkunnig ledning bese utställningen. Syftet med en sådan åtgärd är dubbelt, dels spurras ej blott utställningens tjänstemän utan äfven utställarne att till ett sådant pressbesök hafva allt i ordning, dels vinnes fördelen för pressens representanter att i lugn och ro kunna före öppnandet färdigställa sina första orienterande skildringar af utställningen, så att de kunna i tidningarne publiceras redan å öppningsdagen.

Styrelsens inbjudning hade hörsammats af bortåt tvåhundra pressens män, däraf ett åttiotal svenskar, närmare sjuttio danskar, de öfriga tyskar, ryssar och finnar. De inbjudna samlades kl. 11 f. m. å rådhusets landstingssal, där de hälsades välkomna till staden af stadsfullmäktiges ordförande, d:r Edw. Lindahl. Härifrån ställdes färderna i två reserverade spårvägståg till utställningsfältet, där de inbjudna omhändertogos af presskommissarien och andra ledamöter af pressutskottet, hvarpå de under dessas ledning företogo en längre vandring genom hallar och andra utställningsbyggnader.

Kl. 2 e. m. gaf utställningens stora styrelse, som tidigare på dagen hållit sammanträde för afgörande af en del i samband med öppnandet stående ärenden, lunch för pressmännen å utställningens hufvudrestaurant, hvilken sedan en månad varit i verksamhet för att bereda föda och vederkvickelse åt den stora skaran med installationsarbetet sysselsatta utställare och deras medhjälpare och som redan hunnit grundlägga det välförtjänta anseende, denna restaurant sedan under sommarens lopp bibehöll och befästade. Sedan först utställningsstyrelsens ordförande hälsat gästerna välkomna, hölls talet för pressen af styrelsens vice ordförande, d:r Edw. Lindahl, hvarjämte en hälsning till pressens män äfven

framfördes af presskommissarien. Å de svenska gästernas vägnar tackade redaktören Thore Blanche, som, efter en jämförelse mellan utställningen i Stockholm 1897 och Baltiska utställningen, — af hvilka han förklarade Stockholmsutställningen hafva varit liten och vacker, medan han fann Baltiska utställningen stor och vacker, — utbragte en skål för utställningen och dess ledande män.

Såsom representanter för den utländska pressen talade chefredaktören för Deutsche Export-Revue Albert Ohnstein, ordföranden i danska Vensterbladenes Forening redaktör Sofus Sörensen och fröken Tiraspolskaja från S:t Petersburg.

Efter lunchen besökte pressmännen konsthallen och jaktpaviljongen.

På aftonen voro de inbjudna att besöka utställningens nöjesfält, därvid samling skedde å hufvudrestauranten, hvarest Aktiebolaget Baltiska utställningens nöjesfält för pressmännen och andra gäster gaf stor bankett.

* *
*

Utställningsstyrelsen, så godt som mangrant samlad, gaf på aftonen i Kungsparkens nya restaurantbyggnad middag för sin ordförande, landshöfdingen greve R. Dela Gardie med grefvinna. Under middagen, som präglades af den angenämaste stämning, frambar å styrelsens vägnar vice ordföranden, doktor Edw. Lindahl, ett varmt tack för det goda samarbetet och för det lifliga intresse, landshöfdingen under de gångna åren visat för utställningens bästa, samt för den gästfrihet och välvilja, hvarmed landshöfdingparet städse omfattat styrelsens ledamöter.

* *
*

Ett spørsmål, som i fråga om anordningarna för öppningshögtidligheterna tidigt kräde sitt afgörande, var det huruvida dessa skulle förläggas under bar himmel eller under tak. För det förra alternativet talade, att i sådant fall tillfälle att bevista utställningens öppnande skulle kunna beredas icke blott åt det mindre antal inbjudna, som kunde rymmas i kongresshallen¹⁾, utan ock för en större allmänhet, som ville lösa inträdesbiljett, medan de vägande skälen för det senare alternativet voro dels väderlekens ostadighet vid en så tidig årstid som midten af maj månad och dels möjligheten att å festkantaten, som var afsedd att blifva det förnämsta numret på programmet, gifva ett värdigare och mera konstnärligt utförande, än som kunde blifva fallet, om densamma skulle

¹⁾ Enligt uppgjort, af poliskammaren fastställt förslag uppgick antalet sittplatser i kongresshallen, den kungliga estraden oberäknad, till 2,076.

exekveras utom hus. Redan på hösten 1913 bestämde därför förvaltningsutskottet, att öppnandet skulle försiggå i kongresshallen, och alla anordningar rättades därefter.

Alla förberedande anordningar för öppnandet och därmed förbundna festligheter lades i händerna på representationsutskottet, som ock utarbetade ett program, hvilket, godkänt af förvaltningsutskottet, fastställdes af utställningsstyrelsen och lydde sålunda:

PROGRAM

för

BALTISKA UTSTÄLLNINGENS ÖPPNANDE.

FÖR INBJUDNA.

Fredagen den 15 Maj.

Inbjudna gäster samlas i Kongresshallen kl. 11,45 f. m., klädda i förmiddagsdräkt och sorg aflagd för dagen.

Klockan 12 middagen anlända DD. KK. HH. Kronprinsen-Regenten och Kronprinsessan, Prins Wilhelm, Prins Carl, Prinsessan Ingeborg och Prins Eugen samt mottagas vid entréen till Kongresshallen af utställningens stora styrelse.

Vid inträdet i Kongresshallen spelas en särskild af direktör G. Trobäck komponerad utställningsmarsch. Därpå följa:

1. Första delen af kantaten.
2. Ordföranden anhåller med ett kort tal, att H. K. H. Kronprinsen-Regenten täcktes förklara utställningen öppnad.
3. H. K. H. Kronprinsen-Regentens tal.
4. Senare delen af kantaten.
5. Kort bön af Biskop Billing.
6. Afsjungandet af "Vår Gud är oss en väldig borg".
7. Ordföranden höjer ett lefve för H. M. Konungen.
8. Folksången.
9. Härefter göres ett besök i svenska maskin- och industrihallarna, hvarefter DD. KK. HH. i tyska, danska och ryska hallarnes receptionsrum låta för sig föreställa de resp. ländernas utställningskommittéer.
10. Lunch kl. 2 e. m. i Hufvudrestauranten.
11. Besök i Malmö stads och Malmöhus läns utställningar, Enskilda paviljonger, Skogshallen, Konsthallen, Konstslöjdställningen, Kvinnornas byggnad Årsta och Kungl. paviljongen. Kl. 5 afresa de Kungliga från utställningen.
12. Kl. 7 e. m. Malmö stads middag å Rådhuset.
13. Kl. 7,15 e. m. Dinér på länsresidenset för därtill särskildt inbjudna.

Lördagen den 16 Maj.

1. Kl. 11 f. m. besök af DD. KK. HH. i tyska hallen.
2. Kl. 12,30 e. m. besök af DD. KK. HH. i danska hallen samt reception och lunch därstädes för särskildt inbjudna.

3. Besök i ryska hallen m. m.
4. Kl. 7,30 e. m. Dinér för särskildt inbjudna i tyska hallens festsal, i hvilken dinér DD. KK. HH. komma att delta.

Söndagen den 17 Maj.

1. Förmiddagen till fri disposition.
2. Kl. 7 e. m. Dinér för särskildt inbjudna i ryska hallen, i hvilken dinér DD. KK. HH. komma att delta.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET VID UTSTÄLLNINGENS ÖPPNANDE.

Till deltagande i öppningshögtidligheten hade i utställningsstyrelsens namn dess ordförande utfärdat inbjudningar, utom till kungliga familjens medlemmar, till statsrådets samtliga ledamöter, riksmarskalken, riksdagens talmän och vice talmän, ledamöter af de tvenne närmast föregående regeringarne, under hvilka utställningen beslutats och planlagts, kabinetssekreteraren samt expeditiionscheferna i civil-, finans-, ecklesiastik- och jordbruksdepartementen, cheferna för de centrala ämbetsverken, svenska envoyéerna i Berlin, S:t Petersburg och Köpenhamn, legationssekreterarne vid samma beskickningar, universitetskanslern, presidenten i Skånska hofrätten, biskopen i Lunds stift, generalbefälhafvaren, landshöfdingarne i Skåne, Halland och Blekinge, f. d. landshöfdingarne i Malmöhus

län grefve G. Wachtmeister, R. Dickson och G. Tornerhjelm, universitetets i Lund rektor, representanter för Jernkontoret, Sveriges industriförbund och Sveriges allmänna exportförening, ledamöterna af landtbruksmötets bestyrelse, generalkommissarien och kommissarien vid utställningen i Stockholm 1897, ordförande och sekreterare i utställningens länskommittéer, gruppkommissarierna, medlemmar af de utaf föreningar och sammanslutningar tillsatta utställningskommittéerna, ett stort antal utställare, borgmästare och stadsfullmäktiges ordförande i de skånska städerna, Malmö stads riksdagsmän, medlemmar af länsstyrelsen och Malmö stads magistrat, stadsfullmäktige i Malmö, ledamöter af drätselkammaren i Malmö och andra stadens styrelser, cheferna för de skånska regementena och för statens olika verk i Malmö, Industri- och Handtverksföreningarnes i Malmö styrelser, utställningens garanter, tillstädeskomne pressmän, de svenska konsulerna i Tyskland, Danmark och Ryssland m. fl., de flesta med damer. Från Danmark hade inbjudits: utrikes-, inrikes- och trafikministrarne, departementschefer, öfverpresidenten i Köpenhamn, danska legationen i Stockholm, de danska utställningskommissariaten och kommittéerna m. fl.; från Tyskland: de ministrar, hvilkas departement i ett eller annat hänseende haft direkt beröring med utställningen, tyska legationen i Stockholm, tyska utställningskommittén m. fl.; från Ryssland: ryska legationen i Stockholm och ryska utställningskommitténs samtliga medlemmar.

* * *

Gifvet är att, om ock öppningshögtiden skulle äga rum inom hus, vädret dock skulle vara af största betydelse. Vädrets makter voro äfven allt ifrån början, liksom under hela sommaren, i hög grad gynnsamt stämnda mot utställningen. Den 15 maj ingick med strålände sol och fullständig sommarvärme, det mest idealiska väder, man sålunda kunde önska.

Enligt i programmet uttalad önskan började redan kl. 11 f. m. de inbjudna gästerna, herrarne i förmiddagsdräkt och damerna i färgrika, praktfulla toaletter, samlas och intaga sina platser i Kongresshallen, som utvändigt pryddes med girlander af blommor och grönt och i hvars fond rests en estrad för de kungliga med uppvaktningar, äfven denna klädd med girlander.

Bland de tillstädeskomna märktes, utom utställningens styrelse och funktionärer samt talrika medlemmar af de utländska utställningskommittéerna, deras excellenser utrikesministern K. A. Wallenberg och riksmarskalken grefve L. Douglas, statsråden B. Hasselrot, O. von Sydow och K. G. Westman, förutvarande statsministern, amiralen A. Lindman, förutvarande utrikesministrarne general-

direktören A. Lagerheim och landshöfdingen Eric Trolle, förutvarande statsrådet Carl Swartz, hvilken i egenskap af chef för finansdepartementet kontrasierat det för utställningen grundläggande Kgl. Brevet af den 19 maj 1911, A. T. Odelberg, Å. H. Hammarskjöld och friherre Th. Adelswärd, svenska envoyéerna i Berlin greve A. Taube, i Köpenhamn E. A. Günther och i S:t Petersburg P. H. E. Brändström, generalbefälhafvaren, generallöjtnanten A. von Matern, biskop G. Billing, landshöfdingarne K. J. Bergström och friherre L. De Geer, rektor magnificus, professor Axel Kock m. fl. Bland utländska gäster syntes, från Danmark: danska regeringens officiella representanter, inrikesministern Ove Rode samt ministern för handel och offentliga arbeten Hassing-Jørgensen, danske envoyén i Stockholm Scavenius, overpresidenten i Köpenhamn de Jonquières, departementscheferna Vedel, Busck-Nielsen och Clan, hofjuveleraren C. Michelsen, direktören Benny Dessau m. fl.; från Tyskland: tyska regeringens officielle representant, tyska sändebudet i Stockholm von Reichenau, presidenten Kautz, generalkonsuln von Krencki, Geh. Oberregierungsrat von Elzdorff, Geh. Oberbaurat Tincauzer, Geh. Baurat Krause och Schrey, Geheimeråden von Petri och Ravené, regeringsråden Anger och Busley, generaldirektören von Boch-Galhau, professor Seeselberg m. fl.; från Ryssland: ryske envoyén i Stockholm Nekljudov m. fl.

Utställningens höge beskyddare, H. M. Konungen, som välvilligt lofvat att själf tillstädeskomma för att öppna utställningen, hade i följd af konvalescens efter en under våren lyckligt genomgången svår operation nödgats afstå från denna sin afsikt och äfven H. M. Drottningen hade anmält sig vara förhindrad att efterkomma inbjudningen att närvara vid öppningshögtidligheterna.

H. M. Konungen hade behagat att åt H. K. H. Kronprinsen-Regenten uppdraga att i H. M:ts ställe förklara utställningen öppnad. Af kungliga familjens medlemmar hade vidare DD. KK. HH. Kronprinsessan, prins Wilhelm, prins Carl och prinsessan Ingeborg samt prins Eugen infunnit sig för att bevista öppnandet.

De kungliga, som på förmiddagen anländt till staden, samlades strax före klockan tolf å länsresidenset för att därifrån begifva sig till utställningsområdet, dit den kungliga kortegen, bestående af öppna vagnar, tog vägen öfver Stortorget, Södergatan, Stora Nygatan, Parkbron och Fersens väg, öfverallt hälsad af stora människoskaror.

Hela staden var kiädd i rik flaggskrud, icke blott från husen vajade flaggorna, bland hvilka äfven syntes de i utställningen deltagande främmande ländernas, utan äfven från balkonger och på öppna platser resta alléer af flaggstänger.

Å utställningsviadukten paraderade afdelningar af K. F. U. M. och scouter, hvilka hälsade de kungliga med "Du gamla, Du fria" och lefverop.

Utanför hufvudingången möttes de kungliga af den samlade utställningsstyrelsen, anförd af sin ordförande, och sedan hälsningar utbytts, ställdes färden genom förhallen och öfver centralgården till kongresshallen.

Då de kungliga strax efter klockan tolf inträdde i hallen, utfördes en af musikdirektören G. Trobäck för tillfället komponerad utställningsmarsch.

Sedan de kungliga intagit sina platser, intonerades den första delen af den utaf professorn Nils Flensburg i Lund författade och af director musices vid Uppsala universitet Hugo Alfvén komponerade festkantaten, hvars text¹⁾ i tryckta exemplar utdelades till de närvarande och lydde sålunda:

I.

Kör.

Baltiska haf, när ur istidens dvala
vaknadt du lyftes i vårböljor svala,
nordiska nejder, än öde och kala,
stego som hägringar fram ur din väg.
Länge därinom din fåra hölls bunden,
banad som inhaf bland skären och grunden,
tills i de strömdrag du skar genom sunden
världshafvets vädjoban öppen dig låg.

Älfvar som lössläppta fålar nu springa
utåt din strandbrädd med hvitskummig bringa;
vikarnas vasskrönta sjöjungfrur svinga
in i ditt famntag ur solljummadt bad.
Täckt ner till midjan af drifisens pansar,
våren i möte du jublande dansar
hän till de kuster, som bokskogen kransar
vänligt till välkomst med ljusgröna blad.

Barytonsolo.

I stilla natt skönjs mången sällsam syn
af vålnader du väckt från fordomtima,
som skymtas än bak förlåt, väfd af dimma,
än lysas matt af månens bleka strimma
och sjunka samman sist vid hafvets bryn.

¹⁾ I tryck förelåg äfven och utdelades en af f. universitetslektorn D:r Heinz Hungerland i Lund utförd öfversättning till tyska af kantaten.

Där vid de kusters rand du far åstad,
som ramat in din stolta forntidssaga,
än dina minnens genljud med dig draga
i böljors djupa tonfall, dämpadt svaga
som klockklang från Vinetas sjunkna stad.

Manskör med barytonsolo.

Ur skären där skjuter ett drakskepp fram,
och vikingar bida bak becksvart stam,
att dag rinner upp öfver fjärden
och lyfter de skarpbrynta svärden
till farans och stridernas blodiga glam.

Bort seglar en flotta från esters land;
mot knektar och klerker med korsstaf i hand
ses vaja, till masttoppen draget,
det märke, som fört dem i slaget,
Där Dannebrog sänktes från vårhimlens rand.

Här krämareskutor från Hansans råd
käckt fresta sin lycka och kapares nåd
med laddning, som långväga spären
från kejsarens stad vid Bosporen
till Visby fört fram öfver Novgorod.

På däck han vakar mot arlaglöd,
som ädlast bland Vasar blef stamfränders stöd.
Germaniens kuster han spanar,
där vinkande målet han anar:
befriarens ära och troshjältens död.

Där kämpa fregatter på dubbla led,
i blixtar kanonernas åskor slå ned;
kring djupblå och dunkelröd flagga
än stridssvallets dyningar vagga,
när skymningen sänkt öfver djupen sin fred.

II.

Barytonsolo.

Väl mött, I nabofolk från fyra riken,
som Östersjön bespolar med sin väg,
där mellan Kielerbukt och finska viken
från kust till kust den trifs i vindsnabbt tag.
Välkomna till det slättland, som, af Sundet
med Västerhaf och Östersjö förbundet,
hvad näringsflit och slöjd avägabragt
från Malmö hamn för ut till fjärran trakt.

Här i vår bygd på stranden bort i väster
stenålderns äldsta släkt en boplats fann,
hvars handaslöjd, gräfd fram i karga rester,
i lerets daning än sin art ger an.
Där urtidsfolket bröt sin odlings bana
till arbetstäflan, grannar, Er vi mana;
åt alstern af Er flit, Er konst och smak
vi redt en fristad under gästfritt tak.

Kör.

Se! sin värbrodd fälten gunga;
gröna strån, af lifssaft tunga,
gro bak pilomhågnad vall.
Tak vid tak i solljus glöda,
och kring gaflar tegelröda
aplar strö sitt blomregns fall.
Hvita segel sakta glida
bort mot Sundets västra sida;
Själlands bokar i det vida
lyftas ur dess böljesvall.

Här på planens blomsterruta
slanka torn en ringmur sluta
kring vår sommarsagas stad.
Festligt jubel mot oss svallar
ur arkaders pelarhallar,
i fontänens skumkaskad.

Sjöar, som i strålglimt blänka,
vida kring sin svalka stänka,
och på grönklädd tilja sänka
rosor sina purpurblad.

Kör.

Det hväser, det hviner
från tunga maskiner;
vårt näringslifs anda
hörs flämta däri.
I dånet som larmar
af taktfasta armar
sin ståklang de blanda
till rik harmoni.

Till öppnade hallar
den alstring oss kallar,
som fostrats af tiden
i handverk och slöjd.
I vaser och smycken,
i husgerådsstycken,
i stoffer och smiden
dess prägel är röjd.

I linjer och färger
här konsten besvärjer
konturer, som taga
gestalt för vår syn.
Sin bildvärld hon fogar
ur slätter och skogar,
ur folklifvets saga
i staden och byn.

Här stiga mot dagen
de bleknade dragen
af forntidsskick, manadt
ur släktenas graf.

Vår odling vi samla
i hägn af den gamla,
som vägen oss banat
och framsteg oss gaf.

Recitativ.

Ja, i hvart alster, som grannlaget bringar
sommarn till gästskänk på samkänslans härd,
daningskraft sjuder, som stoffet betvingar,
pulsslåg ur konstens och slöjdfлитens värld.
Närmre hvarandra vi känna må lära,
folkandans id i dess mästarprof ära
och i hvad ypperst vi skapat hembära
fädernejorden vår trofasta gärd.

Kör.

Baltiska haf, som ur dämmande vallar
mot oceanen i segertåg gled,
väg oss du visat; i takt med dig svallar
bragdlust i landen, som kanta din led.
Hvälf oss mot fjärran en böljande brygga,
framgent som farled vårt näringslif tryggga
och låt de folk, som i Nordanland byggga,
mötas till täflan i samdräkt och fred!

Kantaten utfördes under kompositörens egen ledning och under medverkan af en utaf hofkapellmästaren R. Henneberg inöfvad kör af omkring tvåhundra damer och herrar med fil. licentiaten Jahn från Uppsala som solist. Resultatet blef det bästa, som under förhandenvarande omständigheter — kort inöfningstid, verkets svårigheter och en synnerligen besvärlig akustik i kongresshallen — kunde tänkas, och såväl ord som musik gjorde på alla ett mäktigt gripande intryck.

Om kantaten torde här lämpligen böra anföras en i en af stadens tidningar påföljande dagen förekommande recension, så lydande:

"Öfver den korta orkesterinledningen hvilar stämningen af det baltiska hafvet, som tungt och långsamt lösgör sin dyning ur isens hårda famntag. Öfver kontrabasarnes djupa, sakta men mäktigt framströmmande grundton höja bläsare och stråkar sin sång. Hufvudmotivet är byggdt på den kärfva, längtansväckande, öfverstigande kvarten, från hvilken en kromatisk melodisk linie sakta stiger och faller som en långsam havets häfning. I denna stämning

sätter kören in med sin hälsning till Baltiska hafvet, sopraner, altar, tenorer och basar unisont upptagande hufvudmotivet från orkesterförspålet. Slutet af kören, där i texten Östersjön skär sin väg genom sunden ut till världshafvet, stegras genom en djärf och dissonansrik, men målande och karaktärsfull stämföring till en synnerligen verkningfull episod. För kören bildar den ur synpunkten af samsjungning och intonation den svåraste uppgiften i verket. Sundet i sin första vårfloed med sin krans af bokskogsrönska skildras af en idylliskt hällen kör i allegretto-takt, i sina första åtta takter ljusare tecknad med tenorstämman som bas och öfriga stämmor fördelade på kvinnoröster i olika lägen.

Ett barytonsolo, som stöddes af en målande, i mörka och hemlighetsfulla färger hällen orkesterledsagning, inleder den historiskt-poetiska betraktelsen med några drag ur havets dunkla sagotid — där skymtar äfven minnet af Vinetas sjunkna stad fram i klockklängen. De nu följande skildringarne äro — det var ju män, som gjorde vår historia — helt och hållet uppdagna åt manskörens malmsvirrande stämman, i vissa episoder biträdd af solistens baryton.

Den musikaliska gestaltningen af bilderna från nordens guldålder, korstågens vikingaskepp och Visby handelsflotta, är i sin raska rytm och kraftiga hållning utomordentligt lyckad, omedelbart anslående och medryckande allt ifrån de eldande första trumpetfanfarenerna. I växelsång mellan kören och solisten tecknas så ett moment i Sveriges stora kulturmission — hjältekonungens öfverfärd till Germanien, där "vinkande målet han anar". Episoden inledes och avslutas med några ljusa, höga orkesterklanger, i hvilka en anspelning på psalmen "Vår Gud är oss en väldig borg" sakta intonar. Kör- och solistparti är hållet i enkla, stilla och vemodsblandade klanger, men i det sista pianopianissimo bortsvinnande durackordet ligger segervissheten hänförande uttalad.

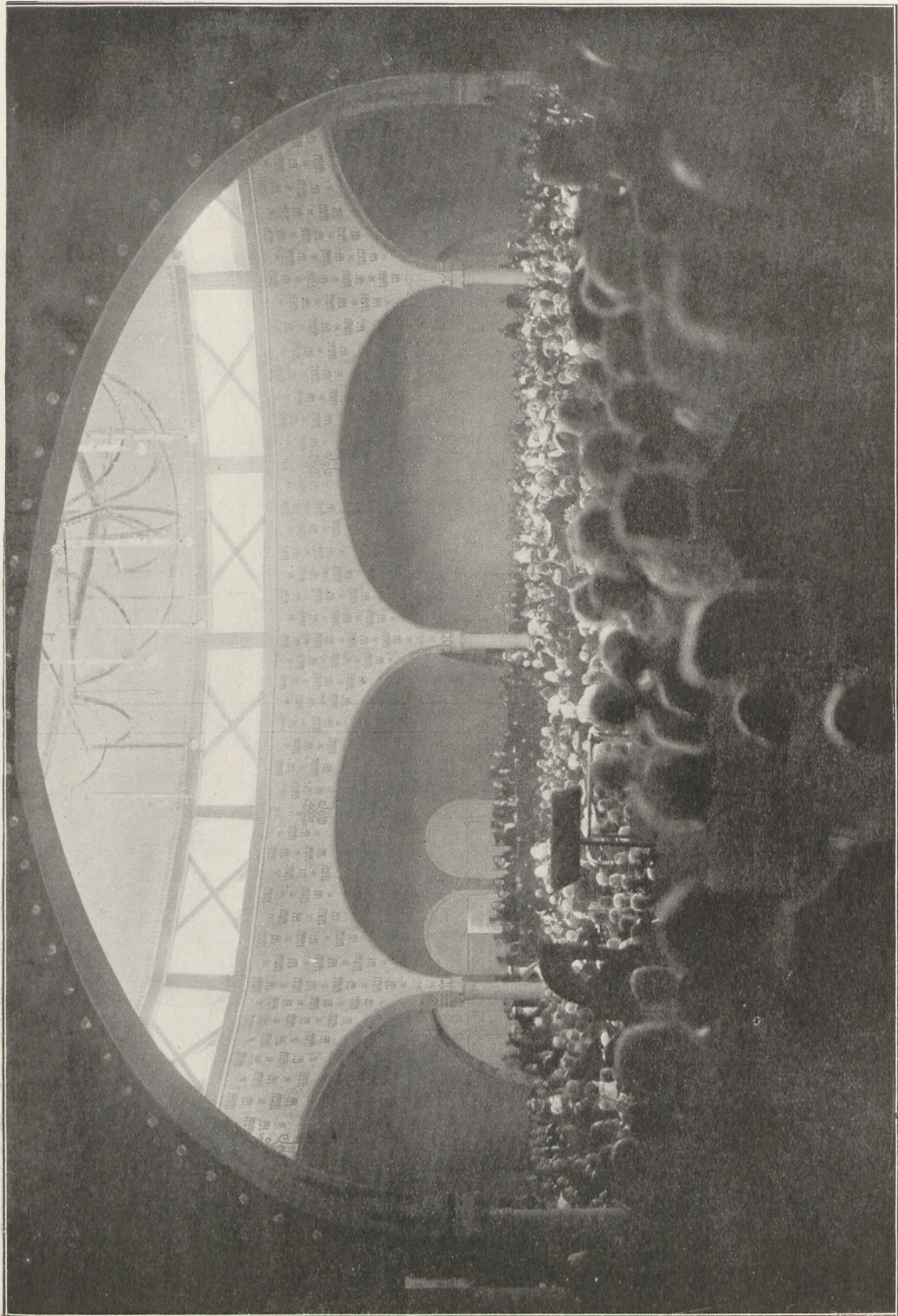
I stark kontrast till denna kör står den efterföljande, rörliga och synnerligen dramatiska musikaliska skildringen af en marinbatalj. Kör och orkester samverka här i en infernalisk duo, efter hvilken skildringen af kvällens rogifvande skymning inträder med härlig verkan. Men lugnet är tillkämpadt. Just som det sista djupa körackordet på ordet "fred" förklingat, hviner plötsligt en sista blix i den skärande piccolan, och kanonskrällen rullar mullrande fram öfver pukfällarne. Så går skymningen åter till hvila på rogifvande och fredliga ackord.

Härmed är första afdelningen af kantaten till ända.

I andra afdelningen vänder sig skildringen i och med solistens välkomsthälsning till nabofolken, till nutiden. Denna hälsning hyser af solopartierna de kanske största musikaliska skönhetserna. Den efterföljes omedelbart af en just riktigt sommarfager och melodisk växelsång mellan kvinnokör och manskör, föregången af en helt kort, jublande och högt uppspringande orkesteransats. Detta musikaliska poem till den värliga slättens, Sundets och sommarstadens ära är kanske pärlan i kantatens musikaliska diadem. Men äfven ur det mindre poetiska ämnet "industrien" har musiken, föregången af poeten, lyckats ropa till lif åskådlig och fantasifull konst. Kören "Det hväser, det hviner från tunga maskiner" har med sitt orkesterparti verkligen lyckats blanda "larmet" och "stälklängen" till rik harmoni, som det heter i dikten. Men larmet har stilerats till det rytmiska och pådrifvande dånet af en urgrunds-djup bastuba, ackompanjeradt af slagverkets klingande och rasslande instrument, och stälklängen har fixerats i kraftiga och raska körackord. Som kontrasterande mellansats infogar sig i mjuk förtoning en lofsång till konsten.

Den sista solosången manar oss att i konstens och slöjdfлитens alster lära känna och ära vårt folk och dess bygder, och så följer i slutkören en sammanfattande blick öfver forntid och framtid i Baltiska havets tecken. I kören och dess orkesterförspel uppträder åter "hafsmotivet" från inledningen, men den vandrar snart sina egna vägar mot den fjärran framtiden. Motivet "hvällf oss mot fjärran en böljande brygga" tar ledningen och framföres i konstfull stämväxling till den ståtliga och kraftiga finalen (pompos), i hvilken det bildar ingressen.

In i det sista fångslas intresset af musiken, och ännu i slutkören når dess verkan en ytterligare stegring. Både som helhet och i detaljer har detta tillfällighetsverk blifvit ett verkligt konstverk af bestående värde, och dess diktare såväl som dess kompositör ha här i förening utställt ett alster af andens verksamhet, som med glans kan bestå profvet inför grannfolkens ögon."

INVIGNINGSHÖGTIDLIGHETERNA I KONGRESSHALLEN.

Sedan de sista tonerna af kantatens första afdelning förklingat, uppträdde utställningsstyrelsens ordförande, landshöfdingen grefve R. Dela Gardie å en i kongresshallens midt upprest talarestol och anhöll därifrån med följande tal, att H. K. H. Kronprinsen skulle förklara utställningen öpnad:

"Nådigste furste och herre, Sveriges kronprins-regent!

Det är djärfva tankar, som i dag nå sin fullbordan. Då man här vågade planlägga, och stort planlägga, en utställning till år 1914, kunde det ju synas förmätet. På sina håll uppfattades planerna så, när de först framlades och det däraf framgick att vi trodde oss om att hit kunna sammanföra hvad svensk konst har bäst och finast, hvad svensk industri har kraftigast, rikast på nya uppslag och mest bärande för framtiden; och än dristigare föreföll den förhoppningen att Sveriges grannar, de öfriga nationerna kring Östersjön, måtte härtill ansluta sig, så att det hela skulle inför all världen kunna visa en samlad bild af hela den baltiska kulturen, sedan länge den äldre Medelhafskulturens jämlike, nu redan dess öfverman.

Men Sveriges beundransvärda industriella och konstnärliga framåtskridande särskildt de senaste decennierna, nationens uppvaknande till ny tilltro och företagsamhet, Malmö stads läge såsom rikets sydliga, numera betydande, utpost vid Sundets allfarväg, den skånska provinsens bördighet och lifaktighet — som också snart skall här intill få sitt synliga uttryck genom hushållningssällskapens jubileumslandtbruksmöte —, liksom närheten till det väna Danmarks tätast befolkade delar; allt detta var lika många verkligheter som stödde och uppmuntrade. Och bakom, och under, lågo känslor och stämningar, som i sin ideala makt nog kunde skapa nya realiteter: där lågo de gamla minnena om Östersjöns betydelse i svensk historia; där låg svenska folkets tacksamhet mot en huld försyn, som har låtit vårt land åtnjuta välsignelsen af en år 1914 sekellång, oafbruten fred.

Sveriges regering, som väl kände och fullt behjärtade alla de faktorer, som sålunda voro att räkna med, hade ända från tankens första trefvande framkomst visat sin mäktiga välvilja på flerfaldigt sätt. Och när — sedan en del förberedande arbeten voro klara — stadsfullmäktige i Malmö den 12 maj 1911 enhälligt beslutade, att en Baltisk industri- och konstutställning skulle hållas här år 1914 och att staden förbunde sig till sådana utfästelser, som betryggade det föreslagna lotteriet, hvilket skulle, till en afsevärd del, utgöra företagets ekonomiska grundval, så gaf k. m:t — redan en vecka därefter — genom sitt nådiga bref af den 19 maj 1911 företaget dess form, ordning och omfattning, förklarande att högsta ledningen af den utaf stadsfullmäktige i Malmö beslutade Baltiska industri- och konstutställningen, till hvilken k. m:t ville låta inbjuda Tyskland,

Danmark och Ryssland, skulle tillkomma en af k. m:t utsedd styrelse med Eders kungliga höghet som hedersordförande, hvarjämte k. m:t skänkte stödet af ett rikligt anslag och medgaf, att det ifrågasatta penninglotteriet skulle få anordnas genom det nådiga bref, på hvilket Baltiska utställningen grundar sin tillvaro och som utgör dess Magna Charta.

Så grep sig den nytillsatta styrelsen an med verket. Målet var satt högt och det gällde att hinna det. Icke alltid var vägen lätt framkomlig; här och där belamrades den af hinder, hinder af oförståelse mot tanken, hinder af pessimistisk uppfattning om resultatet, dock aldrig egentligen af rent motstånd. Men allt jämnades efter hand.

Med en för hvarje dag mera tillitsfull lifaktighet slöto sig allt flera, till sist väl alla, den svenska industriens grenar till företaget; man hade lyckan få den yttre och inre ramen till utställningen skapad af en snillrik konstnär; man fick fördelen af duktiga, insiktsfulla och nitiska medarbetare inom hela den väldiga organisationens skilda förgreningar. Med växande glädje sågo vi, huru väl allt artade sig, kände vi huru Baltiska utställningen blef, icke blott en Malmö stads och den skånska provinsens, utan hela nationens hjärtesak och huru den med ett intresse, som vi aldrig kunna vara nog tacksamma för, omfattades af de inbjudna grannstaterna kring Östersjön, föresatte vi oss att intet skulle brista i arbetet för dess storhet och fullkomning.

Huru detta lyckats, därom är icke styrelsens sak att tala. Den domen tillhör andra. Men huru än domen utfaller, har styrelsen rätt och plikt att här frambära sin tacksamhet till alla verkets främjare. Först och varmast till *Sveriges konung*, som ända från början ställt sig så fullt ut förstående och sympatisk för denna utställning, hvaraf han med sitt varma svenska hjärta väntar ett nytt häfdande inför all världen af Sveriges prestige på mångfaldiga områden, en ny stegring af nationens i bästa mening vitala krafter, af dess spänstighet och hopp. Djupt beklaga vi alla det lidande, som hemsökt vår älskade konung, och innerligt tillönska vi honom att återställelsen till hälsa och krafter fortskrida väl och skyndsamt.

För allt det stöd som *regeringen*, i skiftande sammansättning, hela tiden lämnat Baltiska utställningen, vågar jag här göra mig till den lifliga erkänslans tolk. Ej mindre äro vi tack skyldige mot *Malmö samhälle*, som lagt grunden till verket och städse varit beredt till storslagna uppoffringar för dess, stadens och rikets heder. Men hvart hade vi väl kommit utan tillslutningen från *utställarne*, industriens och konstens idkare? Ingenstädes! Till dem samtliga skall på denna dag, äfven från styrelsens sida, sägas ett varmt och hjärtligt tack, ett tack som sålunda omfattar alla, från H. K. H. kronprinsessan, som gifvit upp-

hofvet åt vår ljufviga blomstergata, och H. K. H. prins Eugen, som med sina taflor pryder en hel sal inom vår konsthall, till korporationerna, bolagen och massföretagen, till de enskilde frambringarne af nationellt duktigt arbete, vare sig deras produktion är stor och rik eller de sträfva i undångömd blygsamhet.

Må det också vara styrelsen tillåtet att i vördnadsfull erkänsla här hälsa de *tre grannländernas representanter*, delegationer och utställare. Först genom deras samverkan är helhetsbilden färdig, bilden af vår tids löftesrika, imponerande, ja strålande baltiska kultur, i dess mäktiga, skiftande mångfald.

Och så djärfves jag nu, högborne herre och kronprins, att i underdånighet anhålla, att det täckes Eder i nåder förklara Baltiska utställningen öppnad."

H. K. H. Kronprinsen reste sig omedelbart och yttrade:

"Mina Damer och Herrar!

Alltsedan urminnes tid har Östersjön, det Baltiska hafvet, varit af utomordentlig betydelse för de länder, som äro belägna intill detsamma. Redan långt innan den historiska tidens början i dessa trakter använde våra förfäder Östersjön för att förmedla varuutbytet mellan de olika länderna; redan då gingo handelsvägarne i många fall på ungefär samma sätt som nu, oakadt den tidens fartyg gjorde det till en lång och farlig färd, som i våra dagar är en snabb och säker resa på några timmar.

Under tidernas lopp har detta innanhaf alltmer vuxit i betydelse för alla de millioner människor af olika nationalitet, som bo vid dess stränder. Småningom hafva här stora städer vuxit upp, den ena efter den andra, städer, som åtminstone till mycket stor del äro beroende af sin handel och sjöfart just på Östersjön. Malmö är ju en af dessa städer, och det är synnerligen glädjande att se, att denna Sveriges tredje stad och hufvudorten i Skåne särskildt under senare år gått kraftigt framåt i alla afseenden. Här uppstod för några år sedan den tanken, att man genom en utställning, begränsad till de länder, hvars kuster sköljas af det baltiska hafvet, skulle på ett storstiladt sätt söka framvisa något af hvad dessa länder i vårt århundrade kunna hvar för sig frambringa på den andliga och materiella odlingens område.

Så snart beslut fattats att utställningen skulle blifva verklighet, sattes också arbetet genast i gång med en i högsta grad berömvärd energi. Våra grannländer vid Östersjön hafva på ett storartadt sätt efterkommit den svenska inbjudan och deltaga med utställningar, som både till sin kvantitet, men framför allt till sin kvalitet, torde vara synnerligen framstående och högeligen intressanta, särskildt för oss svenskar, att studera. Stark är också den känsla af tacksamhet, som vi

hysa till de i utställningen deltagande grannländerna, och därför vill jag nu till deras härvarande representanter frambära detta vårt varma tack.

Vi tro äfven att den öfver all förväntan omfattande svenska delen af Baltiska utställningen kommer att visa de många utländska gäster, vi hoppas få se här i sommar, att Sverige står på ett ganska högt plan såväl med afseende på sin konst som på sin rent materiella odling. Och vi tro, att den konstnärliga ram, hvori alla dessa tusentals olika utställningsföremål hafva sin plats, skall tillfredsställa äfven mycket högt ställda förväntningar.

Den Baltiska utställningen står nu färdig att öppnas. Må den blifva till verklig nytta för samtliga de länder, som deltaga däri, och måtte den sprida kunskap och glädje till tusen och åter tusen af dessa länders innebyggare. Då har den väl fyllt sitt värf i kulturens tjänst.

Hans Majestät Konungen, som ju själf hoppats kunna närvara i dag, har uppdragit åt mig att i hans ställe förrätta invigningen och att till Eder alla framföra en hälsning och en varm önskan för utställningens framgång. Äfven Hennes Majestät Drottningen uttalar genom mig sin ledsnad att ej i dag kunna närvara.

I Konungens namn förklarar jag nu den Baltiska utställningen öppnad."

Sedan härefter kantatens senare del föredragits, höll biskopen i Lunds stift, Gottfrid Billing, följande bön:

"Gud, vår Gud, välsigne oss. Gud välsigne oss, och alla jordens ändar frukte honom. Ps. 67, 7—8.

Betydelsefull är denna dag icke blott för Malmö och kringliggande trakt, icke blott för Sverige. Fyra nationer ha här i dag stämt möte för att visa hvad deras arbetsglädje förmått åstadkomma, för att mäta sig med hvarandra i fredlig täflan, för att lära sig att bättre förstå och värdesätta hvarandra.

I dessa vårens och försommarens dagar få vi ständiga påminnelser om Skaparens oändliga tankerikedom. Huru många äro ej t. ex. blommorna i våra ängar, och den ena är ej lik den andra. Hvem kan utpeka den skönaste och konstrikaste? I den myllrande människomassa, som left och lefver, ha ej två personer varit hvarandra alldeles lika. De ha ej tänkt samma tankar; de ha ej fröjdats eller gråtit på samma sätt; hos alla ha funnits olika anslag och möjligheter.

Detsamma gäller om de olika folken. Hvarje särskild nation har varit uttryck för en särskild Guds tanke; åt hvardera har gifvits dess särskilda uppgift i Guds världsplan. I samma mån ett folk fyller denna, i samma mån befordras dess egen välfärd och blir det till andra nationers hjälp. Icke till att efterapa hvarandra äro folken kallade, men till att täfla i trohet mot den egna kallelsen. Och

en nations förslafvande och utplånande är en oersättlig förlust för de andra folken.

Till arbete äro alla kallade. Arbeta är en helig plikt och rättighet. Många-handa är det, som kan hindra arbetets framgång, och många faktorerers samverkan erfordras för att man skall kunna få fullt skörda arbetets frukt. Ju djupare blicken tränger ned och ju vidare den går, desto klarare ser man, att framgång åstadkommes ej af blotta mänskliga beräkningar och ansträngningar. Något visare och starkare behöfver komma till. Hvad Guds välsignelse är och hvad den förmår kan ej med ord uttalas; men visst är, att den är en verklighet med den mest omfattande räckvidd och med starkast packadt innehåll. Visst är också, att vi behöfva Guds välsignelse och att Han vill skänka den.

Så frukte alla jordens ändar Gud. Gudsfruktan är villkor för den rätta arbetslusten och arbetsglädjen, för att af arbetet skall kunna hämtas den stora vinningen, som icke förgås utan evigt förblifver. Må vi hvar för sig och må folken såsom helheter frukta för försummelse i att mottaga Guds gåfvor, frukta för att gå Hans välsignelse förbi, frukta för hvad som hindrar Gud från att välsigna.

Välsigne Gud denna utställning, så att frukten däraf blir att man lär allt högre skatta arbetets uppgift och uppmuntras till att arbeta samman med hvarandra, så att de olika folken få allt klarare syn på eget kynne, allt större värdesättning af egen arbetsuppgift, allt djupare respekt för andras kallelse och så komma hvarandra allt närmare såsom goda arbetskamrater. Må gudsfruktan känneteckna all samvaro vid denna utställning.

Gud, vår Gud, välsigne oss. Gud välsigne oss, och alla jordens ändar frukte honom. Amen."

"Vår Gud är oss en väldig borg" sjöngs härefter unisont med ackompanjement af den stora i kongresshallen uppställda orgeln, hvarpå utställningsstyrelsens ordförande höjde ett fyrfaldigt lefve för H. M. Konungen.

När de kraftiga hurraropen förklingat, intonerade orkestern och orgeln folksången, hvari de närvarande stående instämde.

De kungliga lämnade nu kongresshallen och högtidligheten var slut.

Den i den väldiga kongresshallen samlade, feststämda skaran, hallens imponerande proportioner och sommarglada färger, musiken och sången, solen, som spelade in genom hallens takfönster, allt bidrog att åt denna invigningsfest förläna en sällsynt högtidlig och gripande prägel.

Omedelbart efter öppningshögtidlighetens avslutande afsändes till H. M. Konungen följande telegram:

"Hans Majestät Konungen, Stockholm.

Under Eders Majestäts nådiga hägn har Baltiska utställningen tillkommit och utförts. Nu är verket färdigt och har af Sveriges Kronprins fått sin högtidliga invigning. Stilfull i sin yttre gestaltning, gedigen och mäktig i sitt innehåll är Baltiska utställningen enligt ett allmänt omdöme. Styrelsen har, enligt Eders Majestäts nådiga uppdrag, sökt åstadkomma en samlad bild, större än någonsin förut, af vårt lands industriella och konstnärliga alstring. Utställningen lämnar också genom samverkan af de stolta afdelningar, som Tyskland, Danmark och Ryssland därtill anknutit, ett strålande bevis på Östersjöfolkens gemensamma sträfvanden och högt hunna kultur.

För all nådig omvårdnad anhålla utställningens styrelse, gäster och deltagare att till Sveriges Konung få frambära sin underdåniga tacksamhet, liksom sin underdåniga och trofasta hyllning till Hennes Majestät, Sveriges älskade Drottning, med varma önskningar att Eders Majestät snart måtte varda fullt återställd till hälsa och krafter.

Lefve Konungen och Drottningen!

Underdånigst
R. DELA GARDIE."

Beledsagade af representanter för utställningsstyrelsen företogo de kungliga härefter en vandring genom maskin- och industrihallarne, därvid hvarje afdelning förevisades och demonstrerades af sin gruppkommissarie. De kungliga aflade vidare kortare besök i receptionsrummen inom Tysklands, Danmarks och Rysslands byggnader, där de olika landens utställningskommittéer med damer föreställdes af sitt lands minister i Sverige.

Dessa besök hade dragit ut på tiden utöfver hvad i programmet beräknats, så att de kungliga först strax efter kl. 3 anlände till utställningsstyrelsens stora lunch i hufvudrestauranten. Lunchen, till hvilken inbjudits omkring 500 damer och herrar — utställningens hedersgäster, dess styrelse och funktionärer, gruppkommissarier, representanter för länskommittéerna, de utländska kommittéerna och kommissariatet, Malmö stads magistrat och fullmäktige samt i öfrigt alla, som bidragit till utställningens förverkligande — serverades i restaurantens stora sal vid tjugonio bord, däraf ett stort midtbord för de kungliga och de förnämligaste gästerna.

Vid champagnen äskade styrelsens ordförande ljud och utbragte Konungens och Drottningens skål, hvilken besvarades med entusiastiska hurrarop samt beledsagades af fanfarer och kungssången, unisont afsjungen.

H. K. H. Kronprinsen utbragte härefter skålar för de främmande monarker, hvilkas länder voro representerade på utställningen, nämligen kejsarne af Tyskland och Ryssland samt konungen af Danmark, hvilka skålar följdes af de trenne ländernas nationalsånger.

På denna skål svarade tyske ministern i Stockholm von Reichenau, som på franska önskade konungen, drottningen, svenska folket och den nyöppnade utställningen lycka och framgång.

Härefter talade utställningsstyrelsens ordförande för kronprinsparet i följande ordalag:

"E. K. H. Kronprins-regent!

E. K. H. Kronprinsessa!

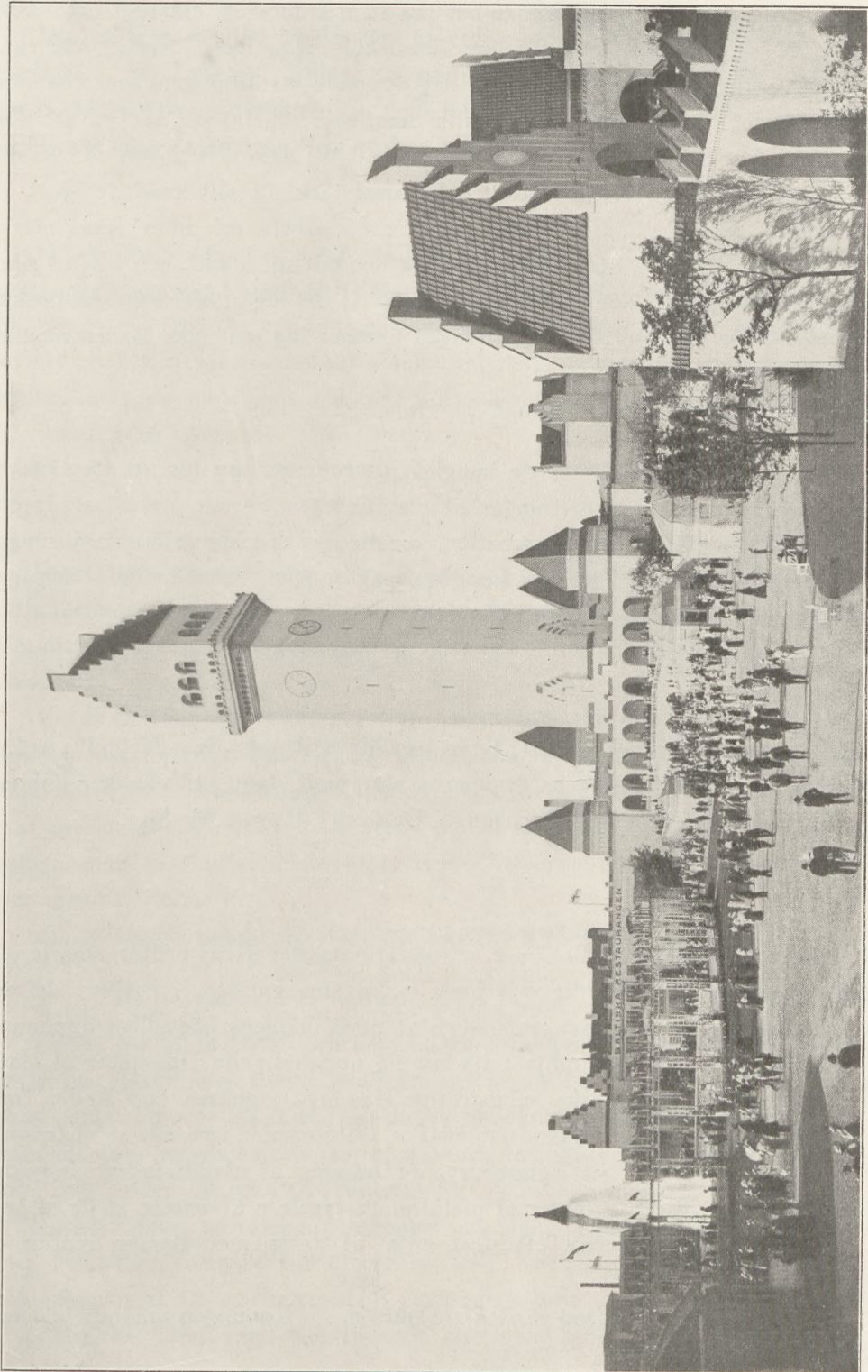
E. E. K. K. Högheter!

Jag har en kär plikt att å Baltiska utställningsstyrelsens vägnar fullgöra, då jag nu går att föreslå skålen för D. D. K. K. H. H. Kronprinsen och Kronprinsessan samt öfriga här närvarande medlemmar af konungafamiljen. Såsom jag redan där inne i Kongresshallen antydde har H. K. H. Kronprinsessan ägnat vår utställning ett rent personligt intresse, som, då det förenades med den fina förtrolighet med blomstrens rike som allt från barndomen i England har kännetecknat H. K. H., blef ursprunget till den täckaste delen på hela området, blomstergatan från industrihallen till kungliga paviljongen och berget. H. K. H. Kronprinsen är utställningens hedersordförande; men detta ingalunda blott till namnet utan har H. K. H. själf vid viktiga tillfällen ledt våra förhandlingar, äfven vid sammanträden hos sig i Stockholm, och i ömtåliga fall har utställningen — helst under förarbetenas ganska kinkiga skede — i hans personliga inflytelse haft en förmån, som icke kan nog högt uppskattas. Att E. K. H. härvid har handlat ur svensk fosterländsk synpunkt, det veta vi; vi känna hur omtanken om Sveriges ära och väl är ledstjärnan på hela E. K. H:s väg. Baltiska utställningens känslor af djup och varm tacksamhet ha nu blifvit ytterligare stegrade genom D. D. K. K. H. H:s beredvillighet att själfva komma hit på dess hedersdag och Kronprinsens nådiga redobogenhet att åt dess invigning gifva det konungliga inseglet.

För all vår samlade vördnad, kärlek och tacksamhet, anhåller jag i underdånighet att få gifva ett uttryck, då jag föreslår kronprinsparets skål.

Lefve kronprinsparet!"

Sedan lefveropen och fanfarerna förklingat, reste sig H. K. H. Kronprinsen och yttrade:

CENTRALGÅRDEN.

"Å släktingars och egna vägnar ber jag få framföra ett hjärtligt och varmt tack för de vänliga ord, hvarmed herr landshöfdingen nyss föreslog vår skål. Det är en verklig glädje att bese den i dag öppnade utställningen, som i sanning är en heder för Malmö stad och för alla dem, som arbetat på den på ett eller annat sätt. Jag tror, att tillfället är lämpligt att till dem alla, ingen nämnd och ingen glömd, nu uttala ett uppriktigt och varmt tack för allt hvad de gjort för utställningens tillkomst. Utan deras plikttrogna arbete och utan deras starka entusiasm hade Baltiska utställningen aldrig kommit till stånd, och i hvarje fall aldrig blifvit den fulländade skapelse den nu är. I det jag uttalar en varm önskan om framgång för den Baltiska utställningen tömmer jag mitt glas för densammas välgång.

Baltiska utställningens välgång!"

Sedan kaffe intagits, bröto de kungliga personerna upp för att företaga en kortare rond genom nya afdelningar af utställningen, såsom Malmö stads och Malmöhus läns utställningar, skogshallen, konsthallen och konstslöjdtställningen m. fl. Efter ett kortare besök i kungliga paviljongen, invid hvilken ekipagen mötte, lämnade de kungliga utställningen.

* * *

Kl. 4—6 eftermiddagen hölls i tyska utställningsbyggnadens festhall i anledning af den tyska afdelningens öppnande stor mottagning, till hvilken inbjudningar utfärdats af generalkommissarien, Geheimer Baurat Mathies.

* * *

Å länsresidenset gåfvo kl. 7,³⁰ e. m. utställningsstyrelsens ordförande, landshöfdingen grefve Dela Gardie och hans maka stor middag, i hvilken deltog samtliga de kungliga personer, som bevistat utställningens högtidliga öppnande, och till hvilken i öfrigt inbjudits i staden sig uppehållande ledamöter af statsrådet, riksmarskalken, danska ministrarne Hassing-Jørgensen och Rode, Danmarks, Tysklands och Rysslands ministrar i Stockholm, svenske ministrarne i Berlin, Köpenhamn och S:t Petersburg, de främsta af utställningens inbjudna hedersgäster samt representanter af utställningsstyrelsen äfvensom af de utländska utställningskommittéerna, ett stort antal af dessa med damer, inalles ett sjuttiootal gäster.

Under middagen föredrog värden ett från H. M. Konungen anländt telegram af följande lydelse:

"Landshöfdingen greve Dela Gardie, Malmö.

Drottningen och jag sända vårt hjärtliga tack för det vänliga hälsningstelegrammet. Jag beklagar lifligt, att min sjukdom hindrat mig att personligen öppna den Baltiska utställningen, men jag hoppas att under sommarens lopp få tillfälle besöka densamma och önskar utställningen all möjlig framgång.

Gustaf."

Omedelbart efter middagen blefvo de kungliga gästerna föremål för en lika vacker som ovanlig hyllning, i det att Malmöscouterna anordnat ett fackeltåg, som drog upp framför residenset, där lefverop höjdes för kronprinsparet, som utträdt på residensets altan för att mottaga hyllningen, och musik utfördes af scouternas egen musikkår. Under tiden hade utanför residenset samlats en folkmassa, som fyllde det stora torget.

* *

Samtidigt med middagen å residenset pågick i Knutssalen å rådhuset Malmö stads festbankett, i hvilken deltog omkring 400 damer och herrar och till hvilken inbjudits de af utställningens gäster, som icke erhållit inbjudan till middagen å residenset.

Vid banketten presiderade Malmö stadsfullmäktiges ordförande, doktor Edw. Lindahl, som, efter att hafva på franska hälsat gästerna välkomna, utbragte skålar först för H. M. Konungen och därefter, på franska, för de monarker, hvilka visat sin bevågenhet mot utställningen genom att tillåta sina folk att i densamma deltaga med särskilda afdelningar: tyske kejsaren, kejsaren af Ryssland och konungen af Danmark.

För gästerna talade därefter d:r Lindahl i följande ordalag:

"Mina damer och herrar!

Det är för Malmö stad och dess härvarande kvinnliga och manliga representeranter en oförliknelig tillfredsställelse att se så många framstående och högt ärade gäster hos oss tillstädes vid denna för oss malmöbor och, som vi våga tro, äfven för dem betydelsefulla och enastående festlighet. Fullbordadt står nu det verk, som under åratals varit föremål för så många omsorger, som vållat, jag fördöljer det icke, så många bekymmer och som, det vill särskildt jag icke förneka, ännu i sin fortgång och utveckling helt visst gömmer mera än en svårighet. Men känslan af att vi dock hunnit så långt som vi nu stå är i detta ögonblick så mäktig, så fullständigt behärskande allt i vår tanke och vårt hjärta, att det

må förlåtas, särskildt mig, att ögonblickets fröjd undertrycker skuggan af möjligen stundande besvärligheter och nu icke anade vidrigheter.

Det står helt säkert rätt lifligt för mera än en ibland oss, att det är ett djärft, ja kanske ett alltför djärft företag, på hvilket vår stad här gifvit sig in, och att det möjligen fordras en rätt långt drifven optimism för att kunna och vilja se endast lyckliga följder af detsamma. Men, när bragtes väl i denna

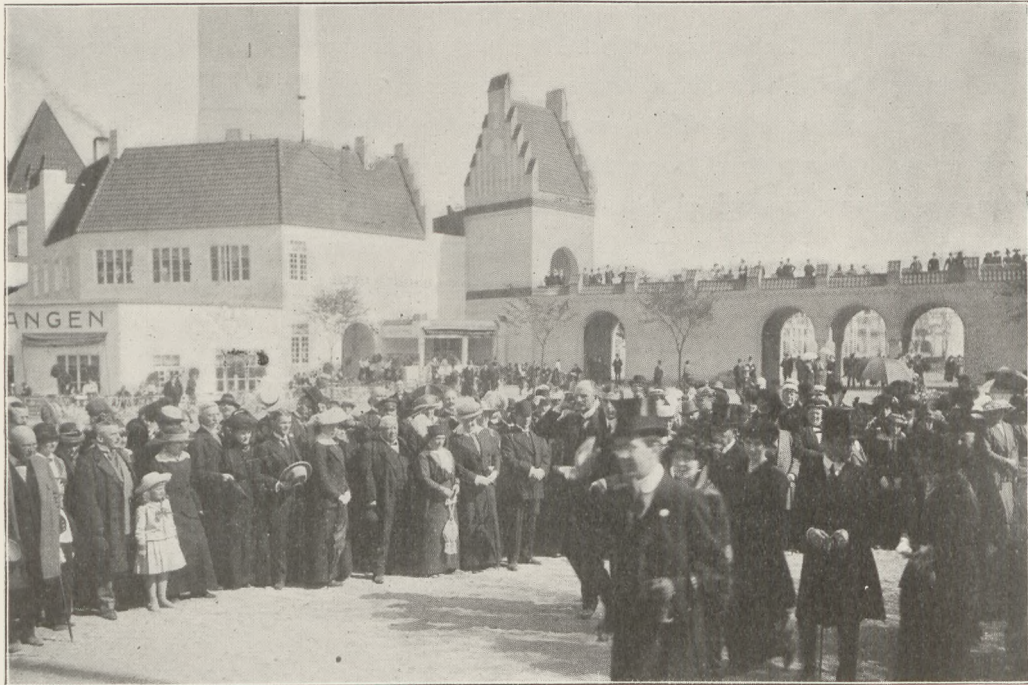

DE KUNGLIGAS MOTTAGANDE UTANFÖR TYSKA UTSTÄLLNINGEN.

betänksamhetens och vacklandets värld någonting fram, om man icke med frejdig blick och med full förtröstan till idéns bärkraft äfven i kommande tider med oförtruten kraft sökte realisera hvad man fullt och fast trodde skola blifva till bättnad för sitt folk, sitt land och sitt samhälle. Denna fulla öfvertygelse må vara min ursäkt, och mina medborgares villighet att med aldrig svikande redobogenhet stå utställningstankens främjare bi har varit och skall alltid blifva trösten äfven i möjligen kommande brydsamma stunder.

Den Baltiska utställningen har i sin grundidé städse varit ett fosterländskt företag. Det har för dess tillskyndare städse stått uppenbart, att i den fria täflan mellan de baltiska nationerna Sverige skulle med heder häfda sin ställning på det industriella och kulturella lifvets alla områden, och denna uppfattning har framför allt sporrat ansträngningarne.

Själfklart är däreft, att med denna fosterländska tanke också varit förknippad en bestämd förvissning, att den provins och enkannerligen det samhälle, inom hvars hank och stör detta storartade möte mellan de däri deltagande folken komme att äga rum, däraf skulle jämväl för sin egen del skörda all sköns båtad. Denna partikularistiska tanke är så naturlig och så rent mänsklig, att därom icke behöfver vidare ordas.

DE KUNGLIGA PÅ VÄG TILL DANSKA UTSTÄLLNINGEN.

Nu stå vi vid tröskeln till företaget och den lysande skara af främlingar från när och fjärran, som Malmö stad här i sin stolta Knutssal med fröjd ser samlad — och hvars talrikhet skulle varit ännu större, om utrymmet utan olägenhet det tillätit — synes oss malmöbor vara ett levande bevis därpå, att intresset för den Baltiska utställningen redan gripit vida omkring sig.

Så ha vi ju också att till vår stora fröjd se det stora skånska jubileumslandtbruksmötet i vår utställnings omedelbara närhet utbreda sina betydliga utställningsbyggnader och räkna som en väsentlig faktor i anslutningen till den Baltiska utställningen denna högt värderade medverkan. Dess här närvarande styrelse bringar jag och särskildt stadens varma tack för den välvilliga handräckningen.

Må det med dessa ord vara mig tillåtet att å stadens vägnar bära till alla våra svenska och danska vänner, som förstå det språk, jag nu talar, ett vördsam och hjärtligt tack för deras närvaro här.

Wir haben ja auch hochgeehrte und hochgeschätzte Gäste von der Süd- und Ostseite des Baltischen Meeres zu unserer grossen Freude hier anwesend. Ihr Interesse für unser echt germanisches Unternehmen haben Sie schon nach vielen Richtungen und auf verschiedene Weisen dargelegt. Es ist eine Wahrheit, hell wie das Sommerlicht, das, wie wir alle hoffen, in künftigen Tagen unsere weisse, schöne, von dem Genie des Architekten hervorgezauberte Ausstellungsstadt mild und warm bestrahlen wird, dass wir unseren deutschen und russischen, wie unseren dänischen Mithelfern unseres Unternehmens ausserordentlich vieles zu verdanken haben. Ihre grossartige Theilnahme hat den Glanz und den Zauber der Ausstellung vielfach erhöht. Und da jetzt auch eine sehr grosse Menge von diesen unseren Freunden mit ihrer Gegenwart dieses Festessen beehrt haben, bringe ich Ihnen in Namen der Stadt unseren aufrichtigen und herzlichen Dank.

Ett trefaldigt lefve för alla våra gäster.

De lefve!"

Å gästernas vägnar tackade först Geheimerat Ravené från Berlin, som i entusiastiska ordalag gaf uttryck åt sin beundran öfver det storverk, Malmö stad utfört i den nu öppnade utställningen. Särskildt ville han pointera, att bland de många utställningar han besökt denna vore den första, som kunde sägas vara färdig vid sitt öppnande. Talaren slöt sitt anförande med en skål för Malmö stad.

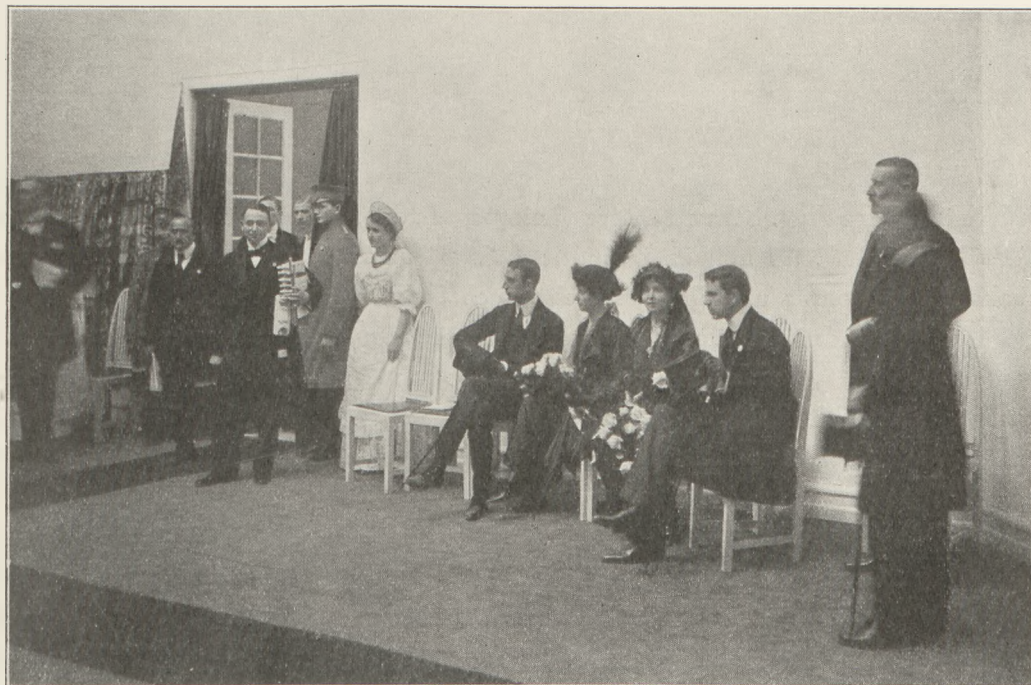
Danskarnes tack framfördes af direktören Benny Dessau från Köpenhamn, hvilken föreslog en skål för utställningsstyrelsen.

Främste närvarande medlemmen i styrelsen för Skånska jubileumslandtbruksmötet, vice ordföranden i Malmöhus läns hushållningssällskap, förste hofjägmästaren friherre Nils Trolle frambar slutligen sin hyllning och tacksamhet till utställningen och Malmö stad.

Påföljande dag, lördagen den 16 maj, ägnade de kungliga gästerna, efter att först hafva aflagt besök i konsthallen, hufvudsakligen åt att bese de utländska afdelningarne å utställningen.

Först besöktes den tyska afdelningen, där de kungliga mottogos och fördes ikring af tyske ministern von Reichenau och generalkommissarien Mathies.

De kungliga begåfvo sig därefter till "Danmarks hus", hvarest de mottogos af danska utställningskommittén, anförd af dess ordförande departementschefen H. Vedel. Till den officiella invigning af danska afdelningen, som nu ägde rum, hade "præsidenten og kommissariatet for Danmarks deltagelse i den Baltiske udstilling i Malmö" utfärdat ett större antal inbjudningar, och dessa hade hör-sammats af en mängd utaf utställningens hedersgäster och andra densamma när-

DE KUNGLIGA I RYSKA UTSTÄLLNINGEN.

stående personer. För de kungliga och ett mindre antal särskildt inbjudna gafs kl. 1 i generalkommissariens salong lunch, medan för öfriga gäster i "riddar-salen" serverades champagne och en rikhaltig buffet.

Efter att ytterligare hafva besett olika afdelningar inom den danska utställningen begåfvo sig de kungliga till ryska hallen, vid hvars ingång de mottogos af ryske ministern Nekljudov samt på ryskt manér bjödos salt och bröd. Den dyrbara duk, hvarpå detta frambars — förfärdigad i storfurstinnan Elisabets slöjdskola i Moskva — öfverlämnades till Kronprinsessan som gåfva. Vid ingången posterade kaukasier och mottagningshallen var prydd med dyrbara mattor, väfnader och vapen från Rysslands asiatiska besittningar. Under de kungligas besök spelade den i hallen placerade balalajkaorkestern en del gamla ryska melodier.

Kl. 7,³⁰ på aftonen gafs så för de kungliga i tyska hallens stora festsal en glänsande bankett, till hvilken af tyske generalkommissarien utfärdats inbjudningar till i allt 174 personer, och vid hvilken tyske ministern excellensen von Reichenau presiderade.

Skålar föreslogos vid middagen af excellensen von Reichenau för konungen af Sverige och af H. K. H. Kronprinsen för kejsaren af Tyskland, hvarefter telegram, undertecknade af excellensen von Reichenau, afsändes till de båda monarkerna.

* * *

Söndagen den 17 maj inleddes festligheterna med en af tyske konsuln i Malmö och fru Aug. Schmitz i öfre våningen af restauranten i tyska hallen gifven "Frühschoppen", till hvilken inbjudits ett stort antal damer och herrar, hufvudsakligen af svenska utställningsstyrelsen och tyska kommissariatet.

På förmiddagen ägde den ryska utställningens officiella invigning rum med en högtidlig akt, förrättad af ryska legationsprästerna i Stockholm och Köpenhamn, därvid efter den ortodoxa kyrkans uråldriga ritus Guds välsignelse nedkallades öfver den ryska afdelningen å utställningen, vigvatten stänktes öfver salarne och rummen och de viktigare utställningsföremålen, under det böner lästes och psalmer sjöngos.

På aftonen gafs i ryska afdelningens för tillfället rikt och synnerligen smakfullt dekorerade festsal middag för de kungliga gästerna och ett stort antal inbjudna. Middagen, under hvilken en från S:t Petersburg särskildt införskrifven orkester utförde en ljufligt smekande musik, serverades efter en matsedel, som med hänsyn till dess här ovanliga prägel torde böra återgifvas:

MENU.

Caviar et vodka
Borscht en tasse Piroshki
Sterlet et osetrina à la Russe
Filet de gelinottes à la Sibirienne
Selle d'agneau, pommes paillées,
Salade Laitue
Asperges en branches
Glace et fraises à la Suédoise.

Sedan kaffe intagits, lämnade de kungliga den ryska hallen och hemreste därefter med uppgående nattåget.

Måndagen den 18 maj var det Danmarks tur att utöfva värdskap, och detta skedde vid en i "Danmarks hus" gifven stor festbankett, till hvilken af danska kommissariatet inbjudits något öfver etthundra herrar. Middagen, vid hvilken ordföranden i danska utställningskommittén, departementschefen H. Vedel presiderade, serverades i den stora, högloftade "riddarsalen", och hade till densamma infunnit sig ett stort antal representativa danske män.

UTSIKT FRÅN "BERGET".

Efter det att de officiella skålarne för konungarne af Sverige och Danmark föreslagits, höll doktor Carl Herslow ett synnerligen uppmärksammat och med stort bifall mottaget tal af följande lydelse:

"Mina herrar!

Som ordförande i utställningsstyrelsens representationsutskott ber jag få bringa styrelsens tack för de vänliga ord, som yttrats om styrelsen och om dess verk. Kanske har jag mottagit uppdraget att här vara styrelsens tolk också därför att jag närmare än de flesta och sannolikt längre än någon närvarande

följt under egen lifserfarenhet relationerna mellan våra båda folk från de tidiga studentårens dagar och till nu, en tid, som börjar närma sig ett sekel.

Nej, kom ej med studenttågens ungdomsdrömmar, säger nog en och annan inom sig — drömmar flyta som strömmar. Det är sant: de *flyta*, men de äro därför inga rena överkligheter. Ungdomens rosiga drömmar hafva en verklighetsgrad redan därigenom, att de inverka på verkligheten ofta mer än vi äro medvetna om, och jag beklagar den individ liksom också det släkte, som icke fått med något af denna lifvande väggkost att *lefva* på, naturligtvis också att *tära* på under vandrigen framåt öfver en ofta torr och sandig väg.

Men drömmen äger äfven ett annat slags verklighet, blott måste vi göra klart för oss dess egendomliga art: drömmen utgår nog ofta från det, som ligger innerst i undermedvetandets djup, men den företer otydligare konturer än verkligheten och den känner ej till några svårigheter hvarken i rum eller i tid; de starkaste växlingar ske i drömmen lätt och utan tidsutdräkt. Verkligheten har ett annat förlopp: där följa aktion och reaktion, progress och regress, ofta i långa serier; idéernas gång genom tiden, historiens flod flyter långsamt, med våghöjder och vågdalar, men den flyter dock mot sitt mål. Och granska vi häfderna, skola vi finna, att folkens drömmar nästan alltid varit aningar, varit hägringar i nutiden af framtidens verklighet; blott har man oftast liksom vid alla hägringar misstagit sig om afståndet.

Mina herrar, Skåne är historiskt lika väl som geografiskt föreningslänken mellan Sverige och Danmark. Vi bo ju här hvarandra så nära, att vi nästan kunna titta och vinka till hvarandra, och vi här i Skåne ha ju våra ättartal, rötterna till våra stamträd genom seklerna inflätade djupt inne i båda folken. Både nabo-
skap och pietet mot fädrens minne bjuder oss därför att verkligen vara den länk som förenar. Den plikten både böra och vilja vi fylla. Därför gläder oss också allt som förenar, ängslar oss allt som söndrar. Och därför tacka vi ärligt Danmark och den danska utställningsstyrelsen för den välvilja, hvarmed de genast mottogo vår inbjudning att i år komma hit öfver, tacka för den präktiga, vackra och rika form, hvori de mött, för att till våra ögons fägnad och våra kunskapers ökande visa oss, hvad deras industri och deras konst har ypperst. De ha därigenom gjort en kraftig insats i det sträfvande, som vill föra oss hvarandra närmare; jag är viss, att denna årets stora tilldragelse skall lysa upp, klara upp himlen öfver Öresund och jaga bort de molnbildningar, som nyligen hotade att skocka sig öfver dess leende yta.

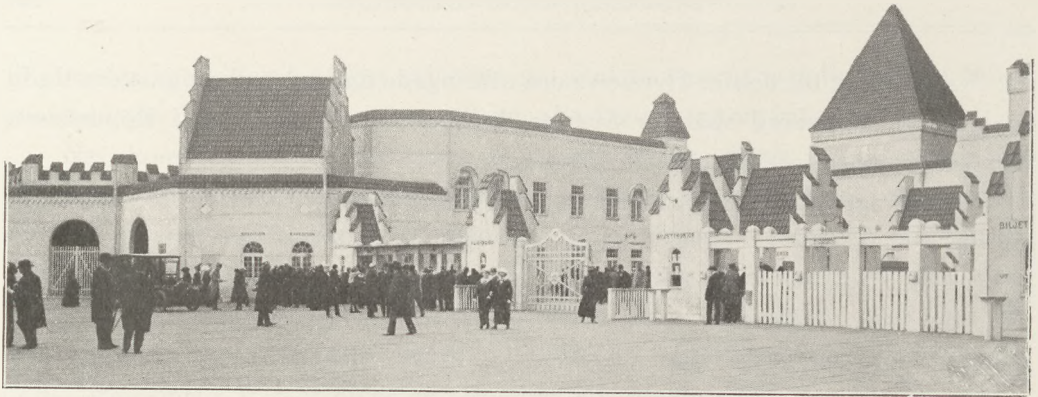
Med tack för att de *här i år* velat komma till oss och med tack för att vi *här i dag* fått komma till dem, utbringar jag med ett fyrfaldigt leve skålen för den danska utställningen och denna utställnings styrelse."

I anslutning till doktor Herslows ord utbringade danske inrikesministern Rode en hjärtligt motiverad skål för Sverige, hvarpå svenske envoyén i Köpenhamn Günther svarade med en skål för Danmark.

Talens rad afslutades af professor Lehmann med ett tal för Nordens fria kultur.

* *
*

Serien af festligheter i anledning af utställningens öppnande afslöts med en tisdagen den 19 maj af utställningsstyrelsens ordförande, landshöfdingen greve Dela Gardie och hans grefvinna å länsresidenset gifven middag för ett sextiotal inbjudna, bland hvilka märktes de främsta representanterna för Tysklands, Danmarks och Rysslands utställningskommittéer samt ett antal medlemmar af svenska styrelsen och andra, som på ledande platser varit verksamma för utställningen.

HUFVUDENTRÉN TILL UTSTÄLLNINGEN.

INTRÄDESREGLEMENTE, BESÖKANDE M. M.

AF NILS HOLMBERG.

I det budgetsförslag, som fanns intaget i den förberedande utställningskommitténs framställning af den 5 november 1910 till Kungl. Maj:t, hade entréinkomsterna beräknats till 900,000 kr. Då ny stat sedermera uppgjordes, ökades beloppet till 1,200,000 kr. De närmare bestämmelserna om inträdesafgifterna till utställningen blefvo, sedan finans- och förvaltningsutskotten granskat det af kommissariatet upprättade förslaget, fastställda af utställningens styrelse den 20 september 1913 genom följande:

Inträdesreglemente ¹⁾.

Inträdesbiljetter.

Besökande vare, innan kontrollgrinden passeras, försedd med tjänstemärke, abonnementskort eller annan inträdesbiljett, på sätt här nedan säges.

Tjänstemärke bäres fullt synligt.

Biljett, berättigande till ett besök å utställningen — hvilken biljett genom perforering är delad i två delar — makuleras af kontrollören genom ena delens fränskiljande, medan kvarvarande delen skall förvaras för att vid anfordran uppvisas.

¹⁾ I det ursprungligen fastställda reglementet vidtogos en del smärre ändringar. Reglementet återgifves därför här ofvan i dess slutgiltiga lydelse.

A. Tjänstemärke.

Tjänstemärken, berättigande till fritt tillträde å utställningen, utlämnas af generalkommissarien till utställningens styrelse- och utskottsledamöter samt dess tjänstemän och betjänte äfvensom gruppkommissarier.

B. Dagbiljett.

Biljett, berättigande till ett besök å utställningen, tillhandahålles uti utställningens biljettkontor samt å försäljningsställen i staden till ett pris af 1 krona för äldre och 50 öre för barn under 12 år samt efter utställningshallarnas stängning till hälften af angifna pris.

Biljett, gällande fyra dagar å rad, kostar 3 kronor för äldre och 1 krona 50 öre för barn under 12 år.

Biljett, gällande under landtbruksmötetiden (den 15—21 juni), kostar 5 kronor för äldre och 2 kronor 50 öre för barn under 12 år.

Föreningar, hvilkas medlemmar till ett antal af minst 100 personer samtidigt besöka utställningen, erhålla efter rekvisition å utställningsbyrån nedsättning i ofvannämnda dagsentréafgift med 30 % (således 70 öre för äldre och 35 öre för barn).

Arbetsgifvare, som för sin till minst 20 personer uppgående arbetspersonal löser biljett för besök viss dag, erhåller samma prisnedsättning som föreningar.

Vid särskilda tillfällen, såsom kongresser, hela skolors eller skolklassers besök m. m., kan nedsättning i afgiften eller ändring af eljest gällande inträdesbestämmelser medgifvas.

För arbetare, hvilka med statsunderstöd besöka utställningen, är inträdesafgiften för ett besök 25 öre. Samma afgift gäller äfven för manskap af armén och flottan i uniform med befäl.

C. Frikort.

Fritt inträde å utställningen lämnas utställare samt, efter generalkommissariens pröfning på framställning af utställare, till dennes vid utställningen behöfliga personal, dock i regel till högst två personer för hvarje särskild utställning.

Obs! Frikort skall vara anbragt å en *fotografi* af innehafvaren.

De enskilda utställarna i kollektivutställningarna inom grupp 19 hemslöjd och konstslöjd äga icke rätt till frikort, men få lösa specialkort.

D. Specialkort.

Använder utställare flera än två biträden vid sin utställning, äger han rätt att efter generalkommissariens pröfning lösa personliga å fotografi anbragta specialkort, gällande för hela utställningstiden, till ett pris af 5 kr. för hvarje person.

Därest ombyte af personal sker, skall kortet ofördröjligen återlämnas till utställningsbyrån, som, om så behöfves, gratis tillhandahåller ett annat, å den nye innehafvarens fotografi anbragt specialkort.

Dylika kort lämnas, som ofvan nämnts, äfven till vissa utställare inom kollektivutställningar i grupp 19.

Innehafvare af restaurant, förfriskningsställe, kafé och förlustelokal äger lösa å fotografi anbragt specialkort för sig och sina å utställningen behöfliga biträden till ett pris af 5 kronor för hvarje person; och gälla för dessa samma föreskifter, som ofvan stadgats rörande ofriga specialkort.

E. Abonnementskort.

Abonnementskort tillhandahållas till ett pris af 20 kronor. Hvarje kort, som i anslutning till sådant abonnementskort löses för vuxen hemmaboende familjemedlem, kostar 12 kronor. För barn under 12 år är priset 5 kronor.

Abonnementskort utställas på viss person och anbringas å dennes fotografi, hvilken skall vara tagen under de senaste tre åren. Detsamma gäller under hela utställningstiden med rätt till inträde på utställningen under den tid densamma varar med undantag af invigningsdagen före kl. 5 e. m. och möjligen ytterligare någon eller några dagar under utställningstiden.

Abonnementskort till nedsatt pris af 10 kronor för tjänstemän, biträden, arbetare eller tjänstefolk, manliga och kvinnliga, hvilka åtnjuta en inkomst icke öfverstigande 3,000 kronor, utlämnas efter rekvisition af chefer och principaler, hvarvid äfven abonnementskort till nedsatt pris af 10 kronor få rekvideras för de anställdas hemmaboende familjemedlemmar (man, hustru eller vuxna barn, hvilkas inkomst icke uppgår till 3,000 kronor).

Vid förvaltningsutskottets sammanträde den 7 februari 1914 har beslutats sådan ändring i det för Baltiska utställningen antagna inträdesreglementet, att samma berättigande till erhållande af abonnementskort till nedsatt pris, som medgifvits vid rekvisitioner af chefer och principaler för tjänstemän, biträden m. fl. samt deras hustrur och hemmavarande vuxna barn, hvilkas årsinkomst ej uppgår till 3,000 kronor, skall inträda äfven då rekvisitioner af föreningar eller sammanslutningar af bestående, ej tillfällig natur göres på en gång af minst 100 abonnementskort och likvid för dessa samtidigt med rekvisitionen erlägges, samt den, som för vederbörande förenings räkning underskrifvit rekvisitionen, afgifvit försäkring därom, att de personer, åt hvilka kort rekvideras, tillhöra föreningen eller äro gifta med eller barn till föreningsmedlem, äfvensom att icke någon af dem har högre årsinkomst än 3,000 kronor.

F. Presskort.

Journalister, bosatta i Malmö, erhålla frikort till utställningen genom att den redaktion, hos hvilken de äro anställda, eller den pressförening, till hvilken de höra, i sådant ärende med insändande af resp. persons fotografi hänvänder sig till utställningens presskommisarie.

Korrespondenter till in- och utländska tidningar och tidskrifter äfvensom journalister i öfrigt, hvilka ämna besöka utställningen för att lämna redogörelse för densamma, äga att personligen legitimera sig å utställningens pressbyrå för erhållande af frikort, gällande för viss uppgifven tid.

* *
*

Utställningens förvaltningsutskott äger rätt att i samråd med finansutskottet undantagsvis höja eller sänka samtliga ofvan angifna afgifter.

* *
*

Frikort, specialkort, abonnementskort och presskort, hvilka skola vara försedda med generalkommisariens och innehafvarens namnteckning, uppvisas vid de särskilda ingångar, som äro afsedda för innehafvare af dylika kort, likasom ock närhelst vid utställningen anställd kontrollant därom anhåller.

Frikort, specialkort, abonnementskort och presskort äro personliga och få på inga villkor användas af någon annan än den, på hvars fotografi kortet är anbragt.

Missbruk af kort medför dettas förlust och innehafvarens aflägsnande från utställningen.

Leverantörer.

Utställare eller innehafvare af restaurang och dylikt inom utställningen erhålla för sina leverantörer eller andra personer, som hafva att regelbundet för dem utföra något arbete

inom utställningsområdet, fritt tillträde från kl. 6 till kl. $\frac{1}{2}$ 10 f. m. förmedelst nummerbrickor, hvilka erhållas vid inträdet och återlämnas vid utgåendet. Dylig person vare skyldig att före kl. 10 f. m. hafva lämnat utställningsområdet; i annat fall har han att erlægga den för dagen gällande inträdesavgiften.

* *
*

Återförsäljare erhålla vid samtidigt köp af minst 100 inträdesbiljetter en rabatt af 5 %.

Konsthallen.

Biljett, gällande för ett besök i konsthallen, kostar måndagar 1 krona för äldre och 50 öre för barn under 12 år samt öfriga dagar 50 öre för äldre och 25 öre för barn under 12 år.

Abonnementskort till konsthallen, gällande för hela utställningstiden, tillhandahållas till pris af 5 kronor för äldre och 2 kronor 50 öre för barn under 12 år.

Innehafvare af abonnementskort till utställningen och presskort samt utställare inom konsthallen hafva fri entré till denna hall.

I öfrigt äger generalkommissarien att i samråd med chefen för konstafdelningen medgifva modifikationer i de för tillträde till konsthallen i allmänhet gällande bestämmelserna.

* *
*

För besök å utställningen voro utfärdade dessa

Ordningsföreskrifter och underrättelser för utställningsbesökande.

Ingångar till utställningen äro anordnade vid viadukten (hufvudentreén, uppfart äfven för spårvagnar och automobiler); vid Malmö—Ystadbanans anhaltstation vid nöjesfältet, där äfven trappa upp till viadukten anbragts och genomfartsväg under viadukten ut till landtbruksmötet anordnats; vid Pildammsvägen samt vid Roskildevägen, till hvilken ingång hästäkdon hänvisas. Ingångarna äro öppna från kl. 9 f. m. till kl. 12 midnatt. Efter utställningens stängningstid få dess portar öppnas endast för utgående.

Utställningens expedition och kassakontor äro belägna omedelbart till vänster vid hufvudentreén. Öppna kl. 9 f. m.—7 e. m. Tombolavinster inlösas kl. 10 f. m.—2 e. m. Utbetalningar ske kl. 11 f. m.—1 e. m.

Danska, tyska och ryska utställningarnas byråer äro belägna i resp. länders utställningsbyggnader.

Utställningens pressbyrå är belägen strax till vänster om hufvudentreén.

Utställningens officiella katalog öfver industriafdelningen förefinnes i en svensk upplaga å 1 kr., omfattande samtliga fyra deltagande länders utställare, och en mindre, tysk upplaga å 50 öre, omfattande endast svenska utställare. Katalogerna försäljas vid samtliga entréer, å en mängd platser å utställningen, hvarom anslag meddela, samt i boklådor, m. fl. ställen.

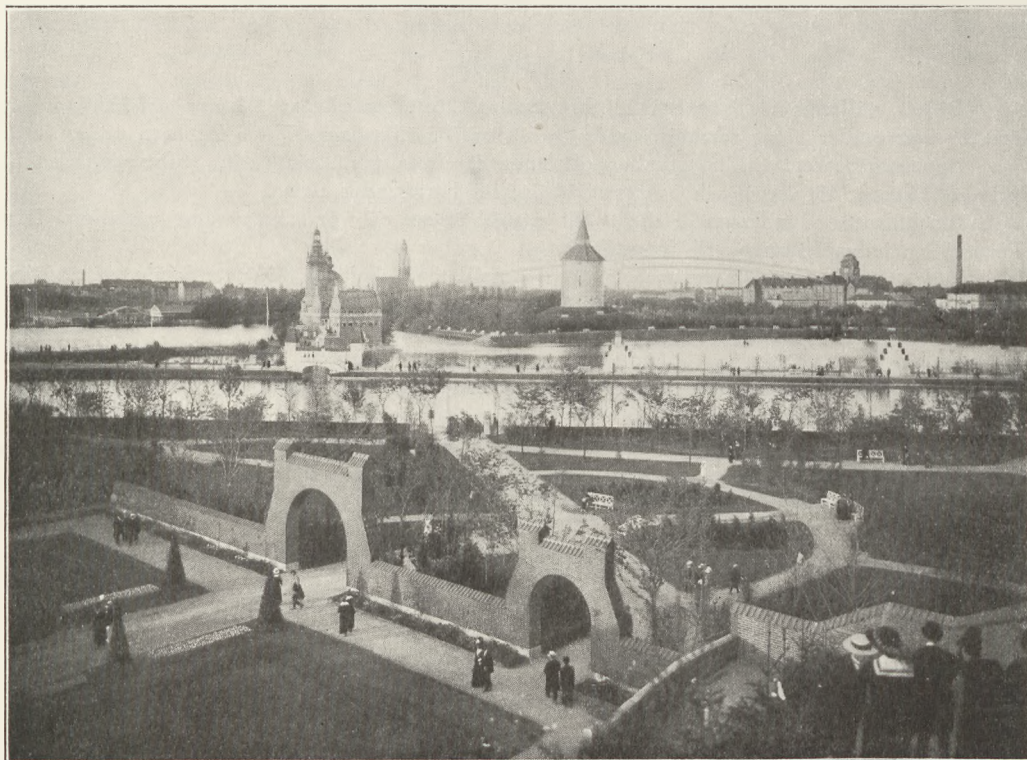
Öfver konstafdelningen finnes särskild katalog.

Officiell vägvisare öfver Malmö och utställningen förefinnes likaledes å svenska och tyska språken å 1 krona för hvardera upplagan. Vägvisaren försäljes å samma ställen och platser som katalogen.

Särskild *plankarta öfver utställningen* är till salu å 25 öre.

Postanstalt, benämnd Malmö—Baltiska Utställningen, är belägen i omedelbar närhet af huvudentrén, strax till vänster å förgården. Vid postanstalten, som under utställningstiden är öppen söckendagar kl. 9 f. m.—7 e. m. samt sön- och helgdagar kl. 10—11 f. m. och 1—3 e. m., mottagas alla slag af försändelser (äfven telegrampostanvisningar).

Post aflämnas till postanstalten alla dagar kl. 9 f. m. och 2 e. m. samt söckendagar dessutom kl. 6,45 e. m. Post afhämtas från postanstalten söckendagar kl. 2, 4,45, 6,45 och 7,50 e. m. samt sön- och helgdagar kl. 11 f. m., 2 och 3 e. m.

BALTISKA PARKEN.

Brefbäring från postanstalten verkställes i två turer under söckendagar, med början omkring kl. 9,30 f. m. och 2,30 e. m., samt i en tur under sön- och helgdagar, med början omkring kl. 9 f. m.

Vid postanstalten är anordnad postsparbanksrörelse jämte sparmärkesförsäljning.

Breflådor äro uppsatta å flera ställen inom utställningen.

Telegraf- och telefonstation finnes till vänster innanför huvudentrén (bredvid postkontoret). Stationen är öppen kl. 9 f. m.—9 e. m. alla dagar.

Telefonkiosker finnas uppställda:

utanför Baltiska restauranten;

på fältet för enskilda paviljonger;

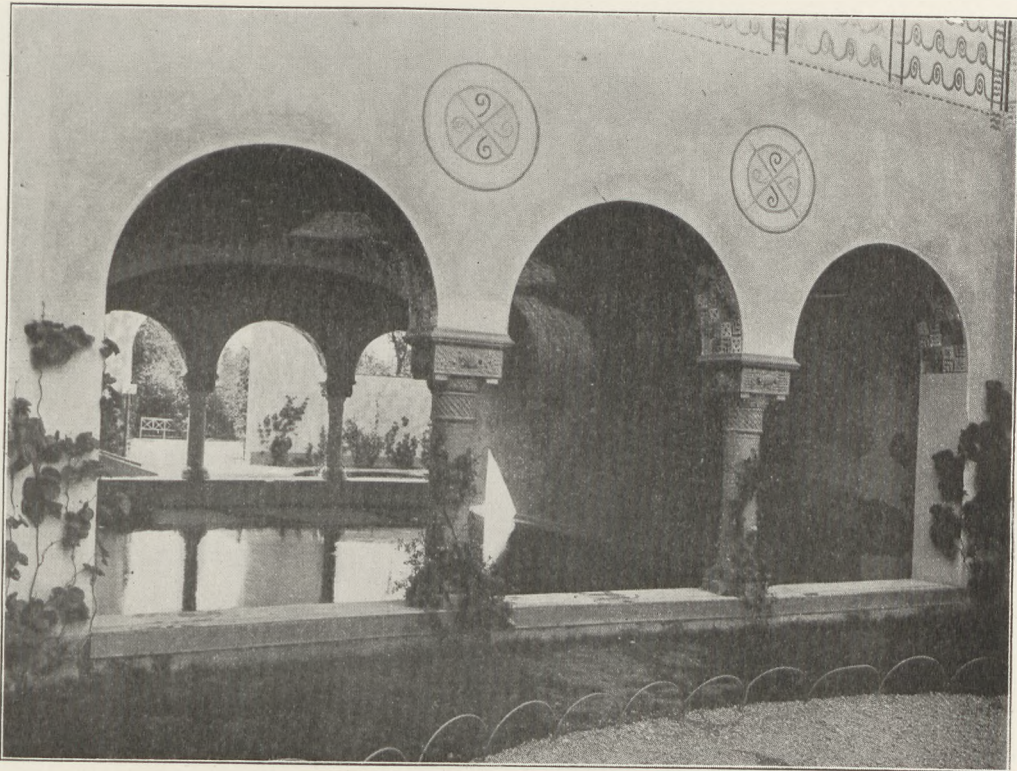
vid krematoriet;

på nöjesfältet;

vid Årsta och

vid vattentornet.

Telefonautomater förefinnas i:
 Arkadkaféet;
 Baltiska restaurantens tambur;
 Hufvudrestaurantens tambur (2 st.);
 Industrihallen (2 st.);
 Konsthallen;
 Maskinhallen och
 Sjöpaviljongens tambur.

"DROPPGROTTAN".

Skandinaviska Kredit-Aktiebolagets afdelningskontor (till höger om hufvudentrén, vid Stora tornet).

Giro- och sparkasseräkningar; försäljning och inlösen af checker och postväxlar på in- och utlandet; utbetalningar å resekreditiv; växling af utländskt mynt.

Penningar och värdesaker mottagas till förvaring i brand- och dyrkfritt kassahalf.

Kassaexpeditionen hålles t. v. öppen kl. 10 f. m.—1,30 e. m. samt kl. 3—5 e. m.

Depositionshalfvet är dessutom för fackinnehafvare tillgängligt $\frac{1}{2}$ timma före hallarnas öppnande om morgonen och efter deras stängande på aftonen.

Polisstationen, till höger innanför hufvudentrén, är öppen hela dygnet.

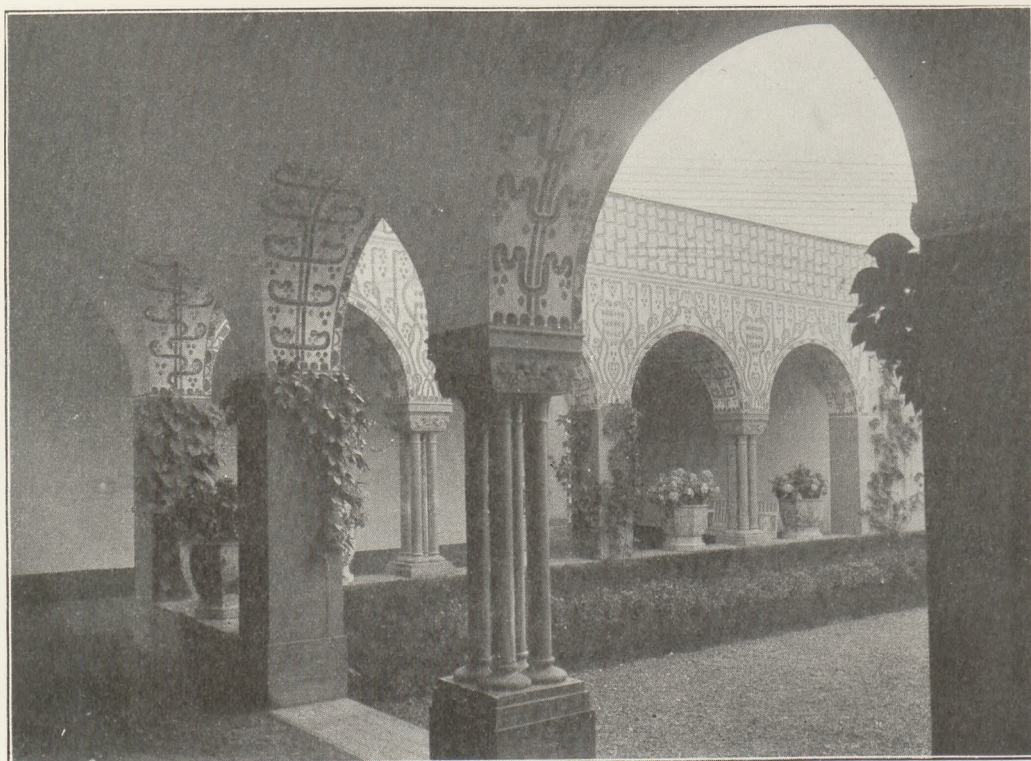
Utställningens vakt- och renhållningsexpedition är belägen till höger om hufvudentrén.

Utställningsområdet är tillgängligt för allmänheten från kl. 9 f. m. *Utställningshallarna* stängas vid mörkrets inbrott, till en början kl. 7,30 e. m. 20 minuter före stängningstiden tillkännagifves denna genom ringning i hallarna.

Utställningsföremålen få icke vidröras, ej heller aftecknas eller efterbildas utan utställarens skriftliga medgifvande.

Monopol å fotografering vid Baltiska utställningen är af utställningsstyrelsen lämnadt åt hoffotografen A. W. Rahmn, Malmö, till hvilken alltså en hvar, som önskar fotografering af utställda föremål eller vyer inom utställningsområdet, äger att hänvända sig.

Yrkes- eller amatörfotograf må efter den 15 juli införa kamera intill 8×8 cm. plåtstorlek; dock skall han före inträdet vid hufvudentrén lösa särskildt pass för en afgift af 5 kronor. Fotograf må dock icke själf eller genom andra till försäljning reproducera af honom

"GULA GÅRDEN".

inom utställningen tagna fotografier och plåtar samt ej fotografera monter utan ägarens tillstånd.

Blomstergatan och parken med angränsande områden afstängas för allmänheten kl. 8 e. m.

De af utställningens restaurationer, som äga rättighet till servering af spirituosa, äro öppna till kl. 12 e. m. Vin- och ölrestauranter hållas öppna till kl. 11 e. m.

Resebyrå är af Nordisk Resebureau anordnad å Turist- och idrottsutställningen i industrihallen och är öppen hela dagen. Byrån meddelar upplysningar och mottager beställningar å biljetter. Språkkunniga ciceroner stå genom byrån till tjänst mot ersättning efter bestämda tariffpriser.

Besökande uppmanas i ordningens intresse att noga följa de anvisningar och beakta de tillsägelser, som af den uniformsklädda vaktpersonalen gifvas.

Garderob finnas på många platser å utställningen, såsom vid hufvudentrén (till höger om ingången), i kongresshallen, i konsthallen, i samtliga restauranter, å nöjesfältet

vid bergbanan, vid dansbanorna, vid konfettibanan m. fl. ställen. För förvarandet af besökandes tillhörighet beräknas 10 öre å alla platser utom i konsthallen, där käpp e. d. ej får medtagas. För käpp, paraply, parasoll e. d. erlägges där 2 öre, för annan besökandes tillhörighet 10 öre.

Rak- och frisørsalongen, belägen till höger om hufvudentrén, är öppen söckendagar kl. 8 f. m.—8 e. m., lördagar dessutom till kl. 9,30 e. m., samt sön- och helgdagar kl. 8—11 f. m.

Toaletter äro anordnade vid hufvudentrén (till höger om ingången), i restauranterna (i Baltiska restauranten en särskild för allmänheten), under Malmö stads utställning, vid

STORSJÖN.

industrihallen, vid kongresshallen, vid maskinhallen, i parken nära Årsta, vid krematoriet, i konsthallen, i Årstabyggnaden, å nöjesfältet vid bergbanans båda kortsidor, vid konfettibanan m. fl. ställen, hvarom anslag angifva. Afgift för begagnandet af W. C. 10 öre, för tvättning 10 öre; å hufvudrestauranten 10 öre för W. C., tvättning fri.

Barnvagnar få å utställningsområdet medhafvas intill kl. 6 e. m. Invigningsdagen och vid andra tillfällen, då särskildt därom meddelas, få dylika vagnar ej medföras till utställningsområdet. I hallarna få barnvagnar ej införas.

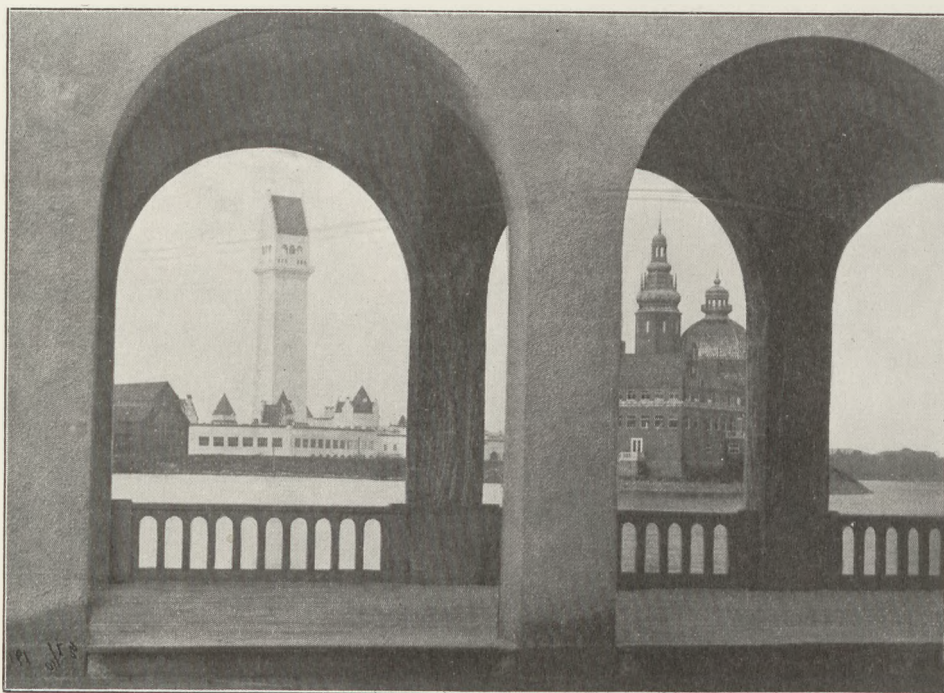
Tobaksrökning är inom utställningsbyggnaderna strängeligen förbjuden. Utställningen förväntar sig allmänhetens benägna medverkan till förbudets absoluta uppehållande.

Cyklar få icke åt utställningsområdet införas. Stall för cyklar äro anordnade vid ingångarna från Roskildevägen och Pildammsvägen, där de kunna aflämnas mot en afgift af 25 öre pr styck.

Hundar få under inga omständigheter medtagas inom området.

Utställningsfältet var tillgängligt för allmänheten från kl. 9 f. m.—kl. 12 midnatt. Hallarna öppnades kl. 10 f. m. och stängdes vid mörkrets inbrott, senast dock kl. 7,30 e. m. Biljettförsäljningen till själva området upphörde kl. 11 e. m., och efter kl. 11,30 e. m. hade innehafvare af utställare- och abonnementskort ej tillträde till fältet.

Alla kort och rabattbiljetter utfärdades och försåldes vid olika afdelningar å utställningens expedition och kassakontor, vilka förestodos af kamreraren.

ARKADPARTI.

Dags- och kvällsbiljetter etc. såldes från särskilda kiosker, hvaraf fyra voro anordnade vid hufvudentrén, en vid Baltiska hållplatsen, en vid Pildammsvägen och sedermera en vid Roskildevägen. I allmänhet voro endast två kiosker öppna vid hufvudentrén. Vid Baltiska hållplatsen omhänderhades biljettförsäljningen af Malmö—Ystads Järnvägs Aktiebolag. För biljettförsäljningen i konsthallen och Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags biograf — öppen kl. 12—6 e. m. — voro särskilda anordningar vidtagna. Å utställningens expedition användes såväl manliga som kvinnliga biträden, men vid biljettförsäljningen från kioskerna etc. var endast kvinnlig personal anställd. Tjänstgöringen var så fördelad, att vederbörande åtnjöt särskild middagsledighet och dessutom vissa fridagar.

Af följande tabla framgår det för hvarje dag försälda antalet entrébiljetter af olika slag.

Datum	Antal sålda biljetter									S:a	
	Ö 5:—	Ö 2:50	Ö 2:—	Ö 1:—	—	—	—	—	S:a	Kronor	öre
Fred. d. 15 maj	457	12	881	37	—	—	—	—	1,387	4,114	—
Lörd. „ 16 „	—	—	1,634	63	—	—	—	—	1,697	3,331	—
S:a	457	12	2,515	100	—	—	—	—	3,084	7,445	—
	J 1:—	K 0:50	O 0:50	P 0:25	L 0:70	M 0:35	N 0:25	X 0:50	S:a	Kronor	öre
Lörd. d. 16 maj	887	64	—	—	—	—	—	—	951	919	—
Sönd. „ 17 „	6,514	1,318	2,166	267	500	—	23	—	10,788	8,678	50
Månd. „ 18 „	1,825	91	487	39	—	—	23	—	2,465	2,129	50
Tisd. „ 19 „	1,567	73	443	22	—	—	23	—	2,128	1,836	25
Onsd. „ 20 „	1,658	102	757	29	—	—	—	—	2,546	2,094	75
Torsd. „ 21 „	6,208	949	1,795	198	—	—	—	—	9,150	7,629	50
Fred. „ 22 „	1,901	67	614	23	49	—	19	—	2,673	2,286	30
Lörd. „ 23 „	2,500	165	610	21	—	—	—	—	3,296	2,892	75
Sönd. „ 24 „	6,678	1,055	2,191	257	72	28	—	—	10,281	8,425	45
Månd. „ 25 „	1,605	49	109	4	90	—	66	—	1,923	1,764	50
Tisd. „ 26 „	1,503	44	164	3	—	—	40	—	1,754	1,617	75
Onsd. „ 27 „	1,612	47	124	3	—	—	10	—	1,796	1,700	75
Torsd. „ 28 „	1,203	49	371	37	—	—	177	—	1,837	1,466	50
Fred. „ 29 „	1,618	40	379	3	—	—	177	—	2,217	1,872	50
Lörd. „ 30 „	2,731	377	2,056	186	281	—	46	—	5,677	4,202	20
Sönd. „ 31 „	13,391	2,366	2,548	342	22	—	—	—	18,669	15,948	90
Månd. „ 1 juni	11,539	1,707	2,241	294	484	—	—	—	16,265	13,925	30
Tisd. „ 2 „	3,042	261	555	35	34	—	30	—	3,957	3,490	05
Onsd. „ 3 „	2,714	241	553	40	—	—	345	—	3,893	3,207	25
Torsd. „ 4 „	1,934	123	530	31	—	—	39	—	2,657	2,278	—
Fred. „ 5 „	3,092	238	631	43	497	—	125	—	4,626	3,916	40
Lörd. „ 6 „	2,975	274	1,762	120	76	—	182	—	5,389	4,121	70
Sönd. „ 7 „	8,857	1,407	2,417	340	1,074	41	68	133	14,337	11,703	65
Månd. „ 8 „	2,524	148	366	21	—	—	344	348	3,751	3,046	25
Tisd. „ 9 „	2,199	169	394	40	147	—	641	85	3,675	2,796	15
Onsd. „ 10 „	2,146	219	717	64	25	—	137	44	3,352	2,703	75
Torsd. „ 11 „	2,499	171	679	39	604	—	321	47	4,360	3,460	30
Fred. „ 12 „	2,528	170	808	51	—	—	213	36	3,806	3,101	—
Lörd. „ 13 „	3,334	247	1,836	102	1,010	7	156	51	6,743	5,174	95
Sönd. „ 14 „	9,907	1,535	2,286	364	1,729	102	108	12	16,043	13,187	50
Månd. „ 15 „	3,776	367	834	59	8	—	70	7	5,121	4,417	85
Tisd. „ 16 „	4,784	319	1,920	88	1,198	—	479	55	8,843	6,911	35
Onsd. „ 17 „	6,210	435	3,145	139	644	12	272	26	10,883	8,570	75
Torsd. „ 18 „	5,356	343	1,399	54	813	6	157	17	8,145	6,859	45
Fred. „ 19 „	5,498	302	1,963	85	681	2	76	7	8,614	7,151	65
Lörd. „ 20 „	8,140	576	3,606	215	1,673	97	149	21	14,477	11,537	55
Sönd. „ 21 „	15,218	1,686	3,848	412	1,083	26	305	1,065	23,643	19,463	95
Månd. „ 22 „	5,452	397	643	55	212	—	460	25	7,244	6,261	65
Tisd. „ 23 „	4,066	270	2,500	289	386	—	413	21	7,945	5,907	20
Onsd. „ 24 „	7,337	1,084	1,755	226	—	—	134	—	10,536	8,846	50
Torsd. „ 25 „	4,475	400	915	132	575	—	116	62	6,675	5,628	—
Fred. „ 26 „	4,247	297	1,081	49	958	—	283	28	6,943	5,703	60
Lörd. „ 27 „	4,897	320	1,808	111	808	2	88	12	8,046	6,583	05
Sönd. „ 28 „	8,670	1,120	1,629	222	529	6	772	40	12,988	10,685	40
Månd. „ 29 „	4,204	338	1,061	102	674	—	411	80	6,870	5,543	55
Tisd. „ 30 „	2,998	227	596	43	—	—	171	39	4,074	3,482	50
Trpt	208,019	22,247	59,292	5,299	16,936	329	7,669	2,261	322,052	265,131	35

Datum	Antal sålda biljetter										S:a	
	J	K	O	P	L	M	N	X	S:a	Kronor	öre	
	1:—	0:50	0:50	0:25	0:70	0:35	0:25	0:50	S:a			
Trpt	208,019	22,247	59,292	5,299	16,936	329	7,669	2,261	322,052	265,131	35	
Onsd. d. 1 juli	2,995	292	857	45	621	—	163	10	4,983	4,061	20	
Torsd. " 2 "	3,021	235	712	38	546	30	229	52	4,863	3,979	95	
Fred. " 3 "	3,052	217	920	49	532	15	672	1,074	6,531	4,715	40	
Lörd. " 4 "	4,453	287	1,628	169	195	18	384	85	7,219	5,734	05	
Sönd. " 5 "	8,835	1,228	1,531	118	1,055	31	167	148	13,113	11,109	10	
Månd. " 6 "	4,667	548	1,428	195	429	28	510	99	7,904	6,190	85	
Tisd. " 7 "	3,896	376	792	46	—	—	595	610	6,315	4,945	25	
Onsd. " 8 "	3,389	280	920	108	152	—	1,300	565	6,714	4,729	90	
Torsd. " 9 "	3,452	323	624	39	761	—	454	66	5,719	4,614	45	
Fred. " 10 "	3,256	247	1,031	70	140	3	180	552	5,479	4,332	55	
Lörd. " 11 "	7,506	487	2,121	209	1,690	152	312	550	13,027	10,451	45	
Sönd. " 12 "	11,119	1,478	2,587	401	77	3	138	173	15,976	13,427	70	
Månd. " 13 "	5,301	519	1,576	217	35	—	302	34	7,984	6,519	75	
Tisd. " 14 "	4,965	419	758	132	779	14	234	30	7,331	6,210	20	
Onsd. " 15 "	3,874	314	772	173	100	—	106	34	5,373	4,573	75	
Torsd. " 16 "	3,834	279	727	61	508	18	45	8	5,480	4,729	40	
Fred. " 17 "	3,728	263	879	100	430	—	405	516	6,321	4,984	25	
Lörd. " 18 "	5,085	404	1,697	211	944	100	369	426	9,236	7,189	30	
Sönd. " 19 "	9,820	1,320	2,138	435	312	16	52	11	14,104	11,900	25	
Månd. " 20 "	5,446	574	1,591	191	117	—	7	—	7,926	6,659	90	
Tisd. " 21 "	3,981	287	651	57	—	—	158	20	5,154	4,513	75	
Onsd. " 22 "	3,169	192	585	54	16	—	544	11	4,571	3,723	70	
Torsd. " 23 "	2,784	150	316	22	—	—	69	3	3,344	3,041	25	
Fred. " 24 "	3,127	188	599	29	212	—	62	6	4,223	3,694	65	
Lörd. " 25 "	4,932	381	1,468	112	185	52	11	32	7,173	6,050	95	
Sönd. " 26 "	10,596	1,536	1,325	170	164	—	—	—	13,791	12,183	80	
Månd. " 27 "	4,790	500	1,194	140	—	—	7	30	6,661	5,688	75	
Tisd. " 28 "	3,089	159	307	7	477	3	44	4	4,090	3,671	70	
Onsd. " 29 "	3,647	365	622	59	—	—	13	1	4,707	4,159	—	
Torsd. " 30 "	3,449	281	560	60	—	—	27	2	4,379	3,892	25	
Fred. " 31 "	2,651	231	619	47	52	—	37	5	3,642	3,135	90	
Lörd. " 1 aug.	3,084	270	1,489	138	298	44	34	4	5,361	4,232	50	
Sönd. " 2 "	6,817	1,054	1,046	131	345	1	15	301	9,710	8,295	85	
Månd. " 3 "	3,043	382	901	166	33	—	57	1	4,583	3,763	85	
Tisd. " 4 "	1,694	145	174	8	583	—	61	5	2,676	2,281	35	
Onsd. " 5 "	1,121	95	320	20	—	—	—	—	1,556	1,333	50	
Torsd. " 6 "	888	63	251	7	—	—	39	2	1,250	1,057	50	
Fred. " 7 "	758	76	230	24	—	—	16	2	1,106	922	—	
Lörd. " 8 "	759	115	629	52	20	—	27	2	1,604	1,165	75	
Sönd. " 9 "	2,866	597	954	141	—	—	—	743	5,301	4,048	25	
Månd. " 10 "	1,201	216	591	77	—	—	—	—	2,085	1,623	75	
Tisd. " 11 "	629	94	191	21	18	—	—	—	953	789	35	
Onsd. " 12 "	988	115	264	23	—	—	200	—	1,590	1,233	25	
Torsd. " 13 "	817	90	194	19	—	—	—	—	1,120	963	75	
Fred. " 14 "	723	82	202	22	—	—	115	1	1,145	899	75	
Lörd. " 15 "	2,321	134	739	75	139	5	45	3,449	6,907	4,611	05	
Sönd. " 16 "	4,608	913	1,256	266	—	—	572	20	7,635	5,912	—	
Månd. " 17 "	1,368	244	779	88	—	—	52	—	2,531	1,914	50	
Tisd. " 18 "	970	118	196	20	—	—	—	—	1,304	1,132	—	
Onsd. " 19 "	1,123	146	229	25	—	—	9	9	1,541	1,323	50	
Torsd. " 20 "	982	143	180	43	—	—	19	1	1,368	1,159	50	
Fred. " 21 "	837	119	106	15	—	—	20	3	1,100	959	75	
Lörd. " 22 "	1,377	203	803	99	131	22	—	—	2,635	2,004	15	
Sönd. " 23 "	9,371	2,020	1,021	185	—	—	—	—	12,597	10,937	75	
Månd. " 24 "	1,709	324	654	167	—	—	37	2	2,893	2,250	—	
Tisd. " 25 "	1,031	183	191	24	—	5,503	17	1	6,950	3,154	80	
Onsd. " 26 "	1,122	182	207	25	—	—	10	1	1,547	1,325	75	
Trpt	408,135	44,730	106,624	10,944	29,032	6,387	16,610	11,965	634,427	519,240	85	

D a t u m	A n t a l s ä l d a b i l j e t t e r									S:a	
	J 1:—	K 0: 50	O 0: 50	P 0: 25	L 0: 70	M 0: 35	N 0: 25	X 0: 50	S:a	Kronor	öre
Trpt	408,135	44,730	106,624	10,944	29,032	6,387	16,610	11,965	634,427	519,240	85
Torsd. d. 27 aug.	969	162	204	22	—	—	15	1	1,373	1,161	75
Fred. .. 28 ..	951	121	192	25	—	—	20	3	1,312	1,120	25
Lörd. .. 29 ..	1,518	237	2,191	496	75	10	22	123	4,672	2,979	—
Sönd. .. 30 ..	4,705	883	911	186	—	—	—	—	6,685	5,648	50
Månd. .. 31 ..	1,988	441	920	218	—	—	—	—	3,567	2,723	—
Tisd. .. 1 sept.	915	87	212	17	—	—	—	—	1,231	1,068	75
Onsd. .. 2 ..	904	55	82	2	—	—	—	88	1,131	1,017	—
Torsd. .. 3 ..	915	70	124	9	—	—	—	—	1,118	1,014	25
Fred. .. 4 ..	917	68	149	19	—	—	—	—	1,153	1,030	25
Lörd. .. 5 ..	1,445	150	1,037	93	50	13	13	—	2,801	2,104	55
Sönd. .. 6 ..	6,488	1,236	1,034	191	—	—	—	—	8,949	7,670	75
Månd. .. 7 ..	1,723	234	630	95	100	—	—	—	2,782	2,248	75
Tisd. .. 8 ..	1,158	103	227	16	—	—	—	—	1,504	1,327	—
Onsd. .. 9 ..	1,541	101	230	15	23	—	146	5	2,061	1,765	35
Torsd. .. 10 ..	1,229	91	942	162	23	—	100	2	2,549	1,828	10
Fred. .. 11 ..	850	66	177	9	—	—	145	1	1,248	1,010	50
Lörd. .. 12 ..	1,528	913	930	109	—	—	26	20	3,526	2,493	25
Sönd. .. 13 ..	12,543	2,450	1,498	251	—	—	—	—	16,742	14,579	75
Månd. .. 14 ..	2,442	566	996	237	—	—	92	1	4,334	3,305	75
Tisd. .. 15 ..	892	43	228	23	—	—	545	176	1,907	1,257	50
Onsd. .. 16 ..	1,020	67	167	12	—	—	23	—	1,289	1,145	75
Torsd. .. 17 ..	987	75	905	192	—	—	145	1	2,305	1,561	75
Fred. .. 18 ..	766	32	126	2	—	—	72	36	1,034	881	50
Lörd. .. 19 ..	1,409	148	970	64	—	—	409	26	3,026	2,099	25
Sönd. .. 20 ..	11,329	1,758	1,300	161	—	—	—	—	14,548	12,898	25
Månd. .. 21 ..	1,833	136	520	123	—	—	137	1	2,750	2,226	50
Tisd. .. 22 ..	1,391	147	1,026	147	—	—	20	23	2,754	2,030	75
Onsd. .. 23 ..	1,336	147	199	26	—	—	—	5	1,713	1,518	—
Torsd. .. 24 ..	1,634	133	225	14	—	—	641	11	2,658	1,982	25
Fred. .. 25 ..	1,665	109	197	22	—	—	329	8	2,330	1,909	75
Lörd. .. 26 ..	2,965	291	1,096	10,196	—	—	135	9	14,692	4,731	35
Sönd. .. 27 ..	16,754	2,443	1,389	198	—	—	7	—	20,791	18,721	25
Månd. .. 28 ..	1,609	133	371	69	—	—	12	1	2,195	1,881	75
Tisd. .. 29 ..	1,206	69	258	120	—	—	37	9	1,699	1,413	25
Onsd. .. 30 ..	1,515	40	379	687	—	—	235	4	2,860	1,957	—
Torsd. .. 1 okt.	998	68	70	4	—	—	242	1	1,383	1,129	—
Fred. .. 2 ..	1,709	63	292	20	—	—	376	11	2,471	1,991	—
Lörd. .. 3 ..	3,105	325	859	156	327	46	477	9	5,304	4,104	75
Sönd. .. 4 ..	17,253	2,047	—	—	—	—	—	—	19,300	18,276	50
S:a	524,240	61,038	129,887	25,352	29,630	6,456	21,031	12,540	810,174	659,054	45
Trpt ^{15/5, 16/5}	—	—	—	—	—	—	—	—	3,084	7,445	—
Arb.-stipendiater	—	—	—	—	—	—	—	—	16,980	4,245	—
Trädgårdsutställn. 24—27 sept.	—	—	—	11,501	—	—	10,299	—	21,800	5,450	—
S:a	524,240	61,038	129,887	36,853	29,630	6,456	31,330	12,540	852,038	676,194	45

1) Häraf 10,096 lämnade till Malmö folkskolor för 10 öre st.

2) 5,660×3 = 16,980

Af tablån framgår, att entrébiljetternas pris öppningsdagen utgjorde kr. 5: — och 2: 50, den högre afgiften tillämpades för äldre, den lägre för barn under 12 år. Efter kl. 5 e. m. voro entréavgifterna resp. kr. 2: — och 1: —. Andra dagens biljettpriser voro resp. kr. 2: — och 1: — samt efter kl. 7,30 e. m. kr. 1: — och 0: 50.

Från och med söndagen den 17 maj tillämpades ordinarie biljettpriser, d. v. s. *dagbiljetter* kostade 1 kr. för äldre (Ser. J.) och 50 öre för barn (Ser. K.); *kvällsbiljetter* — efter kl. 7,30 e. m., fram på hösten dock tidigare — 50 öre för äldre (Ser. O.) och 25 öre för barn (Ser. P.).

Utom dessa fyra serier funnos fyra serier *rabattbiljetter*. Föreningsmedlemmar till ett antal af minst 100 personer och arbetspersonal om minst 20 personer erhöilo 30 % nedsättning, alltså 70 öre för äldre (Ser. L.) och 35 öre för barn (Ser. M.). Åt skolbarn under lärares ledning och militärer i trupp lämnades entré mot en afgift af 25 öre (Ser. N.), ledarna betalade 50 öre (Ser. X). Ytterligare rabatt beviljades vid flera olika tillfällen. Deltagarna i Baltiska Spelen 7—10 juni och 28 juni—12 juli fingo sålunda tillträde mot 50 öres afgift (Ser. X₁). Söndagen den 21 juni utlämnades 1,000 st. X₁-biljetter till ett sällskap lustresande tyskar från Leipzig. Svenska Järnvägsmannaförbundet erhöil tillsammans 3,921 st. X₁- och 1,224 st. N-biljetter, de senare för barn. Den 15 augusti redovisade Jubileumslandtbruksmötet 3,449 st. med landtbruksmötet kombinerade biljetter, s. k. småbrukarekort, för hvilka 50 öre pr st. tillkommo Baltiska utställningen. Höganäs—Billesholms Aktiebolags arbetare, som i fem afdelningar till ett antal af 5,503 personer besökte utställningen, fingo tillträde mot en afgift af endast 35 öre (se den 25 augusti). Onsdagen den 30 september utlämnades, såsom framgår af tablån, icke mindre än 687 kvällsbiljetter för barn, beroende därpå, att dessa biljetter såldes redan fr. o. m. kl. 2 e. m., emedan Aktiebolaget Baltiska Utställningens Nöjesfält denna dag anordnat en särskild barnfest.

På utställningens sista dag, söndagen den 4 oktober, försålde inga andra biljetter än af serierna J. och K.

Alla biljetter voro numrerade och tryckta å olika färgad kartong samt försedda med kontrollkupong.

Utställningen hölls öppen under 143 dagar. Hela antalet försålde dags- och kvällsbiljetter utgjorde, om biljetterna till trädgårdsutställningen, hvilken anordnats inom utställningsområdet, frånräknas, 830,238 st. eller i medeltal 5,806 st. pr dag. Minsta antalet biljetter — 953 st. — försålde tisdagen den 11 augusti och högsta antalet — 23,643 st. — söndagen den 21 juni. Medelinkomsten pr dag utgjorde kr. 4,690:52. Lägsta dagsinkomsten — kr. 789:35 — förekom tisdagen den 11 augusti och högsta — kr. 19,463:95 — söndagen den 21 juni.

Diagrammet mellan sid. 208 och 209 visar antalet försålde dagsbiljetter och den under varje dag rådande väderleken.

Söndagarna voro i genomsnitt utställningens bästa dagar. Nedanstående sammanställning visar antalet försålde entrébiljetter och inkomsten hvar och en

af de 21 söndagar, under hvilka utställningen hölls öppen, äfvensom medeltalet besökande och medelinkomsten.

	Salda biljetter	Kronor
Söndagen den 17 maj	10,788	8,678: 50
" " 24 "	10,281	8,425: 45
" " 31 "	18,669	15,948: 90
" " 7 juni	14,337	11,703: 65
" " 14 "	16,043	13,187: 50
" " 21 "	23,643	19,463: 95
" " 28 "	12,988	10,685: 40
" " 5 juli	13,113	11,109: 10
" " 12 "	15,976	13,427: 70
" " 19 "	14,104	11,900: 25
" " 26 "	13,791	12,183: 80
" " 2 augusti	9,710	8,295: 85
" " 9 "	5,301	4,048: 25
" " 16 "	7,635	5,912: —
" " 23 "	12,597	10,937: 75
" " 30 "	6,685	5,648: 50
" " 6 september	8,949	7,670: 75
" " 13 "	16,742	14,579: 75
" " 20 "	14,548	12,898: 25
" " 27 "	20,791	18,721: 25
" " 4 oktober	19,300	18,276: 50
21 söndagar	285,991	243,703: 05
Medeltal	13,619	11,604: 91

Det bör dock påpekas, att inkomstsiffrorna för söndagarna den 23 augusti, 13, 20 och 27 september äro för höga, då dessa dagar voro s. k. samtrafiksdagar, d. v. s. entrébiljetten gällde äfven till de specialutställningar, för hvilka annars särskild entré upptogs, mot det att af entréinkomsten viss del tillföll dessa specialutställningar. Summan af det belopp, som utställningen på så sätt utbetalade, uppgick till kr. 5,433: 24, den verkliga inkomsten på söndagarna utgjorde alltså kr. 238,269: 81.

För dem, som under en kortare period ville besöka utställningen och därunder i obegränsad utsträckning passera in och ut genom entréerna, funnos särskilda kort, kallade 4-dagarskort och gällande vanligen 4, högst 8 dagar. Dyliga kort utfärdades äfven i vissa fall till lägre pris åt förenings- och kongressmedlemmar m. fl. och då äfven för kortare tid.

Omsättningen af sådana kort framgår af följande

Tabla öfver försålda 4-dagarskort etc.

Datum	4-dagarskort	4-dagarskort	4-dagarskort	Kort till kongresser etc.		S:a			A n m.
	3: —	2: —	1: 50	Antal	Pris	Kort	Kronor	öre	
Maj 17	43	—	—	—	—	43	129	—	
18	63	—	—	—	—	63	189	—	
19	32	—	—	—	—	32	96	—	
20	50	—	—	—	—	50	150	—	
21	176	—	5	—	—	181	535	50	
22	106	—	—	—	—	106	318	—	
23	105	—	—	—	—	105	315	—	
24	84	—	7	—	—	91	262	50	
25	66	—	5	—	—	71	205	50	
26	69	—	—	—	—	69	207	—	
27	78	—	—	—	—	78	234	—	
28	73	—	1	261	1:—	335	481	50	261 st. 2-dagarskort till Sthlms Sångarförbund ^{31/5—1/6.}
29	122	—	2	—	—	124	369	—	
30	485	—	36	—	—	521	1,509	—	
31	608	—	47	—	—	655	1,894	50	
Juni 1	173	—	7	—	—	180	529	50	39 st. kort å 3: — lämnade till Tekn. Högskolans elevkår för 2: — kr. st.
2	145	—	2	—	—	147	399	—	
3	143	—	7	66	2:—	216	571	50*	* 66 st. kort å 2: — till Hamburger Gewerbeverein gällande ^{4/8—5/8.}
4	153	—	1	—	—	154	460	50	
5	202	—	7	—	—	209	616	50	
6	359	302	17	—	—	678	1,706	50	
7	396	243	21	—	—	660	1,705	50	
8	228	200	7	134	1: 50	569	1,295	50	134 st. 3-dagarskort till Pariserkören ^{7/8—9/8.}
9	177	22	15	—	—	214	597	50	
10	290	33	18	—	—	341	963	—	
11	410	14	21	—	—	445	1,289	50	
12	445	19	13	—	—	477	1,392	50	
13	545	—	32	6	5:—	583	1,713	—	22 st. kort gällande under tiden för landbruksmötet ^{13/8—21/8.}
14	729	—	34	6	5:—	769	2,268	—	
15	487	—	24	8	5:—	519	1,537	—	78 st. 2-dagarskort till medverkande i fältmilitärkonserten ^{14/8.}
16	533	—	31	2	5:—	644	1,733	50	
17	512	—	20	78	1:—	532	1,566	—	
18	593	29	22	300	3:—	944	2,770	—	600 st. 5-dagarskort till deltagare i skyttetäflingarna.
19	716	—	18	300	3:—	1,034	3,075	—	
20	596	—	92	—	—	688	1,926	—	
21	1,041	—	56	—	—	1,097	3,207	—	
22	634	—	30	133	2:—	797	2,213	—	133 st. 4-dagarskort till deltagare i Fiskerikongressen.
23	471	—	20	—	—	491	1,443	—	
24	446	—	35	1,631	3:—	2,112	6,283	50	2,649 st. 5-dagarskort till deltagare i skyttetäflingarna.
25	554	2	49	972	3:—	1,661	4,781	50	
26	856	—	26	84	1: 50	928	2,745	—	84 st. 2-dagarskort till Knislinge Skofabr.-A.-B.
27	583	—	16	102	0: 75	701	1,849	50	
28	530	—	39	—	—	569	1,648	50	102 st. 1-dagskort till Pariserkören.
29	404	102	20	—	—	526	1,446	—	
30	352	21	14	—	—	387	1,119	—	
Juli 1	362	10	18	—	—	390	1,133	—	40 st. 2-dagarskort till deltagare i Odd-Fellowmötet.
2	525	29	25	40	1: 50	619	1,730	50	
3	740	23	23	—	—	786	2,300	50	96 st. 2-dagarskort till Lübecker Gesangverein.
4	850	62	32	96	1:—	1,040	2,818	—	
5	822	20	31	—	—	873	2,552	50	
6	562	38	33	—	—	633	1,811	50	
7	522	32	40	—	—	594	1,690	—	
8	579	38	13	—	—	630	1,832	50	
9	663	29	17	—	—	709	2,072	50	
Trpt	21,488	1,268	1,049	4,265	—	28,070	79,688	—	

Datum	4-dagarskort å 3: —	4-dagarskort å 2: —	4-dagarskort å 1: 50	Kort till kongresser etc.		S:a			A n m.
				Antal	Pris	Kort	Kronor	öre	
Trp	21,488	1,268	1,049	4,265	—	28,070	79,688	—	
Juli 10	783	18	39	—	—	840	2,443	50	
11	927	30	32	—	—	989	2,889	—	
12	1,003	86	48	—	—	1,137	3,253	—	
13	642	37	32	—	—	711	2,048	—	
14	609	5	19	—	—	633	1,865	50	
15	440	—	24	—	—	464	1,356	—	
16	648	2	16	—	—	666	1,972	—	
17	734	1	27	308	3: —	1,070	3,168	50	{ 308 st. 6-dagars kort till { Ingeniörskongressen.
18	757	44	32	—	—	833	2,407	—	
19	718	2	36	—	—	756	2,212	—	
20	489	—	16	—	—	505	1,491	—	
21	362	—	13	44	1: 50	419	1,171	50	{ 44 st. 2-dagars kort till { Sv. Lokmannaförbundet.
22	352	32	21	—	—	405	1,151	50	
23	433	50	12	68	2: —	563	1,553	—	{ 68 st. 3-dagarskort till { Fastighetsägarekongressen.
24	610	8	19	—	—	637	1,874	50	
25	739	—	51	1,110	1: —	1,890	3,393	50	{ 1104 st. 2-dagarskort till { Sv. Sångarförbundet { 26/8 - 28/8.
26	761	—	39	4	1: —	804	2,345	50	
27	441	—	10	—	—	451	1,338	—	
28	405	—	12	—	—	417	1,233	—	
29	368	—	19	—	—	387	1,132	50	
30	645	—	27	—	—	672	1,975	50	
31	565	—	20	—	—	585	1,725	—	
Aug. 1	438	—	19	—	—	457	1,342	50	
2	495	—	19	—	—	514	1,513	50	
3	230	—	8	340	2: —	578	1,382	—	{ 340 st. 3-dagars till 7:e { Nord. Sjöfartsmötet.
4	105	2	5	—	—	112	326	50	
5	74	—	4	—	—	78	228	—	
6	54	—	1	—	—	55	163	50	
7	47	—	3	—	—	50	145	50	
8	63	—	3	—	—	66	193	50	
9	94	—	5	—	—	99	289	50	
10	47	—	2	—	—	49	144	—	
11	44	—	5	—	—	49	139	50	
12	59	—	1	—	—	60	178	50	
13	77	—	3	—	—	80	235	50	
14	80	—	—	—	—	80	240	—	
15	84	—	4	520	5: —	608	2,858	—	{ 520 st. kort gällande under { tiden för landbruksmötet { 19/8 - 21/8.
16	185	—	7	—	—	192	565	50	
17	66	—	5	—	—	71	205	50	
18	86	—	5	—	—	91	265	50	
19	94	—	2	—	—	96	285	—	
20	122	—	5	—	—	127	373	50	
21	131	—	9	—	—	140	406	50	
22	169	—	7	—	—	176	517	50	
23	167	—	4	—	—	171	507	—	
24	88	—	2	—	—	90	267	—	
25	92	—	2	—	—	94	279	—	
26	104	—	2	—	—	106	315	—	
27	113	—	6	—	—	119	348	—	
28	161	—	6	—	—	167	492	—	
29	208	—	8	—	—	216	636	—	
30	186	—	4	—	—	190	564	—	
31	58	—	3	—	—	61	178	50	
Sept. 1	93	—	—	—	—	93	279	—	
2	71	—	3	—	—	74	217	50	
3	89	—	1	—	—	90	268	50	
4	103	—	7	—	—	110	319	50	
5	132	—	1	—	—	133	397	50	
Trp	39,428	1,585	1,734	6,649	—	49,446	140,754	50	

Datum	4-dagarskort å 3: —	4-dagarskort å 2: —	4-dagarskort å 1: 50	Kort till kongresser etc.		S:a			A n m.
				Antal	Pris	Kort	Kronor	öre	
Trpt	39,428	1,585	1,784	6,649	—	49,446	140,754	50	
Sept. 6	222	—	11	—	—	233	682	50	
7	105	—	—	—	—	105	315	—	
8	82	—	2	—	—	84	249	—	
9	103	—	5	—	—	108	316	50	
10	146	—	2	—	—	148	441	—	
11	128	—	2	—	—	130	387	—	
12	189	—	11	—	—	200	583	50	
13	223	—	5	—	—	228	676	50	
14	79	—	1	—	—	80	238	50	
15	76	—	5	—	—	81	235	50	
16	85	—	—	28	2:—	113	311	—	} 28 st. 3-dagarskort till Sveriges Tejevästareför.
17	99	—	1	—	—	100	298	50	
18	88	—	1	—	—	89	265	50	
19	173	—	3	—	—	176	523	50	
20	189	—	4	—	—	193	573	—	
21	75	—	—	—	—	75	225	—	
22	95	—	3	—	—	98	289	50	
23	84	—	1	—	—	85	253	50	
24	150	—	1	—	—	151	451	50	
25	159	—	3	—	—	162	481	50	
26	220	—	5	—	—	225	667	50	
27	214	—	10	—	—	224	657	—	
28	43	—	—	—	—	43	129	—	
29	60	—	1	—	—	61	181	50	
30	71	—	1	—	—	72	214	50	
Okt. 1	122	—	2	—	—	124	369	—	
2	172	17	4	—	—	193	556	—	
3	—	158	1	—	—	159	317	50	
4	—	6	—	—	—	6	12	—	
S:a	42,880	1,766	1,869	6,677	—	53,192	151,656	—	

Anmärkas bör, att 4-dagarskort såldes t. o. m. utställningens sista dag.

*

*

I samband med utställningen voro anordnade ett flertal kongresser och täflingar m. m. Öfver dessa lämnas här en förteckning:

Kongresser etc.

Juni.

1. Stockholms Sångarförbunds konsert kl. 8,15 e. m.
- 7—10. *Baltiska Spelen*. Gymnastik och turnen på Idrottsplatsen.
7. Svenska Sångarförbundet (Pariserkören) kl. 7,30 e. m. å Baltiska utställningen.
8. Orienterande föredrag om de Baltiska ländernas gymnastiksystem kl. 10—11,15 f. m. å Malmö Idrottsplats.
9. Svenska Sångarförbundet (Pariserkören) kl. 6—9 e. m. å Malmö Idrottsplats i samband med gymnastikuppvisningar.
10. Gymnastikuppvisningarna avslutas på Idrottsplatsen.

10. Orienterande föredrag om de Baltiska ländernas gymnastiksystem, efter uppvisningarnas slut på Idrottsplatsen.
- 10—12. Svenska museimannaföreningens och Svenska Fornminnesföreningens möte.
- 11—13. Baltisk gymnastikkongress kl. 10 f. m.—6 e. m. — Den 11 frågor rör. friskgymnastik. — Den 12 d:o d:o frisk- och sjukgymnastik. — Den 13 d:o d:o sjukgymnastik.
- 11—13. Femte svenska gymnastikläraremötet.
- 11—Aug. 15. Utställning af äldre kyrklig konst å Realskolan.
12. Sveriges Advokatsamfunds möte.
13. Jubileumslandbruksmötet. — Prisbedömning m. m.
14. Jubileumslandbruksmötet. — Prishoppning. — Prisridning m. m.
14. Direktör Lemons musikafton.
15. *Jubileumslandbruksmötet öppnas* kl. 1,30 af H. K. H. Kronprinsen. — Demonstrationer. — Förevisningar. — Uppvisningar m. m. — Jubileumsmiddag å Malmö Rådhus, kl. 7 e. m.
16. Jubileumslandbruksmötet. — Demonstrationer. — Förevisningar. — Uppvisningar m. m. — Maskinmjölkning kl. 9—10 f. m. och 3,30 e. m. — Historiska festtaget kl. 2 e. m. — Utflykt till Alnarp kl. 3,10 e. m.
17. Gesangverein österr. Eisenbahnbeamten in Wien, konsert kl. 7 e. m.
17. Jubileumslandbruksmötet. — Demonstrationer. — Förevisningar. — Uppvisningar. — Maskinmjölkning kl. 9—10 f. m. o. 3—4 e. m. — Historiskt festtag kl. 1 e. m. — Spelmanstäflingar. — Motorplöjning. — Utflykt till Alnarp kl. 3,10 e. m.
- 17—18. Allmänna Svenska Teckningsläraremötet.
- 17—19. Andra Nordeuropeiska Fiskhandlare- och Hafsfiskerikongressen.
18. Veterinärkongress.
18. Jubileumslandbruksmötet. — Diverse utflykter. — Demonstrationer. — Förevisningar. — Uppvisningar m. m. — Maskinmjölkning. — Motorplöjning. — Mjölkningstäfling, kl. 3—5 e. m.
- 19—20. Jubileumslandbruksmötet. Småbrukaredagar.
19. Jubileumslandbruksmötet. — Diverse utflykter. — Uppvisningar. — Demonstrationer. — Maskinmjölkning. — Motorplöjning.
- 19—21. Baltiska kongressen för frivilliga brandkårer.
20. Jubileumslandbruksmötet. — Diverse utflykter. — Demonstrationer. — Uppvisningar. — Förevisningar. — Pristäflan i körning kl. 2—3 e. m. — Motorplöjning. — Maskinmjölkning.
21. Sveriges Mekaniska Verkstadsförbunds möte.
21. Jubileumslandbruksmötet. — Diverse utflykter. — Demonstrationer. — Förevisningar. — Uppvisningar. — Motorplöjning. — Maskinmjölkning. — Mötet avslutas kl. 6 e. m.
- 23—26. Baltiska musikfesten.
- 23) Svenska dagen;
- 24) Danska dagen;
- 25) Ryska dagen;
- 26) Tyska dagen;
- Konserter hvarje dag kl. 3 och 8 e. m.
- 26—27. Sveriges Mälaremästareförenings årsmöte.
- 26—28. Baltiska riksskyttetäflingar.
27. Odd Fellow-kongress.
- 28—Juli 12. *Baltiska Spelen* på Idrottsplatsen.
28. Aeronautik. — Prisutdelning för Baltiska riksskyttetäflingen.
- 28—Juli 4. Brottning och tyngdlyftning.
- 28—Juli 2. Fotboll.
- 28—Juli 7. Fäktning.
- 28—Juli 3. Modern femkamp.

Juli.

- 2. *Baltiska Spelen.*
- 2—6. Skytte.
- 3—9. Allmän idrott.
- 4—5. Kanotpaddling.
- 4—5. Rodd.
- 5. Cykellopp å landsväg.
- 5. Siriusordens årsmöte kl. 11—12 f. m.
- 5. Köpenhamns chorunion kl. 2 e. m. matiné.
- 5—9. Lawn Tennis.
- 5—12. Simning.
- 6—12. Golf.
- 9—12. Hästtäflingar på Idrottsplatsen.
- 12. Hvita bandets kongress.
- 12. Kapploppningar kl. 5 e. m. å Jägersro kapploppningsbana.
- 13—15. Täflan för svenska armén och marinen på Idrottsplatsen.
- 13—18. Ingeniörskongress.
- 14. Sven Scholander. Visafton kl. 5—6 e. m.
- 14. Urmakarekongress.
- 17. Sven Scholander. Visafton kl. 5—6 e. m.
- 17—18. Byggnadskongress.
- 19. Sven Scholander. Visafton kl. 5—6 e. m.
- 20—21. Fastighetsägarekongress.
- 23. Tandläkarekongress.
- 23—24. Brandchefsmöte.
- 25. Skofabrikantföreningens möte.
- 26—29. Esperantokongress.
- 27—29. Nordiskt sjöfartsmöte.
- 30—31. Svenska Hamnförbundets kongress.

Aug.

- 4. Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte.
- 4. Biodlarekongress.
- 7—9. *Baltiska Spelen: Kappseglingar.*
- 9—15. Sociala veckan.
- 10. Malmö Fredsförening kl. 3—5 e. m.
- 25—26. Skånska Sångarförbundets sängarfest kl. 6—8 e. m.
- 27. Föreningen Sveriges Stadsdomare.
- 31. 6:e världskongressen för eldbegängelse.

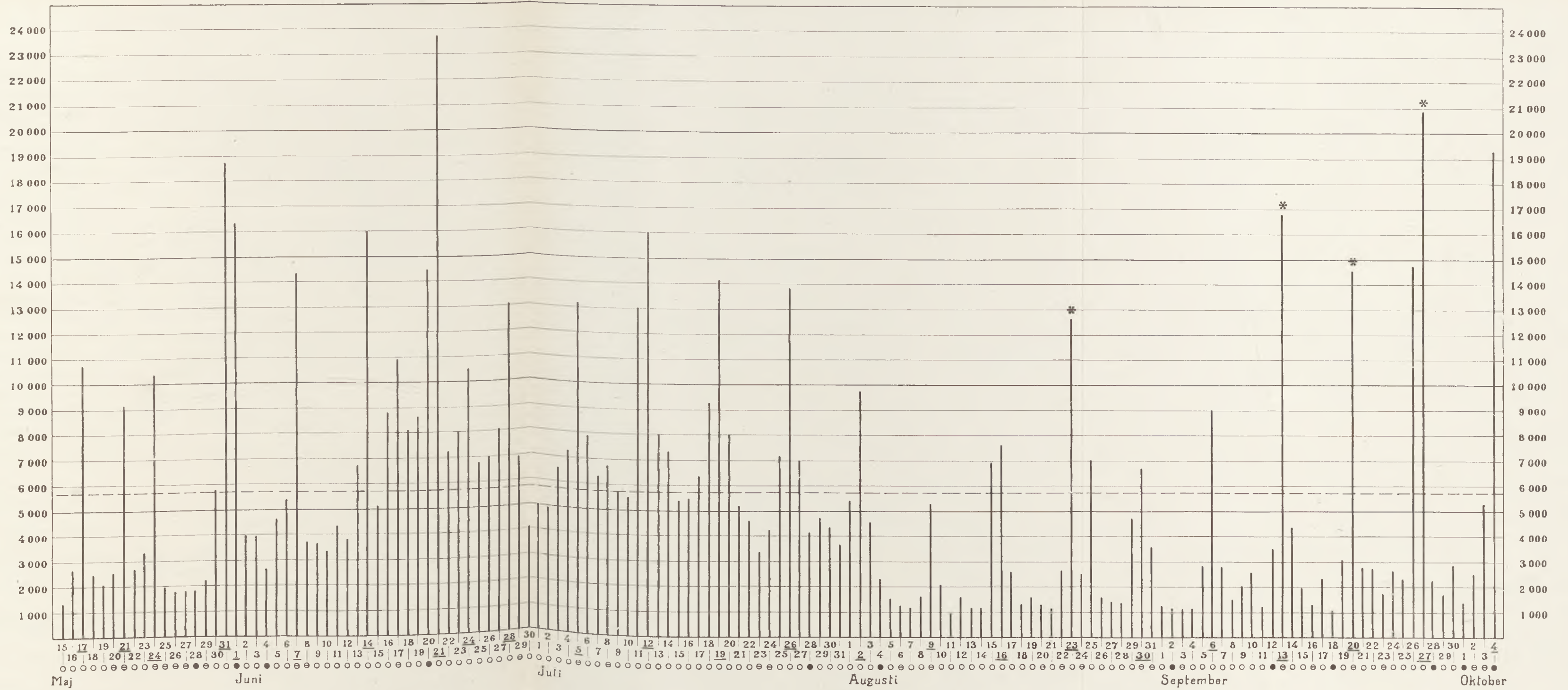
Sept.

- 1. 6:e världskongressen för eldbegängelse.

Abonnementskort,

gällande för hela utställningstiden, dock ej före kl. 5 e. m. invigningsdagen, betingade ett pris af 20 kronor och kunde i anslutning till dylikt kort abonnementskort lösas för vuxen hemmavarande familjemedlem för 12 kronor.

För dem, som ej hade en inkomst öfverstigande 3,000 kronor, kunde i enlighet med inträdesreglementets föreskrifter lösas abonnementskort till ett nedsett pris af 10 kronor. Denna rätt tillkom äfven föreningar och sammanslutningar enligt förvaltningsutskottets beslut den 7 februari 1914 (se inträdesreglementet).

- under datum betecknar Sön- och Helg-dagar
- o " " " Vackert väder
- e " " " Mulet "
- " " " Regn
- * " " " Samtrafiksdagar
- " " Medelantalslinjen

Diagram öfver antalet dagsbesökande.

Barn under 12 år erhöilo abonnementskort för ett pris af kr. 5: —.

Frikort lämnades utställare och högst två biträden för hvarje utställning.

För ytterligare behöflig personal löstes s. k. specialkort å kronor 5: —. Dylika kort utlämnades äfven till vissa deltagare i kollektivutställningar af hemslöjd och konstslöjd och biträden å restauranter m. m. Innehafvarna af Hufvudrestauranten erhöilo dock kort för hela sin personal mot en i kontraktet stipulerad summa af 500 kronor. Då ombyte af personal kunde ifrågakomma, tillhändahölls nytt kort gratis, om det förutvarande återlämnades. Detta tillämpades ej ifråga om öfriga kort.

En viktig bestämmelse rörande alla kort — utom de s. k. 4-dagarskort — var att desamma skulle vara anbragta å en icke öfver tre år gammal fotografi, detta mest för att förebygga missbruk och underlätta kontrollen. Kortet voro af sådan storlek, att de passade till en fotografi i visitkortsformat. De klistrades dels å hela baksidan af fotografien, dels med en mindre del å framsidan, där plats fanns för namnteckning och en blindstämpel anbringades.

Redan till julen 1913 annonserades abonnementskort till salu, och vid utställningens slut hade försålt icke mindre än 40,097 abonnements- och specialkort, häri då inberäknade 55 st. abonnementskort till konsthallen. Listor för teckning af s. k. rabattkort utsändes i början af år 1914.

I nedanstående sammanställning äro upptagna alla försålda och utlämnade abonnements- och 4-dagarskort.

<i>Abonnementskort:</i>	Antal	Summa Kr.
för äldre, å 20 kr.	2,759	55,180: —
" " å 12 kr.	2,579	30,948: —
" " å 10 kr. (rabattkort)	27,954	279,540: —
" barn å 5 kr.	3,828	19,140: —
" utställare i hemslöjdsafdeln., utställares biträden och annan personal å kr. 5: — och 2: 50 (specialkort)	2,922	13,085: —
till konsthallen å 5 kr.	55	275: —
	40,097	398,168: —
<i>Kort, gällande under en kortare period,</i> vanligen 4, högst 8 dagar å kr. 0: 75 — 5: —,	53,192	151,656: —
Summa	93,289	549,824: —

Antalet försålda abonnementskort etc. öfversteg vida det beräknade och hade blifvit ännu större, därest ej världskriget utbrutit. Många personer från öfriga skånska städer löste abonnementskort, men hufvudparten utgjordes naturligtvis af stadens egna invånare.

Presskort.

Journalister eller korrespondenter till in- och utländska tidningar erhöles efter legitimation å utställningens pressbyrå frikort — s. k. presskort — antingen för hela utställningstiden å fotografi eller ock andra kort för viss angifven tid (se härom i redogörelsen för pressen och reklamen).

Konsthallen

var fritt tillgänglig för innehafvarne af abonnementskort, medan andra besökare erlade inträdesafgift med 50 öre för äldre person och 25 öre för barn. Måndagar erlades en entré af 1 krona, detta för att minska tillströmningen af besökare, så att särskildt intresserade skulle kunna taga utställningen i betraktande utan att blifva störda i nämnvärd utsträckning.

Inalles försålles 115,315 biljetter å 50 öre, 12,112 å 25 öre samt 10,808 å 1 kr. eller tillsammans 138,235 biljetter, för hvilka erlades kr. 71,493: 50.

Till *biografen* såldes inalles 26,329 biljetter å 15 öre för kr. 3,949: 35.

* * *

Ett sammandrag af alla entréafgifter och inkomster af abonnementskort etc. ter sig sålunda:

	Antal	Kronor
Dags- och kvällsbiljetter	813,258	666,499: 45
Arbetsrestipendiater	16,980	4,245: —
Trädgårdsutställningen	21,800	5,450: —
Konstutställningen	138,235	71,493: 50
Biografen	26,329	3,949: 35
Diverse entréer	—	357: 50
	1,016,602	751,994: 80
Abonnements- o. 4-dagarskort	93,289	549,824: —
	1,109,891	1,301,818: 80
Afgår: Provisioner etc. Kr. 3,979: 23		
Samtrafikandelar 5,433: 24	9,412: 47
	Utställningen tillkommande kronor	1,292,406: 33

Såsom af denna tablå synes öfverskred slutsumman af samtliga inträdesafgifter den i budgeten beräknade siffran med kr. 92,406: 33. Dock hade öfverskottet med visshet blifvit väsentligt större, om icke världskriget utbrutit och förlamat intresset för utställningen, särskildt från utlänningarnas sida.

Hvad utställningen förlorat i inkomster genom kriget, låter sig naturligtvis ej exakt beräknas, säkert torde emellertid vara att enbart på inträdesavgifterna miste man bortåt en half million kronor. Med sitt utmärkta läge och sina goda kommunikationer kunde staden och utställningen förvänta ett omfattande främlingsbesök, i all synnerhet från Tyskland under augusti och september månader, men till följd af kriget blefvo resorna icke af. Endast tack vare den omständigheten att utställningen förlagts till landets folkrikaste provins visade entréinkomsterna efter krigsutbrottet så småningom en höjning. Denna stod dock ej i proportion till hvad förhållandena vid utställningar brukar vara under normala fall.

En jämförelse med Stockholmsutställningen 1897, som närmast motsvarade Baltiska utställningen, kan vara af intresse, och meddelas en tablå öfver samtliga entréavgifter vid de olika utställningarna.

	Malmö 1914	Stockholm 1897
Invigningsdagen	666,499: 45	6,540: —
Dagbiljetter		1,059,514: 50
Abonnementskort	398,168: —	322,540: —
Arbetare- och skolbiljetter	—	24,041: 25
Kupongböcker (kongresser, stipendiater etc.)	4,245: —	66,464: 81
4-dagarskort	151,656: —	
Konsthallen, trädgårdsutställningen, biografen m. m.	81,250: 35	—
	1,301,818: 80	1,479,100: 56
Afgår: provisioner, samtrafik etc.	9,412: 47	69,619: 21
	Kr. 1,292,406: 33	1,409,481: 35

I fråga om t. ex. dagbiljetterna, utom skolbiljetter etc., visar Malmöutställningen i rundt tal 400,000 kr. mindre inkomst än Stockholmsutställningen. Antalet abonnementskort och 4-dagarskort (kupongböcker) åter är betydligt högre för Malmöutställningen. Att denna ökning ej utjämnats genom minskningen i dagbiljetter framgår bl. annat af en jämförelse mellan utställningarnas söndagsbesökande.

Malmö: 11 söndagar t. o. m. den 26 juli 163,733 besökande, medeltal 14,885 personer; 10 söndagar fr. o. m. d. 2 augusti 122,258 besökande, medeltal 12,226 personer. Medeltalet pr söndag 13,619 personer.

Stockholm: 11 söndagar 131,286 besökande, medeltal 11,935 personer; 10 söndagar 293,203 besökande, medeltal 29,320 personer. Medeltalet pr söndag 20,214 besökande.

Då, som redan blifvit antydt, erfarenheten visar, att, därest ej exceptionella omständigheter tillstöta, antalet besökande och entréinkomsterna ökas alltefter det utställningstiden fortskrider, komma följande tabeller att erbjuda intressanta jämförelser. Siffrorna från konstindustriutställningen anföras därför, att storstrejkens inverkan tydligt framgår af tabellen.

Stockholm 1897. 15/5—3/10. Dagsbesökande.

Datum	Dagar	Antal besökande	Per dag	Jämförelsetal	Kronor	Anmärkingar
Maj 15/5—	17	91,024	5,354	5.4	76,428: 50	
Juni	30	196,698	6,567	6.6	189,235: 50	
Juli	31	227,182	7,328	7.3	211,438: 50	
Augusti	31	312,068	10,067	10.1	249,625: 50	
September	30	377,089	12,570	12.6	285,350: —	
Oktober—3/10	3	49,510	16,503	16.5	47,416: 50	
Summa	142	1,253,571	8,828	8.8	1,059,514: 50	

Stockholm 1909. 4/6—30/9. Dagsbesökande.

Datum	Dagar	Antal besökande	Per dag	Jämförelsetal	Kronor	Anmärkingar
Juni 4/6—	27	166,925	6,182	6.2	149,945: 50	
Juli	31	183,729	5,927	5.9	152,819: 50	
Augusti	31	117,962	3,902	3.9	90,236: 25	Storstrejken.
September	30	222,603	7,420	7.4	157,545: 25	
Summa	119	691,224	5,809	5.8	550,546: 50	

Baltiska Utställningen i Malmö 1914. 15/5—4/10. Dagsbesökande.

Datum	Dagar	Antal besökande	Per dag	Jämförelsetal	Kronor	Anmärkingar
Maj 15/5—	17	81,235	4,779	4.8	72,910: 10	
Juni	30	243,901	8,130	8.1	199,666: 25	Landbruksmötet.
Juli	31	223,333	7,204	7.2	184,814: 35	
Augusti	31	106,651	3,440	3.4	82,927: 65	Krigsutbrottet 2/8.
September	30	129,680	4,323	4.3	100,679: 85	
Oktober—3/10	4	28,458	7,115	7.1	25,501: 25	
Summa	143	813,258	5,687	5.7	666,499: 45	
		16,980	—	—	4,245: —	Arbetarestipendiater.
	143	830,238	5,806	5.8	670,744: 45	
		21,800	—	—	5,450: —	Trädgårdsutst. 24/9—27/9.
	—	852,038	—	—	676,194: 45	

Baltiska utställningen har samma jämförelsetal som Stockholmsutställningen 1909, medan däremot samma tal för utställningen 1897 är mera än halfannan gång större. Eftersom Baltiska utställningen gynnades af ett synnerligen godt väder, borde jämförelsetalen ha ökats minst i samma proportion som år 1897. Krigets inflytande är påtagligt, ty för juli äro jämförelsetalen i det närmaste lika.

Hade krigsutbrottet emellertid inträffat tidigare, skulle utställningen säkert förlorat ännu mera på en af sina viktigaste inkomstkällor, och utställningens ekonomiska resultat blifvit helt annorlunda än det nu blef.

BALTISKA PARKEN.

FRÅN DEN 16:DE INTERNATIONELLA PRESSKONGRESSENS BESÖK Å UTSTÄLLNINGEN.

PRESSEN OCH REKLAMEN.

AF WALDEMAR BÜLOW.

I Baltiska utställningens plan ingick gifvetvis som en viktig del anordningar för tillgodoseende af den in- och utländska pressens kraf samt för ett verksamt reklamarbete.

Redan tidigt tillsattes ett särskildt *pressutskott*, som bestod af f. d. lektorn, filosofie doktorn Edw. Lindahl, ordförande, och såsom ledamöter redaktörerna för de dagliga tidningarna i Malmö, J. G. Christensén, redaktör för Skånska Aftonbladet, N. Hellberg, redaktör för Skånska Dagbladet, K. A. Härje, hufvudredaktör för Sydsvenska Dagbladet Snällposten, och Gunnar Löwegren, redaktör för tidningen Arbetet, samt direktören för Svenska Telegrambyråns Malmöafdelning Oscar Ericson, hvilken jämväl var utskottets sekreterare. Som ledamot i utskottet ingick vidare presskommisarien, redaktören Waldemar Bülow i Lund, hvilken af utställningens förvaltningsutskott på förslag af pressutskottet till befattningen utsågs den 6 april 1913. Själfskrifna ledamöter af pressutskottet — såväl som af utställningens öfriga utskott — voro därjämte utställningens generalkommissarie, generalsekreterare och skattmästare.

Presskommisarien trädde i funktion redan under sommaren 1913 och fortfor därmed till utställningens slut. Under det att arbetet i början bestreds af presskommisarien med biträde af utställningspersonal, anställdes efter hand till hans hjälp särskilda biträden, och utsågos härtill fröknarna Ingeborg de Fine Licht från Hälsingborg och Helga Hansson från Lund.

Presskommisariens kontor var först inrymdt i utställningens lokal vid Pil-damsvägen n:r 7, tills det i början af maj 1914 flyttades till administrations-byggnaden å utställningsområdet. I lokal, tillgänglig såväl från området utanför utställningen som inifrån denna, var här kontoret inrymdt, och i omedelbar närhet af detta låg *pressbyrån*, till hvilken tillträde var anordnad endast inifrån utställningen.

Sjålfva pressbyrån var en rymlig sal med en golfyta af något öfver 100 kva-dratmeter. I densamma voro skrifplatser anordnade dels vid pulpeter, dels vid tvenne i midten af salen uppställda långbord. Vidare funnos tvenne större hyllor, den ena med 72 fack och afsedd för svenska samt den andra med 54 fack och afsedd för utländska tidningar. Anslagstafla var anbragt för dagliga med-delanden till pressen. Till byrån hörde fem rymliga telefonhytter, försedda med skrifplåser. Inalles åtta telefoner voro anbragta i pressbyrån och i hytterna. Byrån var, liksom utställningens öfriga administrationslokaler, försedd med elektriskt ljus, och till densamma hörde toalett. Vågg i vågg med byrån fanns utställningens telegraf- och telefonstation och upptill denna postkontoret.

Genom välvilligt tillmötesgående af resp. redaktioner erhöil utställningen kontinuerligt exemplar af följande antal dagblad: svenska 81, danska 8, norska 8, finska 10, tyska 17, ryska 6 och franska 1. En betydande mängd korsband af svenska tidningar kom byrån nästan dagligen tillhanda. Följande antal utländska tidningar skickade af och an korsband: 22 danska, 12 norska, 1 finsk, 44 tyska, 4 ryska, 2 engelska, 1 österrikisk, 1 holländsk samt 4 amerikanska. Antalet inströmmande tidskrifter var utomordentligt stort. Af svenska sådana erhöil byrån kontinuerligt ex. af 12. Af utländska ingingo, dels ständigt, dels strövis, exemplar af 74 särskilda publikationer, däraf 9 danska, 1 norsk, 41 tyska, 4 ryska, 2 österrikiska, 9 engelska, 1 fransk, 3 belgiska, 1 ungersk och 3 ame-rikanska.

Presskommisariens kontor var öppet alla dagar från kl. 9 f. m. till kl. 7 e. m. Pressbyrån öppnades kl. 9 f. m. och var under större delen af utställ-ningstiden öppen till kl. 12 på natten, då utställningen stängdes. Under senare tiden af utställningen och framför allt efter krigets utbrott, då frekvensen af i synnerhet utländska journalister blef mindre, stängdes byrån resp. kl. 11, kl. 10,30 och senare kl. 10 e. m.

Under början af utställningstiden, då tillströmningen af journalister var mycket betydande, bekostade utställningen deras äfven interurbana telefonsam-tal, en nyhet, som vann lifligt erkännande. Senare, då frekvensen å pressbyrån blef mindre, fingo journalisterna för dylika samtal anlita den närliggande tele-fonstationen.

I en å pressbyrån utlagd "liggare" antecknade 154 journalister sina adresser under uppehållet i Malmö.

*

För erhållande af *presskort* till utställningen gällde följande, af förvaltningsutskottet antagna och i utställningens reglemente införda bestämmelse:

"Journalister, bosatta i Malmö, erhålla frikort till utställningen genom att den redaktion, hos hvilken de äro anställda, eller den pressförening, till hvilken de höra, i sådant ärende med insändande af resp. persons fotografi hänvänder sig till utställningens presskommisarie.

Korrespondenter till in- och utländska tidningar och tidskrifter äfvensom journalister i öfrigt, hvilka ämna besöka utställningen för att lämna redogörelse för densamma, äga att personligen legitimera sig å utställningens pressbyrå för erhållande af frikort, gällande för viss uppgifven tid."

Trenne slag af presskort förekommo:

Ser. G. 1. tillfälliga *presskort*, tryckta å i block sittande kartong. Dessa kort tillställdes sådana journalister, hvilka tillfälligtvis besökte utställningen. De utgäfvos för en tid af högst fjorton dagar. — Af detta slag af kort utfärdades under hela utställningstiden inalles 1,418 st.

Ser. G. 2, kort för hela utställningstiden. Kortet bestod af en tryckt biljett, som fastklistrades å vederbörande journalists fotografi i visitkortsformat. Af dessa kort utfärdades 34 st.

Kort gällande hela utställningstiden. Kortet bestod af ett litet 4-sidigt tryck, som inhäftades i med vederbörandes fotografi försedt medlemskort till någon journalistförening. — Af detta kort, hvilket jämväl kom utländska journalister till del och användes särskildt äfven af danska sådana, utfärdades 157 st.

Samtliga journalistkort voro personliga och försedda med vederbörandes egenhändig namnteckning. På dem alla fanns följande text: "Detta kort är personligt och får på inga villkor på annan öfverlätas. Missbruk af kortet medför detsammes förlust och innehafvarens aflägsnande från utställningen. Kortet gäller för hela utställningstiden dagligen från kl. 9 f. m. Utställningens kontrollörer äga rätt att affordra innehafvare af presskort deras namnteckning."

Samma bestämmelser gällde alla andra personliga inträdeskort till utställningen.

Presskorten berättigade till fri entré äfven till konstutställningen, turist- och idrottsutställningen, Höganäs—Billesholms aktiebolags utställning, Stora

Kopparbergs Bergslags aktiebolags biograf, glashyttan m. fl. Vidare gaf det fri entré till alla de förlustelser på nöjesfältet, till hvilka entré eljest togs, och till fritt användande af inom utställningen befintliga hissar.

För erhållande af presskort erfordrades, såsom ofvan nämnts, legitimation. Som sådan godtogs i första hand skriftligt intyg från vederbörande redaktion, att journalisten i fråga för dess räkning besökte utställningen för längre eller kortare tid. I öfrigt säger det sig själf, att största tillmötesgående med afseende på utfärdande af presskort visades. Enbart ett visitkort med påtryck att vederbörande var vid någon publikation anställd fick ofta gälla som legitimation. Endast i ett fall förvägrades presskort, då vederbörande icke kunde på något sätt legitimera sig.

Det förspordes också bland journalisterna allmän belåtenhet öfver bestämmelserna för erhållande af presskort. Endast från några, hvilka synbarligen icke tillräckligt uppfattade utställningens art såsom den dittills största i sitt slag i Norden, förmärktes missbelåtenhet med det i både utställningens och pressens intresse nödvändiga legitimationstvangen. Och från åtskilliga journalister, i synnerhet en del utländska, tillkännagafs missnöje öfver att icke pressmän åtföljande damer jämväl erhöllo frikort, ett tillmötesgående, som reglementet icke medgaf och som hittills icke förefunnits vid någon kontinental utställning af dimensioner, motsvarande den baltiska.

Innan utställningen öppnades utlämnades till besökande journalister för dagen gällande inträdeskort.

Långt före utställningens öppnande anlände journalister från när och fjärran för att taga utställningsområdet, dess byggnader och anordnande i betraktande.

Mot tiden för utställningens öppnande blef tillströmningen af journalister för hvarje dag allt större, och under utställningens första tid samt i all synnerhet under de första veckorna var frekvensen mycket stark. Presskommissariens kontor hade då ett starkt anlitadt arbete med att tillhandagå med presskort, upplysningar, utdelande af "utställningstryck" etc. Dagliga antalet, kontoret besökande journalister understeg aldrig 25 förrän i dagarna närmast före och efter krigsutbrottet. Under de första dagarna efter detta var det så godt som tomt å pressbyrån och dess kontor. Det dröjde emellertid knappast en vecka, förrän i synnerhet svenska och danska journalister återkommo. Och särskildt den senaste veckan af utställningstiden var frekvensen af besökande återigen liflig.

Utom det dagliga arbetet å kontoret, — expediering af all post, författande

och distribuerande af artiklar, notiser och öfriga meddelanden samt annonser till pressen, redigering af utställningens dagsprogram och expedition af utställningstryck — samt pressbyråns skötsel hade presskommisarien att i mån af tid vägleda journalister å utställningen. Innan denna var öppnad, togs hans tid härmed mycket i anspråk. I all synnerhet under månaderna närmast före utställningens öppnande kommo nästan dagligen journalister för att under kommissariens ledning taga del af utställningsarbetet. Under veckorna omedelbart efter utställningens öppnande så godt som omöjliggjorde det forcerade arbetet å kontoret tillmötesgående härutinnan. Sedan, under sommarens lopp, blef det presskommisarien allt mera möjligt att i detta afseende stå till tjänst. Hans arbete härmed togs också lifligt i anspråk, icke minst af utländska journalister. Af sådana mötte representanter från så godt som alla europeiska länder. Gifvetvis voro därvid Danmark och Tyskland starkast representerade. Därefter i antal kommo pressrepresentanter från Norge, Ryssland och Finland, i nämnd ordning. Men äfven journalister från aflägsnare länder kommo tillstädes. Bland dem märktes icke så få amerikaner samt ett antal japaner.

För att pressen måtte blifva i tillfälle att i rikaste mått fylla sin ansvarsfulla plikt gentemot allmänheten och utställningen hade utställningsstyrelsen hos K. Maj:t hemställt, att svensk tidningsutgivare och en i hans tjänst anställd medarbetare måtte beviljas en fri resa på statens järnvägar från vederbörandes hemort till Malmö och åter under den tid, då utställningen vore öppen. K. Maj:t fann dock icke skäl föreligga att bifalla den gjorda framställningen.

För att i vidaste utsträckning tillmötesgå pressens behof af illustrationsmaterial hade åt densamma förbehållits rätt att utan afgift fotografera på utställningen, dock uteslutande till användning för reproduktion i tidningar. De fotografier, som för sådant ändamål togos på utställningen af dessa tidningar, fingo ej tillhandahållas i handeln hvarken som fotografi, vykort eller annan specialreproduktion, i album, kataloger, vägvisare, broschyrer, tillfällighetspublikationer af något slag, program, böcker och annat, utan uteslutande till tidningar, således heller icke i separata tryck i affärssyfte.

Hvarje tidning ägde rätt att undantagsvis som en tillfällig hjälp till annan tidning utlämna af densamma tagna fotografier och efter dem eller teckningar

utförda klichéer. Utställningsstyrelsen förbehöll sig att beifra öfverträdelser af ofvanstående enligt lag.

Till pressens bekvämlighet hade hoffotografen A. W. Rahmn, hvilken eljest hade ensamrätt till fotografering å utställningen, förbundit sig att till tidningsfirma, som sådant önskade, för reproduktion i samma firma tillhöriga tidningar tillhandahålla fotografier från utställningen till ett pris af 4 kronor för format icke öfverstigande 18×24 cm. Togos två eller flera fotografier från samma tillfälle, var priset 3 kr.

Tecknare och fotografer, i den mån de hade att utföra arbeten för pressens räkning, likställdes i fråga om fribiljetter med publicister.

Enhvar, som för tidnings räkning ville fotografera å utställningen, ägde att hänvända sig till presskommisariens kontor och där underteckna förbindelse rörande fotografering. Mot sådan förbindelse utlämnades särskilda *fotografipass*, liksom presskortet gällande å namngifven person.

För en utställning af de dimensioner, som den Baltiska ägde, kräfdes gifvetvis ett reklamarbete af i Sverige hittills okänd omfattning. På detsamma nedlades också betydande kostnader, tid och möda.

Utvägarna för att nå den bästa effekt af reklamen voro också så mångtaliga som möjligt. Och där en verkningsfull reklam samt reklam i rätt tid kunde utföras, försumrades heller icke tillfället.

Ett af de viktigaste momenten i reklamarbetet var naturligtvis att förse pressen med *artiklar, notiser och meddelanden* af skilda slag. Redan under sommaren 1913 började utsändandet af sådana, hvilkas distribuerande i början, enligt presskommitténs beslut, ombesörjdes af Svenska Telegrambyråns Malmö-filial men sedan skedde direkt från presskommisariens kontor. En mängd meddelanden af telegramvikt utsändes genom Telegrambyrån till dess abonnenter och förmedlades genom byrån, allt efter materialets art, jämväl till utlandet. Under månaderna närmast före utställningens öppnande, då det gällde att i stigande tempo öka intresset för densamma, utskickades de flesta meddelandena, och under utställningens gång duggade sådana ständigt. Meddelandena inrymde material af det mest skilda slag, och en god anpart af dem upptog utförliga och öfversiktliga beskrifningar af såväl de stora hallarnas utställningar som de många specialutställningarna. Pressen erhöll på detta sätt en fullständig skildring af utställningen i dess helhet, ett material, som också af tidningarna allmänt publicerades. I allt utsändes — oräknadt de genom telegrambyrån såsom telegram befordrade — 187 meddelanden till pressen. Häraf voro 113 artiklar,

de flesta synnerligen utförliga. Samtliga meddelanden utsändes s a m t i d i g t, så fort de hunnit bli färdiga. Och i den angifna siffran ingå icke de notiser af lokal art, hvilka på grund af innehållets natur hade intresse endast för Malmöpressen, för denna och Skånepressen i öfrigt eller för dessa kategorier jämte Köpenhamnspressen.

Utom artiklar och meddelanden erhöll pressen — ehuru i begränsad utsträckning — jämväl *fotografier* för reproduktion. I all synnerhet erhöilo illustrerade tidningar i in- och utlandet dylika. Och för att ytterligare tillmötesgå krafvet på illustrationsmaterial utgafs tidigt ett *konsttryck* med rikhaltigt urval af bilder, efter hvilka tidningarna själfva kunde låta utföra reproduktioner. Detta konsttryck, om hvilket mera nedan, begagnades också i vidaste utsträckning och visade sig vara ett synnerligen effektivt medel till att förhjälpa pressen till både goda, vackra och talande bilder från utställningen.

På grund af de alltför betydande kostnader det skulle medfört att förse pressen med klichéer, kunde sådana däremot icke tillhandahållas.

*

Det skulle visserligen varit intressant nog att lämna en öfversikt af, i huru hög grad utställningen uppmärksammades af pressen i in- och utland. Materialets öfverflödande riklighet och denna redogörelses begränsade ram omöjliggöra dock en ingående framställning härutinnan. Det må vara nog sagdt, att det framför allt i Sverige icke fanns någon tidning, som ej ägnade utställningen en ingående eller efter bladets utrymmesmöjligheter afpassad uppmärksamhet. Samtliga tidningar hade i de utförliga meddelandena från presskommisarien ett rikt material. De större tidningarna skaffade sig gifvetvis därjämte utställningsartiklar genom egna korrespondenter. Och under utställningens gång sände samma tidningar en eller flera medarbetare, som under längre eller kortare tid besökte utställningen och skildrade densamma.

Det, som i dessa afseenden gällde den svenska pressen, gällde också i tillämpliga delar den utländska. Meddelanden från presskommisarien tillställdes nämligen jämväl pressen i de andra länder, hvilka deltog i utställningen, hvarjämte de samtidigt distribuerades till tidningar i Norge. Till några af de större tidningarna i England, Frankrike och Amerika utgingo likaledes af och till redogörelser och meddelanden. Jämväl den utländska pressen ägnade också utställningen en synnerligen välvillig och omfattande uppmärksamhet. Utförliga, ofta illustrerade artiklar, om utställningen förekommo esomoftast i densamma.

Icke minst blef utställningen föremål för stor välvilja från den illustrerade pressens sida. Sålunda ägnade samtliga i den skandinaviska Norden utkommande illustrerade tidningar upprepade gånger utställningen mycket lofordande artiklar, som voro rikt och effektivt försedda med bilder. Och af åtskilliga illustrerade tidningar i andra länder blef utställningen jämväl uppmärksammas.

På tillskyndan af utställningen och med bidrag af densamma utgäfvo i reklamsyfte några särskilda "baltiska" nummer, hvilka förtjäna speciellt omnämmande. Den världsbekanta *Illustrirte Zeitung* i Leipzig ägnade sålunda sitt nummer af den 30 april 1914 helt och hållet åt Sverige och den Baltiska utställningen. I det 82 sidor starka numret ingingo artiklar om Sveriges historia, om dess land och folk, om Dalarne och dalkarlarna, om handelsförbindelserna mellan Sverige och Tyskland före Kristi födelse, om svensk sport, olympiska och baltiska spel, om Baltiska utställningen m. m. Textafdelningen illustrerades af ett 80-tal utmärkta bilder, däraf helsidesreproduktioner i färger och taflor af Zorn, Ankarcrona och Liljefors, en å två sidor gående reliefkarta i färger öfver Sverige, o. s. v.

För utgifvande af detta Schwedenummer, hvilket tvifvelsutän var ett af utställningens kraftigaste reklamföretag, ställde utställningen till *Illustrirte Zeitung*s förfogande kr. 18,228:27, mot hvilket belopp den disponerade visst antal sidor och annonser. För täckande af dessa kostnader lämnades bidrag af H. M. Konungen, Kungl. Järnvägsstyrelsen, Drätselkammaren i Malmö, Turisttrafikförbundet, Skandinaviska Kreditaktiebolaget, Aktiebolaget Skånska Handelsbanken, Sydsvenska Kredit Aktiebolaget, Malmö—Ystads järnvägs Aktiebolag, Malmö—Trelleborgs järnvägs Aktiebolag, Malmö Yllefabriks Aktiebolag, Förlags Aktiebolaget i Malmö, Höganäs—Billesholms Aktiebolag, Bankaktiebolaget Södra Sverige, Strömsnäs Bruks Aktiebolag, Svenska Sockerfabriksaktiebolaget, Svenska Aktiebolaget Gasaccumulator, Aktiebolaget Separator, firman C. & M. Fougstedt i Malmö, Stockholms Rederi Aktiebolag Svea, Aktiebolaget Grumme & Son, Aktiebolaget Mjölkningsmaskin Omega, C. G. Hallbergs guldsmedsaktiebolag, firman Pellerin i Göteborg, grosshandlandena M. Fränkel i Göteborg samt S. Hedberg och L. Faxé i Malmö, Grand Hotell i Stockholm äfvensom bankiren Theo. Dieden i Malmö. Somliga af bidragsgifvarna hade för sitt bidrag betingat sig visst utrymme i texten eller å annonssidorna, under det att andra lämnat sitt understöd uteslutande för den goda sakens skull.

Af numret i fråga erhöLL utställningen 1,000 ex., af hvilka en del försålles å utställningen, medan större delen utdistribuerades i reklamsyfte.

Den likaledes öfver hela världen bekanta Parisertidningen *Le Temps* ägnade den 5 juni ett illustrerad nummer åt Sverige och utställningen. Det 16-sidiga numret innehöll artiklar om Sverige, Skåne och dess hufvudstad Malmö, Baltiska

utställningen, de sköna konsterna i Sverige, Sveriges industri m. m. Texten belystes af omkring 50 illustrationer. Till numret bidrog utställningen med 1,452 kr. Utställningen erhöll af detsamma en större upplaga, hvilken utdistribuerades i reklamsyfte.

Vidare må erinras om det "riksnummer", som *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* utgaf med anledning af Baltiska utställningen. Det 70 sidor starka numret belyste i sakrika artiklar, rikt och väl illustrerade, svensk industri, konst och jordbruk samt gaf en god exposé af utställningen, dess förhistoria, arkitektur, organisation m. m. Till numret bidrog utställningen med kr. 1,224: 48, och af upplagan ställdes ett antal exemplar till utställningens disposition i och för reklamarbetet.

Slutligen bör i detta sammanhang omnämnas, att *Hamburger Fremdenblatt* den 7 juni 1914 ägnade sin fotografvyrbilaga "Illustrirte Rundschau" åt Baltiska utställningen, som där i bild och text fick en mycket effektiv reklam. Ett betydande antal exemplar af numret aflämnades till utställningen och ingick som en ingalunda oviktig del i dess rika reklammaterial.

Dels genom flera urklippsbyråer, dels genom egna tidningsexemplar erhöles dagligen från in- och utland så godt som allt hvad pressen meddelade om utställningen. Det viktigaste af detta är samladt i 25 digra *urklippsböcker*, med inalles 3,590 belagda sidor, en stor mängd af dessa med invikningar och infästning af hela nummer eller sidor af tidningar. Tjugo af böckerna omfatta urklipp från svenska och fem af dem sådana från den utländska pressen. Dessa urklippsböcker utgöra ett värdefullt arkiv, som å skilda språk berättar utställningens hela historia, ger en synnerligen belysande bild af pressens intresse för utställningen och åt forskare lämnar ett utmärkt material för studier om den.

*

För att ideligen påminna om utställningen ägde en omfattande *annonsering* rum. Beträffande den periodiska pressen ombesörjdes denna hufvudsakligen genom Svenska Telegrambyråns Malmöfilial. Med hänsyn till de betydande kostnaderna för annonsering måste helt naturligt en viss begränsning af urvalet af annonsorgan ske, på samma gång som ytterlig omsorg nedlades därpå, att annonseringen blef så effektiv som möjligt. Hvad Sverige beträffar, infördes

annonser i ett 80-tal svenska tidningar, med afseende på antalet gånger pr vecka växlande efter olika omständigheter. Jämte utställningens stående annons förekommo annonser af mera lokal natur, hvilka förmedlades framför allt till Malmö- och Köpenhamnspressen och efter omständigheterna till den icke malmöitiska Skånepressen.

Efter krigsutbrottet inahierades en del af den utländska annonseringen.

Annonseringen i den periodiska pressen i utlandet fördelade sig på Danmark, Tyskland och Ryssland med Finland. En stående annons infördes sålunda i 33 danska tidningar, hvarjämte, såsom ofvan nämnts, många annonser af tillfällig art infördes framför allt i Köpenhamnspressen och jämväl i andra själländska organ. I Tyskland annonserade utställningen genom stående annons inalles i 28 tidningar, i 11 af dessa med en större sådan, som utställningen beordrade gemensamt med Svenska Turisttrafikförbundet. En likaledes stående annons infördes i 8 ryska och 6 finska tidningar.

Sammanlagda kostnaden för utställningens annonsering i in- och utländska tidningar och tidskrifter m. m. uppgick till kr. 58,294: 10, däraf kr. 51,235: 97 för de genom Svenska Telegrambyrån distribuerade annonserna.

*

Utom genom de ständiga annonserna i dagspressen gjorde sig utställningen såväl i in- som utlandet påmint genom en mycket omfattande annonsering af den mest mångskiftande art. Endast om det viktigaste här af kan här meddelande lämnas.

Beträffande *Sverige* må då i första hand nämnas den särdeles effektiva reklam, som erhöles genom poststämpeln å från Malmö utgående bref och brefkort. Enligt Kungl. Generalpoststyrelsens medgifvande åsattes nämligen från den 1 april 1912 till utställningens slut alla från Malmö utgående bref och brefkort utom vanlig poststämpel jämväl en särskild sådan, innefattande utställningens benämning.

Genom aftal med Kungl. Järnvägsstyrelsen stämplades från den 1 oktober 1913 inalles 2 mill. järnvägsbiljetter å fransidan med meddelande om utställningen. — Likaledes infördes från den 1 oktober 1913 genom öfverenskommelse med Svenska Turisttrafikförbundet annons om utställningen å matsedlar och vinlistor i restauranterna å järnvägar och ångfärjor. Stående annonser infördes vidare i "Sveriges Kommunikationer", å Rederiaktiebolaget Sveas turlistor och menuer m. m.

I Danmark genomfördes ständigt annonsering i "De Danske Statsbaners Officielle Lommekøreplan", å Berlingske Tidendes i de flesta städer och större platser i Danmark offentligen uthängda telegramskåp etc. Vidare annonserades genom ljusbilder och å ridåer i åtskilliga af de främsta nöjesetablissemanten i Köpenhamn m. m.

I fråga om *Tyskland* infördes annonser och illustrerade artiklar i flera af de större tyska turisttrafikförbundens, resebyråernas och rederiernas årligen utkommande turistböcker. Af särskild betydelse var härvid reklamen i de publikationer, som utgifvas af de större rederierna, hvilka ombesörja en god del af världstrafiken och hvilkas böcker utgå i betydande upplagor samt spridas öfver hela den civiliserade världen. — Vidare hade ombesörjts ljusreklamer å ridåerna i de mest frekventerade nöjesetablissemanten i Berlin och Hamburg, en effektiv annonsreklam å de enormt trafikerade Alsterbåtarna i Hamburg o. s. v.

Med afseende på *England* förtjänar särskildt anmärkas den värdefulla reklam, som vanns genom införande af en planskiss öfver utställningen jämte text i svenska handelskammarens i London 1913 utgifna och öfver hela det brittiska riket spridda "Year-Book".

Och slutligen bör här nämnas den för reklamen i *Amerika* viktiga hjälp, som erhöles därigenom att "The American-Scandinavian Review" i New York mot en ersättning af 1,000 kr. ågnade ett af sina majnummer 1914 åt utställningen, hvars affisch var i färger reproducerad å tidskriftens omslag, medan i texten lämnades en rikt illustrerad, utförlig artikel om utställningen. Numret spreds i en betydande upplaga i Förenta staterna och andra nordamerikanska länder, och särskildt ett särtryck af numret med uteslutande "baltiskt" innehåll spreds öfver vida delar af den amerikanska kontinenten.

*

På utställningsområdet var anordnad en mycket omfattande *försäljning af tidningar*, vägvisare, kataloger, planer öfver utställningen m. m. I fråga om tidningsförsäljningen gällde följande bestämmelser:

Inom utställningsområdets öppna platser medgafs kostnadsfritt lösnummerförsäljning af i Malmö utkommande dagliga tidningar genom kolportörer. Hvarje tidning ägde att för sådant ändamål använda högst två kolportörer; dessa kolportörer ägde fritt tillträde till utställningsområdet under villkor, att de buro mössa — helst hel uniform — med band, angifvande vederbörande tidnings namn; tidningarna fingo icke af kolportören högljudt utropas.

Dessa medgifvanden och villkor gällde också Aktiebolaget Svenska Pressbyrå för försäljning af svenska och utländska tidningar och tidskrifter.

Flera större tidningar hade egna utställningsbyggnader, från hvilka jämväl deras publikationer försåldes. Dessa voro af svenska tidningar Dagens Nyheter, Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning, Hvar 8 dag, Stockholms Dagblad och Svenska Dagbladet samt af danska tidningar Berlingske Tidende och Politiken.

*

Redan från början af utställningsarbetet var det gifvet, att hufvudvikten i all reklam måste läggas vid de egna tryckalster, som utställningen ämnade utgifva och distribuera öfver vida delar af världen. Också offrades i detta afseende betydande kostnader för att skaffa utställningen ett densamma värdigt reklammaterial, som på det mest verkande sätt kunde bidra till att göra den känd och besökt.

I första hand må härvid nämnas utställningens allbekanta *affischer*, framställande Ernst Norlinds efter täflan prisbelönta skiss med tornet och de fyra storkarna. Af *affischen* utfördes dels en större, i formatet 100×75 cm., dels en mindre i format 23×18 cm. Den *större affischen*, afsedd att uppfästas å järnvägsstationer m. fl. platser, trycktes med text å svenska, tyska, franska och engelska språken. Till för Ryssland afsedd upplaga trycktes särskild rysk text, som vidhäftades *affischens* nedre del. Och den svenska upplaga, som skickades till Finland, försågs jämväl med finsk text. Inalles utfördes af den stora *affischen* 31,175 exemplar.

Den *lilla affischen*, i formatet 23×18 cm., trycktes med text å svenska, tyska, finska, franska och engelska språken och utgick i en samlad upplaga af 70,640 ex. En del af de för Sverige och Danmark afsedda exemplaren utfördes å celluloid.

Utställningens likaledes allbekanta *reklammärken* — en reproduktion i miniatyr af utställnings*affischen* — utgingo med svensk, tysk och engelsk text och trycktes i den enorma mängden af 1,988,000 exemplar.

Med hänsyn till i all synnerhet större affärsföretag anskaffades till inläggning i bref etc. *reklamappar*, hvilka utfördes å tunt, genomskinligt papper. Af dessa trycktes 258,000 ex. med text å tyska samt 232,700 exemplar med text å engelska språket.

Ett litet 4-sidigt blad — utställningens första reklamtryck, som utgafs till Olympiska spelen i Stockholm 1912 — med porträtt af konungahusets medlemmar och reproduktion af en skiss från utställningen samt text å svenska, tyska och engelska språken utgick i 25,000 exemplar.

Till tjänst i synnerhet för tidningarna utgafs i augusti 1913 en svensk P. M. med en plan öfver utställningen samt en mängd sifferuppgifter om densamma.

För det s. k. bondetågets år 1914 räkning trycktes ett 8-sidigt häfte med text och bilder. Häftet, som utgick i 15,000 ex., fördelades dels å de tåg, som förde deltagarna till Stockholm, dels å de olika logementen i Stockholm.

Ett annat, större och likaledes svenskt häfte, rikare illustrerad och med utförligare text, utgafs i en betydande upplaga och ingick i det allmänna reklamtryck, som distribuerades.

Särskildt för att tillgodose dagspressens såväl i Sverige som i utlandet behof af reproduktioner för förfärdigande af klichéer trycktes en fint utförd *konst-upplaga* (se ofvan) med ett större antal bilder öfver utställningen jämte fotografier af några dess ledande män med förklarande text å svenska, tyska, engelska och franska språken.

På tyska och svenska utgafs en *förteckning öfver kongresserna* å utställningen.

Och som utställningens kanske viktigaste reklamtryck får slutligen nämnas den "*blå boken*", utställningens 16-sidiga, i tilltalande format och utstyrelse utgifna reklambroschyr med reproduktion af utställningsaffischen på omslaget. Broschyren, som innehöll en utförlig och orienterande text om utställningen, belyst med nära 30 bilder, utgafs å svenska, danska, tyska, franska och engelska språken samt utkom i sammanlagdt 186,875 exemplar. Under utställningens gång utgafs å tyska och engelska språken en förkortad upplaga af broschyren i inalles 60,000 exemplar. Texten till såväl denna broschyr som utställningens öfriga reklamtryck lämnades af presskommisariaten, hvilken jämväl redigerade det dagligen utkommande *programmet* för utställningen.

Utom allt detta, af utställningen direkt i reklamsyfte utgifna material, stod till förfogande en ansenlig mängd annat utställningstryck. Dit hörde: utställningens allmänna bestämmelser och program, som utsändes i betydande upplagor å svenska, tyska och ryska språken, den officiella generalkatalogen öfver industriafdelningen å utställningen, hvilken utkom å svenska och tyska; utställningens matrikel; katalog öfver utställningens konstafdelning i illustrerad och icke illustrerad upplaga; af vederbörande kommissariat utgifna kataloger öfver de danska, tyska och ryska utställningarna; den af Turisttrafikföreningen för Södra Sverige utgifna officiella vägvisaren öfver Malmö, Baltiska utställningen och jubileumslandtbruksmötet, i svensk och tysk upplaga; program, kataloger, affischer m. m. öfver jubileumslandtbruksmötet och de i samband därmed anordnade trädgårdsutställningarna; kataloger öfver turist- och idrottsutställningen, Kungl. Vattenfallsstyrelsens, svenska ingenjörernas och arkitekternas, Statens järnvägars m. fl. utställningar, svenska kvinnornas utställning Årsta, svenska jakt- och

skogsutställningarna, Malmö stads utställning, baltiska templet, baltiska spelen m. m., i allt en utomordentlig mängd af program, kataloger, affischer m. m. å olika språk öfver officiella eller enskilda utställningar å såväl de svenska som utländska afdelningarna. Härtill kom slutligen ett betydande antal af planer och kartor öfver utställningen och dess olika afdelningar, program och meddelanden om kongresser och möten, fester och konserter etc., affischer och tidtabeller om järnvägs- och ångbåsturer m. m. samt — ett ingalunda oviktigt reklammaterial — vyalbum och vykort från utställningen.

Sammanlagda kostnaderna för utställningens affischer och annat reklamtryck jämte distribuering samt åstadkommande af särskilda utställningsnummer af tidningar etc. utgjorde kr. 62,545: 42. Med kostnaderna för annonseringen — kr. 58,294: 10 — når utställningens utgiftssiffra för annonsering och reklam kr. 120,839: 52. Då emellertid som bidrag till åstadkommande af Schwedenumret af *Illustrirte Zeitung* m. m. influtit kr. 20,117: 43, blifva utställningens direkta reklamkostnader kr. 1 00,722: 09.

*

Det skulle visserligen varit af stort intresse — antagligen äfven för kommande utställningar —, om här kunnat lämnas en mera ingående framställning af, huru detta öfverflödande rika reklammaterial fördelades till in- och utland. Utrymmet tvingar dock härutinnan till begränsning, och följande får ge endast en kort öfverblick öfver de viktigaste kanaler och vägar, på hvilka arbetet att bekantgöra den Baltiska utställningen sökte sig fram.

För *Sveriges* del ställde sig detta arbete gifvetvis betydligt lättare än i fråga om utlandet. Här hade man att i detta afseende påräkna intresse och bistånd i första hand från utställningsstyrelsens och dess många utskotts ledamöter, från de af Öfverståthållareämbetet i Stockholm och Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i rikets samtliga län utsedda kommittéerna, från ämbetsverk, myndigheter och institutioner, från alla utställare, från järnvägsbolag och redier samt i öfrigt från konstens, handels och industriens idkare öfver hela landet. Till dessa spredos af och till betydande samlingar af utställningstryck, hvaraf likaledes i en nästan aldrig sinande ström utgingo laddningar till tidnings- och resebyråer, hotell och restauranter, turist- och badorter, gästgifvaregårdar, barber- och friserstugor m. fl., med ett ord till allt och alla, som, om äfven i minsta mån, kunde anses lämpade att på något sätt bidra till kännedom om utställningen. Vidare må omnämnas, — mycket annat att förbigå, — att utställningens stora affisch genom aftal med Williams affischeringsbyrå m. fl. var upp-

hängd i rikets flesta järnvägsstationer, samt att den lilla affischen var uppfästad i personvagnarna å de flesta af landets järnvägar.

Beträffande utlandet må först tacksamt erinras om den värdefulla hjälp, som utställningen erhöll därigenom att Kungl. Utrikesdepartementet anmodat i utlandet varande svenska beskickningar, generalkonsulat, konsulat och vice konsulat att verksamt bistå med utbredande af kännedom om utställningen. Med de svenska diplomatiska och konsulära representanterna i Danmark, Tyskland, Ryssland och England m. fl. länder stod också utställningen i liflig förbindelse, och tack vare deras hjälp, råd och anvisningar kunde för reklamarbetet de bästa vägarna anlitas. Icke mindre erkännansvärdt är äfven det värdefulla bistånd med reklamerandet för utställningen, som erhöles af dess danska, tyska och ryska kommissariat, i utlandet varande svenska handelskamrar m. fl.

I fråga om särskildt Danmark, Norge, Tyskland, Ryssland med Finland, England, Frankrike och Förenta staterna må i ett sammanhang nämnas, att förbindelser knötos med större resebyråer och rederier, hvilka samtliga i rikt antal mottogo utställningens reklammaterial. Sådant sändes jämväl till alla utländska utställare, till särskildt i nämnda länder varande svenska firmor, till större affärsföretag, tidningsbyråer, hotell och restauranter, turist- och badorter m. fl. Jämväl till Österrike-Ungern, Schweiz, Italien, Spanien m. fl. länder utsändes material till lämpliga adressater. Och i mindre antal utgick dylikt till mera aflägsna länder.

I *Danmark* var utställningens stora affisch uppfästad å järnvägsstationer, medan den lilla affischen anbragts i de flesta järnvägarnas personvagnar. I öfrigt gällde om Danmark såväl som om *Norge* i tillämpliga delar detsamma som sagts i fråga om Sverige. Till Norge, men i all synnerhet till Danmark, utgick särskildt under tiden närmast före och efter utställningens öppnande dagligen en betydande post med reklammaterial, som där spreds på samma sätt och i samma omfattning som i Sverige. Och med tacksamt erkännande bör särskildt nämnas utställningens danska kommissariat, som förmedlade en betydande del af reklamaterialet, samt Det Forenede Dampskibsselskabs tillmötesgående med mottagande af utställningens affischer för sina ångbåtar.

Utom från dessa båda länder, framför allt från Danmark, kunde utställningen påräkna sitt starkaste utländska besök från *Tyskland*, hvadan också reklamarbetet i detta land måste anläggas efter en synnerligen vid ram. Jämväl här var det — såsom i fråga om de föregående länderna nämnts — i första hand våra officiella representanter, kommissariatet i Berlin för den tyska afdelningen å utställningen, tidningar, utställare, större turist- och resebyråer, rederier, handelsfirmor, hotell och restauranter etc., som anlidades och anlidades i vidaste

utsträckning. Så utsändes reklammaterial — för att endast nämna några siffror — till 89 förvaltningar för tyska Östersjöbadorter, 310 af förbundets för tyska Nordsjöbad upplysnings- och prospektutdelningsställen, 98 speciella byråer för resor till Sverige, 1,222 hotell och restaurationer, 725 frisör- och barberstugor m. fl. Bland större resebyråer, hvilkas tjänst togos i anspråk, må nämnas Svenska Resebyrån i Berlin, hvilken fungerade som en utställningens centralbyrå för det tyska reklamarbetet och i sin ordning med material försåg sina 172 agenturer i Tyskland, Holland, Belgien, Österrike, Ungern, Frankrike och Italien. Mycket värdefullt var äfven det bistånd, som lämnades af Hamburg—Amerikalinjens rederi, Deutsch-Nordischer Verkehrsverband, Stettiner Dampschiffsgesellschaft genom firman J. F. Bræunlich, Mecklenburgiska Turisttrafikförbundet i Rostock m. fl., hvilka mottogo och spredt utställningens reklamtryck. Och som ett viktigt moment må äfven nämnas, att genom svenska beskickningens i Berlin förmedling tyska järnvägsstyrelsen mottog 2,800 exemplar af utställningens stora och 4,700 exemplar af dess lilla affisch samt de sachsiska järnvägarna 600 exemplar af den lilla affischen till uppfästade å stationer och i personvagnar m. m.

För *Rysslands* del kunde reklamarbetet gifvetvis icke taga samma dimensioner som i fråga om de förut nämnda länderna. Jämväl här var det i första hand vårt lands officiella representanter, som anlätades. Särskildt står utställningen till legationen i Petrograd samt till konsulaten där och i Riga i stor tacksamhetsskuld för värdefullt bistånd. I öfrigt mottogs och förmedlades reklamtryck af ryska exportkammaren, på hvars initiativ den ryska afdelningen å utställningen tillkommit, af utställningens ryska kommissariat i Petrograd, som i sin ordning fördelade material till Moskva, Riga, Reval och Libau, af konsul Dietrich Heydemann i Riga m. fl. Och direkt sändes betydande mängder af reklammaterial till enskilda emottagare af samma kategorier, som i fråga om förut nämnda länder anförts.

Jämväl i *Finland* genomfördes en omfattande reklamering. Denna ombesörjdes i första hand genom svenska generalkonsulatet i Helsingfors, hvilket förmedlade placering af utställningens större affisch, med finskt påtryck. Vidare skickades reklamtryck direkt till ett betydande antal adressater i samma handels- och näringsgrenar som i fråga om de andra länderna här nämnts. De större rederierna anlätades också. Särskildt viktigt var, att speditionsfirman Nyman & Schultz i Stockholm, hvilken ombesörjer en så betydande del af trafiken till och från Finland, i fråga om reklamarbetet för Finland ställde sig till utställningens tjänst.

I fråga om samtliga dessa nu nämnda länder må rörande den viktiga annonseringen i dagspressen hänvisas till hvad som förut härom blifvit nämndt.

I proportion mindre omfattande måste reklamarbetet bli i fråga om *England, Frankrike, Schweiz* m. fl. andra stater. Jämväl till dessa länder utgingo dock afsevärda mängder af reklamtryck, hvilka hufvudsakligen sökte sig enahanda vägar som de i ofvannämnda stater följda. Förutom af vår beskickning i London, af generalkonsulatet m. fl. erhöles i England värdefullt bistånd af svenska handelskammaren i London samt af den världsberömda resebyrå Cook & Son. Rikligt med material utsändes i öfrigt till nämnda firmas byråer icke

FEST FÖR PRESSEN Å HUFVUDRESTAURANTEN DEN 14 MAJ 1914.

blott i London utan äfven i Paris, Hamburg, Wien, Rom, Brüssel, Amsterdam, Milano, Bremen, Cöln, Frankfurt, Dresden, Köpenhamn, Genua och Zürich. Beträffande Frankrike anlidades — bland många andra — framförallt den stora resebyrå vid Avenue de l'Opéra i Paris.

Af synnerlig vikt var det att i *Amerikas Förenta stater* och särskildt bland svenskarna där väcka intresse för utställningen. För uppnående af detta mål apellerades framför allt till den svensk-amerikanska pressen, som rikligt försågs med artiklar och öfrigt reklamtryck om utställningen och också flitigt uppmärksammade denna med illustrerade och andra artiklar samt meddelanden. I öfrigt följde reklamarbetet här efter förhållandena samma kanaler som i andra

länder. Och i särskild tacksamhetsskuld står utställningen till de svensk-amerikanska firmorna A. E. Johnson & C:o i Newyork och Nils Nilsson i Minneapolis, hvilka båda förmedlade en särdeles intensiv reklam om utställningen. Firman Johnson & C:o mottog sålunda och distribuerade bl. a. 5,000 större och 20,000 mindre affischer samt 10,000 broschyrer förutom andra reklamartiklar i 100,000-tal. Af stor vikt var också, att Hamburg—Amerika-linjens från Amerika hemvändande Atlantbåtar i sina matsalar vid hvarje kuvert ständigt lät utlägga

INTERNATIONELLA PRESSKONGRESSENS BESÖK Å UTSTÄLLNINGEN DEN 13 JUNI 1914.

utställningens broschyrer, den "blå boken". Jämväl Cunardlinjen visade i detta hänseende ett berömvärdt tillmötesgående.

*

För utbredande af kännedom om utställningen, särskildt i industriella kretsar, hölls å skilda platser *föredrag*, belysta med skioptikonbilder. En del af föredragen ägde rum redan mera än ett år före utställningens öppnande, andra under hösten 1913 och våren 1914. Sådana föredrag hölls: af utställningens generalkommissarie, förste hofintendenten Carl L. Bendix och dess chefarkitekt,

arkitekten Ferdinand Boberg 4, däribland i Stockholm och Göteborg; af arkitekten Boberg ensam 3, i Petrograd, Köpenhamn och Norrköping; af presskommisarien redaktören Waldemar Bülow 22, däribland i Stockholm och Köpenhamn; af kommissarien för konstslöjdsgruppen hofdekoratören H. van Rijswijk 15, däribland i Gäfle; af arkitekten H. Nissen i Örebro flera föredrag i Sverige och Tyskland; och af ingenjören Th. Blomqvist 1 i Stockholm.

Vid historiska föredrag, som rektor P. Hj. Söderbaum i Malmö höll i flera städer i Tyskland, framför allt i skandinaviska föreningar, lämnade han likaledes utförliga meddelanden om Baltiska utställningen.

*

Vid tvenne festliga tillfällen hade utställningen glädjen att kunna hälsa pressen som sina gäster.

Till den 14 maj — dagen före utställningens öppnande — hade pressen från när och fjärran inbjudits att under sakkunnig ledning bese utställningen. Bortåt 200 journalister hade hörsammat kallelsen, däraf 78 svenska, 67 danska och de öfriga tyska, ryska och finska. Kl. 11 f. m. samlades de inbjudna i landstingssalen å Malmö stads rådhus, där stadsfullmäktiges i Malmö ordförande filosofie doktor Edw. Lindahl hälsade gästerna välkomna. Dessa fördes därefter med tvenne spårvagnståg till utställningen. Under ledning af pressutskottets medlemmar m. fl. genomvandrade gästerna i olika riktningar utställningen, hvars rabatter och anläggningar nu stodo i vårens finaste skrud.

Efter besöket å utställningen gaf dennas styrelse lunch å hufvudrestauranten. På svenska och tyska språken talade vid denna utställningens ordförande, landshöfdingen grefve Robert Dela Gardie, doktor Lindahl och presskommisarien Bülow. Talen besvarades å gästernas vägnar af skriftställaren Thore Blanche å de svenska, chefredaktören Albert Ohnstein å de tyska, redaktören Sofus Sörensen å de danska och fröken Tiraspolkaja å de ryska journalisternas vägnar.

Eftermiddagen var anslagen åt besök i konsthallen och andra delar af utställningen. Kl. 8 e. m. gafs af Aktiebolaget Baltiska utställningens nöjesfält supé, och efter densamma besågs nöjesfältet, som strålade i elektrisk illumination.

I juni sammanträdde i Köpenhamn den 16:de internationella presskongressen, och det lyckades utställningen att af kongressens begränsade tid få en dag anslagen till besök i Malmö och å utställningen.

Efter föregående förberedelser ägde besöket rum den 13 juni. Kl. 11 f. m. denna dag afgick svenska statens ångfärja "Konung Gustaf V" från Köpenhamn till Malmö, medförande de väntade gästerna, cirka 500 damer och herrar, hvilka å ångfärjan emottogos af svenska värdar. Under öfverfärden till Sverige — i

det mest strålande väder — gaf svenska staten ombord en splendid lunch, vid hvilken gästerna å franska hälsades välkomna af generaldirektören vid statens järnvägar A. M. Granholm.

Vid ankomsten till det rikt flaggprydda Malmö kl. 1,15 e. m. hälsades gästerna med regementsmusik, hvarefter färden gick i spårvagnståg omedelbart till utställningen. Här mottogos färddeltagarna af utställningens förvaltnings-

UTSTÄLLNINGENS AFFISCH.

utskott och funktionärer. Efter olika språk fördelades de i grupper och togo därpå under ledning utställningen i betraktande. Kl. 3,30 e. m. intogs härunder té i Årsta-utställningen.

Kl. half 7 e. m. samlades de inbjudna jämte värdar till utställningens och Malmö stads middag i den dagen till ära rikt smyckade kongresshallen. Sedan utställningens ordförande på franska hälsat gästerna välkomna, talade utrikesministern h. ex. Knut Wallenberg, likaledes på franska, för presskongressen och utbragte skålen för densamma. Talet besvarades af kongressens president redaktören W. Singer från Wien med ett tal för Sverige och svenska folket.

Vidare talade doktor Carl Herslow å Malmö stads vägnar och tackade för besöket, hvarjämte tal höllos af ordföranden för journalistförbundet i Köpenhamn redaktör Andreas Buntzen samt af doktor Edw. Lindahl.

Efter kaffet skedde uppbrott. Företrädde af Kronprinsens husarregementes musikkår tagade gäster och värdar öfver nöjesfältet till utställningens järnvägsstation, hvarifrån ett tåg förde färdtagarna till hamnen, där ångfärjan väntade och därifrån öfverfärden till Köpenhamn vidtog kl. 10 e. m.

Såväl vid detta som vid förutnämnda gästbesöket af journalister tillkännagåfvo dessa sin odelade beundran öfver utställningen, hvilken också efter båda tillfällena blef föremål för en liflig och smickrande uppmärksamhet i världspressen.

*

Berättelsen om pressen och utställningen samt om reklamarbetet för densamma är härmed afslutad.

Det återstår då endast att uttala ett varmt och uppriktigt tack i all synnerhet till pressen i olika länder och i öfrigt till alla och en hvar i in- och utland, hvilka bidragit till att göra Baltiska utställningen känd och besökt. Den blef som bekant en lysande och för vårt och öfriga i densamma deltagande länder ärofull succès. En ännu större sådan skulle den tvifvelsutan ha nått, om icke världskriget utbrutit just då den väntade sitt kanske talrikaste besök.

Om och i hvad mån reklamarbetet bidragit till framgången, tillkommer det andra att bedöma. Att därpå nedlagda kostnader och möda icke varit förgäfvess, synes det dock föreligga viss anledning att antaga.

INSPEKTÖR OCH INSPEKTIONSKONTROLLÖRER.

VAKT- OCH RENHÅLLNING.

AF C. O. WAHLGREN.

För planläggningen af vakt- och renhållningen hade man vid denna utställning en för våra förhållanden ny faktor att räkna med, den nämligen, att för första gången i Sverige tre främmande länder skulle delta och att sålunda en afsevärdt stor kontingent utlänningar kunde påräknas såsom besökare.

Man önskade därför på det hela lägga en, på samma gång svensk som äfven i någon mån internationell prägel, svensk i så mätto, att allt vakt- och renhållningsmanskaf jämte vaktchefen skulle våra svenskar, medan man åter bland den tekniska ledningen önskade hafva till förfogande personer med träning på detta speciella område.

Vid uppgörandet af kostnadsberäkningarna visade det sig också, att, om utställningen själf skulle organisera vakthållningen, en myckenhet materiel måste inköpas och efter utställningens slut sannolikt till underpris afyttras, medan däremot t. ex. ett internationellt vaktbolag redan hade materielen i förråd med lång slitningstid. Såsom sådan materiel kan i förbigående angifvas kontrollur, vakthundar, kappor, regnrockar, rengöringsmateriel m. m.

Kommitterade, som fått sig utredningen af denna fråga anförtrodd och som kalkylerat kostnaderna och risken af ansvarighet mot utställarna, funno sig därför böra inom förvaltningsutskottet tillstyrka antagandet af ett från Aktiebolaget Baltiska utställningens vakt- och renhållning inkommet anbud om öfvertagandet af hela vakt- och renhållningen. Förvaltningsutskottet beslöt äfven i öfverensstämmelse därmed.

Detta bolag, som för ändamålet hade bildats, erhöll svensk styrelse, advokaten Martin Waldenström, men en tysk verkställande direktör med mång-årig erfarenhet på området samt chef för en firma med filialer i flera större städer och från hvars föregående verksamhet vid åtskilliga större utställningar i utlandet de bästa vitsord lämnats. Med detta bolag afslutade förvaltningsutskottet *ett* kontrakt för vakthållningen och *ett* för renhållningen, hvilka båda här nedan återgifvas

”Mellan Baltiska utställningens i Malmö år 1914 Förvaltningsutskott och Aktiebolaget Baltiska utställningens vakt- och renhållning, i det efterföljande kallade utställningen och entreprenören, är följande aftal träffadt.

§ 1.

Undertecknad, entreprenör, åtager sig härmed att dels under själfva utställningstiden från den 15 maj 1914 till och med dag i oktober, som framdeles bestämmes såsom utställningens afslutningsdag, dels såväl före som efter denna tid på sätt nedan närmare bestämmes öfvertaga *vakthållning* af hela utställningsområdet, med därpå varande byggnader och därinom varande utställningsföremål, följande byggnader och utställningar dock undantagna, nämligen:

- 1) de inbjudna ländernas utställningar,
- 2) samtliga restauranter,
- 3) nöjesfältet.

Till bevakning af utställningsområdet använder entreprenören:

fr. den 1 juli till 31 okt. 1913	4 man om dagen	2 man om natten
” ” 1 nov. ” 31 dec. ”	4 ” ” ”	3 ” ” ”
” ” 1 jan. ” 28 febr. 1914	4 ” ” ”	4 ” ” ”
” ” 1 mars ” 15 april ”	6 ” ” ”	6 ” ” ”
” ” 16 april ” 14 maj ”	15 ” ” ”	15 ” ” ”
” ” 15 maj t. o. m. afslutningsdag	80 ” ” ”	30 ” ” ”
” dagen efter utställningens afslutande till 31 okt. 1914	15 ” ” ”	15 ” ” ”
” den 1 nov. till 31 dec. 1914	6 ” ” ”	6 ” ” ”

med rätt för generalkommissarien att när som helst efter tillsägelse fyra dagar i förväg påkalla ökning af vaktmanskapet äfvensom att efter tillsägelse åtta dagar i förväg föreskrifva minskning af det för vakthållning under perioderna 16 april—14 maj samt dagen efter utställningens afslutande—31 oktober 1914 bestämda manskapet. Hela vaktmanskapet skall utgöras af svenska män.

Af de under utställningstiden här ofvan upptagna 80 man om dagen och 30 man om natten skola minst 64 man om dagen och 25 man om natten förrätta tjänst, under det att återstående antalet skall stå till förfogande för reservändamål eller öfvertidsarbete.

Planen för denna styrkas användning utom- och inomhus skall af generalkommissarien godkännas, med rätt för denne att efter behof däri göra ändringar.

§ 2.

Utställningen anställer en vaktchef med befogenhet att

- 1) efter förslag af entreprenören antaga manskapspersonal,
- 2) att i förekommande fall afskeda olämplig personal,
- 3) vara förman för hela vakt- och kontrollpersonalen, för hvilken vaktchefen utfärdar instruktion.

Dagmanskapet skall utgöras af yngre, nyktra, ärliga och höfliga män, uniformerade på sätt generalkommissarien bestämmer, och försedda med tecken utmärkande den egenskap, hvori de fungera.

Nattmanskapet, bestående af nyktra och ärliga män, skall bära mössa af viss modell samt vara försedt med kraftigt lysande blindlyktor, kontrollur och gummibattonger.

Vid bevakningen skola af entreprenören ställas till förfogande 5 dresserade polishundar.

§ 3.

Entreprenören är pliktig att såväl dag som natt kontrollera det tjänstgörande manskapet, om dagen minst 3 gånger och om natten minst 2 gånger. För hvar 20 man af vakt- och kontrollmanskap skall vara anställd en af entreprenören antagen uniformerad och med utmärkelsetecken försedd inspektionskontrollör. Denna kontroll skall ske utan särskild ersättning från utställningen.

Äfven inspektionskontrollörerna lyda direkt under vaktchefen samt äro pliktiga att vid alla tillfällen efterkomma dennes föreskrifter.

§ 4.

Entreprenören ansvarar för att vaktpersonalen äger fullkomlig kännedom om densamma tillkommande åligganden, icke blott i själfva vakt- och kontrolltjänsten utan äfven vid inträffande eldsvåda, olycksfall, trängsel, stöld, sjukdomsfall o. s. v.

§ 5.

Entreprenören ställer såsom säkerhet för uppfyllande af sina förpliktelser mot utställningen en bankgaranti af 20,000 kronor och ansvarar i öfrigt till alla delar för manskapets pålitlighet och nykterhet, liksom för all skada och förlust af hvad slag den vara må, som å byggnader eller utställningsföremål kan uppstå till följd af manskapets eller kontrollörernas oaktsamhet eller försumlighet, dock i hvarje särskildt fall icke öfver tiotusen (10,000) kronor.

§ 6.

Utställningen förbinder sig att uteslutande genom entreprenören fylla hela sitt behof af vaktmanskap, biljettkontrollörer och uppsyningsmän, att meddela de svenska och

utländska utställarne önskvärdheten af att af dem bekostad bevakning så vidt möjligt öfverlåtes på entreprenören, så att bevakningen kan blifva enhetligt genomförd.

Å andra sidan förpliktar sig entreprenören att för utställare öfvertaga representant-skap och tillsyn af deras utställda föremål, och skall vederbörligt meddelande härom tillställas utställarne genom utställningens försorg.

§ 7.

Utställningen betalar entreprenören fyra kronor och femtio öre (4,50) per man och 10 timmars arbetstid samt för hvarje polishund 1 kr. per dag, att betalas å konto hvarje fredag med afräkning hvarje månad, hvaremot inspektionskontrollörer betalas af entreprenören. Vaktchefen aflönas af utställningen.

§ 8.

Utställningen ställer lämplig lokal till entreprenörens förfogande för administrationen och vakttjänsten samt lämnas till densamma gratis belysning.

§ 9.

Alla af detta kontrakt härflytande tvister af hvad slag de vara må mellan utställningsstyrelsen och entreprenören må ej dragas under domstols pröfning utan skola behandlas och afgöras i enlighet med lagen om skiljemän den 28 oktober 1887.

Malmö den 9 juli 1913.

BALTISKA UTSTÄLLNINGEN I MALMÖ 1914.

EDW. LINDAHL.

Carl L. Bendix.

AKTIEBOLAGET BALTISKA UTSTÄLLNINGENS VAKT- OCH RENHÅLLNING.

M. WALDENSTRÖM.

För alla de förbindelser, som Aktiebolaget Baltiska utställningens vakt- och renhållning genom förestående kontrakt åtagit sig, gå undertecknade i full borgen, en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld.

Malmö den 9 juli 1913.

BRANDENBURGER WACH- & SCHLIESS GESELLSCHAFT M. B. H. BERNHARD.

S. BERNHARD, Generaldirektör.

"Mellan Baltiska utställningens i Malmö år 1914 Förvaltningsutskott och Aktiebolaget Baltiska utställningens vakt- och renhållning, här nedan kallade utställningen och entreprenören, är följande aftal träffadt.

§ 1.

Utställningen öfverlåter åt entreprenören ensamrätten till *renhållningen* af sådana utställares utställningsföremål, hvilka icke själfva önska genom egen personal låta verkställa densamma.

Betalningen för sådan renhållning åt enskilda utställare skall erläggas i öfverensstämmelse med den i utställningens program fastställda taxa, hvarvid utställare med större utrymme garanteras skälig rabatt.

§ 2.

Hvarje kontrakt, som entreprenören afslutar med utställare, skall för att vara giltigt, vara påtecknad af generalkommissarien.

§ 3.

Entreprenören är förpliktad att utan någon betalning renhålla gångarna i samtliga utställningshallar, hvilka komma att utmärkas å en för ändamålet uppgjord karta.

- Däremot skola
1. administrationsbyggnaden,
 2. konsthallen med tillbehör och innehåll,
 3. kongresshallen,
 4. kungliga paviljongen,
 5. arkaderna samt
 6. alla med trä belagda vägar i det fria samt trätroppor af entreprenören under utställningstiden renhållas mot en ersättning af kronor femtio (50: —) pr dag. Renhållningen i konsthallen må, därest entreprenören så önskar, ske genom vaktmanskapet.

Den första rengöringen, innan hela utställningen öppnas, företages af entreprenören på utställningens bekostnad och skall härför af utställningen till entreprenören betalas 45 öre pr arbetskraft och timme.

§ 4.

Rengöringen skall äga rum på så sätt, att den är färdig cirka 1 timme före utställningens öppnande, och utföres i enlighet med af generalkommissarien lämnade föreskrifter.

§ 5.

Generalkommissarien eller hans ställföreträdare skall äga rätt att låta de vägar, hallar och utställningsföremål, som ej blifvit kontraktensligt och ordentligt rengjorda, ånyo rengöras på entreprenörens bekostnad, i det fall, att denne vid uppmaning uraktlåter verkställa sålunda påfordrad rengöring.

§ 6.

Rengöringen af viadukten och vägarna i det fria, hvilka äro täckta af sand, grus eller jord, verkställas icke af entreprenören; däremot åtager han sig att, äfven under dagens lopp, från desamma aflägsna papper och annat afskråde, för hvilket arbete ingen betalning erlägges.

Ett tillräckligt antal papperskorgar uppsättas genom utställningens försorg; all öfrig materiell för rengöringen, af hvad slag den vara må, skall däremot bekostas af entreprenören.

§ 7.

Utställningen förpliktigar sig att anvisa en plats, hvarest afskråde, af hvad slag det vara må, skall läggas. Bortkörsele från denna plats bekostas af utställningen.

§ 8.

Entreprenören ansvarar för den för renhållningen använda personalens pålitlighet, nykterhet och skötsamhet. För den skada, som af renhållningspersonalen kan åsamkas utställningsföremål eller utställningens tillhörigheter, af hvad slag det vara må, är entreprenören ersättningsskyldig, i hvarje särskildt fall dock icke med belopp öfverstigande ett tusen kronor (1,000: —).

§ 9.

Betalningen för arbetets utförande erlägges pr vecka hvarje fredag.

§ 10.

Alla af detta kontrakt härflytande tvister, af hvad slag de vara må, mellan utställningsstyrelsen och entreprenören må ej dragas under domstols pröfning utan skola behandlas och afgöras i enlighet med lagen om skiljemän den 28 oktober 1887.

Malmö den 9 juli 1913.

BALTISKA UTSTÄLLNINGEN I MALMÖ 1914.

EDW. LINDAHL.

Carl L. Bendix.

AKTIEBOLAGET BALTISKA UTSTÄLLNINGENS VAKT- OCH RENHÅLLNING.

M. WALDENSTRÖM.

För alla de förbindelser, som Aktiebolaget Baltiska utställningens vakt- och renhållning genom förestående kontrakt åtagit sig, gå undertecknade i full borgen, en för bägge och bägge för en såsom för egen skuld.

Malmö den 9 juli 1913.

BRANDENBURGER WACH- & SCHLIESS GESELLSCHAFT M. B. H. BERNHARD.

S. BERNHARD, Generaldirektör.

Med stöd af dessa kontrakt tillställdes utställarna af bolaget följande rundskrifvelse jämte blankett till order, att af dem, som så önskade, ifyllas.

AKTIEBOLAGET BALTISKA UTSTÄLLNINGENS VAKT- OCH RENHÅLLNING.

Malmö i september 1913.

Utställningens officiella vakthållning.

Baltiska utställningens i Malmö 1914 Förvaltningsutskott har uppdragit åt oss vakt-hållningen — dag och natt — inom hela utställningsområdet.

Vid sidan af denna vakthållning, som hufvudsakligen afser utställningsterrängen i allmänhet, komma vi att jämväl upprätta en särskild vakttjänst för de enskilda utstäl-larna, för att därmed största möjliga säkerhet gent emot stölder och andra skador må kunna ernås.

Likaså öfvertaga vi specialbevakning af större utställningsföremål genom fast an-ställda vakter, hvarvid vi äfven samtidigt tillvarataga resp. firmors intressen på utställ-ningen i förhållande till eventuella spekulanter och köpare.

Vi ikläda oss fullt ansvar för de anställda funktionärernas pålitlighet. Alla våra funktionärer äro uniformerade och beväpnade.

För att kunna i god tid anställa den behöfliga personalen, tillåta vi oss redan nu anhålla, att, därest Ni önskar åt oss anförtro bevakning för Eder räkning, Ni om möjligt omgående ville insända Eder beställning å vidfogade formulär.

Högaktningsfullt

Aktiebolaget Baltiska Utställningens
Vakt- och Renhållning.

Tariff för bevakning af:

1—10 kvm.	—	50 öre	pr	kvm.	och	månad,	dock	minst	3	kronor.
11—50	”	40	”	”	”	”	”	”	”	”
51—100	”	30	”	”	”	”	”	”	”	”
öfver 100	”	20	”	”	”	”	”	”	”	”

Fasta uppsyningsmän eller nattvakter 160 kr. pr månad. I detta fall beräknas ej särskild afgift för rengöring, då denna ombesörjes af vakten.

Löp. n:r

Order-n:r

Order.

Undertecknad uppdrager härmed åt Aktiebolaget Baltiska Utställningens Vakt- och Renhållning att ombesörja daglig eftersyn och nattlig bevakning af min/vår utställningsplats på den Baltiska Utställningen i Malmö år 1914 för den tid utställningen varar.

Platsen omfattar kvadratmeter och är belägen

Härför förplikta jag mig/vi oss att betala Kr.:

för utställningstiden. Betalningen erlägges i förskott.

..... den 191....

.....

Följande "Instruktion för vaktpersonalen" blef af vaktchefen utfärdad:

Instruktion för Vaktpersonalen vid Baltiska Utställningen i Malmö 1914.

Personal.

§ 1.

Personalen består af tillsyningsmän såsom befäl samt dag- och nattvakter.

Öfver denna personal är af utställningens förvaltningsutskott anställd en vaktchef.

Personalens antagande och afskedande.

§ 2.

Antagande och afskedande.

Personalen antages och afskedas af vaktchefen.

Hvar och en, som blifvit antagen, är underkastad denna instruktion samt de närmare bestämmelser, som för personalen kunna vara utfärdade.

Endast den är antagen, med hvilken skriftligt kontrakt är afslutadt.

Afsked kan meddelas såväl på grund af förseelse i tjänsten som ock då den antagne befinnes vara till tjänsten mindre lämplig.

Önskar någon af personalen att lämna sin tjänst, skall han därom göra framställning hos vaktchefen, dock är den anställde icke berättigad till sådant afsked förrän 14 dagar efter det ansökan kommit denne tillhanda.

§ 3.

Belöningar.

Premie af från 1 till 30 kronor betalas af vaktbolaget vid särskildt välförhållande, såsom förebyggande af eldsvåda eller i tid upptäckt eld, förhindrande af oordningar, fasttagande af tjuftar o. dyl.

Besträffning.

För förseelse mot denna instruktion, eller för uraktlåtandet att rätt fullgöra gifna order eller föreskrifter äger vaktchefen ålägga följande straff:

- 1) Varning, enskildt.
- 2) Tillrättavisning i närvaro af tillsyningsman.
- 3) Innehållande af lön, dock i hvarje särskildt fall icke öfver 5: — kronor.
- 4) Afsked ur tjänsten, med eller utan innehållande af viss del af lön. Afskedande skall dock alltid underställas generalkommissarien och vara af honom fastställt innan detsamma går i verkställighet.

Aflöning.

Personalens aflöning och uniformering sker genom Aktiebolaget Baltiska Utställningens vakt- och renhållning, i denna instruktion kalladt bolaget.

Allmänna föreskrifter.

§ 4.

Förhållande till allmänheten.

Personalen skall mot allmänheten visa höflighet och tillmötesgående samt med beredvillighet lämna begärda upplysningar angående utställningen och med denna i samband stående förhållanden, *dock äro onödiga samtal med allmänheten som med vaktkamrater på det strängaste förbjudna.*

§ 5.

Personligt förhållande.

Personalen skall beflita sig om en vårdad hållning och ständigt under aktgifvande på eget uppträdande ägna uppmärksamhet åt allt som tilldrager sig isynnerhet inom eget verksamhetsområde.

Snygghet och renlighet med afseende på klädsel och kroppsvård skall vid alla tillfällen iakttagas. Alla dagvakter skola bära kortklippt hår, och utom dem, som bära helskägg, vara rakade.

Militärisk honnör bör af vakterna göras för styrelseledamöter af Sveriges, Danmarks, Rysslands och Tysklands utställningar, som bära för styrelsen utmärkande knapp.

§ 6.

Hvilka äro förmän.

Mot förmän skall personalen visa aktning och hörsamhet samt utan gensägelse verkställa i tjänsten gifna befallningar. Såsom förmän räknas: Generalkommissarien, Vaktchefen och tillsyningsmännen.

Vaktchefen bär i vänstra rockuppslaget styrelsens märke med ordet "vaktchef" å en bredare platta och vid högtidligare tillfällen vaktkäpp.

§ 7.

Uniformens bärande.

Personalen skall under utställningstiden bära fastställd uniform. Uniformen skall väl vårdas, alltid vara i snyggt skick, samt får ej användas utom tjänsten. Personalen är äfven skyldig att under tjänstgöring bära snygga skodon af svartadt eller brunt läder samt, då så påfordras, bära hvita vantar.

Uniformsrock och mössa skola efter tjänstgöringens slut för dagen inlämnas i vakt-rummet.

Utställningsområdet hålles öppet för allmänheten från kl. 9 f. m.—kl. 12 midnatt.

Hallarna hållas öppna från kl. 9 f. m.—kl. 7,30 e. m. (mörkrets inbrott).

Vin- och ölrestauranter hållas öppna till kl. 11 e. m.

Restauranter med rätt till spritservering till kl. 12 e. m.

Efter stängningstid få portarna endast öppnas för utgående.

Blomstergatan och parken med angränsande områden afstänges för allmänheten kl. 8 e. m.

Flaggorna skola vara hissade kl. 8,30 f. m. och nedhalas vid solens nedgång.

Föreskrifter för vakthållningen.

§ 8.

Distrikt.

1:o). Utställningens område är indeladt i fyra vakthållningsdistrikt, samtliga anslutande sig till centralgården, nämligen:

1. distriktet (östra) omfattar viadukten, tornområdet, arkaderna till fiskerihallen, fältet för enskilda paviljonger och nöjesfältet, som dock har egen vakthållning, samt östra gränsen från leverantörinfarten till vattentornet;

2. distriktet (norra) omfattande de utländska paviljongerna, samtliga med egen vakthållning, samt gränsområdet i öster till leverantörinfarten och i norr till industrihallen;

3. distriktet (västra) omfattande industri-, kongress-, maskin- samt järnvägshallen och gränsområdet från 2. distriktet till Årstabyggnaden;

4. distriktet (södra) omfattande parken med blomstergatan, Kungl. paviljongen, berget och konsthallsområdet samt gränsområdet från Årsta till vattentornet;

2:o). Bevakningen utföres af dels *dagvakter*, hvaraf en del äro ordningsmän med hufvudsaklig uppgift att reglera trafiken och en del vaktmän till säkerhet för byggnader och föremål, samt dels af *nattvakter*.

Vakter placerade vid ingångarna skola granska de inträdandes biljetter.

Dagvakter.

3:o). Dagvakterna skola tillse:

a) att endast de vinna tillträde till utställningen, som enligt gällande inträdesreglemente äro därtill berättigade; säsongskortet böra därvid särskildt granskas¹⁾;

¹⁾ Anm. Arbetsmanskap från stadens gas- och vatten- m. fl. verk, som kallats för utförande af reparationsarbeten, få vinna inträde efter företeende af verkmästarens skriftliga intyg.

b) att tobaksrökning å härför förbjudna ställen, såsom samtliga hallar och innerlokaler utom restauranterna, samt annan oaktsamhet med eld icke äger rum;

c) att ingen åverkan äger rum å byggnader, stängsel, planteringar eller annan materiel, som förvaras inom området; hvarjämte tillses att utställningsföremål icke vidröras eller skadas, än mindre utan generalkommissariens skriftliga tillstånd bortföras;

d) att spritvaror icke förtäras utom å härför upplåtna restauranter;

e) att störande skockningar icke äga rum;

f) att vid stark tillströmning af besökande reglera trafiken genom tillsägelsen att å gångbana eller i dörrar och trappor "gå till vänster". Lokalens afstängning för en stund kan härvid blifva nödvändig, äfvensom ordnandet af kö.

Personalen skall vid dylika tillfällen bemöda sig om ett lugnt, bestämdt och värdigt uppträdande.

g) att hundar icke medtagas å utställningsområdet;

h) att 20 minuter före hallarnas stängning ringning sker å härför afsedd klocka eller gongong;

i) att hallarna i föreskrifven tid utrymmas och dörrarna stängas;

k) att därefter noga visitera hallarna, hvar vakt inom sitt område under ledning af förman;

l) att vid maskiners putsning begagnadt trassel förvaras på betryggande sätt, helst i lädor af metall;

m) att affall hvarje afton bortföras ur hallarna.

Upphittade föremål

Upphittade föremål skola aflämnas till polisstationen å utställningen, hvarvid alla omständigheter skola uppgifvas, som kunna leda till ägarens anträffande.

Nattvakter.

4:o). Nattvakterna skola tillse:

a) att sedan utställningen är stängd inga obehöriga personer vistas inom området;

b) att portar och dörrar äro stängda;

c) att vagnar för transporter af varor in- och utföras endast från kl. 11—12 e. m. och från kl. 5—9,30 f. m. genom härför särskildt upplåtna ingångar.

d) att det tilldelade området noga bevakas och afpatrulleras.

§ 9.

Vakts område.

Samtliga vaktmän skola infinna sig i vaktsalen 15 minuter före tjänstgöringens början.

Hvarje vaktman erhåller ett bestämdt område, inom hvilket han oafbrutet skall patrullera fram och tillbaka;

detta område får han icke utan nödvändighet lämna, förr än han af annan vaktman blir aflöst. För hvarje sådant område upprättas af kontrollinspektören en särskild detaljinstruktion, som af vaktchefen skall godkännas.

Det är förbjudet:

att af utställare eller allmänheten mottaga gåfva eller belöning, äfvensom att åtaga sig renhållning af utställningsföremål eller montrar, släckning eller dylikt;

att under tjänstgöring intaga förtäring utom å härför anslagna måltidshalftider;
att uträtta ärenden af hvad slag de vara må åt allmänheten eller emottaga klädesplagg, käppar eller dylikt till förvaring;

att borttaga af kommissariatet uppsatta eller tillåtna anslag eller skyltar;

att å arkaderna eller annan öfverbyggnad tillåta för trafiken hinderlig folksamling;

att under dagen efter kl. 9,³⁰ f. m. inköra vagnar eller bilar utan efter särskildt medgifvande från vaktchefen. Ambulans-, Brand-, Polis- och Postvagnar skola dock obehindradt passera;

att införa cyklar, kappsäckar, korgar och dyl. å området (vid Pildamsvägen och vid viaduktens början finnes förvaringsplats för cyklar). Krymplingar och därmed jämförliga personer, som för sin förflyttning behöfva rullvagn, trecykel el. dyl. vinna dock med dessa inträde om nöjaktig hjälp åtföljer.

att införa barnvagnar i hallarna, äfvensom å området efter kl. 6 e. m., efter hvilken tid de icke inom området få finnas;

att införa fotografiapparater annan väg än genom hufvudingången, där de skola granskas och i händelse af förbud bevaras;

att mottaga effekter på annat ställe än anvisade garderober;

att tillåta berusade personer inkomma å utställningsområdet;

att för naturbehof använda andra ställen än de af utställningen anordnade toalettterna;

att spotta på golven;

att vårdslöst bortkasta cigarr- eller cigarretstumpar, tändstickor el. dyl.

Förseelser, som finnas närmare angifna i det mellan Aktiebolaget Baltiska utställningens vakt- och renhållning och personalen upprättade kontraktets § 4, äro att betrakta såsom uraktlåtenhet att rätt fullgöra gifna order och komma att bestraffas enl. § 3 i denna instruktion.

§ 10.

Sjukdom.

Är någon af sjukdom hindrad att bestrida sin tjänst, skall anmälan därom så snart ske kan göras till den tillsyningsman, som öfver den sjuke närmast har befäl eller ock å bolagets kontor.

§ 11.

Olycksfall.

Inträffar olycksfall, skall personalen med skyndsamhet lämna all den hjälp, som kan åstadkommas. Sedan ambulansen är inrättad, skall den genast anlitas.

§ 12.

Eldfara.

Personalen skall ägna särskild uppmärksamhet åt allt, som kan föranleda eldfara, och skyndsamligen vidtaga lämpliga åtgärder till förekommande af eldsolycka. Iakttages misstänkt ljus, rök eller dyl., bör orsaken omedelbart undersökas. Utbryter eld, skall *vaktman genast alarmera brandkåren* och först *därefter* söka släcka med inre brandpost eller kemisk eldsläckningsapparat.

Vaktman skall förskaffa sig fullständig kännedom om brandalarmeringsanordningarna, brandskåpens plats, inre brandposter och gasafstängningar.

En del af den passfria vaktpersonalen bör anses som en brandberedskap och skall vid "larm" inställa sig hos Befälhafvaren för eldsläckningen.

Vid brandöfning eller eldsläckning är vaktmanskapet skyldigt åtlyda brandbefälets tillsägelser.

Vaktpersonal skall till namn och utseende lära känna Malmö Brandkårs befäl af officers och underofficers grad samt äfven inför densamma iakttaga uppmärksam hållning, t. ex. genom handens förande till mössan på militäriskt sätt.

§ 13.

Oordningar.

Öfverlastade personer och sådana, som vägra åtlyda personalens tillsägelser eller uppträda förargelseväckande eller bryta emot ordningsföreskrifter, skola utföras från området och, om förseelsen är af svårare art, öfverlämnas till polismyndighet.

§ 14.

Denna instruktion skall tilldelas personalen och ständigt kunna företes.

§ 15.

Fotografering.

Rätt till fotografering utan inskränkning tillkommer herr Rahmn.

Fotografering af annan erfordrar pass.

Sådant pass utfärdas:

- a) af presskommisarien åt tidningsman för fotografering endast åt den tidning, han representerar;
- b) åt utställningsbesökande efter den 1 Juli 1914 för kameror af icke öfver 9×12 cm. plåtyta;
- c) åt annan fotograf efter den 15 Juli 1914 för kameror af alla storlekar. Sådant pass är utfärdadt af herr Rahmn.

Med pass försedd fotograf äger rätt fotografera inom hallarna endast från kl. 8 f. m. till 10 f. m. och i det fria från kl. 8 f. m. till kl. 1 e. m.

Passets innehåll bör af vaktman genomläsas.

Pass berättigar icke till fri entré.

Med kamera försedd person vinner endast inträde genom hufvudingången; herr Rahmn eller hans biträden vinna dock fri entré genom samtliga ingångar.

VAKTHÅLLNINGEN FÖRE UTSTÄLLNINGENS ÖPPNANDE.

Redan på ett mycket tidigt stadium började ansökningar om anställning vid vakthållningen inströmma i mängd. Särskildt vaktchefen, som visserligen skulle slutligen antaga personalen, men icke i första hand pröfva ansökningarna, blef öfverlupen af besökande i och för förfrågningar och anmälan om önskad anställning. Han fann sig därför nödsakad att redan i juli 1913 tilldela hvarje sökande en upplysningsblankett af följande innehåll:

Upplysning för sökande till Baltiska Utställningens vakt- och renhållning.

All vakt- och renhållningspersonal skall till antagning föreslås af "Aktiebolaget Baltiska Utställningens vakt- och renhållning". Alla ansökningar i denna angelägenhet skola ingifvas till nämnda bolag, om hvars styrelse N. N. i Malmö, Södergatan 16, kan lämna närmare upplysning.

Enligt nu gällande plan skola, utöfver redan anställd personal, antagas:

den 1 november 1913	1	nattvakt,
„ 1 januari 1914	1	„
„ 1 mars	„ 2	dag-, 2 nattvakter,
„ 16 april	„ 9	„ 9 „
„ 14 maj	„ 65	„ 15 „

Malmö i juli 1913.

Vaktchefen.

Anm. Ansökningar emottagas endast från personer, som straffritt fullgjort sin militärtjänst, äro mellan 25 och 50 år gamla, och som kunna å sparkassebok ställa en kaution af 50 kr. i Skandinaviska Kredit-A.-B. i Malmö.

Under riklig tillströmning af sökande fortskred verksamheten med, allt efter som tiden led, ökad styrka, och intet missnöje förspordes, till dess plötsligt den 6 maj 1914, således nio dagar före utställningens öppnande, dagvakterna vid vaktombytet kl. 8 e. m. aflägsnade sig utan att invänta de aflösande nattvakterna. Och dessa skulle också uteblifva. I strid med gällande personliga kontrakt, med ignorering af utfärdad instruktion, hade strejk alltså utbrutit utan ansvarskänsla från de strejkandes sida mot de stora värden, som nu i olika former höllo på att installeras och ordnas i och utanför de stora hallarna.

En konflikt hade iscensatts af personalen, som, efter påverkan af Svenska Grof- och Fabriksarbetareförbundet, bildat en afdelning n:r 3 i Malmö.

Den personal, som nu stod till förfogande, var endast bolagets kontorspersonal och ett par tillsyningsmän. Dörrarna till konsthallen stängdes, men vid det stora områdets olika gränser och vid portarna funnos inga vakter, ej heller

i hallarna. Kl. 9,³⁰ e. m. anhöll vaktchefen hos stadens polismästare om polis-skydd under natten för området, särskildt af konsthallen, viadukten och infar-terna vid Roskilde- och Pildamsvägarna. Och i hallarna tjänstgjorde en del af de tyska vakterna. Brandchefen förstärkte äfven sin bevakning. Under tiden pågingo förhandlingar mellan parterna, hvarvid å ena sidan fordrades först åter-gång till tjänstgöringen och sedan vidare förhandling, å den andra 8 timmars ar-betstid och en månadslön af kr. 130: —.

På enskild väg ordnade vaktchefen en frivillig skyddsvakt af 5 lag om 15 man hvardera att i händelse af verkligt nödläge inskrida. Denna kom emeller-tid icke till användning. Arbetena på utställningens ordnande pågingo emel-tertid med ökad ifver utan skydd af någon vidsträcktare vaktgöring, och sedan Svenska Arbetsgifvareföreningens ombud den 7 maj anmodats komma tillstädes, kunde förlikning slutligen ingås den 10 maj på basis af ett kollektivt aftal af följande innehåll:

**Kollektivt arbets- och löneaftal mellan å ena sidan Aktiebolaget Baltiska
Utställningens Vakt- och Renhållning samt å andra sidan Svenska
Grof- och Fabriksarb.-förb. afdeln. nr 3 i Malmö
(Vaktmanskapet vid Baltiska Utställningen).**

§ 1.

Aftalets omfattning.

Detta aftal gäller för A.-B. Baltiska Utställningens Vakt- och Renhållnings arbets-platser vid svenska afdelningen samt för de utländska afdelningarne endast beträffande där anställda vakter af svensk nationalitet och skola för medlemmar af ofvanstående fackförening tillämpas här nedan upptagna allmänna bestämmelser, prisbestämmelser och ordningsregler.

Detta aftal omfattar ej vakter, som äro anställda eller komma att af bolaget anstäl-las vid enskilda utställningar.

§ 2.

Aftalets giltighet.

Detta aftal gäller från och med denna dag till Baltiska Utställningens stängande.

§ 3.

Arbetstid.

Ordinarie arbetstid är 10 timmar per dag eller natt såväl söcken- som helgdag, däri inbegripet två måltidsraster å $\frac{1}{2}$ timma samt 4 fridagar respektive frinätter i månaden. Under måltidsrasterna skall annan i närheten tjänstgörande vakt utan särskild ersätt-ning tjänstgöra jämväl i den lediges pass. Såsom arbetstid räknas endast den tid, som den anställde tillbringar på sin post och icke sådan tid, som åtgår för afgifvande af anmälan på bolagets kontor före arbetets början och efter dess slut.

§ 4.

Arbetslön.

Vaktmanskapet erhåller en aflöning af 120: — kronor i månaden att betalas med hälften den 5 och hälften den 20 i månaden. Dock kunna äfven förskott erhållas högst med respektive intjänadt belopp i jämnt femtal kronor.

§ 5.

Hvarje hos bolaget anställd vakt erhåller på bolagets bekostnad en uniformsrock och en mössa. Vakterna äro skyldiga att använda af bolaget vid anställningen tillhandahålla byxor, hvilka vakterna skola till bolaget betala med 10: — kronor pr par, att erläggas i poster om 2: — kronor vid de närmast följande aflöningarna.

Den anställda är skyldig att vid anfordran senast samma dag återlämna bolaget tillhöriga uniforms- och utrustningspersedlar i försvarligt skick.

§ 6.

Olycksfallsförsäkring.

Bolaget olycksfallsförsäkrar vakterna på så sätt, att de, utöfver hvad olycksfallsförsäkringen enligt lag tillförsäkrar dem, erhålla en ersättning af 1 krona om dagen från den dag då läkarebetyg inlämnats äfvensom vid olycksfall fri sjukhusvård å allmän sal under högst en månad.

§ 7.

Ställande af säkerhet.

Vid tillträdet af tjänst skall hvarje vakt öfverlämna till bolaget såsom säkerhet en sparbanksbok med innestående 50 kronor jämte fullmakt för bolaget att lyfta beloppet. Det sålunda såsom säkerhet deponerade beloppet förverkas af den anställda och tillfaller bolaget, därest den anställda lämnar tjänsten utan bolagets medgifvande eller utan iakttagande af i detta kontrakt stadgad uppsägning. Om vakt uppsåtligen eller af grof vårdslöshet skadar bolaget tillhöriga uniforms- och utrustningspersedlar eller på annat sätt förorsakar bolaget skada, är så stor del af det deponerade beloppet förverkadt, som motsvaras af skadans omfång. Därest det deponerade beloppet helt eller delvis icke förverkas, skall sparbanksboken, med beloppet fortfarande innestående, till den anställda återlämnas senast en vecka efter tjänstens upphörande.

§ 8.

Arbetets ledning och fördelning.

Med iakttagande af aftalets bestämmelser i öfrigt äger arbetsgifvaren rätt att leda och fördela arbetet, att fritt antaga eller afskeda arbetare samt att använda arbetare, ofsedt om dessa äro organiserade eller ej.

Föreningsrätten skall å ömse sidor lämnas okränkt.

Anse arbetarne, att afskedande ägt rum under omständigheter, som kunna tolkas såsom angrepp på föreningsrätten, äga de att, innan andra åtgärder vidtagas, genom sin organisation påkalla undersökning för vinnande af rättelse.

Kontrollörer må ej tillhöra arbetarnes organisation.

§ 9.

Twisters biläggande.

Meningsskiljaktigheter mellan parterna rörande i detta aftal öfverenskomna bestämmelser få icke föranleda till något som helst störande ingrepp i arbetets gång vare sig genom strejk, blockad, bojkott, lockout eller dylikt, utan skall därom förhandlas först mellan parterna själfva och därefter, såvida ej enighet uppnåtts, mellan parternas organisationer.

§ 10.

Uppsägningstid.

Mellan arbetsgifvare och arbetare skall en ömsesidig uppsägningstid af 14 dagar iakttagas. Skulle den anställde göra sig skyldig till brott mot aftalets bestämmelser, är bolaget dock, såsom af § 8 framgår, berättigadt uppsäga kontraktet till omedelbart upphörande.

§ 11.

Ordningsregler.

1. Det åligger hvarje hos bolaget anställd vakt att utföra sin vaktjänst på af bolaget bestämda tider och noggrant ställa sig till efterrättelse såväl den af utställningens vaktchef utfärdade instruktion för vaktmanskapet som äfven alla de muntliga eller skriftliga anvisningar, hvilka af arbetsgifvaren göras. Skulle ny instruktion af vaktchefen utfärdas, skall den omedelbart blifva för respektive vakter bindande.

2. Vakterna äro berättigade att utom tjänsten bära uniform i regel endast vid färd till och från arbetsplatsen men äro då skyldiga att iakttaga alla de för tjänsten gällande föreskrifter angående uppförande, förhållande gentemot förmän och ätlydnad af deras tillsägelser etc.

3. Vid antagandet skall hvarje vakt skriftligen förbinda sig till att ställa sig detta aftals alla föreskrifter till efterrättelse.

Af detta aftal äro tvenne exemplar upprättade och underskrifna samt mellan parterna utväxlade.

Malmö den 15 maj 1914.

För Svenska Grof- och Fabriksarbetareförbundets afdelning i Malmö:

C. Hj. Nilsson.

E. J. Lundin.

A. Nord.

Aktiebolaget Baltiska Utställningens Vakt- och renhållning:

M. Waldenström.

VAKTHÅLLNINGEN UNDER UTSTÄLLNINGSTIDEN.

Den *beräknade* vaktpersonalen under själva utställningstiden utgjorde, förutom befälet, 80 dag- och 30 nattvakter.

Det skulle emellertid snart visa sig, att denna styrka var för liten.

Följande antal kom i själva verket till användning:

Under tiden: 15—17 maj	137	man	
18—21 "	156	"	
22—28 "	157	"	
29 maj—4 juni	157	"	
5—11 juni	156	"	och 2 man — 4 timmar.
12—18 "	156	"	
19—25 "	156	"	
26 juni—2 juli	156	"	
3—9 juli	165	"	
10—16 "	165	"	
17—23 "	165	"	
24—30 "	165	"	
31 juli—6 aug.	165	"	3 dagar.
" " " "	140	"	2 "
" " " "	129	"	2 "
7—14 augusti	130	"	
15—21 "	132	"	
22—28 "	132	"	2 dagar.
" " " "	130	"	5 "
29 aug.—4 sept.	130	"	och Trädgårdsutställningen 16 man. Fyrverkeri 10 man.
5—11 sept.	130	"	och Fyrverkeri 10 man.
12—18 "	130	"	och Fyrverkeri 10 man.
19—25 "	130	"	och Fyrverkeri 10 man.
26 sept.—2 okt.	130	"	
24 sept.—27 sept.	14	"	extra till Trädgårdsutställningen.
3—4 oktober	130	"	och 15 man 1 natt.
5—8 oktober	45	"	(30 dagvakter och 15 nattvakter).
9—31 "	45	"	d:o
1—12 november	24	"	(16 dagvakter och 8 nattvakter).
13 nov.—31 dec.	12	"	(8 dagvakter och 4 nattvakter).
I Realskolan 3—23 nov.	3	man	(2 dagvakter och 1 nattvakt).

De lokaler, som för ändamålet särskildt inreddes och ställdes till vaktbolagets förfogande, voro:

För vaktchefen med ett rum i kommissariatbyggnaden på nedra botten med fönster åt nöjesfältet, för räkenskapspersonalen två mindre rum nära huvud-

entrén, för förmännen ett rum, för vaktpersonalen ett uppställningsrum af rätt ansevärd dimensioner och slutligen nödiga förrådsrum.

För förmän och vakter var af generalkommissariaten fastställd en uniform af ljusblått kläde, bestående af mössa af tysk bredkullig modell, syrtut med ståndkrage och passepoil kring hals och ärmuppslag, långbyxor, likaledes med passepoil i yttersömmen samt hvita vantar. Förmännen hade såsom befälstecken vinklar af guldgalon å ärmarna.

De inbjudna ländernas kommissariat hade hvar för sig ordnat sin särskilda vakt- och renhållning.

Vi hafva dock anledning tro, att vaktbolaget äfven här kom till en rätt vidsträckt användning.

Kostnaderna

för vakthållningen hafva uppgått till inalles kr. 140,666: 98, härei inbegripet till vaktbolaget utbetalade kr. 130,192: 15 för tiden 1 juli 1913—31 december 1914, kr. 5,572: — diverse omkostnader samt vakthållning 23 juli 1912—30 juni 1913 och 1 januari—27 juni 1915, kr. 3,018: — för inredning af vaktlokaler samt kr. 1,884: 83 till Malmö—Ystads järnväg för bevakning af järnvägsöfvergången vid Roskildevägen.

Renhållningsutgifterna belöpa sig till kr. 18,463: 01, hvare jämväl ingå omkostnaderna för den stora rengöringen före utställningens öppnande.

FÖRSTA VAKTEN UNDER BYGGNADSTIDEN.

HUFVUDSTATIONEN I MALMÖ.

KOMMUNIKATIONSFÖRHÅLLANDEN.

I.

Järnvägs- och ångfartygsförbindelser.

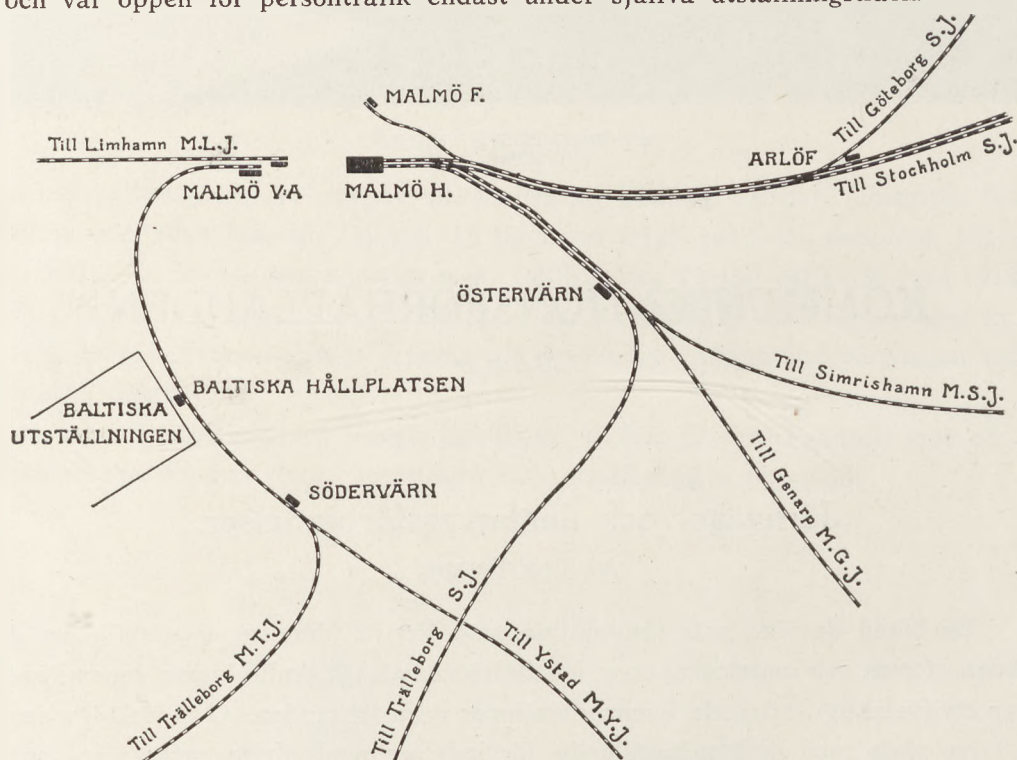
Af TOR EMERS.

En bland de viktigaste förutsättningarna för att idén om en utställning af sådan storlek och omfattning som den Baltiska lyckligt skulle kunna genomföras var otvifvelaktigt, att goda kommunikationer voro förhanden. Att förlägga den till en plats med otillfredsställande förbindelser med öfriga orter i in- och utland måste naturligtvis i hög grad menligt inverka på tillströmningen af besökare och sålunda äfven på utställningens hela finansiering.

I detta afseende intager emellertid Malmö en ovanligt gynnsam ställning, förenad som staden är med hela Sverige, Norge, Danmark, Tyskland och Ryssland samt andra europeiska länder medelst snabba och bekväma förbindelser både till lands och sjöss.

Till staden inlöpa — såsom af omstående *planskiss* framgår — icke mindre än åtta järnvägslinjer, och trafiken å dessa afvecklas vid fem stationer. Vid *Malmö hufvudstation* (Malmö H.) ingå de tre statsbanelinjerna Malmö—Stockholm, Malmö—Göteborg och Malmö—Trelleborg samt dessutom två enskilda, nämligen Malmö—Simrishamns och Malmö—Genarps järnvägar. De tre sistnämnda linjerna beröra äfven *Östervärns station*. Vid *Malmö västra*

station (Malmö V.) inlöpa de båda enskilda Malmö—Ystads och Malmö—Trelleborgs järnvägarna, och beröra dessa båda linjer äfven Södervärns station. Malmö—Limhamns järnväg har egen station (*Malmö M. L. J.*). Förutom dessa finnes ytterligare en station, *Malmö ångfärjestation* (Malmö F.), vid hvilken hufvudsakligen expedieras den trafik, som förmedlas af ångfärjerouten Malmö—Köpenhamn. Till sist må äfven nämnas *Baltiska hållplatsen*, som anlades vid utställningsområdet mellan Malmö västra och Södervärns stationer och var öppen för persontrafik endast under själfva utställningstiden.

JÄRNVÄGSLINJERNAS INDRAGNING TILL MALMÖ.

Sjöldeles har Malmö talrika och regelbundna förbindelser åt alla håll. Med de svenska kuststäderna upprätthållas sålunda så godt som dagliga förbindelser af Rederiaktiebolaget Svea och Hallands Ångfartygsaktiebolag, och detta senare bolag upprätthåller äfven daglig förbindelse med Köpenhamn och Lübeck. Med Köpenhamn står Malmö dessutom i liflig förbindelse dels genom svenska och danska statens ångfärjor, dels genom Ångfartygsaktiebolaget Öresunds bekväma och snabbgående ångare. Här må äfven nämnas ångfärjerouten Trelleborg—Sassnitz, den gifna hufvudvägen för förbindelsen med Tyskland och den öfriga kontinenten.

I det följande skall en kortfattad redogörelse lämnas öfver trafikens omfattning under utställningstiden. Det må dock förutskickas, att i några fall

endast approximativa siffror kunnat erhållas, men torde detta förhållande icke i nämnvärd mån inverka på bilden af det hela.

Att krigsutbrottet den 1 augusti skulle medföra en lika opåräknad som beklaglig nedgång i trafiken, är helt naturligt, och har i några fall detta förhållande närmare belysts genom anförande af statistiska siffror för tiden före och efter krigsutbrottet.

I. Järnvägstrafiken.

För att möta den stora ökning i trafik, som Baltiska utställningen beräknades komma att medföra, måste gifvetvis de olika järnvägsförvaltningarna vidtaga ganska omfattande, förberedande åtgärder.

Särskildt måste därvid omsorgsfull uppmärksamhet ägnas åt tidtabellens uppgörande, så att tåglägenheterna motsvarade allmänhetens kraf på bekväma och snabba förbindelser med Malmö. Bland de för detta ändamål träffade anstaltarna må i fråga om *fjrrtrafiken* nämnas dubbleringen af dagsnälltågen mellan Malmö och Stockholm samt inläggandet af ett nytt snälltågspår på Göteborg. I *lokaltågsförbindelserna* vidtogos afsevärda förbättringar genom anordnande af flera tåg, genom inrättande af genomgående vagnar och särskildt genom sena kvällståg, hvarigenom den utställningsbesökande allmänheten bereddes möjlighet att stanna kvar å utställningen, tills densamma stängdes på aftonen. De orter, som sålunda erhöilo förbättrade kommunikationer med Malmö, voro bl. a. Lund, Eslöf, Hessleholm och Kristianstad, Lomma, Landskrona, Helsingborg, Mölle och Engelholm samt Trelleborg äfvensom Genarp och Simrishamn.

Till den resande allmänhetens bekvämlighet lät förvaltningen vid Malmö—Ystads m. fl. järnvägar för en kostnad af omkring 5,000 kronor anlägga Baltiska hållplatsen, om hvilken redan nämnts i det föregående. Å Malmö hufvudstation utfördes vidare betydande förändrings- och utvidgningsarbeten för en kostnad af omkring 91,000 kronor. Vidare anordnades spårförbindelse mellan utställningsområdet och järnvägslinjen Malmö västra—Södervärn för att ernå bekväm lossning och lastning af utställningsgodset.

Bland öfriga förberedande åtgärder må här nämnas inrättande af s. k. dubbelbiljetter för underlättande af biljettförsäljningen vid Malmö-stationerna, förstärkning af järnvägspersonalen m. m.

I stort sedt torde kunna sägas, att den ofta enorma trafiken på Malmö under hela utställningstiden afvecklats på ett mycket tillfredsställande sätt utan några anmärkningsvärda missöden eller den goda ordningen störande missförhållanden. Äfven om ganska omfattande åtgärder — såsom redan omnämnts — i förväg vidtogos för trafikens mötande, satte likväl dess storlek mängen

gång järnvägspersonalens lugn och rådighet på stora prof, och det länder därför denna personal till heder, att allt aflöpte på ett så lyckligt sätt.

Under hela utställningstiden 15 maj—4 oktober expedierades vid Malmö stads samtliga stationer inalles 50,446 ankommande och afgående tåg, eller per dag 353, under det att antalet expedierade tåg under samma tidsperiod 1913 utgjorde 46,445, d. v. s. 325 per dag. Ökningen i antalet tåg utgjorde sålunda 9 %. Jämför man tågantalet ensamt vid Malmö hufvudstation, framgår, att ökningen där var något större eller 10 %; för statens järnvägars del utgjorde ökningen till och med 18 %. Antalet tåg växlade gifvetvis ganska afsevärdt, och de anförda siffrorna få därför icke tagas annorlunda än såsom genomsnittssiffror. För att fullständiga desamma må dock nämnas, att tågordningen för Malmö hufvudstation under sommartidtabellen 1914 upptog 242 ordinarie och extra tåg och att under söndagen den 21 juni — jubileumslandtbruksmötets sista dag — expedierades under tiden mellan kl. 6 f. m.—12 midnatt vid samtliga stationerna 380 ankommande och afgående tåg, d. v. s. omkring ett tåg hvar tredje minut.

Fördelningen af antalet tåg på de olika stationerna framgår af följande tablå:

Station	Tåg (antal ankommande och afgående)			Anmärkningar
	1913 ⁴¹ / ₅ — ⁶ / ₃₀	1914 ¹⁵ / ₅ — ⁶ / ₃₀	Ökning (+) Minskning (-)	
Malmö hufvudstation.....	25,088	27,474	+ 2,386	Indragning af tåg efter d. ¹ / ₈
Malmö västra	4,554	4,389	— 165	
Södervärn.....	4,554	4,389	— 165	
Östervärn	6,689	7,297	+ 608	
Malmö M. L. J.	5,560	6,120	+ 560	
Baltiska hållplatsen	—	777	+ 777	
Summa	46,445	50,446	+ 4,001	

För att erhålla en bild af persontrafikens omfattning å de vid Malmö inlöppande järnvägslinjerna under utställningstiden hafva uppgifter införskaffats öfver antalet försålda biljetter och öfver influten biljettuppbörd från samtliga svenska järnvägsstationer till de olika stationerna i Malmö, hvarigenom öfversikt vunnits öfver den ankommande persontrafikens storlek. På enahanda sätt har en sammanställning gjorts öfver den afgående persontrafiken, och har sedan genom dessa uppgifters sammanställande den önskade öfversikten erhållits. Ehuru några mindre, enskilda järnvägar icke sett sig i stånd att lämna fullt exakta uppgifter, kan detta förhållande dock icke nämnvärdt anses inverka på utredningens resultat, utan bör detsamma kunna anses vara rätt tillförlitligt.

Station	1913 ^{15/3—9/10}		1914 ^{15/3—9/10}		Ökning (+) Minskning (-)		
	Försålda biljetter	Uppbörd kr.	Försålda biljetter	Uppbörd kr.	Försålda biljetter	Uppbörd kr.	
I. Ankommande trafik.							
Malmö hufvudst.	Från stationer å 7 sekt. ¹⁾	510,159	179,459	725,567	303,672	+ 215,408	+ 124,213
	„ „ å 8 sekt. ²⁾	12,428	48,473	38,100	134,894	+ 25,672	+ 86,421
	„ „ å öfriga 13 sektionerna	10,390	132,596	35,659	442,588	+ 25,269	+ 309,992
	Från stationer å enskilda järnvägar	120,571	231,360	203,035	465,726	+ 82,464	+ 234,366
	Malmö västra	58,535	74,796	96,082	140,303	+ 37,547	+ 65,507
	Södervärn	62,646	27,468	68,553	31,240	+ 5,907	+ 3,772
	Östervärn	26,797	15,088	33,154	18,305	+ 6,357	+ 3,217
	Malmö M. L. J.	168,665	25,300	185,326	27,754	+ 16,661	+ 2,454
Summa	790,191	734,540	1,385,476	1,564,482	+ 415,285	+ 829,942	
II. Afgående trafik.							
Malmö hufvudstation	362,207	826,432	480,297	1,560,081	+ 118,090	+ 733,649	
Malmö västra	36,137	68,377	36,301	67,924	+ 164	— 453	
Södervärn	44,601	62,384	41,486	51,739	— 3,115	— 10,645	
Östervärn	29,700	24,275	31,515	28,213	+ 1,815	+ 3,938	
Malmö M. L. J.	165,466	24,817	178,039	26,705	+ 12,573	+ 1,888	
Baltiska hållplatsen	—	—	3,994	4,606	+ 3,994	+ 4,606	
Summa	638,111	1,006,285	771,632	1,739,268	+ 133,521	+ 732,983	
Summa S:rum	1,608,302	1,740,825	2,157,108	3,303,750	+ 548,806	+ 1,562,925	

Hela antalet resande under utställningstiden uppgick, såsom af ofvanstående tablå framgår, till 2,157,108, eller i genomsnitt per dag till 15,085, hvilket i förhållande till persontrafiken under samma tidsperiod 1913 innebär en ökning af 34 %. Den för försålda personbiljetter influtna uppbörden utgjorde för hela utställningstiden 3,303,750 kronor, hvilket belopp åter är 90 % större än motsvarande belopp 1913.

Det kan vara af intresse att undersöka, hvarifrån den största ökningen härrörde. Vi se då, att de orter, som ligga Malmö närmast, visserligen tillsläppte det ojämförligt största antalet resande — såsom ju ock naturligt är —, men att ökningen proportionsvis sedt var mindre än för andra landsdelar; den utgjorde nämligen t. ex. i fråga om statsbanelinjerna närmast Malmö (7 sektionen) 42 % och för Malmö västra stations del 64 %. Däremot utgjorde ökningen för den västkustbanan omfattande 8 sektionen icke mindre än 207 %. Ändå större var ökningen för de öfriga 13 trafiksektionerna vid statens järnvägar;

¹⁾ 7 sektionen af statens järnvägar omfattar linjerna Malmö—Alfvesta, Malmö—Billesholms grufva och Malmö—Trelleborg.

²⁾ 8 sektionen af statens järnvägar omfattar linjerna Helsingborg—Göteborg, Engelholm—Landskrona och Åstorp—Höganäs.

den uppgick nämligen ända till 243 %. De enskilda järnvägarna, hvilkas trafik med Malmö expedieras på hufvudstationen, företedde en ökning af 68 %.

Persontrafiken varierade gifvetvis högst afsevärdt under tiden 15 maj—4 oktober. Lördagar, söndagar och måndagar förekom i regel en ständig ökning i resandeantalet, men kunde detta under veckans öfriga dagar minskas och blifva ungefär lika stort som under normala förhållanden. Kulmen nådde persontrafiken under jubileumslandtbruksmötet och särskildt söndagen den 21 juni. Vid Malmö hufvudstation utgjorde resandeantalet under de dagar, jubileumslandtbruksmötet pågick, i genomsnitt 18,296 personer per dag, utvisande en ökning i förhållande till samma tidsperiod 1913 af 173 %. Till jämförelse må här nämnas, att antalet resande per dag till och från Stockholms centralstation under olympiska spelen i Stockholm 1912 utgjorde 17,499 och att ökningen uppgick till endast 39 %. Söndagen den 21 juni kan resandeantalet beräknas hafva uppgått till omkring 80,000 vid stadens samtliga stationer, häri då inberäknadt resande å månadsbiljetter och partibiljetter etc. samt resande med extratåg. Jämförelsevis må anföras, att hela resandeantalet till och från samtliga stationer i Stockholm den 14 juli 1912 — Marathondagen — enligt beräkning uppgick till omkring 60,000.

Bland på en gång förekommande större resandemängder må nämnas: de resande med billighetstågen å statens järnvägar, deltagarna i Baltiska riksskyttetäflingarna och deltagarna i Baltiska sångarfesten.

Billighetsresorna till Malmö, som anordnades af järnvägsstyrelsen på samma sätt som ett flertal föregående år gjorts beträffande Stockholm, vunno, i den mån de hunno blifva mera allmänt kända, stor popularitet. Detta förorsakade särskildt fredagar och måndagar så stor ökning i antalet resande med persontågen n:r 301 och 302 å linjen Stockholm—Malmö, att supplementståg ofta måste anordnas, ja, några gånger var det till och med endast med största svårighet som trafikökningen kunde afvecklas på detta sätt och genom att insätta största möjliga antal personvagnar i de båda tågen.

Transporterna till Baltiska riksskyttetäflingarna, som pågingo under dagarna 26—28 juni, samt till Baltiska sångarfesten, som pågick under dagarna 25—27 juli, ordnades, fransedt den mera lokala trafiken, likaledes af järnvägsstyrelsen. Desamma voro ju af ganska stor omfattning, särskildt till riksskyttetäflingarna, hvarför fullständiga planer måste uppgöras och ett flertal extratåg anordnas för såväl resorna till Malmö som därifrån.

Höganäs—Billesholms Aktiebolag anordnade vidare för sina arbetare särskilda resor till utställningen, och företogos dessa i fem repriser, nämligen lördagarna den 27 juni, den 4, 11 och 25 juli samt den 1 augusti, och användes

vid samtliga dessa tillfällen extratåg. Hela antalet därvid beförade personer uppgick till omkring 5,500.

Krigsutbrottet den 1 augusti förorsakade gifvetvis en stagnation i resandeströmmen till Baltiska utställningen, särskildt beträffande de långväga resandena från in- och utland. Af trafikens omfattning intill den 1 augusti att döma, skulle med säkerhet resultatet för hela utställningstiden hafva blifvit glänsande, om icke detta afbrott kommit. Sedan mera lugna förhållanden för vårt land inträdt, började visserligen tillströmningen från mera närliggande orter ånyo, men nådde aldrig den intensitet som förut.

I samband med persontrafiken må här nämnas, att resgodsmängden icke företedde större ökning än 8 % under hela utställningstiden. Anledningen här till torde väl vara den, att största antalet resande till utställningen kom från Malmö närliggande orter och att dessa icke uppehöll sig i utställningsstaden någon längre sammanhängande tid. Af följande tablå framgår, huru mycket resgods, som expedierades vid de olika stationerna.

Station	Resgods (anländt, afsändt och omlastadt)		
	1913 ¹² / ₈ — ⁴ / ₁₀	1914 ¹⁵ / ₈ — ⁴ / ₁₀	Ökning (+) Minskning (—)
Malmö hufvudstation.....	130,056	140,097	+ 10,041
Malmö västra	24,717	25,632	+ 915
Södervärn	8,313	7,087	— 1,226
Östervärn	4,579	5,218	+ 639
Malmö M. L. J.	13,125	17,840	+ 4,715
Summa	180,790	195,874	+ 15,084

Om godstrafiken under själfva utställningstiden är icke mycket att säga. Transporterna till och från utställningen försiggingo ju före och efter denna tid, och den tillfälliga ökning, som transporterna till och från jubileumslandtbruksmötet medförde, inverkade icke på det hela.

Från Malmö västra station fördes de vagnar, som voro afsedda för utställningen, ut på linjen Malmö västra—Södervärn och därifrån på särskildt utlagda spår in på utställningsområdet. De afgifter, som upptogos för lastade godsvagnars framförande på detta sätt, utgingo med följande belopp:

1) för byggnadsmateriel o. d. 6 kronor per vagn, hvaraf 5 kronor tillföllo järnvägen och 1 krona Baltiska utställningen;

2) för utställningsgods 5 kronor per vagn, hvaraf 2 kronor tillföllo Baltiska utställningen.

Hela antalet godsvagnar, som användes för transport af utställningsgods, uppgick till 2,175.

För hela utställningstiden föredede godsvagntrafiken en mindre ökning på 2 %, men godstrafiken i öfrigt nedgick något i förhållande till föregående års trafik, beroende hufvudsakligen på den kritiska situation, som uppstod under första tiden efter krigsutbrottet.

Antalet godsvagnar vid de olika stationerna framgår af följande tablå:

Station	Godsvagnar (af- och tillkopplade)		
	1913 ^{15/5} — ^{4/10}	1914 ^{15/5} — ^{4/10}	Ökning (+) Minskning (—)
Malmö hufvudstation.....	175,792	184,005	+ 8,213
Malmö västra	31,406	29,534	— 1,872
Södervärn	6,348	5,150	— 1,198
Östervärn	18,192	18,724	+ 532
Malmö M. L. J.	12,940	13,270	+ 330
Summa	244,678	250,683	+ 6,005

Förut har här redogjorts för den uppbörd, som influtit för försålda personbiljetter såväl vid de olika stationerna i Malmö som vid landets öfriga stationer. Till slut må anföras några siffror rörande den vid de olika stationerna i Malmö under utställningstiden influtna totaluppbörden, omfattande sålunda äfven inkomster för godstransporter m. m.

Station	Totaluppbörd (lokal- och samtrafik)		
	1913 ^{15/5} — ^{4/10}	1914 ^{15/5} — ^{4/10}	Ökning (+) Minskning (—)
Malmö hufvudstation	1,844,629	2,648,640	+ 804,011
Malmö västra	117,395	118,876	+ 1,481
Södervärn	91,204	111,383	+ 20,179
Östervärn	115,707	126,670	+ 10,963
Malmö M. L. J.	90,866	93,867	+ 3,001
Summa	2,259,801	3,099,436	+ 839,635

II. Sjöfarten.

Från vårt grannland hinsidan sundet och särskildt från dess hufvudstad väntades gifvetvis en stor tillströmning af besökare till utställningen, och denna förväntan blef heller icke besviken. Under hela sommaren gick en jämn ström af resande mellan Malmö och Köpenhamn, och denna ström kunde under sön- och helgdagar eller vid andra särskilda tillfällen taga storartade proportioner. Det måste därför ligga vederbörande varmt om hjärtat att på bästa sätt ordna kommunikationerna med Köpenhamn, för att denna resandeström icke skulle sina.

Det är såsom känt Ångfartygsaktiebolaget Öresund, som mest anlitas af de resande mellan Malmö och Köpenhamn. Bolaget, som upprätthåller förbin-

dels mellan Malmö, Landskrona, Helsingborg och Mölle å ena sidan samt Köpenhamn å den andra, hade vidtagit kraftiga anstalter för att ernå utmärkta förbindelser mellan Malmö och den danska hufvudstaden. På denna route insattes med hänsyn till Baltiska utställningen en ny, elegant inredd ångare "Malmö" till de förut befintliga fem: "Öresund", "Sverige", "Helsingborg", "Gefion", och "Gylfe", och utfördes af dessa dagligen tio turer i hvarje riktning (sön- och helgdagar elfva turer).

Intill den 1 augusti uppgick passagerareantalet å bolagets båtar mellan Malmö och Köpenhamn till 287,235 men sjönk därefter för den återstående utställningstiden till 62,669 och utgjorde sålunda för hela utställningstiden 349,904 personer. Hade krigsutbrottet icke kommit, skulle bolaget med säkerhet haft att uppvisa ett rekord.

Söndagen den 21 juni uppgick resandeantalet till 8,532 personer.

Med Köpenhamn har Malmö, såsom förut nämnts, förbindelse äfven medelst de svenska och danska ångfärjorna "Malmö" och "Kjöbenhavn". Af dessa båda färjor utfördes under större delen af utställningstiden fem turer dagligen i hvarje riktning. I samband med denna ångfärjeroute må här nämnas den för Malmö och Baltiska utställningen så viktiga ångfärjerouten Trelleborg—Sassnitz. Här upprätthålles trafiken af två svenska färjor, "Konung Gustaf V" och "Drottning Victoria", samt två tyska, "Deutschland" och "Preussen", och utfördes af dessa under större delen af utställningstiden dagligen två turer i hvarje riktning.

Af följande tablå framgår trafikens omfattning å de båda routerna dels före och dels efter tiden för krigsutbrottet:

Tid	Turer (antal)			Resande (antal)			Gods (antal ton)		
	1913	1914	Ökning (+) Minskning (-)	1913	1914	Ökning (+) Minskning (-)	1913	1914	Ökning (+) Minskning (-)
I. Malmö—Köpenhamn									
15/5—31/7	955	1,145	+ 190	23,744	38,390	+ 14,646	67,879	81,804	+ 13,925
1/8—4/10	581	500	— 81	14,793	15,382	+ 589	41,266	33,094	— 8,172
Summa	1,536	1,645	+ 109	38,537	53,772	+ 15,235	109,145	114,898	+ 5,753
II. Trelleborg—Sassnitz									
15/5—31/7	478	552	+ 74	33,936	44,245	+ 10,309	22,538	24,520	+ 1,982
1/8—4/10	392	168	— 224	21,364	39,551	+ 18,187	22,564	8,635	— 13,929
Summa	870	720	— 150	55,300	83,796	+ 28,496	45,102	33,155	— 11,947

Den stora ökningen i antalet resande å Trelleborg—Sassnitzrouten äfven för tiden efter den 1 augusti härrörde sig från de stora transporterna af lands-

flyktiga ryssar i riktning från Tyskland till Ryssland och af hufvudsakligen tyskar och österrikare i riktning Ryssland—Tyskland.

Bland de ångfartygsaktiebolag, som vidare upprätthöllo mera regelbundna förbindelser på Malmö under sommaren 1914, må här ytterligare nämnas Hallands Ångfartygsaktiebolag och Stockholms Rederiaktiebolag Svea.

Det förra bolaget, som med sina nio bekväma och snabbgående ångare "Lübeck", "Najaden", "Svanen", "Falken", "Ludvig Kollberg", "Nissan", "Halland", "Västkusten" och "Malmö" upprätthöll dagliga förbindelser mellan Malmö å ena samt Köpenhamn och Lübeck å den andra sidan äfvensom mellan Malmö och västkuststäderna 3 å 4 gånger i veckan under utställningstiden, befordrade därvid ett afsevärdt antal resande.

Stockholms Rederiaktiebolag Svea upprätthöll i likhet med närmast föregående år så godt som daglig förbindelse till och från Malmö. Af bolagets bekvämt inredda och snabbgående ångare gick "Æolus" på traden Stockholm—Malmö—Köpenhamn söndagar och tisdagar, "Nya Westerbotten" på traden Stockholm—Malmö—Landskrona torsdagar och fredagar, "Birger Jarl" eller "Södra Sverige" på traden Stockholm—Malmö—Kristiania fredagar och torsdagar, "Hyperion" eller "Rhea" på traden Stockholm—Malmö—Strömstad söndagar och fredagar, "Konung Oscar" eller "Drottning Sophia" på traden Stockholm—Malmö—Göteborg tisdagar och söndagar samt "Irene" eller "Titania" på traden Göteborg—Malmö—Norrköping lördagar och måndagar. För att äfven mindre bemedlade skulle blifva i tillfälle att få se utställningen, företog bolaget betydande reduktioner af biljettpriiset å tredje klass.

PROFNING AF VIADUKTENS BÄRKRAFT.

II.

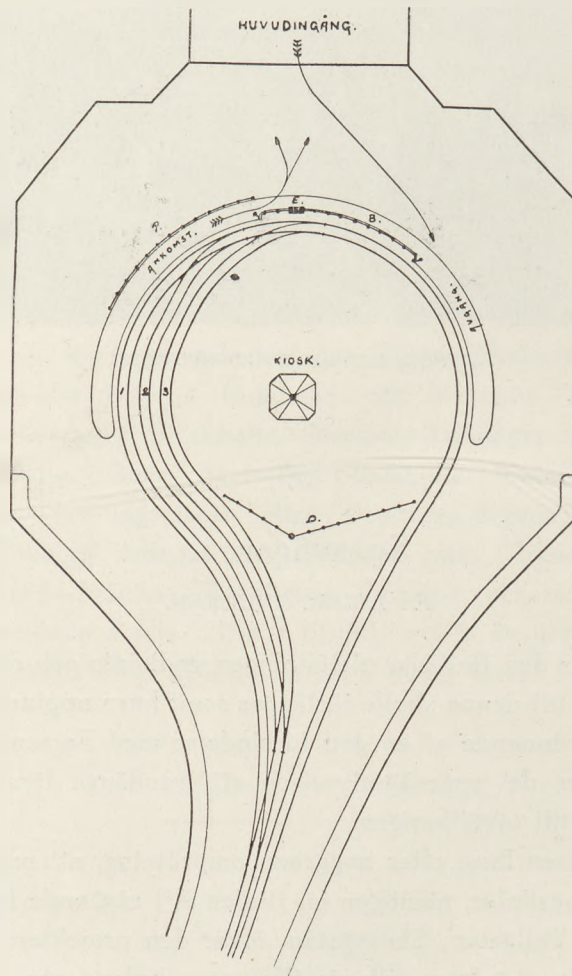
Spårvägarna.

Af EINAR HULTMAN.

Sedan plan för den Baltiska utställningen godkänts och därmed fastslagits, hvar hufvudentrén till denna skulle förläggas samt huru uppfarten till densamma skulle ordnas för vinnande af en god förbindelse med Fersens väg och Rönneholmsvägen, tillkom det spårvägsstyrelsen att framlägga förslag till spårvägsstrafikens ledande till utställningen.

Spårvägsstyrelsen fann efter noggrann ompröfning, att man borde anordna två extra utställningslinjer, nämligen en (linjen X¹) utgående från Centralstationen genom Norra Vallgatan, Slottsgatan, öfver den projekterade nya Parkbron och genom Fersens väg fram till utställningens hufvudentré, samt den andra (linjen X²) utgående från hörnet af Lundavägen och Fredsgatan genom Förningsgatan och Rönneholmsvägen fram till utställningen. Då i samband med den nya Parkbrons tillkomst Ringlinjen skulle erhålla en ny sträckning, öfver nämnda bro genom Fersens väg och Rönneholmsvägen, ansåg man de nämnda två linjerna X¹ och X² jämte ytterligare en kort hjälplinje mellan Triangeln och utställningen, hvilken skulle förmedla utställningstrafiken från och till såväl linje 1 och linje 2 som Ringlinjen, blifva tillräckliga för ombesörjandet af utställningstrafiken.

En viktig uppgift var äfven att framför hufvudentrén, på viadukten, ordna spårsystemet så, att inga farliga eller för trafiken hinderliga rangeringar eller olägenheter i fråga om på- och afstigningar skulle uppstå. Genom anordnande af en spårslinga på viadukten, på sätt som närmare framgår af vidstående planritning, uppnåddes, att den ankommande och afgående trafiken kunde hållas

PLAN ÖFVER SPÅRVÄGEN PÅ VIADUKTEN.

skarpt skilda från hvarandra. Medelst stängslet A leddes den ankommande trafikströmmen från spårvagnarna i pilriktningen mot hufvudingången och medelst den större transparangskylten E med dess anvisning till plats för ankomst och afgång jämte stängslet B leddes den afgående trafikströmmen till hållplatsen på afgångssidan.

För rangering af släpvagnar samt för beredande af plats för extravagnar inlades innanför slingans hufvudspår spåren 2 och 3; och för att rangeringen

mätte kunna försiggå ostördt, uppsattes stängslet D, hvilket jämte stängslen A och B höll gångtrafiken utanför spårområdet.

Till upprätthållande af utställningstrafiken fordrades gifvetvis en afsevärd ökning af vagnparken. För att emellertid i möjligaste mån begränsa inköpet af motorvagnar sökte man före utställningens öppnande iordningsställa och revidera samtliga befintliga motorvagnar, så att under de månader, utställningen komme att vara, endast mindre reparationer, som kunde utföras under natten, behöfde ifrågakomma. Därjämte ville man söka att upprätthålla spårvägstrafiken hufvudsakligen medelst släpvagnar, för hvilka man efter utställningstiden lättare kunde finna användning. Utgående från dessa förutsättningar och med beräkning att för linjerna X¹ och X² samt Triangeln—Utställningen skulle erfordras i regel tolf motorvagnar, begränsades inköpet af nya motorvagnar till tre. Enär befintliga antalet släpvagnar knappast räckte för trafiken å de ordinarie linjerna, samt man måste beräkna, att ofta två släpvagnar behöfde medfölja hvarje tågsätt, voro icke mindre än tjugofem sådana vagnar behöfliga.

Emedan vagnhallen icke lämnade utrymme för större vagnpark än den, som fanns, var det nödvändigt att tillbygga densamma för att kunna mottaga det sålunda beräknade antalet nya vagnar. För att därutöfver bereda plats äfven åt ytterligare ett antal vagnar, som kunde erfordras framdeles, blef vagnhallen tillbyggd med en ny hall af samma storlek som den äldre.

Å utställningsplatsen var det nödvändigt att hafva en lokal dels för tillhandahållande af biljetter åt konduktörerna och dels för trafikledning, hvarför i spårvägsslingans midt på viadukten uppfördes en kiosk.

Dessutom försågos konduktörer och förare med nya uniformer, hvarjämte i god tid före utställningen praktiska talkurser i tyska språket hade anordnats för trafikpersonalen.

Gifvetvis var den förut anställda personalen icke tillräcklig för skötande af den stora utställningstrafik, som väntades. Då emellertid trafikpersonalen förklarar sig villig att mot ersättning tjänstgöra å sina fridagar under utställningstiden, kunde anställandet af ny trafikpersonal begränsas till ett ringare antal, än eljest varit möjligt, hvilket ju var önskligt af hänsyn till svårigheten att efter utställningstiden behålla alla, som i och för densamma anställtts såsom tillfälliga personal. Sålunda intogos för utbildning och inöfning femtiosju tillfälliga konduktörer och förare.

De nu skildrade åtgärderna för att sätta spårvägarna i stånd att möta utställningstrafiken voro planerade i så god tid, att desamma hunno utföras och vara färdiga för sina resp. ändamål redan innan utställningen öppnades. Den 11 maj öppnades trafiken å linjen Triangeln—Utställningen, och den 15 maj på morgonen började utställningslinjerna X¹ och X² sina turer.

Det var med spänning man motsåg, huru de vidtagna förberedelserna skulle fylla sina uppgifter. Men efter den första utställningsdagen kunde man konstatera, att — om än tidvis vissa ojämnheter i följd af trafikens oberäknelighet gjorde sig gällande — det hela likväl fungerade så, som man afsett. Redan denna första dag, under hvilken spårvägarna befordrade 47,681 passagerare, och ännu mera efteråt, då betydligt starkare trafikdagar inträffade, såsom t. ex. under landtbruksmötet, då den för spårvägarna största trafikdagen uppnåddes med ett passagerareantal af 94,111, visade det sig, att särskildt spårvägsanordningarna på viadukten, såväl för rangering af vagnar som för aflämnande och mottagande af strömmen af utställningsbesökande, voro riktigt planerade.

Då den elektriska spårvägsdriften i Malmö efterträdde hästspårvägarna, förlänade densamma stadens trafiklif en helt ny fysionomi. Och nu, under de stora utställningsdagarna, då spårvägarnas alla resurser behöfde anlitas, företedde spårvägstrafiken i samband med bil- och öfrig trafik — särskildt på vissa platser, såsom i hörnet af Fersens väg och Rönneholmsvägen samt Fersens väg och Regementsgatan — verkliga storstadsbilder.

Under sådana stora trafikdagar kunde spårvägarna visserligen haft användning för flera vagnar, men lika litet som på andra samfärdsmedel kan den fordran ställas på spårvägarna, att desamma skola fullt tillgodose trafikbehovet vid sådana exceptionella tillfällen.

Det är med tillfredsställelse man kan anteckna, att inga spårvägsolyckor eller missöden af betydighet inträffade under utställningstiden, något som till stor del må lända till personalens beröm.

Beträffande det ekonomiska resultatet af spårvägsdriften under utställningsåret har det visat sig, att driftsinkomsterna, som beräknats till kr. 900,000: —, under det att utgifterna beräknats till kr. 690,800: —, uppgingo till kr. 1,104,051: 88, medan utgifterna stannade vid kr. 763,918: 18, och detta trots det att krigets utbrott två månader före utställningens slut omedelbart medförde en stark minskning i spårvägarnas inkomster. Det beräknade öfverskottet, kr. 209,200: —, öfverskreds sålunda och blef kr. 340,133: 70.

I afseende å de kostnader, som nedlagts å spårvägarna för utställningen, bör man skilja mellan sådana, som gjorts å anordningar och nyanläggningar af bestående värde, och sådana, som uteslutande nedlagts å anordningar för utställningstrafiken och hvilka efter utställningstiden icke fullständigt kunnat utnyttjas. Den enda del af de ifrågavarande anläggningarna, som icke kunnat utnyttjas för trafik efter utställningen, är spårförbindelsen från hörnet af Rönneholmsvägen och Fersens väg fram till utställningen, men själva materialet å samma sträcka har redan till största delen funnit användning annorstädes.

Då sålunda de anläggningar af spår och ledningar, som utförts med närmaste anledning af Baltiska utställningen, funnit nästan full användning efter utställningstiden, samt jämväl den ökning i vagnparken, som vidtogs i och för utställningen, redan tillgodogjorts och numera befunnits otillräcklig efter Limhamnslinjens tillkomst, så finner man, att den Baltiska utställningen ägt rum på en för spårvägarna särskildt gynnsam tidpunkt samt äfven verkat som en kraftig sporre för deras utveckling.

VIADUKTEN.

III.

Kommunikationer inom utställningsområdet.

Af NILS HOLMBERG.

För en utställning äro icke blott goda kommunikationer till staden och fältet nödvändiga utan äfven bekväma förbindelser inom utställningsområdet erforderliga, särskildt då det gäller en utställning af sådan omfattning som den Baltiska. Inom förvaltningsutskottet väcktes också förslag om anordnande af en ringbana rundt utställningsfältet, men af flera orsaker kom detta projekt ej till utförande. Redan utställningens arkitektoniska komposition med sitt gårds- och arkad-system var ju planlagd med hänsyn till att lätt kunna färdas mellan de olika byggnaderna.

I stora tornet, till jaktpaviljongen och på sjöarna måste dock särskilda anordningar vidtagas. Kontrakt avslötos därför mellan förvaltningsutskottet och firman Graham Brothers i Stockholm om uppsättning och drift af tre elektriska personhissar, däraf två i stora tornet och en vid "Berget", samt med Aktiebolaget Archimedes i Stockholm om motorbåtstrafik å sjöarna.

Hissarna.

En beskrifning af hissarna och dessas anordning återfinnes å sidorna 138—139 i denna del af berättelsen.

Hissarna i stora tornet igångsattes den 21 maj och trafikerades till den 28 sept., då de på grund af den skada, som tornet lidit af stormen, måste afstängas.

Inkomsten af och antalet passagerare vid dessa hissar framgår af nedanstående tablå:

T i d	I n k o m s t		P a s s a g e r a r e	
	Total	Medeltal pr dag	Totala antalet	Medelta- pr dag
Maj 21—31	2,200: 05	200: —	9,745	886
Juni 1—30	11,384: 70	379: 49	48,460	1,615
Juli 1—31	11,997: 40	387: —	50,930	1,643
Aug. 1—31	5,587: 70	180: 25	24,294	784
Sept. 1—28	4,667: 95	166: 80	20,877	745
Summa	35,837: 80	273: 42	154,306	1,178

Någon exakt statistik angående antalet passagerare finnes ej, enär intet ordnadtt kontrollsystem för personantalet infördes förrän i senare hälften af juni. Med ledning af denna och de följande månadernas statistik kan man dock ganska nära beräkna antalet trafikanter.

Af denna statistik framgår, att passagerareantalet ökades t. o. m. juli månads slut för att under aug. sjunka så betydligt, att medeltalet ej uppgick till mer än 48 % af juli månads medelsiffra. Orsaken härtill var tydligen krigs-utbrottet. Det högsta passagerareantalet uppnåddes söndagen den 19 juli, då det uppgick till 3,497, representerande en inkomst af 805 kr.

Biljettpriset var 25 öre för vuxna och 15 öre för barn samt 5 öre för skolbarn i större grupper. De lägre biljettprisen inverkade dock ej i större mån, än att medelpriset pr biljett utgjorde 23,5 öre.

Beträffande strömförbrukningen må följande siffror anföras:

Kraftåtgången under hela tiden utgjorde 3,394 kilowatt. Då, såsom ofvan beräknats, 154,306 personer trafikerat hissarna, blir elektricitetsåtgången 0,022 kilowatt per person. Efter ett pris af 12 öre pr kilowatt utgör priset för en hel resa upp och ned 0,26 öre. Om man tager i betraktande, att i den ofvannämnda strömförbrukningen ingår äfven sådan för hissens gång under profning och justering äfvensom för de personer, som ej behöft erlægga afgift, så kan man tryggt säga, att kostnaden för hel resa upp och ned icke öfverstigit $\frac{1}{4}$ öre per person. Om man vidare erinrar sig att hisshöjden var 60,6 meter, d. v. s. c:a 4 gånger hisshöjden i ett femvåningshus, måste man erkänna att strömförbrukningen var synnerligen ringa, hvilket utgör ett kraftigt bevis för hissarnas goda konstruktion.

Hissen till jaktpaviljongen hölls i gång från den 20 maj till stängningsdagen den 4 oktober. Frekvensen vid denna hiss var jämförelsevis liten, beroende dels på jaktpaviljongens afskilda läge, dels på att särskild entré upptogs till densamma, hvadan besöken i paviljongen inskränktes. Inkomsten framgår af nedanstående tablå:

T i d	Totalinkomsten	Medeltal pr dag
Maj 20—31	285:75	23:81
Juni 1—30	1,011:75	33:72
Juli 1—31	851:35	27:46
Aug. 1—31	381:80	12:31
Sept. 1—30	232:20	7:74
Okt. 1—4	23:95	5:96
Summa	2,786:80	20:19

Ej heller vid denna hiss fördes någon exakt statistik öfver passagerarnas antal, men torde antalet ungefärligen kunna beräknas till omkring 35,000, hvilket utgör ett medeltal af 255 personer per dag.

Kraftåtgången var för hela tiden 643 kilowatt, hvilket tyder på att kraftförbrukningen var c:a 0,018 kilowatt per person och resa, således mindre än för hissarna i tornet, beroende på den väsentligt mindre hisshöjden.

MOTORBÅT.

Motorbåtarna.

Båtfarten blef ett pittoreskt inslag i utställningsbilden, ty det var lif och rörelse på bryggor och i båtar, i synnerhet under de soliga dagarna, och dessa voro ju som bekant många den Baltiska sommaren. Så snart en båt lade till vid en landningsplats och aflämnade sin last, fylldes den å nyo för att glida i väg öfver Storsjön, förbi Kastellet och under bryggorna vid Konsthallssjön hän till Konsthallen.

Trafiken tog sin början kl. 11 f. m. med två båtar, hvilket antal fördubbades från kl. 1 på dagen. I allmänhet användes åtta båtar på kvällarna och nio på söndagar eller andra större trafikdagar. Båtarna voro 6,5 m. långa samt försedda med balansmotorer Archimedes om 2 hästkrafter och med magnet-

tändning. Bemanningen utgjordes af en förare och en biljettpojke. Motorerna bestodo synnerligen väl de prof, för hvilka de voro utsatta genom de ideliga igångsättningar, som kräfdes på grund af de tätt liggande landningsplatserna.

Under 129 af de 143 dagar, som utställningen hölls öppen, kunde trafiken fortgå obehindradt, medan den inställdes under 3 dagar i och för påsättning af blykolar å båtarna och under 11 dagar till följd af regn och blåst.

MOTORBÅTAR I KONSTHALLSSJÖN.

Sammanlagt befordrades 147,905 personer med båtarna. Passagerareantalet fördelar sig på de olika månaderna enligt följande tablå:

T i d	Hela antalet passagerare	Antal dagar	Medeltal pr dag
Maj 15—31	11,881	14	849
Juni 1—30	44,936	29	1,550
Juli 1—31	48,477	29	1,672
Aug. 1—31	22,692	31	732
Sept. 1—30	18,299	24	762
Okt. 1—4	1,620	2	810
Summa	147,905	129	1,146

Här som på så många andra områden spårar man tydligen krigsutbrottets inverkan. Medeltalet för augusti månad är ju ej fullt 44 % af motsvarande tal för juli månad, och talet stiger endast obetydligt under den följande tiden. Största passagerareantalet förekommer söndagen den 12 juli, då 4,205 personer befordrades. Under ytterligare sju dagar varierar antalet mellan 3,254 och 4,097.

KONUNGARNE AV SVERIGE OCH DANMARK I MOTORBÅT VID KONSTHALLEN.

TRANSPORTVÄSENDET.

AF NILS HOLMBERG.

För att nedbringa entreprenadsummorna för de byggnader, som skulle uppföras för utställningen, beslöt byggnadsutskottet redan den 9 september 1911 att låta anordna särskildt järnvägsspår till utställningsområdet. En viktig förutsättning var dock, att chefen för Kronprinsens husarregemente medgafve utställningsstyrelsen rätt att disponera regementets stickspår till Malmö—Ystads järnväg. Såsom ersättning härför skulle af utställningen åt regementet anordnas nytt lastspår och ny väg till detta, hvilka anläggningar framdeles utan kostnad skulle blifva regementets egendom. Från stickspåret framdrogs den nya järnvägslinjen öfver kasernområdet och Malmö stads mark uti gatan norr om Rönneholmsvägen, korsande denna och löpande utmed det s. k. Pildamsdiket fram till fältet, förbi "Baltiska brandstationen" till området mellan industrihallen och tyska rikets byggnad. Särskilda sidospår anordnades fram mot stora fontänen, till Danmarks och Tysklands byggnader samt till svenska maskinhallen. Erforderlig räls m. m. inköptes från Ystad—Eslöfs järnväg, och arbetena utfördes under ledning af baningeniören I. Jacobsson med personal från Malmö—Ystads järnväg, hvilken skulle trafikera spären.

Statens järnvägar anordnade sedermera särskildt spår till sin stora utställning, ja till och med den längst bort belägna Konsthallen blef genom en kurva mot Farmvägen förbunden med spårsystemet.

På de delar af fältet, som sedermera skulle upplåtas för allmänheten, lades spåren på lägre nivå än markytan, så att de under utställningstiden kunde öfvertäckas med grus.

Järnvägslinjerna begagnades naturligtvis i början endast till framforslande af byggnadsmateriel. Genom öfverenskommelse med Malmö—Ystads Järnvägs Aktiebolag öfverfördes vagnar från Malmö västra station till utställningsområdet mot en afgift af 6 kronor per vagn. Denna afgift fördelades så, att utställningen erhöll en spårafgift af 2 kr., medan återstoden tillföll järnvägen. För utställningsgods utgjorde växlingsavgiften 5 kr., däraf spårafgift 2 kr.

Utställningens styrelse ingick i början af år 1913 till såväl Statens som enskilda järnvägar och ångbåtsbolag med framställningar om lindring af fraktavgifterna, hvilken, såsom af det följande framgår, i de flesta fall beviljades i en eller annan utsträckning.

Rörande speditionen af utställningsgodset m. m. upprättades detta kontrakt:

Emellan Baltiska utställningen i Malmö 1914, å ena sidan, samt Malmö Stufveri Aktiebolag, å andra sidan, är följande öfverenskommelse träffad:

§ 1.

Undertecknade bolag åtager sig att till resp. hallar

mottaga godset,
upsätta montrar,
uppåcka föremålen,
ordna föremålen,

till ett pris af per kvm.-plats 2 kronor, dock minst 5 kronor, samt att efter utställningens slut inpacka och afsända föremålen till kronor 2:— per kvm.-plats allt i öfverensstämmelse med den i § 8 i utställningens program omnämnda speditjonsbyråns verksamhet.

§ 2.

Styrelsen tillhandahåller Malmö Stufveri A.-B. kontorslokal och nödiga telefoner å lämplig plats för speditjonsbyråns administrativa verksamhet samt tillhandagår Malmö Stufveri A.-B. med alla de underrättelser angående utställarna och de utländska utställningsstyrelserna, som kunna vara af nytta för speditjonsbyråns verksamhet.

§ 3.

Styrelsen medgifver ej utställare rätt att utfå sina respektive utställningsföremål efter utställningens slut, förrän alla fastställda afgifter till speditjonsbyrån äro guldna.

§ 4.

Styrelsen öfverlämnar till speditjonsbyrån inregistrerandet af allt till utställningen ställt gods mot ett arvode af 10 öre pr kolly, dock ej mindre än 1 krona för hvarje utställare, samt öfverlämnar till Malmö Stufveri A.-B. ensamrätten att inom Baltiska utställningens område utföra alla godstransporter för de utställare, som icke genom egen personal önska utföra detta,

samt dessutom alla andra i detta kontrakt omnämnda transporter till och från respektive utställningsplatser, allt enligt nedanstående taxa.

§ 5.

Bolaget åtager sig alla de af utställningsstyrelsen åtagna arbeten för Konstafdelningen, såväl transport som andra anordningar, och debitera vi:

transportkostnader efter tidberäkning samt för nödig arbetskraft enligt timpenningsberäkning per man och timma 55 öre ordinarie tid, hvilken tid beräknas från 7 f. m. till 7 e. m.

För öfvertidsarbete beräknas 25 öres förhöjning af ofvanstående pris eller 80 öre per timma.

Skulle den timlön och ersättning för öfvertidsarbete, som finnes stadgad i nu gällande aftal mellan bolaget och dess arbetare, hvilket aftal blifvit å ömse sidor uppsagdt pr den 31 December innevarande år, komma att under den tid, detta kontrakt afser, utgå med bevisligen förhöjdt belopp, skola de ofvan i denna paragraf bestämda priserna i enahanda utsträckning höjas.

§ 6.

Vid alla arbeten, vare sig de utföras efter timpenningberäkning eller ackord, tillsättes nödigt antal arbetsförmän — kostnadsfritt för utställningen — att öfvervaka arbetena i fråga.

§ 7.

Bolaget åtager sig att utföra alla transportarbeten af utställningsgods från Statsbanestationen eller ock från Malmö Vestra Station till respektive utställningsplatser inom utställningsområdet för ett pris af

per 100 kg. 20 öre.

För godsmängder öfver 1000 kg. i samma parti rabatteras 10 % af ofvanstående pris.

Transportkostnaden för kolly från 2000 kg. vikt utföres efter ackord för hvarje fall med utställaren.

För borttransport och inlastning å järnvägsvagn efter utställningens slut vare enahanda bestämmelser gällande.

§ 8.

Bolaget omhändertager, lagrar och utlämnar utställarnes tomgods, hvarför Bolaget äger att uttaga sina kostnader af utställarne.

§ 9.

Bolaget förbinder sig att till Malmö—Ystads Järnväg erlægga en växelafgift af 5:— kronor pr vagn, då Bolaget önskar till utställningen ställt gods framväxladt till utställningsområdets lossningskajer.

§ 10.

Bolaget lämnar styrelsen af denna godkänd borgen för arbetets utförande i enlighet med detta kontrakt, äfvensom för den skada, som genom Bolaget kan drabba åt speditjonsbyrån anförtradt gods. Skulle Malmö Stufveri A.-B. emellertid brista i sina åtaganden, må styrelsen å Bolagets bekostnad vidtaga nödiga åtgärder.

Strejk eller lockout fritager Bolaget från allt ansvar för bristande fullgörande af hvad Bolaget genom detta kontrakt åtagit sig.

Malmö den 22 September 1913.

För Baltiska utställningen i Malmö 1914.

R. DELA GARDIE.

H. Fr. Ahlström.

Malmö Stufveri Aktiebolag.

O. H. WIENS.

För alla de förpliktelser, som Malmö Stufveri Aktiebolag genom förestående kontrakt åtagit sig, gå undertecknade i full borgen, en för alla och alla för en såsom för egen skuld.

Malmö den 24 Oktober 1913.

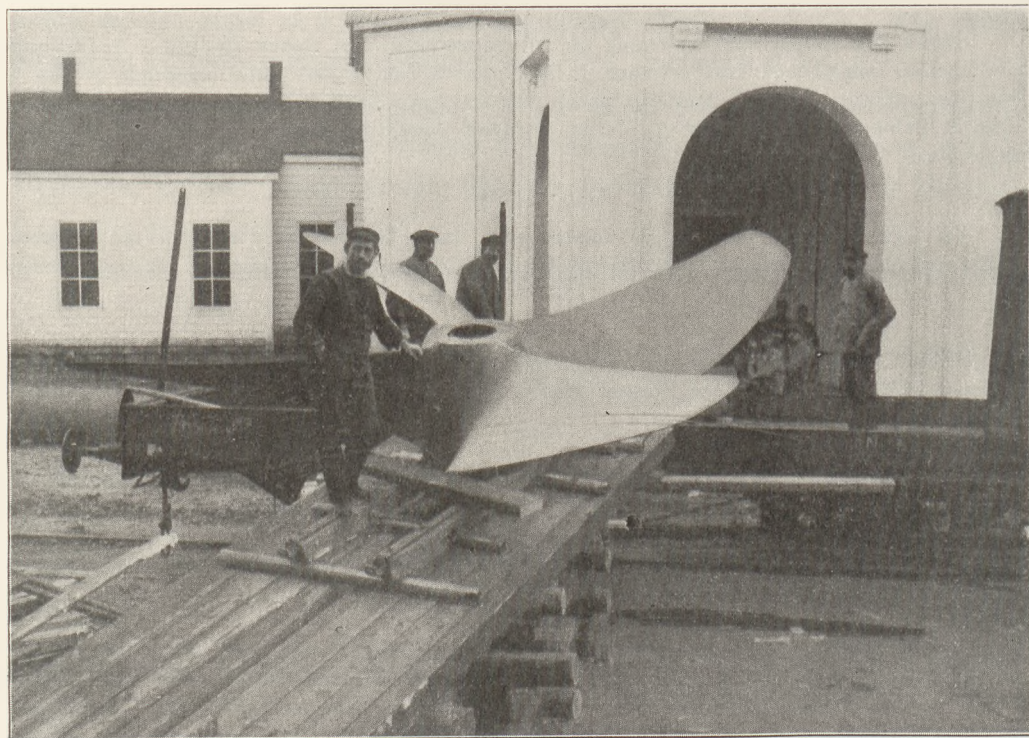
O. H. WIENS.

MAX ENGESTRÖM.

HANS EKMAN.

CARL PETERSSON.

AXEL WIHLBORG.

LOSSNINGSARBETE Å UTSTÄLLNINGEN.

Gods till den tyska utställningen omhändertogs af firman C. M. Hallbäck & Söner samt till danska och ryska utställningarna af firman Thomée & C:o, som äfven ombesörjde återtransporten af alla konstverk. All öfrig spedition verkställdes genom Malmö Stufveri Aktiebolag, hvars speditjonsbyrå var inrymd i kommissariatbyggnaden till vänster vid hufvudentrén med samma ingång som ledde till utställningens byrå. Speditjonsbyråns personal utgjordes af en chef, en kontorschef och 4 biträden. För lossnings- och lastningsarbetena m. m. voro anställda 14 förmän och cirka 200 arbetare under den brådaste tiden, ty byrån verkställde icke blott lossning från järnvägsvagn eller båt utan äfven, om så önskades, uppäckning och anordning af föremålen. Speditjonsbyrån öppnades i början af februari 1914 och stängdes i midten af december samma år.

Särskilda anvisningar rörande transporten af godset lämnades utställarne genom följande

CIRKULÄR.

Till vederbörande utställares kännedom meddelas följande rörande inpackning, märkning, försändning m. m. af föremål, afsedda för Baltiska utställningen i Malmö år 1914.

1. Inpackning.

Vid inpackning iakttages:

att starka, men ej större lådor, än som nödvändigt är, användas;

att packningen sker med omsorg, hvarvid torrt och rikligt packmaterial, såsom hö, halm eller spån, bör användas;

OBS! Man bör i allmänhet undvika att uti lådan fastskruvva eller fastbinda föremålen, ty under transporten taga de då lätt skada, hvaremot ett elastiskt packmaterial, såsom hö eller halm, skyddar mot stötar och skakningar;

att glas i ram till montrar eller dylikt bör omgifvas med papper på ömse sidor och helst packas för sig i särskilda lådor, å hvilkas lock och sidor målas ordet "Glas"; hvilken beteckning äfven bör åsättas lådor innehållande andra ömtåliga föremål;

att packlådorna förses, så vidt möjligt är, med hela lock, hvilka fastsättas med gångjärn samt igensättas med *skruvvar* och ej med spik, emedan lådorna eljest lätt skadas vid öppnandet och göras obrukbara.

2. Märkning.

Hvarje kolly, innehållande utställningsgods, bör förses med 3:ne af utställningens byrå tillhandahållna, med samma nummer försedda och af utställaren vederbörligen ifyllda kollymärken, af hvilka, då kolly utgöres af packlåda, ett omsorgsfullt *fastklistras* och *nubbas* utanpå locket, samt ett på hvar och en af lådans kortsidor.

Härjämte iakttages, att å insidan af lådans lock och sidor skrives eller målas samma nummer, som finnes å kollymärken, och hvilket nummer bör angifvas äfven å fraktsedeln.

Å utställningsföremål, som sändas oinpackade, t. ex. större järnpjäser o. d., fästas 2 kollymärken på trälappar, hvilka medelst järntråd noga bindas vid det sålunda sända föremålet å olika, så vidt möjligt, skyddade ställen.

3. Förteckningar.

Hvarje utställare bör öfverst uti hvarje låda inlägga en noggrann förteckning öfver de föremål lådan innehåller samt anvisning om de särskilda försiktighetsmått, som böra iakttagas vid uppackningen.

I fall godset sändes inpackadt, inlägges *en* förteckning, hvartill formulär medföljer, i den packlåda, för hvars innehåll den redogör, och *en andra* förteckning, upptagande antalet af alla kolly, som hafva samma nummer, äfvensom kolliernas innehåll, insändes per post till *Baltiska utställningens Speditionsbyrå, Malmö*. Dit insändes äfven den i ett exemplar upprättade förteckningen öfver sådana föremål, som sändas utan särskild inpackning.

4. Försändning.

Samtliga för utställningen afsedda föremål åtnjuta fraktfrihet å *statens järnvägar* samt å följande *enskilda järnvägar*:

Anneberg—Ormaryds, Askersund—Skyllberg—Lerbäcks, Borås, Bredåkra—Tingsryds, Byvalla—Långshyttans, Dala—Ockelbo—Norrundets, Falköping—Uddagårdens, Filipstads Norra Bergslags, Helsingborg—Råå—Ramlösa, Hernösand—Sollefteå, Karlstad—Munkfors, Klintehamn—Roma, Krylbo—Norbergs, Kumla—Yxhults, Köping—Uttersberg—Riddarhyttans, Laxå—Röfors,

Malmö—Limhamns, Marma—Sandarne, Matfors—Vattjoms, Mellersta Östergötlands, Nordmark—Klarälfvens, Norra Hälsinglands, Norrköping—Söderköping—Vikbolandets, Orsa—Härjedalens, Sköfde—Axvalls, Slite—Roma, Stockholm—Saltsjöns, Storå—Guldsmedshyttans, Säfsnäs och Varberg—Ätrans.

Å följande enskilda järnvägar är afgiftsfri återtransport beviljad:

Bergslagernas, Borås—Alfvestads, Böringe—Östratorps, Carlskrona—Växiö, Christianstad—Hessleholms, Dala—Helsinglands, Dalby—Bjersjölagårds, Dalslands, Dannemora—Hargs, Engelholm—Klippans, Falkenberg, Frövi—Ludvika, Fågelsta—Vadstena—Ödeshög, Gefle—Dala, Gefle—Ockelbo, Gotlands, Göteborg—Borås, Göteborg—Särö, Halmstad—Bolmens, Halmstad—Nässjö, Helsingborg—Hessleholms, Hessleholm—Markaryds, Hvellinge—Skanör—Falsterbo, Hvetlanda—Mälilla, Hvetlanda—Säfsjö, Jönköping—Gripenbergs, Kalmar—Berga, Kalmar—Torsås, Kalmar, Karlshamn—Vislanda, Karlskrona—Vexjö, Kinnekulle—Lidköpings, Kjefflinge—Barsebäcks, Klippan—Eslöfs, Kosta, Landskrona—Helsingborgs, Landskrona—Kjefflinge, Landskrona—Kjefflinge—Sjöbo, Lidköping—Håkantorps, Lidköping—Källands, Lidköping—Skara—Stenstorps, Ljungbyholm—Karlslunda, Lund—Bjerreds, Lund—Kjefflinge, Lund—Refvinge—Harlösa, Lund—Trelleborgs, Malmö—Genarps, Malmö—Simrishamns, Malmö—Trelleborgs, Malmö—Ystads, Mariestad—Moholms, Markaryd—Veinge, Mellersta Blekinge (Blekinge kustbanor), Mjölby—Hästholmens, Mora—Veners, Mönsterås—Norra Bergslags, Norra Södermanlands, Norsholm—Vestervik—Hultsfreds, Näsby—Österskärs, Nässjö—Oskarshamns, Nättraby—Alnaryd—Älmeboda, Oxelösund—Flen—Vestmanlands, Rimbo—Häfverösunds, Ruda—Oskarshamns, Sala—Gysinge—Gefle, Skara—Timmersdala, Stockholm—Djursholms, Stockholm—Rimbo, Stockholm—Roslagens, Stockholm—Vesterås—Bergslagens, Skåne—Smålands, Södra Dalarnes, Sölvesborg—Olofström—Elmhults, Trelleborg—Rydsgårds, Uddevalla—Lelångens, Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga, Upsala—Enköpings, Upsala—Gefle, Upsala—Norrtelje, Varberg—Borås, Vestergötland—Göteborgs, Vstra—Centralbanans, Vstra Klagstorp—Tygelsjö, Vexjö—Alfvestads, Vexjö—Klafrestrom—Asheda, Vexjö—Tingsryds, Vexjö—Virserums, Voxna—Lobonäs, Ystad—Brösarps, Ystad—Eslöfs, Ystad—Gärnäs—St Olofs, Ystad—Skifvarps, Örebro—Köpings, Östra Centralbanans, Östra Blekinge och Östra Skånes.

Stockholms Rederiaktiebolag Svea har beviljat fullständig fraktfrihet för utställningsgods.

Vid transporten är att iakttaga:

a) att hvarje kolly skall vara försedt med ofvan omförmälda kollymärken, hvarå afsändarens nummer, namn och adress skola vara inskrifna;

b) att om utställningsföremål skulle vara af sådan beskaffenhet, att hinder möter för hvarje särskild dels förseende med kollymärke, må i stället, såsom verifikation, på afsändningsstationen aflämnas det "Meddelande angående anmälan om deltagande i utställningen", som af utställningens Generalkommissarie tillsändts utställarne, samt å sidorna af den vagn, hvari godset försändes fastklistras ett kollymärke;

c) att hvarje sändning skall, då den vid stationen aflämnas, vara åtföljd af i vanlig ordning upprättad fraktsedel, adresserad till "Baltiska utställningen, Malmö", och å hvilken utsättes

ordningstalet å det eller de kollymärken, som äro godset åsatta, t. ex. $\frac{1000}{1} \frac{1000}{2} \frac{1000}{3}$ o. s. v.

samt den bokstaf, som finnes tryckt å kollymärket;

d) att fraktfriheten eller fraktlindringen endast gäller för transporter, hvilka ske såsom fraktgods.

För sändningar från station å enskilda järnvägar, å hvilka utställningsgodset icke befordras afgiftsfritt, skall den frakt, som utgår för transport från denna station till föreningsstationen vid statens järnvägar, *ovillkorligen erläggas af utställaren vid afsändningen.*

Utställningens styrelse har öfverlämnat till Malmö Stufveri Aktiebolag, i egenskap af utställningens speditiionsbyrå, inregistrerandet af allt till utställningen ställdt gods mot ett arvode af 10 öre pr kolly, dock ej mindre än 1 kr. för varje utställare, samt öfverlämnat till Malmö Stufveri Aktiebolag ensamrätten att inom Baltiska utställningens område utföra alla godstransporter för de utställare, som icke genom egen personal önska utföra detta, samt dessutom alla transporter till och från utställningsplatser, enligt nedanstående taxa.

Bolaget utför alla transportarbeten från statsbanestationen till resp. utställningsplatser inom området till ett pris af

per 100 kg. 20 öre.

För godsmängder öfver 1000 kg. i samma parti rabatteras 10 % af ofvanstående pris.

Transportkostnaden för kolly från 2000 kg. vikt utföres efter ackord för hvarje fall med utställaren.

För borttransport och inlastning å järnvägsvagn efter utställningens slut vare enahanda bestämmelser gällande.

För gods, som upptager hel järnvägsvagn, erlägges af utställaren en växelaavgift af 5: — kr. pr vagn för transport från statsbanestation till utställningens lossningskajer.

Vidare har Speditionsbyrån åtagit sig att i resp. hallar

*mottaga godset;
uppsätta monter;
uppacka föremålen;
ordna föremålen;*

till ett pris af per kvm.-plats 2 kronor, dock minst 5 kronor, samt att efter utställningens slut inpacka och afsända föremålen till kr. 2: — per kvm.-plats, allt i öfverensstämmelse med den i § 8 i utställningens program omnämnda speditonsbyråns verksamhet.

Speditionsbyrån omhändertager, lagrar och utlämnar utställarnes tomlådor, hvarför speditonsbyrån äger att uttaga sina kostnader af utställarne.

5. Tid för föremålen mottagning m. m.

Antagna föremål mottagas endast under tiden *15 mars—5 maj 1914. Efter sistnämnda dag befordrar utställningen intet gods.*

Skulle utställningens anordnande anses kräfva längre tid än den här angifna, kan utställare efter särskildt meddelande till Utställningens Byrå erhålla tillstånd att omedelbart börja iordningställandet.

Kollys öppnande samt föremålen uppackning och anordning bör af utställaren ofördröjligen ombesörjas efter godsets ankomst till utställningsplatsen.

Den 12 Maj måste alla föremål vara uppställda på anvisad plats.

Vid den revision, som göres den 12, 13 och 14 Maj, undanförlas alla föremål, hvilka icke äro placerade enligt föreskrift, och magasineras för utställarens risk och räkning.

Utställare uppmanas att ej uppskjuta med insändandet af sina utställningsföremål till de sista dagarna. Särskildt torde de utställare, som önska anlita biträde af speditonsbyrån vid uppackningen m. m., se till, att föremålen anlända till Malmö före den 1 Maj.

Malmö i Februari 1914.

GENERALKOMMISSARIEN.

OBS! Inga föremål mottagas efter den 5 Maj. Utställare torde noga beakta innehållet af detta cirkulär.

Sorteringen af godset till de olika utställningsbyggnaderna underlättades därigenom, att kollymärkena voro försedda med särskilda bokstäfver. Allt gods till maskinhallen var sålunda försedt med bokstafven M och föremål till industrihallen med I etc. Vid hel vagnslast voro kollymärkena anbragta å vagnen. Godset till konstutställningen var försedt med särskilda kollymärken, tryckta med resp. länders nationalfärger.

Den 20 februari 1914 anlände det första utställningsgodset, och sedermera ökades godsmängden efter hand. De första konstföremålen ankommo den 13

mars. Flertalet utställare sände emellertid sitt gods så sent, att detsamma anlände först några dagar innan utställningen öppnades. Då utställningen förfogade öfver blott ett järnvägsspår, bidrog detta också till att öka svårigheterna, fastän ett växelokomotiv förhyrdes för rangering af vagnarna. Den väldiga anhopningen af järnvägsvagnar orsakade äfven stagnation på vissa platser, så att uppehåll under vägen ytterligare fördröjde hitkomsten. Till följd af dessa omständigheter måste sålunda arbetet under tiden närmast före utställningens öppnande bedrivas mycket intensivt och äfven pågå under nätterna.

En del gods hitkom sjöledes och transporterades efter häst eller med lastbilar till utställningen. Detta transportsätt användes gifvetvis i stor utsträckning af utställare från Malmö. För underlättande af forslingen inomhus anlades décauvillespår, men markens nivåförhållanden, som medförde trappafsatser på olika ställen, vållade i såväl industri- som maskinhallen stora svårigheter, mest ifråga om de tyngre föremålen. Allt var emellertid klart den 15 maj, då utställningen fix och färdig öppnades, och detta var ju hufvudsaken.

Vikten af det stycke-gods, som anlände till utställningen, beräknades till omkring 6,000 ton, hvaraf till tyska hallen något öfver 1,000 ton, till ryska utställningen 58 ton och till danska utställningen c:a 115 ton samt resten till de svenska utställningarna. Härtill komma hela vagnslaster: för tyska utställningen 348 vagnar jämte 48 boggiévagnar och lokomotiv samt till danska utställningen 85 vagnar, till ryska utställningen 2 vagnar och till svenska utställningarna 589 vagnar. Antalet kolly stycke-gods till tyska utställningen utgjorde 4,789, till danska 5,778, till ryska 641 och till svenska 9,955 förutom allt det gods, som af utställare i Malmö direkt transporterades till utställningen. För konstafdelningen hitkommo från utländsk ort 5 vagnar och 554 kolly stycke-gods. Beräknar man att hvarje vagn lastar c:a 3 ton stycke-gods, så erfordrades c:a 2,000 vagnar för att transportera stycke-godset till utställningen. Om till dessa vagnar lägges antalet hela vagnslaster, skulle icke mindre än 3,077 vagnar hafva användts för transporten till Baltiska utställningen, d. v. s. 77 tågsätt om 40 vagnar.

Tomlådorna för godset förvarades bakom respektive hallar utom för konstutställningen, för hvilken särskilda lådskjul uppfördes och en mindre lastkaj anordnades.

Återtransporten började den 7 oktober, sedan inpackningen verkställdts, och slöt den 30 december, då det sista godset expedierades. Arbetet erbjöd nu som vid lossningen stora svårigheter, särskildt någon tid närmast efter utställningens afslutande. På grund af det utbrutna kriget och rådande osäkerhetstillstånd ville alla omedelbart hafva sitt gods återsändt. Den stora anhopningen af vagnar vållade stundom, att spåren voro fullständigt blockerade, i synnerhet stickspåret till tyska hallen och på grund däraf att endast ett hufvudspår ledde

tillbaka från utställningen. Såväl vid lossningen som lastningen uppkommo därför vagnshyror, från hvilka utställningsstyrelsen ansökte om befrielse under förutsättning af distriktsledningens tillstyrkande. Oaktadt en representant från Statens järnvägar deltagit i uppgörandet af spårsystemet, tillskref denne nu detta skulden till de påförda vagnshyror, hvadan Kungl. Järnvägsstyrelsen icke ansåg sig kunna bifalla den gjorda framställningen om restitution af erlagda vagnshyror.

Under lossnings- och lastningsarbetena inträffade blott fem mindre olycks-tillbud, ingen person blef allvarligt skadad.

Allt utställningsgods, som ej blifvit försåldt, kunde med anledning af det pågående världskriget icke återsändas till ursprungslandet. Utom en större skeppsångpanna kunde allt tyskt gods återgå. Samma var förhållandet med de danska utställningsföremålen. Det ryska godset, utom finska och ryska konstverk, upplagrades genom ryska kommissariatets försorg i Köpenhamns frihamn, medan konstföremålen magasinerades i Malmö, därifrån alla finska konstverk sedermera öfverfördes till Liljewalchs konsthall i Stockholm. Vissa ryska konstföremål hafva tid efter annan återsändts eller försållts, men större delen kvar-ligger ännu härstädes.

Sedt i belysning af alla i det föregående nämnda omständigheter och med tanke på utställningens väldiga omfång, torde man kunna säga, att transportväsendet vid utställningen fungerat till synnerlig belåtenhet, och de klagomål, som förekommit, hafva sin hufvudsakliga grund i för sen afsändning af godset.

Utställningens kostnader för de arbeten, som sammanhängde med järnvägsanläggning, transport, lossning och lastning m. m., uppgingo till Kr. 76,348: 02, hvarifrån afgå inkomster med Kr. 26,640: 93, och blifva de verkliga utgifterna alltså Kr. 49,707: 09.

I dessa omkostnader ingå emellertid icke utgifterna för konstverkens forsling m. m. till och från utställningen, hvilket påförts konstafdelningens konto.

UTSTÄLLNINGENS BRANDAUTOMOBIL.

ELDSLÄCKNINGSANORDNINGARNA INOM UTSTÄLLNINGEN.

Af NILS HOLMBERG.

Med hänsyn till det byggnadssystem, som följdes vid Baltiska utställningen, måste gifvetvis eldsläckningsanordningarna göras så effektiva som möjligt. Då emellertid utställningsstyrelsen enligt entreprenadkontrakten ej öfvertog ansvaret för byggnaderna, förrän dessa voro vederbörligen afsynade och godkända, kunde styrelsen näppeligen anses skyldig ordna den första brandvakten. Stadsfullmäktige beviljade därför den 9 september 1912 ett anslag å 2,200 kr., och i oktober 1912 förlades tre nattvakter till den landtgård å utställningsområdet, i hvilken sedermera den s. k. Baltiska brandstationen inrättades. Vid nämnda tidpunkt var utställningsfältet helt inhägnadt, vattenledningsnätet fullt färdigt och elektrisk belysning provisoriskt anordnad.

Byggnadsarbetena fortskredo raskt, och det blef nödvändigt att från och med år 1913 fördubbla vakten till en korpral, en vicekorpral och 4 brandsoldater med patrull- och telefonvakttjänst under hela dygnet. Utställningsfältet blef också

förbundet med stadens brandtelegrafnät, och brandposter anordnades öfverallt inom området. Till denna brandvakt anslogo stadsfullmäktige 10,200 kr.

Tarifföreningens distriktskommitté fastställde för tiden intill den 1 januari 1914 följande bestämmelser:

att inom utställningsområdet skulle vara stationerad följande personal af brandkåren: en brandkorpral som befälhafvare, en vice brandkorpral och fyra ordinarie brandsoldater, af hvilka en i tur och ordning skulle hafva fridygn,

att för alarmering skulle finnas dels ringledning för den postande till vakten och dels såväl telefon som ett brandskåp från vakten till brandstationen,

att för eldsläckning skulle finnas 46 brandposter samt å redskapskärria placerade 2 brandposthufvud, 300 m. 65 mm. slang på rullar, 2 strålrör, 1 assurancespruta, 3 skarfstegar, 1 spann, 1 järnspett, 1 yxa, 1 skyffel och 2 lyktor, samt

att nattinspektion och öfning skulle förrättas minst en gång i veckan af från hufvudstationen kommenderad underofficer.

Efter den 1 januari 1914 skulle, såvida icke dessförinnan annan öfverenskommelse träffats, gälla dessa bestämmelser:

1:o Inom utställningsområdet skall finnas förlagd en brandvakt, bestående af 2 befäl och 16 man samt 2 hästar.

2:o De två elektriska pumpverken skola vara så anordnade, att elektrisk ström kan erhållas från såväl utställningens egen kraftcentral som från stadens elektricitetsverk.

3:o Till brandkårens förfogande skall dessutom finnas ångspruta om minst 1,500 lit./min. samt motorspruta om minst 1,000 lit./min. kapacitet.

4:o Alla invändiga brandposter samt minst 8 af de yttre skola vara försedda med påskrufvade slangar och munstycken.

5:o Inom utställningslokalerna skola finnas på lämpligt afstånd placerade pyttssprutor och kemiska eldsläckningsapparater.

6:o Inom området skola finnas minst 2 slangkärrior med vardera 300 meter slang.

7:o Brandtelegraf med minst 7 brandskåp skall finnas och skall för brandtelegrafen användas isolerad tråd.

Till brandvakten under år 1914 anvisade stadsfullmäktige ett belopp af 36,185 kr. I detta belopp ingingo likväl ej kostnader för inköp af eller hyra för brandfordon m. m., ty man hoppades, att utställare skulle ställa dylika till förfogande utan kostnad. Så blef också fallet.

Ludwigsbergs Werkstads Aktiebolag i Stockholm lämnade dels en 4-hjulig motorspruta om 800 minutliter och dels en ångspruta om 500 minutliter. Från Aktiebolaget S. Henrikssons Sprutfabrik och Mekaniska Verkstad i Stockholm erhöles en motorspruta om 1,000 minutliter för benzindrif och med patenteradt

dubbelverkande kolfpumpsystem. Med denna spruta verkställdes prof å utställningstornet. En 150 m. lång slangledning drogs upp till den på 66 m. höjd belägna balkongen, och det uppgifves att inom en minut efter startsignalen slungades en kraftig stråle ut i rymden. Vidare hade inom brandstationen placerats en patenterad 25 meters stege, tillverkad af Allmänna Brandredskapsaffären i Stockholm och upplagd å en 1,500 minutliters autopumpmobil af Aktiebolaget Scania-Vabis tillverkning. Hela automobilen inköptes senare för Malmö

BRANDVAKTEN UTANFÖR "BALTISKA BRANDSTATIONEN".

brandkärs räkning att användas vid första utryckning, emedan utom slang och annan brandattiralj nödigt servismanskap också kunde å bilen transporteras.

En eldsvåda är ju oftast till en början af ringa omfattning, men i brist på nödiga redskap har man ej kunnat begränsa elden, som så gripit omkring sig med rasande fart. För bekämpande i första hand af möjligen uppkommande eldsvådor hade inom området anbringats ej mindre än 300 st. kolsyresprutor. Halfva antalet utgjordes af s. k. Kustossprutor, som ställts till förfogande af tillverkaren, Aktiebolaget Ernst Odenius Maskinaffär i Göteborg. Det resterande antalet erhöles från Henrikssons Sprutfabrik, hvars tillverkning kallas Pumprapid. Kolsyresprutor äro synnerligen effektiva, blott man noga tillser, att laddningen är fullgod.

Hela den behöfliga brandtelegrafanläggningen med 12 brandskåp levererades och uppsattes kostnadsfritt af Aktiebolaget L. M. Ericsson & C:o i Stockholm.

Utställningens brandstation hade därjämte förbindelse med hufvudstationen genom brandtelegraf och två telefonledningar, af hvilka den ena var direkt ansluten.

Dessutom förhyrdes från Billmans Fabriks- & Handelsaktiebolag i Stockholm

BALTISKA KONGRESSEN FÖR FRIVILLIGA BRANDKÄRER.

brandposthufvud, brandpostkranar, slangförskrufningar, ögonblickskopplingar, strålrör och slangställ.

Största svårigheten erbjöd anskaffandet af slang. Vederbörande hade nämligen underlåtit att profva det först levererade partiet, hvarför detta måste kasseras och ny slang inköpas.

Nästan all utrustning för brandväsendet var af svensk tillverkning och af modernaste slag. För intresserade besökare demonstrerades också esomoftast de olika redskapens konstruktion m. m.

Distriktskommittén hade fastställt nedan upptagna bestämmelser att gälla från och med den 15 maj 1914:

1. Inom utställningsområdet skall finnas förlagd en brandvakt, bestående af 18 man, inklusive befäl, samt 2 hästar.
2. Till brandkårens förfogande skall inom brandvakten finnas
 - 1 automobilspruta om 1,500 lit./min. samt
 - 1 motorspruta för hästtransport om 1,000 lit./min. samt
 - 1 ångspruta för hästtransport om 500 lit./min. kapacitet.
3. Dessutom skall inom området finnas
 - minst 85 st. invändiga brandposter, samtliga försedda med påskrufvade slangar och munstycken, nämligen
 - 15 st. i Industrihallen,
 - 10 „ „ Maskinhallen,
 - 9 „ „ Konsthallen,
 - 2 „ „ Kongresshallen,
 - 2 „ „ Hufvudrestauranten,
 - 1 „ „ Baltiska restauranten,
 - 1 „ „ Nordiska Kompaniets utställning,
 - 8 „ „ Stora tornet, kommissariatet och viadukten samt
 - 35 „ „ de utländska utställningshallarna.
 - 65 st. utvändiga brandposter, af hvilka 8 st. skola vara försedda med påskrufvade slangar och munstycken.
 - 10 st. brandskåp.
 - 200 st. på lämpliga ställen inom utställningsbyggnaderna placerade assurranssprutor och kemiska eldsläckningsapparater.
 - 2,000 m. hampslang med förskrufningar.

Till vattenledningsnätet, som bestod af 10- och 6-tums ledningar, hade anslutits 74 yttre 63 mm. och 72 inre 51 mm. brandposter, de senare försedda med påskrufvad slang med strålrör. 8 af de yttre brandposterna, däraf 4 å viadukten, hade påskrufvad slang.

De elektriska pumpledningarna till stora fontänen, Fontaine Lumineuse och kaskaden å "berget" voro också försedda med brandposter. Då de tillhörande pumparna kunde gifva ända till 20,000 minutliter, betydde dessa anordningar sålunda ett afsevärdt tillskott i eldsläckningsmöjligheterna. Vid Konsthallssjön hade dessutom anbringats ett sugrör med kopplingar, så att två ångsprutor från hufvudstationen kunde användas här, om det skulle erfordras.

För elektricitet och gas har i detta arbete förut redogjorts och skall i detta sammanhang endast nämnas, att alla försiktighetsmått iakttogos för att minska eldfaran. En hel del andra säkerhetsåtgärder beslutades vid extra brandsyn

den 16 april 1914 i närvaro af särskildt tillkallade sakkunniga, men det skulle blifva för omständigt att här relatera alla detaljer.

Lägges härtill, att vaktmanskapet äfven erhållit viss öfning i redskapens handterande, så var man sålunda fullt rustad att upptaga striden mot det element, som bundet är vår nyttigaste tjänare, men som lössläppt är en förhärjande fiende. Som en egendomlighet bör påpekas, att de eldsvådetillbud, som förekommo, alla inträffade i början af utställningstiden. På aftonen lördagen den 16 maj uppstod en ljusbåge på Kongresshallen å en af de ledningar, som förde ström till illuminationslisterna. Orsaken befanns antingen bero af en bristfälligt utförd skarv eller på skada å blymanteln till någon ledningstråd. Tack vare gynnsamma omständigheter inträffade ej någon omfattande eldsvåda. Den 22 maj på morgonen förekom en mindre gasexplosion i Römelings korfkokeri, orsakad af att en gaskran ej blifvit ordentligt stängd. Redan nästa dag yppade sig emellertid det svåraste eldsvådetillbudet under hela utställningstiden. Kl. 2,45 på e. m. alarmerades brandkåren såväl på området som från hufvudstationen. Eld hade uppstått i utställningens mest eldfarliga byggnad, glashyttan, där på grund af den stora hettan en bjälke vid en af ugnarna fattat eld. Tack vare brandkårens snabba ingripande kunde elden snart släckas med tillhjälp af automobilsprutan. En hård blåst rädde vid tillfället, så att faran syntes öfverhängande.

Om nu den omständigheten, att eldsvådorna inträffade i ett tidigt skede af utställningstiden, manade till försiktighet, må lämnas därhän, alltnog utställningen förskonades från de oersättliga förluster, som kunnat uppstå, därest t. ex. eld uppkommit i konsthallen.

Kostnaderna för eldsläckningsanordningarna blefvo ganska betydande. Enligt brandkårens hufvudbok hade af stadsfullmäktiges anslag åren 1913 och 1914, sedan inkomsten genom försäljning af hästar frändragits, användts kr. 44,083: 34. Af utställningens medel hade bestridts kostnader för omändring och inredning af byggnad, inköp af slang och annan materiel, anordningar af brandposter, mathållning etc. med kr. 17,746: 51. Frändrages hvad försäljningen af slang och vissa redskap jämte af staden öfvertagen utrustning inbringade, blir hela utgiften för eldsläckningsanordningarna kr. 57,002: 13. Stadens utlägg återbetalades helt och hållet af utställningen. (Se sid. 97—98!)

BRAND- OCH LIFFÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET SKÅNES FASTIGHET.

BRANDFÖRSÄKRINGSVÄSENDET PÅ UTSTÄLLNINGEN.

AF JOHN MALMGREN.

Sedan Baltiska utställningens förvaltningsutskott anmodat verkställande direktören för Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Skåne, d:r Gustaf Malmström, att ordna de brandförsäkringar af byggnader och utställningsföremål, hvilka förvaltningsutskottet hade att ombesörja, inleddes af försäkringsbolaget Skåne förhandlingar med flertalet inom landet arbetande brandförsäkringsbolag i syfte att täcka de försäkringssummor, som af förvaltningsutskottet uppgåfvos.

Den 11 mars 1914 afslöts ett kontrakt mellan å ena sidan Baltiska utställningens förvaltningsutskott och å andra följande brandförsäkringsbolag:

Skåne, Skandia, Svea, Fenix, Norrland, Victoria, Nye Danske, Kongel. Octrojerede, Nordisk Brandforsikring, Fennia, de Nederlanden, Commercial Union, North British, Sun, Phœnix, Norwich Union, Palatine, L'Union och Assurances Générales.

Kontraktet var af följande lydelse:

Mellan å ena sidan *Baltiska Utställningens i Malmö 1914 Förvaltningsutskott* och å andra sidan *undertecknade Brandförsäkringsbolag* är i afseende å brandförsäkring

af byggnader med inventarier och utställningsföremål inom området för Baltiska Utställningen i Malmö 1914 följande öfverenskommelse träffad:

§ 1.

Undertecknade försäkringsbolag åtaga sig brandförsäkring å byggnader med inventarier och utställningsföremål under tiden från den 15 mars 1914 — till utställningens slut, inbegripet tiden för utställningsföremålens utflyttning samt rifningstiden, dock längst till den 31 december 1914, till de belopp och de närmare begränsade tider, som i blifvande försäkringsbref angifvas.

§ 2.

Försäkringsbolagen delta uti hvarje försäkring i den proportion, som här nedan tecknade belopp utvisa.

§ 3.

Anmälan om försäkring mottages af Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Skåne i Malmö, hvars verkställande Direktör äger att å samtliga nedanstående bolags vägnar underteckna försäkringsbref; och skall sålunda utfärdadt försäkringsbref gälla hos samtliga däri omnämnda samt tillika här undertecknade bolag från och med klockan 12 middagen den dag, som i brandbrevet angifves.

§ 4.

Det i § 3 omnämnda brandförsäkringsbrevet skall innehålla tydlig och bestämd uppgift på försäkringsbeloppets fördelning

- a) på fast och lös egendom;
- b) på hvarje byggnad särskildt, såväl i afseende å byggnaderna som innehåll däri;
- c) på de i försäkringen deltagande bolagen.

§ 5.

Till grund för detta försäkringsaftal läggas de uti denna öfverenskommelse och närslutna bilagor intagna bestämmelser, hvarjämte de uti brandförsäkringsbref till äfventyrs intagna villkor och bestämmelser skola vara ovillkorligen bindande.

§ 6.

För brandförsäkringen skall den premie erläggas, som nu är eller som framdeles kan blifva bestämd af Försäkringsbolagens Tarifförening.

§ 7.

Uti detta försäkringsaftal ingå nedanstående försäkringsbolag med följande maximumansvarsbelopp sålunda fördelade:

	%	Stora komplexet	%	Konsthallen
Skåne	8,71	400,000: —	7,62	160,000: —
Skandia	19,61	900,000: —	14,29	300,000: —
Svea	16,34	750,000: —	11,00	250,000: —
Fenix	3,27	150,000: —	7,14	150,000: —
Norrland	6,53	300,000: —	8,81	185,000: —
Victoria	8,71	400,000: —	7,62	160,000: —
Ass. Gén.	2,18	100,000: —	1,00	40,000: —

	%	Stora komplexet	%	Konsthallen
Com. Union	5,45	250,000: —	4,76	100,000: —
Fennia	2,18	100,000: —	2,86	60,000: —
Kgl. Octr.	2,72	125,000: —	2,38	50,000: —
de Nederlanden	2,18	100,000: —	4,76	100,000: —
Nord. Brandf.	2,18	100,000: —	1,90	40,000: —
North Brit.	2,61	120,000: —	3,81	80,000: —
Norw. Union	1,63	75,000: —	1,19	25,000: —
Nye Danske	1,31	60,000: —	1,72	36,000: —
Palatine	6,10	280,000: —	6,86	144,000: —
Phoenix	3,27	150,000: —	2,86	60,000: —
Sun	1,98	90,000: —	1,67	35,000: —
L'Union	3,06	140,000: —	5,85	125,000: —
	100,00	4,590,000: —	100,00	2,100,000: —

Med förestående öfverenskommelse förklara vi oss nöjda och förbinda oss att densamma i alla delar fullgöra.

Malmö, Stockholm och Göteborg den 11 mars 1914.

(Underskrifter.)

FÖRSÄKRINGSVILLKOR.

1:o. För försäkringar å byggnader gälla följande särskilda villkor:

Som norm för brandskadereglering stadgas, att byggnadsvärde reduceras pro rata temporis från 100 % vid tiden för utställningens öppnande till 20 % vid tiden för dess afslutande.

2:o. För försäkringar å innehåll gälla följande särskilda villkor:

- Det åligger kommissariatet att bokföra alla från resp. utställare anmälda försäkringsbelopp, och skall denna bokföring ligga till grund för försäkringsbeloppets fördelning på de olika utställarne.
- Försäkringen omfattar äfven arbetadt guld och silfver, taflor och konstsaker, äfven om dessa föremål icke äro särskildt omnämnda.
- Hafva de ursprungliga föremålen utbytts mot andra, så öfverflyttas försäkringen på dessa, intill det uppgifna försäkringsbeloppet.
- Försäkringen gäller såväl för utställarens egen som för kommittenters räkning, hvadan kvarvarande försälda föremål fortfarande ingå i försäkringen.
- Dekorationer af väfnad, papper eller liknande material äro icke i försäkringen inbegripna, utan att de särskildt blifvit anmälda och uppförts under särskildt värde.

3:o. För alla försäkringar, såväl å byggnader som innehåll, gälla dessutom följande villkor:

- All inre belysning, äfven den rörliga, skall vara elektrisk. För vakthållning må dock användas stearinljus i slutna lyktor.
- Eldstäder få icke finnas inom utställningsbyggnaderna utan Tarifföreningens i hvarje särskildt fall lämnade medgifvande.

- c) Affall af lätt antändlig beskaffenhet, såsom spån, pappersbitar etc., skall åtminstone hvarje aften bortföras från utställningsbyggnaderna.
- d) Tomlådor och packningsmaterial, såsom halm, hö, papper, träull m. m., skola genast efter föremålens upppackning bortföras från utställningsområdet och få icke förvaras inom utställningsområdet eller under viadukten och hufvudingången, liksom ej heller närmare utställningsområdet än 30 m.
- e) Eldfarliga oljor af 1:sta klass få icke förekomma inom utställningsområdet utan Tarifföreningens särskilda medgifvande.
- f) Tobaksrökning skall genom talrika anslag strängt förbjudas inom alla de lokaler, där utställning af föremål äger rum samt i stora utsiktstornet.
- g) Åskledare skola anordnas, och af kompetent person skall intyg rörande anläggningen lämnas.
- h) Biograf får icke anordnas utan Tarifföreningens särskilda medgifvande och i hvarje fall endast i fritt liggande byggnad.
- i) Automobilgaragerna vid hufvudingången skola förses med putsadt innertak, hvarjämte golfvet skall beläggas med asfalt eller isoleringsmassa.
- j) Invändigt, oskyddadt trä skall i de fall, då Tarifföreningen så påfordrar, strykas med eldfärg, och dekorationer eller dylikt af väf skola impregnas.
- k) I tillämpliga delar skola föreskrifterna i gällande Fabriksvillkor, Villkor för elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöfverföring samt Villkor för explosionsmotor iakttagas.
- l) Brandväsendet skall ordnas på af Tarifföreningen godkänt sätt.
- m) Vakhållningen skall ordnas på af Tarifföreningen godkänt sätt.
- n) I öfrigt gälla, med de undantag, som ofvan upptagna särskilda bestämmelser angifva, bolagens allmänna försäkringsvillkor (Skånes).

Brandvakt- och brandsläckningsanordningar:

- 1:o. Inom utställningsområdet skall finnas förlagd brandvakt, bestående af 2 befäl och 16 man samt 2 hästar.
- 2:o. De två elektriska pumpverken skola vara så anordnade, att elektrisk ström kan erhållas från såväl utställningens egen kraftcentral som från stadens elektricitetsverk.
- 3:o. Till brandkårens förfogande skall dessutom finnas ångspruta om minst 1,500 lit./min. samt motorspruta om minst 1,000 lit./min. kapacitet.
- 4:o. Alla invändiga brandposter samt minst 8 af de yttre skola vara försedda med påskrufvade slangar och munstycken.
- 5:o. Inom utställningslokalerna skola finnas på lämpligt afstånd placerade pyttssprutor och kemiska eldsläckningsapparater.
- 6:o. Inom området skola finnas minst 2 slangkärror med vardera 300 meter slang.
- 7:o. Brandtelegraf med minst 7 brandskåp skall finnas och skall för brandtelegrafan användas isolerad tråd.

Vakhållning.

Vakhållning, på sätt som af Tarifföreningen kan godkännas, skall finnas dag och natt, och skola nattvakterna kontrolleras genom kontrollur.

Försäkringsbeloppen visade sig emellertid väsentligen öfverstiga de från början angifna. Af de belopp, som efter hand anmäldes, kunde en del täckas därigenom, att de försäkringsbolag, som undertecknat kontraktet, ökade sina maximaler; för de ansevärdiga belopp, som återstodo, måste placering sökas hos andra försäkringsanstalter. Trots de svårigheter, med hvilka en sådan placering var förenad, ej minst på grund af att på flera håll i utlandet en uppfattning synes hafva gjort sig gällande, att utställningen i sin helhet vore att anse såsom en enda risk, och att de angifna premiesatserna vore otillräckliga, lyckades det dock till hufvudsaklig del täcka de behöfliga beloppen utan höjning af de ursprungligen fastställda premiesatserna.

De genom bolaget Skånes förmedling afslutade brandförsäkringarna uppgingo till en sammanlagd summa af Kr. 13,014,393: —, hvaraf å byggnader Kr. 2,442,450: —, med ett premiebelopp af Kr. 159,721: 78. Fördelningen af förenämnda brandförsäkringssumma framgår af här nedan lämnade uppställning:

Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Skåne, Malmö	1,441,403: —
Försäkringsaktiebolaget Skandia, Stockholm	1,372,570: —
Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Svea, Göteborg	1,137,008: —
Brandförsäkrings Aktiebolaget Fenix, Stockholm	328,853: —
Brandförsäkrings Aktiebolaget Norrland, Stockholm	542,165: —
Brandförsäkrings Aktiebolaget Victoria, Stockholm	623,816: —
Försäkringsbolaget Allmänna Brand, Jönköping	159,000: —
Brandförsäkringsbolaget Tor, Stockholm	75,000: —
Aktieselskabet Det Kongel. Octroj. Almindelige Brandassurance Com- pagnie, Köpenhamn	198,782: —
Aktieselskabet Nordisk Brandforsikring, Köpenhamn	156,087: —
Aktieselskabet Nye Danske Brandforsikringsselskab, Köpenhamn	107,649: —
Forsikrings Aktieselskabet Absalon, Köpenhamn	200,000: —
Det Gjensidige Forsikringsselskab Danmark, Köpenhamn	550,000: —
Brandförsäkringsaktiebolaget Fennia, Helsingfors	179,229: —
Brandförsäkrings Aktiebolaget Wellamo, Helsingfors	15,000: —
"Globus" Versicherungs Akt. Gesellschaft, Hamburg	35,000: —
Iduna, Feuer- und Rückversicherungs Aktiengesellschaft, Halle	133,333: —
Magdeburger Feuerversicherungs Gesellschaft, Magdeburg	200,000: —
Nord-Deutsche Versicherungs Gesellschaft, Hamburg	75,000: —
Preussische National-Versicherungs-Gesellschaft, Stettin	145,000: —
Basler Versicherungs Gesellschaft gegen Feuerschaden, Basel	200,000: —
Brand- & Lifförsäkrings Aktiebolaget "Nederländerna" af 1845, Haag ..	216,087: —
Div. Nederländska bolag (g:m Grön & Witzke)	42,000: —
Commercial Union Assurance Company Ltd., London	750,219: —
North British & Mercantile Insurance Company, London	222,758: —
Norwich Union Fire Insurance Society Ltd., London	126,799: —

The Palatine Insurance Company Ltd., London	475,136: —
Phoenix Assurance Company Limited of London	234,130: —
Sun Insurance Company, London	139,372: —
Alliance Assurance Company Ltd., London	36,000: —
British Equitable Assurance Company Ltd., London	54,000: —
British General Insurance Company Ltd., London	126,000: —
Fire Art and General Ins. Co. Ltd., London	180,000: —
General Accident Assurance Corporation, London	100,000: —
Guardian Assurance Comp. Ltd., London	225,000: —
International Ass. Association, London	21,510: —
Liverpool & London & Globe Insurance Company, Liverpool	71,000: —
Lloyds Underwriters of London	1,232,820: —
North Western Ins. Comp. Ltd., Manchester	30,000: —
Provincial Fire Ins. Comp. Ltd., Manchester	18,000: —
Regal Fire & Accident Comp. Ltd., London	14,490: —
Royal Exchange Ass. Corporation, London	68,000: —
Royal Ins. Comp., London	38,000: —
Traders & General Ins. Ass. Ltd., London	9,000: —
Yorkshire Fire & Life Ins. Co., York	40,000: —
Cie. d'Assurances Générales, Paris	259,229: —
L'Union Compagnie Anonyme d'Ass. contre l'Incendie, Paris	287,948: —
Compagnie Commerciale du Havre	72,000: —
L'Urbaine, Paris	50,000: —
	Kr. 13,014,393: —

Försäkringarna afslötos med Baltiska utställningens förvaltningsutskott såsom försäkringstagare, och förvaltningsutskottet ansvarade gentemot utställarne för de af dem anmälda och af utskottet bokförda försäkringsbeloppen.

De gemensamma försäkringsbrefven, "generalpoliserna", voro affattade i enlighet med här nedan angifna text; förutom generalpoliserna utfärdades med enahanda försäkringsvillkor äfven separata brandförsäkringsbref.

BRANDFÖRSÄKRINGS-BREF

N:o 36.

Häri genom försäkras mot *brandskada* på de vid detta brandbref fogade "Allmänna försäkringsvillkor" samt på de särskilda villkor, som finnas omförmälda i den mellan nedannämnda försäkringsbolag och Baltiska Utställningens i Malmö Förvaltningsutskott den 18 mars 1914 upprättade öfverenskommelsen åt Baltiska Utställningens i Malmö 1914 Förvaltningsutskott i egenskap af ombud för en tid af sju månader, som börjar klockan 12 middagen den 1 april 1914 och slutar samma timme den 1 november 1914, Kronor Tvåmillioneråttahundratretusenfemhundra (2,803,500: —), nedannämnda föremål, befintliga inom Baltiska Utställningens i Malmö 1914 utställningsområde i Pildammsstaden härstädes, nämligen

Utställningsföremål, förvarade i:	Försäkrings-	Premie	under försäkrings-
	summa	°/oo	tiden
	Kronor		Kronor öre
1:o Kommissariat, kapprum m. m. (innehåll) N:o 31	33,200: —	15	498: —
2:o Malmö stads utställning (N:o 29)	103,500: —	„	1,552: 50
3:o Hufvudrestauranten (N:o 32)	135,000: —	„	2,025: —
4:o Industrihallen (N:o 21)	1,700,000: —	„	25,500: —
5:o Maskin- & Elektricitetshallen (N:o 18)	1,307,230: —	„	19,608: 45
6:o Kongresshallen (N:o 22)	20,000: —	„	300: —
7:o Fiskerihallen (N:o 17)	75,870: —	„	1,138: 05
8:o Ryska byggnaden (N:o 25)	20,000: —	„	300: —
9:o Höganäs-Billesholms A.-B:s paviljong (N:o 16)	23,000: —	„	345: —
10:o Malmöhus läns utställning (N:o 30)	40,000: —	„	600: —
11:o Sveriges Minuthandlars Riksförbunds byggnad (N:o 85)	17,000: —	„	255: —
12:o Restaurant Temperance: innehåll (Grupp XXXII)	21,000: —	„	315: —
13:o Malmö Industriförbunds byggnad (N:o 93)	2,000: —	„	30: —
14:o Svenska A.-B. Gasaccumulator och Kungl. Lotsstyrel-			
sens byggnad (N:o 92)	145,000: —	„	2,175: —
15:o Kockums Mek. Verkstads byggnad (N:o 96)	35,000: —	„	525: —
	Summa Kr. 3,677,800: —	15	55,167: —
hvaraf genom detta brandbref försäkras kronor	2,803,500: —	„	42,052: 50

Vidfogade "Bestämmelser rörande brandväsande och vakhållning" skola lända till efterrättelse.

Uti detta försäkringsbelopp deltaga nedanstående bolag sålunda:

Försäkringsbolag	Försäkrings-	Premie
	summa	
Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Skåne	244,185: —	3,662: 77
Försäkringsaktiebolaget Skandia	549,766: —	8,246: 50
Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Svea	458,092: —	6,871: 38
Brandförsäkrings-Aktiebolaget Fenix	91,674: —	1,375: 12
Brandförsäkrings-Aktiebolaget Norrland	183,069: —	2,746: 03
Brandförsäkrings-Aktiebolaget Victoria	244,185: —	3,662: 77
Assurances Générales contre l'Incendie et des Explosions, La Com-		
pagnie de	61,116: —	916: 74
Commercial Union Assurance Company	152,791: —	2,291: 86
Brandförsäkringsaktiebolaget Fennia	61,116: —	916: 74
Kongelige Octrojerede Almindelige Brandassurance-Compagnie,		
Aktieselskabet	76,255: —	1,143: 83
de Nederlanden, Assurantie Maatschappij tegen Brandschaden van		
1845 i Haag	61,116: —	916: 74
Nordisk Brandforsikring, Aktieselskabet	61,116: —	916: 74
North British and Mercantile Insurance Company	73,172: —	1,097: 57
Norwich Union Fire Insurance Society	45,697: —	685: 46
Nye Danske Brandforsikringsselskab af 1864, Aktieselskabet	36,726: —	550: 89
Palatine Insurance Company Limited of London	171,014: —	2,565: 20
Phoenix Assurance Company Limited of London	91,674: —	1,375: 12
Sun Insurance Office	54,949: —	824: 23
L'Union Compagnie Anonyme d'Assurance contre l'Incendie	85,787: —	1,286: 81
	S:a Kronor 2,803,500: —	42,052: 50

Malmö den 28 maj 1914.

Enligt uppdrag af ofvanstående försäkringsbolag.

Gustaf Malmström.

Verkst. Direktör i Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Skåne.

Premien för detta försäkringsbref är denna dag erlagd med Kronor Fyrtiotvåusenfemtio två (42,052: 50) och 50 öre.

Malmö den 28 maj 1914.

C. Quensel.

Kassör i Brand- och Lifförsäkrings Aktiebolaget Skåne.

Samtidigt med denna försäkring har brandförsäkring meddelats enligt särskilda poliser å återstående försäkringsbelopp Kr. 874,300: — af nedanstående försäkringsinrättningar till följande belopp och fördelning:

Basel	Kronor	120,000: —
Preuss. National	”	70,000: —
Allmänna Brand	”	59,000: —
General Accident	”	50,000: —
Provincial	”	18,000: —
Br. Equitable	”	36,000: —
Br. General	”	90,000: —
Lloyds Underwriters	”	231,300: —
Münchener Rückvers.	”	150,000: —
Süddeutsche Rückvers.	”	50,000: —
	Kronor	874,300: —

Uti de af bolaget Skåne förmedlade brandförsäkringarna ingingo utställningens samtliga byggnader och innevarande utställningsföremål med undantag af de danska och tyska utställningsafdelningarna samt innehållet i den ryska utställningsbyggnaden, hvilkas försäkringar ombesörjdes af vederbörande kommissariat.

Det totala brandförsäkringsbeloppet å Baltiska utställningen kan till följd häraf visserligen icke exakt uppgifvas, men torde, med stöd af under hand lämnade uppgifter, icke anses hafva understigit 20,000,000 kronor.

De af den Svenska Tarifföreningen fastställda premiesatserna, gällande för utställningstiden, voro följande:

Konsthallen	10	‰
Kastellet	5	”
Kungl. paviljongen	5	”
Jaktpaviljongen	5	”
Byggnader å nöjesfältet	12,5	”
Enskilda utställningspaviljonger (fritt liggande)	10	”
Öfriga byggnader	15	”

Förutom en del eldsvådettillbud, som icke föranledde ersättningsanspråk, inträffade den 23 maj i den uti Reijmyrepaviljongen inrymda glashyttan en eldsolycka, på grund af hvilken en ersättning af Kr. 2,045: 02 utbetalades.

SVENSKA RODA KORSETS SJUKSTUGA.

SJUKVÅRDEN Å UTSTÄLLNINGEN.

AF H. FR. AHLSTRÖM.

Den stora anhopning af människor, som äger rum å en utställning, har medfört, att särskilda anstalter måste vidtagas för behandling af de sjukdoms- och olycksfall, som kunna tänkas inträffa såväl bland utställare och deras biträden som bland de besökande. Vid alla under senare åren i in- och utlandet hållna större utställningar hafva därför funnits anordnade lokaler, där läkare och sköterskor varit till hands för att ägna den första vården åt insjuknade eller skadade. Gifvetvis hade äfven arkitekten Boberg haft sin uppmärksamhet riktad härå, då han uppgjorde sin plan till anordnande af Baltiska utställningen. Vid den första innanför hufvudentrén till utställningen belägna gården, — kring hvilken han i öfrigt förlagt lokaler för kommissariat, press, tele-

graf, post, polis, expressbyrå, garderober, toaletter m. m., — hade han reserverat äfven rum för "fältskärslokaler", såsom han uttrycker sig i sin ritningarne åtföljande beskrifning. Hit kom emellertid utställningens sjukvårdsväsende icke att förläggas.

Då förslag väckts, att vid Baltiska utställningen skulle anordnas en arméns sjukvårdsutställning i samband med en utställningsambulans i likhet med hvad som skett vid 1897 års utställning i Stockholm, hördes i ärendet bland andra myndigheter äfven Svenska föreningen Röda korset, som i sitt till Kungl. Maj:t genom arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse ingifna yttrande förklarade sig villig att på det sätt deltaga i utställningen, att föreningen åtog sig anordnandet af den ifrågasatta utställningsambulansen, i samband hvarmed en mindre utställning af föreningens materiel borde åvägabringas. Därjämte tillkännagaf föreningens öfverstyrelse, att den tänkt sig, att de erforderliga lokalerna skulle bekostas af utställningsstyrelsen, hvilken äfven borde anställa läkare och bestrida kostnaderna för de vid ambulansen tjänstgörande Rödakors-systrarne, hvaremot anskaffandet af ambulansens sjukvårdsutrustning, inventarier m. m. skulle ombesörjas af föreningen.

Meningen var till en början, att den ifrågasatta ambulansen skulle, såsom fallet varit vid utställningen i Stockholm år 1897, anordnas i någon armén tillhörig sjukbarack, som man hoppades för ändamålet få låna, men från arméns sjukvårdsstyrelse erhöles det besked, att de baracker, som funnos, voro "alltför otympliga och osköna samt äfven i öfrigt otjänliga, för att ens kunna sättas i fråga för en utställningsambulans". Då härefter från utställningens kommissariat framkastades den tanken, att möjligen ett tält skulle kunna användas för ambulansen, afböjdes detta bestämt från Röda korset, försåvidt meningen vore att föreningen skulle ombesörja tjänsten å sjukvårdsstationen, — detta både med hänsyn till omvårdnaden om de personer, som där kunde komma att tagas om händer, och med hänsyn till de sjukvårdssystrar, som kanske långt ut på fuktiga kvällar måste bestrida vakthållningen å stationen.

Det utrymme, som ursprungligen af arkitekten Boberg afsetts att användas till sjukvårdsstation, hade måst tagas i bruk för annat ändamål, och inom utställningens byggnader fanns ej annat lämpligt utrymme att tillgå. Sålunda återstod ej annan utväg än att uppföra en särskild byggnad för sjukvårdsstationen. Frågans lösning underlättades i hög grad däraf att Höganäs—Billesholms aktiebolag kostnadsfritt ställt till utställningsstyrelsens förfogande allt tegel, som erfordrades för uppförande af en byggnad af ungefärligen den storlek, som för sjukvårdsstationen beräknats vara behöflig. Till entreprenör för uppförandet af sjukvårdsstationen — den enda af utställningens egna bygg-

nader, som murades med tegel — antogs byggmästaren Knut Hansson, som för byggnadens uppmurande och färdigställande fordrat lägsta priset, 4,700 kronor.

Till inredandet af byggnaden, som beräknades skola innehålla 100 m², hade från Röda korset lämnats planskiss och beskrifning, den senare så lydande:

Röda Korsets utställningsambulans.

Byggnaden härför bör inrymma:

- 1) *rum för läkare* (såvida icke utställningens läkare har expeditionslokal omedelbart i närheten);
- 2) *rum för vakthafvande sköterska*. (Vid utställningen torde böra anställas två sköterskor, hvilka *båda* äro i tjänstgöring vid de tider af dygnet, då de besökandes antal är störst; eljest tjänstgör endast den ena);
- 3) *förhall* (äfvén afsedd såsom utställningslokal för svenska föreningen Röda Korset, där montrer anordnas m. m.);
- 4) *klinikum*, hvaruti olycksfall mottagas till behandling;
- 5) *sjukrum* (interiör från Röda Korsets sjuksköterskehem i Stockholm);
- 6) *sjuksal* (interiör från Röda Korsets kasernsjukhus i krigstid);
- 7) s. k. "*thékök*", där uppkokning af vatten för medicinskt bruk, thé o. d. äger rum (tillika förrådslokal för förbandsmateriel m. m.);
- 8) *toilett*; samt
- 9) s. k. "*slask*" (försedd med vattenledning) för affallet efter klinikbehandlingen.

Vid de tider, då inga olycks- eller sjukdomsfall förekomma, bör *allmänheten äga tillträde* icke blott till rummet 3) utan äfvén till rummen 4), 5) och 6). Vid enstaka dylika fall (då personer behöfva tagas under behandling vid ambulansen) afstängas för allmänheten allt efter förhållandena rummen 4) och 5) eller ettdera af dem. Vid flera samtidigt inträffande olycks- eller sjukdomsfall (t. ex. svimningar o. d. vid folkträngsel) afstänges äfvén rummet 6) för de utställningsbesökande. Rummet 3) bör däremot alltjämt stå öppet för allmänheten.

Rummens storlek bör icke göras mindre än å skissen.

Klinikummet bör förläggas till *byggnadens midt* med "*slasken*" omedelbart invid. Sjukrum och sjuksal böra förläggas på ömse sidor om kliniken för att ömsevis alltefter behof kunna afstängas för allmänheten och användas för tillfälliga patienter, som äro i behof af hvila. — Sköterskerummet bör ligga invid hufvudentrén för utställningsbesökande. — Förutom denna entré bör finnas *en andra ingång* på byggnadens motsatta sida, genom hvilken olycksfall kunna mottagas och behandlade patienter undanföras.

Telefon bör införas i läkarens eller vakthafvande sjuksköterskans rum, så att ambulansvagn kan rekvireras, anhöriga underrättas om timade olycksfall o. s. v.

I utställningens generalkatolog har Svenska föreningen Röda korset lämnat följande redogörelse för sitt deltagande i utställningen:

"Röda korsets paviljong är afsedd dels såsom utställningslokal, dels såsom upptagningsplats för olycks- och sjukdomsfall, som inträffa inom utställningsområdet. För sistnämnda ändamål äro läkare och sjuksköterskor städse till-

gängliga. De för denna personal afsedda rum äfvensom ekonomirum äro icke tillgängliga för allmänheten.

Utställningslokalen omfattar:

rum n:r 1: utställning, belysande Röda korsets olika verksamhetsgrenar i Sverige:

- a) öfverstyrelsen,
- b) föreningen för frivillig sjukvård i krig,
- c) kvinnoföreningen,
- d) sjuksköterskehemmet,
- e) krigsambulanser till främmande stater,
- f) lazarettfartyget i Malmö;

rum n:r 2: klinik och operationsrum;

rum n:r 3: sjukrum, ordnad i likhet med å Röda korsets sjuksköterskehem i Stockholm; och

rum n:r 4: sjuksal, ordnad såsom å de sjukhus, hvilka genom Röda korsets försorg upprättas i krigstid i vissa kaserner."

Sjukvårdsstationen var förlagd i gränsen mellan fältet för enskilda paviljonger och nöjesfältet, således å den plats, där olycksfall tänktes lättast och mest kunna inträffa, samt med direkt infartsväg från staden för sjukbilar och andra fordon.

Till utställningens läkare och föreståndare för sjukvårdsstationen antog utställningsstyrelsens förvaltningsutskott vid sammanträde den 23 februari 1914 medicine doktorn Johan Cronquist.

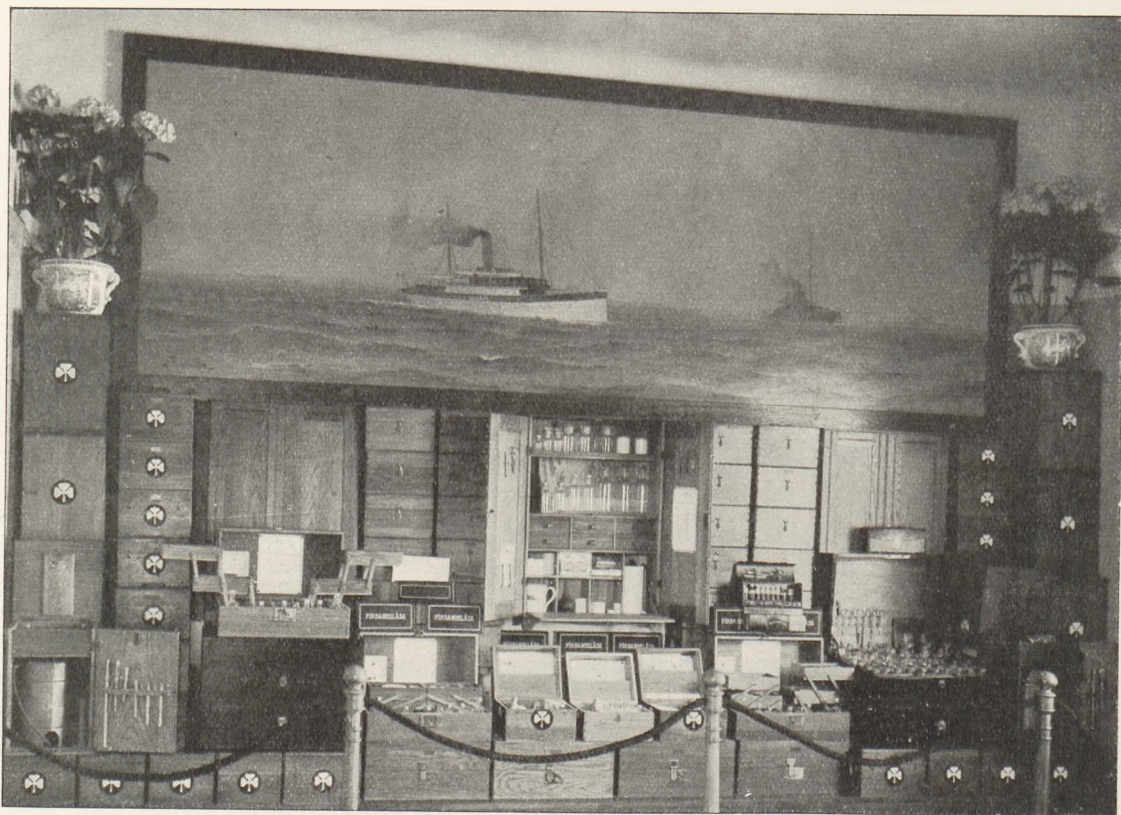
Af Röda korset tillhandahöllos två språkkunniga sköterskor, hvilka genom föreningens försorg bereddes bostad, medan utställningen till dem betalade dag-aflöning samt bekostade deras vivre och tvätt.

Efter utställningens afslutande har doktor Cronquist angående sjukvårdsstationens verksamhet lämnat följande redogörelse:

Olycksfallsstationens verksamhet bestämdes genast från början till:

- 1) att hastigast möjligt omhändertaga inom utställningens område inträffade olycksfall och plötsliga sjukdomsfall;
- 2) att lämna de svårt skadade och allvarligt insjuknade sådan vård och behandling, att de kunde snarast möjligt forslas till sjukhus eller bostaden;
- 3) att ägna de lindrigt skadade och lätt insjuknade nödig vård, för att de skulle kunna själfva begifva sig till sin bostad eller till någon af läkarne i staden för vidare behandling;
- 4) att upprepad behandling skulle lämnas endast åt sådana personer, som på grund af sitt arbete inom utställningen voro förhindrade anlita läkare i staden;
- 5) att på grund häraf läkaren icke skulle hafva någon bestämd rådfrågningstid i olycksfallsstationen utan tillkallas vid förefallande behof.

Olycksfallsstationen har varit inrymd i en mindre tegelbyggnad, utmärkt med svenska och Röda korsets flaggor, å Nöjesfältet, alldeles invid utfartsvägen för lastvagnar under viadukten. Innanför en liten hall, som användes till expeditionsrum och för de sjukas och skadades sällskap, låg till höger ett rum med medikaments- och förbandsutredning, utställd af lokalafdelningen i Malmö af svenska Röda korsets kvinnoförening, samt af apoteket Lejonet darsammastädes. Ena väggen i detta rum pryddes af en oljemålning, utförd af artisten L. Richarde och visande svenska Röda korsets

SVENSKA RÖDA KORSETTS SJUKSTUGA,
INTERIÖR FRÅN FÖRHÄLLEN.

sjukhusfartyg "Öresund", ilande ut från Malmö hamn till skadskjutna svenska pansarbåtar. Midt framför hallen låg ett rum med 2 sängar och nödiga möbler. Det var synnerligen anlitadt, särskildt under de heta somrardagarne, då ej få uttröttade personer här fingo åtnjuta några timmars välbehöflig hvila. Till vänster innanför hallen ett rum för undersökning och behandling, med smärre rum bakom för tvättställe, slask, kök och W. C., samt på hvardera sidan ett litet rum för sköterskorna och ett för förråd.

Sängarne, inredningen af undersöknings- och förbandsrummet samt en del möbler tillhörde sjukhusfartygets "Öresund" utrustning och hade välvilligt ställts till förfogande af dess styrelse.

Arbetet å olycksfallsstationen har icke varit större än att det mycket lätt kunnat utföras af blott en sköterska. Men hon skulle i ty fall under hela utställningstiden från den 15 maj till den 4 oktober varit fastlåst vid olycksfallsstationen, hvilken hon icke fått lämna en enda dag emellan kl. 9 f. m. och 10 e. m. Då man icke rimligtvis kan begära slikt af en sjuksköterska, har ock ända till de allra senaste dagarne 2 sjuksköterskor, rödakorssystrarne Ebba Bergquist och Elsa Wallin, varit anställda och skött tjänsten på ett synnerligen förtjänstfullt sätt.

De behandlade fallens art och antal framgår af nedanstående öfversikt.

Sjukdom eller skada	Under 15 år		Öfver 15 år		
	Gossar	Flickor	Män	Kvinnor	
Frossa	—	—	1	—	
Värmeslag, svimning	2	—	6	1	
Fallandesot	—	—	1	1	
Näsblödning	—	—	—	1	
Hjärtsjukdom	—	—	1	1	En död.
Akuta bukfall	1	—	5	1	En 7 års pojke död. Inre förblödning.
Njurstenskolik	—	—	—	1	
Böld	1	—	1	—	
Benbrott	1	—	1	1	
Vrickning	1	—	3	1	
Sår	10	—	22	12	
Brännskada	—	—	6	8	
Främmande kropp (i ögat)	—	—	1	—	
Akut alkoholism	—	—	1	—	
	16	—	49	28	Tillsammans 93 fall.

Malmö den 5 oktober 1914.

Johan Cronquist.

LJUSFONTÄNEN.

POLISBEVAKNINGEN Å UTSTÄLLNINGEN.

AF YNGVE SCHAAR.

Att de utomordentligt stora kraf, som komme att ställas på Malmö stad i och för Baltiska utställningen, icke minst skulle träffa ordningsmakten, därmed var polisledningen på det klara redan från början, hvarför i god tid åtgärder vidtogos för att sätta polisen i stånd att behörigen fullgöra sitt ansvarsfulla uppdrag under utställningsommaren.

Redan under år 1913 hade poliskammaren låtit anordna undervisningskurser i tyska språket för polispersonalen, för hvilket ändamål stadsfullmäktige anslagit ett belopp af 1,000 kronor. Dessa kurser, som omfattades med synnerligt intresse, pågingo äfven under första hälften af år 1914 med fortsatt anslag af staden.

För bestridande af de särskilda utgifter, som för polisväsendets del komme att föranledas af utställningen, anvisade stadsfullmäktige ytterligare vid behandlingen af budgeten för år 1914 ett extra anslag af 30,000 kronor, hvilket visade sig väl behöfligt för de anordningar af olika slag, som ankommo å polisväsendet.

Hvad beträffar ordningspolisen, så blef en bland de första åtgärderna att öka poliskårens numerär för att på ett tillfredsställande sätt kunna bestrida bevakningen. För ändamålet anställdes 19 nya extra konstaplar, hvilka emellertid icke fingo tjänstgöringen förlagd till utställningsområdet utan placerades å de olika distrikten, medan äldre och mera erfarna polismän tjänstgjorde å utställningen.

Här anordnades, omedelbart intill hufvudentrén, en särskild polisstation, bestående af två rum, ett för detektivpolisen och ett för ordningspolisen, jämte tre förvaringsrum för anhållna personer. Denna station hölls öppen hela dygnet.

Under detektivkommissariens omedelbara befäl tjänstgjorde å detektivstationen 2 öfverkonstaplar omväxlande med hvarandra och inom utställningsområdet under söckendagar 4 å 6 detektivkonstaplar dagligen samt under sön- och helgdagar 8 å 12 detektivkonstaplar. Dessutom var härstädes under hela utställningstiden anställd en opdagelseoverbetjent från Köpenhamn och under tiden 21/5—20/6 en kriminalwachtmeister från Berlin samt under tidsperioden 21/6—11/8 en kriminalschutzman från Berlin. Den dagliga tjänstgöringen för personalen utgjorde i regel 10 å 11 timmar. Hvar och en å utställningen tjänstgörande detektiv polisman var försedd med ett album i fickformat, innehållande namn, fotografi och signalement å samtliga af polisen i Sverige, Danmark, Tyskland och Ryssland mera kända bondfångare och ficktjufvar.

Ordningspolisen, som stod under omedelbart befäl af kommissarien vid centralpolisen, bestod af 2 öfverkonstaplar och 14 konstaplar. Dessa hade till åliggande att tillse ordningen vid ingångarna till utställningen, å Viadukten, Roskildeplan och Fersens väg till Rönneholmsvägen, äfvensom att vid behof biträda vaktmanskapat inne å utställningen m. m. Bevakningen å själfva utställningsområdet bestreds som bekant af ett särskildt vaktbolag, utom vid mera utomordentliga tillfällen, såsom vid besök af kungliga personer eller vid större festliga tillfällen m. m., då ordningens upprätthållande inom vissa delar af området helt öfvertogs af polisen. Vid sådana tillfällen måste den å utställningen varande polisstyrkan ofta förstärkas med ett 50-tal polismän. Å Roskildeplan måste bevakningen förstärkas under eftermiddagarna å lördagar samt å sön- och helgdagar med 1 öfverkonstapel och 4 å 5 konstaplar. Å nöjesplatsen bestreds bevakningen uteslutande af polisen. I regel voro 1 inspektionskonstapel och 4 konstaplar kommenderade därstädes hvarje kväll med undantag af lördagar samt å sön- och helgdagar, då bevakningen måste förstärkas med 3 å 4 konstaplar, beroende på tillströmning af besökande.

Oaktadt den vid mångfaldiga tillfällen oerhördt stora såväl spårvägs- som bil- och gångtrafiken på Viadukten, Roskildeplan samt på Fersens väg till Rönneholmsvägen, förekommo endast tvenne mindre tillbud till olyckshändelse

därstädes, detta beroende dels på de åtgärder, poliskammaren vidtagit i förevarande hänseende, dels på polispersonalens påpasslighet och vakenhet vid ordnandet af trafiken.

Hela sommaren flöt ju en väldig ström af människor till fots, med spårvagn och i bil upp till utställningen, och mången gång voro trafikförhållandena kritiska nog, såsom t. ex. under landtbruksmötets dagar. Hvarje åkdon, som skulle till landtbruksmötet, måste passera spårvägsspåren och gångbanan till utställningen, och den polisman, som skulle dirigera trafiken å Roskildeplan, måste i hvarje ögonblick vara på sin vakt för att inga kollisioner eller påkörningar skulle inträffa; men allt gick, som nämndt, förträffligt.

På grund af den stora trafiken inom staden, särskildt från Statens järnvägsstation till utställningen, var polisbevakningen förstärkt å flera platser, såsom vid Statens järnvägsstation och vid Öresundsbatarnas tilläggsplats. Dessutom voro vid mera trafikerade platser ståndposter placerade för ordnande af trafiken. Oaktadt den lifliga trafiken å de i allmänhet smala och trånga gatorna i staden inom kanalerna, förekom endast en större olyckshändelse och denna med dödlig utgång. Några smärre sammankörningar mellan spårvagn och automobil samt mellan automobiler förekommo, dock utan att någon person därvid skadades eller större skada å materialen uppstod.

Till utställningens detektivstation inkommo 137 anmälningar rörande inom utställningsområdet föröfvade tillgrepp. Vid undersökning härom utröntes dock, att i 34 af de anmälda fallen stöld icke förelåg. De flesta tillgreppen föröfvades från Eskilstunafirmornas kollektivutställning i Industrihallen (knifvar, saxar o. d.) och från hemslöjdsafdelningen i samma hall (broscher, spetsar, brodyrer m. fl. handarbeten). I konsthallen bortstals en och i danska hallen två af de där utställda mindre bronsstatyetterna. Den från konsthallen bortstulna statyetten (Zorns "Alma") återfanns senare i en å Statens järnvägars hittegodsmagasin i Stockholm inlämnad resväska.

Inga fickstölder anmäldes under utställningstiden men väl en del stölder af börsar och värdeföremål ur besökande damers handväskor.

För inom utställningsområdet föröfvade brott anhöllos följande antal personer:

Tjufnadsbrott	28 (däraf 6 utläningar).
Förskingring	1
Försök till våldtäkt	1
Våld å person	5
Skadegörelse	1

eller tillsammans 36 personer.

Ett flertal danska bondfångare och lösaktiga danska kvinnor anträffades å utställningens nöjesfält och afvisades från utställningsområdet. Däremot anträffades icke under hela utställningstiden några internationella förbrytare (ficktjufvar el. dyl.).

Inom utställningsområdet anhöllos 82 personer för fylleri och andra förseelser, såsom förargelseväckande beteende och våld m. m.; 2 personer angäfvos för tobaksrökning å otillåten plats och 2 för förseelse mot brännvinsförordningen. Å polisstationen inlämnades upphittade saker vid 457 tillfällen, såsom portmonnäer, käppar, paraplyer och väskor m. m. Häraf utkvitterade ägarna i 301 fall sina tillhörigheter.

Vid början af år 1914 funnos här i staden i allmän trafik 14 hästdroskor och 32 automobildroskor. Under de tre första månaderna utbyttes med poliskammarens medgifvande de flesta hästdroskorna mot automobildroskor, hvarjämte några nya rättigheter utlämnades, så att antalet hästdroskor den 1 april endast utgjorde 5 och automobildroskorna däremot 45. Härefter meddelades 64 tillfälliga droskrättigheter, så att antalet under sommaren i trafik varande droskor uppgingo till 114, däraf 105 automobildroskor och 9 hästdroskor.

Stadsbudsföreningen n:r 1, som hufvudsakligen betjänar allmänheten med transport af reseffekter vid ankommande bantåg, ångbåtar och ångfärjor, bestod vid 1914 års början af 42 medlemmar. För att under utställningstiden tillfyllest kunna betjäna allmänheten intogos i föreningen 40 personer, hvilka af poliskammaren godkändes såsom tillfälliga stadsbud.

Den väntade väldiga resandeströmmen till utställningen uteblef icke; tidtals rådde under sommaren på vissa ställen i staden en trafik fullt jämförlig med storstädernas. Det är ju uppenbart, att en dylik ökad trafik skulle ställa oerhördt stora kraf på dem, som hade att ordna densamma. Men allt gick väl i lås, såväl befäl som manskap inom poliskåren skiljde sig lyckligt från sin uppgift. Intet brast i vaksamhet och påpasslighet, trots att tjänstgöringstiden ofta väsentligen ökades. Trots kårens numerära ökning kunde det nämligen icke undvikas, att tjänstgöringstiden blef väsentligt längre för alla. Största brådskan hade polisen gifvetvis i sommarens början. Så kom den stora ofreden och med den en särskildt i början af augusti månad högst betydlig afmattning i resandeströmmen.

TULLKAMMAREN I MALMÖ.

TULLFÖRHÅLLANDENA Å UTSTÄLLNINGEN.

AF BERNDT BORG.

Tullverkets uppgift vid den Baltiska utställningen har varit att utöfva den statsfinansiella kontrollen öfver de från utlandet införda utställningsföremålen.

Sedt ur gästfrihetens synpunkt, skall det måhända verka mindre tilltalande, att de främlingar, som nationen inbjudit till fredlig täflan, genast vid sitt inträde i landet måst finna sig uti att låta sina medförda utställningsföremål ställas under offentlig kontroll i och för eventuella afgifter till den inbjudande staten. Sådana de ekonomiska förhållandena utvecklat sig de olika länderna emellan kan en dylik olägenhet dock icke undvikas, och man får söka en om ock ringa tröst däri, att systemet tillämpas äfven på alla andra håll, om ock i skiftande form. För det svenska tullverkets organ har det emellertid vid detta tillfälle varit en grannlaga plikt att söka ordna kontrollen på ett för utställarne och trafiken så föga kännbart sätt som möjligt utan att dock därvid i någon mån eftersätta statsintresset.

Tullmyndigheternas verksamhet har, utöfver de i författningsväg gifna bestämmelserna för utställningsvaror, grundat sig dels på Kungl. Maj:ts nådiga

bref af den 1 november 1912, hvarigenom bl. a. medgafs rätt till anordnande inom utställningsområdet af en särskild tullafdelning, dels på kungl. generaltullstyrelsens skrivelser af den 23 juli 1913 och den 20 mars 1914 med särskilda detaljbestämmelser.

Samma välvilliga tillmötesgående, som i andra hänseenden af statsmakterna visats gentemot utställningen, kom äfven till uttryck i nyssnämnda kungl. bref, i det att utställningen befriades från vissa eljest utgående, rätt betydande afgifter för godsets bevakning och tullbehandling. Utställningsstyrelsen skulle det däremot åligga att anskaffa lämpliga lokaler åt tullafdelningen och att förse dessa med nödiga inventarier. Sådana lokaler upplätos i administrationsbyggnaden snedt emot de utländska afdelningarne, där ett rum om 47 kvm. golfyta erhöles för expeditiöns- och bokföringsgöromålen samt ett annat om 41 kvm. golfyta för tullvaktmästarnes räkning. Erforderliga möbler ställdes af hamndirektionen och drätselkammaren till förfogande.

Det första utställningsgodset hitkom redan under december månad 1913 och utgjordes af byggnadsmaterialier för Danmarks hus och för den stora tyska maskinhallen. Innan godset börjat anlända i större mängder, tullbehandlades det i stora tullpackhuset eller också å utställningsområdet af för tillfället utsänd tjänsteman, men den 1 april 1914 ansågs tiden vara inne att öppna den själfständiga tullafdelningen på utställningsområdet och att dit förlägga all expedition. Till föreståndare för afdelningen hade kungl. generaltullstyrelsen den 20 mars förordnat kontrollören vid packhusinspektionen i Malmö B. I. Borg. Den underlydande personalen utgjordes under den brådaste tiden före och vid utställningens öppnande af nio kammarskrifvare och fjorton vaktmästare, minskades därefter i mån af göromålens aftagande, men ökades ånyo vid tiden för den mest brådskande återutförelsen till tolf kammarskrifvare och sexton vaktmästare, hvarefter den återigen minskades. I början af december inflyttade afdelningen i tullförvaltningsbyggnaden, hvarefter de alltmera aftagande expeditiöns- och bokföringsgöromålen i hufvudsak ombesörjdes af föreståndaren ensam och bevakningen å utställningsområdet utfördes af endast ett par vaktmästare. Expeditionstiden har varit densamma som för den öfriga tullförvaltningen gällande, men därutöfver har personalen under de brådaste tiderna i mycket stor utsträckning fått underkasta sig tjänstgöring på öfvertid, hvilken för bevakningspersonalen äfven varit utsträckt till nattjänstgöring. All tullbehandling har till lättnad för utställarne verkställts ute i hallarne invid resp. monter.

Tullkontrollen har vid detta liksom vid föregående utställningstillfällen här i landet utförts på det sätt, att utställningsföremålen genast vid införelsen bedömts med hänsyn till varuslag och tulltaxans rubriker, räknats, vägts, be-

skrifvits samt i erforderliga fall försetts med igenkänningsmärken (stämplar, plomber, sigill), hvarefter de utlämnats till disposition inom utställningsområdet emot säkerhet för tullafgifterna, som ställts af de utländska kommissariatet. Vid återutförelsen har kontrollbehandling genom förnyad räkning, vägning etc. skett för utrönande af, huruvida allt, som inkommit, också blefve återutfördt. För eventuella skillnader (försålda varor) har tull erlagts.

I utlandet tillämpas stundom ett annat kontrollsystem, i det att man inhägnar hela det utländska utställningsområdet och ställer detta under tullbevakning, liksom också godset bevakas till och från området vid in- och återutförelsen. Inom området förfoga utställarne fritt öfver de utställda föremålen och endast de varor, som föras därifrån för att stanna kvar inom landet, underkastas tullbehandling. För inköpta småsaker (utställningsminnen o. d.), som de besökande önska omedelbart medtaga, erläggas tullafgifterna vid utgången från området i de fall, då kvantiteterna äro tillräckligt betydande för att tull därför bör utgå. Huruvida det ena eller andra systemet är att föredraga, kan ju diskuteras. För utställarne synes emellertid det sist anförda erbjuda större fördelar på grund af mindre tyngande formaliteter.

Inpackningen och återutförelsen af det utländska utställningsgodset tog omedelbart efter utställningens stängning en mycket liflig fart. Tiderna voro på grund af det utbrutna kriget oroliga, och alla utställare önskade därför att genast sörja för hemtransporten af sina varor. En stor del af de på tyska afdelningen verksamma såväl utställare som montörer hade dessutom endast begränsad tid till sitt förfogande, enär de måste inställa sig i militärtjänst. På grund af den koncentrerade brådska, som sålunda gjorde sig gällande, fick också tullpersonalen i dessa dagar ett utomordentligt forceradt och kräfvande arbete. Det gällde att å ena sidan visa största möjliga tillmötesgående gentemot utställarnes önsknings om snabb expedition, men att å andra sidan icke släppa efter på den erforderliga kontrollen. Därtill kom, att flertalet försäljningar med däraf härflytande förtullningar uppskötos till just denna tid. Det hela gick emellertid snabbt undan och endast ifråga om det gröfre maskingodset uppstod emellanåt dröjsmål, beroende på svårigheten att under de rådande förhållandena erhålla behöfliga specialvagnar för transporten. Till sist återstod så endast det i vissa utställningsbyggnader (tyska maskinhallen, Werdandihallen och Danmarks hus) ingående utländska byggnadsmaterialet samt de finska och ryska taflor, som varit utställda å konstafdelningen, hvilka senare man i afvaktan på tryggare förhållanden tillsvidare magasinerat inom lämplig lokal här i staden.

Enligt tulltaxeförordningens § 8 mom. 1 skola utställningsvaror vara återutförda inom ett år efter införelsen. Då det emellertid af skilda anledningar

kunde förutses, att en del af de för exponerande å utställningen införda föremålen, särskildt de från Ryssland och Finland inkomna konstverken, icke skulle hinna återutföras inom denna tid, måste utställningsstyrelsens förvaltningsutskott ingå till Kungl. Maj:t med underdånig ansökan om förlängning i den fastställda tiden. Frågan erfordrar riksdagens medgifvande, men, sedan en hvar af 1915, 1916, 1917 och 1918 års riksdagar bifallit Kungl. Maj:ts därom framställda propositioner, har Kungl. Maj:t medgifvit, att för varor, som införts till utställningen utan tullafgifts erläggande, finge utan hinder af ofvan angifna stadgande i tulltaxeförordningen tullfrihet åtnjutas för ytterligare ett eller flera år åt gången, senast till och med den 31 maj 1921. Som en följd af denna förse- nade återutförelse har tullafdelningens verksamhet kommit att betydligt förlängas utöfver beräknad tid.

En rätt afsevärd försäljning af utländska utställningsföremål har, såsom synes af nedanstående uppgift om tulluppbörden, ägt rum. De mest betydande tullbeloppen ha influtit genom försäljning af maskiner, särskildt från den tyska afdelningen, men till någon del äfven från de båda öfriga. En del af de försålda föremålen har utgjorts af artiklar, hvilka man velat förvärfva såsom minnen af utställningen, t. ex. silfver-, bernstens-, porslins- och marmorarbeten på den tyska afdelningen, silfver-, porslins- och fajansarbeten på den danska samt silfver-, horn- och träarbeten äfvensom sidenvaror, spetsar, mattor och diverse hemslöjdsvaror, särskildt leksaker i träskulptur, på den ryska afdelningen. Slutligen är äfven att anteckna försäljningen af diverse utstyrelseartiklar för själfva hallarne, såsom ylle- och kokosmattor, bomulls- och juteväf, diverse byggnads-materialier (fönsterglas, snickeriarbeten, taktegel m. m.) samt levande växter (rosor, rhododendron, lagerträd).

För att belysa omfattningen af tullafdelningens verksamhet meddelas här några statistiska uppgifter.

Vid hitkomsten utgjorde det utländska utställningsgodset, fördeladt på de olika afdelningarne:

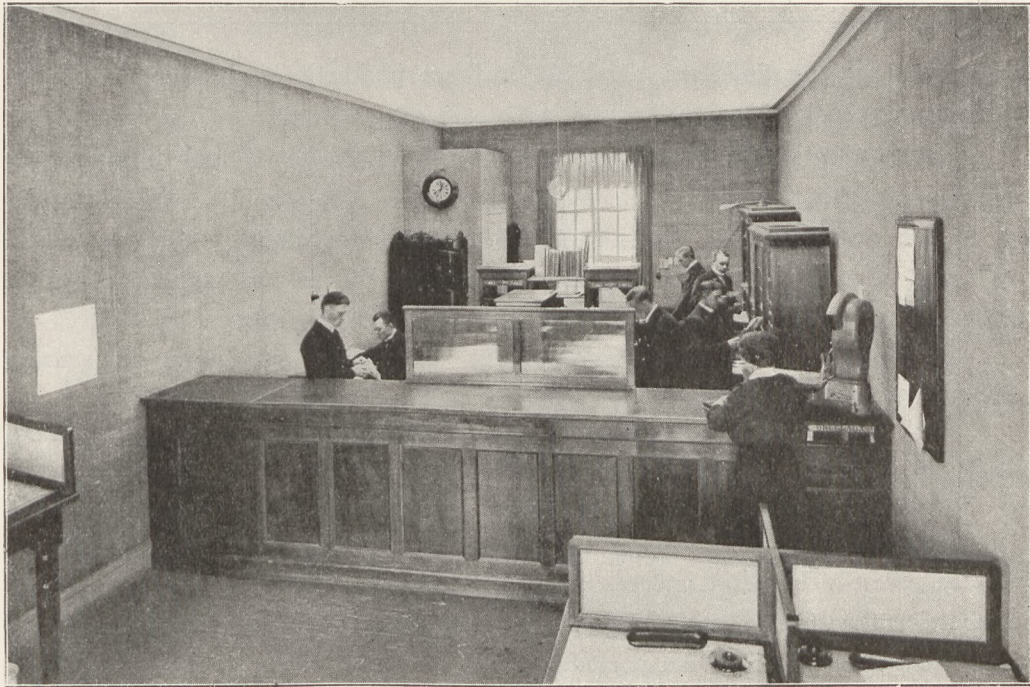
	vagnslaster	stykke-gods	partier
danska afdelningen	85	5,778	—
tyska "	396	4,789	1
ryska "	2	641	1
konstafdelningen	5	554	—
S:ma	488	11,762	2

Till jämförelse må nämnas, att vid 1897 års utställning i Stockholm den utländska godsmängden utgjorde 48 vagnslaster och 9,246 kollar.

De erlagda tullbeloppen för försälda varor ha utgjort:

för danska afdelningen	kr.	6,600: 46
” tyska ”	”	21,412: 76
” ryska ”	”	7,305: 91
” konstafdelningen.....	”	846: 72
	S:ma kr.	36,165: 85

Vid 1897 års utställning i Stockholm utgjorde de influtna tullafgifterna kr. 12,158: 01.

POSTKONTORET Å BALTISKA UTSTÄLLNINGEN.

POSTFÖRHÅLLANDENA Å UTSTÄLLNINGEN.

AF S. V. HJERTSTRAND OCH J. G. BERGFORS.

De postala förhållandena å utställningen voro tillgodosedda genom en särskild postanstalt, benämnd *Malmö Baltiska utställningen*.

Denna postanstalt, som var i verksamhet tiden $\frac{1}{5}$ — $\frac{24}{10}$ 1914, fanns inrymd i administrationsbyggnaden strax innanför hufvudentrén.

Postlokalen, bestående af ett rum om cirka 50 kvm:s golftyta, uppläts af utställningsstyrelsen kostnadsfritt åt postverket, som bekostade lokalens inredning och möblering.

Gentemot allmänheten hade postanstalten postkontors befogenhet, och med densamma hade äfven förenats postsparbankskontor.

Utställningspostanstaltens hufvudsakliga uppgift har varit dels att utdela all till Malmö ankommande post, hvilken genom adressbeteckning eller annorledes angifvits vara afsedd för utställare eller funktionärer å utställningen, och dels äfven att tjäna såsom uppsamlings- och afsändningspostanstalt för det

stora antal postförsändelser, särskildt brefkort (vykort), som afsändts från utställningsområdet.

Rörande postanstaltens verksamhet m. m. lämnas här efteråt följande redogörelse.

Rörelsens olika omfattning under olika perioder.

Med hänsyn till rörelsens omfattning kan postanstaltens verksamhet lämpligen indelas i tre särskilda perioder, omfattande

1:a perioden: tiden före utställningens öppnande och efter densammastängning ($1/5$ — $14/5$ och $5/10$ — $24/10$);

2:a perioden: tiden från utställningens öppnande till krigsutbrottet ($15/5$ — $1/8$) samt

3:e perioden: tiden efter krigsutbrottet till utställningens stängning ($2/8$ — $3/10$).

Dessutom tillkommer utställningens sista dag — söndagen den $4/10$ —, då rörelsen varit af betydligt större omfattning än under någon af de öfriga dagarna efter krigsutbrottet. Nämda dag ($4/10$) har, med hänsyn till rörelsens storlek, närmast varit jämförlig med 2:a perioden.

Under första perioden har rörelsen å postanstalten varit af mindre betydelse och hufvudsakligen omfattat bestyr med ankommande post. Inlämning af försändelser har under denna period och särskildt under tiden före utställningens öppnande förekommit endast i ringa omfattning vid jämförelse med de båda andra perioderna.

Under andra perioden har rörelsen förhållandevis varit mera än tre gånger så stor som under tredje perioden.

Öppenhållande.

Utställningspostanstalten har hållits öppen:

a) *under tiden* $1/5$ — $14/5$

söckendagar: under 5 timmar (kl. 9—11 f. m. och 1—4 e. m.);

sabbatsdagar: under 1 timme (kl. 9—10 f. m.);

b) *under tiden* $15/5$ — $4/10$

söckendagar: under 10 timmar (kl. 9 f. m.—7 e. m.);

sabbatsdagar: under 3 timmar (kl. 10—11 f. m. och 1—3 e. m.);

c) *under tiden* $5/10$ — $24/10$

söckendagar: under $5\frac{1}{2}$ timme (kl. 9₃₀—12 f. m. och 2—5 e. m.);

sabbatsdagar: under 2 timmar (kl. 9—11 f. m.).

Brefbäring och breflådtömning m. m.

a) *Brefbäring.*

För den ankommande postens utdelning inom det vidsträckt utställningsområdet har från postanstalten varit anordnad lokalbrefbäring. Denna verk-

ställdes till en början allenast inom till svenska utställningen hörande hallar och byggnader med tillhörande områden samt inom s. k. nöjesfältet. Posten till samtliga utländska utställare och till dessas funktionärer aflämnades under första tiden å resp. kommissariat för vidare distribuering därifrån. Efter gjord framställning utsträcktes brefbäringen emellertid från och med den $22/6$ jämväl till tyska afdelningen.

Posten till danska och ryska afdelningarna har under hela tiden aflämnats å resp. kommissariat.

Brefbäringen har omfattat vanliga försändelser samt postanvisningar och avier å värdeförsändelser.

Någon värdebrefbäring (utdelning af värdeförsändelser och utbetalning af postanvisningsbelopp) har icke förekommit från utställningspostanstalten.

Brefbäringen har ägt rum med två turer under söckendagar (kl. 9,30 f. m. och 2,30 e. m.) samt med en tur under sabbatsdagar (kl. 9,30 f. m.).

Antalet brefbärare har utgjort:

två under tiden $15/5$ — $21/6$ och $5/8$ — $25/8$,

tre „ „ $22/6$ — $4/8$ och

en „ öfriga tiden.

Efter postanstaltens stängning hafva bref- och värdebrefbärare från postkontoret Malmö 1 (vid hamnen) under tiden $25/10$ — $31/10$ bestridt postutdelningen å utställningsområdet. Därefter har all utdelning af post inom området upphört.

b) *Breflådtömning m. m.*

Inom utställningsområdet voro uppsatta 19 breflådor och en korsbandslåda.

Med undantag af bref- och korsbandslådorna utanför postlokalen, hvilka varit i användning under hela den tid, postanstalten varit i verksamhet, hafva breflådorna inom utställningsområdet varit uppsatta allenast under tiden för utställningens öppenställande ($15/5$ — $4/10$).

Breflådorna utanför postlokalen hafva tömts 5 minuter före hvarje posts affärdande från postanstalten.

Tömningen af öfriga breflådor verkställdes under första tiden i fyra turer och lika för alla inom utställningsområdet uppsatta breflådor.

Tömningen ägde rum:

söckendagar: kl. 12,45, 2,45, 5 och 6,30 e. m.

sabbatsdagar: kl. 11,30 f. m. samt 1,30, 4 och 6,30 e. m.

Med hänsyn till det betydande antal försändelser, som nedlades i de mera lifligt använda lådorna, visade det sig emellertid ganska snart nödvändigt att beträffande dessa lådor anordna ytterligare tvenne tömningsturer. Åtta af de inom området mest begagnade breflådorna hafva därför från och med den $22/6$

alla dagar tömts jämväl i turer kl. 8,¹⁵ f. m. och 8,³⁰ e. m. Dessa lådor, liksom den å postanstalten anbragta breflådan, hafva, till skillnad från öfriga uppsatta svarta breflådor, varit af röd färg.

Efter krigsutbrottet hafva breflådtömningsturerna, med hänsyn till trafikens nedgång och i viss mån förändrade postlägenheter till utlandet, från och med den $\frac{26}{8}$ varit inskränkta till tre turer för svarta och fem turer för röda breflådor. Tiden $\frac{26}{8}$ — $\frac{4}{10}$ hafva tömningsturerna varit fastställda till kl. 12,⁴⁵, 3,⁴⁵ och 6,³⁰ e. m. alla dagar, hvartill för de röda lådorna kommit förutnämnda två turer kl. 8,¹⁵ f. m. och 8,³⁰ e. m.

Vid hvarje breflåda har inom glas och ram funnits uppsatt tryckt anslag med svensk och tysk text, angifvande resp. breflådas tömningstider och de postlägenheter, med hvilka försändelsernas vidareexpediering ägt rum.

Det förtjänar framhållas, att en af breflådorna varit uppsatt inom utsiktsplatån högst upp i stora tornet, och att försändelser, hvilka nedlagts i denna breflåda, enligt af Generalpoststyrelsen lämnadt medgifvande, å postanstalten afstämplat med särskild stämpel, angifvande att försändelserna nedlagts i denna breflåda.

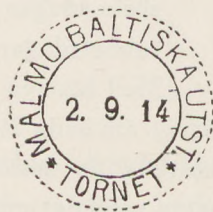
Enligt verkställd beräkning skulle antalet i omförmälda breflåda under hela utställningstiden nedlagda försändelser belöpa sig till omkring 39,500, hvarvid likväl är att märka, att breflådan begagnats allenast till och med söndagen den $\frac{27}{9}$, enär trafiken till utsiktsplatån, till följd af tornets ramponering, upphört med angifna dag.

Under viss del af postanstaltens verksamhet har genom dennas försorg äfven verkställts påsättning och tömning af breflådor, hvilka befordrats med de spårvagnar, som trafikerat utställningen. Bestyret härmed har fullgjorts under tiden $\frac{15}{5}$ — $\frac{25}{8}$.

Påsättningen af dessa lådor har ägt rum kl. 9 f. m. och tömningen kl. 1,³⁰ och 7 e. m.

Antalet dylika breflådor har växlat mellan 11—14 per dag, allt efter det antal vagnar, som varit insatta i trafik.

Aftryck af de stämplat, hvilka å utställningspostanstalten användts för afstämpling af förekommande försändelser, återgifvas härnedan.

I detta sammanhang må äfven framhållas, att under tiden $\frac{1}{4}$ 1912— $\frac{4}{10}$ 1914 hafva alla å postkontoret Malmö 1 (vid hamnen) inlämnade och medelst elektrisk stämpelmaskin afstämplade försändelser, förutom vanligt stämpelaftryck äfven försetts med aftryck af en särskild, för utställningen anskaffad reklamstämpel enligt nedan angifna prof.

Genom att alla från hufvudpostkontoret i Malmö under en tid af mera än två år före utställningens öppnande till olika delar af in- och utlandet afsända bref och brefkort blifvit afstämplade på angifna sätt, torde utställningen hafva erhållit en utomordentligt effektiv och vidsträckt reklamering.

Tre frimärksautomater (en för 10-öres och två för 5-öres frimärken) hafva varit uppsatta inom utställningsområdet.

Posters mottagande och affärdande.

Under tiden före utställningens öppnande och efter densammas stängning hafva poster *aflämnats* till postanstalten Malmö Baltiska utställningen två gånger under söckendagar (kl. 9 f. m. och 2,₂₀ e. m.) samt en gång under sabbatsdagar (kl. 9 f. m.).

Under utställningstiden ($\frac{15}{5}$ — $\frac{4}{10}$) hafva poster *aflämnats* fyra gånger under söckendagar och tre gånger under sabbatsdagar, nämligen kl. 8,₁₅ och 9 f. m. samt 2,₂₀ e. m. alla dagar äfvensom kl. 6,₄₅ e. m. söckendagar.

Affärdandet af poster från postanstalten har likaledes under tiden före och efter utställningens öppnhållande ägt rum två gånger under söckendagar (kl. 2,₂₀ och 4,₁₅ resp. 5,₃₀ e. m.) samt en gång under sabbatsdagar (kl. 10 resp. 11,₁₅ f. m.).

Från och med den $\frac{15}{5}$ hafva, i samband med utställningens öppnande, antalet från postanstalten *affärdade* poster utgjort fyra alla dagar, nämligen:

söckendagar: kl. 2,₂₀, 5, 6,₄₅ och 8 e. m. samt

sabbatsdagar: kl. 11 f. m., 2,₂₀, 3 och 8 e. m.

I samband med ökningen af antalet turer för breflådornas tömning, hvilken, enligt hvad förut framhållits, vidtagits från och med den $\frac{22}{6}$, hafva från och med angifna tidpunkt ytterligare tvenne poster affärdats från postanstalten, nämligen kl. 9 f. m. och 8,₅₀ e. m.

För transport af posterna till och från utställningspostanstalten har användts en mindre trehjulig automobil äfvensom velociped.

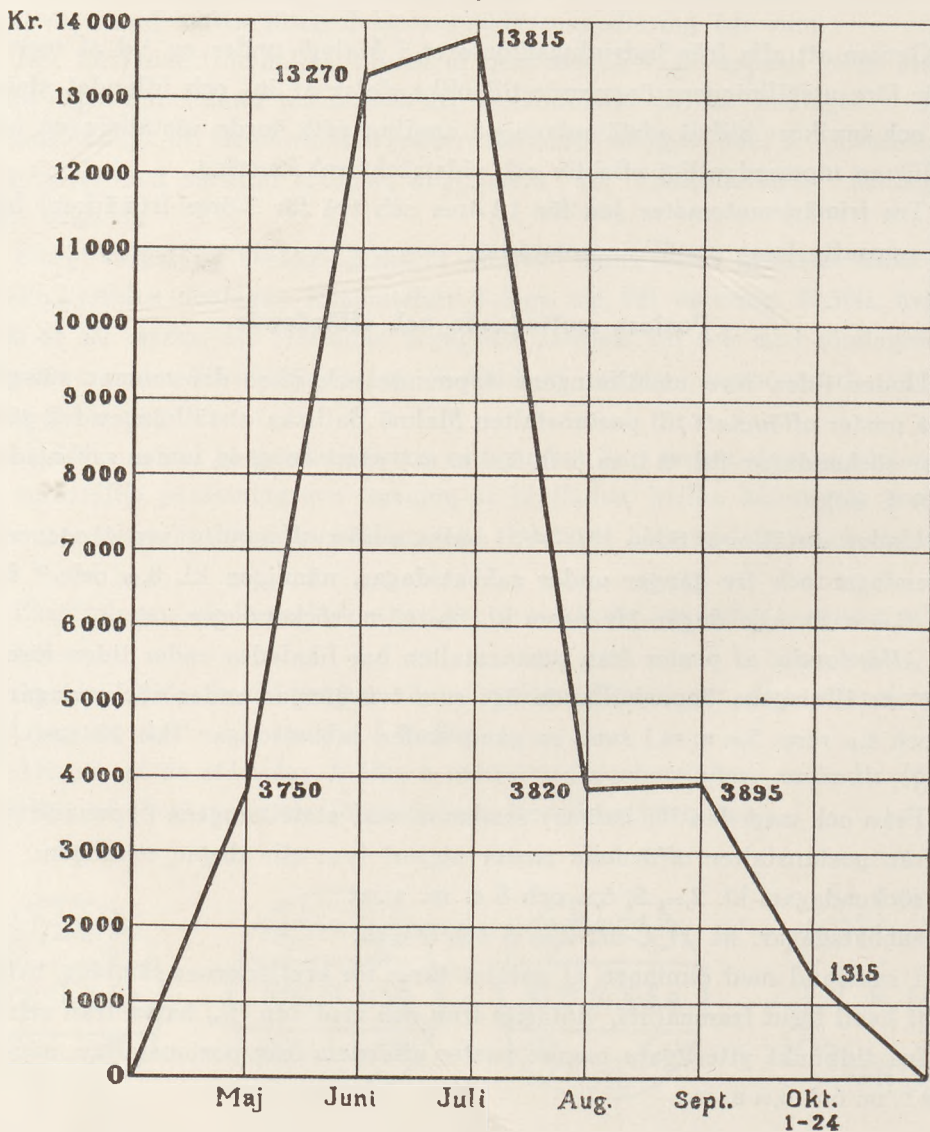
Statistiska uppgifter m. m. angående poströrelsens storlek.

a) Uppbörd.

Uppbörden vid utställningspostanstalten har uppgått till kr. 40,166: 28, hvaraf hufvudparten eller kr. 39,865: 71 influtit för försålda frankotecken.

Frankoteckensförsäljningen för de olika månaderna framgår af nedanstående grafiska tabell.

*Sammanställning, utvisande beloppet av vid postanstalten
Malmö Baltiska utställningen försålda frankotecken.*

Såsom framgår af tabellen, har frankoteckensförsäljningen varit störst under juni och juli månader.

I medeltal per dag under dessa månader har försäljningen uppgått till 444 kronor. För tiden $1/8$ — $4/10$ belöper sig medeltalet per dag försålda frankotecken till 129 kronor.

Denna betydande skillnad är gifvetvis i främsta rummet att tillskrifva den i anledning af krigsutbrottet minskade trafiken å utställningen.

Frankoteckensförsäljningen för maj månad faller hufvudsakligen på tiden från och med den $15/5$.

Försäljningen under oktober månad (1—24) faller med halfva beloppet å dagarna 1—4.

Frankoteckensförsäljningen för juni och juli månader motsvarar en uppbörd för år af 162,500 kronor, hvilket åter utgör en summa, som är närmast jämförlig med frankoteckensförsäljningen under år 1914 vid exempelvis någotdera af postkontoren i Karlskrona, Västerås eller Borås.

Försäljningen under augusti och september månader däremot svarar mot en årsuppbörd af 46,300 kronor, hvilket närmast är att jämföra med 1914 års försäljning vid exempelvis postkontoret i Eslöf.

b) Afgångna försändelser.

Enligt vid olika tider verkställda räkningar, beräknas antalet från postanstalten Malmö Baltiska utställningen afgångna försändelser hafva utgjort omkring 601,000. Af angifna antal hafva 7,275 varit värdeförsändelser, däraf 2,130 rekommenderade.

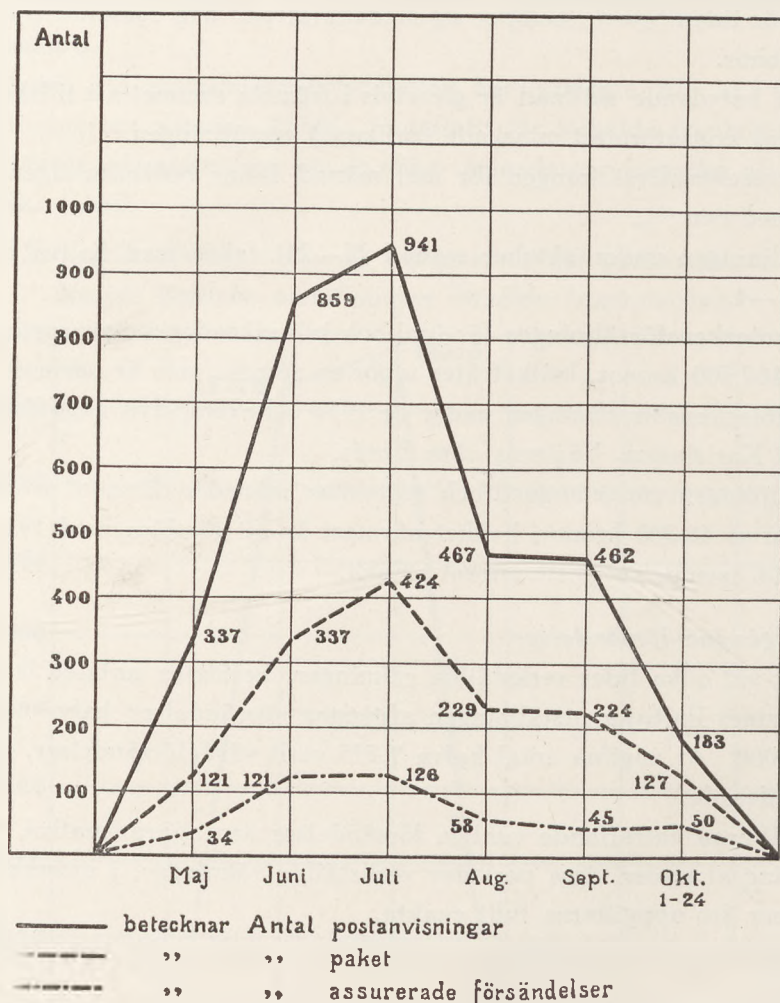
Uppgifterna beträffande vanliga försändelser äro approximativa, beräknade med ledning af under vissa perioder verkställda räkningar; i afseende å öfriga försändelser äro uppgifterna fullt exakta.

De approximativa uppgifterna hänföra sig till de olika perioderna på följande sätt:

Period	Antal dagar	Antal försändelser
1:a perioden ($1/5$ — $14/5$ och $5/10$ — $24/10$)	34	3,450
2:a perioden ($15/5$ — $1/8$).....	79	454,250
3:e perioden ($2/8$ — $3/10$).....	63	132,000
Sista dagen ($4/10$)	1	6,155
Summa	177	595,855

Vid postanstalten hafva inlämnats 1,462 paket och 434 assurerade försändelser å ett belopp af sammanlagdt kr. 340,398: 63, hvarjämte inbetalats 3,249 postanvisningar å tillsammans kr. 265,215: 85.

Sammanställningar, utvisande antalet vid postanstalten Malmö af inlämnade assurerade försändelser

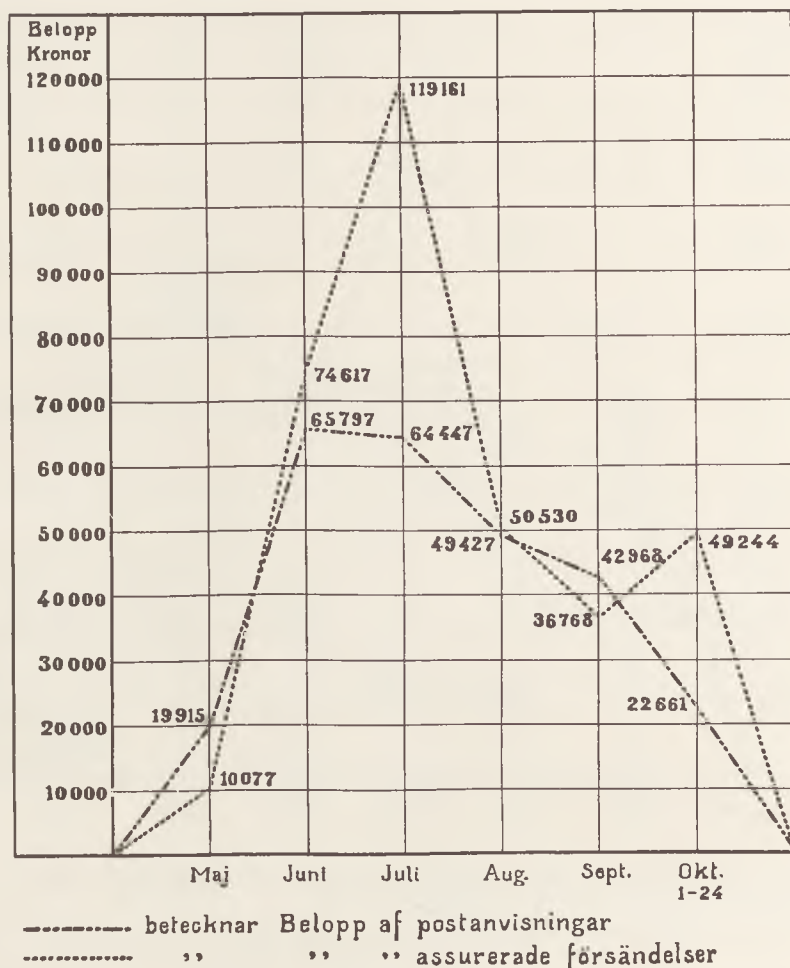
Af postanvisningarna hafva 139 å ett belopp af sammanlagdt kr. 22,591: 48 utgjorts af telegrampostanvisningar.

Antalet vid postanstalten under de olika månaderna inlämnade paket samt antalet och beloppet af inlämnade assurerade försändelser och inbetalade postanvisningar framgår af de grafiska tabellerna å denna och nästa sida.

Lejonparten af de afgångna försändelserna eller icke mindre än omkring 489,500, motsvarande 81,4 % af hela antalet, hafva utgjorts af brefkort.

För perioden $\frac{15}{5}$ — $\frac{1}{8}$ beräknas antalet inlämnade försändelser hafva uppgått till omkring 457,500, däraf 380,600 brefkort.

Baltiska utställningen inlämnade paket samt antalet och beloppet och inbetalade postanvisningar.

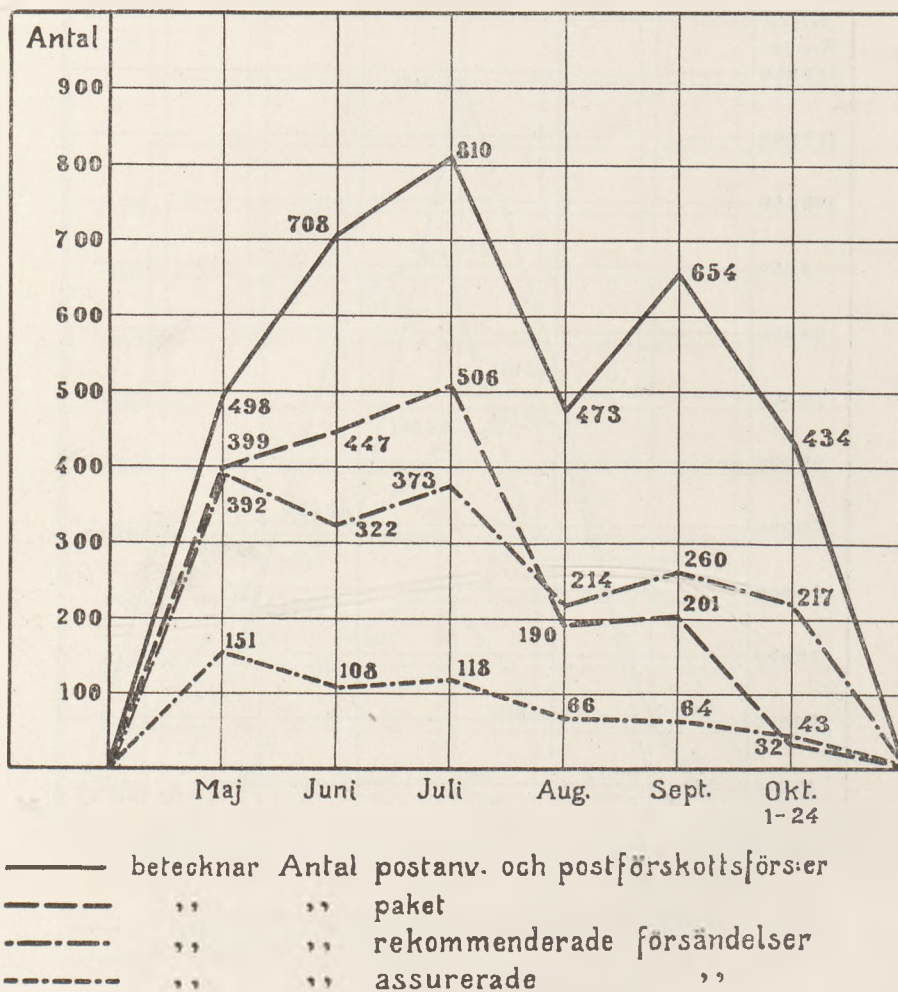

Tages denna period till jämnt $2\frac{1}{2}$ månad, motsvarar rörelsens storlek under denna tid 2,196,000 försändelser för år, däraf 1,826,880 brevkort.

Till jämförelse kan framhållas, att under år 1914 allenast ett postkontor i Sverige — hufvudpostkontoret i Stockholm — haft större antal inlämnade brevkort och att antalet vid samtliga postanstalter i Malmö, undantagandes utställningspostanstalten, under nämnda år inlämnade dylika försändelser beräknats hafva utgjort omkring 1,431,700.

För tiden $\frac{2}{8}$ — $\frac{9}{10}$, beräknad till jämnt två månader, skulle antalet vid utställningspostanstalten inlämnade försändelser hafva utgjort omkring 133,500,

Sammanställningar, utvisande antal och belopp af till värdeförsändelser

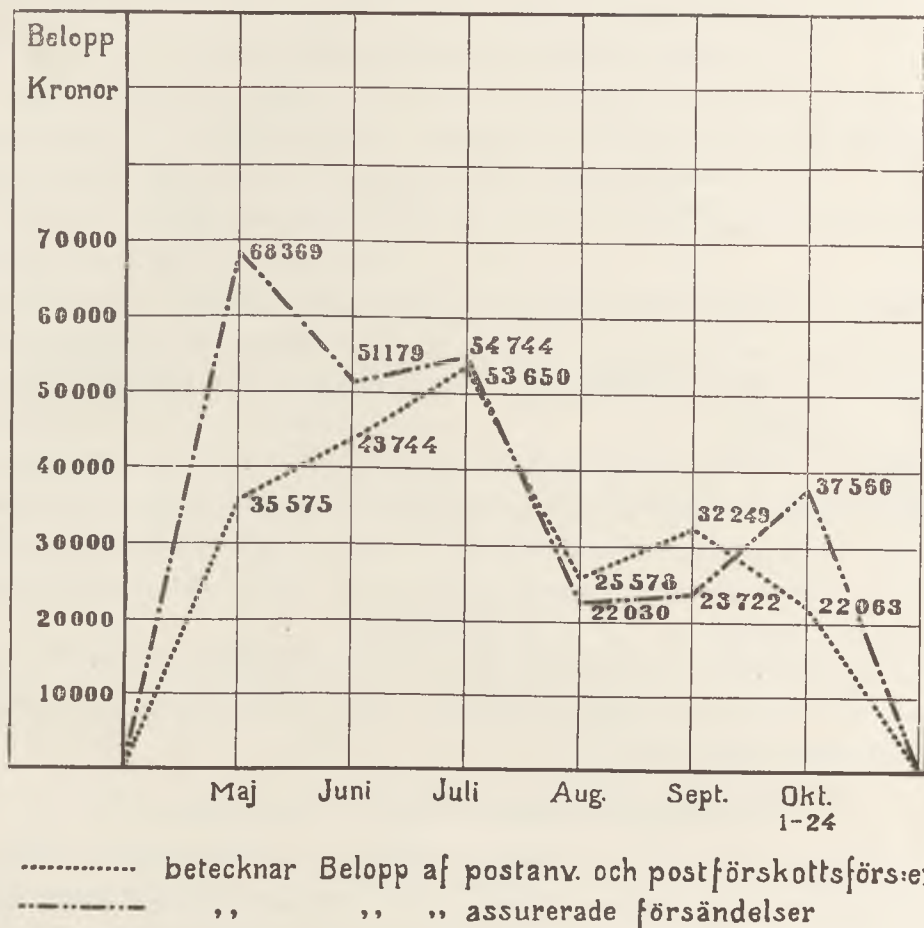

däraf 102,750 brevkort. För år motsvarar detta 801,000 försändelser, hvaraf 616,500 brevkort.

Under de tider, räkning ägt rum af vanliga försändelser, har största antalet för dag inlämnade dylika försändelser utgjort 7,870. Högsta antalet inlämnade bref, brevkort och korsband har utgjort resp. 821, 7,157 och 2,929.

Äfven må framhållas, att ett jämförelsevis stort antal af de från utställningspostanstalten afsända försändelserna varit adresserade till utlandet. Exempelvis hafva de från postanstalten till utlandet expedierade postanvisningarna utgjort 22 % af hela antalet.

postanstalten Malmö Baltiska utställningen ankomna
och postanvisningar. (Se sid. 322!)

c) Ankomna försändelser.

Antalet till postanstalten Malmö Baltiska utställningen ankomna försändelser har icke varit ens tillnärmelsevis så stort som antalet afgångna. Ej heller förefinnas beträffande de under perioden augusti—oktober ankomna försändelserna vid jämförelse med motsvarande antal för perioden maj—juli proportionsvis samma minskning, som varit fallet med de afgångna försändelserna. Detta förhållande förklaras däraf, att de ankomna försändelserna hufvudsakligen varit adresserade till vid utställningen anställda och sysselsatta personer och allenast till mindre del till personer, som besökt utställningen. I afseende å de afgångna försändelserna har förhållandet däremot varit omvänt.

Hela antalet till postanstalten ankomna försändelser (inberäknadt antalet nummerexemplar af tidningar) har beräknats hafva utgjort omkring 110,000.

Antalet vanliga försändelser, hvilket beräknats approximativt, skulle hafva uppgått till omkring 102,320 enligt nedanstående fördelning å resp. perioder:

Period	Antal dagar	Antal försändelser
1:a perioden $1/5-14/5$ och $5/10-24/10$	34	5,820
2:a perioden $15/5-1/8$	79	59,500
3:e perioden $2/8-4/10$	64	37,000
Summa	177	102,320

Till postanstalten hafva ankommit 1,778 rekommenderade försändelser, 1,775 paket och 550 assurerade försändelser å ett belopp af sammanlagt kr. 257,604: 07 samt 3,577 postanvisningar och postförskott å ett belopp af tillsammans kr. 212,859: 29.

Antalet och beloppet af till postanstalten under resp. månader ankomna värdeförsändelser och postanvisningar framgår af nedan angifna grafiska tabeller.

Äfven ett jämförelsevis stort antal af de ankomna försändelserna hafva utgjorts af försändelser från utlandet. Exempelvis har antalet postanvisningar från utlandet uppgått till 27,6 % af hela antalet.

Af de ankomna försändelserna hafva omkring 2,400 eller 2,1 % af hela antalet beräknats hafva blifvit obeställbara, däraf 950 bref och 1,330 brefkort samt 120 andra försändelser.

Sammanlagda antalet behandlade försändelser.

Sammanslas antalet från postanstalten afgångna och till densamma ankomna postförsändelser, utgör summan behandlade försändelser omkring 711,000, däraf 14,955 värdeförsändelser, paket och postanvisningar, för hela den tid postanstalten varit i verksamhet. I medeltal per dag har antalet försändelser utgjort något öfver 4,000, däraf 85 värdeförsändelser, paket och postanvisningar.

Sammanlagda värdet af genom postanstalten behandlade assurerade försändelser och postanvisningar har uppgått till kr. 1,069,880: 91.

Postsparbanksrörelsen.

Såsom postsparbankskontor har postanstalten anlitats endast i jämförelsevis ringa omfattning. Antalet insättningar i postsparbanken och inbetalningar af riksförsäkringsmedel har utgjort tillsammans 99 å ett belopp af kr. 3,299: 90.

Antalet uttagningar från postsparbanken och utbetalningar af riksförsäkringsmedel har uppgått till 25 å ett belopp af kr. 1,328: 49. 18 nya motböcker hafva utfärdats.

Tidningsprenumeration.

Beloppet af genom postanstalten inbetalade prenumerationsafgifter för tidningar har uppgått till kr. 1,366: 02.

Antalet expedierade korrespondenter.

Med ledning af under viss tid verkställd räkning har beräknats, att vid postanstalten Malmö Baltiska utställningen expedierats närmare 30,000 personer under den tid postanstalten varit i verksamhet.

Största antalet eller omkring 23,700 personer hafva besökt postanstalten under tiden $^{15}/_5$ — $^1/_8$.

I medeltal per dag under denna period skulle således hafva vid postanstalten expedierats 300 personer.

För perioden $^2/_8$ — $^4/_10$ beräknas antalet expedierade personer hafva uppgått till 5,440 eller 85 i medeltal per dag.

Motsvarande siffror för tiden $^1/_5$ — $^{14}/_5$ och $^5/_10$ — $^{24}/_10$ utgöra 680 resp. 20.

Under perioden $^{13}/_5$ — $^1/_8$ har omkring 30,5 % af de besökande beräknats vara utlänningar (företrädesvis danskar och tyskar).

Personal.

Vid postanstalten har följande antal funktionärer bestridt tjänstgöring.

Period	Antal tjänstemän af		Summa
	postexpeditörsgrad	postvaktmästaregrad	
$^1/_5$ — $^{14}/_5$ och $^5/_10$ — $^{24}/_10$	1	1	2
$^{15}/_5$ — $^{18}/_5$ och $^{26}/_8$ — $^4/_10$	2	2	4
$^{19}/_5$ — $^6/_8$ och $^5/_8$ — $^{25}/_8$	2	3	5
$^7/_8$ — $^{21}/_6$	3	3	6
$^{22}/_8$ — $^4/_8$	3	4	7

Såsom postanstaltens föreståndare har fungerat postexpeditören C. A. G. Krabbe under tiden $^1/_5$ — $^{17}/_6$ och postexpeditören J. G. Bergfors under tiden $^{18}/_6$ — $^{24}/_10$.

Särskild postanstalt å området för jubileumslandtbruksmötet.

Under tiden 12—21 juni 1914, då Skånska Hushållningssällskapens jubileumslandtbruksmöte afhöllits i närheten af Baltiska utställningen, har äfven inom området för landtbruksmötet funnits inrättad särskild postanstalt (poststation) med benämning *Malmö Landtbruksmötet*.

INTERIÖR FRÅN TELEGRAF- OCH TELEFONSTATIONEN Å UTSTÄLLNINGEN.

TELEGRAF OCH TELEFON.

AF N. F. RUNQUIST.

Den, som icke är fackman, får i regel ej tillfälle att erhålla ett åskådligt intryck på ort och ställe af de tekniska system, hvilka förekomma inom vårt lands telegraf- och telefonvärld, helst som det erforderliga orienteringsmaterialet är fördeladt på vidt spridda platser i riket. Det väckte därför lifligt erkännande från intresserad häll, då telegrafstyrelsen i samband med den Baltiska utställningen tog första steget till en informationsverksamhet till den stora allmänhetens tjänst. Denna åtgärd var så mycket mera välkommen, som telegrafstyrelsen ursprungligen icke visat sig böjd för att deltaga som utställare. Det torde ej vara ur vägen att här fullständigt redogöra för de inledande förhandlingar, som fördes mellan utställningsledningen och telegrafstyrelsen, alldenstund ifrågavarande skriftväxling dels lämnar ett vittnesbörd om det ideala syfte, som var förknippadt med utställningen, dels klarlägger motiveringen för telegrafverkets ståndpunkt i den principiella frågan om dess uppgift såsom deltagare.

Efter att ha mottagit den cirkulärskrifvelse med inbjudan att medverka vid utställningen, hvilken utsändts till samtliga statens verk, afgaf telegrafstyrelsen den 11 mars 1913 en till styrelsen för Baltiska utställningen ställd skrifvelse af följande innehåll:

"I en till Kungl. telegrafstyrelsen den 22 maj 1912 inkommen skrifvelse har Ni, med öfverlämnande af de för Baltiska utställningen i Malmö år 1914 fastställda "Allmänna bestämmelser och program", inbjudit Kungl. styrelsen att delta i utställningen med sådana föremål, som kunde anses lämpade att belysa verkets organisation, utveckling och arbetssätt.

Kungl. styrelsen har ansett, att, därest ett deltagande i utställningen från telegrafverkets sida skulle äga rum, ett sådant borde omfatta såväl en historisk som en teknisk utställning. En historisk samling håller för närvarande på att hopbringas, men denna är ännu icke så färdig, att den kan utställas för allmänheten.

År 1914 är en för styrelsen synnerligen olämplig tidpunkt för anordnande af en teknisk utställning. De nya stationsbyggnader, som pågå och som planeras, gifva mer än tillräckligt arbete såväl åt telegrafverkets konstruktörer som åt dess verkstad, och denna senare är dessutom just nu stadd på flyttning. Telegrafstyrelsen anser sig därför ej nu kunna ytterligare belasta dessa förut hårdt ansträngda afdelningar med arbete för anordnande af en utställning.

Af dessa anledningar anser sig telegrafstyrelsen ej kunna mottaga inbjudningen till deltagande i utställningen."

Med detta afböjande svar lät sig emellertid utställningsstyrelsen ej nöja, utan riktade den 17 mars 1913 en ny vädjan till telegrafstyrelsen i en inlaga af följande lydelse:

"Af Kungl. styrelsens skrifvelse af den 11 i denna månad har utställningsstyrelsen inhämtat, att Kungl. styrelsen ej anser sig kunna mottaga den till densamma riktade inbjudningen att delta i Baltiska utställningen i Malmö år 1914.

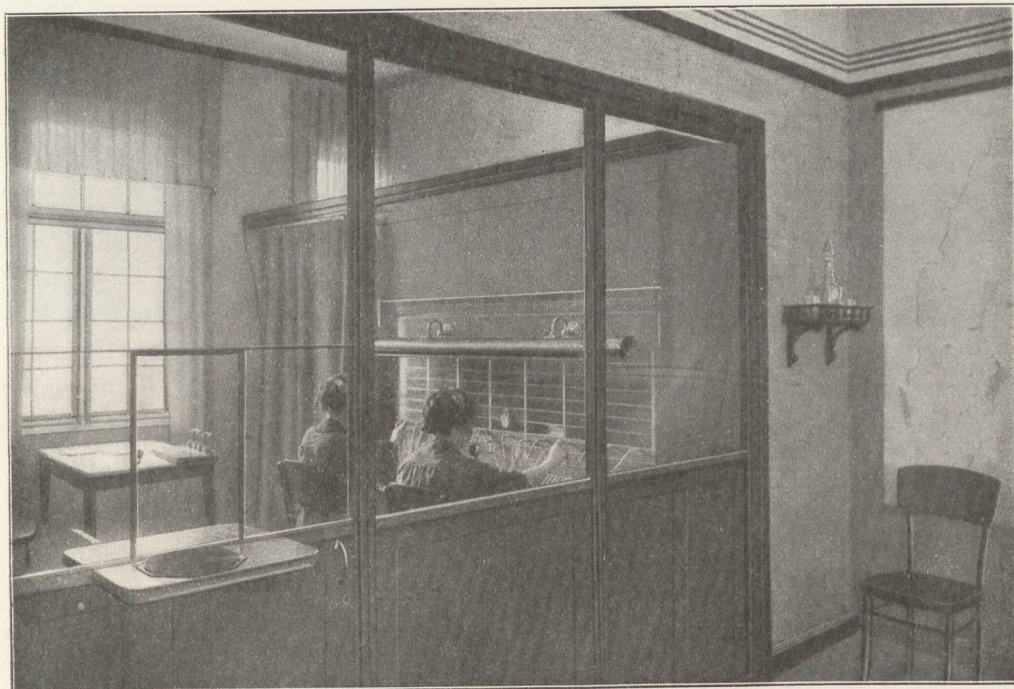
Med hänsyn till den synnerligen framskjutna ställning, det svenska telefonväsendet intager, skulle det vara ytterst beklagligt, om icke dettas organisation och utveckling framvisades på en svensk utställning, till hvilken främmande stater inbjudits, och i hvilken, enligt hvad utställningsstyrelsen har sig bekant, särskildt Danmark och Tyskland komma att kraftigt delta.

Utställningsstyrelsen vill därför till Kungl. styrelsen rikta en vördsam anmodan, att Kungl. styrelsen måtte än en gång taga ärendet under allvarlig ompröfning och därvid tillse, huruvida icke möjlighet skulle förefinnas, att, såsom Kungl. styrelsen framhållit, å Baltiska utställningen anordna såväl en historisk som en teknisk utställning af telegraf- och telefonverken i Sverige, en utställ-

ning, som med all säkerhet skulle blifva af intresse för de besökande och lända Sverige till största ära."

På denna framställning afläts den 28 mars 1913 från telegrafstyrelsen följande svar:

"Sedan Kungl. telegrafstyrelsen i skrifvelse den 11 dennes på däri anförda skäl förklarar sig icke kunna emottaga inbjudningen till deltagande i utställningen, har Ni i skrifvelse af den 17 dennes anført, att det skulle vara ytterst

TELEFONVÄXELN.

beklagligt, om icke det svenska telefonväsendets organisation och utveckling framvisades på utställningen, samt fördenskull anhållit, att Kungl. styrelsen måtte än en gång taga ärendet under ompröfning.

Kungl. styrelsen får med anledning häraf meddela, att de skäl för afböjande, som af Kungl. styrelsen anförts i dess ofvannämnda skrifvelse, äro för Kungl. styrelsen af sådan betydighet och så starkt vägande, att de utgöra ett bestämdt hinder för ett deltagande med vare sig en historisk eller teknisk utställning.

Kungl. styrelsen är emellertid villig att, därest en väl belägen och i öfrigt lämplig plats kan beredas inom utställningsområdet, låta anordna en fullständig och modärn telegraf- och telefonstation, afsedd i första rummet för allmänhetens betjänande, men så anordnad, att den dessutom äfven kan tjäna såsom utställningsföremål."

Härmed var det slutgiltiga direktivet fastslaget, och den ursprungliga disharmonien mellan de i skriftväxlingen deltagande styrelsernas åskådningar utjämnades i afsevärd mån på grund af det nyssnämnda beslutet, hvarigenom den blifvande kombinerade telegraf- och telefonstationen inom utställningsområdet skulle komma att ingå som ett värdefullt led i det stora aktiva utställningskomplexet på samma gång som den fyllde sin traditionella uppgift som kommunikationsorgan för bestyrrelse, utställare och besökande.

FÖRRUMMET MED KUNGL. TELEGRAFVERKETS UTSTÄLLNING.

Förberedelserna från telegrafverkets sida i och för utställningen inskränkte sig naturligtvis icke till fastställandet af själfva programmet för deltagandet. Äfven många detaljtätgärder, vid hvilka telegrafstyrelsens konstruktionsbyrå äfvensom den förras förnämsta lokala representanter, telegrafdirektören och linjedirektören i Malmö, togo verksam del, måste i god tid planeras. Anläggningen af telegraf- och telefonstationen med tillhörande ledningsnät, telefonkiosker och automater inom utställningsområdet kräfde ett omfattande förberedelsearbete, hvilket också var fallet med ordnandet af den icke obetydliga abonnemangsrörelse, som stod i samband med utställningen.

Önskan att tillgodose de blifvande utställningsbesökandenas intressen ingick som ett af motiven till den skrifvelse, som den 9 april 1914 afläts från telegrafdirektören och linjedirektören gemensamt till telegrafstyrelsen och i hvilken hem-

ställdes, att vissa centralt belägna telefonkiosker i staden skulle förses med elektrisk belysning. Förslaget bifölls, och den ifrågasatta anordningen kom omsider till stånd:

- 1) vid Fersens väg i korsningen af Rönneholmsvägen och den år 1914 nyupptagna gatan genom gamla begravningsplatsen,
- 2) vid Bergsgatan,
- 3) „ Tullkammaren,
- 4) „ Stortorget,
- 5) „ Kungsparken.

Vid sammanfattningen af de från telegrafstyrelsens sida vidtagna åtgärder, som tillhöra utställningens förberedelseperiod, torde äfven böra omnämnas den särskilda broschyr, som utarbetades till tjänst för utställningsbesökandena. Ändamålet med denna lilla afhandling framgår af följande skrifvelse, som författaren af dessa rader via telegrafdirektören i Malmö den 21 januari 1914 inlämnade till telegrafstyrelsen:

"Malmö stad kommer att i samband med Baltiska utställningen utgifva ett större illustrerad verk om Malmö stad, skildrande dess utveckling inom skilda områden, däribland äfven telegraf och telefon. Verket kan naturligtvis ej läsas af sådana utställningsbesökande, som ej äro mäktiga svenska språket. För att emellertid bidra till att dessa senare erhålla kännedom om och intresse för det svenska telegraf- och telefonväsendets förhållanden, tillåter jag mig vördsam samt föreslå, att genom Kungl. styrelsens försorg ett separathäfte utgifves på tyska språket, innehållande en kort framställning af Malmö telegraf- och telefonrelationer till utlandet såväl till deras historiska uppkomst som nuvarande beskaffenhet. Hvad textförfattandet angår, torde detta måhända lämpligen kunna verkställas af mig, som författat uppsatsen om telegraf och telefon i utställningsverket och på grund därav förvärfvat mig förtrogenhet med det speciella ämnet. Därest Kungl. styrelsen skulle åt mig uppdraga att utarbeta innehållet i nämnda häfte, vore det min mening att skriva texten på tyska språket och därvid sörja för att den i språkligt afseende blefve korrekt.

Jag har förvissat mig om, att utställningens styrelse med stor sympati omfattar förslaget, att ett dylikt separathäfte utställes till den utländska allmänhetens tjänst vid den blifvande Baltiska utställningen."

Efter tillstyrkan af telegrafdirektören i Malmö biföll telegrafstyrelsen det framlagda förslaget. Den färdiga broschyren, som omfattade 60 sidor, utdelades gratis bland utställningens besökande.

Boken omfattade följande afdelningar:

- Telegraph.* I. Inländischer Verkehr.
II. Verkehr mit dem Auslande.
Telephon. I. Inländischer Verkehr.
II. Verkehr mit dem Auslande.

Dessutom förekommo i slutet af boken flera för utländska trafikanter nyttiga tabeller öfver afgifterna vid telegraf- och telefontrafik mellan Sverige och de utländska stater, som deltog i utställningen, vidare en förteckning öfver de telefonstationer i tyska riket, med hvilka samtal kunde utväxlas från och till Malmö, och slutligen en kurstabell.

Arbetet i fråga var ganska rikt illustrerad och åskådliggjorde åtskilliga intressanta förhållanden, t. ex. exteriörer och interiörer af telegraf- och telefonstationens olika afdelningar i Malmö, en grafisk framställning af telegrafförbindelserna från och via Malmö mellan Sverige och öfriga i utställningen deltagande länder, olika slag af vägg- och bordapparater för telefonändamål, skilda typer af linjeväljare, en telefonautomat och en telefonkiosk.

Den kombinerade telegraf- och telefonstationen.

Bland den stora strömmen af utställningsbesökande fanns det säkerligen en icke ringa del, som sträckte sina studier till den lilla afdelning vid förgården strax innanför hufvudentrén, som utgjorde själfva centralpunkten för telegraf- och telefondriften på utställningen. Det sätt, på hvilket det lilla utrymmet disponerats, förtjänar allt erkännande, och den på en gång smakfulla och ändamålsenliga inredningen rymde onekligen flera beståndsdelar af rang från utställnings-synpunkt, ägnade att ej blott fångsla intresset för stunden, utan äfven ge ett bestående intryck. Redan allmänhetens rum verkade tilltalande och illustrativt, i synnerhet tack vare telegrafstyrelsens åtgärd att pryda väggarna med ett flertal fotografier, tabeller och diagram, som gäfvö en god karaktäristik af telegraf- och telefonväsendets storartade tekniska och ekonomiska utveckling. I de uti sagda rum uppställda telefonhytterna fanns också en samtalsapparat af den Egnér-Holmströmska starkströmstypen, och denna bidrog i sin mån att göra det hela sevärdt. Själfva expeditionslokalen begränsades i förhållande till trafikanterna af en stor glasvägg, så att dessa kunde följa arbetets gång såväl vid telegraf som telefon.

Telegrafen anlades som ändstation, utrustad med morseapparat och direkt förbunden med telegrafverkets hufvudstation i Malmö, hvilken transiterade, d. v. s. dels upptog, dels återtelegraferade trafiken från och till utställ-

ningsfilialen. Såsom framgår af en nedan återgifven sammanställning växlade den dagliga frekvensen från maximum = i medeltal 103 per dag (juni månad) till minimum = i medeltal 33 per dag (tiden 1—30 september). Totalsumman från filialen afgångna telegram var 2,3 gånger så stor som totalsumman dit ankomna. Under det att in- och utlämningen af telegram i mycket stor utsträckning ombesörjes per telefon vid våra vanliga telegrafstationer, utgjorde vid utställningsstationen antalet intelefonerade och uttelefonerade telegram endast 1 procent, resp. 1,07 procent af hela summan afgångna resp. ankomna telegram, hvilket visar, att inlämning vid luckan och utbäring förekommo i jämförelsevis stor omfattning.

Telefonafdelningen, den ojämförligt intressantaste som utställningsföremål, förfogade öfver ett växelbord af centralbatterityp. Denna växel utgjorde en trogen miniatyrbild af den vid hufvudstationens lokalexpedition använda och var sålunda utrustad med multipel för utgående och särskildt fält för ingående ledningar samt försedd med till systemet hörande snören, omkastare och lampsignalanordningar. Centralbatterisystemet tillämpades vid trafik såväl inom utställningsområdet som, med tillhjälp af särskilda för ändamålet konstruerade relän, äfven å förbindelseledningarna till hufvudstationen.

Valet af centralbatterisystemet som förevisningsobjekt var väl motiveradt i betraktande af dess nyhet i vårt land. Malmö stad var för öfrigt en lämplig miljö för uppvisningen. Systemet i fråga fungerade ju öfverallt i det lokala nätet, och den i saken intresserade var alltså i tillfälle att studera det äfven vid telefonering ute i staden. Då därtill kom, att både växelns konstruktion och expeditjonsarbetet vid densamma voro tillgängliga för observation på utställningen, förelåg sålunda ett tillräckligt åskådningsmaterial för att ge publiken en något så när fullständig uppfattning af systemets så att säga yttre fysionomi.

Inom ramen för telegrafstyrelsens program att förbinda utställning med praktisk expedition var tydligen allt gjordt, som rimligen kunde begäras. I händelse af en mera vidgad uppgift skulle naturligtvis, utan allt för tyngande apparat, åtskilligt annat kunnat medtagas, t. ex. den betulanderska helautomatiska telefonväxeln, helst i förening med undervisande demonstration. Denna förekom vid tidpunkten i fråga endast på vissa växelstationer, t. ex. i Arrie och Oxie, och den var därför föga känd i praktisk funktion. Å andra sidan erbjöd den stort intresse såsom ett af de originella inslagen i svensk telefonteknik.

De för utställningstrafiken behöfliga telefonledningarna drogos i en särskild kabel från hufvudstationen och förgrenades dels direkt till abonnenterna på utställningen, dels till telefonstationen därstädes. De senare utgjorde ett jämförelsevis mindre antal.

Det är gifvet, att filialstationen på utställningen kunde skötas af en liten personal. Denna var uppdelad i två vaktlag, ett för förmiddags- och ett för eftermiddagstjänsten. En telegrafist var tillräcklig för att under vakten tillhandagå allmänheten vid luckan, bestrida tjänsten vid morseapparaten, journalisera telegrammen o. s. v. Arbetet vid telefonväxeln kräjde samtidig tjänstgöring af två telefonister. Allmänhetens rum på filialstationen besöktes gifvetvis icke endast af trafikanter, som inlämnade telegram i luckan, utan i vida högre

FÖRRUMMET MED TELEFONHYTTERTNA.

grad af sådana, som ville utväxla samtal i telefonhyttarna med orter i Sverige och i utlandet. Den senare kategorien betjänades af ett stationsbiträde per vakt, en s. k. talhyttsexpeditör. Hela den inre personalen utgjordes alltså af två telegrafister, fyra telefonister och två stationsbiträden. Härtill kommo några telegrambärare, ty det ingick naturligtvis äfven i filialstationens uppgift att distribuera telegrammen till adressater inom utställningsområdet.

Förstärkning måste emellertid vid särskilda tillfällen inkallas, icke minst under de ständigt trafikstarka söndagarna.

* * *

Den kombinerade telegraf- och telefonstationen började sin verksamhet den 11 maj, alltså några dagar före den officiella invigningen. Krigsutbrottet, som i hög grad verkade dämpande på det förut så rikt pulserande lifvet inom utställningen, hade bland annat till följd, att den senare beröfvades sin telegraf- och telefonstation under kortare tid, närmare bestämt från och med den 5 till och med den 13 augusti. Då den på grund af den svenska mobiliseringen enormt stegrade korrespondensen vid huvudstationen hotade att fullständigt uttömma personalens förut under utställningssommaren hårdt anlitade krafter, var det naturligt, att äfven ovanliga åtgärder för att möta de ökade krafven skulle erfordras. Så inkallades i tjänstgöring f. d. telegraftjänstemän, äfven kvinnliga gifta. Telegrafisternas vakter kommo att omfatta jämväl natttjänst. Under dessa förhållanden, då stationen måste arbeta under exceptionellt stort högttryck, var det nödvändigt att förstärka dess besättning också med den personal, som var placerad på utställningen. Det var ett temporärt nödläge, och en vädjan riktades till allmänheten, att, när telegrafverkets kommunikationsanstalter i utomordentlig grad togos i anspråk för statsändamål, endast för meddelanden af verklig betydelse, anlita telegrafverkets ledningar.

Det var sålunda på goda grunder, som utställningsfilialen för tillfället måste ställas i skuggan. Så snart emellertid trafikförhållandena återtagit sin normala karaktär, sattes filialstationen åter i drift. Den lilla nämnda diskontinuiteten i dess arbete motvägdes i icke ringa mån däraf, att den hölls öppen nära nog en månad efter utställningens stängning. Uppslaget till denna utsträckning af öppethållningstiden gaf en af telegrafdirektören i Malmö till telegrafstyrelsen inlämnad skrifvelse af följande lydelse:

"Med erinran, att Baltiska utställningen stänges den 4 oktober 1914 och under meddelande, att behof yppat sig att fortfarande under den närmaste tiden hålla den å utställningen befintliga telegraf- och telefonstationen öppen, får jag vördsamt föreslå densammans öppenhållande till och med innevarande månads slut. Stationen frekventeras numera efter stängningen icke af någon allmänhet, utan endast af utställare och deras personal, som är sysselsatt med de utställda föremålens nedtagning och nedpackning, men för dem är det synnerligen bekvämt, att stationen tillsvidare bibehålles."

Hur välbetänkt detta förslag visade sig vara, framgick af den afsevärda trafiken under afvecklingsperioden. Under tiden 1—27 oktober expedierades vid filialstationen sammanlagdt 911 telegram, alltså i medeltal 34 per dag, medan hela september månad hade att uppvisa inalles 998 telegram eller 33 per dag. Jämförelsen utfaller sålunda till förmån för oktobermånaden.

Till belysning af vissa karaktäristiska förhållanden af expeditionell och ekonomisk natur vid filialstationen må anföras följande statistiska sammanställning:

	Afgående telegram.		Ankomna telegram.		Telegram- avgifter.	Samtals- och böss- avgifter.
	Inlämnade i luckan.	Däraf från filialen till hufvudstationen intelefonerade.	Utsända med bud.	Uttelefonerade.		
					Kr.	Kr.
11—31 maj	1,388	15	750	11	1,719: 45	731: 90
1—30 juni	2,393	37	896	15	2,357: 95	1,402: 75
1—31 juli	2,470	27	748	25	2,569: 00	1,533: 15
1—4; 14—31 aug.	844	2	348	4	1,263: 10	359: 40
1—30 sept.	692	1	304	2	1,136: 20	330: 70
1—27 okt.	495	7	413	3	904: 75	134: 80
Summor	8,282	89	3,459	60	9,950: 45	4,492: 70

Utom de telegram, som intelefonerades från filialstationen till hufvudstationen, förekommo sådana, hvilka direkt från allmänheten telefonerades till hufvudstationen, hvarvid "telegramrummet" begärdes. Härvid mottogos dock endast telegram från abonnerade apparater, och telegramavgiften debiterades innehafvaren af vederbörande apparat.

Abonnemangsrörelsen.

Abonentantalet inom utställningsområdet uppgick till 260, däraf 15 inom området för landtbruksmötet. Till vägledning för allmänheten utgaf telegrafstyrelsen en särskild "rikskatalog för Baltiska utställningen i Malmö 1914". Den första upplagan, som sedermera åtföljdes af flera supplementhäften, omfattade ett tjugotal sidor. Oaktadt dessa förteckningar numera naturligtvis förlorat sitt ursprungliga aktualitetsvärde, äga de fortfarande ett visst intresse, emedan de, låt vara i en torr katalogstil, ge en detaljerad öfversikt öfver utställningens många olika rörelsegrenar. Då man bläddrar i dess blad, framrullas steg för steg bilden af utställningen i dess helhet, sådan denna tedde sig i sin konkreta gestaltning med dess in- och utländska generalsekretariat, utställningar i hallar, villor och paviljonger, restaurationer, nöjeslokaler, salustånd, tidningskiosker o. s. v.

I frågan angående abonnemangsvillkoren utgjorde den Baltiska utställningens styrelse en mellanlänk mellan allmänheten och telegrafmyndigheterna, och denna af generalsekreteraren förmedlade växelverkan mellan de intresserade

parterna blef icke utan inflytande på det slutliga resultatet. År 1914 var ännu det förhållandet rådande, att en fixerad årlig abonnemangsaavgift i allmänhet berättigade till ett obegränsadt antal samtal. Endast vid det s. k. lilla riksabonnemanget i Stockholm tillämpades den grundsatsen, att mot ett begränsadt samtalsantal borde svara en däremot afpassad kostnad¹⁾ för abonnenten, en princip, som sedermera upptogs i den stora tariffreformen år 1915. Emellertid framträdde en person under signaturen "Intresserad Malmöbo" med ett i början af 1914 till utställningsbestyrelsen inlämnadt skriftligt förslag, hvars formulering tycktes gifva vid handen, att han önskade lilla riksabonnemang infördt i Malmö. Det framgick icke fullt tydligt af skrifvelsen, om han härvid afsåg en ny permanent abonnemangstyp för staden eller endast en tillfällig samhällelig förmån. Den tidpunkt, då detta önskemål framfördes, var emellertid icke lämplig, särskildt med hänsyn till pågående utredning och däraf väntadt kommittéförslag till genomgripande förändring i gällande taxebestämmelser.

Det var därför helt naturligt, att Kungl. telegrafstyrelsen, till hvilken förslaget öfverlämnats via generalsekretariatet, icke ansåg sig böra införa den form af abonnemang, som åsyftades i framställningen. Då emellertid förslaget endast syntes afse åstadkommandet af en billig telefonförbindelse under själfva utställningstiden, framhöll telegrafstyrelsen, att detta behof väl kunde tillgodoses förmedelst tillfälligt abonnemang på $4\frac{1}{2}$ månader mot 40 kronors afgift, hvilket styrelsen beslutat bevilja utställare inom Baltiska utställningens område.

Den ifrågavarande Malmöbon hade dessutom ett annat uppslag, och detta rönste ett gynnsammare öde. Det var ju a priori klart, att många behöfde tillfällig, billig telefon ute i staden under utställningstiden, och det var detta, som förslagsställaren jämväl framhöll i sin berörda inlägga. En stor del utställare, som gästade Malmö, dirigerade sin rörelse på utställningsområdet från lokaler ute i staden. Hyresvärdar, som saknade telefon, behöfde ha tillgång till sådan, dels för att bekvämt kunna nå den i tullkammarens byggnad inrymda uthyrningscentralen, dels för att tillgodose sina resandegäster, af hvilka många fordrade telefon i sina rum. En vidsträcktare förekomst af telefoner hos sådana personer, hvilka anmält sig villiga att uthyra rum och på förhand uppgifvit sina telefonnummer, var för öfrigt ägnad att underlätta nämnda uthyrningsbyrås placering af den stora skara besökande, som vände sig dit för att få bostad. I betraktande af dessa skäl fann telegrafstyrelsen för gott att behjärta framställningen i förevarande punkt, och de ovannämnda abonnemangsvillkoren fingo alltså gälla äfven för abonnenter utanför utställningsområdet. Denna utvidg-

¹⁾ Abonnemangsaavgift för "lilla riks" utgjorde 1914 30 kr. för 150 fria samtal per kvartal, därefter 5 öre per samtal.

ning ifråga om rayon betraktades af allmänheten som en afsevärd fördel, och en undersökning af vederbörande kataloger visar, att ett ganska stort antal personer och anstalter ute i staden begagnade sig af detta abonnemang.

I detta sammanhang må omnämnas, att utställare och restauratörer på Skånska Hushållningssällskapens jubileumslandtbruksmöte erhöilo abonnemang mot 20 kronors afgift för tiden 5—24 juni.

Telefonkiosker och automater inomhus inom utställningsområdet.

Kiosker för utväxling af samtal voro placerade:

utanför Baltiska restaurangen,
på Enskilda paviljongernas fält,
vid Krematoriet,
på Nöjesfältet,
vid Vattentornet, och
vid Årsta.

Inom utställningsområdet funnos i öfrigt allmänna samtalsapparater (automater) uppsatta på följande ställen:

Arkadkaféet,
Baltiska restaurangens tambur,
Hufvudrestaurangens tambur (2 st.),
Industrihallen (2 st.),
Kastellet, restaurant,
Maskinhallen,
Sjöpaviljongens tambur, och
Temperance-restaurangen.

Tillfälliga telegrafstationer utanför utställningsområdet.

I samband med Baltiska spelen voro förutom stationen å utställningen flera filialtelegrafstationer i verksamhet, nämligen:

- 1) en å Malmö idrottsplats tiden 28 juni—11 juli,
- 2) en å Jägersro den 12 juli med anledning af då pågående internationella hästtäflingar,
- 3) en station för telegraminlämning och talhyttsexpedition å Malmö Saltsjöbad vid simtäflingarna dagarna 6—12 juli och
- 4) en station af sistnämnda slag för det ofvannämnda skånska jubileumslandtbruksmötet tiden 15 juni—21 juni eller den s. k. landtbruksveckan.

Dessa uppgifter falla visserligen utom ämnet, men torde dock böra här

beredas plats, då de komplettera redogörelsen för telegrafverkets insatser under utställningstiden.

Utställningens inflytande på Malmö huvudstations trafik.

Såsom ofvan omnämnts, voro de flesta af de inom utställningsområdet befintliga abonnenternas ledningar dragna direkt till huvudstationen. En följd häraf var, att en mycket omfattande samtrafik ägde rum utan förmedling af filialen på utställningen. Härtill kom, att både utställare, som bodde ute i staden, och tillfälliga besökande fingo sina telegram och samtal dirigerade direkt via huvudstationen. Vid sådant förhållande är det tydligt, att det är den senares statistik, som måste rådfrågas, om man vill erhålla kunskap om den mäktiga inverkan, som utställningsrörelsen i sin helhet utöfvade på telegraf- och telefonfrekvensen.

För detta ändamål framläggas i det följande några belysande kurvor. Trafikstegringen under år 1914 beror naturligtvis till stor del på den allmänna utvecklingstendensen inom de ifrågavarande kommunikationsgrenarna. Spordiska orsaker voro också för handen: bondetåget i februari, trekungamötet i december och icke minst mobiliseringen i augusti. Som en varaktig trafikmotor verkade utställningen icke blott under tiden för dess öppenhållande, utan äfven under dess förberedelse- och afvecklingsperioder.

Telegraftrafiken vid huvudstationen.

Hela antalet telegramexpeditioner utgjorde år

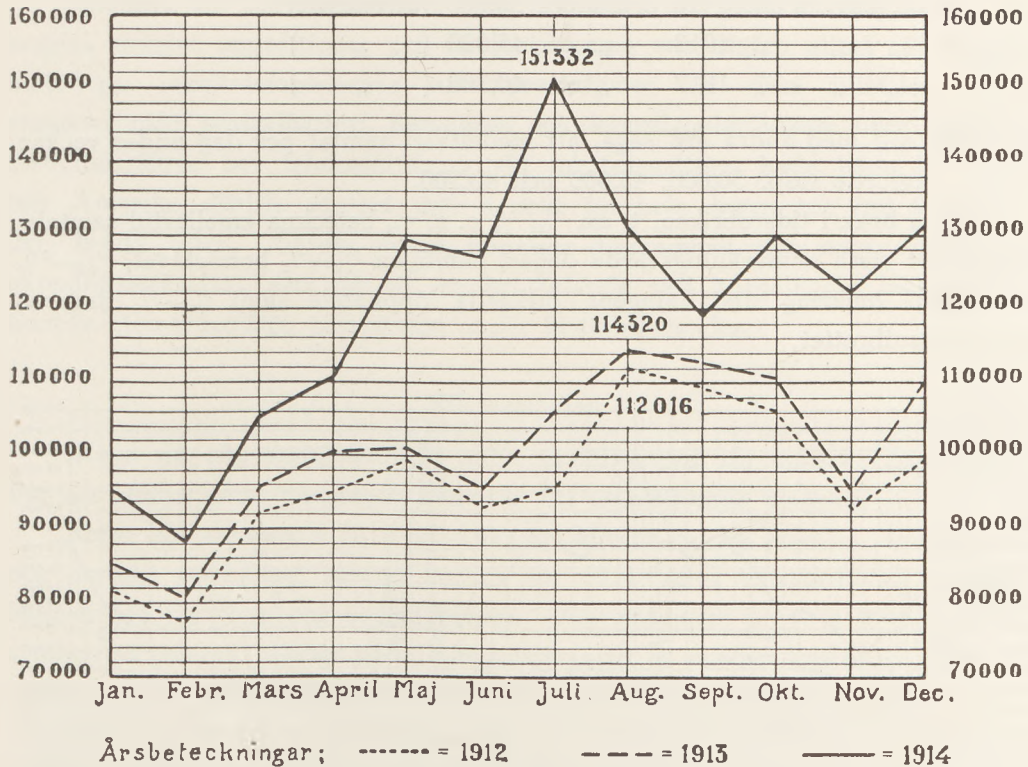
1912	1,156,152 st.
1913	1,209,281 „
1914	1,441,789 „

Man finner, att stegringen under 1914 (232,508 st.) var fyra gånger större än ökningen under 1913 (53,129).

Följande tablå torde också vara af intresse:

	Minimiantalet expeditioner.		Maximiantalet expeditioner.
1912	77,552 februari		112,016 augusti.
1913	80,786 februari		114,320 augusti.
1914	88,314 februari		151,332 juli.

Det stora språnget från minimum till maximum under 1914 är påfallande och ådagalägger i sin mån förhandenvaron af en extraordinär stegringsorsak.

JÄMFÖRANDE DIAGRAM ÖFVER TOTALANTALET TELEGRAMEXPEDITIONER UNDER ÅREN 1912—1914.

Medan kurvorna för 1912 och 1913 förete i stort sedt en viss parallellism, antydande en i hufvudsak likformig utvecklingsgång och dessutom ha ganska små ordinattdifferenser, afviker 1914 års af utställningskorrespondensen tydligt starkt påverkade kurva synnerligen påtagligt från normalkurvornas figuration, hvarjämte diagrammet ifråga om 1914 utmärker sig för ansenligt ökade ordinatvärden, synnerligast under perioden maj—oktober.

Lokalsamtalen vid hufvudstationen.

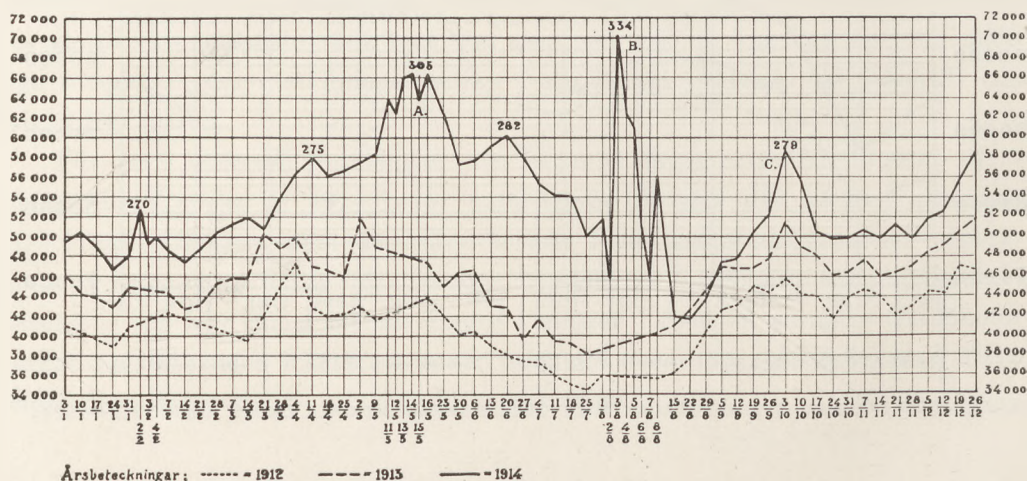
För att ge en mera nyanserad bild af trafikvariationerna har vid det diagram, som gäller lokalsamtalen, valts en så kort tidsintervall som en vecka mellan två konsekutiva ordinatvärden i kurvorna. De nedtill förekommande bråken $\frac{3}{1}$, $\frac{10}{1}$, $\frac{17}{1}$ och flertalet öfriga siffror i samma horisontalrad angifva veckornas gränsdagar.

De kurvordinatör, som motsvara ett af dessa bråk, angifva *medeltalet samtal pr söckendag* under den vecka, hvilken afslutas af den genom bråket angifna dagen. Mot t. ex. bråket $\frac{10}{1}$ svara:

i kurvan för 1914 ordinatan 50,000 (afrundadt)		
” ” ” 1913 ” 45,000 (”)		
” ” ” 1912 ” 40,300 (”)		

och detta vill med andra ord säga, att medeltalet samtal per dag under veckan $\frac{3}{1} - \frac{10}{1}$ utgjorde resp. 50,000, 45,000 och 40,300.

Några bråk i tidsrubriken, t. ex. $\frac{2}{2}$, $\frac{3}{2}$ o. s. v., beteckna emellertid samtalsantalet för vissa anmärkningsvärda dagar, nämligen $\frac{2}{2} - \frac{4}{2}$ bondetåget, $\frac{11}{5} - \frac{16}{5}$ tidpunkten omkring utställningens officiella öppnande samt $\frac{2}{8} - \frac{7}{8}$ dagarna efter krigsutbrottet.

JÄMFÖRANDE DIAGRAM ÖFVER ANTALET LOKALSAMTAL UNDER ÅREN 1912—1914.

Kurvorna för 1912 och 1913 löpa tämligen parallellt, liksom fallet var beträffande telegraftrafiken för samma två år, och äro tydligen signifikativa för variationerna i det normala utvecklingsförloppet. Kurvan för 1914 visar i det hela taget en ansenlig frekvensökning i förhållande till närmast föregående år. Tre punkter äro särskildt markerade i diagrammet: A, B och C. De två förra ådagalägga den starka trafikintensiteten vid tidpunkterna för den officiella invigningen och de närmaste dagarna efter krigsutbrottet. Punkten C betecknar det tillfälliga uppsving, som ägde rum vid förberedelserna till utställningens avslutande.

Beträffande maximipunkten B ligger det nära till hands att göra den invändningen, att denna punkt är mera betecknande för mobiliseringen än för utställningen. Detta inkast är fullkomligt riktigt. Men till det trafikmaximum, som B antyder, bidrogo äfven de utställare och utställningsbesökande, som vid världskrigets utbrott hade att söka sig väg till utlandet via Malmö.

Siffrorna vid kurvspetsarna i 1914 års kurva äro ganska upplysande. De angifva antalet expeditioner per telefonisttimma och utgöra alltså jämförande mått på lokaltelefonisternas arbetsprestationer vid olika tillfällen. För stationer med centralbatteri, parsnören och lamsignaler såsom norm antagna medeltalssiffror per telefonisttimma vid lokalexpedition hade både i Sverige och Amerika dittills utgjort 230 à 240 för hela dagen och 260 à 270 för den bråda tiden. Såsom synes, uppvisar diagrammet vida högre siffror, ett expeditionsresultat, som på ett mycket talande sätt ådagalägger lokalexpeditionens utomordentliga påfrestning under utställningstiden.

Rikssamtalen.

Äfven på rikssamtalstrafiken satte utställningen sin omiskänliga prägel. För att stödja detta påstående hänvisas till efterföljande diagram.

Äfven här återspegla 1912 och 1913 års kurvor en sins emellan jämnlöpande och normal utveckling, medan kurvan för 1914 följer extraordinära impulser både ifråga om form och ordinatvärden. Att maximum år 1914 infaller under sommarmånaderna belyser utställningsinflytandet så mycket kraftigare, som det vanliga är, att samtalsfrekvensen då befinner sig i sitt lägsta stadium.

Studiet af rikssamtalstrafiken under de jämförda tre åren ger oss ännu ett medel i hand, hvarigenom de säregna förhållandena under sommarmånaderna kunna på ett markant sätt karaktäriseras.

Af de nyssnämnda samtalsperioderna förekom följande antal ilperioder:

	1912	1913	1914
Jan.	4,272	6,306	5,311
Febr.	5,832	5,892	4,500
Mars	5,639	6,634	5,027
April	5,534	6,770	5,841
Maj	6,592	6,445	10,594
Juni	5,516	5,631	11,862
Juli	5,747	5,591	14,531
Aug.	6,693	6,701	14,740
Sept.	5,894	6,479	7,964
Okt.	6,800	5,339	8,563
Nov.	6,370	5,028	8,376
Dec.	5,260	5,931	8,586

De med fetstil angifna siffrorna äro märkliga, och man kan här af sluta sig till den väsentligt ökade samtalsträngseln å interurbanledningarna, hvilken var

UTSTÄLLNINGENS ENTRÉ MED BANKBYGGNADEN.

SKANDINAVISKA KREDITAKTIEBOLAGETS AFDELNINGSKONTOR.

Af W. Ek.

Det bankkontor, som Skandinaviska Kreditaktiebolaget öppnade å Baltiska utställningen, var det första bankkontor i Sverige, hvilket öppnats å en utställning, och var avsedt att på ett för såväl den resande allmänheten som för utställarne och deras ombud bekvämt sätt förmedla alla slags bankaffärer.

Af den rörelse, som bedrefs vid kontoret under den korta tid, det var öppet, har också framgått, att ett verkligt behof blifvit fylldt på ett för allmänheten gagneligt sätt.

Expeditionstiden var kl. 10 f. m.—1,30 e. m. samt kl. 3—5 e. m. med en under hela tiden nästan jämn fördelning af besökande kunder.

Genom öfverenskommelse med den välkända Göteborgsfirman E. A. Rosengrens Kassaskåpsfabrik hade banken förvärfvat sig nyttjanderätt till det brand- och dyrkfria hvalf, som denna firma såsom utställningsföremål uppfört i anslutning till banklokalen. Utrustadt, som detta hvalf var, med förvaringsfack och skåp samt en dörr af modernaste och motståndskraftigaste slag, utgjorde det säkerligen det enda brandsäkra ställe å hela utställningen.

Afsikten hade ursprungligen varit att göra detta hvalf tillgängligt för utställarne morgnar och aftnar för att där i förhyrda fack under natten förvara värde-

BANKLOKALEN Å UTSTÄLLNINGEN.

föremål och penningar, men dels på grund af försenadt arbete vid iordningställandet, dels på grund af att herrar guldsmeder och juvelerare ansågo, att stor risk för stöld måste anses ligga i transporten från och till firmans monter i hallen, blef ej hvalfvvet taget i bruk i den utsträckning, som ämnadt var.

I så mycket större utsträckning begagnade sig däremot utställarne af giro- och sparkasseräkning äfvensom af förmånen att genom bankens försorg ständigt hafva tillgång på skiljemynt. Särskildt under landtbruksutställningsveckan tog denna rörelse afsevärdt omfång.

Utbetalning å resekreditiv och växling af utländskt mynt verkställdes i synnerhet under juli månad, då resandeströmmen var störst.

Krigsutbrottet den 2 augusti gjorde emellertid ett brådstörtadt slut på bankkontorets verksamhet, då bankens styrelse såg sig nödsakad att indraga densamma, dels på grund af den genom mobiliseringen starkt minskade personaltillgången, dels ock på grund af de oroliga affärsförhållanden, hvilka under den närmast följande tiden blefvo rådande. Afbrottet blef emellertid ej alltför kännbart för bankens kunder, ty affärerna förmedlades sedan genom bankens hufvudkontor.

LÄS- OCH SKRIFRUM VID BANKLOKALEN.

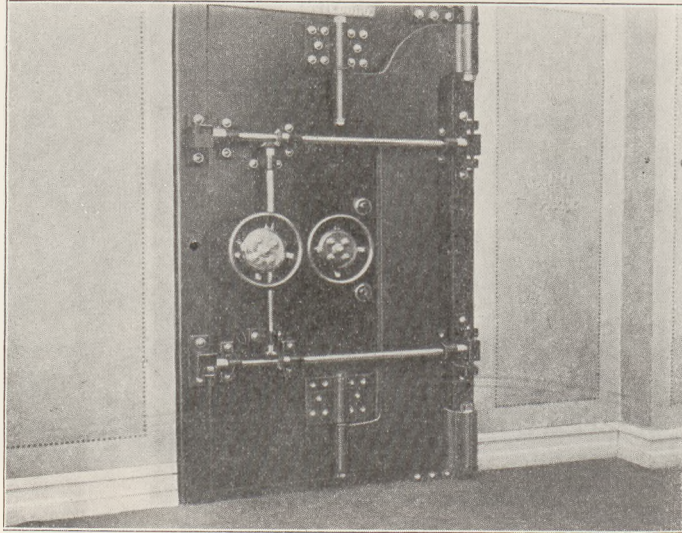
Omsättningen vid kontoret å Baltiska utställningen framgår af följande

Öfversikt.

<i>Inbetalt:</i>	
för insättning å räkningar vid kontoret: giroräkning	Kr. 1,131,882: 23
sparkasseräkning.....	„ 74,715: 29
för insättning å räkning med hufvudkontoret m. fl. kontor	„ 1,283,884: 73
för öfverföringar af andra slag till d:o d:o	„ 29,247: 23
för utställda postväxlar	„ 410,948: 92
för utställda checker på utlandet	„ 81,588: 74
	<hr/>
	Kr. 3,012,267: 14
<i>Utbetalt:</i>	
för diverse checker	Kr. 410,251: 02
för diverse utländska valutor	„ 45,485: 58
för uttagningar å resekreditiv	„ 53,187: 84
för inlösta postväxlar	„ 213,002: 42
för diverse utländska mynt	„ 178,420: --
för uttagning å giroräkning	„ 961,676: 44
för uttagning å sparkasseräkning	„ 42,051: 12
	<hr/>
	Kr. 1,904,074: 42

Överfört till hufvudkontoret:

kontraremissor under tiden 15 maj—2 augusti	Kr. 1,604,399: 47
för innestående å giroräkning	„ 170,205: 79
för innestående å sparkasseräkning	„ 32,664: 17
	<hr/>
	Kr. 1,807,269: 43

HVALFDÖRREN.

KÖ AF LOTTKÖPARE I STOCKHOLM.

UTSTÄLLNINGENS LOTTERIER.

I.

Baltiska utställningslotteriet.

AF OTTO ROTH.

Genom nådigt bref den 19 maj 1911 har Kungl. Maj:t medgifvit, att till förmån för utställningen ett penninglotteri finge af utställningens styrelse anordnas enligt följande plan:

1:o) lotteriet skall uppläggas i sex af hvarandra oberoende dragningar, hvarje dragning med ett antal af 100,000 lottsédlar hvarje å 10 kronor, för hvilket pris lotterna skola säljas till allmänheten; vinstbeloppet i hvarje dragning skall vara 700,000 kronor fördeladt sålunda:

1 vinst å kronor	50.000	kronor	50.000
5 vinster å	10.000	„	50.000
10	5.000	„	50.000
100	1.000	„	100.000
150	500	„	75.000
1.000	100	„	100.000
3.300	50	„	165.000
5.500	20	„	110.000
<hr/>				
10.066 vinster			kronor	700.000

- 2:o) af behållningen i hvarje dragning skola 200,000 kronor tillfalla utställningen och högst 100,000 kronor användas till bestridande af omkostnaderna för lotteriet; skulle å sistnämnda belopp öfverskott uppstå, reserveras det till betäckande af möjligen uppkommande brist å följande dragningar; förefinnes vid alla dragningarnas afslutande något öfverskott, skall detta användas till ändamål, som af Kungl. Maj:t bestämmes;
- 3:o) försäljningen af lottsedlarna skall ombesörjas af kommitterade, hvilka utställningsstyrelsen utser, och må lottsedlarna icke på yrkesmässigt sätt försälas af andra än kommitterade själfva eller af kommitterade antagna kommissionärer;
- 4:o) dragningarna i lotteriet skola taga sin början under år 1915 och äga rum under åren 1915 och 1916 på tider, som af Kungl. Maj:t på framställning af utställningsstyrelsen bestämmas, samt försiggå enligt detaljplan, som af utställningsstyrelsen upprättas och för godkännande underställes Konungens Befallningshafvande i Malmöhus län;
- 5:o) vinsterna skola utbetalas en månad efter dragningens början; den vinnare, som icke inom ett år från den dag, dragningen började, uttagit sin vinst, har förlorat sin rätt till vinstbeloppet; sålunda uppkommet öfverskott tillfaller utställningen;
- 6:o) granskning af lotteriets räkenskaper skall ske af två därtill af Konungens Befallningshafvande förordnade personer;
- 7:o) Konungens Befallningshafvande äga meddela de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga till vederbörlig kontroll å lotteriföretaget, samt att i sådant afseende förordna en kontrollant för utöfvande af tillsyn, att lotteriföretaget utföres enligt angifna grunder och de särskilda föreskrifter, som kunna blifva meddelade; och skall Konungens Befallningshafvande äga, därest anledning därtill förekommer, hos Kungl. Maj:t föreslå indragning af lotteriet;
- 8:o) förenämnda kontrollant, hvilken, liksom ofvanbemälda revisorer, äger att af de genom lotteriet inflytande medel åtnjuta godtgörelse med belopp, som bestämmes af Konungens Befallningshafvande, skall efter lotteriets afslutande till Konungens Befallningshafvande afgifva berättelse om lotteriets verksamhet.

Tillika har i det nådiga brevet förklarats, att, innan försäljning af lotter börjas, staden Malmö skall hafva afgifvit förbindelse att ansvara för att, oberoende af huru försäljningen af lotterna utfaller, ej mindre de i hvarje dragning utfästa vinsterna skola till vinnarne utbetalas, än ock minst 200,000 kronor för hvarje dragning tillfalla utställningen.

Sedan utställningsstyrelsen hos Kungl. Maj:t hemställt om vissa ändringar i den för lotteriet sålunda fastställda planen, har Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 19 januari 1912 funnit godt förklara:

att af behållningen i hvarje dragning i lotteriet finge, utöfver de 200,000 kronor, som enligt nådiga brefvet den 19 maj 1911 skulle tillfalla utställningen, ytterligare ett belopp af intill 60,000 kronor användas för bestridande af utgifterna för utställningen, i den mån, efter anlitande af andra för utställningen afsedda inkomster, så finnes erforderligt;

att därjämte af samma behållning högst 40,000 kronor finge användas till bestridande af omkostnaderna för lotteriet;

att öfverskott, som å sistnämnda belopp tilläfventyrs uppstode, skulle reserveras till täckande af möjligen uppkommen brist å följande dragningar;

att, därest vid alla dragningarnas afslutande något öfverskott å lotteriet förefunnnes, detta skulle användas till ändamål, som af Kungl. Maj:t bestämdes; samt

att dragningarna i lotteriet finge taga sin början under år 1914 och äga rum en dragning under år 1914, tre dragningar under år 1915 och två dragningar under år 1916 på tider, som af Kungl. Maj:t på framställning af utställningsstyrelsen bestämdes, samt försiggå enligt detaljplan, som af utställningsstyrelsen upprättades och för godkännande underställdes Konungens Befallningshafvande.

Härjämte förklarade Kungl. Maj:t, att, innan försäljning af lotter börjades, staden Malmö skulle hafva afgifvit, förutom den förbindelse, som föreskrifvits i nådiga brefvet den 19 maj 1911, jämväl förbindelse att ansvara för, att — oberoende af huru försäljningen af lotterna utfölle —, utöfver de 200,000 kronor, som för hvarje dragning enligt berörda nådiga bref skola tillfalla utställningen, ytterligare ett belopp intill 60,000 kronor för hvarje dragning skall, i den mån, efter anlitande af andra för utställningen afsedda inkomster, så finnes erforderligt för bestridande af utgifterna för utställningen, tillfalla utställningen.

Sedan Malmö stad afgifvit den föreskrifna förbindelsen samt Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 24 januari 1914 bestämt tiderna för dragningarna, hafva desamma enligt af Konungens Befallningshafvande den 24 april 1914 fastställd plan verkställts: *under år 1914* första dragningen den 15 december, *under år 1915* andra dragningen den 15 april, tredje dragningen den 15 juni och fjärde dragningen den 15 september samt *under år 1916* femte dragningen den 15 januari, i stället för af Kungl. Maj:t tidigare bestämd dag den 15 februari, och sjette dragningen den 15 mars.

Styrelsen för Baltiska utställningen hade den 7 mars 1914 uppdragit åt vice häradshöfdingen J. Millar och direktören Otto Rooth att i egenskap af

kommitterade i Stockholm handhafva skötseln af utställningens lotteri, såväl beträffande då redan beviljade sex dragningar som möjligen blifvande extra dragningar eller sådana beviljade för särskildt ändamål, mot en ersättning af tillsammans 250 kronor per dragning; innefattande berörda uppdrag åt kommitterade:

att vidtaga alla behöfliga åtgärder för att lotteriet i rätt tid må träda i verksamhet samt dragningarna å bestämda tider äga rum;

LOTTERIEXPEDITIONEN I STOCKHOLM.

att antaga och träffa löneafstal såväl med föreståndaren som erforderlig personal på expeditionen, allt inom ramen för de för de olika dragningarna beräknade kostnaderna;

samt att i allt öfrigt på bästa sätt handhafva ledningen af lotteriet och för dess räkning träffa nödiga aftal, så att resultatet må blifva det bästa möjliga.

Af Konungens Befallningshafvande i Malmöhus län utsågos till kontrollant vid lotteriet öfversten friherre Sven Hermelin samt till revisorer af lotteriets räkenskaper v. häradshöfdingen B. C. Schönmeier och öfversten A. G. Laurell.

Såsom kontrollant vid utbetalning af vinsterna har tjänstgjort kamreraren vid Kungl. Operan Emil Petterson.

Föreståndare för lotteriet har varit direktören Otto Rooth, som organiserat och ledt alla i Sverige koncessionerade penninglotterier, sedan dessa återupptogs, första gången vid det till förmån för utställningen i Stockholm 1897 anordnade lotteriet.

Försäljningen har varit ordnad i närmaste öfverensstämmelse med föregående penninglotterier och har försiggått dels genom kontant försäljning hos hufvudkontoret och lotteriets kommissionärer, dels genom allmänhetens, af likvid åtföljda, direkta rekvisitioner hos hufvudkontoret.

Dragningen äger rum den 15 Dec. 1914, dock med rätt

Obs. Ingen del af denna lottsedel må fränskiljas.

PRIS TIO KRONOR

N° 39004*

Genom Kungl. Maj:ts resolution af den 19 Maj 1911 är stadfäst

Baltiska Utställningens i Malmö 1914 Lotteri

Innehafvaren af denna lottsedel deltagar i lotteriets **första dragning** omfattande 100,000 lotter à 10 kronor.

Med vinst utfallen lot inlöses från och med den **15 Jan. 1915** af *Utställningslotteriets Expedition, Fredsgatan 12, Stockholm.*

Malmö i September 1914.
Styrelsen för Baltiska utställningen i Malmö 1914.

Skattaradj. / [Signature]

att företaga densamma å tidigare dag därest lottsedlarna då äro slutsalda

LOTTSEDEL TILL BALTISKA UTSTÄLLNINGENS LOTTERI.

Till hvarje köpare har icke utlämnats mera än *en* lottsedel.

Dragningarna hafva ägt rum på ofvan uppgifna dagar. Angående fördelningen af det till vinster afsatta beloppet vid hvarje dragning, kr. 700,000: —, hänvisas äfven till ofvanstående.

Försäljningen till första dragningen började den 28 oktober 1914 och motogs med så stort intresse, att samtliga 100,000 st. lottsedlar redan samma dag voro slutsalda. Förhållandet har varit detsamma vid alla de öfriga fem dragningarna.

Det till Baltiska utställningen för hvarje dragning garanterade beloppet, kr. 260,000: —, har utbetalats en månad efter det dragningen ägt rum.

Beloppen af uttagna och preskriberade vinster, som likaså öfverlämnats till Baltiska utställningen, hafva utgjort för

1:sta dragningen	Kr.	10.100: —
2:dra "	"	9.440: —
3:dje "	"	7.910: —
4:de "	"	21.230: — *)
5:te "	"	9.370: —
6:te "	"	6.620: —
	Kr.	64.670: —,

således i medeltal pr dragning kr. 10,778: 33.

Utöfver ofvannämnda belopp hafva uppstått följande öfverskott för

1:sta dragningen	Kr.	18.205: 86
2:dra "	"	11.531: 44
3:dje "	"	29.128: 41
4:de "	"	9.049: 33
5:te "	"	29.545: 74
6:te "	"	36,341: 30
	Kr.	133.802: 08,

således i medeltal pr dragning kr. 22,300: 34.

Uti förestående öfverskott ingå emellertid äfven upplupna räntor. Då dessa särskiljas från det egentliga öfverskottet, — d. v. s. skillnaden mellan å ena sidan det för hvarje dragning till bestridande af omkostnader anslagna beloppet 40,000 kronor och å den andra det belopp, hvartill omkostnaderna för dragningen faktiskt uppgått, — fördela sig öfverskottsmedlen på följande sätt:

	Öfverskott å det för omkostnader be- räknade beloppet.	Räntor.
1:sta dragningen	Kr. 11.051: 42	Kr. 7.148: 06
2:dra "	" 11.531: 44	" —: —
3:dje "	" 11.243: 70	" 17.884: 71
4:de "	" 8.900: 58	" 148: 75
5:te "	" 9.963: 41	" 19.588: 71
6:te "	" 13.551: 59	" 22.789: 71
	Kr. 66.242: 14	Kr. 67.559: 94.

Samtliga af lotteriet till Baltiska utställningen öfverlämnade belopp hafva sålunda uppgått till

Garanteradt belopp pr dragning 260,000: —×6	Kr.	1.560.000: —
Outtagna och preskriberade vinster	"	64.670: —
Inbesparade medel å det för omkostnader vid hvarje dragning be- räknade beloppet jämte upplupna räntor	"	133.802: 08
	Kr.	1.758.472: 08

*) Däraf en vinst å 10.000 kronor.

II.

Tombolalotteriet.

Af H. Fr. AHLSTRÖM.

Redan i den mycket schematiska finanskalkyl, som fanns intagen i förberedande utställningskommitténs tidigare omnämnda skrifvelse af den 5 november 1910 till Konungen, upptog kommittén å inkomstsidan såsom beräknad behållning af ett tilltänkt tombolalotteri en post å 100,000 kronor, eller i rundt tal samma belopp, som genom ett sådant lotteri tillförts Allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 1897. Enahanda belopp upptogs därefter i alla de beräkningar öfver utställningens inkomster och utgifter, som tid efter annan uppgjordes af utställningsstyrelsen.

I skrifvelse af den 29 april 1913 gjorde ock utställningsstyrelsen hos Konungen underdånig hemställan om tillstånd att i sammanhang med utställningen få anordna ett tombolalotteri enligt närmare angifven plan, hvilken i hufvudsak öfverensstämde med planerna för de liknande lotterier, som varit anordnade vid de senast inom landet hållna utställningarna, särskildt Allmänna svenska utställningen för konsthandtverk och konstindustri i Stockholm 1909. I skrifvelsen framhöll styrelsen — utom utställningens behof af ifrågasatta inkomsten —, att genom inrättandet af ett utställningslotteri i form af tombola afsikten vore att befrämja afsättningen af vid utställningen exponerade smärre konstindustrialster och framför allt slöjdalster från de mindre utställarne. Erfarenheten från de senaste industriutställningarna i landet hade nämligen otvetydigt visat, att intet medel kraftigare verkat för angifna ändamål än ett tombolalotteri.

Kungl. Maj:ts tillstånd att anordna ifrågasatta lotteriet lämnades genom ett till Kungl. Maj:ts Befallningshafvande i Malmöhus län ställdt nådigt bref af följande lydelse:

"Gustaf etc. Vår ynnest etc.

I en till Oss ställd, af Eder med skrifvelse den 30 nästlidna april öfverlämnad skrift har styrelsen för Baltiska utställningen i Malmö år 1914 anhållit om tillstånd att i sammanhang med utställningen anordna ett tombolalotteri enligt följande plan, nämligen:

att inom utställningen uppställdes fyra tombolahjul, hvilka hvarje dag skulle fyllas med 2,000 lotter; att af lotterna i hvarje tombola 165 stycken skulle innehålla vinster till ett sammanlagdt värde af 1,400 kronor, nämligen en vinst å 100 kronor, 4 vinster å 50 kronor, 10 vinster å 20 kronor, 30 vinster å 10 kronor och 120 vinster å 5 kronor, hvaremot 1,835 lotter skulle utgöra niter; att de fyra tombolahjulen således komme att dagligen innehålla tillsammans 8,000 lotter, däraf 660 vinster å till-

sammans 5,600 kronor samt 7,340 niter; att priset å hvarje lott skulle utgöra en krona, mot hvars erläggande en lott omedelbart skulle erhållas ur vinsthjulet; att, om den erhållna lotten utgjorde en vinstlott, den vinnande skulle äga att mot denna lott omedelbart bekomma en anvisning å det belopp, som funnes å lotten angifvet såsom vinst; att dessa anvisningar skulle gälla såsom betalningsmedel till hela sitt belopp vid inköp inom utställningen af föremål, hvilka antingen tillställdes den vinnande efter utställningens slut, därest ej fabrikanten efter öfverenskommelse levererade ett fullt likadant föremål direkt från fabriken, eller ock få af den vinnande genast medtagas, om utställaren hade lager till detaljförsäljning, samt att dessa anvisningar skulle där- efter å utställningens byrå inlösas till sitt angifna värde med afdrag, enligt § 17 af de för utställningen gällande bestämmelser, af öfverkommen försäljningsprocent, där- est de innan utställningens slut af vederbörande försäljare till inlösen företeddes med angifvande, huruvida det sålda föremålet medtagits, expedierats från lager eller kom- me att expedieras efter utställningens slut.

Efter det kommerskollegium den 15 innevarande maj afgifvit infordradt utlåtande, hafva Vi låtit detta ärende Oss föredragas och därvid funnit godt medgifva, att sty- relsen för Baltiska utställningen i Malmö år 1914 må för den tid utställningen pågår anordna ifrågavarande tombolalotteri i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den i an- söknings angifna plan, med tillägg likväl att det afdrag, som må göras å anvisningens nominella belopp vid dess inlösen å utställningens byrå, skall utgöra högst tio procent samt med iakttagande i öfrigt: att anvisning å vinst skall i dess helhet användas endast till inköp af utställningsföremål och ej får af utställare eller af styrelsen för utställ- ningen helt eller delvis från den vinnande inlösas med penningar; att hos Eder skall af styrelsen ställas säkerhet, som af Eder godkännes, för fullgörande af lotteriets för- bindelser mot allmänheten; att inkomsterna af lotteriet skola, efter afdrag af utgifterna för detsamma, användas till bestridande af omkostnaderna för utställningen; samt att, om å lotteriet uppstår öfverskott, som icke erfordras till betäckande af omkost- naderna för utställningen, dylikt öfverskott skall, efter Vårt bestämmande, användas till något ändamål, afseende näringarnas främjande, eller ock något välgörande ändamål.

Tillika hafva Vi funnit godt *dels* bemyndiga Eder att meddela de närmare före- skrifter, som kunna finnas erforderliga med afseende å ordningen vid lotteriet och genomförande af ofvanangifna bestämmelser äfvensom till vederbörlig kontroll i öfrigt å företaget samt att utse en eller flera kontrollanter för utförfvande af noggrann tillsyn däröfver, att lotteriföretaget utföres enligt angifna grunder och de särskilda föreskrifter, som kunna blifva meddelade, *dels* förklara Eder äga att, därest anledning därtill förekommer, föreskrifva indragning af lotteriet, *dels ock* bestämma, att omför- mällda kontrollanter, hvilka böra äga att af utställningens styrelse åtnjuta godtgö- relse med belopp, som i brist af godvillig öfverenskommelse skall af Eder faststäl- las, skola delta i den granskning af lotteriets räkenskaper, som bör förrättas, samt till Eder däröfver afgifva redogörelse.

Detta meddela Vi Eder till kännedom och efterrättelse samt för vederbörandes förständigande.

Stockholms slott den 30 maj 1913.

GUSTAF.

Theodor Adelsvärd."

På hemställan af utställningsstyrelsen och sedan denna aflämnat en utaf tolf medlemmar af styrelsen undertecknad handling af den 21 februari 1914, däri de, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld förbundo sig att ansvara såväl för lotteriets förbindelser mot allmänheten som för ett noggrant iakttagande af de föreskrifter, som kunde varda för lotteriet gällande, meddelade Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 5 mars 1914 följande föreskrifter rörande anordnandet af ifrågavarande lotteriföretag och kontrollen å detsamma:

"Fyra tombolor må uppställas inom utställningen, och vid hvar och en af dem skall med disk och barriär inhägnas så stor yta, att två å tre personer därinom bekvämt kunna röra sig. På disken placeras en tombolacylinder af metall med en eller flera öppningar täckta med glas, hvilken cylinder skall vara flyttbar, så att den hvarje afton kan transporteras och instängas i särskildt därför afsedt rum. Då tombolacylindern användes, skall den före hvarje lotts utdragande omvridas.

I hvar och ett af de fyra tombolahjulen skola dagligen före dess ingångsättande förefinnas 2,000 st. träkapslar, däraf 1,835 utan vinster och återstoden med inlagda valörbeteckningar, 1 st. å 100 kronor, 4 st. å 50 kronor, 10 st. å 20 kronor, 30 st. å 10 kronor samt 120 st. å 5 kronor eller tillhoppa 165 vinster med ett sammanlagdt värde af 1,400 kronor.

Utdragning af kapslar verkställes genom den vid tombolan tjänstgörande personalen.

Utdragna kapslar skola genast öppnas, och, då någon af dem innehåller vinst, erhåller den spelande omedelbart en af styrelsen utfärdad anvisning å samma belopp, som angifves å den utdragna valörsedeln. Dylig anvisning skall i dess helhet användas endast till inköp af utställningsföremål och får ej af utställare eller af styrelsen med penningar helt eller delvis inlösas från den vinnande. Sålunda inköpta utställningsföremål skola antingen tillställas den vinnande efter utställningens slut, därest ej fabrikanten efter öfverenskommelse levererar ett fullt likadant föremål direkt från fabriken, eller ock få af den vinnande genast medtagas, om utställaren har lager till detaljförsäljning. Anvisningarna skola inlösas å utställningens byrå till sitt angifna värde med afdrag, enligt de för utställningen gällande bestämmelser, af öfverenskommen försäljningsprocent, därest de innan utställningens slut af vederbörande försäljare företes till inlösen med angifvande, huruvida det sålda föremålet medtagits, expedierats från lager eller kommer att expedieras efter utställningens slut; skolande försäljningsprocenten utgöra högst tio procent af anvisningens nominella belopp.

I diskskifvan vid sidan om tombolan anbringas tre öppningar, som mynna ut i under skifvan befintliga, af den eller de utaf Kungl. Maj:ts befallningshafvande för ordnade kontrollanter lästa lådor, till hvilka de ensamma innehafva nyckeln. Dessa lådor skola dessutom efter insättningen på sin plats fastläsas af den person, som af styrelsen förordnats att öfvervaka och leda lotteriföretaget. Genom den ena af nämnda öppningar nedskjutes den en-krona, som utgör betalning för den lott, som skall dragas, genom den andra sådana kapslar jämte valörbeteckning, som en vinnande spelare utdragit, genom den tredje alla de kapslar, som utdragits med niter. Sammanlagda antalet niter och vinstkapslar skola således vara lika med antalet i lådan befintliga en-kronestycken. Öppningarna i diskskifvan må ej vara större än nödigt är.

Vid tombolornas igångsättande hvarje dag skall till den person, som förestår desamma, för hvarje tombola lämnas en kupongbok, innehållande 165 anvisningar å be-
lopp lika med här ofvan nämnda vinster, och böra dessa anvisningar vara af kontrollanten eller en af kontrollanterna före utlämnandet stämplade.

Då för den spelande utdragits en vinstkapsel, uttages och öfverlämnas till den vinnande genast en anvisning ur kupongboken, som motsvarar den utdragna vinsten.

De anvisningar, som finnas kvar vid dagens slut, makuleras af kontrollanten och förvaras intill dess revision ägt rum. Af antalet och värdet å de anvisningar, som under dagens lopp utlämnats, framgår, huru många vinster och af hvilken valör, som i följande dagens tombola skola inläggas. Likaledes får man genom att subtrahera vinstantalet från det antal lotter, som under dagen blifvit såldt, veta huru många niter, som skola inläggas i följande dagens tombola, för att denna skall komma att innehålla stadgade antalet lotter."

Till kontrollanter öfver lotteriet förordnade Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 18 april 1914 kabinettskammarherren friherre S. Beck-Friis och andre länsnotarien Einar Pehrsson, och föreskrefs samtidigt, att kontrollanterna skulle hafva tillsyn en hvar öfver två af tombolorna. Sedan Pehrsson anmält sig vara förhindrad att vidare utöfva kontrollantskapet, förordnade Kungl. Maj:ts Befallningshafvande den 24 juli 1914 hofrätts e. o. notarien Gustaf Sandahl att tills vidare från och med samma dag jämte friherre Beck-Friis vara kontrollant öfver lotteriet.

Arfvodet till kontrollanterna bestämdes af förvaltningsutskottet, efter öfverenskommelse med kontrollanterna, till fem kronor pr tombola och dag.

Dagen efter det att utställningen öppnats, således den 16 maj, tog tombolalotteriet sin början, och det fortgick sedan till och med utställningens sista dag, den 4 oktober, men icke i hela sin tillämnade omfattning. Endast till och med den 2 augusti voro alla fyra tombolahjulen i gång. Denna dag utbröt kriget, och då det var tydligt att med den gifna minskningen i antalet besökande å utställningen skulle följa en afmattning i frekvensen vid tombolorna, beslutades, att de två tombolahjulen skulle indragas. Från och med den 3 till och med den 10 augusti höllos två tombolor dagligen tillgängliga, men därefter skedde en ytterligare indragning, så att under den återstående utställningstiden blott å söndagar och några andra dagar, då ett talrikare besök af en eller annan anledning kunde påräknas, två tombolor voro i gång och å öfriga dagar endast en. Å utställningens afslutningsdag ökades emellertid antalet till tre.

De olika tombolorna användes sammanlagdt följande antal dagar: tombolan A 91 dagar, tombolan B 142 dagar, tombolan C 88 dagar och tombolan D 79 dagar.

Tombolan A uppställdes till en början strax inom hufvudingången till industrihallen men flyttades inom kort till Eskilstuna-afdelningen inom samma hall.

Tombolan B hade under hela utställningstiden sin plats inom glas- och porslinsafdelningen i industrihallen. Tombolan C stod först inom hemslöjdsafdelningen i industrihallen, men flyttades den 20 juni, på hemställan af danska kommissariatet, till Danmarks utställningsbyggnad. Tombolan D var placerad i industrihallen vid öfvergången från möbelafdelningen till afdelningen för närings- och njutningsmedel intill den 18 juli samt därefter i maskinhallen.

Förfaringssättet vid tombolans användande var följande:

Då en lott köptes, mottog en af de vid tombolan tjänstgörande damerna betalningen därför, en krona, och nedlade denna genom ett af hålen i diskskifvan i den härför afsedda mellersta disklådan. Så omvreds tombolahjulet af nämnda dam, som därefter öppnade detsamma, upptog därur en kapsel och öppnade denna. Innehöll nu kapseln en vit lapp — nitlapp, d. v. s. lapp utan vinst —, tillskrufvades åter kapseln med lappen inneliggande och nedstoppades genom ett af diskskifvans hål i den vänstra af de i disken befintliga lådorna. Om åter den öppnade kapseln innehöll en kulört lapp — vinstlapp, olikfärgad för hvarje olika valör —, visades denna och den därå tryckta siffran, som angaf vinstbeloppet, för köparen, hvarefter lappen åter inlades i kapseln, som tillskrufvades och nedsläpptes genom det högra af diskskifvans hål i en särskild låda, som kom att innehålla alla vinstkapslar. Åt den vinnande uttogs så ur en vinstanvisningsbok, ny för hvarje dag och tombola, en tredelad perforerad anvisning, angifvande det mot den utfallna vinsten svarande beloppet. Dessa anvisningar, som voro försedda med en särskild af vederbörande kontrollant för hvarje dag åsatt stämpel, hade (exempelvis för 100 kronor vid A-tombolan) det utseende, som visas å sid. 356.

Å baksidan af anvisningens del n:r 3 fanns tryckt:

Mot aflämnande af detta vinstbevis, behörigen kvitteradt, äger den utställare, hvars namn finnes infördt å andra sidan, att å utställningens byrå, som för sådant ändamål hålles öppen hvarje söckendag kl. 10—12 f. m. till och med den 15 oktober 1914, lyfta kr. 100 med afdrag af 10 %.

Vinstbevis, som icke före denna dag aflämnats till inlösen, inlöses icke.

Kvitteras den 1914.

.....
Utställare.

Emot aflämnande af denna anvisning ägde vinnaren att bekomma ett utställningsföremål af motsvarande värde. Om af det önskade föremålet endast fanns utställt ett exemplar och detta alltså enligt de för utställningen gällande bestämmelserna ej fick borttagas från utställningen, återfick vinnaren anvisningens del n:r 4, behörigen undertecknad af utställaren eller hans ställföreträdare, hvilken, om föremålet skulle levereras efter utställningens slut, borde

<p>2.</p> <p>A. 100 kr.</p> <p>TOMBOLAVINST.</p> <p>Förvärdlets karaktär</p> <p>Såldt till</p> <p>15 Maj 1914.</p>	<p>3.</p> <p>A. 100 kr.</p> <p>TOMBOLAVINST.</p> <p>Förvärdlets karaktär</p> <p>Såldt till</p> <p>af</p> <p>U. Pålberg.</p> <p>Att undertecknad uttagit varor för bula vinsbeloppet intygas på heder och tro.</p> <p>15 Maj 1914.</p>	<p>4.</p> <p>A. 100 kr.</p> <p>Undertecknad förbinder sig att: från utställningen efter dess slut eller från fabriken leverera till</p> <p>följande förvärd:</p> <p>till pris af:</p> <p>15 Maj 1914.</p>
---	--	---

TOMBOLAAANVISNING.

åsätta detsamma anvisningsdelen n:r 2. Ifall åter utställaren hade detaljför-säljning af föremålet, kommo delarne 2 och 4 ej till användning. Då utställaren sedermera önskade betalning för anvisningsbeloppet, inlämnades del 3 på ut-ställningens kamrerarekontor, hvarest det angifna beloppet, med afdrag af den fastställda provisionen, 10 %, utbetalades. Enligt bestämmelserna skulle anvis-ning i sin helhet användas endast till inköp af utställningsföremål och fick så-lunda icke af utställare eller utställningsstyrelsen helt eller delvis med pennin-gar inlösas från den vinnande.

Då lotteriet på aftonen stängdes, inburos anvisningsböckerna jämte de i disken befintliga på två olika sätt läsbara lådorna med dragna vinster och niter samt de därför erlagda afgifterna jämte det låsta tombolahjulet i kontrollan-ternas rum i byråbyggnaden. Kontrollanten genomsåg därefter anvisningsböc-kerna, förvissade sig om, att de utlämnade anvisningarna stämde öfverens med de uttagna vinstkapslarna, hvilka uppsattes på ett särskildt konstrueradt bräde, som hade ett antal hål, motsvarande alla i tombolan förekommande vinstkapslar af olika valörer. Likaledes upptogos de utdragna nitarna med tillhörande kaps-lar ur sin låda, uppsattes å särskilda bräden och räknades. Vidare skulle af kontrollanten tillses, att summan af antalet utfallna vinster och dragna niter öfverensstämde med antalet kronor i kassalådan. Då allt var klart, tillskrufvades de kapslar, som varit upptagna, och alla kapslarne nedplockades i tom-bolahjulet, hvilket på detta sätt åter kom att innehålla 2,000 lotter med före-skrifvet antal vinster.

De för dagen begagnade anvisningsböckerna med kvarvarande anvisningar, som ej blifvit utlämnade till vinnare, makulerades af kontrollanten därigenom att ett hål slogs igenom desamma. I en för tombolan afsedd räkenskapsbok infördes för hvarje dag af kontrollanten, särskildt för hvarje tombola, antalet sålda lotter, de dragna vinstbeloppen, specificerade, dessas summa, antalet vin-ster och antalet niter samt lotteriets vinst eller förlust. I denna bok kvitte-rades det för dagen erhållna beloppet för sålda lotter af kassören, då pennin-garne på aftonen till honom öfverlämnades af kontrollanten. Vinstlappar och anvisningsböcker skulle af kontrollanten förvaras i låst skåp. De makulerade anvisningsböckerna öfverlämnades efter utställningens slut till kommissariatet.

Allt emellanåt öppnades alla de till en tombola hörande 2,000 kapslarne af kontrollanterna, på det att dessa skulle förvissa sig om, att det riktiga an-talet lotter och vinster förefanns; och befanns städse vid dessa granskningar allt vara i sin ordning.

Omsättningen vid tombolalotteriet i dess helhet belyses dels af den mellan sid. 360 och 361 infästade grafiska tabell och dels af omstående tablå.

Tabla öfver omsättningen vid tombolalotteriet.

Dag	Antal tombola-hjul i gång	Salda lotter å i. —	Dragna vinster å kr.						Antal		Lotteriets	
			5. —	10. —	20. —	50. —	100. —	S:a kr.	Vinster	Niter	Vinst kr.	Förlust kr.
Maj 16	4	2.402	145	31	10	7	—	1.585.—	193	2.209	817.—	—
" 17	4	1.487	84	25	4	1	1	900.—	115	1.372	587.—	—
" 18	4	963	60	15	7	1	2	840.—	85	878	123.—	—
" 19	4	1.155	71	13	4	3	2	915.—	93	1.062	240.—	—
" 20	4	1.148	58	21	5	3	—	750.—	87	1.061	398.—	—
" 21	4	1.432	79	19	8	3	1	995.—	110	1.322	437.—	—
" 22	4	1.266	86	25	6	2	1	1.000.—	120	1.146	266.—	—
" 23	4	1.755	113	31	6	4	3	1.495.—	157	1.598	260.—	—
" 24	4	1.372	78	18	4	4	1	950.—	105	1.267	422.—	—
" 25	4	1.151	66	11	5	3	—	690.—	85	1.066	461.—	—
" 26	4	1.288	70	16	6	1	1	780.—	94	1.194	508.—	—
" 27	4	1.226	78	23	8	2	—	880.—	111	1.115	346.—	—
" 28	4	1.058	73	14	5	2	2	905.—	96	962	153.—	—
" 29	4	938	60	11	4	1	1	640.—	77	861	298.—	—
" 30	4	1.506	93	25	6	5	2	1.285.—	131	1.375	221.—	—
" 31	4	2.273	155	37	13	2	—	1.505.—	207	2.066	768.—	—
Juni 1	4	2.536	154	42	10	6	2	1.890.—	214	2.322	646.—	—
" 2	4	1.835	113	28	9	8	1	1.525.—	159	1.676	310.—	—
" 3	4	1.658	90	26	7	7	1	1.300.—	131	1.527	358.—	—
" 4	4	1.231	80	19	5	1	1	840.—	106	1.125	391.—	—
" 5	4	1.793	114	27	12	2	1	1.280.—	156	1.637	513.—	—
" 6	4	1.481	85	21	4	3	1	965.—	114	1.367	516.—	—
" 7	4	2.054	130	31	9	8	2	1.740.—	180	1.874	314.—	—
" 8	4	1.984	123	27	11	6	1	1.505.—	168	1.816	479.—	—
" 9	4	1.363	74	22	7	2	1	930.—	106	1.257	433.—	—
" 10	4	1.560	81	20	4	4	—	885.—	109	1.451	675.—	—
" 11	4	1.590	94	25	9	3	1	1.150.—	132	1.458	440.—	—
" 12	4	2.724	153	48	13	6	1	1.905.—	221	2.503	819.—	—
" 13	4	2.195	129	29	10	2	2	1.435.—	172	2.023	760.—	—
" 14	4	2.126	119	25	10	5	1	1.395.—	160	1.966	731.—	—
" 15	4	2.268	140	31	14	6	—	1.590.—	191	2.077	678.—	—
" 16	4	2.601	165	40	15	9	2	2.175.—	231	2.370	426.—	—
" 17	4	3.986	253	60	25	8	1	2.865.—	347	3.639	1.121.—	—
" 18	4	3.873	236	56	19	7	1	2.570.—	319	3.554	1.303.—	—
" 19	4	3.254	198	35	12	7	2	2.130.—	254	3.000	1.124.—	—
" 20	4	3.945	249	65	23	8	1	2.855.—	346	3.599	1.090.—	—
" 21	4	2.686	161	44	15	5	1	1.895.—	226	2.460	791.—	—
" 22	4	2.675	157	44	14	5	1	1.855.—	221	2.454	820.—	—
" 23	4	1.831	130	26	7	1	1	1.200.—	165	1.666	631.—	—
" 24	4	1.498	109	20	13	4	1	1.305.—	147	1.351	193.—	—
" 25	4	3.092	185	56	18	7	2	2.395.—	268	2.824	697.—	—
" 26	4	4.026	241	60	24	7	4	3.035.—	336	3.690	991.—	—
" 27	4	3.949	243	65	19	7	1	2.695.—	335	3.614	1.254.—	—
" 28	4	3.362	230	56	19	8	2	2.690.—	315	3.047	672.—	—
" 29	4	2.757	177	34	16	6	2	2.045.—	235	2.522	712.—	—
" 30	4	2.048	137	39	11	3	—	1.445.—	190	1.858	603.—	—
Juli 1	4	1.669	114	27	5	4	—	1.140.—	150	1.519	529.—	—
" 2	4	1.586	103	25	12	2	—	1.105.—	142	1.444	481.—	—
" 3	4	1.329	87	22	12	1	1	1.045.—	123	1.206	284.—	—
" 4	4	1.862	123	26	12	8	1	1.615.—	170	1.692	247.—	—
" 5	4	1.903	122	31	14	2	—	1.300.—	169	1.734	603.—	—
" 6	4	2.870	188	52	15	9	1	2.310.—	265	2.605	560.—	—
" 7	4	2.179	132	34	12	3	1	1.490.—	182	1.997	689.—	—
" 8	4	2.036	129	36	11	2	2	1.525.—	180	1.856	511.—	—
" 9	4	2.367	162	39	12	3	2	1.790.—	218	2.149	577.—	—
Trpt		114.202	7.079	1.748	590	239	63	82.925.—	9.719	104.483	31.277.—	—

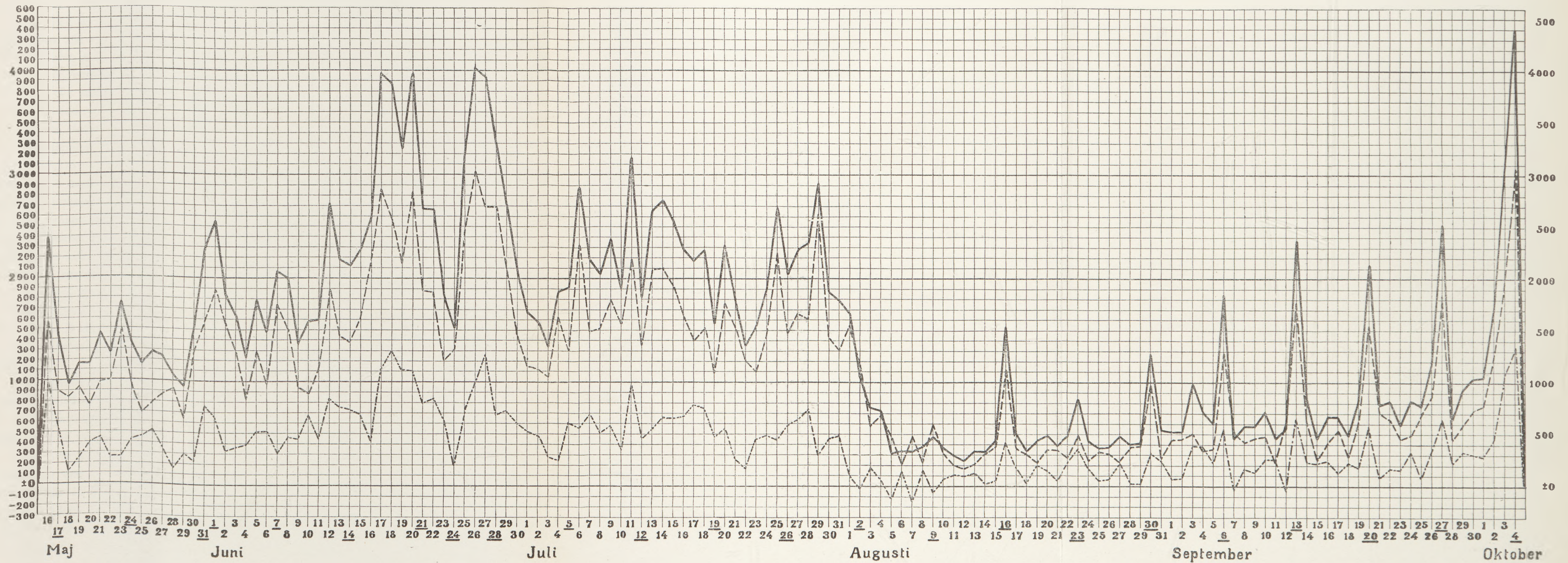
Dag	Antal bombola- hjul i gång	Salda lotter å 1. —	Dragna vinster å kr.					S:a kr.	Antal		Lotteriets	
			5. —	10. —	20. —	50. —	100. —		Vinster	Niter	Vinst kr.	Förlust kr.
Trpt		114.202	7.079	1.748	590	239	63	82.925.—	9.719	104.483	31.277.—	—
Juli 10	4	1.908	136	37	10	6	—	1.550.—	189	1.719	358.—	—
" 11	4	3.148	207	55	18	5	—	2.195.—	285	2.863	953.—	—
" 12	4	1.821	121	25	10	2	2	1.355.—	160	1.661	466.—	—
" 13	4	2.638	179	43	18	6	1	2.085.—	247	2.391	553.—	—
" 14	4	2.747	167	41	15	7	2	2.095.—	232	2.515	652.—	—
" 15	4	2.556	163	42	12	5	2	1.925.—	224	2.332	631.—	—
" 16	4	2.278	151	27	12	5	1	1.615.—	196	2.082	663.—	—
" 17	4	2.171	141	40	9	2	—	1.385.—	192	1.979	786.—	—
" 18	4	2.269	161	34	11	3	—	1.515.—	209	2.060	754.—	—
" 19	4	1.557	106	21	7	4	—	1.080.—	138	1.419	477.—	—
" 20	4	2.314	148	42	10	4	2	1.760.—	206	2.108	554.—	—
" 21	4	1.781	136	25	12	5	1	1.520.—	179	1.602	261.—	—
" 22	4	1.340	90	22	6	6	1	1.190.—	125	1.215	150.—	—
" 23	4	1.533	91	27	11	1	1	1.095.—	131	1.402	438.—	—
" 24	4	1.929	145	32	10	4	—	1.445.—	191	1.738	484.—	—
" 25	4	2.665	159	54	15	8	2	2.235.—	238	2.427	430.—	—
" 26	4	2.033	139	26	8	5	1	1.465.—	179	1.854	568.—	—
" 27	4	2.285	126	39	7	4	3	1.660.—	179	2.106	625.—	—
" 28	4	2.320	141	34	13	6	—	1.605.—	194	2.126	715.—	—
" 29	4	2.908	204	49	18	9	3	2.620.—	283	2.625	288.—	—
" 30	4	1.885	115	32	7	6	1	1.435.—	161	1.724	450.—	—
" 31	4	1.788	132	28	8	4	—	1.300.—	172	1.616	488.—	—
Aug. 1	4	1.626	121	24	9	8	1	1.525.—	163	1.463	101.—	—
" 2	4	1.050	65	22	9	5	1	1.075.—	102	948	—	25.—
" 3	2	750	54	6	7	2	—	570.—	69	681	180.—	—
" 4	2	707	44	15	5	2	1	670.—	67	640	37.—	—
" 5	2	318	26	8	4	3	—	440.—	41	277	—	122.—
" 6	2	333	18	5	3	—	—	200.—	26	307	133.—	—
" 7	2	312	22	5	3	3	1	470.—	34	278	—	158.—
" 8	2	380	16	5	2	1	—	220.—	24	356	160.—	—
" 9	2	486	34	9	8	3	—	570.—	54	432	—	84.—
" 10	2	374	28	7	2	1	—	300.—	38	336	74.—	—
" 11	1	300	25	5	1	—	—	195.—	31	269	105.—	—
" 12	1	258	14	5	2	—	—	160.—	21	237	98.—	—
" 13	1	324	20	6	2	—	—	200.—	28	296	124.—	—
" 14	1	320	24	6	4	1	—	310.—	35	285	10.—	—
" 15	1	436	28	10	7	—	—	380.—	45	391	56.—	—
" 16	2	1.516	100	27	9	3	—	1.100.—	139	1.377	416.—	—
" 17	1	516	30	10	3	1	—	360.—	44	472	156.—	—
" 18	1	328	24	7	4	1	—	320.—	36	292	8.—	—
" 19	1	435	28	5	2	—	—	230.—	35	400	205.—	—
" 20	1	484	30	10	2	1	—	340.—	43	441	144.—	—
" 21	2	382	26	9	3	1	—	330.—	39	343	52.—	—
" 22	1	482	25	11	2	—	—	275.—	38	444	207.—	—
" 23	2	836	57	13	1	1	—	485.—	72	767	354.—	—
" 24	1	421	26	3	1	1	—	230.—	31	390	191.—	—
" 25	1	378	21	2	5	2	—	325.—	30	348	53.—	—
" 26	1	374	23	7	1	2	—	305.—	33	341	69.—	—
" 27	1	470	31	6	1	—	—	235.—	38	432	235.—	—
" 28	1	399	35	9	1	2	—	385.—	47	352	14.—	—
" 29	1	410	27	9	1	3	—	395.—	40	370	15.—	—
" 30	2	1.261	77	28	7	3	—	955.—	115	1.146	306.—	—
" 31	1	532	35	6	2	—	—	275.—	43	489	257.—	—
Sept. 1	1	514	30	11	4	2	—	440.—	47	467	74.—	—
" 2	1	515	34	11	3	2	—	440.—	50	465	75.—	—
" 3	1	971	59	15	5	1	—	595.—	80	891	375.—	—
" 4	1	716	32	11	3	—	—	330.—	46	670	386.—	—
Trpt		181.993	11.526	2.871	965	401	90	134.690.—	15.853	166.140	47.692.—	389.—

Dag	Antal tombola- bjul i gång	Sålda lotter å 1. —	Dragna vinster å kr.						Antal		Lotteriets	
			5.—	10.—	20.—	50.—	100.—	S:a kr.	Vinster	Niter	Vinst kr.	Förlust kr.
Trpt		181.993	11.526	2.871	965	401	90	134.690.—	15.853	166.140	47.692.—	389.—
Sept. 5	1	593	29	8	4	1	—	355.—	42	551	238.—	—
" 6	2	1.834	122	28	7	3	1	1.280.—	161	1.673	554.—	—
" 7	2	448	30	9	—	5	—	490.—	44	404	—	42.—
" 8	2	575	40	7	5	1	—	420.—	53	522	155.—	—
" 9	1	578	41	10	5	1	—	455.—	57	521	123.—	—
" 10	1	710	38	10	4	2	—	470.—	54	656	240.—	—
" 11	1	454	26	7	1	—	—	220.—	34	420	234.—	—
" 12	1	566	35	14	2	3	1	605.—	55	511	—	39.—
" 13	2	2.383	142	43	14	5	1	1.770.—	205	2.178	613.—	—
" 14	1	830	39	13	4	2	1	605.—	59	771	225.—	—
" 15	1	445	30	4	—	1	—	240.—	35	410	205.—	—
" 16	1	646	41	10	5	—	—	405.—	56	590	241.—	—
" 17	1	661	50	10	2	1	1	540.—	64	597	121.—	—
" 18	1	488	37	9	—	—	—	275.—	46	442	213.—	—
" 19	1	805	58	13	3	3	—	630.—	77	728	175.—	—
" 20	2	2.114	136	33	12	4	1	1.550.—	186	1.928	564.—	—
" 21	1	777	54	11	6	2	1	700.—	74	703	77.—	—
" 22	1	817	58	8	8	2	—	630.—	76	741	187.—	—
" 23	1	597	32	8	5	2	—	440.—	47	550	157.—	—
" 24	1	817	54	10	3	1	—	480.—	68	749	337.—	—
" 25	1	769	50	13	5	2	1	680.—	71	698	89.—	—
" 26	1	1.175	75	23	5	1	1	855.—	105	1.070	320.—	—
" 27	2	2.501	156	41	13	6	1	1.850.—	217	2.284	651.—	—
" 28	1	642	36	10	5	1	—	430.—	52	590	212.—	—
" 29	1	917	49	8	3	2	1	585.—	63	854	332.—	—
" 30	1	1.035	64	15	8	2	—	730.—	89	946	305.—	—
Okt. 1	1	1.053	64	15	5	2	1	770.—	87	966	283.—	—
" 2	1	1.721	108	26	9	4	1	1.280.—	148	1.573	441.—	—
" 3	2	2.961	177	44	15	4	1	1.925.—	241	2.720	1.036.—	—
" 4	3	4.401	273	62	23	8	2	3.045.—	368	4.033	1.356.—	—
Summa		216.306	13.670	3.393	1.146	472	106	159.400.—	18.787	197.519	57.376.—	470.—

Rörande omsättningen vid de olika tombolorna, hvar för sig, hänvisas till nedanstående tabläer:

Tombola	Öppen dagar	Dragna kapslar	Niter	V i n s t e r						
				Antal	å 100 kr.	å 50 kr.	å 20 kr.	å 10 kr.	å 5 kr.	Kr.
A.	91	53.371	48.736	4.635	27	122	269	803	3.414	39.280.—
B.	142	94.626	86.577	8.049	40	203	514	1.486	5.806	68.320.—
C.	88	36.495	33.367	3.128	23	77	188	548	2.292	26.850.—
D.	79	31.814	28.839	2.975	16	70	175	556	2.158	24.950.—
		216.306	197.519	18.787	106	472	1.146	3.393	13.670	159.400.—

Tombola	Största omsättning		Minsta omsättning		Största vinst		Minsta vinst		Största förlust		Minsta förlust	
	d.	Kr.	d.	Kr.	d.	Kr.	d.	Kr.	d.	Kr.	d.	Kr.
A.	$\frac{4}{10}$	1.430.—	$\frac{7}{8}$	118.—	$\frac{4}{10}$	555.—	$\frac{23}{7}$	2.—	$\frac{9}{8}$	113.—	$\frac{29}{7}$	24.—
B.	$\frac{4}{10}$	1.961.—	$\frac{8}{8}$	142.—	$\frac{4}{10}$	581.—	$\frac{2}{6}$	2.—	$\frac{8}{8}$	71.—	$\frac{30}{5}$	23.—
C.	$\frac{25}{6}$	1.018.—	$\frac{8}{8}$	23.—	$\frac{19}{6}$	377.—	$\frac{22}{7}$	1.—	$\frac{5}{8}$	76.—	$\frac{23}{5}$	3.—
D.	$\frac{20}{6}$	1.053.—	$\frac{2}{8}$	109.—	$\frac{18}{6}$	276.—	$\frac{25}{5}$	1.—	$\frac{2}{8}$	131.—	$\frac{28}{5}$	2.—

— under datum betecknar Sön- och Helg-dagar
 ————— ” Omsättningen
 - - - - - ” Den dragna vinstsumman
 - · - · - ” Lotteriets vinst eller förlust

Diagram öfver utställningens tombolalotteri.

Inalles såldes således vid samtliga tombolor 216,306 lotter. Största omsättningen å lotteriet i dess helhet ägde rum å utställningens avslutningsdag, den 4 oktober, då 4,401 lotter afyttrades, och lägsta omsättningen den 12 augusti med endast 258 sålda lotter. Vid de särskilda tombolorna nåddes största omsättningen den 4 oktober vid tombolan B med 1,961 sålda lotter, medan lägsta omsättningen antecknades den 8 augusti vid tombolan C med endast 23 sålda lotter. — Icke någon dag slutsåldes alla i en tombola befintliga lotter, och icke heller inträffade det någonsin, att en tombola behöfde stängas därför att alla däri inlagda vinstnummer utdragits.

Utställningens vinst af lotteriet uppgick, såsom af tablån framgår, till 56,906 kronor (57,376 — 470, eller, om förlustsummorna vid de särskilda tombolorna dragas från dessas vinstsummor, 58,136 — 1,230). Totalförlust vid lotteriet inträffade sammanlagdt sex gånger, den 2 augusti med 25 kronor, den 5 augusti med 122 kronor, den 7 augusti med 158 kronor, den 9 augusti med 84 kronor, den 7 september med 42 kronor och den 12 september med 39 kronor. De särskilda tombolorna gingo med förlust, A och D hvardera sju gånger samt B och C hvardera sex gånger, men förlusterna — högst 131 kronor och lägst 2 kronor — uppvägdes, utom i förut nämnda sex fall, då totalförlust inträffade, af vinst vid öfriga i gång varande tombolor. — Högsta vinstbeloppet för en dag nåddes vid tombola B den 4 oktober med 581 kronor, medan lägsta vinstöfverskottet, en krona, antecknades vid tombola C den 22 juli och vid tombola D den 25 maj.

Medelomsättningen pr dag och tombola uppgick till 546 kronor och medelvinsten, likaledes pr dag och tombola, till 145 kronor, eller således till endast 26,6 % af omsättningen. En dag, den 4 september, med en omsättning af 716 kronor och en vinst af 386 kronor, steg vinsten till 53,91 % af omsättningen.

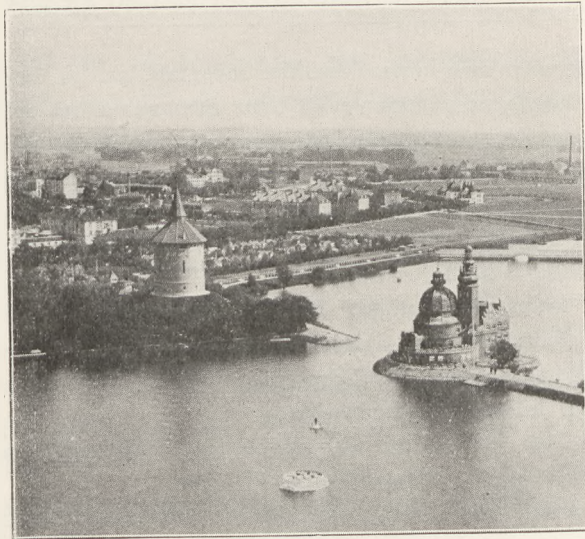
Då i hvarje tombola funnos 165 vinster och 2,000 lotter, ställde sig vinstmöjligheten som 1 : 12,12. Lotteriet höll emellertid mera, än hvad det sålunda lofvade, enär de dragna vinsternas antal (18,787) i förhållande till de sålda lotternas (216,306) var 1 : 11,51. Vidare kom på hvar och en af de sålda lotterna större penningvaluta, än hvad sannolikhetsberäkningen utvisade, nämligen 73 1/2 öre i stället för 70 öre.

Såsom här framför nämnts, uppgick bruttovinsten å lotteriet till 56,906 kronor. Härtill kommer emellertid ett belopp å 730 kronor, utgörande värdet å tillhoppa 125 vinster (däraf 1 å 50 kr., 1 å 20 kr., 9 å 10 kr. och 114 å 5 kr.), hvilka icke inom föreskrifven tid blifvit företedda till inlösen. Om från summan af dessa båda belopp, eller 57,636 kronor, dragas omkostnaderna för lotteriet, uppgående till 8,860 kronor 67 öre, fås det belopp, som utgjorde utställningens nettobehållning af lotteriet, 48,775 kronor 33 öre.

Om sålunda utställningen icke erhöll ens hälften af den inkomst, som påräknats af tombolalotteriet, torde denna omständighet helt och hållet vara att tillskrifva krigsutbrottet samt däraf föranledd minskning i antalet utställningsbesökande, särskildt från utlandet, och med den allvarliga situationen följande nedsatt spellust.

Såsom en ytterligare vinst för utställningen af tombolalotteriet bör också räknas den utställningen vid tombolavinsternas användande till inköp af utställningsföremål tillkommande försäljningsprovisionen af 10 %, hvilken i allt inbragte ett belopp af 15,867 kronor.

Enligt Kungl. brefvet af den 30 maj 1913 skulle det åligga de kontrollanter, som komme att af Kungl. Maj:ts Befallningshafvande tillsättas, att delta i den granskning af lotteriets räkenskaper, som borde förrättas. Sedan förvaltningsutskottet uppdragit åt de kontrollanter, som tjänstgjorde vid utställningens afslutande, att äfven för utställningens räkning revidera lotteriräkenskaperna, hafva dessa kontrollanter, friherre Beck-Friis och notarien Sandahl, förrättat sådan revision och i sin däröfver den 24 mars 1915 afgifna berättelse uttalat, att de funnit lotteriets räkenskaper förda med stor omsorg och noggrannhet samt försedda med behöriga verifikationer, hvadan de icke funnit skäl till någon som helst anmärkning.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET.

KATALOGVÄSENDET.

Af H. FR. AHLSTRÖM.

Vid sammanträde den 19 september 1913 beslutade utställningsstyrelsens förvaltningsutskott, att katalogerna öfver utställningens industriafdelning skulle tryckas genom utställningens egen försorg, att desamma skulle utgifvas i en svensk och en tysk upplaga, den förstnämnda omfattande samtliga deltagande länders utställningar och den sistnämnda upplagan afseende endast den svenska afdelningen å utställningen, att i båda editionerna utställare skulle äga rätt till annonsering i sammanhang med omnämmandet i katalogen mot visst pris per rad, samt att ett fatal endast för annonsering afsedda sidor skulle få förekomma.

Beträffande dessa utställningens båda officiella kataloger utfärdade general-kommissarién i oktober 1913 följande bestämmelser:

"Öfver industriutställningen komma att genom utställningsstyrelsens försorg utgifvas följande officiella kataloger:

a) en på *svenska* språket, omfattande samtliga i utställningen deltagande länders afdelningar; och

b) en på *tyska* språket, omfattande endast den svenska afdelningen.

För dessa kataloger, som tryckas dubbelspaltiga, gälla följande bestämmelser:

Hvarje utställare erhåller i den svenska katalogen och hvarje svensk utställare dessutom äfven i den på tyska utgifna katalogen fyra rader, hvardera om c:a 32 bok-

stäfver, afgiftsfritt inom hvarje klass, i hvilken han utställer. Å dessa frirader upptages i främsta rummet utställares nummer samt hans firmanamn och adress.

Önskar utställare större utrymme, har han att erlægga för den femte raden två kronor, för den sjätte, sjunde och åttonde raden resp. fyra, sex och åtta kronor samt för hvarje ytterligare rad tio kronor. För dessa priser sker, hvad svensk utställare beträffar, införandet af hans meddelanden i båda, ofvan angifna kataloger.

För klichéer, hvilka utställaren har att själf ombesörja och betala, beräknas utrymmet efter det antal rader, de upptaga. Hvarje påbörjad rad beräknas som hel.

För kollektivutställningar kan i vissa fall ett större antal frirader medgifvas efter därom hos generalkommissarien gjord framställning.

Direkta reklamer införas ej i katalogen.

Utställningsstyrelsen förbehåller sig den slutliga redigeringen af de insända uppgifterna och ombesörjer dessas öfversättning till tyska.

Omstående formulär ifylles enligt medföljande anvisning med tydlig stil af utställaren samt fränskiljes och återsändes under adress: Redaktionen af katalogen, Utställningsbyrån, Malmö, *ofördröjligen*; och skola då äfven klichéer, som önskas använda, medsendas.

De föreskrifna afgifterna skola erläggas senast före den 1 maj 1914."

Dessa bestämmelser utsändes genom kommissariatets försorg till samtliga anmälda svenska utställare i tryckt cirkulär, som tillika innehöll formulär i frågeform för de meddelanden, utställare önskade få i katalogen intagna. Cirkulär och formulär af enahanda innehåll tillställdes jämväl kommissariatet för Danmark, Ryssland och Tyskland, som spredo dem till sina resp. utställare samt uppsamlade och ordnade de ifyllda formulären, hvilka därefter öfverlämnades till katalogredaktionen, som ställts under ledning af utställningens generalsekreterare.

I fråga om utgifvandet af den på svenska affattade officiella katalogen — utställningens generalkatalog — afslutades den 19 februari 1914 mellan förvaltningsutskottet och Förlagsaktiebolaget i Malmö ett kontrakt af hufvudsakligen följande innehåll: Utskottet upplåter till bolaget ensamrätt att från trycket utgifva utställningens generalkatalog. Denna upplägges i minst 20,000 exemplar, af hvilka utskottet äger kostnadsfritt bekomma 600. Försäljningen af katalogen skall ske dels å utställningsområdet, dels i Malmö stads boklådor samt å ställen i öfrigt, där bolaget finner försäljning lämplig, och skall försäljningspriset blifva en krona pr exemplar. I fråga om försäljningen af katalogen å utställningsområdet medgifver utskottet, att densamma må äga rum i utställningens biljettkiosker, mot det att bolaget till biljettförsäljerskorna erlägger en mindre godtgörelse, som i intet fall behöfver öfverstiga fem procent af katalogens försäljningspris. Likaså tillförsäkras bolaget att försälja katalogen å utställningen genom entreprenören af utställningens garderober mot att till honom erlægga tjuugo procent af katalogens försäljningspris. För hvarje försäldt exemplar

erhåller utskottet 30 öre. Bolaget äger rätt att använda 16 sidor i slutet af katalogen samt tredje och fjärde sidorna af omslaget för annonsändamål, och äger bolaget jämväl rätt att bestämma annonspriset. Inkomsten af annonseringen i katalogens textafdelning tillfaller däremot utställningen. Katalogen skall vara färdigtryckt i så god tid, att de 600 friexemplaren skola kunna aflämnas till utskottet senast den 10 maj 1914. Någon försäljning af katalogen i annan ordning än här ofvan bestämts må icke äga rum, liksom utskottet icke heller äger rätt att försälja af sina friexemplar. Bolaget skall senast en månad efter utställningens slut till utskottet inbetala den utskottet tillkommande andelen af försäljningsafgiften, och skall härvid antalet försålda exemplar uppgifvas under edlig förpliktelse.

Ehuru aflämnandet af katalogmaterialet från utställarnes sida i hög grad fördröjdes, bedrefs dock arbetet med sådan raskhet, att katalogen förelåg färdigtryckt, så att den kunde utdelas bland de till besök å utställningen dagen före utställningens öppnande, den 14 maj, inbjudna pressmännen.

Generalkatalogen omfattade XXX+239 textsidor samt därjämte 19 annonsidor. Den innehöll — utom förteckningar å utställningens styrelse med dess underafdelningar och tjänstemän samt de utländska kommissariatena — inträdesreglemente, ordningsföreskrifter, tombolaföreskrifter, förteckningar öfver telefonnummer samt hallar, enskilda paviljonger och utställningar i det fria m. m., därpå förteckning å utställarne, upptagna hvar lands för sig i bokstafsordning inom resp. grupper och klasser i utställningens program, samt slutligen register äfvensom tillägg och rättelser. — Omslaget visade å framsidan en afbildning af utställningens officiella, utaf Ernst Norlind utförda affisch jämte titeln "Officiel generalkatalog öfver industriafdelningen å Baltiska utställningen i Malmö 1914." Omslagets båda sista sidor upptogos af annonser. — Med katalogen följde dels en af arkitekten Ferdinand Boberg signerad "Officiel plan öfver Baltiska utställningen i Malmö år 1914" och dels en "Plan öfver svenska industri- och maskinhallen inom Baltiska utställningen i Malmö 1914". — I katalogens text funnos aftryckta planer öfver Danmarks, Rysslands och Tysklands utställningsbyggnader.

Af generalkatalogen såldes inalles, enligt af Förlagsaktiebolaget efter utställningens slut aflämnad redovisning, 25,920 exemplar, för hvilka bolaget till utställningen erlade den i kontraktet bestämda afgiften med 7,776 kronor.

För den utställarne medgifna rätten till annonsering i texten (utöfver de fyra friraderna) har utställningen tillförts kr. 34,559:10.

För den andra genom utställningens egna försorg utgifna katalogen, benämnd "Offizieller Spezialkatalog der Schwedischen Industrieabteilung der Baltischen Ausstellung in Malmö 1914", utfördes öfversättningsarbetet af d:r juris F. Eswein från München, hvilken under våren 1914 vistades i Malmö och välvilligt ställt sig till kommissariatets förfogande. Denna katalog, som utgafs på utställningens eget förlag, trycktes af Skånska Litografiska Aktiebolaget, Aktiebolaget Lundgrens Söner samt firmorna Landby & Lundgren och Stenström & Bartelson i Malmö gemensamt i en upplaga af 5,755 exemplar för en sammanlagd kostnad af 2,407 kronor 31 öre och tillhandahölls för ett pris av 50 öre pr ex. Upplagan var gifvetvis afsedd för de utställningen besökande utlänningarne, speciellt tyskar och ryssar, men då i följd af krigsutbrottet det väntade stora främlingsbesöket uteblef, afstannade med augusti månads ingång försäljningen af denna katalog nästan helt och hållet, så att en stor del af upplagan kvarlåg osåld.

* * *

Öfver utställningens konstafdelning utgafs äfven en genom dess försorg redigerad officiell katalog, som å omslagets framsida var prydd med en af professor Olle Hjortzberg utförd vignett (stiliserad afbildning af utställningens officiella märke) och trycktes hos Förlagsaktiebolaget i Malmö. Här af såldes inalles 15,998 exemplar å 50 öre, hvilka, efter afdrag af provisioner, tillförde utställningen en inkomst af 7,199 kronor 10 öre.

Af konstkatalogen utgafs jämväl en särskild, illustrerad praktupplaga, försedd med 232 sidor hos P. Palmqvists Aktiebolag i Stockholm i konsttryck och å elegant, tjockt papper utförda afbildningar af de förnämsta å utställningen exponerade konstverken. Tyvärr utkom denna upplaga först långt efter utställningens öppnande och kort före krigets utbrott. Försäljningen af denna katalog, som borde hafva blifvit ett vackert minne af den storslagna konstutställningen, gick därför ej efter förväntan. Af katalogen såldes endast 1,478 exemplar med en inkomst för utställningen af 2,808 kronor 20 öre. Då framställandet af bildmaterialet dragit en högst afsevärd kostnad, blef förlusten å denna katalog betydlig. Ett efter utställningens afslutande inkommet anbud å öfvertagandet af det stora kvarliggande lagret af färdigtryckta, men ej i katalog-exemplar inhäftade bildsidor ansåg sig förvaltningsutskottet af bestämmelserna i lagen angående efterbildande af konstverk förhindradt att antaga.

På föranstaltande af de i utställningen deltagande främmande ländernas kommissariat utgåfvos åtskilliga kataloger öfver dessa länders utställningar eller delar af desamma.

Sålunda utkommo från *dansk* sida:

"Den Baltiske Udstilling i Malmö 1914 — Danmarks Bygning — Officielt Katalog", tryckt hos Nielsen & Lydiche (Axel Simmelkiær), Köpenhamn 1914;

"Meddelelser om de Institutioner under Köbenhavns Kommune, som deltagar i den Baltiske Udstilling 1914, samt Fortegnelse over de udstillede Genstande og Afbildninger", tryckt hos J. Jørgensen & C:o (Ivar Jantzen), Köpenhamn 1914;

"Verzeichniss über die von der Stadt Kopenhagen ausgestellten Gegenstände und Abbildungen — Baltische Ausstellung, Malmö 1914 (Deutscher Sonderdruck)";

"Dansk Jagtforenings Udstilling i Malmö 1914 — Katalog", tryckt å Chr. Justesens Bogtrykkeri, Köpenhamn.

Genom *ryska* kommissariatets försorg framlades två å Buchdruckerei Kügelgen, Glitsch & K:o, St. Petersburg, Katharinenhofer Prosp. 87, tryckta publikationer:

"Baltiska utställningen i Malmö — Ryska afdelningen — Katalog" med svensk, rysk och tysk text, och

"Baltiska utställningen i Malmö — Kvarnkiosken 1914 — Ryska Exportkammaren."

Angående *tyska* utställningen och underafdelningar af denna utgåfvos följande kataloger:

"Amtlicher Katalog für die Deutsche Abteilung der Baltischen Ausstellung Malmö 1914, herausgegeben vom Deutschen Generalkommissar — Schriftleitung: Rudolf Hauptner, Berlin" (gedruckt mit Farben von Kast & Ehinger G. m. b. H., Stuttgart, bei Imberg & Lefson G. m. b. H., Berlin S. W.);

"Deutsche Abteilung für Nahrungs- und Genussmittel — Baltische Ausstellung in Malmö 1914" (Druck und Ausstattung Lion & C:o);

"Sonderkatalog für die Ausstellung des Seminars für Städtebau an der Königl. Techn. Hochschule zu Berlin auf der Baltischen Ausstellung in Malmö 1914 im Haus des Werdandibundes, bearbeitet von den Professoren Geheimer Regierungsrat J. Brix und Geheimer Hofbaurat Felix Genzmer" (Börsenbuchdruckerei Denter & Nicolas);

"Stahlwerks-Verband A.-G., Düsseldorf, Baltiska utställningen, Malmö, 1914 — Utställning af massiva bjälklag mellan järnbalkar" (Centraltryckeriet, Stockholm 1914);

"Katalog öfver Sociala utställningen vid Baltiska utställningen 1914, anordnad under ledning af Centralförbundet för socialt arbete" (Stockholm 1914 — Oskar Eklunds boktryckeri);

Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. "Husdjursafdelningen. — Några resultat från verksamheten vid Centralanstaltens husdjursafdelning jämte katalog öfver afdelningens utställning vid Baltiska utställningen i Malmö år 1914, sammanställda af Nils Hansson, professor, afdelningens föreståndare" (Stockholm — Ivar Hæggströms boktryckeri A.-B. — 1914);

"Bakteriologiska afdelningen. Vägledning för besökande vid afdelningens utställning å Baltiska utställningen i Malmö 1914 af Chr. Bartel, professor, afdelningens föreståndare" (Stockholm — Ivar Hæggströms boktryckeri A.-B. — 1914);

"Botaniska afdelningen. Vägledning för besökande vid afdelningens utställning å Baltiska utställningen i Malmö 1914 af C. Hammarlund, afdelningens tillförordnade föreståndare" (Stockholm — Ivar Hæggströms boktryckeri A.-B. — 1914);

"Afdelningen för landtbrukskemi. Vägledning för besökande vid afdelningens utställning på Baltiska utställningen i Malmö 1914" af H. G. Söderbaum, professor, afdelningens föreståndare (Stockholm, Ivar Hæggströms boktryckeri A.-B., 1914);

"Katalog öfver Malmö stads utställning (die Ausstellung der Stadt Malmö). Baltiska utställningen i Malmö år 1914" (Förlagsaktiebolagets i Malmö botryckeri, 1914);

"Eslöf — Baltiska utställningen, Malmö, 1914" (Eslöf 1914 — Skåningens tryckeri).

* * *

Härjämte utgåfvos af enskilda föreningar och förlag olika slags publikationer, afseende att för allmänheten underlätta besöken å utställningen. Af dessa kunna här nämnas:

Officiel vägvisare öfver Malmö med omnejd, Baltiska utställningen, jubileumslandtbruksmötet och Baltiska spelen 1914 jämte resor i Södra Sverige, utgifven af Turisttrafikföreningen för Södra Sverige; redaktör: Fr. Carlsson; tryckt å Förlagsaktiebolagets i Malmö boktryckeri 1914;

Offizieller Führer durch Malmö und Umgebung, die Baltische Ausstellung, die landwirtschaftliche Jubiläums-Ausstellung und bei den Baltischen Spielen 1914 sowie auf Reisen in Südschweden, herausgegeben vom Touristenverein für

Südschweden, verfasst von Fredrik Carlsson; übertragen von Heinz Hungerland. — Buchdruckerei der Malmöer Verlags-Gesellschaft 1914;

Skåne, dess städer med omgifningar, bad- och rekreationsorter — Baltiska utställningen och landbruksutställningen i Malmö 1914, med orienteringskartor öfver Skåne, dess städer och de tvenne utställningarna af Gustaf Englund. — Malmö, Ax. Seiersens tryckeri, 1914;

Malmö och Baltiska utställningen samt jubileumslandbruksmötet 1914. — Ax. Seiersens tryckeri, Malmö 1914;

Malmö och Baltiska utställningen. — Lund. C. W. K. Gleerup. — Landby & Lundgrens boktryckeri, Malmö 1914;

Malmö i ord och bild. Vägledning genom staden, Baltiska utställningen, landbruksutställningen i Malmö 1914, med belysande kartor och talrika fotografier, — Lund 1914, Håkan Ohlssons boktryckeri.

Slutligen torde i detta sammanhang böra omnämnas, att, enligt aftal mellan förvaltningsutskottet och Ax. Seiersens tryckeri i Malmö, åt detta öfverläts ensamrätt att utgifva "Officielt program för Baltiska utställningen, Malmö 1914". Af detta, utställningens s. k. dagsprogram, utkom från och med den 15 maj ett nummer hvarje dag under hela den tid utställningen hölls öppen. Programmet, som för ett pris af 15 öre tillhandahölls på en mångfald ställen inom utställningsområdet, innehöll, såsom namnet angifver, en förteckning öfver allt af intresse, som för hvarje dag komme att tilldraga sig å utställningen, med angifvande af tid och ställen härför, program för de konserter, som dagligen gäfvos å utställningen, m. m. äfvensom annonser.

Därjämte såldes ock särskildt för sig till ett pris af 25 öre utställningens officiella plankarta, densamma som fanns intagen i generalkatalogen.

UTSTÄLLNINGENS KUNGL. MINNESMEDALJ.

MINNESMEDALJ OCH DIPLOM.

AF H. FR. AHLSTRÖM.

De af utställningsstyrelsen den 25 november 1911 fastställda "allmänna bestämmelser" stadgade i § 19:

"Någon prisbedömning af de utställda föremålen kommer icke att äga rum. Däremot erhåller hvarje utställare såsom ett erkännande af, att han i utställningen deltagit, en särskild minnesmedalj."

Denna bestämmelse, — föranledd af de uttalanden, som gjorts af flera utaf de korporationer, hvilkas yttranden inhämtats öfver kommitterades till Kungl. Maj:t ingifna underdåniga framställning om utställningens anordnande, främst styrelsen för Sveriges Industriförbund, som, under framhållande däraf, att från industriellt håll under de senare åren med allt större skärpa uttalats betänkligheter mot prisbedömning vid utställningar, hvilken man numera fränkände så godt som all betydelse, såsom en förutsättning för att styrelsen icke skulle motsätta sig utställningens anordnande uppställde det villkor, att någon prisbedömning vid densamma icke måtte förekomma, — mottogs med blandade känslor. Medan storindustrin, som redan hunnit deltaga i ett flertal utställningar och vid dessa förvärfvat utmärkelser i form af medaljer och diplom, troligen tämligen allmänt delade den synpunkt, för hvilken Industriförbundets styrelse gjort sig till tolk, hördes däremot från den mindre, i synnerhet den yngre, industrins och handtverkets förespråkare många röster, som ifrigt förfäktade den meningen, att prisbedömning äfven vid Baltiska utställningen borde bibehållas såsom ett

sätt för dem, som ännu icke kunde ståta med en förteckning å eröfrade pris, att få sina alster af sakkunniga bedömda och jämförda med andras samt genom af dem tillerkända utmärkelser högre uppskattade af den köpande allmänheten.

Särskildt inom de till deltagande i utställningen inbjudna främmande länderna, vid hvilkas utställningar dittills städse förekommit prisutdelning, upptogs bestämmelsen med allt annat än välvilja, och från de utländska kommissariaten begärdes upprepade gånger, att bestämmelsen måtte ändras, då det befarades, att dess bibehållande skulle afhålla en mängd af dessa länders industriidkare från att delta i utställningen. Dessa framställningar kunde gifvetvis utställningsstyrelsen icke tillmötesgå.

Från tyske generalkommissariaten ingick så en den 16 november 1912 dagtecknad skrifvelse, däri han framhöll, att han redan vid påbörjandet af sitt arbete att söka intressera den tyska industrins utöfvare för deltagande i utställningen mött stora svårigheter i just ifrågavarande bestämmelse, att ingen prisutdelning skulle äga rum. En väsentlig drifkraft till deltagande i utställningen bortfölla, då ju med en minnesmedalj föga kunde uträttas i affärs- och reklamväg. Man kunde ej heller förtänka industriidkarne, att de önskade se de stora uppoffringar, som ett deltagande i en utställning alltid medförde, i någon mån ersatta genom ett synligt erkännande af uppnådda resultat. Generalkommissariaten hemställde därför, att svenska utställningsledningen måtte åvägabrinda sådan ändring i bestämmelsen, att till utställarne skulle i stället för en minnesmedalj utdelas en svensk statsmedalj, samt att, på det att denna medalj måtte tilldelas endast värdiga utställare och erhålla en af dessa önskad karaktär af särskild utmärkelse, § 19 i "allmänna bestämmelser" måtte erhålla ungefärligen följande lydelse: "Någon egentlig prisutdelning äger icke rum. Däremot erhåller hvarje utställare, som af sitt hemlands generalkommissarie medgifves delta i utställningen, såsom särskild utmärkelse den svenska statsmedaljen."

Någon "statsmedalj" af sådant slag, som af tyske generalkommissariaten ifrågasatts, finnes ju, som bekant, icke i Sverige, och det var därför icke för utställningsstyrelsen möjligt att tillmötesgå hans önskan. Emellertid löstes frågan på det sätt, att styrelsen, samtidigt därmed att den hos konungen begärde medgifvande att å medaljens framsida få prägla hans bild, anhöll om tillstånd, att medaljen måtte få benämnas Baltiska utställningens i Malmö år 1914 kungliga medalj. Denna framställning vann konung Gustafs nådiga bifall. Härmed lät man sig nöja, och i utländska tidningar hafva sedan stått införda tillkännagifvanden från många utställare, att de vid utställningen blifvit hugnade med "h. m. konungens af Sverige kungliga medalj af första klassen".

Sedan åt medaljgravören Erik Lindberg i Stockholm uppdragits att utarbeta förslag till utställningens minnesmedalj, inkom Lindberg i september 1913

med tre alternativa förslag till en plakett. Utställningsstyrelsens förvaltningsutskott förmenade emellertid, att stadgandet i allmänna bestämmelserna, att hvarje utställare skulle bekomma en minnesmedalj, lade hinder i vägen för medaljens ersättande med en plakett, och såg sig därför, ehuru lifligt tilltalad af de framlagda plakettförslagen, nödsakad anmoda Lindberg att uppgöra förslag till en medalj. Efter det att med Lindberg öfverenskommits, att medaljen skulle hålla 60 millimeter i diameter (20:de storleken), framlade Lindberg det förslag, som af utskottet enstämmigt antogs till utförande och som, sedan medaljen hunnit färdiggöras, vunnit allmänt erkännande. Medaljens framsida upptager, enligt nådigt medgifvande, H. M. Konungens bild, omgifven af inskriften "Gustaf V, Sveriges Konung", medan baksidan framvisar fyra kvinnofigurer, allegoriskt betecknande de fyra i utställningen deltagande länderna, jämte dessas vapen äfvensom, nederst, i en med murkrona krönt sköld det från Malmö stads vapen lånade griphufvudet jämte inskriptionen "Baltiska utställningen — Malmö år 1914."

Präglingen af medaljen verkställdes av Kungl. Myntverket i Stockholm och utfördes af densamma 4 exemplar i guld, 110 i silfver och 3,150 i brons. Oafsedt arfvodet till medaljgravören, 3,000 kronor, betingade medaljerna, enligt myntverkets räkningar, en kostnad af sammanlagdt 10,414 kronor 42 öre, hvar till kom utgiften för etuier och kartonger. Hvarje exemplar kostade, i guld 483 kronor, i silfver c:a 12 kronor 55 öre och i brons c:a 2 kronor 25 öre.

De fyra i guld slagna exemplaren voro afsedda för utställningens höge beskyddare, H. M. Konung Gustaf V, utställningens hedersordförande H. K. H. Kronprinsen Gustaf Adolf samt monarkerna i de båda länder, som officiellt deltog i utställningen, Konungen af Danmark och Kejsaren af Tyskland. De tre förstnämnda mottogo ock vid besök å utställningen hvar sitt exemplar af medaljen, men den för Kejsar Wilhelm afsedda medaljen har, då något besök af honom å utställningen, hvarå man hoppats, icke kom till stånd, och i följd af det midt under utställningen utbrutna världskriget icke kommit att öfverlämnas.

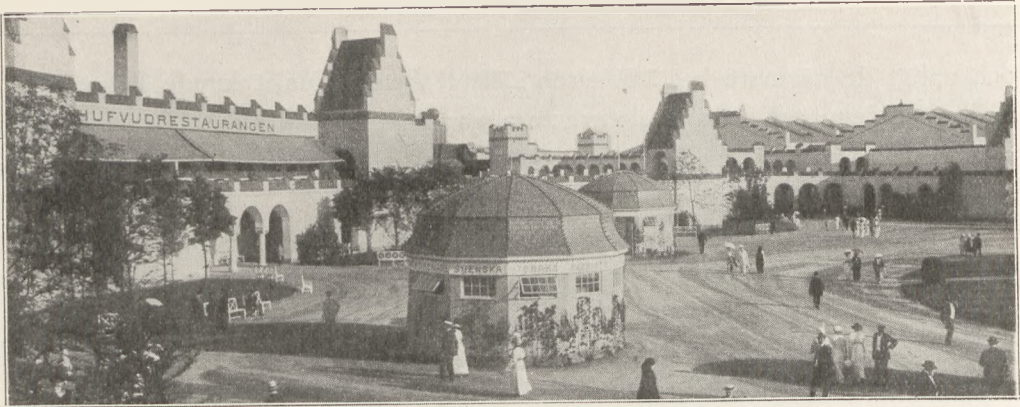
Medaljen i silfver lämnades till utställningsstyrelsens samtliga ledamöter äfvensom utställningens främste funktionärer och gruppkommisariier, ordförandena i de utländska utställningskommittéerna och dessas generalkommisariier, Sveriges utrikesminister, svenska envoyéerna i Berlin, Köpenhamn och S:t Petersburg, legationsråden friherre H. von Essen i Berlin och C. G. von Heidenstam i S:t Petersburg, äfvensom svenske konsuln i Riga E. Ekstrand, hvilka hvar på sin plats varit synnerligen verksamma för främjande af utställningens intressen, samt Danmarks, Rysslands och Tysklands ministrar i Stockholm.

Exemplar af medaljen i brons utdelades till de af utställningens funktionärer, som ej erhållit medaljen i silfver, äfvensom andra personer, som i ett eller annat hänseende varit verksamma för utställningen, ordförande och sekreterare i de olika länskommittéerna m. fl. samt slutligen, i enlighet med det i utställningens "allmänna bestämmelser" gifna löftet, till samtliga utställare, svenska såväl som utländska.

Förutom de medaljer, som öfverlämnades till de i gruppen hemslöjd och konstslöjd kollektivt utställande föreningarne, utdelades jämväl till hvarje särskild i dessa kollektivutställningar deltagande utställare till en antal af 1,316, enligt beslut af förvaltningsutskottet, ett diplom, utfördt å Skånska Litografiska Aktiebolagets officin i Malmö.

UTSTÄLLNINGENS MINNESDIPLOM.

CENTRALGÅRDEN.

STATENS ARBETARESTIPENDIATER.

AF S. AF PETERSENS.

Vid sammankomst i Stockholm den 8 november 1912 mellan utställningsstyrelsens förvaltningsutskott och ombud från de 29 lokalkommittéerna behandlades frågan om anordnandet af studiebesök för arbetare vid utställningen samt om anskaffandet af härför erforderliga medel. Därvid uttalades enhälligt, att det utan tvifvel skulle vara lämpligt, i likhet med hvad som med synnerligen godt resultat ägt rum vid Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897, att bereda skickliga och förtjänta arbetare genom understöd af allmänna medel möjlighet att besöka Baltiska utställningen. Arbetarna skulle därigenom få tillfälle att se och med hvarandra jämföra produkter af samma slag som de, med hvilkas förfärdigande de själfva sysselsatte sig, samt jämväl erhålla en inblick i, huru den ena industrien sammanhängde med den andra och den betydelse, det industriella arbetet ägde för hela samhällets förkofran.

Under hänvisning till de åtgärder, som i sådant syfte af statsmakterna vidtagits för Stockholmsutställningen 1897, ingick förvaltningsutskottet den 20 november 1912 med underdånig skrifvelse till Konungen. I denna anhölls, att Kungl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå nästkommande års riksdag *dels* att, såsom understöd åt arbetare i de särskilda yrkena för besök vid Baltiska utställningen i Malmö år 1914, anvisa ett belopp af 90,000 kronor, hvilka skulle genom de i de särskilda orterna för utställningens främjande tillsatta kommittéerna utdelas, under villkor att genom kommittéerna, hvar för dess område, för ändamålet anskaffades ett lika stort belopp, som af statsmedel tillskötes,

och enligt de närmare bestämmelser i öfrigt Kungl. Maj:t kunde finna godt i nåder meddela; och dels att de arbetare, som kunde varda hugnade med understöd för besökande af utställningen, skulle erhålla fria resor å Statens järnvägar från hemorten till Malmö och åter.

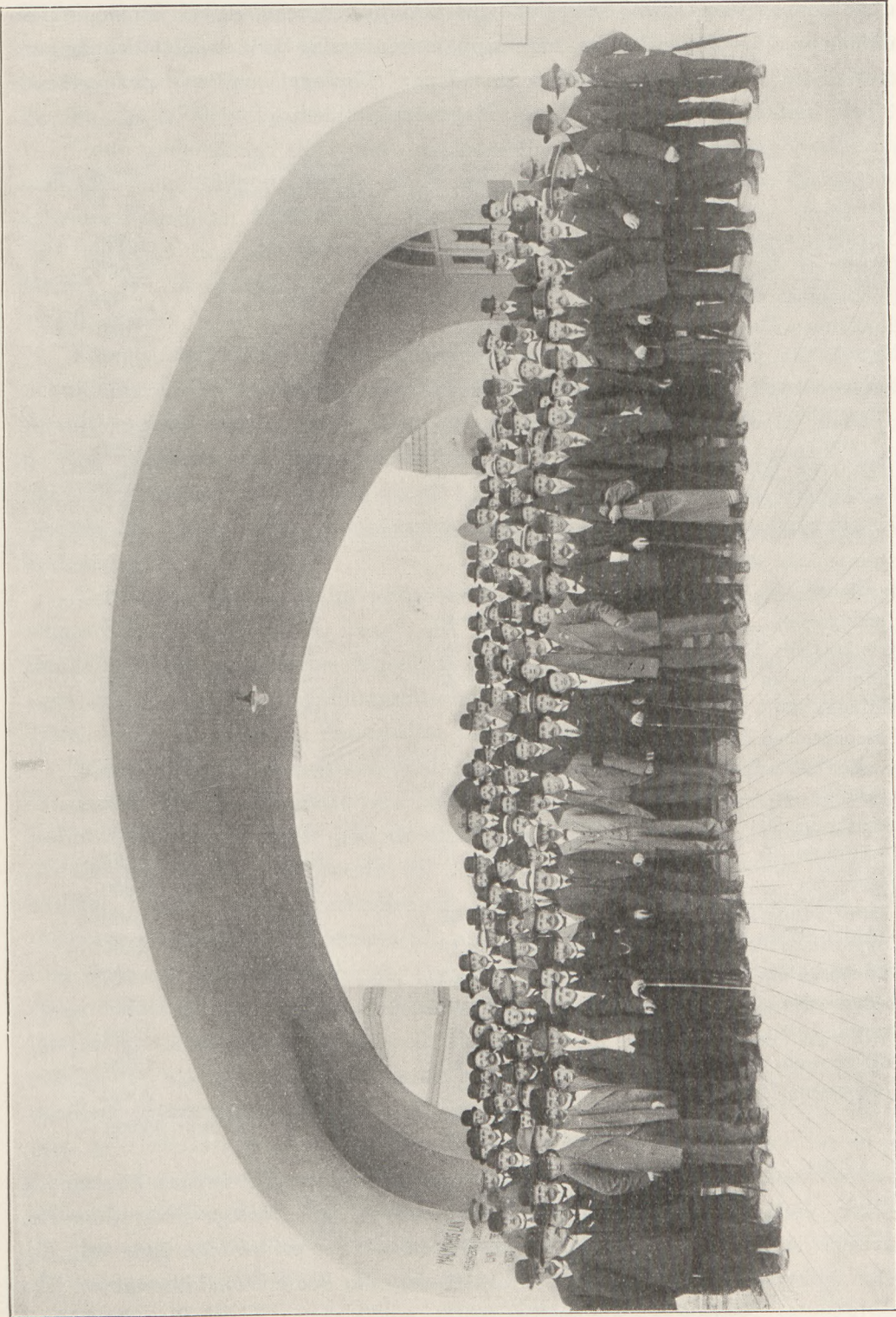
I samma underdåniga skrifvelse redogjordes för, huru förvaltningsutskottet tänkte sig ofvanstående anslag fördeladt. Utskottet ansåg, att antalet arbetare, som lämpligen borde beredas tillfälle att med stipendier besöka Baltiska utställningen, icke kunde sättas lägre än antalet stipendiater vid Stockholmsutställningen, eller i rundt tal omkring 6,000. Utskottet framhöll, att, på det att stipendiaterna skulle hafva verklig nytta af understöden, dessa i genomsnitt icke borde utgå med lägre belopp än 30 kronor till hvarje stipendiat, däraf från statsverket — utom fria resor på Statens järnvägar — 15 kronor, eller för 6,000 stipendiater tillhopa 90,000 kronor. Detta belopp tänkte utskottet sig lämpligen böra fördelas så, att hvar och en af de 25 länskommittéerna erhöll till sitt förfogande 3,000 kronor, eller tillhopa 75,000 kronor, samt enhvar af kommittéerna för Stockholm, Göteborg och Norrköping 5,000 kronor, eller tillhopa 15,000 kronor.

För att stipendiaterna skulle af sitt utställningsbesök få så stort gagn som möjligt, framhöll förvaltningsutskottet, att det skulle låta sig angeläget vara att till deras disposition ställa väl förfaren och sakkunnig person såsom ledare genom utställningens olika afdelningar. Dessutom meddelade utskottet sin afsikt att bevilja stipendiaterna nedsättning i inträdesafgifterna samt att anordna billig inkvartering och om möjligt äfven andra lättnader i kostnaderna under uppehållet i Malmö.

Till 1913 års riksdag framlades, i enlighet med ofvanstående framställning, Kungl. proposition om beviljande af statsbidrag samt afgiftsfria resor å Statens järnvägar till Malmö och därifrån åter till hemorten. Riksdagen beslöt bifalla propositionen i dess första del men afslog förslaget om de afgiftsfria resorna.

Kungl. Maj:t anbefalldes därpå Kommerskollegium att inkomma med förslag till grunder för fördelningen af det beviljade statsbidraget, sedan kollegium hänvänt sig till Järnvägsstyrelsen med förfrågan dels om den påräknade nedsättningen af biljettpriset för dylik resa, dels om uppgift för hvarje af de särskilda länen om ungefärligt medelpris för sådan resa med iakttagande af sagda nedsättning.

Kommerskollegium uppgjorde på grund häraf erforderliga beräkningar öfver fördelningen mellan de olika kommittéerna af det beviljade statsanslaget. Kollegium utgick därvid från att anslaget borde fördelas mellan de olika kommittéerna i förhållande till antalet yrkesarbetare inom kommittéernas respektive verksamhetsområden. Då vidare för stipendiat såväl biljettpriset som lefnadskostnaderna under själfva resan måste stiga i samma mån hans bostad var aflägsen från

ARBETARESTIPENDIATER.

utställningsplatsen, ansåg kollegium icke skäligt att föreslå ett och samma stipendiebelopp för alla arbetare utan uppgjorde förslag till understödsbeloppens storlek för arbetare från de olika områdena. Förslaget angifves i nedanstående tabell, hvilken sedermera af Kungl. Maj:t fastställdes.

Kommittén för	Medelpris å tur & retur- biljett till Malmö a stats- banorna	Beräknadt rese- understöd per arbe- tare (hvaraf hälften statsanslag)	Föreslaget stats- anslag Kr.
Stockholms stad	6: 20	35: —	6,750: —
Göteborgs stad	5: —	35: —	3,500: —
Norrköpings stad	5: —	35: —	1,700: —
Stockholms län	6: 20	35: —	3,500: —
Uppsala län	6: 70	35: —	2,100: —
Södermanlands län	5: 30	35: —	3,150: —
Östergötlands län (utom Norrköpings stad)	5: —	35: —	3,250: —
Jönköpings län	5: —	35: —	3,850: —
Kronobergs län	5: —	35: —	1,750: —
Kalmar läns norra landst.-område ..	5: —	35: —	1,375: —
Kalmar läns södra d:o ..	5: —	35: —	1,375: —
Gottlands län	5: —	40: —	500: —
Blekinge län	4: 20	30: —	2,100: —
Kristianstads län	4: 20	30: —	2,650: —
Malmöhus län (utom Malmö stad) ..	1: 80	25: —	5,700: —
Hallands län	5: —	30: —	1,150: —
Göteborgs och Bohus län (utom Göte- borgs stad)	5: —	35: —	4,000: —
Älfsborgs län	5: —	35: —	4,000: —
Skaraborgs län	5: —	35: —	2,500: —
Värmlands län	6: 10	35: —	4,250: —
Örebro län	5: —	35: —	4,600: —
Västmanlands län	5: 80	35: —	3,600: —
Kopparbergs län	6: 10	40: —	5,600: —
Gäflleborgs län	7: 30	40: —	5,700: —
Västernorrlands län	9: 60	45: —	5,700: —
Jämtlands län	9: 20	45: —	1,000: —
Västerbottens län	11: 60	35: —	1,500: —
Norrbottnens län	13: 50	50: —	3,150: —

Kronor 90,000: —

I Kungl. bref af den 22 augusti 1913 utfärdades föreskrifter rörande de villkor, under hvilka respektive lokalkommittéer ägde förfoga öfver desamma anvisade statsbidrag. Sålunda föreskrefs, att lokalkommitté icke ägde tillgodogöra sig statsbidraget eller del däraf, därest icke kommittén insamlat ett lika stort belopp. Vidare utfärdades föreskrifter angående annonsering, understödets

fördelning på industriplatser och industrigrenar samt understödets utbetalande, hvarjämte bestämdes, att till arbetarestipendiater skulle få hänföras jämväl verkmästare och förmän. I cirkulärskrifvelse till lokalkommittéerna lämnade Kommerskollegium förtydligande upplysningar.

I den underdåniga skrifvelsen af den 20 november 1912 hade förvaltningsutskottet framhållit, att, därest dess underdåniga ansökan om statsbidrag till arbetarestipendiater vann Kungl. Maj:ts och Riksdagens bifall, det skulle låta sig angeläget vara att bereda arbetarestipendiaterna under deras vistelse i Malmö den omvårdnad och den lättnad i utgifter, som af detsamma kunde åstadkommas.

Förvaltningsutskottet antog sålunda till *reseledare* löjtnanten S. af Petersens och till *förevisare å utställningen* hofdekoratören H. van Rijswijk. Vidare medgaf förvaltningsutskottet en *nedsättning i biljettpriset* för arbetarestipendiat till 25 öre pr dag, hvarjämte öfverenskommelse träffades med Baltiska bostadskommittén om stipendiaternas *inkvartering* för ett pris af en krona pr dygn och hänvändelse gjordes till Malmö Nya Ångköksaktiebolag för beredande af *utspisning* till billigaste pris.

Till stipendiaternas hjälp vid besöket i Malmö och å utställningen lät utställningsstyrelsen utarbета en *rese- och motbok* att tillställas hvarje stipendiat. Denna innehöll uppgifter om Malmö stad och särskildt utställningen med kartor samt dessutom tre st. utställningsbiljetter, tre st. kvarterbiljetter och ett kvitto, detta senare att aflämnas för erhållet statsbidrag.

Såsom ersättning för den omvårdnad styrelsen tog om arbetarna godtgjordes den genom öfverenskommelse med Kommerskollegium med 50 öre pr stipendiat. Sedan antalet stipendiater från de olika länen blifvit fastställt, uppgjordes af utställningsstyrelsen ett förslag till *tidsfördelning* mellan de olika arbetarebesöken, hvilket förslag granskades och fastställdes af Kommerskollegium. Detsamma var uppgjort med hänsyn till, att hvarje stipendiat skulle vistas i Malmö i tre dygn, att gruppernas storlek, för att utställningen bättre skulle kunna förevisas, omfattade omkring 310 medlemmar i hvarje, att arbetare från vidt åtskilda landsdelar sammanfördes för att vid resorna åsamka järnvägarna minsta möjliga svårigheter, att, där antalet stipendiater från län eller stad uppgick till 100 eller däröfver, dessa uppdelades på två grupper, för att icke arbetsdriftens gång å resp. arbetsplatser skulle blifva lidande, om flera stipendiater funnes hos en och samma arbetsgifvare, samt att besöken anordnades under tider, då inkvartering säkert kunde beredas.

Intresset att låta förtjänta arbetare såsom stipendiater resa till utställningen var mångenstädes så stort, att åtskilliga kommittéer sände ett betydligt större antal stipendiater än som genom statsbidraget angafs, hvarvid sålunda mot-

svarande bidrag på enskild väg insamlades. Inalles anmäldes 5,879 arbetarestipendiater, men af dessa uteblefvo, främst på grund af mobiliseringen, 219 stipendiater, så att antalet af dem, som besökte utställningen, utgjorde 5,660.

Stipendiaternas besök fingo under hela utställningstiden ett förlopp, som noggrant följde därför här ofvan skisserade plan.

Inkvarteringen ombesörjdes af Baltiska bostadsbyrån i dess för gemensam inkvartering anordnade lokaler. Stipendiaterna inkvarterades i f. d. Mattssonska bryggeriet och i Malmö folkbadhus, båda belägna i östra delen af staden intill spårväg, som direkt förde till utställningsområdet. Sedan kriget utbrutit, upphörde Baltiska bostadsbyråns gemensamma inkvarteringar, och stipendiaterna erhöillo genom bostadsbyråns förmedling inkvartering i privatrum i staden.

Till reseledarens åliggande hörde att mottaga arbetaregrupperna på järnvägsstationen å dag och tid, som af Kommerskollegium och Järnvägsstyrelsen fastställts, och att därefter föra dem till deras kvarter och installera dem därstädes. Han lämnade i öfrigt de upplysningar, som omständigheterna påkallade. Under andra dagen af arbetaregruppens vistelse i staden utbetalade han i Baltiska bostadsbyråns filial å utställningen till stipendiaterna, förmedelst check att inlösas af utställningens kassakontor, det hvar och en tillkommande statsbidraget, d. v. s. hälften af hela reseanslaget.

Under andra dagen af vistelsen å utställningen erhöillo stipendiaterna fackmässig vägledning af förevisaren.

Att stipendiaterna uppskattade den omvårdnad, som togs om dem, framgick på mångahanda sätt, och säkert torde vara, att dessa resor voro till stor nytta för deltagarna och att de bidrag, som af Staten och enskilda lämnades, väl fyllde sitt ändamål: *att vidga och höja begreppen och allmänandan hos dem, som hugnats därmed.*

HOTELL FERSEN.

INKVARTERING AF UTSTÄLLNINGSBESÖKANDE.

AF S. AF PETERSENS.

Den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län tillsatta kommittén för Malmö stad till främjande af 1914 års Baltiska utställning förordnade inom sig under år 1912 en subkommitté för utredning af, huru hotell- och bostadsfrågan i Malmö lämpligen borde ordnas med hänsyn till utställningsåret. Denna sistnämnda kommitté antog benämningen *Baltiska bostadskommittén*, och ingingo i densamma såsom medlemmar konsuln Aug. Schmitz, arkitekten A. Arwidius, ingenjören G. Dieden, handlanden Ad. Faxé, direktören Carl Holm, fabrikören F. W. Stillman samt direktören Ivar Trägårdh. Till ordförande utsågs sedermera konsul Schmitz och till sekreterare ingenjör Dieden. Sedan stadsfullmäktige i Malmö vid sammanträde den 15 november 1912 anvisat ett belopp af högst 3,000 kr. i och för utredning af hotell- och bostadsfrågan, kunde bostadskommittén börja sitt ganska kräfvande och ingalunda lättlösta uppdrag.

Då nödigt statistiskt material insamlats, inlämnade bostadskommittén den 4 februari 1913 till stadsfullmäktiges i Malmö beredningsutskott en skrifvelse af innehåll:

att stadens samtliga hotell vid ifrågavarande tid inrymde inalles c:a 450 rum med c:a 625 sängplatser;

att genom tilltänkta utvidgningar till utställningen kunde i staden påräknas c:a 600 hotellrum med c:a 850 sängplatser;

att kommittén delade den allmänna meningen, att hotellens utrymmen icke torde komma att motsvara frekvensen, och att utvidgningarna ingalunda torde blifva tillräckliga för ens ett någorlunda värdigt mottagande af den stora resandeströmmen;

att i följd däraf kraftiga åtgärder måste vidtagas till minskande af den befarade hotellbristen;

att dessa åtgärder borde bestå i uppförandet af ett bostadshus af sådan storlek, att detsamma, under utställningen apteradt till tillfälligt hotell, skulle kunna inrymma minst 200 resanderum;

att stadsfullmäktige, för underlättande af bildandet af ett aktiebolag för uppförande af ifrågavarande hotell, skäligen borde för måttligt pris försälja tomt af lämplig storlek, belägen i närheten af utställningsområdet, till ett aktiebolag i detta syfte;

samt att kommittén genom annonsering begärt uppgifter om möblerade rum, hvilka under utställningstiden kunde önskas använda för inkvartering af resande;

och att kommittén hade för afsikt att i sinom tid till utställningsstyrelsen framställa förslag till en organisation för förmedling af sådana rums uthyrande samt jämväl vidtaga åtgärder för ordnandet af kasererad inkvartering.

Sedan stadsfullmäktige i Malmö till ett aktiebolag med uppgift att uppföra ett bostadshus, hvilket under utställningstiden skulle apteras till hotell med omkring 200 resanderum, försålt en större tomt vid Fersens väg (stora hufvudvägen till utställningsområdet), kunde byggandet af "*Hotell Fersen*" taga sin början. Arbetet drefs med stor kraft, och i god tid före utställningens början stod hotellet fixt och färdigt. Med allt skäl torde kunna sägas, att den framgång, utställningen fick, i icke ringa mån var beroende på, att det absolut nödvändiga antalet hotellrum verkligen förefanns. Hotellet kunde också å sin sida glädja sig åt att under hela utställningstiden ständigt vara så godt som fullt af gäster.

Emellertid kunde förutvarande hotell och pensionat samt det nya Hotell Fersen icke tänkas tillnärmelsevis fylla behovet utaf resanderum under utställningen. Bostadskommittén beräknade också, att privatrum i stor utsträckning måste anlitas, och hade äfven, såsom af ofvanstående skrifvelse till berednings-

utskottet framgår, genom annonser begärt uppgifter om dylika. Sådana uppgifter inkommo emellertid under hela år 1913 tämligen sparsamt men lämnades från och med nyåret 1914 med så mycket större fart.

Vid denna tid hänvände sig Baltiska bostadskommittén till styrelsens för Baltiska utställningen i Malmö förvaltningsutskott med begäran, att erforderliga medel måtte ställas till kommitténs förfogande för upprättande af en allmän inkvarteringsbyrå och för att drifva dennas verksamhet. Mot redovisningskyldighet och återbärande, därest inkvarteringsbyråns verksamhet det tilläte, ställde förvaltningsutskottet 6,000 kronor till förfogande. Bostadskommittén hänvände sig likaledes till organisationskommittéerna för Jubileumslandtbruksmötet, för Baltiska spelen, för Baltiska gymnastikfesten, för Armé- och marintäflan och för Riksskyttetäflingen med begäran om samarbete, och anhöll till dettas ernående, att respektive organisationskommittéer skulle i möjligaste mån, genom att ställa dels penningmedel och dels arbetskrafter till förfogande, understödja inkvarteringsbyråns verksamhet. Organisationskommittén för Jubileumslandtbruksmötet öfverlämnade också 2,000 kronor på enahanda villkor som utställningens förvaltningsutskott.

Inkvarteringsbyrån trädde från midten af februari 1914 i verksamhet under namn af *Baltiska bostadsbyrån*, till hvars ledare utsågs löjtnanten S. af Petersens. Lokal ställdes välvilligt till förfogande af hamndirektionen i tullkammarens hus, beläget midt emot statens järnvägsstation och i omedelbar närhet till Malmö västra station och ångbåtarnas tilläggsplatser. Sålunda ett synnerligen fördelaktigt läge.

Bostadsbyrån inrättade sin verksamhet med hänsyn till dels *privat inkvartering* och dels *gemensam förläggning*.

Genom annonser i stadens tidningar uppmanades lägenhetsinnehafvare att till byrån inkomma med anmälan om *rum i och för uthyrning under utställningstiden*. Sedan anmälan å byråns kontor skrifvits å därför tillhandahållen blankett, *inspekterades* rummen af därtill antagna rumsinspektörer, hvilka klassificerade och värdesatte dem med hänsyn till läge, bekvämligheter, storlek m. m. Samtidigt upprättades *kontrakt* i två exemplar mellan bostadsbyrån och rumsuthyraren. I kontraktet förband sig uthyraren att till visst angifvet pris upplåta sitt eller sina rum till uthyrning genom bostadsbyråns förmedling, hvarjämte i kontraktet inrycktes ytterligare uppgifter angående rummen af intresse för den rumssökande. Hela rumsuthyrningen var sålunda *afgiftsfri*. Skyldigheten för rumsuthyraren bestod uteslutande i att uppfylla de fordringar, som å kontraktets baksida angåfvos kunna ställas på ett godt logi, samt att icke själf uthyra rummet utan att ofördröjligen däröm göra anmälan för bostadsbyrån. På det stora hela torde kunna sägas, att rumsuthyrarna i allmänhet nöjaktigt ställde sig dessa

rimliga öfverenskommelser till efterrättelse. Samtliga rum numrerades i följd, allt efter som rumsinspektionen fortgick, och blefvo sålunda 3,751 rum inspekterade och kontrakt uppgjorda med dessas innehafvare. Priset utgjorde pr natt för rum med en säng från kr. 5: — till kr. 1: 50, för rum med två sängar från kr. 8: — till kr. 2: 50. Dessutom uppgjordes kontrakt angående åtskilliga smärre våningar, af hvilka åtskilliga uthyrdes under längre eller kortare tid under utställningens fortvaro.

Sedan det ena exemplaret af kontrakten till bostadsbyrån inkommit, sammanfördes de efter hand till uppslagsböcker att vid behof ställas till den rumsökande allmänhetens förfogande.

För hvarje rum uppsattes å ett *pappkort* nödiga uppgifter. Korten klassificerades och ordnades, med hänsyn till sängantal, pris, belägenhet samt huruvida de voro uthyrda eller stodo lediga, i därför särskildt uppgjorda fack. Till underlättande vid expedieringen voro korten af olika färg, beroende på priset, samt å baksidan försedda med karta öfver Malmö, på hvilken karta belägenheten var inprickad.

Från och med maj månads ingång ställdes dessutom af utställningsstyrelsen till byråns förfogande en lokal vid entrén till utställningen. Den resande allmänheten blef därigenom i tillfälle att förskaffa sig bostad genom byrån såväl pr post som också både vid ankomsten till staden och under vistelsen å utställningsområdet.

Byråns arbete blef redan från början mycket omfattande, då dess verksamhet genom flitig annonsering i såväl in- som utländska tidningar och genom affischering var väl känd.

Byrån sysselsatte en personal, som under utställningens tre första månader till krigets utbrott uppgick till, förutom ledaren, 10 personer, hvilka uteslutande skötte rumsexpeditionen samt korrespondensen. Fem telefonapparater erfordrades för förbindelsen med rumsuthyrarna.

Sedan kriget utbrutit, aftog ju i hög grad resandeströmmen, hvarigenom byråns verksamhet betydligt inskränktes. Under krigets första tid var byrån i tillfälle att förhjälpa flyktingar i icke ringa antal till tak öfver hufvudet vid passerandet af Malmö.

Under utställningens lopp förmedlades uthyrning för längre eller kortare tid af 13,192 rum med en eller flera sängar, 244 dubletter och 12 våningar. Byrån hölls öppen alla dagar från klockan 7 f. m. till klockan 11,15 e. m. Personalen arbetade härunder i två skift.

Den andra grenen af bostadsbyråns verksamhet bestod i att bereda gemensam billig inkvartering åt idrottsmän, skyttar, skolungdom, militärer, arbetare-stipendiater o. dyl.

Som antalet deltagare i vissa af dessa korporationer skulle blifva högst betydande — anmälda i riksskyttetäflingen voro öfver 4,000 personer —, måste ganska omfattande åtgärder vidtagas.

Bostadsfrågan löstes sålunda:

Genom tillmötesgående af Malmö folkskolestyrelse och Limhamns skoloråd ställdes så godt som samtliga stadens och Limhamns skolor kostnadsfritt till förfogande. På samma sätt uppläts Folkbadhusets festvåning af dess styrelse samt f. d. Mattssonska bryggerilokalerna af Aktiebolaget Malmö Förenade Bryggerier och en stor våning i huset Södergatan n:r 20 af grosshandlare G. C. Faxe, kostnadsfritt och oegennyttigt. Aktiebolaget Malmö Förenade Bryggerier behjärdade ytterligare byråns verksamhet genom att ställa en större penningssumma utan återbetalningsskyldighet till förfogande för f. d. Mattssonska bryggerilokalernas iordningställande samt upplät efter utställningens slut sagda lokal under en längre tid såsom förvaringsplats för byråns inventarier, tills dessa blefvo realiserade. Förutom ofvanstående lokaler ställdes af vederbörande till förfogande: under armé- och marintäflan Kronprinsens Husarregementes kasern, under landtbruksmötet Hushållningssällskapets marknadshall samt under riksskyttetäflingen nyssnämnda marknadshall och Limhamns kommunalhus. Af inkvarteringslokalerna stodo Folkbadhuset, Mattssonska bryggeriet och Pildamskolan under så godt som hela tiden intill krigets utbrott jämt och ständigt till förfogande för beredande af förläggning.

Till *beredande af bekvämligheter* inom inkvarteringslokalerna inköptes af bostadsbyrån 375 spiralsängar jämte fullständiga utredningar, hvarjämte Kungl. Maj:t uppå underdånig framställning medgaf byrån att såsom lån från kronans förråd utbekomma intill 1,500 filter, 1,500 madrassvar, 1,500 putvar, 1,500 par lakan, 1,500 handdukar samt 620 tvättfat från vissa angifna regementen mot erläggande af en slitningsersättning för hvarje hel dag, hvarunder persedlarna varit utlämnade från förrådet, uppgående till:

för sängfilt	12 öre
„ madrassvar	8,5 „
„ putvar	1,5 „
„ hvarje par lakan	7 „
„ handduk	2 „
„ tvättfat	0,5 „

Dessutom ställde styrelsen för Föreningen Röda Korset till förfogande lakan, örngätt, handdukar, madrassvar, putvar och filter till ett antal af 600 af hvarje slag.

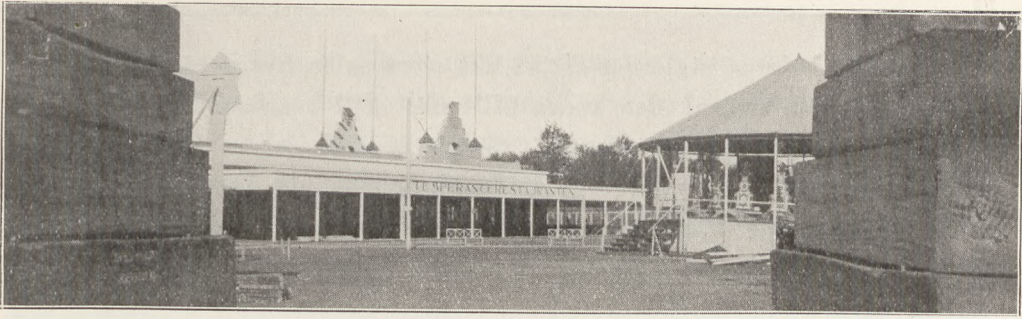
Vid hvarje förläggningslokal anställdes, för den tid förläggning därstädes pågick, *vaktmästare* jämte nödigt antal *kvinnlig betjäning* för renhållning och dylikt.

För gemensam inkvartering bestämdes af byrån ett pris pr person och natt varierande mellan 1 krona och 50 öre, beroende på huruvida säng ställdes till förfogande eller bädden anordnades direkt å golvet. Hänsyn togs dessutom till antalet dygn, under hvilka den besökande inkvarterades, samt i öfrigt till hans förmögenhetsförhållanden och samhällsställning.

I regel voro under utställningstiden intill krigets utbrott ständigt minst 300 personer inkvarterade på detta sätt. Tidvis mångdubblades antalet, t. ex. under Jubileumslandtbruksmötet, då det uppgick till 2,500 personer, under riksskytte-täflingen till 3,000 personer o. s. v. Kort efter krigets utbrott upphörde förläggning af detta slag.

Ehuru marginalen för att skydda byrån mot eventuella förluster för inkvarteringen och för att säkerställa byråns verksamhet var synnerligen lågt tilltagen, uppstod, därigenom att ett så högst betydande antal personer inkvarterades, en afsevärd vinst. Byråns ganska stora utgifter för den enskilda rumsuthyrningen kunde därigenom likvideras och de af förvaltningsutskottet för utställningen och af organisationskommittén för Jubileumslandtbruksmötet lämnade bidragen i sin helhet återbetalas. Dessutom kunde i sin helhet en icke obetydlig fordran hos en af organisationskommittéerna af Baltiska bostadskommittén efterskänkas.

Att i en stad med knappt 100,000 innevånare kunna, utan att anmärkningsvärda svårigheter uppstodo, bereda inkvartering åt det kolossala antalet utställningsbesökare torde utgöra ett godt bevis på att hotell- och pensionatsinnehafvare samt lägenhetsuthyrare väl hade fattat betydelsen för utställningen af att bostadsfrågan var rätt ordnad. Att Baltiska bostadskommittén haft ett rätt grepp på lösandet af sin uppgift, därom bär resultatet af dess verksamhet vittnesbörd.

TEMPERANCERESTAURANTEN.

TEMPERANCERESTAURANTEN.

AF E. BERGSTRÖM.

För att tillfredsställa behovet af mat och förfriskningar för den mindre bemedlade allmänhet, som man väntade skulle i stor utsträckning komma att besöka Baltiska utställningen, erbjöd sig styrelsen för Malmö Nya Ångköks Aktiebolag att, liksom under utställningen i Malmö 1896, förlägga en filial af sin verksamhet till utställningsområdet.

Sedan det visat sig vara omöjligt att erhålla plats för en folkrestaurant inom själfva utställningsområdet, inleddes förhandlingar med styrelsen för Aktiebolaget Baltiska Utställningens Nöjesfält, som af sitt område uthyrde till ångköksbolaget en tomt, stor 2,600 kvm., på följande villkor: Ångköksbolaget skulle själf förföra och inreda restaurantbyggnaden. Hyresersättning för tomtplatsen skulle utgå efter följande grunder: För en bruttoinkomst af rörelsen intill 120,000 kronor skulle icke någon tomthyra ifrågakomma; för den bruttoomsättning, som öfversteg detta belopp, skulle hyra erläggas med 10 % för de första 30,000 kronorna, således intill 150,000 kronors bruttoomsättning, samt 15 % å det belopp, som öfversteg 150,000 kronor. Då hela omsättningen uppgick till något öfver 270,000 kronor, erlade ångköksbolaget en hyra för tomten af c:a 21,000 kronor, eller 8,00 kronor pr kvm.

Namnet på restauranten bestämdes till Temperancerestauranten.

Restaurantbyggnaden uppfördes på entreprenad af byggmästare Otto Darin, Malmö, med skyldighet för honom att efter utställningens slut nedrifva och återtaga densamma. Byggnaden var af trä med papptak. Golfven voro äfven af trä med undantag för köket och diskrummen, där de voro lagda i cement.

Byggnadens hela längd var 47 m. och bredden 31 m. Med verandor täckte den ett ytinnehåll af icke mindre än 1,457 kvm. förutom gårdsplatsen, som var 245 kvm.

Serveringslokalerna utgjordes af två lika stora salar, hvardera $19,7 \times 11,7$ m., den ena afsedd till matsal, den andra till kafé. Till hvardera salen hörde en efter hela dess längd och efter dess ena tvärvägg löpande öppen veranda om 8 m. resp. $3,5$ m. bredd.

Ekonomilokalerna utgjordes af kök, det största på hela utställningen, $16,4 \times 7,5$ m., kallskänk, två lagerrum, två diskrum, serverings- och kontrollrum,

TEMPERANCERESTAURANTEN.

omklädnings- och toalettrum för personalen, kontor samt en murad källare på gårdsplatsen med en golffyta af $2,0 \times 5,2$ m.

Utrymmet inom byggnaden hade disponerats så, att alla serveringslokalerna lägo mot utställningens nöjesfält och alla ekonomilokalerna mot gårdssidan, d. v. s. mot norr. Mellan restaurant- och ekonomilokalerna löpte det $18,3$ m. långa och 3 m. breda serverings- och kontrollrummet. Genom detta rum skildes följaktligen kök, kallskänk och förråd från serveringslokalerna. Alla till servering afsedda varor måste därför, från hvilken afdelning de än kommo, passera detta rum och därmed också kontrollen, innan de kunde serveras.

Kostnaden för byggnaden med kloak-, vatten-, gas- och elektriska ledningar gick till kronor 28,612: 03. Här af kommo kronor 25,933: 57 på själfva byggnaden, kronor 2,098: 03 på kloak-, vatten- och gas- samt kronor 580: 43 på elektriska ledningar.

Möbleringen i serveringslokalerna utgjordes dels af fyrkantiga bord, 80×80 cm., afsedda för matservering, dels af runda bord med 60 cm. skifva, afsedda för kafésserveringen. Såväl bord som stolar voro af trä i mahognybets. Alla möblerna voro förhyrda af Aktiebolaget Nässjö Stolfabrik för ett pris af 80 öre pr stol och kronor 2: 50 pr bord, med skyldighet för fabriken att under utställningstiden hålla möblerna i godt stånd.

KÖKET Å TEMPERANCERESTAURANTEN.

De för matlagningen afsedda kok- och stekapparaterna såväl som varmvattenapparater, värmeskåp m. m. voro inrättade för gas.

Till köksafdelningen hörde följande apparater:

- 2 st. kokapparater, dubbelmantlade, med förtent innergryta af koppar och med glycerin som isoleringsämne, hvardera rymmande 350 liter.
- 2 „ d:o d:o d:o, hvardera rymmande 300 liter.
- 4 „ kokpisar.
- 1 „ våningsstekugn.
- 1 „ köttkvarn.
- 1 „ potatisskalningsmaskin.
- 1 „ bröds kärningsmaskin.
- 1 „ uppskifningsmaskin.
- 2 „ kaffekokare af koppar, hvardera om 30 liter.

Kokapparaterna voro konstruerade och tillverkade af Aktiebolaget H. J. Ohlssons Söner, Malmö, som också levererade alla apparaterna för ölet. Våningsstekugnen levererades af firman Th. Arfvidssons Eftr., Malmö.

Diskrummen med fyra vaskar i hvardera försågos med varmt vatten från 2 st. strömautomater "Meta" för gas, levererade af Aktiebolaget Ahlsell & Ahrens. I det ena diskrummet användes en 3-kärlds diskmaskin från Aktiebolaget Alingsås Verkstäder.

Ehuru en del inventarier funnos förut, måste följande nya inköpas eller förhyras:

Summorna äro afrundade till jämna tal.

Bord och stolar, hyra	Kronor	1,900: —
Köksinventarier	"	4,000: —
Porslin och glas	"	8,400: —
Bordsservis i alpacca	"	2,000: —
Brickor, förtenta	"	400: —
Duktyg	"	1,600: —
Apparater för öl och läskedrycker	"	600: —
Diverse	"	400: —
	Kronor	19,300: —

I hela restauranten kunde på en gång få plats omkring 1,400 personer. Vid fördelningen af utrymmet på matsal och kafé hade, med stöd af erfarenhet från folkrestauranten vid Stockholmsutställningen 1897, det största utrymmet från början reserverats för matsalen. Man hade tänkt sig, att det relativt billiga priset af 75 öre för en middag med två rätter skulle draga de flesta gästerna till matsalen. Så blef emellertid ej fallet. Rörelsen i kaféet blef, om hänsyn toges till omsättningen, tre gånger så stor som den i matsalen. Visserligen utlämnades under söndagarna ett tusental middagsportioner och c:a 400 om hvardagarna, men det stora flertalet gäster föredrog att äta efter matsedel och få maten serverad, hvilket kunde ske i kaféet men ej i matsalen, där hvar och en själf hämtade och serverade sig sin mat.

Kafélokalerna måste på grund häraf genast i början af sommaren utvidgas på matsalens bekostnad, så att såväl kafé som matsal därefter blefvo lika stora.

Middagen i matsalen utlämnades under tiden kl. 1—5 e. m. Den kostade 75 öre och bestod af soppa och kött med potatis eller grönsaker samt bröd. Gästen köpte hos biljettförsäljerskan sin middagspolett och fick vid utlämningsdisken mot aflämnande af poletten hämta sin middag — båda rätterna på en gång. Bröd fick hvar och en så mycket han önskade. Öl, mjölk eller läskedrycker kostade 20 öre pr $\frac{1}{3}$ liter och 10 öre pr $\frac{1}{6}$ liter. Borden i matsalen voro belagda med dukar. Endast pappersservietter användes. Statistik öfver antalet i matsalen serverade middagsportioner finnes i tabell A å nästa sida.

Tabell A. Statistik öfver antalet i matsalen serverade middagsportioner.

	Maj			Juni			Juli			Augusti			September			Oktober			Summa		
	Antal serverade portioner			Antal serverade portioner			Antal serverade portioner			Antal serverade portioner			Antal serverade portioner			Antal serverade portioner			Antal serverade portioner		
	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.	Summa	Medeltal hvardag	Medeltal sön- o. helgd.
Middag à 75 öre	3,675	135	479	13,923	401	717	15,844	427	1,079	8,561	201	668	8,627	187	941	1,600	216	952	52,230	283	774
d:o " 115 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	277	—	—	—	—	—	—	—	—	277	—	—
d:o (inackord.)	210	15	15	450	15	15	465	15	15	348	13	13	450	15	15	60	—	—	1,983	15	15

Tabell B. Inkomsterna fördelade på de olika afdelningarna.

	Maj	Juni	Juli	Augusti*	September	Oktober (den 1-4)	Summa
Kaféet	19,279: 60	61,879: 18	60,861: 30	27,986: 40	24,955: 40	4,754: 15	199,716: 03
Matsalen	3,310: 35	11,930: 26	14,584: 45	9,198: 45	8,608: 85	4,127: 10	51,759: 46
Korfförsäljningen	991: 90	4,637: 90	5,395: 05	3,776: 55	3,257: 40	623: 60	18,682: 40
Summa kr.	23,581: 85	78,447: 34	80,840: 80	40,961: 40	36,821: 65	9,504: 85	270,157: 89
Medelinkomst pr dag kr.	1,387: 16	2,614: 91	2,607: 76	1,321: 33	1,227: 38	2,376: 21	1,889: 21
d:o pr sön- och helgdag kr.	2,575: 98	4,012: 22	4,847: 45	2,934: 61	3,684: 83	4,255: 15	3,718: 37
d:o pr hvardag kr.	1,021: 37	2,265: 58	2,275: 96	1,011: 09	849: 31	839: 23	1,377: 09

*) Den så väsentligt minskade inkomsten beror på krigsutbrottet.

Äfven frukost och kväll serverades i matsalen. Omsättningen vid dessa måltider var dock helt obetydlig.

I kaféet förekom förutom s. k. kaffeservering äfven servering af kaffefrukostar, kallskuret, biffstekar, kotletter m. m. samt efterrätter. I denna afdelning låg egentligen hela restaurantrörelsens tyngdpunkt. Betydelsen af kaféet bevisas bäst genom den mängd varor af alla slag, som konsumerades, i synnerhet

MATSALEN Å TEMPERANCERESTAURANTEN.

om söndagarna. Den vanliga kaffekvantiteten pr söndag utgjorde 1,500 liter med 100 liter grädde, 150 kg. socker, 6,000 wienerbröd, 50 kg. skorpor och 18,000 småbröd. Till biffstekar m. m. åtgingo pr söndag c:a 250 kg. biffkött, 75 kg. kalkkött, 50 kg. kotlett, några skinkor, 70 kg. kallskuret, 8 hl. potatis, 50 kg. smör och 400 kg. bröd, dessutom 1,200 liter öl, 1,500 flaskor läskedrycker och 500 flaskor mjölk.

Priserna i kaféet voro:

Kaffefrukost med ägg och kallskuret	kr. 1: —
" " " " ost	" 0: 75
Smörgåsbricka	" 0: 50
Biffstekar, kotletter m. m.	" 0: 75—0: 90
Efterrätter	" 0: 40

Kaffe 15 öre, med bröd 30 öre, med 2 wienerbröd 25 öre.

Choklad eller te 25 öre, med bröd 40 öre.

Öl, mjölk eller läskedrycker 20 öre pr $\frac{1}{3}$ liter, 10 öre pr $\frac{1}{6}$ liter.

I ett hörn af verandan hade iordningställt en wienerkorf- och ölservering. Korfven med senap serverades varm på en papptallrik till ett pris af 25 öre portion och ölet direkt från fat. Omsättningen var vid denna afdelning mycket

VERANDAN Å TEMPERANCERESTAURANTEN.

stor, om hänsyn toges till det ringa utrymmet och de anspråkslösa anordningarna. Under sommaren serverades här c:a 60,000 portioner korf och 27,000 liter öl.

De olika afdelningarnas inkomster framgå af tabell B å sid. 391.

Vid Temperancerestauranten voro fast anställda 67 personer, däraf 1 förestånderska, 3 kontrollörskor, 1 lagerförestånderska, 2 hushållerskor, 2 kallskänkor, 4 biffstekerskor, 1 kaffekokerska, 10 buffetbiträden, 3 köksbiträden, 8 diskerskor, 1 knifskurerska, 30 serveringsbiträden och 1 maskinist. Under söndagarna voro dessutom ett 40-tal extra biträden anställda.

Ehuru utgifterna enbart för byggnaden, tomthyra och inventarier gingo till den respektabla summan af kronor 68,924: 13, d. v. s. 25,5 % af omsättningen, gaf dock rörelsen ett godt ekonomiskt resultat. Detta var så godt som uteslutande kaféets förtjänst och icke matserveringens. Mat öfver hufvudtaget serverades nämligen till sådana priser, att rörelsen i det fallet lagom och jämnt gick ihop.

Hade kriget ej utbrutit, skulle det ekonomiska resultatet naturligtvis ha blifvit väsentligt bättre. Under tiden före krigsutbrottet var rörelsen drygt dubbelt så stor på söndagarna som på hvardagarna. Efter krigets utbrott minskades rörelsen under hvardagarna med mer än hälften, under det att söndagsfrekvensen från att genast falla mycket starkt så småningom ökades.

Att måttsätta folkrestaurantens betydelse för utställningen tillkommer den opartiske. Står betydelsen i relativt förhållande till rörelsens omfattning, måste man säga, att den var stor. Måhända lag den största betydelsen däri, att restauranten blef en verklig folkrestaurant, så till vida som den besöktes af folk ur alla samhällsklasser.

UTSTÄLLNINGEN AF ÄLDRE KYRKLIG KONST FRÅN SKÅNE.

Af O. RYDBECK.

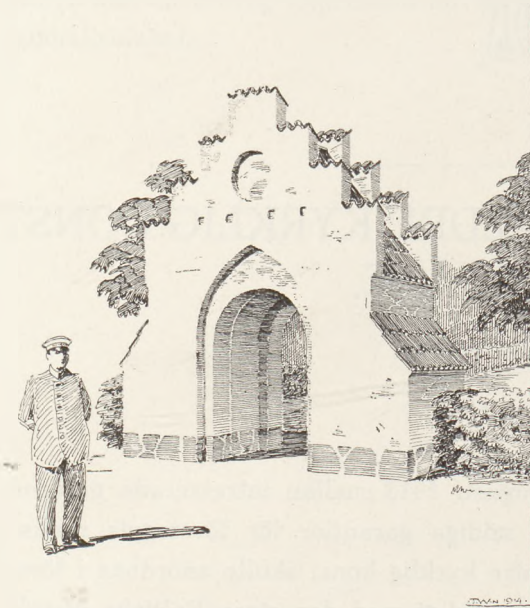
På ett sammanträde i Malmö i augusti 1913 mellan intresserade personer från Malmö och Lund beslöts, sedan nödiga garantier för företagens realiserande erhållits, att en utställning af äldre kyrklig konst skulle anordnas i förstnämnda stad sommaren 1914, således samtidigt med den stora Baltiska utställningen. Till styrelseledamöter utsågos landshöfdingen greve Robert Dela Gardie, hedersordförande, professor Ewert Wrangel, ordförande, doktor Edward Lindahl, v. ordförande, d. v. docenten Otto Rydbeck, kommissarie, konsul Axel Richter, kassakontrollant, fältintendent Gillis Arfwidson, sekreterare och skattmästare, samt rektor E. H. Isacson, tandläkare Adolf Roth, stadsarkitekt Salomon Sörensen, kyrkoherde Lars Tynell och domkyrkoarkitekt Theodor Wählin. På styrelsens hemställan behagade H. K. H. Kronprinsen emottaga kallelsen att vara utställningens beskyddare samt biskop Gottfrid Billing och riksantikvarie Bernhard Salin att blifva hedersledamöter af styrelsen.

Till lokal för utställningen utsågs Malmö realskolas gymnastiksal, sedan ett af Baltiska utställningens arkitekt, Ferdinand Boberg, framlagdt och af kyrkliga utställningens kommissarie lifligt förordadt förslag att förlägga densamma till den Baltiska utställningens område ansetts omöjligt att realisera. Visser-

Öfverstycke: Bronskrucifix från Rinkaby kyrka.

ligen befanns realskolans gymnastiksal efter nödiga förändringar vara lämplig som utställningslokal, men trots dennas läge invid stora stråkvägen helt nära den Baltiska utställningen blef besöket tyvärr mycket fåtaligt, hvarigenom hela den i förväg tecknade garantisumman och mera därtill åtgick för täckande af de med företaget förknippade, dryga utgifterna.

Uppdraget att ordna utställningen, hvilket odeladt lades i händerna på kommissarien, försvårades ansevärt därigenom, att knappa tio månader återstodo till den tid, då öppnandet skulle försiggå, nämligen den 11 juni 1914, hvar-

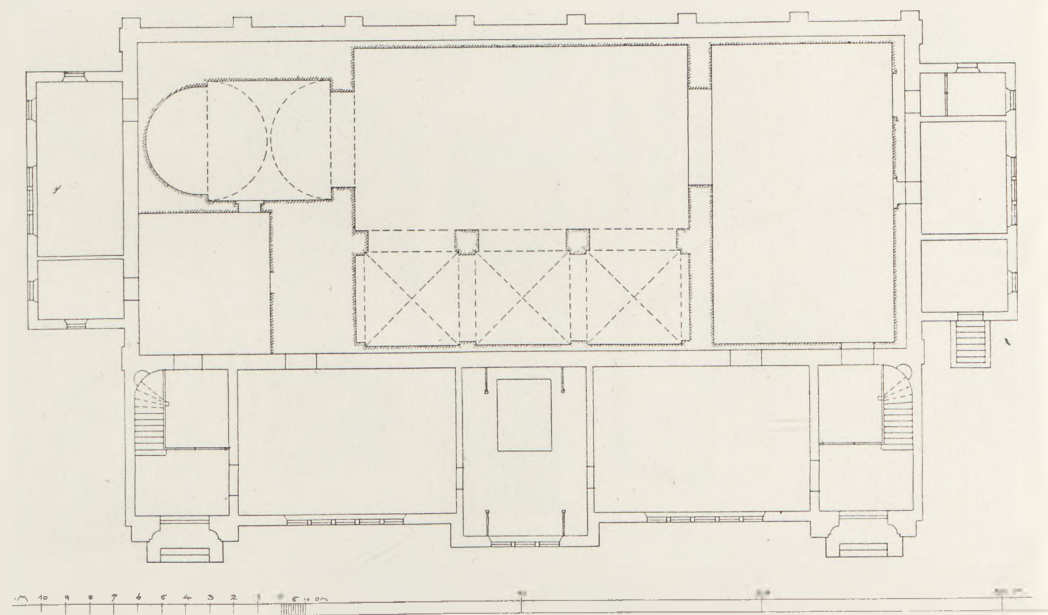
ENTRÉN TILL UTSTÄLLNINGEN.

jämte dessa månader till allra största delen sammanföll med den för kyrkundersökningar olämpliga, mörka årstiden. Häraf följde att arbetet med genomforskandet af Skånes omkring 400 kyrkor måste i ansevärt grad forceras, hvilket naturligt nog i någon mån inverkade menligt på inventariseringens fullständighet. Undersökningarna ifråga utfördes af yngre konstforskare, amanuenserna vid Lunds universitets historiska museum Ossian Lindskoug och Hans Wählin, d. v. fil. licentiaten Adolf Anderberg och d. v. fil. kandidaten Helge Kjellin, hvarjämte för ett par hä-

rader det material, som tidigare hopbragts af Etnologiska föreningen i Lund, kunde användas i och för uttagandet af de inventarier, hvilka lämpligen borde med utställningen införlifvas.

Sedan det på historiska museet i Lund samlade undersökningsmaterialet blifvit sofradt och vederbörligt tillstånd till utställningens hållande inhämtats, afsändes genom utställningens sekreterare anhållan till respektive församlingar om deras medgifvande att utlåna de önskade inventarierna. Nästan utan undantag blef denna utställningens begäran uppfylld, tack vare församlingarnas och prästerskapets tillmötesgående samt bl. a. en af stiftets biskop utfärdad anbefallningsskrivelse. Sedan ofvannämnda formaliteter blifvit fullgjorda, utskickades lämpliga personer till respektive kyrkor för att inpacka och afsända inventarierna ifråga. Såväl under själfva transporten som under hela utställningstiden voro dessa försäkrade för af församlingarna åsatta belopp. Uppackningen och registreringen af föremålen utfördes på ett mönstergillt sätt af Helge

Kjellin. Samtidigt påbörjades under kommissariens ledning det omfattande katalogiseringsarbetet. På grund af den ytterst begränsade tid, som stod till buds för detta kräfvande arbete, måste det fördelas på flera personer. Kjellin redigerade sålunda den afdelning af utställningskatalogen, som omfattar metallföremål: dopfat, ljuskronor och ljusstakar samt nattvardskärl. Lektor Karl Berlin har beskrifvit en stor del af skulpturen från nyare tid. Licentiaten Akke Kumlien har biträdt med kapitlet målning och amanuensen Lindskoug med katalogise-

PLAN ÖFVER UTSTÄLLNINGSLOKALERNA.

ringsarbete inom skilda grupper, hvarjämte amanuensen Wählin på ett förträffligt sätt medverkat vid katalogens affattning och vid korrekturläsningen å densamma.

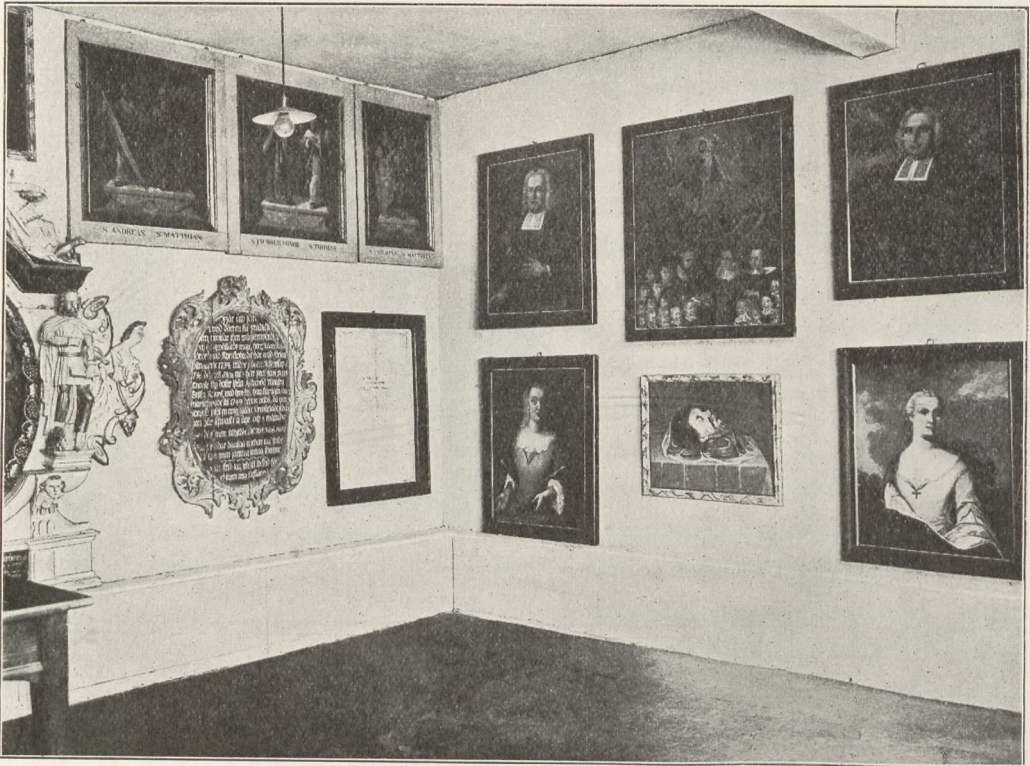
Ritningarna till utställningsbyggnadens kyrksal och till den vackra ingångsportalen utfördes af domkyrkoarkitekten Wählin, som dessutom vid upprepade tillfällen gjort utställningen betydande tjänster.

De till utställningen inlånade föremålen blefvo under kommissariens tillsyn konserverade af konservator C. Ehrnsten från Stockholm.

De anmärkningar, som skulle kunna göras mot utställningen ifråga och mot dess katalog, måste gifvetvis ses mot bakgrunden af den korta tid, som stod kommissarien till buds för det helas ordnande, hvartill kommer den omständigheten att utställningsföremål oafslåtligen inströmmade ända till dagen före utställningens öppnande. Hela katalogiseringsarbetet, omfattande såväl text som klichéer och tryckning, måste utföras under samma fjorton dagar, då föremå-

lens fotografering samt deras inordnande och upphängning i utställningssalarna ägde rum.

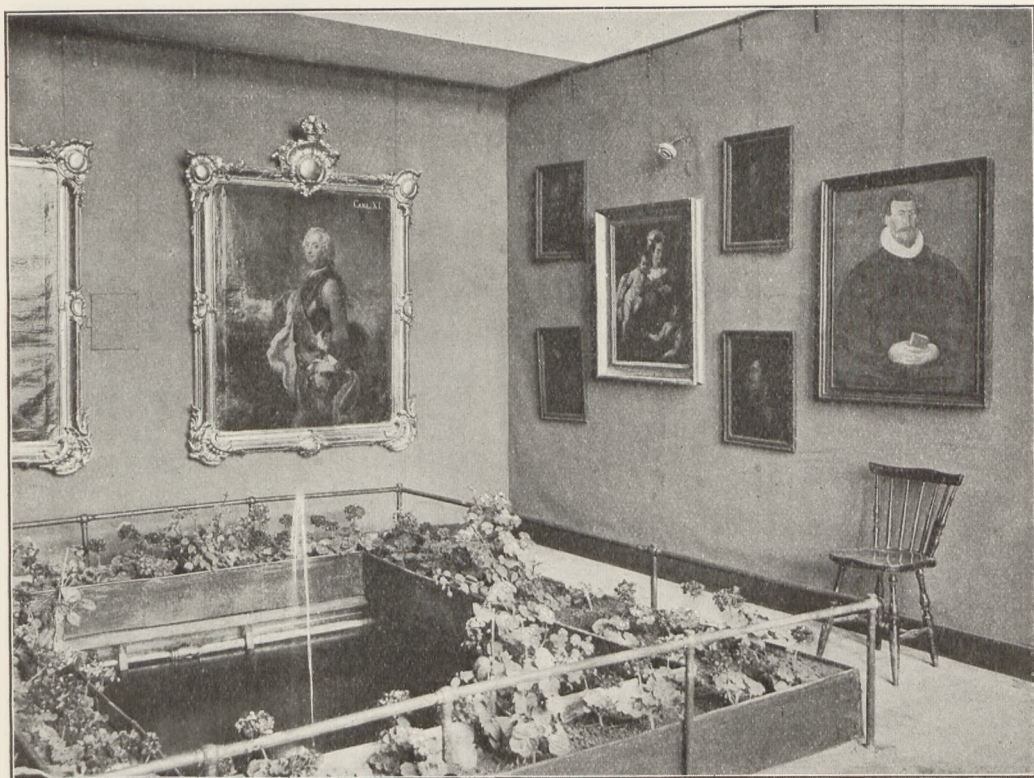
Såsom af katalogen ("Utställning af äldre kyrklig konst från Skåne, Katalog, Malmö 1914") framgår, omfattade utställningen 611 nummer från inemot 200 kyrkor. De olika föremålen fördelades i byggnadens skilda lokaler på nedan beskrifna sätt:

FÖRSTA UTSTÄLLNINGSRUMMET.

Utställningslokalerna utgjordes af den mycket rymliga gymnastiksalen samt de smärre rum, som i norr och väster ansluta sig till denna. Från den till nordöstra ändan förlagda ingången inträdde man i ett medelstort rum (föret afklädningsrum), i hvilket hufvudsakligen epitafier, porträtt o. d. af relativt sent datum förvarades. Nästa rum, badrummet, upptogs af en mindre samling målningar, porträtt och taflor med bibliska motiv. Det angränsande rummet åt väster (ett andra afklädningsrum) tjänade som förvaringsplats för renässansskulptur, dopfuntar af trä och dopfat, hvarjämte två större fristående montrar omslötö dyrbara krucifix, kors och rökelsekar af metall, kyrksilfver och andra värdeföremål.

Från denna rad af mindre utställningslokaler inträdde man i det rymliga förrum, som för tillfället anordnats i gymnastiksalens västra tredjedel, där det bildade ett slags öfvergång från de smärre rummen till kyrkans ansenliga långhus. På golvet i denna försal hade plats anordnats åt de synnerligen dyrbara romanska dopfuntarna af sten samt, i midten, åt en märkelig gotisk funt af brons från Asmundtorps kyrka (kat.-n:r 187). Större delen af väggytorna upptogs

ANDRA UTSTÄLLNINGSRUMMET.

af ståtliga krucifixserier från skilda tider. På en enkel fotställning längs en af väggarna hade madonnabilderna placerats, ordnade i tidsföljd liksom krucifixen. På väggen närmast kyrksalen reste sig Lunds domkyrkas medeltidsur (n:r 586), enastående i nordisk medeltidskonst, och i taket hängde ljuskronor och votivskepp. De smärre dörröppningarna tillslötos med järnbeslagna medeltidsdörrar af trä, flera af särskildt intresse, t. ex. dörren från Röke (n:r 533), och den stora ingången till kyrksalen af ett par Lunds domkyrka tillhöriga gallerdörrar af trä från brytningstiden mellan gotik och renässans.

Den västligaste dörröppningen förmedlade tillträdet till ett litet kvadratisk utställningskabinett (förut redskapsrum), i hvilket ljusstakar och dopfat samt en medeltida ringklocka af brons fått sin plats jämte en del romanska skulpturer af sten.

Genom de förut omnämnda, höga gallerdörrarna trädde man in i utställningens största rum, kyrksalen. Denna var genom arkader indelad i ett an-

TREDJE UTSTÄLLNINGSRUMMET.

senligt, flattäckt midtskepp, till hvilket i öster ett rundslutet kor anslöt sig och ett i norr beläget af tre korshvalf öfvertäckt sidoskepp. I de förut beskrifna utställningslokalerna hade föremålen utställts så godt sig göra lät typologiskt, utan större hänsyn till det estetiska intrycket och med tanke på att i största möjliga grad tillvarataga utrymmet. I kyrksalen däremot hade inventarierna anordnats mera spatiöst, hvarjämte endast de kulturhistoriskt eller konstnärligt mera betydande arbetena erhållit plats där.

Kyrksalens västra vägg upptogs af de tre värdefullaste målningarna samt nederst af några medeltida grafstenar med och utan gafvelhällar. För öfrigt

utställdes i västpartiet dopfuntar och, närmare midten, grafstenar samt en grafkista från romansk tid, huggen ur ett enda block (n:r 116). På fotställningar längs väggar och pelare i såväl midtskepp som sidoskepp hade altar- och helgonskåp sina platser. Några af dessa fotställningar hade formen af altarbord, klädda med antemensalen och antependier. I sydöstra hörnet stod predikstolen, på pelarna mot sidoskeppet och i arkaderna hängde krucifix, och öfverst å väg-

KYRKSALENS FÖRHALL.

garna voro epitafier och begravningsvapen anbragta. Den nordvästligaste hvalftravén, närmast ingången, hade genom ett vackert, Lunds domkyrka tillhörigt skrank (n:r 539) från Karl XII:s tid förvandlats till dopkapell.

På triumfbågens tvärbjälke stod en ståtlig kalvariegrupp från Ströfvelstorps kyrka (n:r 20) och på högaltaret, hvars framsida upptogs af ett praktfullt antemensale i drifven koppar (n:r 83) från Lyngsjö, höjde sig ett konstnärligt betydande, nederländskt altarskåp (n:r 92) från V. Ingelstads kyrka, signeradt med Antwerpens märke. Södra och norra korväggarna upptogs af korstolar från Dalby (n:r 541) och Skanör (n:r 540), och bredvid den sistnämnda befann sig

KYRKSALENS FÖRHALL.

Såsom redan blifvit antydt var träskulpturen i sin helhet af yngre datum än dopfuntarna. För de bilder, hvilka äldst smyckade kyrkorna, funnos så godt som inga representanter å utställningen. En antydan om vissa af dessa bilders karaktär lämnade emellertid den lilla vackra Kristusbilden af brons (n:r 68)

VÄSTLIGASTE UTSTÄLLNINGSRUMMET.

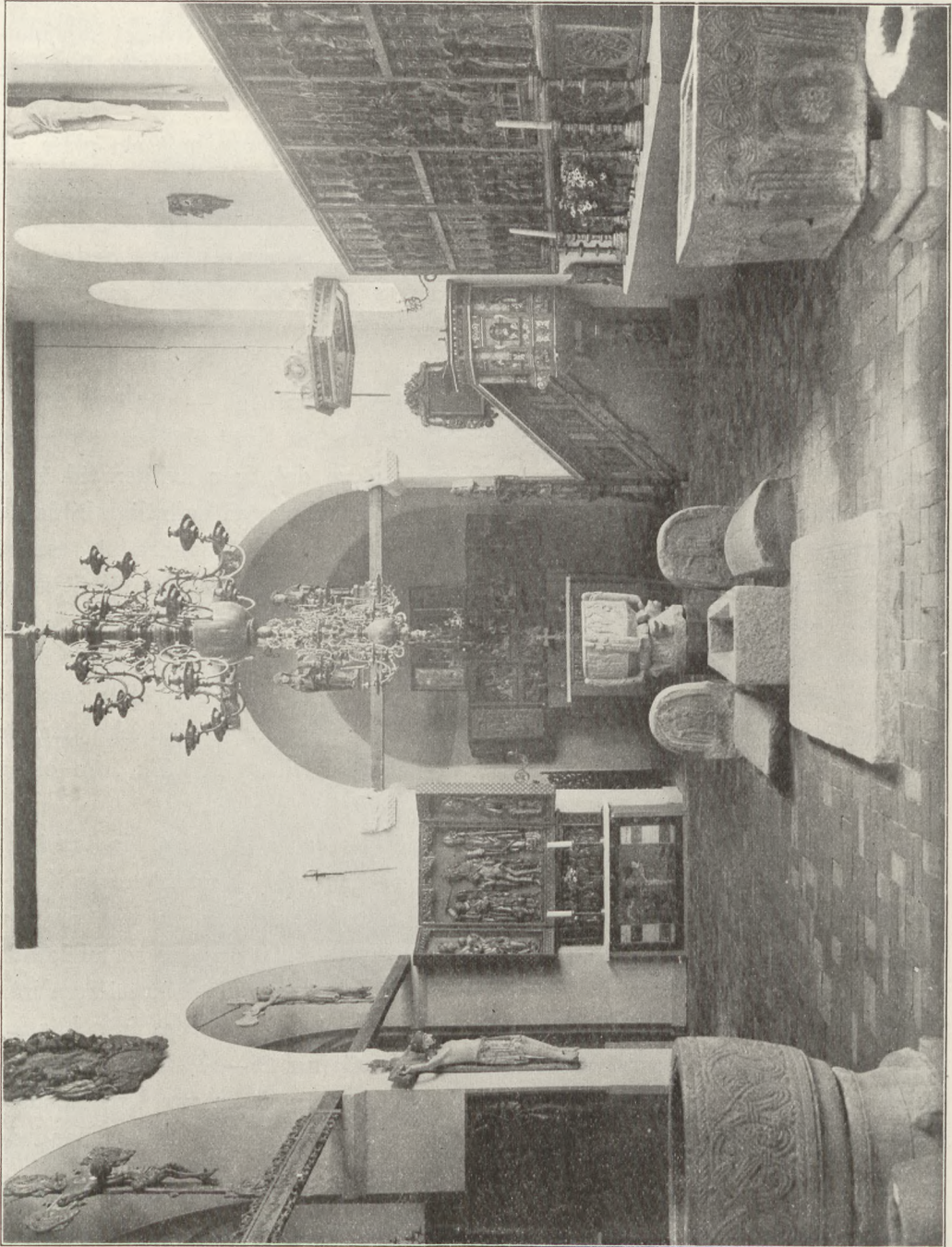
från Rinkaby kyrka, jfr öfverstycket, samt det utomordentligt praktfulla antemensalet från Lyngsjö (n:r 83). Ej heller detta är emellertid af särskildt åldrig typ, utan torde stamma från tiden omkring år 1200. Af de många liknande altarprydnader, som förekommit i skånska kyrkor, och om hvilka enstaka uppgifter anträffats i dessas inventarielistor, är endast denna bevarad, om man undantager en enstaka, till ett dylikt antemensale hörande figur, yngre än bildverket från Lyngsjö, hvilken figur tillhört Gylle kyrka och som nu förvaras i

Lunds universitets historiska museum. Intressanta prof på dylika altarprydners utseende under senare tid erbjöd det dubbelsidigt målade, med vridbara sidoflyglar försedda antemensalet från Skanörs kyrka (n:r 84), hvilket kan hänföras till midten af 1500-talets förra hälft, samt det prydliga, år 1549 daterade antemensalet från Mölleberga (n:r 85).

Den lilla romanska metallkrucifix, hvilken i regel torde haft sin plats på högaltaret och som sannolikt snart blifvit ersatt af de senromanska processionskorsen af koppar (n:r 79—82), har antagligen här i Norden så småningom sammanvuxit med det metalldrifna antemensalet till ett superfrontale. Sedermera tyckes denna Kristusbild å superfrontalet hafva förstörats mer och mer för att slutligen efterträdas af en å triumfbågsbjälken stående, ofta med bilder af Maria och Johannes flankerad triumfkrucifix — jfr den afbildade gruppen från Strövelstorp (n:r 20), som hade sin plats i kyrksalens triumfbåge — vanligen utförd i omkring $\frac{3}{4}$ af mänsklig storlek. Denna förändring af Kristusbildens placering torde i Skåne hafva börjat under 1200-talets förra del, från hvilken tid ännu ett par krucifix bevarats. De äldsta på Malmöutställningen befintliga bilderna af ifrågasatt art leda emellertid sitt ursprung från århundradets senare hälft, då bruket att upphänga krucifixen i triumfbågen tyckes hafva blifvit mera allmänt. Den stora, med en dyrbar förgylld konungakrona af koppar prydda krucifixen från Hvitaby (n:r 1) härrör visserligen till typen från 1200-talets förra del, och från detta skede stammar tvifvelsutan kopparkronan. Åtskilliga omständigheter, hvilka icke lämpligen här kunna relateras, synas emellertid icke utesluta möjligheten af att bilden ifråga är en kopia af en äldre krucifix från ofvan antydda tidsperiod*).

Den konstnärligt mest betydande af utställningens ej fåtaliga Kristusbilder från senromansk tid var den vackra, med silfverskor prydda krucifixen från Kiaby kyrka (n:r 3). Från gotikens början härrörde endast ett par krucifix, de från Gärdslöf, Höör och Lund (n:r 12—14). Flertalet af de öfriga voro senmedeltida eller kopior efter äldre original. Dock stammar den restaurerade krucifixen från Hörby (n:r 55) sannolikt från 1400-talets början (mäster Bertrams från Minden krets) samt de båda bilderna från Stiby och Nymö (n:r 16—17) från samma århundrades midt. Den vackraste af de sengotiska krucifixen var Kristusbildens från Barsebäck med dess prydligt snidade "trabes"-planka (n:r 42). Bland de

*) Ifrågasätts kan måhända, om icke den i Statens historiska museum förvarade, likaledes med metallkrona försedda, från Tryde kyrka i Skåne härrörande krucifixen af romansk typ äfven skulle kunna vara en dylik kopia af en särskildt berömd bild, hvilken på grund af sin stora helighet eller förmåga att göra underverk blifvit efter bästa förmåga eftergjord. Förebilden skulle i så fall antingen hafva funnits i samma kyrka och på grund af sitt bristfälliga tillstånd varit i behof af förnyelse eller också kunde kopian hafva utförts efter en dylik undergörande, i en annan kyrka befintlig krucifix.

KYRKALEN SEDD FRÅN VÄSTER.

KYRKSALÉN SEDD FRÅN ÖSTER. I FONDEN SKYMTAR FÖRHÄLLEN.

yngre krucifix, hvilka afslutade den långa medeltida serien, märktes en helt liten, prydlig renässanskrucifix från Gårdstånga (n:r 61), som förfärdigats af den bekante Lundabildhuggaren Jakob Kremberg och år 1612 uppsattes öfver predikstolsdörren i nämnda kyrka.

Ur de å altarbordet eller på dess "retabulum" placerade bilderna och ur de med bildverk prydda relikskrinen utvecklades under senromansk och tidigt gotisk

SIDOSKEPPET SEDT FRÅN VÄSTER.

tid altarskåpen. Det äldsta af de skånska altarverken (här medräknas ej de med bilden af en enstaka centralfigur prydda helgonskåpen, som kunna härröra från en ganska tidig del af medeltiden och i regel voro afsedda för sidoaltaren) och på samma gång det största af alla i Sverige befintliga medeltida arbeten af ifrågavarande slag är den af fru Ida till Gladsax skänkta, kort före 1398 förfärdigade altaruppsatsen i Lunds domkyrka (n:r 86, synlig till höger å första bilden från kyrksalen). Dess upphofsman var en framstående konstnär, som stod den bekante mästern Bertram från Minden mycket nära.

De öfriga altarskåpen voro alla betydligt yngre och härrörde från medeltidens slut. De flesta ägde ganska medelmåttigt konstvärde, om man undantager

det prydliga altarskåpet från Åhus (n:r 87), ett nordtyskt arbete, och framför allt det praktfulla, å högaltaret placerade, nederländska altarskåpet (n:r 92) från V. Ingelstads kyrka. Dess ursprung var lätt att fastställa: en hand, Antwerpenmästarnas märke, var inbränd på de yttre flygeldörrarnas smalsida.

Det fåtal medeltida altarverk, mindre än ett tiotal, som fanns å Malmöutställningen, utgör större delen af de i skånska kyrkor bevarade inventarierna

SIDOSKEPPET SEDT FRÅN ÖSTER.

af ifrågavarande slag. Detta fåtal vittnar bäst om den förödelse, som öfvergått den äldre kyrkliga konsten i provinsen.

De å utställningen samlade bilderna af jungfru Maria och helgonen anslöto sig ifråga om tillkomsttiden synnerligen väl till krucifixen. Bland de förstnämnda fanns endast en enda, från Reng (n:r 99), som kunde anses vara äldre än 1200-talets midt. Ett par andra madonnor, bland dem den vackra bilden från Kiaby (n:r 100) — utförd af samme mästare som Kristusbilden i samma kyrka —, härröra från senare delen af 1200-talet, en (n:r 103), från Fjelic, från 1300-talet, medan en (n:r 104), från Brågarp, tillhör början af 1400-talet (denna är liksom den förutnämnda krucifixen från Hörby (n:r 55) besläktad med Lunda-

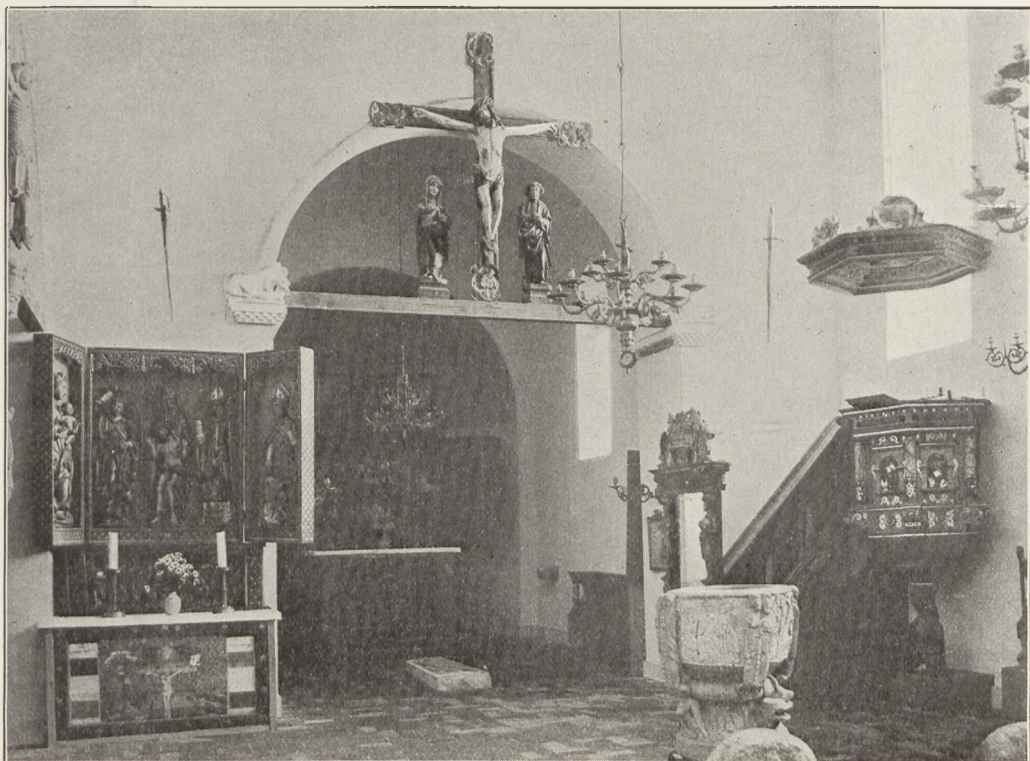
skåpets skulptur, ehuru något yngre än denna). De flesta madonnorna buro emellertid en fullständigt sengotisk prägel. Så var äfvenledes fallet med helgonbilderna, om man frånräknar den utomordentligt vackra från midten af 1200-talet härrörande bilden från Torekows kyrka (n:r 113) och den arkaistiskt hållna S:ta Anna-bilden från Ö. Nöbbelöf (n:r 111).

DOPKAPELLET.

Om medeltidens olika skeden voro relativt väl företrädda ifråga om träskulpturen, så visade sig förhållandet vara i stort sedt omvänt beträffande de af metall förfärdigade kyrkoinventarierna. Bland dessa förekommo likväl några sällsynta föremål: ett vigvattenskar (n:r 292, slutvignetten), två akvamanilen i lejonform (n:r 289 och 609), en primklocka (n:r 294) och en större ringklocka, förfärdigad af Lundaborgmästaren Herman klockgjutare och daterad 1435 (n:r 293). Af de 23 rökelsekar, som funnos utställda, voro ej mindre än 11

romanska, 5 senromanska, 3 tidigt gotiska och endast 4 gotiska (antalet romanska kar var öfverraskande stort, men en bestämning af samtliga kända skånska rökelsekar visar en förskjutning i antalet till förmån för den gotiska tiden). Med ofvan anförda undantag är det medeltida inslaget inom ifrågasvarande inventariegrupp ytterst obetydligt. Af de till ett antal af inemot 80 uppgående ljuskronorna och stakarna voro sålunda endast några få medeltida, och samtliga dessa tillhörde periodens senare del. Anmärkningsvärda voro den

PARTIET KRING TRIUMFBÅGEN.

ståtliga senmedeltida ljuskronan från Sireköpinge kyrka (n:r 295) samt de något äldre, imponerande ljusstakarna från Skanör (n:r 326). Den omständigheten, att en mängd belysningsföremål härröra från 15- och 1600-talen torde sammanhänga med den förändring i gudstjänsten, som medföljde reformationens införande.

De i skånska kyrkor synnerligen allmänt förekommande dopfaten af mäsing voro å utställningen representerade med ej mindre än ett 60-tal nummer. Dessa äfven för profant bruk använda fat härröra i hufvudsak från 15- och 1600-talen. Ehuru många af dem återgå på gotiska förebilder, torde de i regel få betraktas som produkter af den nyare tidens konst, De representera den tid,

då bruket att nedsänka barnet i dopfunten redan upphört: begjutningen efterträdde nedsänkandet.

Ifråga om nattvardssilfret kunde man iakttaga samma så godt som fullständiga frånvaron af medeltida former. Det enda undantaget utgjordes af en kalk med tillhörande patén från medeltiden (n:r 373). Dessutom förekommo åtskilliga kalkar med medeltida fot; men i regel var allt kyrksilfver af senare datum. Den

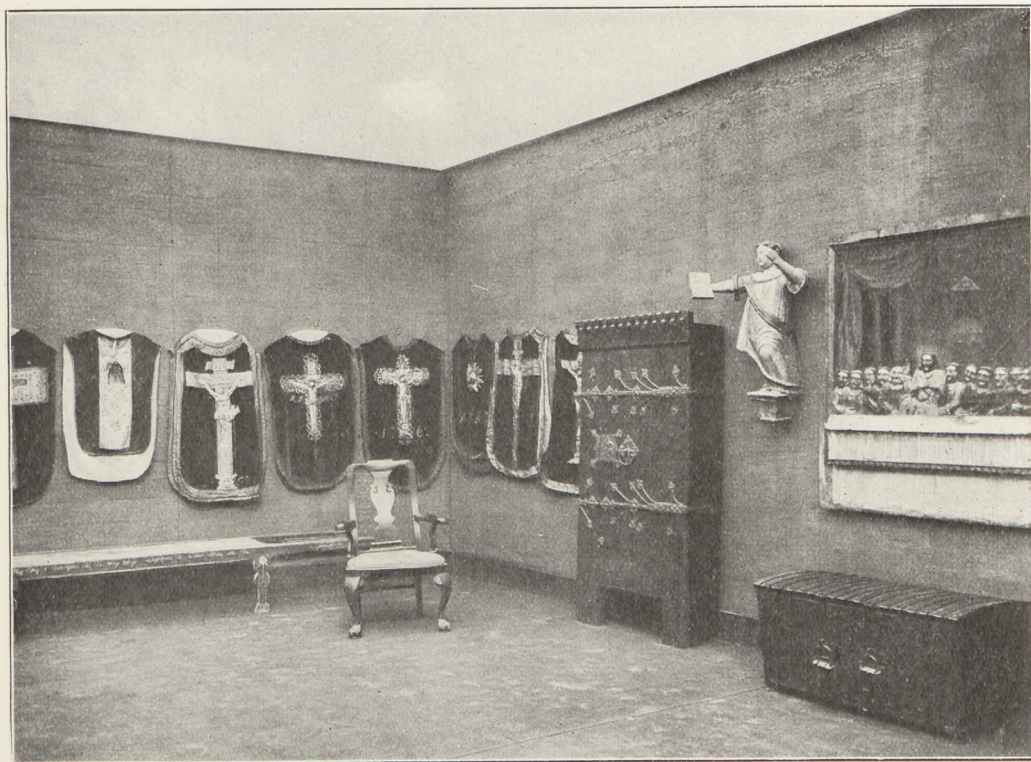

KORET MED HÖGALTARET.

vackraste silfverpjesen i samlingen var en 1600-talskanna af silfver, skänkt till Andrarums kyrka år 1749 af fru Christina Piper. Rundt kannan, som visade staden Augsburgs märke, syntes i hög relief lekande nymfer och skäggiga hafsmän.

Få om ens någon af Sveriges provinser torde hafva så litet att framvisa ifråga om äldre kyrklig textilkonst som Skåne. Visserligen finnas några få medeltida mässkläder bevarade i historiska museet i Lund och dessutom en del fragment af sådana i Malmö museum, men ej en enda detalj af dylika textilier hade till utställningen kunnat uppletas i de undersökta kyrkorna. Af de 13 mässhakar, som funnos, bar den äldsta (trasig) årtalet 1613.

Bland de i skånska kyrkor likaledes sällsynta (utom å epitafier) målningar å trä eller duk, som exponerades, förtjäna särskildt omnämnas två stora porträtt af Luther och Melanchton (n:r 546—47), utförda på Lukas Cranach d. y:s verkstad, det senare signeradt med den bevingade ormen och årtalet 1557. Af mycket stort intresse är äfven det på trä målade väldiga epitafiet från Borgeby (n:r 143, liksom de båda Cranach-porträtten synligt i fonden å den ena bilden

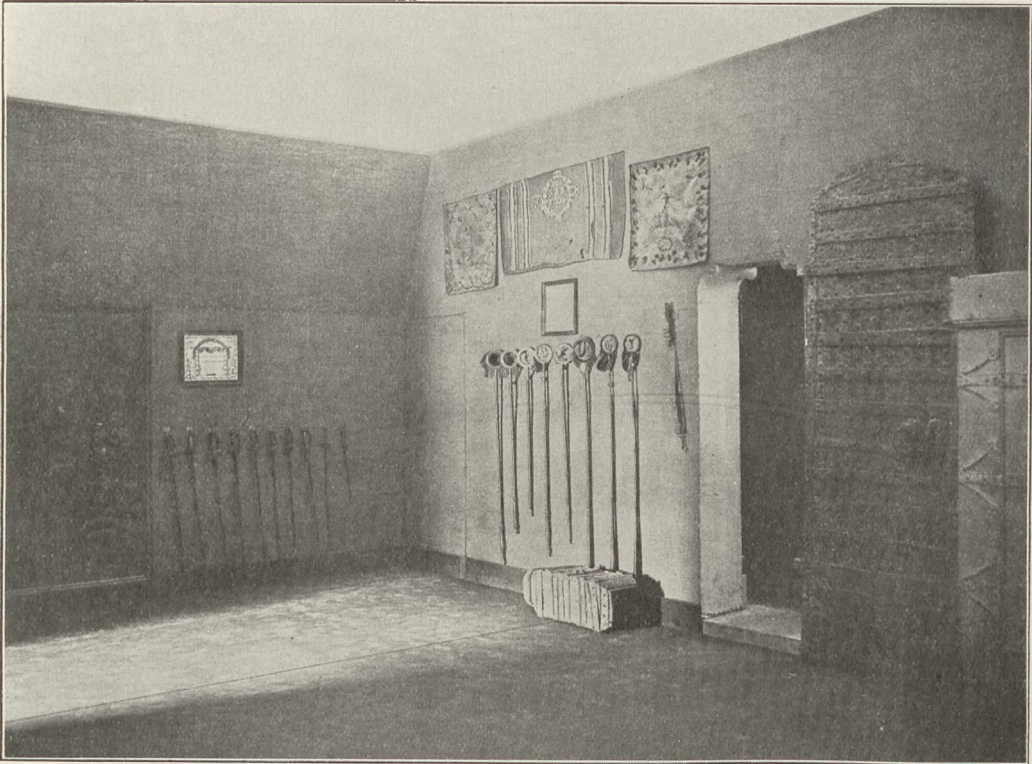
SAKRISTIAN, SEDD FRÅN ÖSTER.

från kyrksalen) med porträtt af Johan Spigel och dennes båda hustrur (slutet af 1500-talet).

Reformationen tyckes, såsom redan framhållits, hafva medfört åtskilliga förbättringar ifråga om kyrkornas belysning. Af betydligt mera genomgripande art voro emellertid de förändringar, hvilka vidtogos beträffande de större inventarierna. De skånska kyrkorna präglas i särskild grad af en ofta mycket vacker inredning i renässans eller barock, hvilken tillkommit under slutet af 1500-talet eller vanligen under förra delen af 1600-talet. Det märkliga är, att denna viktiga förändring af inredningen synes hafva skett så relativt sent. Gifvet är emellertid att bänkinredningar af enklare art i regel tillkommit redan

under loppet af 1500-talet, men af dessa finnas numera endast enstaka fragment bevarade.

På samma gång som bänkar för församlingen nu började anbringas i kyrkorna, blefvo som en naturlig följd af den nya läran de katolska altarskåpen ersatta med nya, protestantiska altarprydnader, hvarjämte predikstolar uppfördes ute i långhuset, så att menigheten kunde blifva bättre delaktig af prästens predikan. Såsom framgår af det stora antalet dopfat, hvilka fingo sin plats i de

SAKRISTIAN, SEDD FRÅN VÄSTER.

gamla dopfuntarna eller i de nya träfuntar, som ej sällan efterträdde de romanska stenfuntarna, blef äfven dopceremonien väsentligt förändrad.

En vacker altaruppsats från renässansens tidehvarf, tyvärr fragmentarisk, var utställd under n:r 137. Uppsatsen härrörde från Holmby gamla, nu nedrifna kyrka och hade på 1620-talet förfärdigats af den förutnämnde bildhuggaren Jacob Kremberg. En af dennes medarbetare å altarverket i Malmö S:t Petri kyrka, den framstående konstnären Statius Otto från Lüneburg, har skurit den mästerliga predikstolsdörren af ek från samma kyrka (n:r 127—8). Ännu ett prof på Lundamästaren Krembergs mångsidiga konst visade den vackra, Gårdstänga kyrka tillhöriga, i senare tid något "restaureerade" dopfunt af ek

(n:r 188), som blef färdig år 1621 (baldakinen först 1628) och bland hvars många afläggare flera voro utställda bredvid det af Kremberg utförda hufvudverket.

Äfven från det adertonde århundradet funnos enstaka inventarier på utställningen. Ett sådant var den altaruppsats af furu och björk, som tillhör Löderups kyrka (n:r 142). Dess yttre visade, att den utgått från en verkstad, som varit starkt influerad af Ystadmästaren Johan Jerling, den man som på 1720-talet

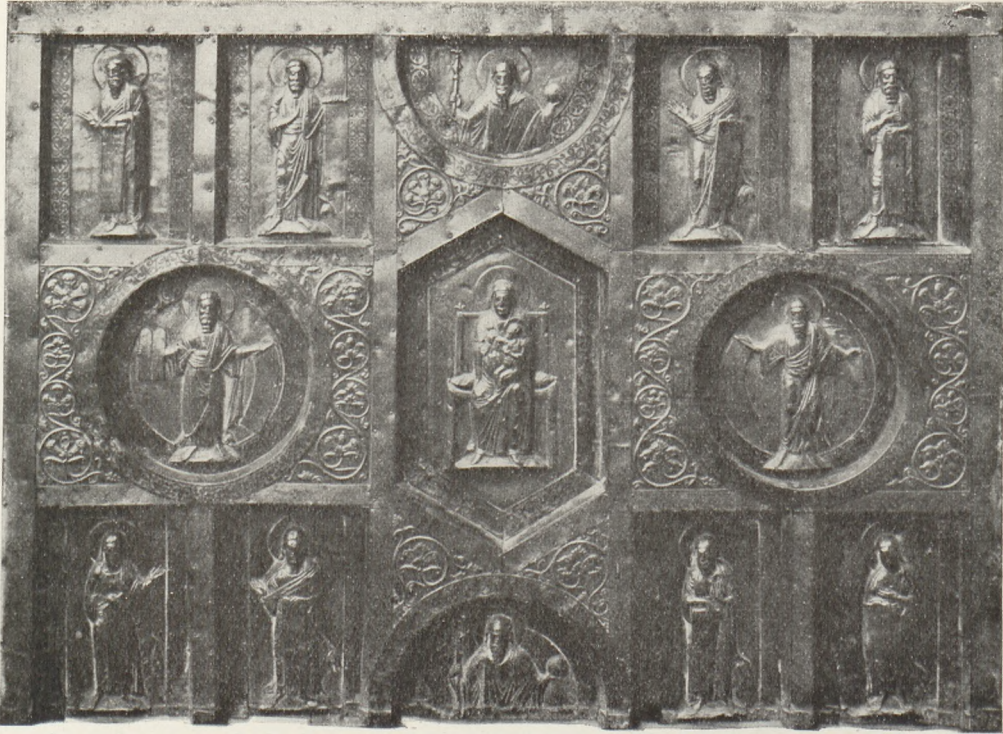
DOPFUNTEN FRÅN TRYDE KYRKA.

förfärdigade den stora altaruppsatsen i Ystads Mariakyrka (fullt afslutad först 1733). Vid konservering af altaruppsatsen i Löderup erhöll denna förmodan sin fulla bekräftelse. På ett litet, inuti altaruppsatsen fastgjort trästycke kunde nämligen följande blyertsskrift läsas: "Rasmus Person, snickare uti Ystad gort däta Altaret Anno 1735". I ett kyrkorådsprotokoll af den 3 mars 1724 nämnes snickaren Rasmus Person såsom Jerlings medarbetare*). Tilläggas bör att altaruppsatser af samma typ äro ganska allmänna i kyrkorna i sydöstra Skåne. Ett mera

*) T. Wählin, Ystads S:ta Maria kyrka, Lund 1916, sid. 48.

smaklöst prof på 1700-talets kyrkliga konst lämna de delar af en altaruppsats från Örsjö (n:r 611), som förfärdigats af, såsom han själf kallade sig, "provinzialbildhuggaren" J. Ullberg, en man, som i många skånska kyrkor på det svåraste försyndat sig emot skönhetens enklaste lagar.

Den allmänna överblick öfver det på Malmöutställningen samlade materialet af äldre kyrklig konst från Skåne, hvilken härmed lämnats, gifver, såsom redan i det föregående antyds, vid handen, att detta material i stora drag af-

ANTEMENSALE (BEKLÄDNAD Å ALTARBORDETS FRAMSIDA) FRÅN LYNGSJÖ KYRKA.

speglar de kyrkliga inventariernas utveckling inom provinsen. Vid jämförelse med den i Universitetets historiska museum i Lund befintliga lika omfattande samlingen af kyrklig konst från samma landskap visar det sig, att ett analogt förlopp af utvecklingen kan afläsas å denna. Fastän gifvetvis den allra största delen af de äldsta inventarierna från medeltiden redan skattat åt förgängelsen, torde det likväl vara möjligt att draga åtskilliga viktiga slutsatser af den del, som ännu är i behåll. Det förefaller sålunda, som om intet funnes bevaradt af det första kristna århundradets — tiden för det engelska inflytandet — kyrkliga konst i Skåne, om man undantager den då under byggnad varande dömen i Lund och kyrkan i Dalby. Förklaringen härpå skulle ligga i det förgängliga kyrkobyggnadsmaterialet, trä, jämte den omständigheten, att bild dyrkan var

betydligt mindre framträdande inom gudstjänsten vid ifrågavarande tid än längre fram och att de bilder, som då förekommo i kyrkorna, i regel voro små och fåtalliga. Möjligt är dock att något enstaka bevaradt metallkrucifix kan härröra från ofvannämnda tidsskede.

Först i och med stenarkitekturens uppblomstring, hvilket måste hafva skett i samband med Lundadömens uppförande*), kom provinsen i mera direkt kontakt med den kontinentala konsten. Efter domkyrkobyggets fullbordande torde de dopfuntar hafva tillkommit, hvilka i rikt mått voro representerade på utställningen. De härröra sålunda i regel från senare delen af det 12:te århundradet och början af nästa i likhet med de äldsta daterade landtkyrkorna af sten i provinsen. Tidigare hade man användt funtar af trä. Till samma period torde också de många antemensalen af drifven koppar (bland dem det enda helt bevarade från Lyngsjö) samt åtskilliga krucifix af metall böra hänföras.

Från den skånska kyrkans nydaningstid finnes sålunda ingen träskulptur i behåll. Äfven om enstaka bilder af trä äro bevarade från slutet af 11- eller, något mera talrikt, från början af 1200-talet, så förefaller det likväl sannolikt, att nämnda konstarts första egentliga blomstringstid i Skåne sammanfaller med 1200-talets senare hälft, då kyrkan ansenligt tillvuxit i makt och rikedom, samtidigt som altarstiftelsernas antal betydligt förökats. Från samma period torde äfven de för provinsen typiska, med figurgravyrer prydda processionskorsen af metall i regel härröra.

Den tidiga gotiken är endast svagt representerad i Skåne. Först mot slutet af 1300-talet och under början af 1400-talet vidtager, så vidt man nu kan konstatera, en större lifaktighet inom bildkonsten där.

Kvantitativt, men endast i enstaka fall kvalitativt öfverlägsen de gångna periodernas plastiska framställningar är den sengotiska tidens skulptur. Massor af krucifix, madonnor och helgonbilder vittna om den mäktiga rörelse på det andliga området, som förebådar reformationen.

I och med den fullständiga omhvälfning af tidens kyrkliga förhållanden, som reformationen medförde, inträder en viss stagnation inom Nordens kyrkliga konst. Visserligen byggdes ute i långhusen predikstolar, från hvilka prästen på menighetens eget språk förkunnade evangeliet, och bänkinredningar uppfördes åt församlingsmedlemmarna. Men båda dessa slag af inventarier fingo den enklast möjliga karaktär, måhända för att pointera den protestantiska lärans afståndstagande från den gamla katolska praktiken. Endast ifråga om belysningsföremål och dopfat kunde den nya tiden uppvisa någon större omväxling och rikedom, men detta förhållande stod i närmaste sammanhang med förändrin-

*) Den något äldre af Sven Estridsson grundlagda kyrkan i Dalby torde knappast hafva utöfvat något större inflytande på den samtida byggnadskonsten.

garna inom kulten. Äfven beträffande kyrksilfret kan man konstatera tillkomsten af ganska många nya inventarier under loppet af 1500-talet.

Den prägel af rikedom på bildverk, som karaktäriserar en mycket stor del af våra skånska kyrkor, beror numera i hufvudsak på de altarpussatser och predikstolar i renässans och tidig barock, hvilka ännu äro bevarade i stort antal. Denna renässansprägel förhöjes på sina ställen af enstaka rymliga läktare från samma tid, rikt snidade dopfuntar, pompösa epitafier och prydliga bänkinredningar, ehuru dessa senare, med sina slutna bänkkvarter, tyvärr under 17- och särskildt 1800-talet i allmänhet blifvit ersatta med enklare bänkar.

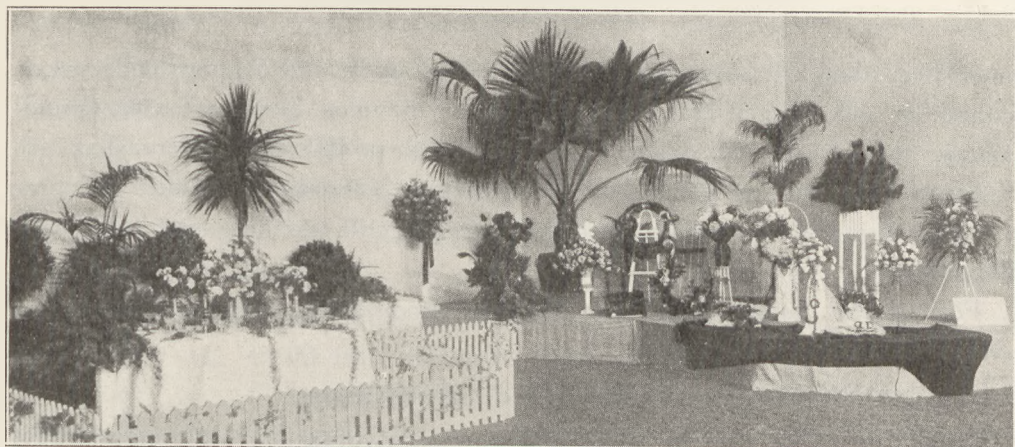
Väl ökades under loppet af 16- och början af 1700-talet raden af epitafier (samt enstaka begravningsvapen och porträtt) öfver aflidna herremän och präster i de skånska kyrkorna, men den utpräglade renässans- eller rättare senrenässanskaraktären lyser ännu igenom och behärskar de kyrkliga inventarierna öfverallt i bygden. Hvarken den Jerlingska Ystadskolans klassicerande altarpussatser eller provinsialbildhuggaren Ullbergs tarfliga bildkonst, som under förra hälften af 1700-talet tryckt sin prägel på åtskilliga kyrkor i skilda delar af provinsen, förmår att i afsevärd mån förrycka denna de skånska kyrkointeriörernas renässanskaraktär.

Det tillskott af nya inventarier, som kyrkorna i Skåne erhållit under förra delen af 1800-talet, är yttest ringa. I stället för att antalet ökades, blefvo de gamla bilderna och möblerna ofta sålda på auktion eller användes de som bränsle. Och hvad nyförvärfven under århundradets senare del beträffar, vill man helst med tystnad förbigå dessa på grund af deras smaklöshet.

Önskvärdt vore förvisso, om man snart ville taga sig an de gamla inventarier, som ännu finnas kvar, och bereda dem ett skydd, som bättre motsvarar deras värde. De äro våra egna förfäders verk och den dyrbara arfvedel, som det är vår plikt att efter bästa förmåga bevara och vidmakthålla.

VIGVATTENSKAR FRÅN BORRBY KYRKA.

TRÄDGÅRDSUTSTÄLLNINGEN. — BLOMSTEREINDERI.

TRÄDGÅRDSUTSTÄLLNINGARNA.

AF YNGVE MELANDER.

Vid en jubileumstid sådan som tidpunkten för Baltiska utställningen var det ju på förhand gifvet, att äfven *Flora* måste vara med, blomsterkransande, smyckande och pryddande! Mänskan genom alla tider har älskat blommor och frukt — skulle hon då ej, den hulda gudinnan, pryda äfven denna våra nordbors högtidssal och där duka fram af allt det goda vår fagra provins under nuvarande kulturtider kunde presteras?

Visst är det sant, att så många mäktiga hinder ville resa sig mot förverkligandet af den beramade utställningen, men så mycket mera glädjande blef det ock, att svårigheterna kunde öfvervinnas, och så blefvo trädgårdsutställningarna i stort sedt till den verklighet, man tänkt sig, och en prestation, som i hög grad kom att bidra till det lyckade minnesrika resultatet af den Baltiska utställningen.

I enlighet med af mötesbestyrelsen fastställt "Program för trädgårdsutställningarna i Malmö 1914" anordnades dessa för att i möjligaste mån bereda tillfälle för ett så allsidigt som möjligt framvisande af trädgårdsintressenternas inom de skånska länen olikartade prestationer, dels i en *permanent* utställning, dels i *periodiska* utställningar.

Permanenta utställningen, för hvars räkning stadsträdgårdsmästaren O. H. Landsberg från Hälsingborg och trädgårdsmästaren W. Andersson från Trolle Ljungby med direktör E. G. Hjelm, Adelsnäs, som ordförande fungerade som prisdomare, afsåg plantskolealster af fruktträd och bärbuskar (klass I), prydd-

nadväxter (klass II), såsom alléträd jämte löfbärande träd och prydnadsbuskar, häckplantor och slingerväxter, barrträd, rosor, perenna blomsterväxter, grundstammar och plantor för vidare kultur, samt (klass III) trädgårdsredskap och trädgårdsmöbler, packningsmaterial för frukt och grönsaker, glas och attiraljer för konservering af frukt och grönsaker, ritningar till växthus samt trädgårdsanläggningar.

För att rätt kunna tillgodose intressena inom denna utställning hade följande bestämmelser utfärdats:

- att alla utställda växter skulle vara odlade af utställarne,
- att utställaren själf före den 1:ste maj å anvisad plats å utställningsområdet skulle hafva ombesörjt utplantering och anordningar för sina växter,
- att prisdomarne före utställningen skulle besöka respektive utställares plantskolor för att utöfva kontroll öfver odlingarnas kvalitet och kvantitet i och för motarbetande af osund utställningspraxis, samt
- att anmälningar inom klasserna I och II skulle vara inlämnade före den 1:ste oktober 1913 samt inom klass III före den 1:sta maj 1914.

De periodiska utställningarna anordnades enligt programmet med särskilda utställningar:

- Julitställningen den 17—19 juli,
- Augustitställningen den 21—23 augusti och
- Septemberutställningen den 24—27 september.

Den utaf bestyrelsen för ordnandet af utställningarna utsedda kommittén utgjordes af: gruppordföranden, rektor Yngve Melander, Önnestad, vice gruppordföranden, handelsträdgårdsmästare Alb. Hedström, Hälsingborg, professor N. Hjalmar Nilsson, Svalöf, direktör Carl G. Dahl, Alnarp, f. direktören F. Ulriksen, Lomma, direktör Carl Ryde, Kristianstad, godsägare Aug. Ganslandt, Karlsfält, Ystad, stadsträdgårdsmästare Joh. Ekberg, Lund, trädgårdsmästare Vilhelm Andersson, Trolle Ljungby, samt länsträdgårdsmästarna C. J. Lenné, Malmö, och C. Ekenstam, Stenshufvud, Kivik.

Julitställningen afsåg hufvudgrupperna:

Grupp	I.	Frukt och bär.
„	II.	Köksväxter.
„	III.	Konserver af tidigare årgångar än 1914.
„	IV.	Krukväxter.
„	V.	Afskurna blommor.
„	VI.	Binderi- och dekorationsarbeten.
„	VII.	Färgväxter.

Augustiutställningen:

- Grupp I. Frukt.
- „ II. Köksväxter.
- „ III. Avskurna blommor.

Septemberutställningen:

- Grupp I. Frukt.
 - A. Pomologisk afdelning med
 - 1. Frukt från fristående träd,
 - a) äpplen, b) päron, c) plommon och d) nötter.
 - 2. Kärnfrukter från spaljerträd.
 - 3. Frukter odlade under glas.
 - B. Handelsafdelning, dels öppen för äpplen och päron af lämpliga handelssorter från fruktodlareföreningar, dels nämnda produkter från enskilda odlare.
- Grupp II. Köksväxter.
- „ III. Konserver af 1914.
- „ IV. Krukväxter.
- „ V. Afskurna blommor.
- „ VI. Binderi- och dekorationsarbeten.
- „ VII. Växter afsedda för drifning eller vidare kultur.
- „ VIII. Trädgårdsprodukter från koloniträdgårdar.
- „ IX. Medicinalväxter.

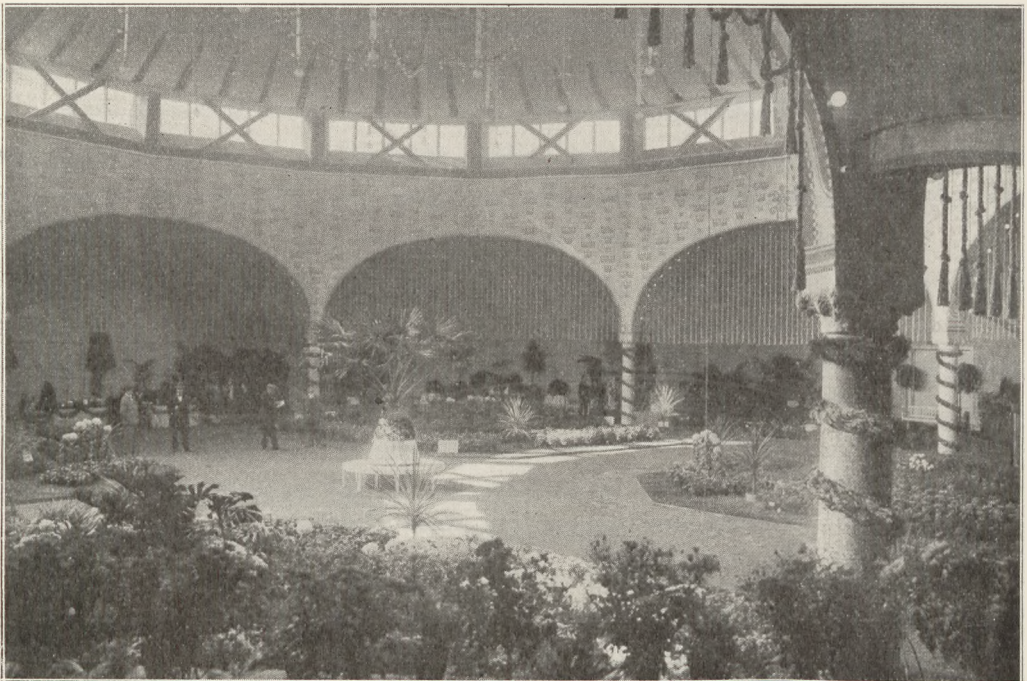
Syftemålet med dessa periodiskt återkommande utställningar var, att i möjligaste mån bereda utställningstillfälle för sommarens på olika tider färdiga alster.

Att detta mål ej uppnåddes i önsklig grad, berodde på den osedvanligt starka och långvariga torrperiod, som rådde under de tidigare sommarmånaderna och som tvingade till brådmognad — särskildt bären — för att ej säga borttorkning på många håll af för utställning lämpliga produkter. I all synnerhet invercade dessa ogynnsamma omständigheter på anslutningen från Kristianstads län, för hvars utställare äfvenledes den längre transporten under dylika omständigheter blef försvårad. Helt säkert skulle under normala väderleksförhållanden de två första utställningarna haft att framvisa rikliga mängder af frukt, bär och köksväxter samt blommor af utmärkt beskaffenhet, om man betänker hvilka resurser, som de skånska länen numera äga.

Juliutställningen, som öppnades den 17:de i månaden under synnerligen gynnsamma väderleksförhållanden, hade att uppvisa på sina 7 grupper ett antal af 86 nummer, utställda på landtbruksområdet, hufvudsakligen i byråbyggnaden och dess närmaste omgifningar.

Hur de förnämsta af utställarne enligt prisdomarnes omdöme lyckades i sin uppgift framgår bäst, dels af mera offentliga utlåtanden om de ovanligt vackra utställningarna af afskurna blommor, prydnadsväxter och gröngrupper, perenna växter och konserver, som framkommit, dels af förteckningen öfver hederspris och andra pris som, tillerkänts utställare, hvilka pris dock utdelades först vid septemberutställningen.

Som totalomdöme om denna första utställning torde kunna gälla, att den,

UTSTÄLLNINGEN I KONGRESSHALLEN.

ehuru inskränkt till kvantiteten långt utöfver hvad eljest hade varit att förvänta till följd af den långvariga torkan, dock till kvaliteten i all hufvudsak hade att framvisa utsökt vackra produkter.

Augustiutställningen, öppnad den 21:ste i månaden, hade äfven den samlat en hel del utställningsnummer på sina trenne grupper eller 78 nummer, förvånansvärdt stort i förhållande till de oväntade svårigheter, som dels krigsoron och pågående mobiliseringsarbeten, dels sommarens torra vållat under förarbetena för densamma. Sålunda omfattade utställningen 29 lådor äpplen af olika sorter, 32 korgar päron samt mindre partier af plommon, persikor och vindrufvor, sex större samlingar från privata trädgårdar och handelsträdgårdar samt specialutställningar af meloner, tomater, gurkor och bönor. På afdelningen för blommor

voro vackra sortiment af rosor, dahlior, luktärter och gladiolor samt ett- och fler-åriga blomsterväxter.

Prislistan anger också här det mest beaktansvärda för utställningen och torde som ett totalomdöme kunna sägas, att denna utställning, som många väntat sig skola blifva inställd på grund af ofvan nämnda försvärande omständigheter, likväl från flera synpunkter sedt var af stort intresse.

Septemberutställningen, med början den 24:de, blef gifvetvis den af utställ-

KONSTNÄRLIGA BLOMSTERBINDERIER.

ningarna, som såväl förmäde samla de flesta utställningsnumren som ock tilldraga sig den största uppmärksamheten. Den om än sparsamma och ojämnt fördelade nederbörden under senare delen af sommaren hade utöfvat en gynnsam inverkan på höstprodukternas mognad. Den nervösa krigsoro, som framkom i början af augusti, hade hunnit dämpas, och trots mobiliseringarna hade under augusti månads senare del och under september höstarbetena hunnit fortskrida tämligen tillfredsställande. Och när härtill säkerligen litet hvarstädes en känsla vaknat, att vid höstutställningen taga igen, hvad man blifvit tvungen att försumma vid de två första utställningarna, blef resultatet en i förhållande till omständigheterna mycket god utställning, fullt värdig dess plats som sista ledet i sommarens storartade jubileumsutställningar.

Äfven den anordningen, att höstutställningen införlivades med Baltiska utställningen och till rätt väsentlig del kom att afhållas inom dess område, bidrog i sin mån till, att utställningen blef mera imponerande.

Också kunde Sydsvenska Dagbladets korrespondent äga skäl för följande utlåtande, med hvilket han i n:r 259 af tidningen inleder sin bedömning af utställningen:

"Trots den ovanligt heta indiansommaren och trots frostfjärlens och nattfrosters besök i några delar af vårt landskap har denna utställning att uppvisa så mycket för smak- och synsinne tilltalande, att vi starkt betvifla, det någonsin en svensk trädgårdsutställning kunnat ens tillnärmelsevis pretera något så stortadt som denna. Katalogen upptager ej mindre än 602 nummer, hvart och ett för sig något af det mest utsökta och allra bästa och tillsammans bildande ett helt, det man ej tröttnar på att beundra."

Utställningen, som omfattade nio grupper, fick gifvetvis sin största omfattning på fruktområdet med icke mindre än 379 utställningsnummer. För fruktutställningen gafs riklig plats inom Historiska utställningens stora byggnad, hvilken äfven kom att inrymma förutom Pomologiska föreningens utställning såväl köksväxtafdelningen (grupp II) som konserver (grupp III) jämte för drifning afsedda växter (grupp VII) samt medicinalväxterna (grupp IX). I "Växthallen" inrymdes koloniträdgårdarnas alster (grupp VIII). Produkthallen användes för afskurna blommor (grupp V), och den stora Kongresshallen å Baltiska utställningens område erbjöd en förträfflig plats för emottagande af hela den storartade samling af prydnadsväxter samt binderi- och dekorationsarbeten, som sammanförts vid utställningen.

Den rikliga mängd af pris, som förekom vid denna utställning, vittnar synnerligen fördelaktigt om produkternas kvalitet.

Skånska trädgårdsvänner från såväl Malmöhus som Kristianstads län hade med synnerlig frikostighet ställt en stor samling pris till utställningarnas förfogande. Under mycket stor tillslutning från allmänhetens sida skedde prisutdelningen för samtliga tre utställningarna dagen för utställningens öppnande kl. 4 e. m. uti Kongresshallen, hvarvid f. landshöfdingen Tornerhielm öfverlämnade utmärkelserna samt höll högtidstalet.

Kungssångens afsjungande, regementsmusik och fanfarer vid öfverlämnande af pris förhöjde högtidsstämningen vid detta tillfälle uti den genom den osedvanligt smakfulla med utställningsalster prydda så imponerande lokalen.

Som ett helhetsintryck från septemberutställningen, hvilken under utställningsdagarne, särskildt under söndagen, var ofantligt rikt besökt, kan sägas, att den på ett glänsande sätt synes hafva häfdat de skånska trädgårdsodlarnes yrkesskicklighet. Sällan om ens någonsin torde inom skandinaviskt område

hafva afhållits en trädgårdsutställning, som, åtminstone hvad de höga kvalitétéerna beträffar, haft så mycket att uppvisa som denna utställning, detta förhållande så mycket mera beaktansvärdt som utställningen kommit till stånd under en tid, då såväl klimatiska som entomologiska och politiska omständigheter varit synnerligen ogynnsamma.

Med skäl torde kunna påstås, att när Skånes trädgårdsmän visat sig mäktiga att under så ogynnsamma omständigheter, som samverkat vid sommarens utställningar, framvisa så utmärkta resultat, torde man på mycket goda grunder för en snar framtid kunna hoppas, att denna vårt jordbruk så intimt berörande näring må kunna svinga sig upp till en mycket hög ställning, jämförlig med de mest framstående kulturländernas.

KONSERVERADE TRÄDGÅRDSALSTER.

KONGRESSHALLEN.

BALTISKA MUSIKFESTEN.

AF EMIL GAGNER.

När i slutet på år 1913 förberedelserna till Baltiska utställningen med alla dess utfyllande särutställningar började antaga mer och mer intensiva former, och på alla håll stora ansträngningar gjordes för att på värdigaste sätt af utställningen kunna skapa en mötesplats för i all synnerhet olika alster af en högt uppdrifven industri och finodlad konst, uppstod inom Malmö Musikförening, som under sin sträfvan att väcka intresset för all musikalisk verksamhet i Malmö bl. a. har till ändamål att uppgöra förslag till större konserter och musikfester m. m., en ifrig åstundan att i musikaliskt afseende försöka gifva ett om än blygsamt tillskott till alla de öfriga lockelser, som den Baltiska utställningen planerade att bjuda.

Tanken tog form i ett till Musikföreningens arbetsutskott af dess sekreterare inlämnadt förslag till en musikfest, i hvilken alla de å utställningen representerade nationerna borde delta, så att äfven denna i likhet med utställningen skulle blifva i verklig mening baltisk.

Förslaget skisserade i korthet planen till en "Baltisk Musikfest" sålunda,

att programmet skulle upptaga svensk, dansk, rysk och tysk musik med för hvarje land två konserter på en konsertdag och hela musikfesten således utsträckas öfver fyra dagar. Tidpunkten ansågs lämpligast i slutet af juni månad. Man hade alla anledningar förmoda, att det skulle finnas såväl inom Sverige som hos de trenne öfriga baltiska länderna ett stort intresse för att mötas under musikens enande och samlande tecken.

En dylik internationell, musikalisk samling med ett ideellt mål torde bli af stor betydelse för de olika ländernas samhörighetskänsla i den musikaliska intressesferen och i arbetet för utbredandet af kännedomen om de olika nationella kultursträfvandena på musikens område.

Hvarje nation borde delta i denna musikuppvisning uteslutande med egna kompositioner och därtill så allsidigt som möjligt beträffande de musikaliska uttrycksformerna, sålunda ej blott med instrumental- och solovokalmusik, utan, så vitt möjligt, äfven med större eller mindre kompositioner för kör med eller utan orkesterledsagning.

För att än vidare höja intresset för denna uppvisning och för att gifva prestationerna den fullödiga konstnärlighet och den blodets nationella egenart, som hvarje lands kynne representerar, borde resp. länders kompositioner dirigeras af hvar sitt lands dirigenter, som äfven borde försöka medtaga egna körsällskap och orkestrar.

En med ofvannämnda konturer i stora drag angifven musikfest kunde ju äfven för utställningen vara af en viss betydelse. Den gaf visserligen ej densamma ökad intresse genom utställning af konkreta utställningsföremål, men genom uppvisandet i toner af de olika nationernas lynnes- och känslöegendomligheter kunde den intresserade åhöraren få en nog så målande utställning af den individuella folksjäl, sedd i belysning af de fyra ländernas inbördes olika alster af tonkonst och konstnärspersonligheter.

Rörande den lokal, som bäst borde kunna användas för musikfesten, finge man väl förmoda, att kongresshallen skulle befinnas lämplig såsom konsertlokal i såväl akustiskt som allmänt praktiskt afseende.

Sedan arbetsutskottet behandlat ofvannämnda förslag och gifvit detsamma enhällig anslutning, öfverlämnades detsamma till Musikföreningens styrelse, hvilken äfvenledes enhälligt slöt sig till detsamma.

Styrelsen utsåg då en *organisationskommitté*, som i betraktande af arrangementernas vidlyftiga omfattning och sannolika tidsutdräkt fick i uppdrag att omedelbart göra anhållan hos Baltiska utställningens styrelse, att densamma måtte snarast möjligt till Danmarks, Tysklands och Rysslands resp. utställningsstyrelser ingå med begäran, att dessa ville hos sina länders musikcentra utverka anslutning till en s. k. Baltisk Musikfest å tid, som ofvan nämnts.

I organisationskommittén insattes: landshöfdingen grefve R. Dela Gardie, ordförande, fil. d:r Edw. Lindahl, v. ordförande, generalkommissarien Carl L. Bendix, konsuln Bertil Sederholm, apotekaren Salomon Smith, director musices Alfr. Berg, folkskolläraren Sam. Ryberg, skattmästare, och kammarskrifvaren Emil Gagner, sekreterare.

Sedermera adjungerades arkitekten A. Arwidius, d:r John af Klercker, hofkapellmästaren R. Henneberg och direktören G. Tronchi.

Samtidigt uppdelade sig på grund af ärendenas skilda natur kommittén i tvenne:

Arrangeringskommittén: konsul Bertil Sederholm, ordförande, fil. doktor Edw. Lindahl, arkitekt A. Arwidius, fil. doktor John af Klercker, folkskollärare Samuel Ryberg och kammarskrifvare Emil Gagner, sekreterare.

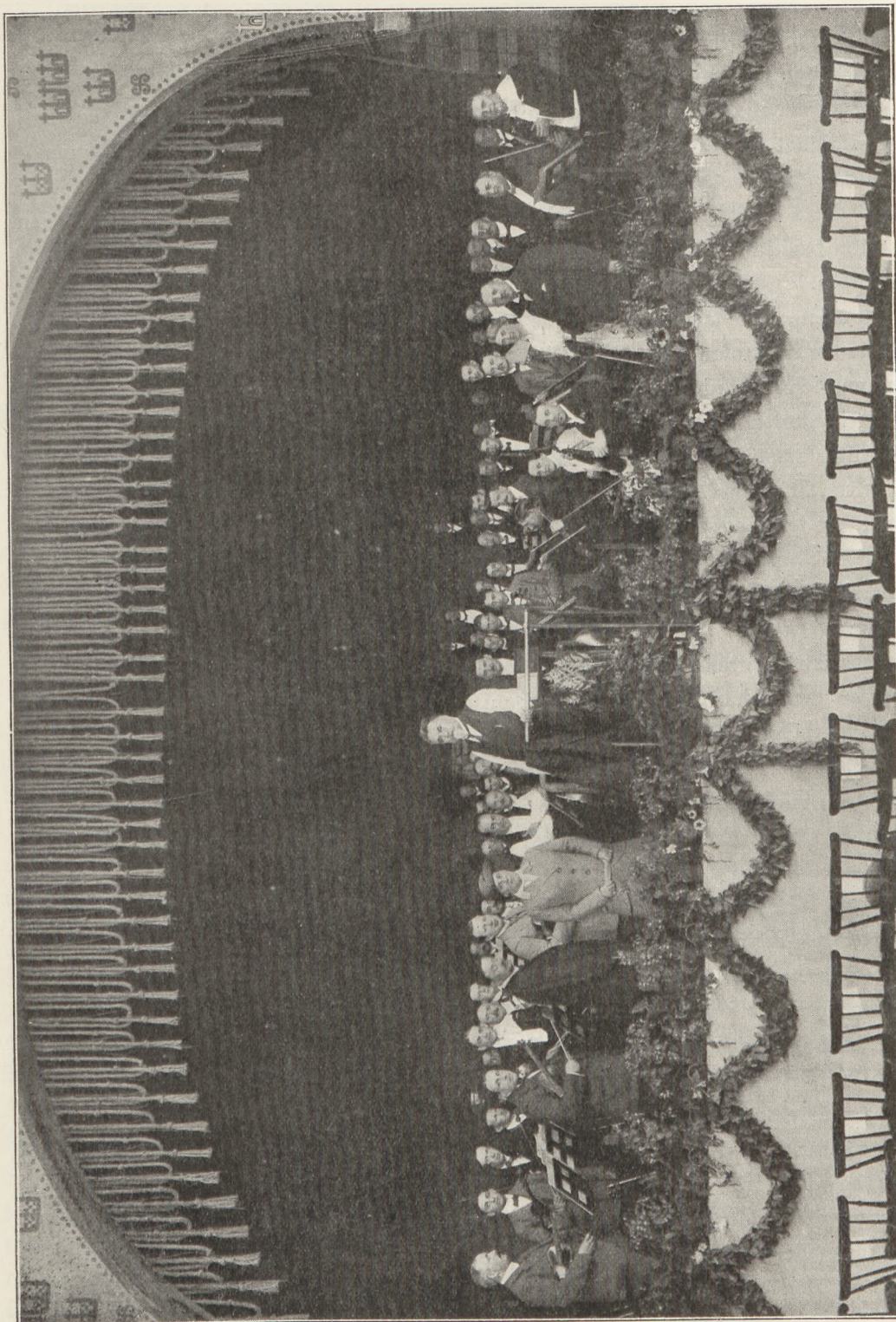
Program- och orkesterkommittén: director musices Alfred Berg, ordförande, apotekare Salomon Smith, hofkapellmästare Richard Henneberg, direktör Giovanni Tronchi och kammarskrifvare Emil Gagner, sekreterare.

Resultatet af utställningsstyrelsens och de främmande generalkommissariatens hänvändelser till resp. länders musikorganisationer kommo snart till synes.

I *Danmark* bildades nästan omedelbart en "kommitté till förberedande af Danmarks deltagande i den baltiska musikfesten", hvilken lördagen den 20 december 1913 hade sitt första möte. Här lades i dagen allmän sympati för tanken på en gemensam musikfest och visades stor beredvillighet att deltaga i densamma, och man önskade snarast träda i förhandling med styrelsen för Malmö Musikförening och vederbörande auktoriteter för utställningen för att dryfta möjligheten för tankens realiserande.

Den danska kommittén utgjordes af professor H. O. G. Ellinger, ordförande, professor Anton Svendsen, v. ordförande, overretssagförer Svend Kielgast, sekreterare, professor dr. phil. Angul Hammerich och bogtrykker Søren Wedege, arbetsutskott, samt læge V. Christophersen, kgl. kapelmusikus A. Guldbrandsen, musikforlægger Alfr. Wilh. Hansen, organist Gustav Helsted, kgl. kapelmester Georg Høeberg, kgl. operarepetitör I. Levysohn, professor Otto Malling, professor Fr. Neruda, kgl. kapelmester Carl Nielsen, organist Vilh. Poulsen, organist P. S. Rung-Keller, kaptajn R. C. Schiøler, konferensraad Claus L. Smidt och komponist Alfred Tofft.

Med denna kommitté, af hvilken enskilda medlemmar hitreste för att genast sätta sig in i de lokala förhållandena här, fördes lifliga underhandlingar, som resulterade i att densamma den 20 febr. 1914 sände meddelande om definitiv anslutning till musikfesten på de i inbjudningen angifna grunder och accepterade förslaget om den för Danmark bestämda dagen, S:t Hans' dag den 24 juni.

REPETITION FÖR RYSKA DAGEN.

I samma meddelande inbjöds musikfestens organisationskommitté till personlig konferens rörande de närmare ekonomiska bestämmelserna för öfverenskommelsen. Denna konferens hölls i Köpenhamn å Paladshotellet den 12 mars, hvarvid ett af danska kommittén upprättadt, af sympatisk välvilja och detaljerad grundlighet karakteriseradt förslag till öfverenskommelse angående Danmarks deltagande i festen genomgicks och med några få oväsentliga ändringar antogs. Vid detta tillfälle mottogs också den hugnesamma underrättelsen, att danska staten beviljat ett anslag af 3,000 kr. till underlättande af Danmarks deltagande i festen.

Nästa sammanträffande ägde rum den 28 april å Savoy hotell i Malmö, dit äfven ordföranden i den tyska kommitténs arbetsutskott, direktör Richard Siegmann, och musikdirektör Heinrich Schulz, tyska dagens dirigent, inbjudits. Härvid dryftades vissa frågor rörande de olika ländernas val af program, som då slutligt fastställdes. Äran af Danmarks raska tillslutning tillkommer ovedersägligen i all synnerhet ordföranden, professor Ellinger, som för denna sak inlade hela sin målmedvetna energi.

Det drog långt ut på tiden, innan något svar på vår inbjudan till *Ryssland* ingick från dess kommissarie. Först i slutet på mars sände ryske kommissarien, Johann Becker, en skrifvelse, hvari han meddelade, att hans bemödanden att intressera de ryska musikorganisationerna tyvärr misslyckats. Dock trodde han, att en direkt hänvändelse från organisationskommitténs sida skulle hafva större verkan. Organisationskommittén vände sig då till direktören för kejserliga ryska musikskolan i den verkligt baltiska staden Riga, Guido von Samson-Himmelstjerne, med vänlig anmodan att intressera sig för ett deltagande i musikfesten. Denne sände genast ett tillmötesgående svar, i hvilket han ställde i utsikt att komma hit med en blandad kör, äfven gosskör, och orkester och lämnade samtidigt ett för rysk musik synnerligen representativt förslag till program för båda konserterna. Äfven utlofvades medverkan af en af Rysslands förnämsta kvinnliga harpister. Dock när organisationskommittén fick se summan af de för denna stora apparat beräknade kostnader, som ökades oerhört med utgifterna för deras långväga resa, måste den, då det ej var möjligt anskaffa tillräckliga medel, om än med svidande hjärta, låta detta intressanta projekt fara. Men en rysk dag måste ju för festens nationella kontinuitets skull hållas! Goda råd voro nu nästan lika dyra som musiken själf. Då beslöt kommittén att för den ryska dagen afstå från fordran på inhemska orkester och kör samt gaf uppdraget att ordna denna dags program åt den världsberömde, i eminent grad framstående orkesterdirigenten excellens Wassily Safonoff från Petrograd, hvilken erbjöd sig att för den ryska dagen använda den orkester, som utförde orkesteruppgifterna på den svenska dagen. För att dock få inhemska representanter för vokal musik

beslöts engagera en rysk och en finsk sångerska, madame Lydia Kobelatzky-Illyna från Petrograd och den världsberömda madame Aino Ackté från Häl-singfors, den förra alt- och den senare sopransångerska. Med detta arrangement hoppades man att i alla fall i tydlig äkta belysning få fram den rysk-finska karak-tären på den ryska dagens konserter, något, som också helt lyckades, tack vare i all synnerhet den utomordentlige, i förmåga att instruera och entusiasmera sina trupper enastående dirigenten. Rysslands dag bestämdes till den 25 juni, och det var med stora förhoppningar man emotsåg densamma.

Svaret på inbjudningen till *Tyskland* anlände i slutet på december genom dess generalkommissarie, Geheimer Baurat Mathies, som lofvade sin kraftiga medverkan till ett för musikfesten lyckligt resultat och uppgaf de institutioner, till hvilka han vändt sig. För att bespara en dyrbar tid öfvertog organisations-kommittén själf förhandlingarne direkt med dessa, nämligen Berliner Philhar-monisches Orchester samt Berliner Lehrer-Gesangverein. Dock blef det snart tydligt, att någon anslutning på för kommittén antagliga villkor ej var att vänta.

Då det ingalunda var kommittén främmande att i Tyskland på närmare håll funnos musiksamhällen, som med heder borde kunna vid festen representera sitt land, beslöt kommittén att göra en närmare undersökning härom och lämnade sin sekreterare i uppdrag att först besöka staden Rostock, hvilket samhälle gjort sig känt för sina musikaliska intressen och därtill genom sitt läge var i egentlig mening en baltisk stad. Dirigent för stadsorkestern i Rostock var musikdirektör Heinrich Schulz, som vid flera tillfällen med stor framgång dirigerat i Berlin och hade de varmaste rekommendationer af dr. Paul Lindau, kompositören Richard Strauss och dirigenten Arthur Nikisch.

Under pausen vid en konsert i Rostocks Tonhalle ägde det första samman-träffandet rum med stadsorkesterns dirigent, som strax fattades af entusiasm för företaget. Genast följande dag uppsöktes den svenske v. konsuln Geheimrat A. Crotogino och direktör Richard Siegmann, hvilka grepo sig an med undersök-ningen af möjligheterna för realiserandet af planen.

Dessa intresserade en hel del af stadens mera framskjutna män, som bildade en kommitté, hvilken till slut räknade följande personer: Se. Magnifizienz Bürger-meister Dr. Max Predöhl, Hamburg, Staatsminister Dr. Langfeld, Exzellens, Schwerin i. M., Geheimer Baurat Mathies, ordförande, Oberhofmarschall von Rantzau, Exzellens, Schwerin i. M., Kaiserl. Deutscher Gesandter von Reichenau, Exzellens, Stockholm, Kgl. Schwedischer Gesandter Graf Taube, Exzellens, Berlin, Bürgermeister Dr. Becker, Rostock, Geheimer Kommerzienrat Boldt, Rostock, Adolf Burchard, Stockholm, Bürgermeister Burgmann, Schwerin i. M., Geheimer Kommerzienrat Bernhard Caspar, Hannover, Kgl. Niederl. Konsul Kommerzienrat Clement, Rostock, Geheimer Kommerzienrat Crotogino, Rostock,

Geheimer Hofrat Bürgermeister Dahse, Güstrow, Frau Anna Diestel, Rostock, Freiherr von Essen, Legationsrat der Kgl. Schwed. Gesandtschaft, Berlin, Bankdirektor Dr. R. Faull, Schwerin i. M., Geheimer Hofrat Professor Dr. Golther, Rostock, Kommerzienrat R. Hauptner, Berlin, Kgl. Schwedischer Konsul E. Holmberg, Lübeck, Kgl. Schwedischer Generalkonsul Bernhard Lang, Nürnberg, Dr. Paul Lindau, Berlin, Geheimer Kommerzienrat Mahn, Rostock, Kgl. Schwedischer Generalkonsul R. von Mendelsohn, Berlin, Geheimer Kommerzienrat R. von Passavant-Gontard, Frankfurt a/Main, Grossherzogl. Hofintendant Dr. Alfred Schmieden, Schwerin i. M. och Strassenbahndirektor R. Siegmann, Rostock, ordförande i arbetsutskottet.

Den 11 maj meddelade denna kommitté officiellt till organisationskommittén, att Tysklands anslutning till musikfesten var definitiv, och att kommittén med tacksamhet emottog den 26 juni som Tysklands dag, samt att den skulle uppbjuda all sin kraft för att gifva musikfesten ett värdigt, glänsande slut.

Under det att förhandlingarne med de främmande länderna pågingo, arbetades med lust och ifver på att från svensk sida åstadkomma mesta möjliga för att göra vår egen svenska dag på midsommaraftonen så ståtlig, som våra resurser kunde tillåta, äfvensom för att anskaffa nödiga medel till de vidlyftiga anordningar, som voro förknippade med festen. Såväl Kungl. Maj:t som Malmö Stadsfullmäktige visade sig behjärta till dem insända framställningar om anslag till musikfesten. På Kungl. Musikaliska Akademiens tillstyrkan beviljades sålunda ett statsanslag af 2,000 kr., hvilka tillsamman med de af Malmö stad tilldelade 3,000 kr. blefvo till en grundplåt, som var nog så välkommen. Äfven medgaf Kungl. Maj:t på ansökan organisationskommittén frihet från erläggande af bevillningsafgift för i musikfesten deltagande utländska musici (musikerskatt).

Rörande förberedelserna i musikaliskt afseende till ett värdigt firande af svenska dagen kan meddelas, att kommittén inbjöd Sydsv. Filharmoniska Föreningen att med sitt körmaterial utgöra den sammanhållande stommen i hela den kör, som man hoppades få samlad. Dessutom inviterades olika körsällskap i Lund, Hälsingborg, Eslöf, Höör och Kristianstad för att göra hela körensemblen stor och imponerande och uppnå möjligast starka klangkraft. Med undantag för den sistnämnda staden hörsammades inbjudningen å de öfriga platserna.

Till att representera höjdpunkten af svensk körkomposition valdes Stenhammars "Ett folk", och man hade från början hoppats, att kompositören skulle själf haft tillfälle framföra sitt verk. I stället blef det hofkapellmästaren R. Henneberg, som öfvertog taktpinnen och dirigerade detta storslagna, såväl genom sin musik som text, typiskt svenska verk.

Kören, som räknade 320 damer och herrar, instuderades af de olika sällskapens ordinarie dirigenter, hvar och en på sin ort. Konsertestraden i Kon-

gresshallen måste afsevärdt utbyggas för att kunna emottaga den stora sångarskaran.

Äfven ansågs lämpligt att studentsången såsom varande den yppersta af manskvartettsång blefve representerad på musikfesten, hvarför Lunds Student-sångförening inbjöds att deltaga, hvilken inbjudan föreningen äfven emottog.

Som instrumentalsolist engagerades konsertmästaren Sven Kjellström, en af våra främste violinister, och som vokalsolister operasångerskan fru Davida Lilienberg samt hofsångaren John Forsell.

Som yttre igenkänningstecken för i festen deltagande sångare och funktionärer anskaffades särskildt beställda musikfesttecken. Till detta tecken var vidfogad en rosett i de nationella färgerna, så att hvar nation framträdde så att säga under egen flagga. Antalet aktiva deltagare uppgick till omkring 1,100.

Kongresshallen rymde ungefär 1,600 numrerade sittplatser och var sålunda i anseende till rummets storlek lämplig. I akustiskt afseende lämnade den dock åtskilligt öfrigt att önska, och organisationskommittén hade mycket arbete med att få den till konsertbruk passabel. Utställningsstyrelsen vidtog en hel del anordningar, men först sedan musiktribunens väggar och golf tygbeklädts och halfva salen närmast tribunen mattbelagts, blefvo de värsta olägenheterna undanröjda. Till festen vidtogos en del anordningar med blomsterdekorationer, så att det hela tog sig prydligt och stilfullt ut.

En särskild programbok för hela musikfesten utgafs. Den var öfverskådligt upprättad med sångtexterna hvar och en på sin plats i konserten och de agerandes, kompositörernas och textförfattarnes namn utsatta vid hvarje komposition. Vid en del af de symfoniska verken hade ock en kortare antydan af deras hufvudsakliga innehåll fått inflyta. De ryska texterna funnos återgifna såväl på originalspråket som i tysk öfversättning.

Kommittén hade den glädjen kunna utverka, att D. D. K. K. H. H. Kronprinsen Gustaf Adolf och Kronprinsessan Margareta nådigt åtog sig att blifva musikfestens beskyddare. Därtill ställde sig Hans Maj:t Konungen af Danmark som protektor för de danska konserterna och H. K. H. Storhertigen af Mecklenburg-Schwerin för de tyska. Äfven grefvinnan de Casa Miranda åtog sig välvilligt beskyddarskap för de svenska konserterna.

Entréafgiften till enskilda konserter sattes till kr. 2: 25. Äfven kunde abonnementskort till alla åtta konserterna erhållas till ett pris af kr. 16: —.

Ju mer tiden närmade sig för Musikfestens början, framstod tydligt med hvilket stort intresse man såväl i Sverige som i Danmark och Tyskland omfattade densamma. Bref med förfrågningar inströmmade massvis, och arbetet på den i utställningsentrén upprättade byrån för festens löpande ärenden antog en allt-

mer febril karaktär. Emellertid blef allt i god tid färdigt att emottaga den väntade publiktillströmningen.

Midsommaraftonen gick in under det mest strålande väder. De fyra nationernas flaggor på Kongresshallens fasad svajade knappt ut för vinden, men högst uppe satt den svenska flaggan, förkunnande att *Sveriges* dag var inne.

Kl. 3 e. m. skulle den första konserten taga sin början. Genom fanfarer rundt omkring på utställningsområdet och sist från Kongresshallens trappa kallades festens deltagare till mötesplatsen, och det dröjde icke länge förrän den stora och rymliga konsertlokalen var nästan helt fylld — auditoriet uppgick till öfver 1,500 personer. Det hvilade öfver det hela en varm, hjärtlig, men på samma gång högtidlig stämning.

Musikfesten inleddes med en prolog af K. G. Ossian-Nilsson, framsagd af organisationskommitténs v. ordförande fil. d:r Edw. Lindahl. Prologen var af följande lydelse:

Det klang en ton — så stark och klar,
 som om en jättes tolk den var,
 af väldig stämma slungad ut
 på haf och hedar utan slut
 och ändå hunnen kraftig fram
 till lyssnarna af frändestam.
 Den tonen är oss kär från tid ej glömd, fast gången;
 den tonen är oss kär: den bröt en gång vårt kvalm
 som Körners krigarhymn, som Luthers frihetspsalm
 och vann som symfoni en evig segerpalm —
 det stolta Tysklands ton, den ädla, tyska sången.

Det klang en ton — så varm och skön,
 som brusten ur ett folk i bön,
 ur stäppens hjärta, tundrans famn,
 en längtan, längtan utan namn,
 den frusna flodens frihetssprång,
 det väckta folkets framtidssång.
 Den tonen är oss kär, dess ve så ljuft oss smärtat;
 den tonen är oss kär som vårens dolda ström,
 där upp den väller sist ur dvala och ur dröm,
 så rik, så ung, så frisk, så trånadsfull och öm —
 det stora Rysslands ton, dess klagan rakt ur hjärtat.

Det klang en ton — så glad och fri
med unga lärkors jubel i,
med näktergal, hvars eko dröjt
som kastanjett, fiol och flöjt
från sommarnattens sagoblund,
från unga hjärtans mötesstund.

Den tonen är oss kär, den som vår ungdom klingar;
den tonen är oss kär: blir blicken plötsligt våt
och skälfter stämman till emellan skratt och gråt,
då stiger — lik en fröjd, hvars minne följt oss åt —
det fagra Danmarks sång på unga fågelvingar.

Det klang en ton — så underbar,
som evighet dess moder var,
det suset, som vi lyssna till,
då skog och vatten tiga still
och våra hjärtans rädda slag
blott vänta på en stråkes drag!

Du ton, du ton mer kär än ton, vi känt på jorden,
vår egen gåtas röst, vårt eget hjärtas rop,
Guds gåfva i vår barm, när han i stridens dop
oss sagt: "Förfäras ej, du lilla svenska hop!"
Men till den gåfvans dräkt för arma äro orden.

För arma äro alla ord
om fädrens sång och barnens jord,
om forntidstro och framtidsbragd:
hvar själ vill där sin egen sagd,
hvar äng vill där sin doft ha med,
hvar fors sitt brus, sin färg hvar hed.
Allt, allt är här oss kärt i känsla, aldrig fången;
allt, allt är här oss kärt: hvar lärkas lust i sky,
hvar gök, som gol om sorg, hvar bröllopslåt i by,
hvar marsch, som fört vårt folk från gammal tid till ny —
vi kallas sångens folk — så hell den svenska sången!

O kärlek, bind nu med din bård
 af fyra toner ett ackord!
 Af fyra fränders röster gör
 en oförgätlig frändekör!
 Låt fyra folk, som skilda stå,
 i klang, i sång tillsammans gå!
 Den klangen blir oss kär, den jordar gamla strider;
 den sången blir oss kär, den jämnar Baltens haf.
 Där slumre evigt nu vår forna söndrings graf!
 Där klinga evigt nu den endräkt, sången gaf!
 Där famne våra barn hvarann i nya tider!

Redan under uppläsningen af prologen kunde man med glädje konstatera, att akustiken genom vidtagna anstalter kunde fylla alla rimliga anspråk med hänsyn till lokalens storlek.

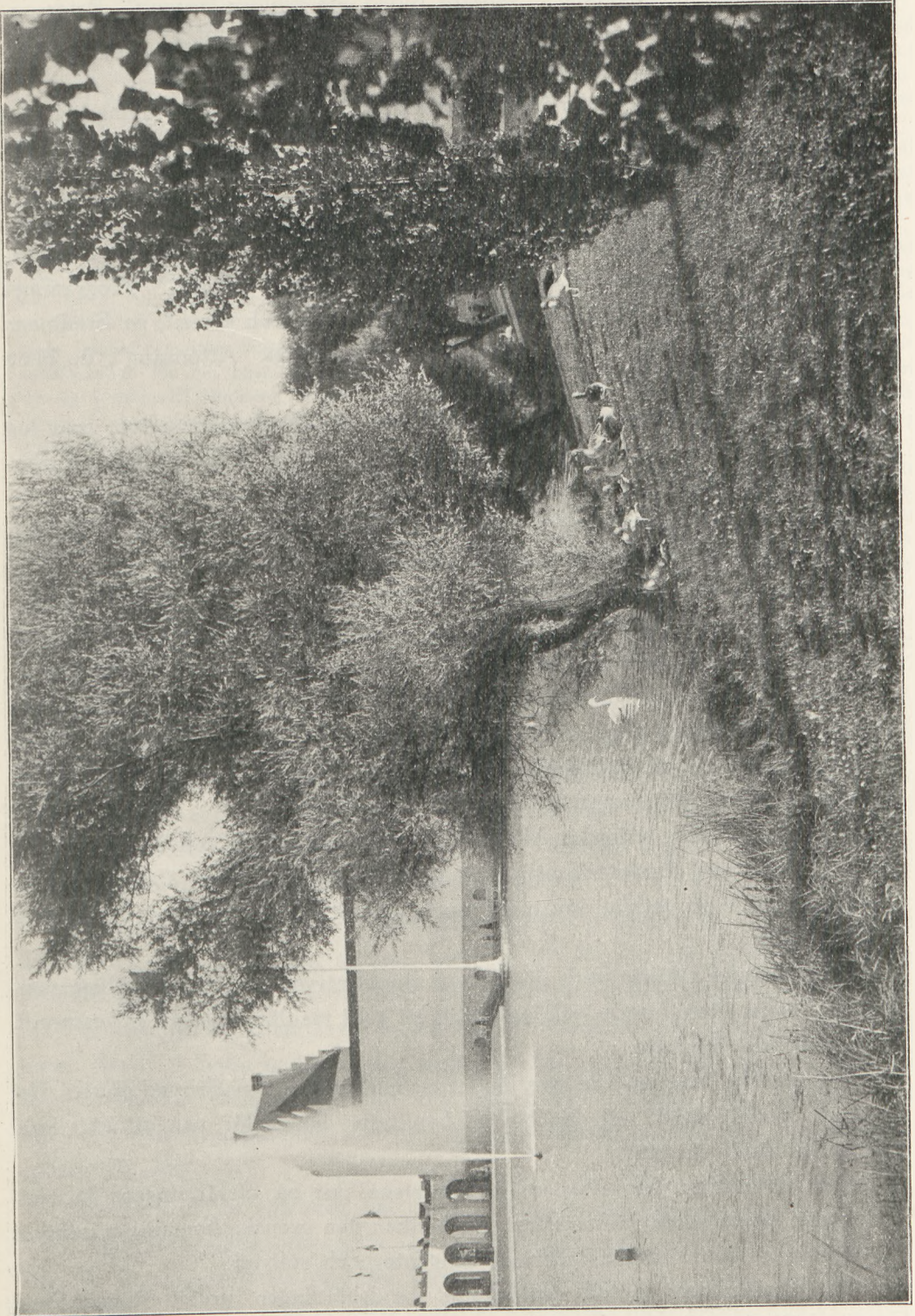
Sedan applåderna efter framsägningen af prologen, som gjorde ett ståtligt intryck, tystnat, lyfte hofkapellmästare R. Henneberg sin taktpinne för den 60 man starka orkestern, och Normans festouvertyr öfver svenska motiv inledde den svenska dagen.

Den svenska orkestern visade sig, ehuru sammansatt för tillfället, väl fylla måttet för högt ställda anspråk. Ett godt samspel, fulltonig klangkraft och en lofvärd smidighet, då det gällde att följa dirigentens intentioner, voro några af dess främsta egenskaper.

Af instrumentalmusik bjöd matinén vidare Tor Aulins konsert för violin och orkester N:o 3 (C-moll) med kapellmästare Hjalmar Meissner som dirigent och konsertmästare Sven Kjellström som solist. Såväl solist som dirigent och orkester formade det hela till en heder för svensk musik. Särskildt den förstnämndes solistegenskaper framträdde i lycklig belysning. Publikens stämning steg till verklig entusiasm.

Det öfriga af konsertprogrammet var ägnadt åt vokalmusiken, där hofsångare John Forsell och operasångerskan fru Davida Lilienberg svarade för romansången. Herr Forsell ägnade sig helt åt Lindblad och Sjögren och sjöng vid briljant disposition och under allmänt bifall den förstnämndes "Den skeppsbrutne", "En sommardag", "Männ' tro? Jo, Jo!" och "En vårdag" samt den sistnämndes "Hvil over Verden", "Og jeg vil drage fra Sydens Blommer", "Dröm", "Ro, ro ögonsten", "Hab' ein Röslein Dir gebrochen" samt "Ich möchte schweben über Thal und Hügel".

Mellan Lindblads- och Sjögrensakerna upptogs programmet af fru Lilien-

KONSTHALLSSJÖN.

berg, som tolkade Stenhammar: "Jungfru Blond och jungfru Brunett", Peterson-Berger: "Längtan heter min arfvedel" och "Jungfrun under lind" samt Alfvén: "Kring ditt rika och vågiga här" och "Junker Nils sjunger till luta".

Särskildt "Jungfrun under lind" återgafs på ett sätt, som icke lämnade något öga torrt och sent skall minnet af denna verkligt musikaliska högtidsstund förblekna.

Kapellmästare Meissner assisterade berömvärdt vid flygeln.

Matinén afslutades på ett glansfullt sätt med körsång af Lunds Student-sångförening under universitetskapellmästare Alfr. Bergs ledning. Programmet upptog här Lindblads "Stridsbön", Palms "Under rönn och syren", en Fredmans epistel N:o 38, Körlings "Sten Sture" samt Alfr. Bergs "Aftonsång", de båda sistnämnda med herr Forsell som solist.

Hade matinén samlat en talrik publik, så visade aftenkonserten, som tog sin början kl. 8 e. m., ännu större anslutning. Ej en enda plats stod mer att uppdrifva. Allt utsåldt.

Aftonen inleddes med Berwalds "Symphonie singulière" med hofkapellmästare Armas Järnefelt som dirigent. Hofsångare Forsell föredrog med känd bravour därefter till orkester, dirigerad af herr Järnefelt, fyra ballader: Södermans "Tannhäuser", Halléns "Hos drottning Margareta" och Rangströms "Grånad hertug gaf sin brud" samt ett utdrag ur "Holländaren" af samme kompositör.

Dessa fyra nummer blefvo ett högintressant moment i aftenens behållning. Herr Forsell lyckades gifva samtliga en storstilad gestaltning, vittnande om en musikkultiverad, färgrik karaktäriseringsförmåga. Denna afdelning i programmet tillvann sig också rättvis uppmärksamhet och beundran.

Som slutnummer utfördes Wilhelm Stenhammars "Ett folk". Hofkapellmästare Henneberg dirigerade och hofsångare Forsell var solist äfven här, därmed presterande ett verkligt kraftprof genom att vid båda konserterna hafva varit flitigt i elden.

Stenhammars ståtliga verk gjorde ett djupt intryck och den tillfälligt sammansatta stora kören kunde lyckönskas till ett godt resultat efter ett intresseradt, men kräfvande förarbete.

Den svenska insatsen i de fyra ländernas musiktäflan var därmed gjord. Det är ej för mycket sagdt, att den blef af kvalitativt hög valör, och att vårt land med heder fyllde sin plats.

Midsommarafton var efter kvällskonsertens slut på utställningens hufvudrestaurant anordnad en välkomstfest, till hvilken den svenska kommittén inbjudit de främmande kommittéledamöterna, dirigenter och solister.

Organisationskommitténs ordförande, landshöfdingen grefve Robert Dela Gardie, hälsade välkommen i följande ordalag:

Mina damer och herrar!

Enligt en allmän uppfattning ha toner i rytm utbildat sig till musik först i samband med kulten. Tonkonsten har i sig själf något gudaingifvet, som ingen afart, inga missbruk kunnat under tidernas lopp taga ifrån den och som i all synnerhet träder fram i den höga inspirationen hos mästarne och de stora tolkarne, entusiasmen hos de många, som fått utförandets oskattbara gåfva.

Musiken blir härigenom en större makt än någon af dess systrar, de andra döttrarna af Helikons nio mör. Den talar till flera och genom flera än de; den bereder ett större antal människor möjlighet att känna sig stå nära det Stora oändliga, vare sig det sker i den högre formen af eget skapande och frambringande eller genom åhörandets glädje.

Då vi vågade oss på den tanken att inbjuda till en Baltisk musikfest, skedde det icke utan tvekan. Vi hyste respekt för tonkonstens *store*, som ibland icke äro så lätta att närma sig; och vi voro icke säkra på att *de många* skulle vilja förlägga sina midsommardagar just hit. Men vi kände också, att vi i den gemensamma kärleken till musiken skulle få den bästa bundsförvandten, helst då denna — såsom här vore afsedt — framträdde såsom en manifestation för det bästa och mest typiska af hvad de fyra länderna kring Östersjön, hvart för sig i nationell stämning, kunde och ville visa. Det blef snart tydligt, att vi icke hade räknat fel; om också ett och annat afböjande smärtade oss, voro de flesta svaren vänliga, ja riktigt hjärtligt tillmötesgående; och så kunde vi gripa oss an.

Jag anhåller nu att å den svenska bestyrelsens vägnar få tacka, få varmt tacka alla de högt ärade inbudna, som kommit hit till oss. Främst riktas erkänslan till kompositörerna, dirigenterna och solisterna, till kommitterade och alla dem, som styrkt det hela och gifvit det glansen af sin ingifvelse och sin höga konst. Namn torde knappt behöfvas. De stå här rundt omkring mig! Och vidare till de många andra musikens idkare, sångerskor och sångare, som icke tvekat att för saken, för tonkonsten och för speciellt bestämmelsen i sin nations tondiktning och exekvering, offra tid och arbete. Till alla frambär jag vårt tack! Och kanske får jag även deras tillstånd att koncentrera dessa känslor i ett lefve för den heliga konst, som I ägnat Eder kärlek. Ett gemensamt lefve för tonkonsten. Leve den!

På gästernas vägnar svarade professor Ellinger i ett hjärtligt och gladt anförande. Vice ordföranden i organisationskommittén d:r Edw. Lindahl talade för de medverkande och slutade med att i denna följd utbringa en skål för John Forsell. Vidare talade prof. Hammerich och slutligen tog d:r Lindahl till orda och utbragte en skål för musikfestens sekreterare.

Musikfestens andra dag, Midsommardagen, var *Danmarks* dag. De danska deltagarne, fyrahundra till antalet, anlände till Malmö vid half elfvatiden på förmiddagen med extra förhyrd båt. De mottogos vid Öresundsbatarnes tilläggsplats af arrangeringskommitténs ledamöter, och därefter marscherade samtliga till hotell Savoy, i hvars nedre våning frukosterades. D:r Lindahl hälsade välkommen, professor Ellinger svarade synnerligen humoristiskt, och det blef den allra angenämaste stämning, hvartill icke minst apotekare Salomon Smith bidrog genom sin sång.

Danmark mötte upp med det bästa af sina musikaliska trupper och ledare. Man medförde egen orkester i Det Kongelige Kapel, som var förstärkt, och körerna representerades af Bel Canto och Cæcilia-Foreningens Madrigalkor. Såväl dirigenter som solister voro några af Danmarks mest representativa namn,

hvar och en på sitt område. Med sådana trupper under briljant ledning var framgången också gifven.

Såväl matiné- som aftonkonserten bjöd ett bredt anlagdt program, där man lagt hufvudvikten vid att få fram ett tvärsnitt genom samtida danskt musiklif.

Matinékonserten, som icke samlat fullt så talrik publik som under föregående dag, inleddes med Hakon Börresens Ouvertyr "Normannerne", dirigerad af professor F. Neruda, hvarefter följde fem à capellasånger, utförda af manskören Bel Canto under ledning af organist Vilhelm Poulsen. Det kultiverade, präktiga röstmaterialiet och den ypperliga samsjungningen lämnade ett starkt intryck. Man sjöng två danska folkvisor "Agnete og Havmanden" och "Ravnen", Lange-Müllers "Ak, I Snefnug", Hellmuths "Stilhed" och Peter Heises "Introduktion og Vals".

Operasångerskan fru Margrethe Lendrop föredrog därefter fyra romanser, nämligen Roger Henrichsens "Over de skumrende Linde", Bechgaards "Viol", Sophus Andersens "Jasmin" och Leopold Rosenfelds "Asali", alla mottagna med varmt bifall, ägnadt den vinnande och mogna uppfattningen.

Kgl. Kammersanger Helge Nissen bidrog med två balladartade romanser af Peter Heise "Mod Syden i Kvæld" och "Bergmanden". Hans program var ej långt, men fullviktigt, och hans klangfulla, färgrika stämma firade nya triumfer.

Vid flygeln ledsagade smakfullt operarepetitör Chr. Christiansen.

Efter Otto Mallings stämningsbilder "Christi Död og Opstandelse", utförda af herr Christiansen på den i Kongresshallen inbyggda orgeln, ryckte orkestern åter fram under prof. Nerudas taktpinne och utförde förspelet till "Völund Smed" af Fini Henriques och "Folkeliv i Dalen" af Ludolf Nielsen.

Före avslutningsnumret, Victor Bendix' final af symfonien "Fjeldstigning" för orkester, äfvenledes dirigerad af prof. Neruda, lät Cæciliaforeningens Madrigalkor höra sig under ledning af organist P. S. Rung-Keller, dotterson till föreningens stiftare. Det värdefulla programmet upptog Lange-Müllers "Madonna over Bølgerne", Georg Höebergs "Blomsterne sove", Gades "I Høst", I. P. E. Hartmanns "Folkevisen" och Fr. Rungs "Til min Musa". Såväl det härliga röstmaterialiet som utförandet fäste sig starkt i minnet.

Efter matinékonsertens slut gaf danska kommittén middag i Baltiska restauranten för alla de danska musikfestdeltagarne. Äfven svenska kommittén med damer var inbjuden.

Bland talen må nämnas prof. Ellingers för svenska kommittén och landshöfding Dela Gardies svar därpå. Prof. Anton Svendsen frambar danska kommitténs tack till samtliga danska deltagare.

Danska dagens aftonkonsert var lifligare besökt än matinén. Äfven här möttes upp med ett starkt och representativt program. Konserten inleddes med Ouvertyren till operan "Aladdin" af Horneman med kgl. kapelmester Georg

Höeberg som dirigent, hvarefter Cæciliaforeningens stora kör under hr Rung-Kellers ledning framförde till orkester Lange-Müllers "Agnete og Havmanden". I Gustaf Helsteds af hr Höeberg dirigerade konsert för violin och orkester spelade fröken Gunna Breuning-Storm solopartiet och skördade stormande, välförtjänta applåder. Operasångare Niels Hansen sjöng med sin hjältetenor under lifligaste bifall två arior, den ena ur Ennas opera "Heksen" och den andra ur Alfr. Toffts opera "Vifandaka", båda med orkesterackompagnemang.

Härnäst var det Studentersångforeningens under ledning af Kgl. operarepeditör I. Levysohn tur att slå igenom, hvilket den äfvenledes lyckades med sina fyra nummer, nämligen den danska folkvisan "Elverskud", Heises "Det er Efteraar", Rosenfelds "Sakuntala" och Barneköws "Virtuos og Publikum".

Efter två orkestersaker, Louis Glass' Scherzo ur fjärde symfonien samt Asger Hameriks entreacte ur operan "Tovelille", dirigerade af hr Höeberg, kom så konsertens stora avslutningsnummer, Carl Nielsens "Hymnus amoris" för soli, kör och orkester, framfördt af kompositören själf.

Solister voro Kgl. kammersangerinde fröken Krarup-Hansen, Kgl. operasangerinde fru Margrethe Lendrop samt herrar Max Freuler, Lauritz Melchior och Holger Hansen. Kören var sammansatt af medlemmar i Musikforeningen, Cæciliaforeningen, Bel Canto samt en gosskör. Såväl komposition som utförande tillvunno sig en uppriktig beundran.

Danmarks dag var därmed slut. Det var en gifvande och karaktäristisk insats i musikfesten, präglad af äkta dansk musikkultur och båda programmen igenom mottagen med entusiastiskt och förstående bifall.

Med torsdagen den 25 juni ingick Rysslands dag. Som dirigent fungerade, som ofvan nämnts, den internationelle berömdheten Wassily Safonoff samt som solist operasångerskan madame Lydia Kobelatzky-Illyna, båda från Petersburg.

Matinéprogrammet upptog i sin ursprungliga gestaltning äfven finsk instrumental- och vokalmusik. Mellan Tschajkowskis symfoni N:o 4 (F-moll) och Rimsky-Korsakoffs Ouvertyr till "La grande Pâque Russe" hade placerats ett par orkestersaker af Sibelius, en stor tondikt af honom för sopran och orkester, "Luonnotar" samt ett par sänger till piano af Järnefelt och Melartin. Operasångerskan fru Aino Ackté, Hälsingfors, skulle här ha representerat Finland, men måste tyvärr på grund af hopadt arbete med jubileumsfestligheterna i Nyslott se sig nödsakad afstå från deltagande i musikfesten. I hennes ställe hade madame Kobelatzky älskvärdheten att ställa sig till förfogande äfven vid matinékonserten.

Gärna hade helt säkert herr Safonoff medtagit egen orkester, men därpå var af förut nämnda skäl icke att tänka. Med en smittande entusiasm och en oförtruten energi grep sig emellertid dirigenten verket an att under två dagars

lopp få den tillfälligt sammansatta svenska orkestern i den form, han önskade. Det blef långvariga repetitioner under onsdagen och torsdagen, och såväl dirigent som orkester arbetade bokstafligen i sitt anletes svett. Timme efter timme repeterades till dess dirigenten till slut befann sig utan både rock, väst och krage. Orkestermedlemmarne stodo icke efter i energitveckling, men så hade de dragits med af dirigentens entusiasm, att all trötthetskänsla var som borteliminerad.

När därför herr Safonoff kl. 3 e. m. gaf tecken till att Tschaikowsky-symfonien skulle börja, tyckte man sig nästan ha framför sig en ny orkester. I alla fall föreföll den mera rysk än svensk. Det brast också lös en hyllning åt symfoniens konstnärliga gestaltning.

Madame Kobelatzky föredrog därefter med sin mörkfärgade alt under stort bifall Tschaikowskys "Kein Lichtlein glänzt mehr durch die Nacht" och Kalinnikoffs "In einsamer Steppe". Orkestern spelade därefter två satser ur Sibelius' musik till skådespelet "Kristian II", nämligen "Elegie" och "Musette". Matinéprogrammets slutnummer Rimsky-Korsakoffs "Leel's Gesang" med madame Kobelatzky som solist och densammes Ouvertyr "La grande Pâque Russe" slöto sig som fullviktiga konstnärliga moment värdigt till det öfriga programmet.

Den ryska dagens aftonkonsert stod icke matinén efter. Kvällens instrumentalnummer visade mera den ryska musikens idylliska och folkliga sida.

Programmets två första nummer utgjordes af orkestersaker, nämligen Glinkas Ouvertyr till operan "Russlan und Ludmilla" och tre genrebilder ur Ippolitoff-Iwanoffs "Kaukasiska Skisser". Af dessa sistnämnda tilldrog sig särskild uppmärksamhet genom sin säregna kolorit scenen från tscherkesserbyn med herdevisan för solobratsch samt folkdansen, ackompanjerad af bl. a. strepptrumma. Herr Sven Kjellström utförde med mycken bravour det ytterst svårspelta solot. Det blef stormande bifall — för öfrigt hela konserten igenom — och bissering. Typiskt ryska stämningar bjödo också Liadoffs fyra orkesterbearbetade folkvisor, af hvilka speciellt den "långsamma sången" väckte illusion af ålderdomlig naturmusik liksom "myggdansen" var förtjusande nätt och karaktäristisk.

Madame Kobelatzky sjöng till orkesterackompagnement Gretschaninoffs "Der Gefangene", Cuis "Aeolsharfen" och till slut en ballad ur operan "Rogneda" af Sseroff, ytterligare befästade förmiddagens goda intryck af förnäm, osökt sångkonst.

Slutet af konserten kröntes af Tschaikowskys slaviska marsch samt verkade inspirerande icke minst genom dirigentens mäktiga patos. Med sina båda vältaliga händer — Safonoff dirigerade utan taktpinne — suggererade dirigenten icke blott orkestern utan hela auditoriet, och sedan sluttakterna, utmynnande i den ryska nationalhymnens breda ackord, förklingat, ville jublet och hänförelsen

icke taga slut. Det blef touche från orkestern och näsduksviftningar och herr Safonoff måste gång på gång träda fram för att mottaga publikens hyllning.

Den ryska dagen lämnade ett synnerligen mäktigt intryck, men fick sin prägel af herr Safonoffs musikaliska kämpagestalt, en oförglömmelig bekantskap, samt genom det goda, belysande programmet, som på sina håll skänkte en intressant inblick i den ryska folksjälen.

Fredagen den 26 juni var det *Tysklands* dag.

Som var att vänta hade det stora musiklandet tagit sin uppgift grundligt, allvarligt och praktiskt. De till ett antal af omkring 270 uppgående tyska deltagarne hade redan föregående afton anländt och med hjälp af scouter ledsagats till för dem i förväg af arrangeringskommittén öfver allt i staden anordnade in-kvarteringsställen.

Genom förmedling af dirigenten, städtischer Musikdirektor Heinrich Schulz, Rostock, hade engagerats ej mindre än fem solister, grossherzogl. Sächs. Kammersängerin fru Paula Ucko-Hüsgen, Schwerin, grossherzogl. Hofopernsängerin fru Frieda Schreiber, Schwerin, Kgl. Kammersänger Georg Meader, Stuttgart, Kammersänger J. von Raatz-Brockmann, Berlin, och Hofkonsertmeister Gustav Havemann, Leipzig, samt en orkester på 64 man, sammansatt af Städtisches Orchester i Rostock och medlemmar af grossherzogl. Hofkapelle, Schwerin, äfvensom en kör på icke mindre än 190 damer och herrar från Mecklenburgs sångföreningar.

När matinékonserten började, var kongresshallen visserligen icke fullsatt — det hade hittills varit endast den svenska dagens kvällskonsert förbehållet — men dock tillräckligt ockuperad af åhörare för att göra ett festligt intryck. Programmet upptog några af Tysklands största musiknamn såsom Weber, Wagner, Liszt och Schubert samt af senare kompositörer Mahler, Rich. Strauss och H. Wolf.

Orkestern inledde med ouvertüren till "Friskyttan" och redan här gåfvos bevis på ett, trots den tillfälliga sammansättningen, mycket gediget samspel och en osviklig disciplin, hvilket man hade nöjet och tillfredsställelsen att konstatera äfven i de öfriga orkestrala inslagen i programmet: delar ur Wagners "Tristan und Isolde" ur Liszts symfoniska dikt "Maseppa" samt Rich Strauss' tondikt för stor orkester "Don Juan", ett af den berömde tonsättarens främsta verk.

I "Tristan und Isolde's" slutepisod framträdde en af de kvinnliga solisterna fru Paula Ucko-Hüsgen, som tolkade uppgiften med vackert uttryck och praktfull tongifning.

Konsertens vokala inslag representerades dessutom af herr von Raatz-Brockmann, som till orkesterackompagnement sjöng Schuberts "Erlkönig", Wolfs

"Der Rattenfänger" och Strauss "Hymnus", samt af hr Meader och fru Frieda Schreiber, hvilka fått på sin lott den sensibla uppgiften att tolka fyra sånger ur Mahlers "Symfoni" för orkester, tenor- och altstämma "Das Lied von der Erde". Det hela blef en seger för en koloristisk instrumenteringskonst och en afgjord framgång för solisterna.

Så hade man hunnit till den tyska dagens kvällskonsert, den sista akten i det stora musikaliska festspelet. Konserten fick ett festligt, ja, entusiastiskt förlopp. Programmet upptog icke många namn, men desto mera representativa: Brahms, Mozart och Beethoven, ett värdigt vittnesbörd om den tyska musik-kulturens höga ståndpunkt. En stoltare avslutning på den Baltiska musikfesten än Beethovens nionde symfoni med dess i slutet infogade stora kör till Schillers ode "An die Freude" kunde icke önskas.

En alldeles särskild prägel förlänades äfven musikfestens avslutning genom en publik, som i talrikhet kunde täfla med den svenska dagens kvällskonsert — den väldiga kongresshallen var så godt som till sista plats fylld af en feststämd och entusiasmerad åhörarskara. Det i bästa mening klassiska programmet fick en genomgående god och gedigen tolkning.

Den medföljande tyska sångarskaran ryckte fram redan i programmets första nummer, Brahms' högstämda och sköna "Schicksalslied" för kör och orkester och visade sig äga en vacker och kultiverad klang och en sällsynt säkerhet i insatserna.

Herr Havemann spelade Mozarts violinkonsert i A-dur N:o 5 med orkesterackompagnement stilrent och med stor, sjungande ton och med lysande teknik.

Och så kom Beethovens nionde, den klassiska symfoniens oöfverträffade mästerverk. Utförandet blef en triumf för dirigent, orkester, kör och solister, hvilka presterade en synnerligen aktningsbjudande, storstilad tolkning. Det tyska elementet var här riktigt hemma på egen mark, och kören uppbar med fullt bevarad glans och skönhet i röstklängen de fordrande partierna. Solisterna voro icke mindre lyckliga i sina uppgifter. Äfven orkestern gaf prof på en enastående homogenitet, och med säker hand höll dirigenten, Heinrich Schulz, samman det hela. Det blef för alla de närvarande ett storslaget, imponerande intryck.

När de sista tonerna förklingat, bröt också ett entusiastiskt bifall löst och slutet af konserten formade sig till en vacker hyllning för de tyska gästerna. De stormande applådåskorna kvitterades på ett finkänsligt sätt genom att sångarskaran stämde upp "Du gamla, du fria" för solo, kör och orkester och sjöngo båda stroforna på svenska. Detta var emellertid att göra förtjusningen än större, och man lugnade sig icke, förrän den andra strofen bisserats. Under den därigenom nyuppväckta bifallsstormen och under näsduksviftningarna dånade genom

applåderna taktfasta hurrarop för Tyskland, och sedan tyskarne å sin sida svarat med liknande ovationer, tömdes så småningom kongresshallen, och dörrarne stängdes om den Baltiska Musikfesten 1914.

Omedelbart efter konsertens slut samlades på inbjudan af Baltiska Musikfestens organisationskommitté till supé i hotell Savoys festvåning omkring etthundrafemtio personer, hufvudsakligen vid tyska dagen medverkande.

Bland de närvarande märktes organisationskommitténs ordförande grefve Robert Dela Gardie med grefvinna, tyske ministern i Stockholm excellensen von Reichenau, organisationskommitténs vice ordförande d:r Edw. Lindahl, förste hofintendenten Bendix, professor Ellinger, overretssagförer Kielgast, kunglig kapellmästare Høeberg, konsul Bertil Sederholm, apotekare Salomon Smith, m. fl.

Under måltiden uttalade landshöfdingen organisationskommitténs tack i följande ordalag:

Eders Excellens! Mina damer och herrar!

Den bibliska berättelsen om Babels torn och Babels förbistring är oss alla bekant från den tidigare barndomen. Från våra äldre dagar är det inte mindre bekant hur lärdt eller förnumstigt folk har velat skapa ett nytt världsspråk, som alla skulle kunna begripa och uttrycka sig på. Det har inte lyckats: Volapyk hör till det nästan löjligas område och... ja, jag vill inte tala om utsikterna för Esperanto och Ido, för att inte onödigt smärta deras anhängare.

Men två språk finns det, som alla förstå, nämligen hjärtats och tonernas, och de äro ofta detsamma. Och ett skriftspråk finns det, som lika väl tolkas i öster och väster, vid nordens och söderns yttersta gränser: det är notskriften. Vi se sålunda hur musiken i sina uttrycksmedel har gått långt före allt hvad mänsklig vetenskap och mänskligt snille kunnat uppfinna och skapa på andra områden. Det är — såsom jag redan vid invigningsfesten dristade påpeka — det gudomliga i tonkonsten som öfverallt gör sig gällande icke blott i dess ljuftva inverkan på känslor, fantas! och tanke, utan också i det rent praktiska och tekniska.

Jag vågar därför åter taga samma utgångspunkt som då, nämligen att de, som leda och skapa musiken äro af någon annan, liksom högre och finare andlig struktur än de flesta andra dödliga. Jag hoppas, att de inte däraf skola låta fresta sig till högfärd eller öfverlägsenhet öfver oss andra. Men så mycket varmare är vår tacksamhet för deras vänlighet att ha lyssnat till vår inbjudning, då vi dristade ställa den till dem för att här åstadkomma en Baltisk musikfest. Den har gått förträffligt. Den efterlämnar i tusentals sinnen ett aldrig förgående minne. Än en gång beder jag att få till samtliga kommittéer, till alla de tonsättare, dirigenter och solister, körer och orkestrar, garanter m. fl., som här medverkat, rikta det varmaste tack. Flera af dem ha rest långa vägar för att hjälpa oss. Alla ha de gjort stora uppfringar därför. Men jag utsträcker vår erkänsla än vidare: till alla dem som här på platsen varit behjälpliga med organisationen, medverkat som sångare och sångerskor, som medlemmar af den — enligt ett enhälligt omdöme — förträffliga orkestern.

Med uttalande af vår, svenska organisationskommittéens, varma tack, anhåller jag nu att få utbringa ett samstämmigt, fyrfaldigt lefve för den nu avslutade Baltiska musikfesten, i hvilket lefve jag hoppas att vi alla, af hvad nation vi än äro, ljudeligen delta. Lefve Baltiska musikfesten. Lefve den!!!

Excellensen von Reichenau tog därefter till orda och prisade i hjärtliga ordalag Sverige samt det vänliga mottagande, som från första stund, tyskarne satte sin fot på svensk jord, kommit dem till del. Ett särskildt tack riktade

excellensen von R. till dirigenten musikdirektör Schulz, som fört Tysklands trupp an, och så slutade excellensen elegant och galant med att erinra om Sveriges färger, det gula och det blå, hvilka länge skulle minnas af hans landsmän: solens guld öfver himlens blå, det gyllne håret öfver de blå ögonen. Ordföranden i tyska arbetsutskottet, direktör Siegmann i Rostock, talade i de varmaste ordalag för musikfestens sekreterare.

Efter supén vidtog ett gladt och angenämt samkväm, och det drog långt ut på småtimmarna, innan man till sist nödgades bryta upp.

* * *

Så var då den Baltiska Musikfesten till ända. En musikalisk kraftyttring och en glänsande episod, har den nu för alltid skridit in i minnenas värld. Dock skola deltagarne i densamma länge erinra sig dess fyra hastigt förrunna dagar därute i den nu försvunna hvita staden, glittrande högsommar dagar med blånande himmel öfver, då fyra nationers hjärtan och röster utan missmod och missljud möttes i vänskap och harmoni.

P. H. LINGS BYST FRAMFÖR IDROTTSPLATSEN OCH VIADUKTEN.

BALTISKA SPELEN.

Af AXEL BERG VON LINDE.

Under Olympiska spelen i Stockholm 1912 framkastades af kapten J. G. Thulin i Lund tanken, att man i samband med Baltiska utställningen i Malmö 1914 borde afhålla stora idrottstävlingar efter "olympiskt" mönster såsom en förberedelse till Berlinerspelen 1916, vid hvilka svenskarna med all makt ville häfda den rangställning, de intagit på idrottens område.

Tanken vann anklång i Skåne och på ett allmänt sammanträde i Malmö i mars 1913 mellan landskapets ledande idrottsorganisationer tillsattes en kommitté att taga hand om saken. Denna fick följande sammansättning:

Ordförande: öfversten friherre Bror Cederström.

Arbetsutskott: ordförande: kaptenen P. H. Hedenblad; v. ordförande: kaptenen J. G. Thulin; sekreterare: löjtnanten Axel Berg von Linde; medlemmar: redaktören Erik Bergvall och kaptenen Gustaf G:son Ugglå.

Kassaförvaltare: grosshandlaren Bror Ryberg.

Öfriga medlemmar: öfverstelöjtnanten U. E. W. Croneborg, kaptenen greve H. G. Hamilton, telegrafassistenten Anton Johansson, konsuln Bertil Sederholm och ingenjören C. G. R. Zickerman.

Ekonomiutskott: ordförande: bankdirektören Jacques Arfwedson; sekreterare: löjtnanten Axel Berg von Linde; medlemmar: grosshandlarne Gustaf Dieden, Wilhelm Ganslandt och Bror Ryberg.

Inkvarteringsutskott: ordförande: kaptenen O. Winberg.

Representationsutskott: ordförande: rektorn P. Hj. Söderbaum.

Sedan det under en af sekreteraren sommaren 1913 företagen rundresa till de baltiska länderna utrönt, att intresset för täflingarna öfverallt var mycket stort och att ett talrikt deltagande kunde påräknas, bedrefs arbetet med all kraft, och den 7 juni 1914 kunde de *Baltiska spelen* öppnas af landshöfdingen grefve Robert Dela Gardie å Malmö moderniserade idrottsplats.

Baltiska spelen uppdelades i tre afdelningar: Baltiska gymnastikfesten den 7—10 juni, Idrotts- och hästtäflingarna den 28 juni—12 juli samt Regattan den 6—9 augusti.

En kortfattad redogörelse för de olika idrottsgrenarna följer här nedan.

I samband med Baltiska spelen hölls i juni månad den Baltiska riksskytte-täflingen, som räknade omkring 3,000 deltagare, och i juli "Armé- och marintäflan" för arméns och marinens officerare, underofficerare och manskap.

Äfven det Baltiska scoutlägret, som rönt stor anslutning, torde böra nämnas i detta sammanhang, enär scouterna gjorde täflingsledningen vid Baltiska spelen stora tjänster.

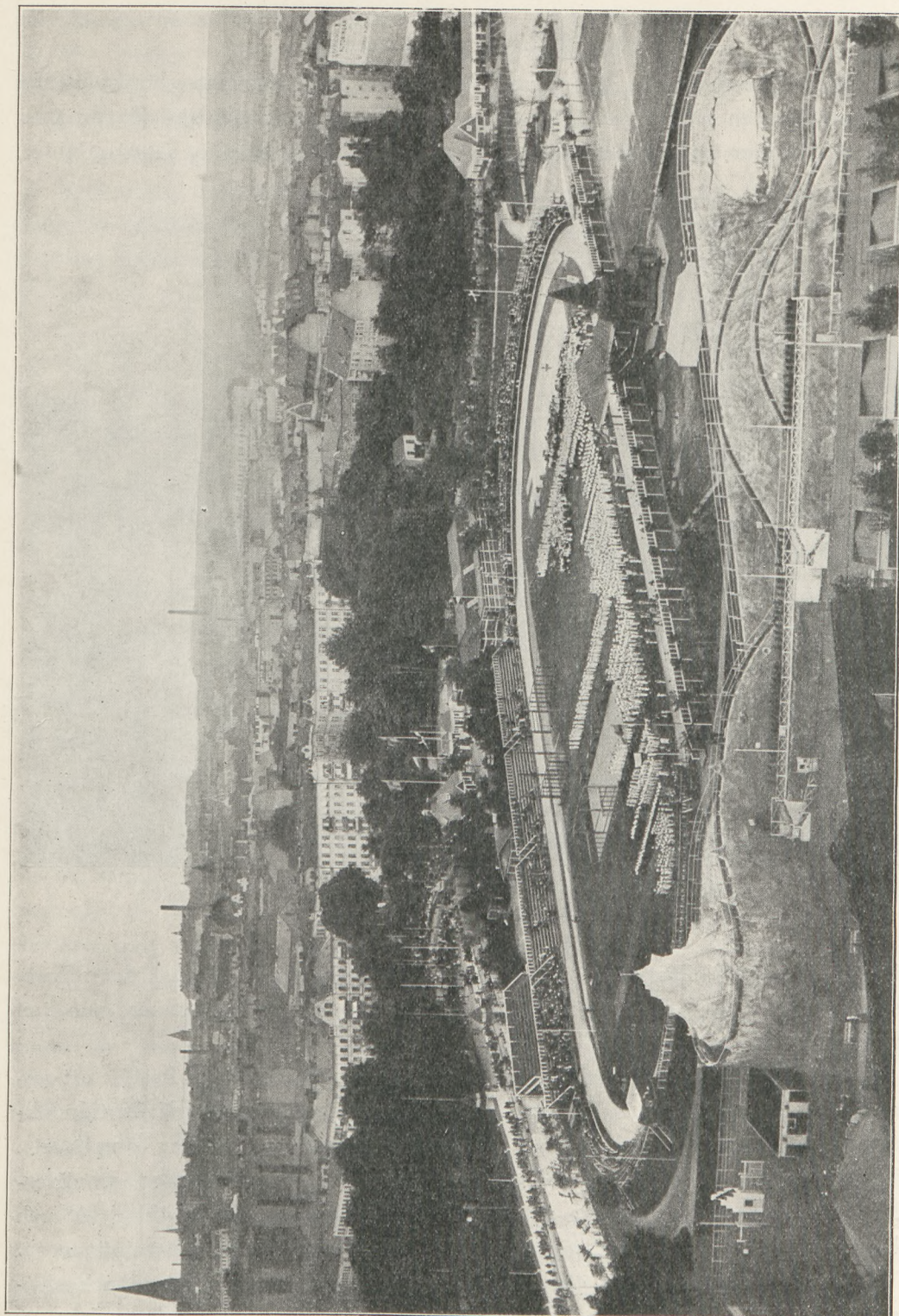
Betydelsen af Baltiska spelen blef:

För *Sverige*: En generalmönstring af det intensiva arbete, som nedlagts på alla grenar af modern idrott inom de Baltiska länderna sedan Olympiska spelen i Stockholm 1912 och, särskildt hvad gymnastiken beträffar, en väckande impuls för landet till de stora folkfester, som vår svenska gymnastik möjliggör.

För *Skåne*: En fullt modern idrottsplats i Malmö, å hvilken sedermera kunnat afhållas internationella idrottstäflingar i alla grenar, en uppfostran af massan att intressera sig för sådana täflingar, hvarigenom dessa sedan kunnat göras ekonomiskt bärkraftiga, och ett sammangjutande af idrottsorganisationerna till ett helt samt utbildande af en stab funktionärer, hvilka därefter hvar och en i sin stad arbetat att drifva fram idrotten och gymnastiken.

Resultatet af Baltiska spelen har ock visat sig i Skåne genom den kraftiga frammarsch gymnastiken och idrotten gjort sedan 1914.

I ekonomiskt afseende blefvo spelen tyvärr mindre lyckade, beroende såväl på delvis synnerligen ogynnsam väderlek som ock på att Baltiska utställningen med oemotståndlig trollekraft drog massan till sig. Om idrottsplatsen legat inom utställningsområdet, torde det ekonomiska resultatet hafva blifvit ett helt annat. Det hade ock varit bättre att mera koncentrera täflingarna.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET. GYMNASTERNA UPPSTÄLLDA Å IDROTTSPLATSEN.

Den Baltiska gymnastikfesten.

Utförlig redogörelse för denna, den största i Skandinavien hittills hållna gymnastikfesten med öfver 3,000 deltagare från samtliga Baltiska länder återfinnes i Skånes Gymnastikförbunds årsbok 1915. En fullständig samling bilder,

KONUNGEN LÄMNAR UTSTÄLLNINGEN FÖR ATT BESÖKA BALTISKA SPELEN.

inalles ett 60-tal, illustrerar densamma och gifver en god bild af det arbete, som föregick festen och den inverkan på vår svenska gymnastik, som den kan komma att få.

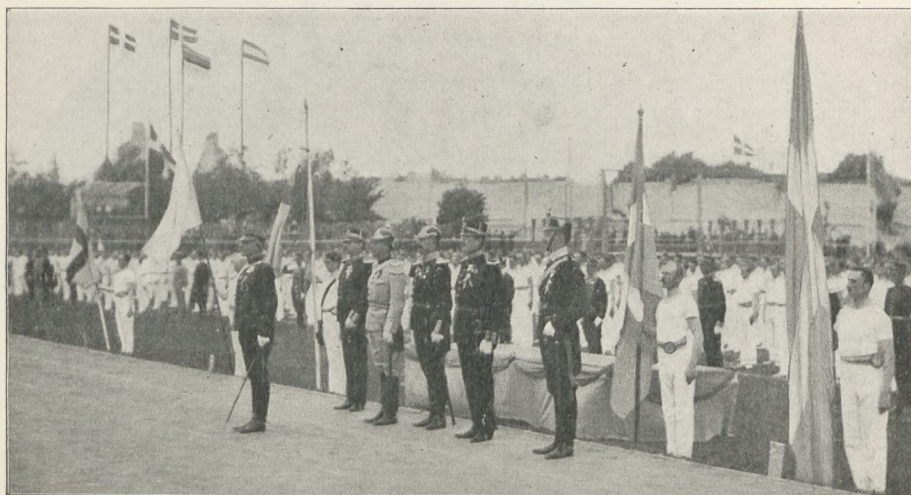
För att gifva idrottsmännen tillfälle att deltaga i densamma beslöts att anordna denna fest för sig, skild från idrottstävlingarna, och ansågs därtill tidpunkten 7—10 juni, omedelbart efter skolornas avslutande, som den lämpligaste. Festen gynnades tyvärr ej af vädrets makter, ty efter invigningsdagen, då väderleksförhållandena voro ganska gynnsamma, nedgick temperaturen till $+10^{\circ}$ och hård blåst samt tidvis strida regnskurar, hvilket i hög grad störde prestationerna.

Preliminäranmälan till gymnastikfesten skulle göras den 1 maj och slutanmälan den 20 maj 1914. Vid den senare hade inkommit anmälan från 40

manliga gymnastikföreningar (afdelningar) — 1 från Tyskland, 3 från Danmark, 36 från Sverige — och 28 kvinnliga — 1 från Tyskland, 3 från Danmark, 2 från Finland och 22 från Sverige — samt från 8 lekafdelningar — 1 från Tyskland, 2 från Danmark, 1 från Finland och 4 från Sverige.

I Baltiska gymnastikfesten deltog inalles 3,055 personer.

I samband med festen höllos gymnastikkongresser, en för friskgymnastik med 118 deltagare och en för sjukgymnastik med 140. Dessa visade sig fylla ett stort behof, och blef utbytet af desamma mycket godt.

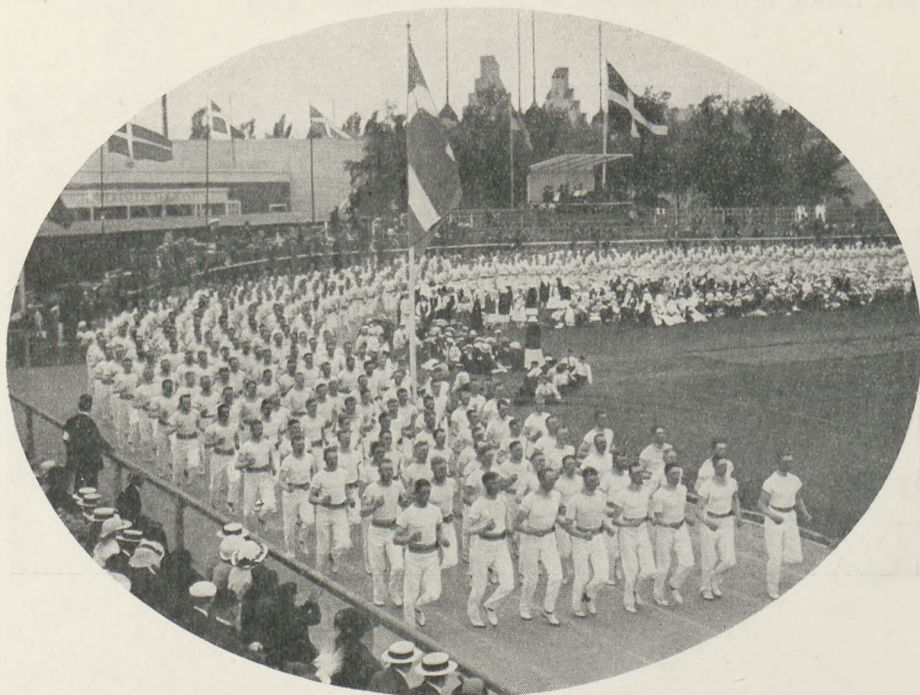

GYMNASTIKFESTEN ÖPPNAS.

Af inbjudan till festen framgår, att kommittén af samtliga svenska deltagare fordrade, att de skulle delta i dels en *gemensam uppvisning för hela landet* och dels i en sådan *för distriktet*. För Sveriges manliga och kvinnliga gemensamma afdelningar hade fördenskull utarbetats detaljerade program med ytterst omsorgsfulla rörelsebeskrifningar, i hvilka äfven tidsutdräkten och kommandoorden för hvarje rörelse angifvits. Kommittén hoppades därför, att den genom att sända kring ledarna till de anmälda afdelningarna för att på ort och ställe ytterligare förklara programmen och kontrollera ett likformigt utförande af rörelserna, skulle med trenne samöfningar få trupperna fullt genomarbetade till slutuppvisningen.

Att planen var genomförbar visade den kvinnliga afdelningen med nära 400 deltagare, hvilka nedlagt ett verkligt omsorgsfullt arbete på träningen. Resultatet häraf blef en uppvisning, som helt enkelt var enastående storartad såväl i fråga om detaljutförande af rörelserna som precisionen.

Med den manliga afdelningen, omkring 600 man, lyckades det däremot ej. Anledningen härtill låg otvifvelaktigt däri, att träningen af ett stort antal deltagare ej bedrifvits tillräckligt samvetsgrant. Afdelningar, som äfven skulle gifva specialuppvisningar, syntes ha betraktat det gemensamma uppträdandet som en bisak, ja, t. o. m. sådana deltagare infunno sig till föröfningen, som ej kände till programmets alla rörelser och kommandoord. För att vid kommande dylika fester skydda sig för ett upprepande häraf, måste det stipuleras, att

MANLIGA GYMNASTIKGRUPPEN.

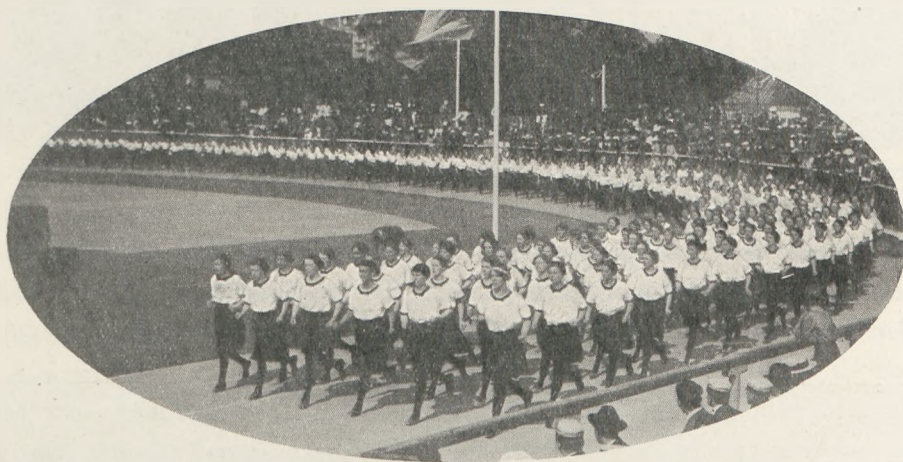
hvarje deltagare skall genom intyg styrka, såväl att han formrent kan utföra de föreskrifna rörelserna som att han deltagit i ett visst minimiantal föröfningar — och detta antal bör sättas rätt högt — för att få delta i slutuppvisningen. Önskligt vore ock att samöfningarnas antal ökades till fem.

Skånes Gymnastikförbunds gemensamma manliga trupp, nära 500 man, uppträdde med det program, som användts vid vårens gymnastikfester, hvarför ledaren hade hoppats att med två samöfningar kunna presteras god precision. Detta blef emellertid en om möjligt större missräkning och visade till fullo nödvändigheten af ett flertal samöfningar.

Skånes gosstrupp, omkring 600 pojkar, var hufvudsakligen sammansatt af gossar från Malmö och Lund, hvilka därigenom kunnat bibringas samöfning och

mera enhetlig träning. Deras af ledaren trefligt valda program genomgicks ock med en kläm och precision, som öfverraskade åskådarna.

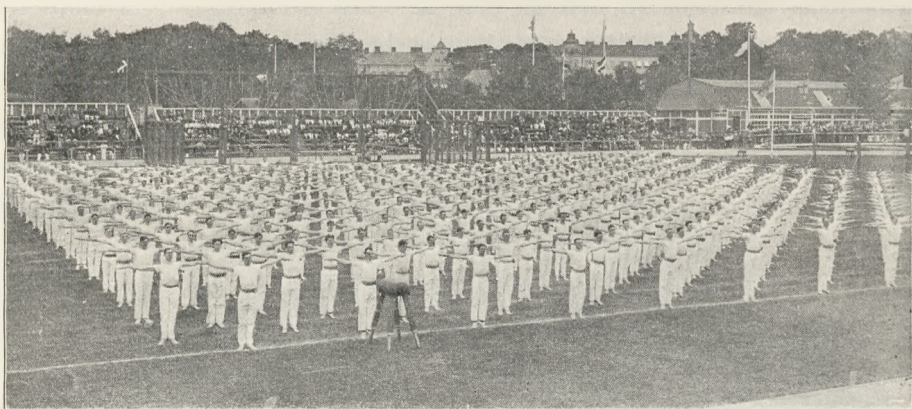
Det må särskildt framhållas, att visserligen lyckades kommittén ej förmå de andra baltiska länderna att deltaga med så stora afdelningar som inbjudningen medgaf (inkvartering intill 400 pr land), men blefvo dessa i stället så mycket mera representativa. Vi stå i stor tacksamhetsskuld till dessa länder, Danmark, Finland och Tyskland, ej blott för de uppoffringar af tid och pengar, som deras deltagande kräft, utan ock för hvad vi kunnat lära oss genom deras, hvar och en efter sin måttstock, särdeles framstående prestationer. Den Baltiska gym-

KVINNLIGA GYMNASTIKGRUPPEN.

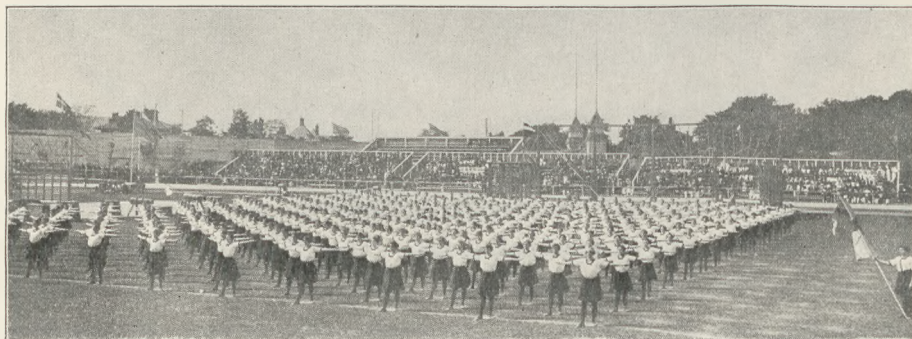
nastikfesten har ej blott haft sin styrka i den talrika anslutningen från Sverige och framför allt från Skåne, utan ock genom det tillfälle den beredt den gymnastikintresserade allmänheten, gymnasterna själfva och deras ledare att få *någon* inblick uti det mål, för hvilket, och de medel, med hvilka våra grannländers representanter för fysisk fostran arbeta. Vi äro så vana att höra och läsa att den svenska Lingska gymnastiken är det förnämsta af alla system, att vi hittills helt försummat såväl att studera andra system än det Lingska som att följa den märkvärdigt snabba och delvis själfständiga utveckling detta erhållit i de länder, som infört detsamma. Sådana glänsande prestationer som fröken Björkstén visade med Gymnastikföreningen för Fruntimmer, herr Bukh med Delingsførerforeningen och herr Riskjaier med en gossafdelning från de "Fredriksbergske kommuneskoler" visa oss att vi, läromästarna, redan *nu* ha mycket att lära af dem, lärjungarna. Detta såväl som egen tidigare erfarenhet ger oss anledning framhålla nödvändigheten af att våra gymnastikledare genom resestipendier få tillfälle att studera gymnastikens utveckling i öfriga länder äfven-

som dessas mera betydande gymnastikfester och kongresser för fysisk fostran. I ej mindre tacksamhetsskuld stå vi till de tre gymnastikinstituten för utbildande af kvinnliga gymnastikledare och deras elever för det de ej skytt de

GYMNASTIKUPPVISNING, MANLIGA DELTAGARE.

ansträngningar och kostnader, som ett deltagande medfört. Det intresse, med hvilket deras uppvisningar motsågs och åsågs, visar tillfyllest att instituten äfven för den frivilliga gymnastikens utveckling ha en mission att fylla.

GYMNASTIKUPPVISNING, KVINNLIGA DELTAGARE.

Allmän idrott.

Kommittén för allmän idrott konstituerade sig vid sammanträde den 20 januari 1913 på följande sätt: kaptén P. H. Hedenblad, Hälsingborg, ordförande, kontorist Chr. Schurman, v. ordförande, försäkringstjänsteman Gustaf Frohm, sekreterare, och lagerchef Ludvig Lindner, kassör. Kommitténs första åtgärd blef gifvetvis att fastställa täflingsprogrammet. Allmänt uttalades en önskan om, att detsamma i största möjliga utsträckning måtte blifva i öfverensstämmelse med det af Internationella Idrottsförbundet uppgjorda förslaget till stan-

dardprogram för Olympiska spelen. Efter att hafva inhämtat underrättelse från Sveriges representant i nämnda förbund fastställdes följande täflingsprogram: löpning 100, 200, 400, 800, 1,500, 5,000, 10,000 m., steeple-chase 3,000 m.; marathonlöpning; laglöpning 3,000 m.; stafettlöpning 400 och 1,600 m.; häcklöpning 110 och 400 m.; gång 10,000 m.; höjdhopp, längdhopp, trestegshopp, stafhopp; spjutkastning, diskuskastning, kulstötning, släggkastning, vikt-kastning; femkamp, tiokamp och dragkamp.

Vid uppsättandet af funktionärslistan beslöts att så mycket som möjligt använda inom provinsen tillgängliga krafter.

För täflingarnes lyckliga genomförande var det en nödvändighet att vidtaga en del förändringar å Idrottsplatsen.

En sak, som vållade kommittén rätt mycket besvär, var fastställandet af banan för Marathonlöpningen. De flesta större landsvägarne i vår provins korsas ju vanligtvis tätt af järnvägarne, och de konsekvenser detta kan hafva med sig å en Marathonbana inses lätt. Efter en ingående undersökning bestämde sig kommittén till slut för banan Idrottsplatsen—Hindby—Arrie—Västra Ingelstad—Östra Grefvie (vändpunkt)—Idrottsplatsen. Denna bana korsades endast på ett ställe, nämligen vid Hindby, af järnvägen, och tågtiderna voro lyckligtvis så lagda, att de ej kommo att inverka störande på löpningen.

Alla frågor, som rörde de svenska idrottsmännens deltagande i de Baltiska spelen, voro hänskjutna till Svenska Idrottsförbundets träningskommitté. Stommen i den svenska representationen utgjordes dels af de idrottsmän, som veckan före spelen deltog i matchen mot ungrarna i Budapest, dels af de vid uttagningstäflingarna i Stockholm af träningskommittén valda. Då de Baltiska spelen ej hade karaktären af direkt landskamp, ägde emellertid hvarje förening rättighet att anmäla representanter. Anmälningarna skulle dock först underställas organisationskommitténs pröfning samt godkännas af densamma. Vid anmälningstidens utgång visade det sig, att sammanlagdt 219 deltagare anmälts, fördelade sig på de olika nationerna på följande sätt: Sverige 142, Danmark 20, Finland 27, Ryssland 9 samt Tyskland 21.

Såsom synes deltog i täflingarne representanter från samtliga de baltiska länderna — för öfrigt den enda af de vid spelen förekommande täflingsgrupperna, inom hvilken så var fallet.

Täflingarna togo sin början fredagen den 3 juli kl. 3 e. m. med defilerung för H. K. H. Kronprinsen. Utrymmet tillåter tyvärr icke en närmare redogörelse för förloppet af de olika grenarna.

Aeronautik.

I Baltiska spelens ballongtävlingar deltog tvenne tyska och en svensk ballong. Den senare, "Andrée II", som några dagar före tävlingen gjort en synnerligen lyckad prof tur, led emellertid haveri vid starten och måste nödlanda efter en kortare färd.

De öfriga ballongerna, "Breslau", förd af d:r Halben, och "Herzog Ernst", förare d:r Henoch, landade efter mycket äfventyrliga och delvis lifsfarliga färder, den förra i nordöstra Tyskland och den senare i Ryssland. Längsta färden utan mellanlandning visade sig d:r Henoch hafva gjort, hvarför han tillerkändes första priset.

Brottning och tyngdlyftning.

I *brottning* hafva svenskarna på de sista tio åren gått otroligt mycket framåt, något som ock visade sig vid Olympiska spelen i Stockholm. Efter dessa vidtog en energisk träning för Baltiska spelen, och denna resulterade i att svenskarna stodo som ensamma pristagare i alla klasser utom en, nämligen i mellanviktsklassen B, där utlänningarna togo ett andra och ett tredje pris.

Största intresset af alla tävlingarna tilldrog sig utan tvifvel tungviktsklassen, där världsmästaren Ahlgren, som sedan Olympiska spelen i Stockholm 1912 ej deltagit i offentliga tävlingar, skulle visa, om han "legat af sig" eller ej. Ovissheten var stor, ty konkurrenterna Hauptmann, Tyskland, och E. Nilsson, Sverige, hade godt anseende. Ahlgren häfdade emellertid sitt rykte med glans och affärdade samtliga konkurrenter efter korta men synnerligen spännande kamper.

I *tyngdlyftning* dominerade de utländska deltagarna.

Landsvägstäflan å cykel.

Att det på idrotternas program under Baltiska spelen i Malmö 1914, då de fyra Östersjöländerna skulle drabba samman i fredlig täflan, äfven upptogs en större landsvägstäflan på cykel var fullt berättigadt med tanke på det intresse, hvarmed liknande tävlingar omfattas åtminstone i Danmark, Sverige och Tyskland.

Svenska Velocipedförbundet tillsatte ock den 13 december 1913 för realisering af denna cykeltäflan en kommitté, i hvilken insattes S. V. F:s ordförande, kapten Gösta Drake såsom ordförande samt kapten Carl Frick, Malmö, disponenten Alfred Holmqvist, Trelleborg, stallmästaren O'Hara Nordlander, Malmö, direktören Emil Salmson, Stockholm, kontorschefen Axel Storm, Danderyd, och direktören Axel Åkerman, Malmö, med notarien Paul Andersson, Stockholm, som sekreterare.

Tävlingen ordnades med mönster af förbundets stora tävling "Mälaren

rundt" och efter samma principer, som gällde under Olympisk täflan 1912. En stab af ej mindre än 35 funktionärer stod till ledarens disposition i Malmö, och kontrollkommittéer tillsattes utefter täflingsbanan i Landskrona, Hälsingborg, Engelholm, Båstad, Mörarp, Tågarp och Lund, hvarjämte anslagstaflor och pilar utsattes på alla viktigare platser, såsom större vägkorsningar och dylikt, för att förhindra felåkning. Banan var c:a 240 km. lång och utmärkt å en karta, som jämte särskilda instruktioner, affattade å svenska eller tyska, utdelades till samtliga deltagare. Som "commissaires de course" tjänstgjorde: från Danmark grosshandlanden Georg Toepfer, från Sverige direktören Emil Salmson och från Tyskland doktorn Martin.

Från början hade till aktivt deltagande i täflingen anmält sig alla fyra länderna genom resp. Dansk Cycle Union for landevejsport, Union Vélocipédique Russe, Svenska Velocipedförbundet samt Deutscher Radfahrer-Bund, men Ryssland tog snart tillbaka sin anmälan, hvarefter den slutliga anmälningslistan kom att upptaga 12 cyklister från hvardera Danmark, Sverige och Tyskland, det största antal något land fick uppställa. Af dessa 36 startade 12 danskar, 11 svenskar och 10 tyskar. Starten ägde rum den 5 juli vid Malmö idrottsplats med början kl. 6 f. m., och startades ryttarna med 2 min. mellanrum. Täflan, som var dels individuell och dels lagtäflan med de fyra bästa från hvarje nation, var öppen endast för amatörer, försedda med af Union Cycliste Internationale eller af till detsamma anslutna förbund utfärdade tillståndsbevis och skedde enligt af U. C. I. fastställda bestämmelser för världsmästerskapstävlingar.

Under täflingens gång utgingo af en eller annan anledning 15 täflande och inkommo till målet i Malmö Idrottsplats följaktligen 18 man, af hvilka 17 på tid, som understeg den för meritdiplomens erhållande fastställda, d. v. s. bästa mans tid ökad med 25 proc., och var den 11 tim. 7 min. 30 sek. Bäste man blef svensken A. W. Persson, som åkte banan på den goda tiden af 8 timmar 54 minuter. Svenskarna belade 1, 2, 3, 4, 5, 7 och 10 platserna, hvarigenom de togo de fyra ordinarie individuella prisen och med glans äfven första lagpriset. Tyskarna inkommo som n:r 6, 8, 9, 11, 12, 14, 17 och 18 och fingo således andra lagpriset. Af danskarna inkommo blott tre man på 13, 15 och 16 platserna.

Prisen utgjordes af Baltiska spelens guld- (förgylld silfver-), silfver- och bronsmedaljer, hvarjämte äfven utdelades en del af intresserade personer och firmor skänkta silfverpjäser och andra värdeföremål.

Banan kan anses som rätt så svår, särskildt för de utländska deltagarna, som voro vanda vid sina utmärkta landsvägar och chausséer, och äro samtliga dessa därför värda det största erkännande för sina verkligt goda idrottsliga prestationer.

Täflingen blef tack vare såväl de täflandes som alla funktionärernas målmedvetna och präktiga energi och arbete synnerligen lyckad, och lofordades ock arrangementen af såväl de svenska som de utländska deltagarna.

C. Gösta Drake.

Fotboll.

Dessa täflingar omfattade dels en verklig täflan mellan utvalda lag från Tyskland, Ryssland och Sverige, dels ett antal vänskapsmatcher mellan svenska lag. I förstnämnda täfling representerades Tyskland af Hamburger Fussball Verein, Ryssland af ett kombineradt lag från Moskwa samt Sverige af Helsingborgs Idrottsförening.

Resultatet af denna landstävling blef:

Tyskland—Ryssland 8—0.

Sverige—Ryssland 9—1.

Tyskland—Sverige 1—0.

Sverige stannade sålunda på andra plats, men matchen, som in i det sista var spännande, kunde mycket väl hafva lämnat ett omvänt resultat.

Till att spela vänskapsmatcher hade inbjudits från Stockholm Allmänna Idrottsklubben och Mariebergs Idrottsklubb, från Göteborg Idrottsföreningen Kamraterna samt från Malmö Idrottsföreningen Kamraterna och Malmö Fotbollsförening. Dessa matcher resulterade i att Malmökamraterna besegrade Marieberg, Marieberg segrade öfver Malmö Fotbollsförening samt Göteborgskamraterna och Allmänna Idrottsklubben spelade oafgjordt. De båda sistnämnda lagen hade tyvärr icke sina bästa lag i elden, beroende därpå, att samma dag spelades i Kristiania federationsmatch mot Norge, till hvilken match de båda nämnda lagen måst släppa till sina bästa spelare.

Spelens fotbollstävlingar voro i stort sedt ganska lyckade, äfven om det måste erkännas att det rent sportliga utbytet kunde blifvit större. Så voro ju hvarken Finland eller Danmark representerade. Hvad Finland beträffar möttes förslaget där af stor sympati, och det var meningen, att Hälsingforskamraterna skulle hitresa, men af olika orsaker, delvis af ekonomisk art, blef resan inställd.

Danmarks uteblifvande från täflingarna blef nog den största misräkningen för arrangörerna, helst som dess uteblifvande icke kan ses i samma belysning som Finlands. Danmarks officiella fotbollsmyndighet — Dansk Boldspil Union — ansåg sig icke kunna underhandla med arrangörerna, utan hänvisade till särskilda delegerade för de fyra förnämsta klubbarna i Köpenhamn. Trots åtskilligt underhandlande, bl. a. vid tvenne personliga besök i Köpenhamn, kunde någon öfverenskommelse icke åstadkommas, enär de belopp, som från nämnda dele-

gerades sida fordrades för ett deltagande, vida öfverstege den summa, som fotbollskommittén erhållit i anslag.

Baltiska spelens fotbollstäflingar hafva emellertid utträttat en icke så obetydlig mission. Tack vare desamma stegrades intresset för fotboll hos de unga; och flera af våra fotbollslag befinna sig numera, snart sagdt, i samma spelnivå som de bästa uppsvenska lagen. Från Baltiska spelens dagar daterar sig ock allmänhetens stora intresse för fotboll, ett intresse, som icke blott kvarstår utan som stegrats i oerhörd grad.

Fäktning.

Till deltagande i fäkttäflingarna hade ej mindre än tio damer och 45 herrar anmält sig, bland hvilka voro flera af de Baltiska ländernas främsta förmågor.

Damerna inledde turneringen med en täflan på florett om H. K. H. Kronprinsessans hederspris, hvilket vanns av fru H. Lindgren, Danmark. Andra priset i denna täflan eröfrades också af en danska, fröken A. Lassen, men tredje och fjärde prisen gingo till Sverige genom fröknarna G. Österberg och S. du Rietz. De svenska damerna fäktade käckt och utan nervositet, men saknade den precision och goda beräkning, som utmärkte danskorna.

I herrarnas individuella täflan på florett segrade kapten H. Sander, Danmark, som fäktade utomordentligt lugnt och säkert. Som andre man placerade sig herr Rasmussen, Köpenhamn, tätt följd af löjtnant H. Enell, Sverige, och kandidat I. Ossier, Danmark.

Lagtäflan å värja vanns öfverlägset af svenskarna med 16 segrar mot 5 öfver det danska laget och 8 segrar mot 5 öfver det tyska. Sverige representerades af kapten S. Gadd, löjtnanterna grefve P. von Rosen och G. Lindblom samt kandidat G. Branting.

I individuell täflan på värja för herrar lyckades 5 svenskar och 3 danskar kämpa sig fram till semifinalen, bland 35 deltagare. Af dessa hemfördes segern till Sverige genom kandidat G. Branting. Andre man blef herr Ossier, tredje löjtnant Lindblom och fjärde kapten Gadd.

Lagtäflan på sabel utkämpades mellan Danmark och Tyskland och vanns af det förra landets representanter, herrar Ossier, Sander, Berndtsson och Levisson, efter en hård kamp i öfver tre timmar med 10 segrar mot 6 nederlag.

Individuell täflan på sabel räknade också deltagare endast från Danmark och Tyskland. Tyskarna togo här revanch och hemförde de tre första prisen genom herrar E. Schön, H. Ziegler och H. Thomsen.

Fjärde priset tillföll kandidat Ossier, Danmark.

Golf.

Golftäflingarna, som voro förlagda till Falsterbo Golfklubbs utmärkta bana, omfattade en lagtäflan, hvori Sverige och Tyskland deltog med vardera ett femmannalag, samt en individuell täflan,

Lagtäflan vanns af svenskarna herrar E. Andersson och K. Lignell, Göteborg, samt friherrarne H. och J. Beck-Friis samt notarien C. Rydbeck, Malmö.

I individuell täflan segrade herr C. Rydbeck, Malmö, öfver herr E. Andersson, Göteborg. Ingen af tyskarna lyckades kämpa sig upp till semifinalen.

Lawn-tennis.

Till Baltiska spelens lawn-tennistäflingar, hvilka ägde rum 5—9 juli 1914, hade inkommit anmälningar från Sverige, Danmark, Finland och Tyskland, men däremot inga från Ryssland, detta senare kanske beroende på samtidig stor turnering i S:t Petersburg.

Täflingarna omfattade:

- 1) Enkelspel för herrar,
- 2) " " damer,
- 3) Dubbelspel för herrar,
- 4) " " " och damer,
- 5) Enkelspel för ynglingar på 18 år och därunder.

Till desamma hade ingått resp. 18, 6, 9, 7 och 4 anmälningar.

Det var med glädje man konstaterade hvilka förstklassiga spelare, som komme att delta, och de förväntningar, man därför satt på att få se ett verkligt gediget och intressant tennisspel, blefvo äfvenledes infriade. Särskildt visade sig de tyska representanterna besitta en ovanlig säkerhet och belade också första platserna såväl i enkel- och dubbelspel för herrar som i enkelspel för damer. Men äfven våra egna spelare visade, att de icke voro att leka med, och utgången af flera matcher var ända in i det sista oviss. I enkelspelet för ynglingar voro endast Sverige och Finland representerade.

O. K.

Modern femkamp.

Denna täflingsgren samlade tyvärr endast 5 deltagare, alla från Sverige; nämligen löjtnanterna E. de Laval, G. Dyrssen, Å. Grönhagen, D. Norling och B. Palm. Ett par tyskar voro anmälda men uteblefvo i sista stund. En tysk studiekommision af officerare följde emellertid noggrant täflingarnas förlopp.

Vid sammanräkningen af poängsummorna visade det sig, att första priset eröfrats af löjtnant Grönhagen med 11 poäng, tätt följd af löjtnanterna Dyrssen och Palm, hvilka hvardera uppnått 12 poäng.

Rodd och kanot.

Träningen i rodd bedrefs med stor intensitet i Sverige efter Olympiska spelen i Stockholm under ledning af Mr Farrer och herr Aaris, och det var därför med största spänning man emotsåg striden mellan de baltiska ländernas främsta roddlag.

Man vågade hoppas på flera segrar för svenskarna, men tyvärr blefvo dessa förhoppningar endast delvis uppfyllda. En vacker seger kunde svenskarna dock inregistrera, nämligen i loppet för utriggade åttor, och aldrig förr torde svenskarna hafva haft ett sådant lag "i elden", både med afseende på den fysiska förmågan och den på det mest detaljerade sätt genomförda engelska stilen. Tiden i detta lopp 6 min. 23¹/₅ sek. får också anses mycket god med hänsyn till den något besvärande hettan och sjögången.

Af öfriga lopp tilldrog sig särskildt det för utriggade fyror intresse. Man hade här stor tillit till det duktiga Malmö-laget, och äfven Vaxholmsroddarna hade fästat uppmärksamheten vid sig som ett synnerligen godt lag. Malmö-laget tog genast ledningen och bibehöll den ända till ung. 30 m. från målet, då det låg flera meter före närmaste båt, Köpenhamns Roklub. Då bar det sig ej bättre än att en svallvåg från en förbigående motorbåt kommer en af Malmöroddarna att skära under med sin åra, och strax gingo danskarna förbi och vunno.

Danskarna häfdade i öfrigt på ett glänsande sätt sitt rykte som framstående roddare i alla täflingar.

Kanottäflingarna hade ock samlat ett ganska stort antal deltagare, af hvilka tyvärr några af de bästa, bland dem finnen Waukonen, kommo för sent till uttagningstäflingarna och därför måste uteslutas ur hufvudtäflingen.

Waukonen deltog dock utom täflan och inkom till målet en båtlängd före förste pristagaren i loppet för paddeltäflingskanoter, herr R. Bräcke, Stockholm. Andra priset eröfrades af S. Thorell, tredje af G. Grahm och fjärde af E. Arlou, alla från Stockholm.

Till loppet för kanadensiska kanoter voro fem tyskar anmälda, af hvilka dock tre ej startade. Loppet vanns af herr Kurt Ebert, Hamburg, öfver klubbkamraten Herbert Castner.

Segling.

Till den stora seglingsregattan, som var afsedd att hållas i augusti månad, hade ett mycket stort antal anmälningar ingått. Alla arbeten för densammas värdiga genomförande voro slutförda af en kommitté med konsul B. Sederholm som ordförande och herr K. A. Lindahl som sekreterare, men så utbröt det stora världskriget och därmed ströks ett streck öfver alla beräkningar, och regattan inställdes.

Simtäflingarna.

Sedan organisationskommittén för Baltiska spelen uppdragit åt Malmö Sömsällskap att tillsätta en kommitté för att förbereda och eventuellt omhändertaga simningen vid de planerade Baltiska spelen, utsåg nämnda sällskap i augusti 1913 följande herrar: hamnkapt. G. Stenfelt, ordförande, köpman G. C. Faxé, v. ordförande och kassör, fil. mag. Willie Ekberg, sekreterare, fabrikör T. Terne samt löjtnant A. Gerlach-Richter att utgöra kommitténs ledamöter.

Efter långvariga underhandlingar mellan dessa personer, organisationskommittén samt Svenska Simförbundet i Stockholm bestämdes, att simspelens ekonomi skulle skiljas från organisationskommitténs, att Simförbundet och simkommittén — den senare genom garantiteckning bland Malmö Sömsällskaps gynnare — skulle anskaffa medel för täflingarnas anordnande, och att Simförbundets ledamöter redaktör E. Bergvall, ingenjör S. Larsson och köpman P. Hansson, samtliga från Stockholm, skulle ingå som ledamöter i simkommittén.

Täflingarna skulle under tiden 5—12 juli 1914 afhållas ute å Malmö Salt-sjöbad vid Ribersborg, hvarest ett provisoriskt Simstadion med plats för cirka 2,000 personer skulle inredas efter ritningar af hamningeniören Algot Engström.

Underhandlingarna med simsportsmännen i de baltiska länderna ledde emellertid ej till önskad resultat. Finnarna förklarade sig ej hafva medhunnit sin träning till tiden för simspelen, tyskarne afstodo, då de ej kunde sända sina yppersta att upptaga kampen med de sedan Olympiska spelen i Stockholm så respekterade svenska simmarna, och danskarna — ja, danskarna lofvade komma med en stor trupp men uteblefvo dock af obegriplig anledning.

Det såg mörkt ut, men kommittén och simförbundet beslöto nu, att Baltiska simspelen skulle göras till den största nationella simfest, som hittills hållits i vårt land. Dessutom inbjöds ett all-brittiskt lag att delta i vänskapsmatcher i vattenpolo, lagkappsimmning etc.

Söndagen den 5 juli kl. half 2 e. m. förklarade landshöfdingen greve R. Dela Gardie i ett kortare anförande Baltiska spelens simtäflingar öppnade. Ej en enda svensk simmare af rang hade uteblifvit från denna nationella kraft-

mätning, hvarföre täflingarna blefvo af högsta klass. Icke mindre än ett sextio-tal herrar och tjugofyra damer mötte upp till täflan. Täflingarna fortgingo åtta dagar omväxlande med skämtsamma uppvisningar samt en storartad fyr-verkerifest.

Två nya svenska rekord kunde noteras, bägge satta af Malmö Simsällskaps representanter. Fröken E. Macknow förbättrade redan i försöksheatet på 100 m. fritt simsätt det gamla rekordet med 4 sek., men pressade i finalen ned det ytterligare ett par tiondedelar till 1.30,6. I ryggsim lyckades den unge A. Rothstein med en handsbredd slå den gamle rekordinnehafvaren H. Juhlin, Stockholm, hvarvid bägge gingo under det gamla rekordet, som var 1.24,8. Det nya noterades till 1.23,3.

Anmärkningsvärdt för dessa täflingar är just Malmörepresentanternas oväntadt fina prestationer. Föregående nationella simtäflingar hade alltid utgjort en kraftmätning mellan de bägge rivaliserande Stockholmsklubbarna: Stockholms Kappsimmingsklubb och Neptun, men nu måste dessa föreningars representanter kämpa hårdt mot skåningarna, ja som nämnt t. o. m. se sig slagna af dessa i flera af de viktigaste täflingarna. Utom de förut omtalade Malmösegrarna må nämnas den unge Gösta Sjöbergs seger i varierande hopp öfver E. Adlerz och G. Blomgren, 1:ste och 3:dje pristagare vid Olympiska spelen i Stockholm. Sven Svantesson eröfrade andra plats i 100 m. fritt simsätt och Albert Rothstein nådde samma placering i de båda bröstsimstäflingarna. I den kortare blef han först vid målet passerad af T. Henning. Deras tider noterades lika till 3.04,5. Dessutom förskaffade sig skåningarna ett flertal tredje och fjärde pris.

Täflingarnas bäste man var Tor Henning, Neptun, med segrar i båda bröstsimtäflingarna samt i lifräddning. I den sist nämnda täflingen nådde H. Julin, som var den bäste i dykningen, samma platssiffra som segraren. Vattenpoloturneringen visade Stockholmslagens absoluta öfverlägsenhet, hvarför dessa fingo upptaga kampen med de gästande engelsmännen.

Dessa visade sig vara synnerligen goda simmare och polospelare, men de voro ej tillräckligt samtränade för att öfvervinna de starkaste svenska kombinationerna. De två första matcherna förlorade de också med 2 mot 3, resp. 3—5, men vunno den tredje och sista med 4—3.

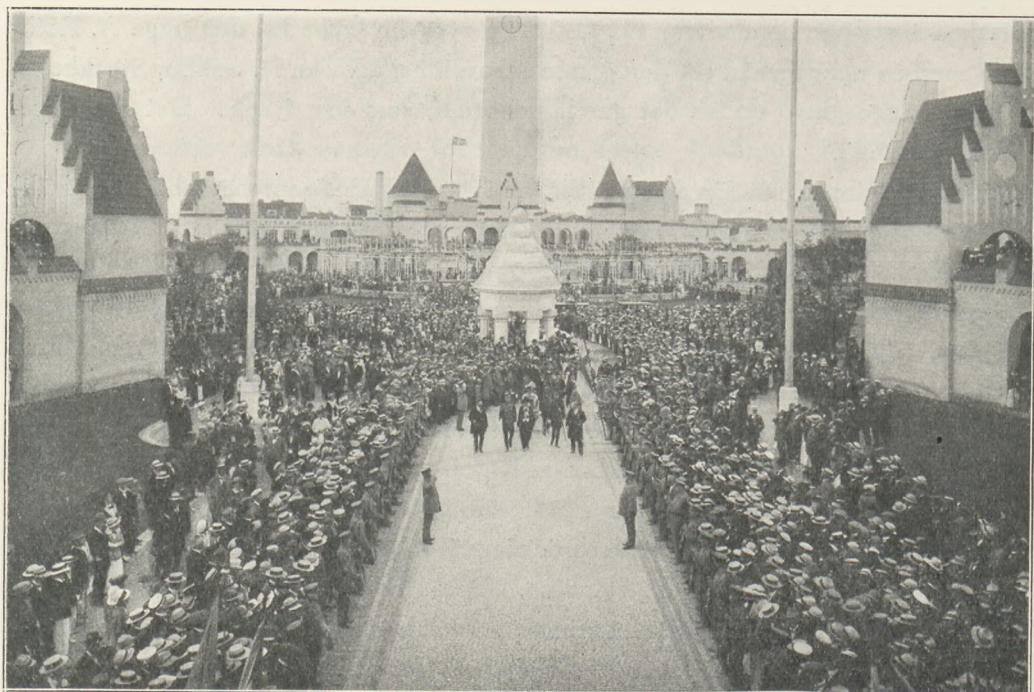
W. E.

Skytte.

Dessa täflingar, som ägde rum omedelbart efter den Baltiska riksskytte-täflingen med dess cirka 5,000 deltagare, hade samlat skyttar från alla de Baltiska länderna.

Svenskarna visade sig absolut öfverlägsna, och torde det lyckade resultatet ej minst böra tillskrifvas det arbete, som sedan Olympiska spelen i Stockholm 1912 nedlagts af Föreningen för Olympisk kortdistansskjutning.

Som ordförande i kommittén för Skytte och tillika skaparen af alla de olika banor, som behöfdes för täflingarnas lyckliga genomförande, stod ingenjör C. G. R. Zickerman, Limhamn, med herr H. Nilsson som sekreterare.

BALTISKA RIKSSKYTTETÄFLINGARNA.
KRONPRINSEN OCH KRONPRINSESSAN PÅ VÄG TILL PRISUTDELNINGEN.

Hästsport.

Baltiska spelens hästtävlingar anordnades af Skånska Fältridtklubben under H. K. H. Prins Carls beskyddareskap.

Propositionerna utskrefvos i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bestämmelserna för Stockholmsolympiaden år 1912, dock under hänsyn tagen till de modifikationer däri, som voro att förvänta vid eventuella Olympiska spel i Berlin 1916, för hvilka de Baltiska spelen afsågos att blifva en förberedande kraftmätning.

Tävlingarna fastställdes sålunda att omfatta följande olika grenar af hästsport: fälttäflan, bestående af prisridning, distansridt jämte ridning öfver steeplechasebana, terrängridt och prishoppning; prisridning; terrängridt samt

prishoppning i tvenne olika klasser. Kapplöpningar anordnades dessutom i samband med dessa täflingar.

En internationell jury, bestående af representanter från Sverige, Danmark och Tyskland, tillsattes för täflingarnas öfvervakande. För att få ett så rättvist utslag som möjligt vid bedömningen hade ordföranden för prisdomarenämnden vid prisridningen utvalts från det med hänsyn till täflingarna neutrala landet Österrike, medan öfriga prisdomare utgjordes af erkända auktoriteter på hästsportens område inom de täflande nationerna.

Till täflingarna inkommo 222 anmälningar, däraf 40 från Tyskland, 12 från Danmark och resten från Sverige.

Samtliga deltagare erhöilo för till täflan anmäld häst på Fältridtklubbens bekostnad fritt stallrum, fri veterinärvård och fri bostad för hästskötare, hvarjämte de utländska deltagarna dessutom åtnjöto fritt fourage och fri bostad under vistelsen i Malmö (högst 7 dagar). Inkvarteringen var till största delen ordnad i det för Baltiska utställningen nyuppförda Hotell Fersen; hästarna voro placerade i Fältridtklubbens stallar å Idrottsplatsen.

Programmet för spelens hästtävlingar var följande: Onsdagen den 8 juli kl. 12 midd. mottagningslunch i Kronprinsens husarregementes officersmäss, hvar- efter täflingsbanorna i terrängen utanför Malmö visades för den till spelen samlade ryttarskaran. Torsdagen den 9 juli: prisridning på Idrottsplatsen i olika klasser med början kl. 8 f. m. och 2 e. m. Fredagen den 10 juli: start till distansridten kl. 7 f. m. samt prishoppning på Idrottsplatsen från kl. 2 e. m. Lördagen den 11 juli: terrängridt på Bulltoftafältet kl. 9 f. m. samt prishoppning på Idrottsplatsen från kl. 2 e. m. Söndagen den 12 juli: prishoppning på Idrottsplatsen från kl. 2 e. m.; därefter prisutdelning och slutligen kapplöpningar kl. 4 e. m. på Jägersrobanan.

Bland de talrika in- och utländska officerare, som samlats i Malmö för att bevista dessa med stor spänning motsedda ryttaretäflingar, märktes kavalleriinspektörerna från Sverige, Danmark och Tyskland, cheferna för dessa länders militära ridskolor, från utlandets täflingsbanor mera kända ryttare samt dessutom deputationer från trenne tyska kavalleriregementen, hvilka voro såsom särskilda gäster inbjudna af Kronprinsens husarregementes officerskår.

Genom de storslaget utfästa prisens värde hade det lyckats Skånska Fältridtklubben att till de olika täflingarna samla — särskildt från Tyskland — ett flertal framstående deltagare. I pris utdelades summa 27,500 kr. jämte ett stort antal värdefulla hederspris, hvaribland särskildt må framhållas en ryttarestaty af Carl X Gustaf, hvartill Malmö stadsfullmäktige beviljat ett anslag af 1,000 kr.; dyrbara hederspris voro äfven skänkta af H. K. H. Prins Carl, Skånska Jubileumslandtbruksmötet, de Skånska kavalleriregementena, civila ryttare i

Malmö med omnejd samt Skånska Fältridtklubben. Dessutom tilldelades samtliga segrare i de olika täflingarna Baltiska spelens medalj i guld, medan andra prisen åtföljdes af medaljen i silfver; bronsmedaljer tilldelades tredje och fjärde pristagare, öfriga deltagare i täflingarna och funktionärer erhöilo minnesmedaljer.

Täflingarna gestaltade sig till en tvekamp mellan Sverige och Tyskland. Stridens utgång skulle kunna anses oafgjord, om man tager uteslutande hänsyn till antalet eröfrade pris, ty dessa blefvo ganska jämnt fördelade på de båda nationernas representanter. Svenskarna erhöilo sålunda 15,800 kr., 3 hederspris, 3 guld-, 3 silfver- och 8 bronsmedaljer, medan tyskarna hemförde 11,700 kr., 4 hederspris, 2 guld-, 2 silfver- och 7 bronsmedaljer. Härvidlag är dock att märka, att i den ena täflingen — terrängridten — blott tvenne tyskar deltog samt att det inalles startade 59 svenskar med 74 hästar mot 25 tyskar med 35 hästar och 2 danskar med 2 hästar.

I fälttäflan deltog 18 ryttare, däraf 9 svenskar, 8 tyskar och 1 dansk. Segern hemfördes till Sverige af ryttmästaren C. von Horn, medan andra pris tillföll tyske löjtnanten Brems; åttonde och nionde prisen gingo likaledes till Tyskland, de öfriga till Sverige.

Terrängridten bjöd på delvis rätt kräfvande hinder (höjd intill 1,30 m., bredd intill 5 m.), som skulle öfvervinnas på en distans af 6 km. Af de 20 deltagarna voro alla svenska officerare utom tvenne tyskar. Samtliga pris utom det tionde stannade i Sverige.

Prisridningen utföll i stort sedt till tyskarnas fördel. Visserligen räddades första priset till Sverige af ryttmästaren greve C. Bonde, men flera tyska officerare presterade här en synnerligen framstående ridning, särskildt löjtnant Bürkner, som tilldelades andra priset, och tredje pristagaren löjtnant von Hougk. Första, fjärde, nionde och tionde pris gingo till Sverige, de öfriga till Tyskland.

I prishoppningen upptogo svenskarna framgångsrikt konkurrensen med den stora tyska arméns bästa representanter, så att prisen här fördelades ganska jämnt mellan Sverige och Tyskland. Den ena täflingen slutade dock med en knapp seger för tyske ryttmästaren friherre Buddenbrock öfver löjtnanten greve G. Hamilton och i den andra täflingen stodo två svenskar samt en tysk felfria, så att det slutligen blef tiden, som fick fälla utslag vid omhoppningen; därvid tillföll första priset löjtnanten greve Schassberg, medan löjtnanterna greve P. von Rosen och greve C. Lewenhaupt placerades på resp. andra och tredje plats. Prishoppningen räknade sammanlagdt 86 deltagare samt gingo öfver resp. 20 och 16 hinder med intill 1,4 meters höjd och 4 meters bredd.

Prisutdelningen, hvarmed de intressanta täflingarna å Idrottsplatsen avslutades, förrättades af H. M. Konungen. Med Torups eleganta fuxspann och

eskorterad af tvenne troppar i parad från Kronprinsens husarregemente, åkte H. M. in på täflingsbanan, där samtliga de i spelen deltagande ryttarna voro uppställda till häst, medan en stor skara officerare i olika länders uniformer tagit plats vid den kungliga tribunen för att hälsa Konungen.

Kapplöpningarna på Jägersrobanan försiggingo i omedelbar anslutning till täflingarna på Idrottsplatsen och bevistades äfven de af den kungliga familjen samt en talrik och elegant publik, som med intresse följde de förstklassigt ridna löpningarna, medan arméns flygmaskiner surrade öfver kapplöpningssbanan och bidrogo att gifva åt det hela en kontinental prägel.

Hästattäflingarna, som hela tiden gynnats af strålande solsken, blefvo en värdig afslutning på Baltiska spelen. De voro äfven lärorika för våra ryttare, som därvid fingo tillfälle att mäta sina krafter med Tysklands bästa förmågor på rid-sportens område; mången af dessa käckare ryttare rider nu med järnkorset på sitt bröst, medan åter flera startade sin sista fredliga täflan i Malmö, innan de i det korta tiden efter Baltiska spelen utbrutna världskriget föllo på ärans fält.

B. C.

STORSJÖN MED RESTAURANG KASTELLET FRÅN NÖJESFÄLTET.

AKTIEBOLAGET BALTISKA UTSTÄLLNINGENS NÖJESFÄLT.

Af HOLGER LAURITZEN.

Bland de många tusental besökare af en stor utställning, är det nog i själfva verket endast en mindre del, som styrt kosan dit enbart af intresse för hvad utställningen har att bjuda på i expositions väg. Lat vara, att önskan att få se och lära är stark hos de flesta människor, så kan det ej förnekas, att längtan efter förströelser och nöjen kraftigt bidrager till att fylka leden framför utställningsentrén.

En utställnings succès är därför beroende icke allenast på värdet och rikhaltigheten af utställningsmaterialet, utan i lika hög grad på skönheten och bekvämligheten i dess anordningar, beskaffenheten af dess restauranter och icke minst rikhaltigheten och kvalitén af de nöjen, den bjuder sina besökare.

Krafvet på en god nöjesafdelning gör sig i all synnerhet gällande, om platsen, där utställningen hålles, icke i öfrigt är utrustad med några särskilda lockelser i nöjes väg. Så var nog förhållandet med Malmö vid tidpunkten för planerandet af den Baltiska utställningen, och det var säkerligen en ganska svår och makt-påliggande uppgift för utställningsstyrelsen att söka få till stånd ett "nöjesfält",

som med framgång kunde täfla med hvad storstaden på andra sidan Sundet hade att bjuda den väntade främlingsströmmen.

Omsorgen om denna sida af utställningens verksamhet tog sig också tidigt uttryck.

Redan från början reserverades för nöjesfältet ett stort och välbeläget område, sträckande sig från viaduktens södra sida, längs åt gränslinjen vid Malmö—Ystads järnväg i öster, fram till stranden af utställningssjön i söder och i väster gränsande till fältet för enskilda paviljonger.

Området, som innefattade en areal af c:a 24,000 kvm., var äfven synnerligen väl lottadt med afseende å kommunikationer.

Två af utställningens entréer ledde direkt in på området, nämligen ingången från hållplatsen vid Malmö—Ystads järnväg och ingången från Pildamsvägen vid gamla vattenverket. Från den öppna platsen framför utställningens hufvudentré kom man genom en särskild ingång ned till norra ändan af fältet för enskilda paviljonger på endast några stegs afstånd från nöjesfältet.

Med det öfriga utställningsområdet stod nöjesfältet i den intimaste förbindelse. Vid stranden af utställningssjön på fältets södra gräns fanns en tilläggsbrygga för småbåtarna, som förmedlade trafiken på sjön. Hela den västra gränsen mot fältet för enskilda paviljonger låg öppen, utan någon inhägnad eller annan märkbar gränsskillnad.

Detta arrangement hade sin grund i den princip, som redan från början fastslagits, *att tillträde till nöjesfältet skulle stå öppet endast för utställningsbesökande och utan särskild entréafgift.*

Anordnandet och driften af nöjesfältet hade man för afsikt att utarrendera till enskild person eller bolag. Arrendeafgiften beräknades till 50,000 kronor. För detta ändamål infördes annonser i ett flertal in- och utländska tidningar, med infordrande af anbud å rättigheten.

Vare sig nu förbudet mot specialentré till nöjesfältet verkat skrämmande, eller omfånget af den blifvande utställningen icke stått klart för vederbörande spekulanter, faktum är, att endast ett par anbud inkommo och dessa af den beskaffenhet, att man icke kunde reflektera å desamma. Enskilda hänvändelser gäfvo ett lika klen resultat och på våren 1913, då endast ett år återstod till utställningens öppnande, stod utställningsstyrelsen inför nödvändigheten att på ett eller annat sätt bringa frågan till sin lösning.

Man beslöt då att söka på närmare håll få till stånd ett konsortium, som kunde öfvertaga driften af nöjesfältet, visserligen under själfständiga former, men likväl i nära samarbete med utställningens styrelse. Frågan omhändertogs af utställningens arkitekt Ferd. Boberg och dess skattmästare, bankdirektör Holger Lauritzen.

Intresset för saken vann snart tillslutning inom samhället, och redan den 21 maj 1913 undertecknades stiftelseurkunden till *Aktiebolaget Baltiska Utställningens Nöjesfält*.

Sedan aktieteckningen uppgått till ett belopp af 104,000 kronor, hölls konstituerande bolagsstämma den 15 september 1913, hvarvid till styrelseledamöter utsågos bankdirektören H. Lauritzen, trafikchefen G. G. Andersson och grosshandlaren Adolf Faxé samt till suppleanter arkitekten Ferd. Boberg, byggmästaren N. J. Stenmarck och polisdomaren Bernhard Anderson. Styrelsen utsåg därefter till ordförande bankdirektör Lauritzen och till verkställande direktör grosshandlare Faxé.

FEITHS KAFÉ OCH KONDITORI Å NOJESFÄLTET.

Samarbetet mellan utställningen och nöjesfältet reglerades genom ett kontrakt af den 20 december 1913, hvilket här återgifves in extenso:

Mellan Baltiska utställningens i Malmö år 1914 förvaltningsutskott, här nedan kallat utskottet, och Aktiebolaget Baltiska utställningens Nöjesfält, här nedan kallat bolaget, är följande överenskommelse träffad.

§ 1.

Utskottet öfverlämnar till bolaget ett å närslutna blåkopia med rödt angifvet område, i fortsättning kalladt nöjesfältet, för anordnande af en nöjesafdelning inom området, och förbinder sig bolaget att bedrifva berörda verksamhet under hela utställningstiden med undantag dock för den tid, då möjligheten att fullgöra aftalet till

äfventyrs kan blifva utesluten på grund af force majeure, allmän strejk eller blockad eller annat dylikt hinder.

§ 2.

Det upplåtna området öfverlämnas till bolaget utåt inhägnadt samt planerad, planteradt och iordningsställdt enligt närlagda af arkitekten F. Boberg och kaptenen Edv. Sjögren uppgjorda förslag.

§ 3.

Området får af bolaget genast tillträdas, och skola de i § 2 omförmälda arbetena vara af utställningen verkställda senast den 1 Februari 1914.

§ 4.

Utskottet skall utan kostnad för bolaget ombesörja nödig upplysning af den gata, som enligt den i § 1 omnämnda ritningen löper i gränsen mellan det egentliga utställningsområdet och nöjesfältet.

§ 5.

Utskottet skall dessutom, likaledes utan kostnad för bolaget, under hela utställningstiden ombesörja underhåll af de i § 2 afsedda vägar, gator och gångar, äfvensom nödig bevattning därpå. Rengöring och sopning af gator, vägar och gångar verkställas och bekostas dock af bolaget själf.

§ 6.

Utskottet tillförsäkrar bolaget och dess entreprenörer elektrisk kraft åt det förra på samma villkor, som utställningen själf åtnjuter, och till de senare på enahanda villkor som till utställare.

§ 7.

Bolaget äger ej rätt att särskildt inhägnat nöjesfältet eller taga särskild entré till detsamma. Utskottet förbinder sig däremot bestämma att entréavgiften hvarje dag under utställningstiden, med undantag af öppningsdagen, efter hallarnas stängning ej må öfverstiga 50 öre.

§ 8.

Storleken af de afgifter, som skola erläggas för tillträde till de särskilda nöjesafdelningarna, bestämmas af bolaget inom de gränser, som kunna varda af utskottet fastställda.

§ 9.

Åt bolaget upplåtes, att själf eller genom af bolaget antagen entreprenör utöfva:
1:o ensamrätt till anordnande och bedrivande af nöjesafdelningen;
2:o ensamrätt till restaurantrörelse inom det upplåtne området; till hvilken rörelse utskottet anskaffar erforderligt tillstånd till utskänkning af vin och öl.

Därest restaurantrörelsen å det kafé, som bolaget ämnar anlägga vid den till nöjesfältet gränsande utställningssjön, kommer att upplåtas till samma personer, som

arrederat utställningens hufvudrestaurant, förbinder sig utskottet att utan kostnad för bolaget anskaffa rätt till full spritutskänkning å nämnda kafé.

3:o ensamrätt till bedrivande af lustbåtstrafik å utställningssjöarna. (Härmed afses ej den reguliera trafiken med båtar, som anordnas af utställningen. Bolaget får förty ej låta sina båtar aflämnas eller mottaga passagerare å område, som ligger utanför nöjesfältet.)

4:o ensamrätt till kinematografering inom hela utställningsområdet och till kinematograf- eller scioptikonförevisningar därstädes, dock med den inskränkning, att ut-

FÄLTET FÖR ENSKILDA PAVILJONGER OCH NÖJESFÄLTET.

skottet må kunna medgifva dels dylika förevisningar vid föreläsningar och kongresser, dels ock utställare rätt att genom kinematograf- eller scioptikonbilder åskådliggöra viss af honom utöfvad fabriktionsverksamhet och dylikt, och skall utskottet vidtaga nödiga åtgärder till förhindrande af intrång i den bolaget tillkommande rätten till kinematografering.

Särskild entréavgift till de af utställare anordnade kinematograf- eller scioptikonförevisningar får icke i något fall tagas, med mindre öfverenskommelse härom i hvarje förekommande fall träffas med bolaget.

Beträffande af utskottet medgifven förevisning af kinematografbilder eller dylikt från Kopparbergs Bergslag samt Höganäs-Billesholms Aktiebolag och vid Sport- och turistutställningen anses bolaget dock hafva samtyckt till tagande af entré; skolandet emellertid det öfverskott, som efter det utskottets alla omkostnader på grund af dess åtagande i fråga om förevisningarna från Bergslagen blifvit betäckta, till äfventyrs uppstår å sistnämnda förevisningar, tillfalla bolaget.

5:o ensamrätt till all slags försäljning, dock ej ambulerande, inom nöjesfältet dels med undantag för utställningens officiella katalog och vägvisare, som försäljas genom utskottets försorg, och dels med den inskränkning beträffande utgifvande och försäljning af illustrerade brevkort och vyalbum, som föranledes af ett mellan utskottet och Axel Eliasson i Stockholm ingånget kontrakt.

Bolaget är äfven skyldigt medgifva att den afgiftsfria tidningsförsäljning, som utskottet tillätit inom hela utställningsområdet, jämväl får äga rum inom nöjesfältet, samt att, så vidt angår nöjesfältet, respektera det af utskottet afslutade kontrakt med hoffotografen Rahmn angående fotografering och försäljning af fotografier.

6:o ensamrätt till att inom nöjesfältet upprätta toiletter och garderober för allmänhetens bekvämlighet.

§ 10.

Utskottet förbinder sig att å det intill nöjesfältet liggande "området för enskilda paviljonger" ej upplåta flera rättigheter till försäljning af tobaksvaror, konfektyrer eller lifsförnödenheter än som redan upplåtits.

§ 11.

Ritningarna till samtliga de byggnader, som komma att uppföras å nöjesfältet, skola, innan byggnaderna börja uppföras, vara granskade och godkända af arkitekten Ferd. Boberg.

§ 12.

Arbetet med byggnadernas uppförande och öfriga anordningar å nöjesfältet skola så bedrivas, att nöjesafdelningen kan öppnas samma dag som utställningen i sin helhet eller den 15 maj 1914.

§ 13.

Vid utfölvande af sin verksamhet har bolaget att ställa sig till noggrann efterrättelse lag och författningar samt af polismyndigheten på platsen utfärdade föreskrifter. Bolaget får ej anordna sådana nöjestillställningar, som ej äro öfverensstämmande med god smak eller äro förargelseväckande.

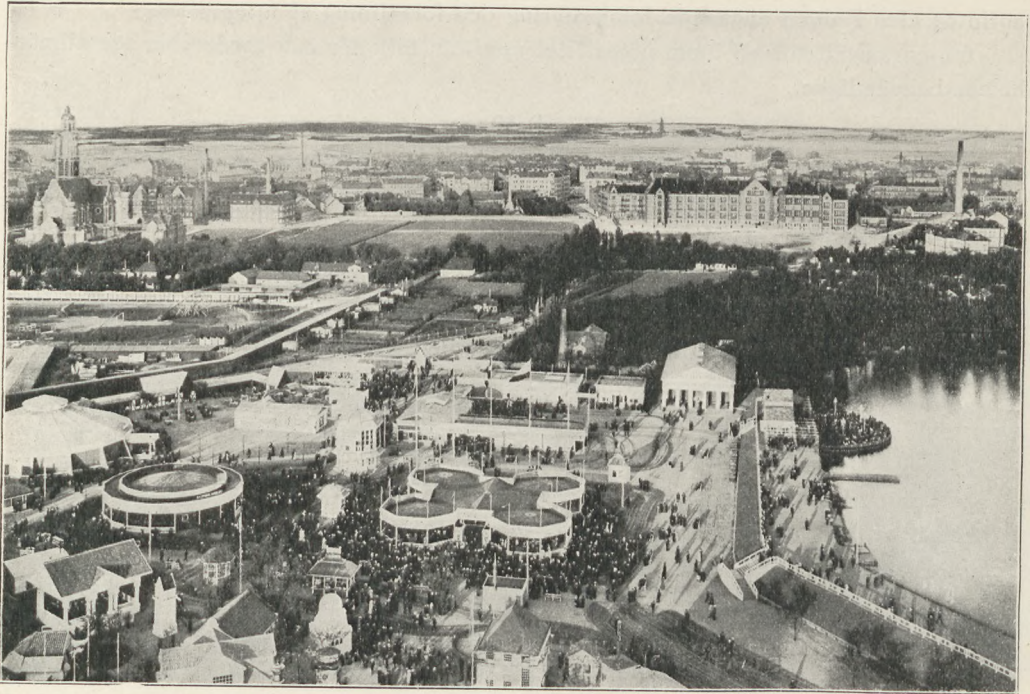
§ 14.

Bolagets anordningar med afseende å nöjestillställningar och annat skola underställas generalkommissariens pröfning, och äger generalkommissarien att, efter inhämtande af förvaltningsutskottets samtycke, förbjuda de anordningar och nöjen, som finnas strida mot bestämmelserna i kontraktet.

§ 15.

Bolaget erlägger för de här ofvan upptagna rättigheterna ett koncessionsbelopp af femtiotusen (50,000) kronor, hvaraf tiotusen (10,000) kronor erläggas vid kontraktets underskrifvande samt tiotusen (10,000) kronor å en hvar af dagarna den 15 juni, 15 juli, 15 augusti och 15 september 1914. Dessutom skall bolaget, därest, sedan samtliga bolagets skulder och omkostnader blifvit betalade, bolagets vinst å drifvandet af ofvannämnda nöjesafdelning med därtill hörande rättigheter, befinnes utgöra mer

än tjuogo (20) procent af bolagets aktiekapital etthundrafyrtusen (104,000) kronor, till utställningen öfverlämna hälften af det öfverskjutande vinstbeloppet. Skulle däremot bolagets förutnämnda verksamhet gå med förlust, under det att utställningen skulle visa vinst, skall, sedan skulder och omkostnader guldits, samt de af Staten och Malmö Stad lämnade anslag återbetalts, utställningen, så långt utställningens vinstbelopp därtill förlår, återbetala så mycket af koncessionsbeloppet 50,000 kronor, att bolagets brist betäcket intill nämnda koncessionsbelopp.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET ÖFVER NÖJESFÄLTET.

§ 16.

Soffor, stolar och bord, hvilka af bolaget tillhandahållas allmänheten, skola vara försedda med tydliga märken, och skall bolaget tillställa generalkommissarien en afbildning af de använda märkena.

§ 17.

Servering, där sådan förekommer, får ej utsträckas öfver det upplättna området och endast äga rum å de tider, under hvilka utställningsområdet hålles öppet, och som finnas bestämda i den för sådant ändamål utfärdade resolutionen.

§ 18.

Bolaget är skyldigt att före klockan 9,30 förmiddagen hafva emottagit det hufvudsakliga af sina för dagen erforderliga förnödenheter, samt att före klockan 10 förmiddagen hafva sina lokaler väl rengjorda och det upplättna området iordningställt.

§ 19.

Ekonomiavdelningarna inom nöjesfältet skola anordnas så att de icke störa allmänhetens trefnad.

§ 20.

Bolaget eller de, som i ett eller annat afseende innehafva bolagets rätt, äro, jämlikt utställningens inträdesreglemente, skyldiga att för sina biträden lösa specialkort till pris af 5: — kronor, och skola bestämmelserna i ofvannämnda reglemente tillämpas å dessa kort.

§ 21.

Byggnader och öfriga bolagets tillhörigheter skola vara från utställningsområdet bortförda senast den 1 mars 1915.

§ 22.

Bolaget skall till utskottet ställa godkänd borgen för fullgörandet af bestämmelserna i detta kontrakt.

Med bestämmelserna i detta kontrakt, hvilket upprättats i tvenne lika lydande exemplar, förklara vi oss å ömse sidor nöjda.

Malmö den 20 december 1913.

BALTISKA UTSTÄLLNINGEN I MALMÖ 1914.

R. DELA GARDIE.

H. Fr. Ahlström.

A.-B. BALTISKA UTSTÄLLNINGENS NÖJESFÄLT.

H. LAURITZEN.

Ad. Faxé.

Det torde redan i detta sammanhang böra påpekas, att den genom detta kontrakt träffade anordningen visade sig i alla afseenden motsvara förväntningarne.

Å ena sidan medförde öfverlämnandet till nöjesfältet af de i § 9 omnämnda ensamrätterna, att de härigenom uppstående inkomstkällorna kunde bearbetas och nyttiggöras i långt större utsträckning än eljest varit fallet. Å andra sidan kom utställningen genom bestämmelsen i § 15 att bli delaktig af nöjesfältets vinstmöjligheter och tillfördes därigenom betydande inkomster utöfver det fast kontrakterade hyresbeloppet. Den förnämsta fördelen torde dock ha legat däri, att genom den redan från början tillskapade enhetligheten och gemensamheten mellan resp. ledningar af utställningen och nöjesfältet, alla sådana tvister och öofverensstämmelser kunde undvikas, hvilka eljest så lätt uppstå, då integrerande delar af en utställning öfverlämnas i främmande händer.

Styrelsens första omsorg blef anställandet af en teknisk ledare för nöjesafdelningen, hvartill utsågs direktören V. With från Köpenhamn.

Arbetet inom bolaget fördelade sig efter följande hufvudlinier:

1) *Fältets iordningställande:*

Disposition af utrymmet; uppförande af byggnader; anordningar för belysning, kraft, vatten och aflopp m. m.

UTSIKT FRÅN STORA TORNET ÖFVER NÖJESFÄLTET OCH IDROTTSPLATSEN M. M.

2) *Nöjesafdelningen:*

Iordningställande af bolagets egna nöjesafdelningar; anställande af kontrollörer och vaktmanskap; musik, fester och illumination m. m.

3) *Uthyrningsafdelningen:*

Uthyrning af restauranter, försäljningslokaler, biografteater m. m.; licenser för nöjesanordningar och ensamrätter af olika slag.

Fältets uppdelning och byggnadernas placering framgår af plankartan öfver utställningsområdet. Att här redogöra för arten och inredningen af de olika byggnaderna skulle föra för långt. Det må endast påpekas, att man sträfvade efter att vid förläggningen af byggnaderna åstadkomma dels mera intima grupperingar, dels bekväma och breda stråkvägar, hvilka ytterligare markerades

genom beläggning med brädtrottoir och flankering med ljushållare. Samtliga byggnader, vare sig de uppfördes af bolaget eller af enskilda, höllos i en enkel, enhetlig stil och försågos med riklig eklärering medelst elektriska ljusramper.

En betydande del af nöjesanordningarne anskaffades och drefvos af bolaget, hvilket till största delen möjliggjordes genom direktör Withs erfarenhet och initiativ. Så var förhållandet med såväl den stora slutna dansbanan, "Konfettisalongen" (XV) med tillhörande vinservering, som med de fyra sammanbyggda, öppna dansbanorna (VIII). Bland andra dylika må nämnas "Babylon", en byggnad, rymmande alla slags öfverraskningar, "det baltiska hjulet", "djurens paradis" samt diverse bollspel, lyckospel m. fl. Som regel gällde, att bolaget själf förbehöll sig driften af sådana nöjen, hvilkas anskaffande icke medförde alltför stora kostnader eller eljest kräfde speciella förutsättningar, då däremot anordningar sådana som bergbanan, karuseller m. m. upplätos mot afgift, vanligen i form af en lägre fast afgift jämte viss andel i öfverskottet.

Samma princip rörande afgiftens erläggande hufvudsakligen i form af provision på vinsten tillämpades äfven beträffande licenser och ensamrätter, hvilket i de flesta fall resulterade däri, att inkomsterna blefvo betydligt större än man från början vågat beräkna.

Det ekonomiska resultatet af bolagets verksamhet framgår af följande tablå:

<i>Inkomster:</i>	<i>Utgifter:</i>
Inbetalt aktiekapital Kr. 104,000: —	Löner och arvoden (styrelse, verkst. direktör, sekreterare och bokförare) Kr. 29,561: 80
Licenser och försäljningsrättigheter „ 138,746: 59	Byggnadskostnader (uppförande och inredning af byggnader, ljus-, vatten- och aflöpsledningar) „ 127,398: 30
Nöjesafdelningen „ 314,833: 09	Vakthållning och kontrollanter „ 55,380: 13
Influtna räntor „ 4,648: 18	Kontorskostnader (porto, försäkringsavgifter, representation, skatter, annonser m. m.) „ 22,865: 37
Försålda inventarier „ 8,811: 36	Nöjesafdelningens driftskostnader (ljus, vatten, inköp af vinster, musik, vin, inventarier m. m.) „ 115,353: 62
	Baltiska Utställningen i Malmö 1914:
	hyra Kr. 50,000: —
	vinstandel . „ 21,840: — „ 71,840: —
	Gåfva till Röda Korset „ 2,000: —
	Utbetalt aktiekapital Kr. 104,000: —
	Utdelning till aktieägarne .. „ 42,640: — „ 146,640: —
Kr. 571,039: 22	Kr. 571,039: 22

Resultatet, hvilket i och för sig torde kunna betecknas som tillfredsställande, blef gifvetvis i hög grad lidande genom krigsutbrottet den 1 augusti. Inkomsterna af så godt som samtliga nöjesgrenar minskades under hvardera af månaderna augusti och september till något öfver en tredjedel af hvad de uppgått till under juli månad. Å andra sidan bör ej förgätas, att en mindre gynnsam väderlek än den, som var rådande under sommaren 1914, helt visst kunnat skada nöjesfältets ekonomi i kanske ändå högre grad än krigsutbrottet.

BAREN VID HUFVUDRESTAURANGEN.

NÖJESFÄLTET OCH RESTAURANGERNA, KONGRESSER OCH MÖTEN.

AF HERMAN ÖSTERDAHL.

Genom utställningens nöjesfält.

När Baltiska utställningens ledande män utformade planen till den hvita utställningsstaden på det gamla Malmös historiska grund vid Pildammarne, var det en synnerligen viktig fråga, som trängde sig fram i förgrunden och pockade på tillfredsställande lösning, nämligen spørsmålet om hvad man skulle bjuda främlingarne i nöjesväg. De tiderna voro ju för längesedan förbi, då allmänhetens fordringar på nöjen vid en utställning helt tillmötesgingos och fylldes med en dansbana, en kraftmätare och en karusellgunga. Ja, icke ens ett nöjesprogram, utformadt efter hvad som i den vägen bjöds på Malmöutställningen år 1896, kunde anses vara tillfyllest, ty då Baltiska utställningen i motsats till expositionen sistnämnda år var så omfattande, att främlingarne icke hunno på en dag genomgå den samma för att få någon behållning af besöket, då de i själfva staden redan förut befintliga nöjesanordningar icke kunde anses vara tillräckliga och då det i alla fall var af betydelse för utställningen i sin helhet, att besöket på platsen blef så långvarigt som möjligt, samt, hvilket icke betydde minst, det glada Köpenhamn lag farligt nära, gällde det ju att gå tillväga

på ett sådant sätt, att utställningens nöjesfält blefve en dragande magnet icke allenast på främlingarne utan äfven på stadens egna invånare. Som på annat ställe i denna bok närmare omtalas, föredrog utställningsstyrelsen att lämna de närmare anordningarne på och driften af nöjesfältet till ett för ändamålet särskildt bildadt bolag. Det må genast sägas, att bolaget löste sin uppgift på ett ypperligt sätt, så att Baltiska utställningens nöjesfält under hela sommaren

EN SÖNDAG PÅ UTSTÄLLNINGEN.

blef en omtyckt uppehållsplats för mångtusenden af människor från stad och land. Anordningarna på det icke mindre än 24,000 kvadratmeter omfattande fältet kunde också tillfredsställa alla smakriktningar, ty där bjöds på musik, sång och dans, fägnad för ögat och burleska tillställningar, som kunde få den trumpnaste att skratta.

*

*

Tog man en solig söndagseftermiddag i juli vägen från hufvudrestaurangen, utanför hvilken skarorna lyssnade till militärmusikens sprittande toner, hade man från vallarna kring Storsjön en liflig anblick. På ena sidan det glittrande vattnet, där småbåtar och vattenvelocipeder med glada människor rörde sig och i

hvilket planteringarnes skuggande träd vid området för vattentornet samt de båda restaurangerna Kastellet och Sjöpaviljongen speglade sig. På andra sidan nöjesfältets många olika byggnader och småpaviljonger, alla med flaggorna fladdrande för vinden och omgifna af en glädtigt skämtande publik. Luften fylldes af en symfoni från spelande orkestrar, elektriska positiv, karnevalstrumpeter och andra mer eller mindre välljudande instrument, under det man allmänt använde sig af

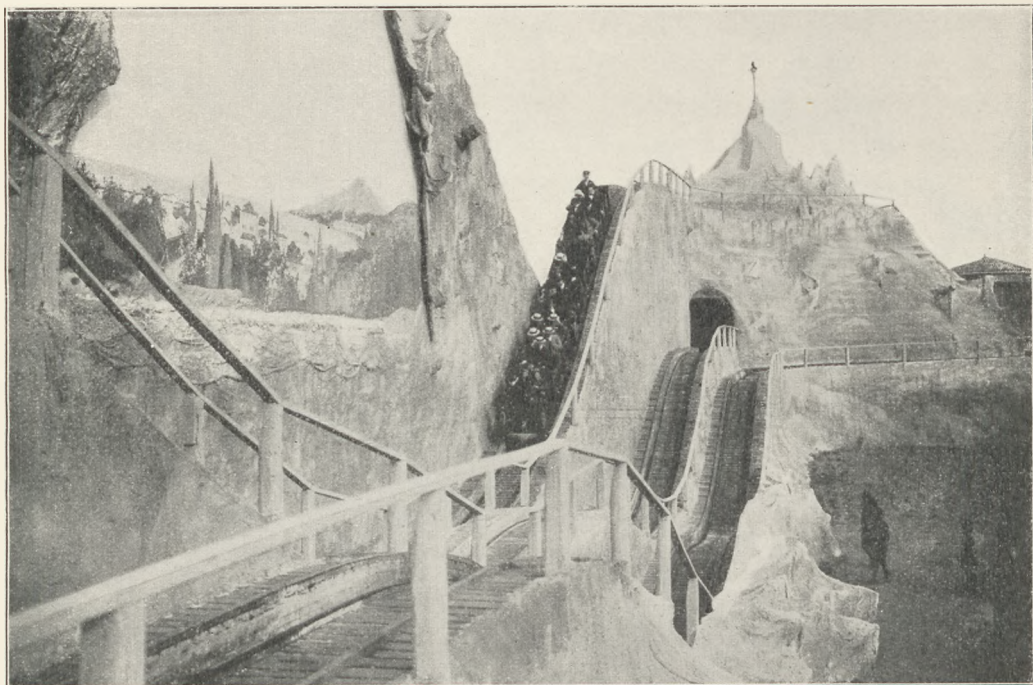

VID DANSBANORNA Å NÖJESFÄLTET.

de många olika nöjesanordningarna. Af utomhusnöjena var det onekligen de fyra dansbanorna som lockade mest, icke minst på grund af den utmärkta musiken, hvilken utfördes under ledning af stockholmspianisten Pinet. Men därefter var det till den af ett engelskt bolag uppförda så kallade berg- och dalbanan, som skarrorna lifligast sökte sig. Nöjet där var också af den art, att det både erbjöd njutning och sensation för den som placerade sig i banans små järnvägsvagnar, hvilka sedan fördes upp emot höjden, hvarefter man med svindlande fart rutschade ned mot dalar och öfver höjder i ett imiteradt alplandskap. Vile man sedan efter denna färd ha ytterligare sensationer, begaf man sig antingen till den rörliga och synnerligen skakande trottoaren, till "de förtrollade" och roterande böljorna eller till luftbanan, där man i hängande ställning åkte ett trettiotal meter framåt. Smättingarna roade sig af hjärtans fröjd på de båda ståtliga

karusellgungorna och jublade ohejadt öfver apornas lustiga upptåg nere i "Djurens paradís", volièrer med afskrankningar, inom hvilka äfven andra vilda djur kunde beskådas.

Ville man begifva sig inomhus, så fanns det många möjligheter att få sitt lystmäte på förlustelser äfvenledes där på det mest omväxlande sätt tillfredsställt. Man kunde t. ex. taga en promenad genom "Babylon", en lokal där

BERG- OCH DALBANAN Å NÖJESFÄLTET.

putslustiga anordningar öfverallt mötte de besökande, där damerna hade en särskild skärseld att genomgå när de skulle passera öfver en trappa och den underifrån susande vinden spelade dem oberäknliga spratt, och där med tillhjälp af olika konkava och konvexa speglar åskådarens anletsdrag förvredos på de mest otänkbara sätt. Ville man utsätta sig för ytterligare förvillelser, gick man sedan till "Irrgarten", från hvilken inrättning man, väl inkommen, hade svårt att hitta ut igen, eller placerade man sig jämte andra liktänkande på det "Baltiska hjulets" roterande golf, där man till åskådarnes ogemena löje efter de mest förtviflade ansträngningar att hålla sig fast från golfvets centrum snart rullade ut mot dess periferi. För dem, som voro intresserade af skjutning, fanns det flera möjligheter att utöfva denna sport; en af dessa möjligheter var absolut

ny: en filmskjutbana där villebrådet var i rörelse på den hvita duken och där det fordrades en viss grad af skjutskicklighet att träffa djuren.

Gifvetvis hade man åt den nyare tidens uppfinning kinematografen beredt plats på nöjesfältet. Biografaktiebolaget Victoria i Stockholm hade sålunda uppfört en större byggnad, rymmande sexhundra personer, i hvilken biografföreställningar hvarje dag gäfvos. Och där kunde man ständigt på den hvita duken få se

VÅGBANAN Å NÖJESFÄLTET. — WITCHING WAVES.

nyheter från hela världen, hvarjämte naturligtvis det ständigt där funnos dagsbilder från utställningen.

Af alla inomhusnöjena blef confettibanan mest omtyckt. Confettibanan var en danslokal med vinservering vid småbord, där servitörerna gingo skrudade i röda frackar och där åskådarna hade tillfälle att från särskilda gångar slunga confetti öfver de dansande, något hvaraf de också på det lifligaste använde sig. Därinne var glädjen ständig gäst, där skämtades och där skrattades ända till dess det elektriska ljuset släcktes och skarorna måste troppa af, för att nästa dag återkomma.

När skymningen sänkte sig ned öfver utställningen, blef det tyst och stilla i hallarna. Men då tändes de tusentals ljusen på nöjesfältet, då lyste det från de många restaurangernas fönster, då sände den illuminerade fontänen i Storsjön sina i regnbågens mångskiftande färger belysta vattenkaskader mot höjden och då, om kvällen blef särskildt mörk, sändes fräsande raketer mot den mörka aftonhimlen under det att fyrverkeriets solar och praktpjäser lyste och knallade. Då blef det hela som en underbar, lefvande bild från något lyckligt och förtrolladt land, som en saga ur Tusen och en natt.

FRÅN NÖJESFÄLTET.

Restaurangerna.

För allmänhetens fordringar på mat och dryck var rikligen och väl sörjdt på Baltiska utställningen. Där funnos billiga ställen, där man för en ringa penning kunde blifva tillgodosedd, och där voro ock restauranger, hvarest priserna ställde sig något dyrare, men där man i gengäld kunde få allt hvad man önskade. Denna sistnämnda kategori bestod af fyra, nämligen Hufvudrestaurangen, Baltiska restaurangen, restaurangen Kastellet och Sjöpaviljongen.

Hufvudrestaurangen, till hvilken man kom efter att från hufvudingången ha vikit af till vänster, vette med sina hufvudsakligaste fasadsidor mot fältet för enskilda paviljonger och mot Storsjön. Man hade därifrån en präktig utsikt öfver det myllrande folklifvet, och de lokala förhållandena inomhus voro på det mest bekväma och praktiska sätt ordnade. Rymliga, luftiga och målade i

ljusa färger voro matsalar och kafélokaler, och de väl beräknade anordningarna för köks- och ekonomiafdelningarne fungerade till belåtenhet till och med vid sådana tillfällen, då samtidigt flera tusen gäster måste tillgodoses. Det var heller ingen liten byggnad, denna restaurang, dess bebyggda yta täckte två tusen kvadratmeter och i dess största matsal kunde på samma gång nära sex hundra gäster intaga sin måltid vid dukadt bord. Af denna anledning voro ock hit förlagda festligheter af officiell karaktär och för hvilkas hållande det fordrades godt utrymme. Hufvudrestaurangen öppnades delvis för matservering redan i medio af april 1914. Dess värdar voro direktörerna Emil Olsson och Nils Gardhi.

Till *Baltiska restaurangen* kom man då man från hufvudingången vek af till höger. Dess ena fasadsida låg utåt stora centralgården, så att man från restaurangens fönster och öfre veranda hade en god utsikt öfver blomsterpergolan och stora fontänens brusande vattenkaskader. Men *Baltiska restaurangen* hade själf en gård, en sällsynt hemtreflig och lugn sådan med loggior och bryggor, där hvita fönsterbågar lyste ur de rödgula väggarna, där en liten dekorativ brunn och fager grönska lockade den besökande att för en stund stanna och njuta. Kastade man blicken uppåt, såg man restaurangens röda tegeltak bryta sig mot himlens blåa hvalf. Det hela var verkligen synnerligen smakfullt och vällyckadt.

Baltiska restaurangen var byggd på ett 1,200 kvadratmeter stort område. Dess matsalar rymde inalles mellan elfva à tolfhundra personer.

Den tredje större restaurangen, *Kastellet*, var belägen på en halfö i Storsjön. Efter att hafva vandrat öfver stora centralgården, hufvudrestaurangen och fiskeriuställningen samt passerat öfver en förbindelseväg stod man framför den ståtliga, i borgstil uppförda samt af vatten och grönska omgifna byggnaden. Läget var utomordentligt vackert, och restaurangen blef också lifligt frekventerad af gäster, som därifrån ville njuta af den färgrika tafla, hvarpå utsikten åt alla sidor bjöd. Restaurang *Kastellet* omfattade en yta af 450 kvadratmeter, höjden af dess torn var 34 meter och dess 10 meter breda kupol mätte till spetsen 28 meter.

Sjöpaviljongen, belägen på nöjesfältet invid Storsjöns strand, väckte icke uppseende genom sitt byggnadssätt eller sina dimensioner, ty den bestod endast af en envåningsbyggnad af enklaste, men dock tilltalande stil. Det var hufvudsakligen genom dess läge intill den gamla parken kring vattentornet vid Storsjön som allmänheten lockades dit och där befann sig väl. Särskildt behagligt var det också att en vacker sommarkväll från *Sjöpaviljongens* lilla serveringsveranda betrakta det mångskiftande färgspelet i fontänens vatten, *Kastellets* af ljus strålande fönster och grönskan kring vattentornet, hvars mörka silhuett bröt sig mot den ljusa aftonhimlen.

Kongresser och möten.

Helt naturligt var det att en mängd föreningar och andra sammanslutningar under året 1914 förlade sina årssammanträden till Malmö eller höllo sina kongresser där, ty Baltiska utställningen erbjöd ju på snart sagdt alla områden ett rikligt studiemateriel.

MATSALEN Å HUFVUDRESTAURANGEN.

Den första kongressen var den, som hölls af *Svenska museimannaföreningen* den 10—12 juni. Lokal var Malmö museum, och där samlades ett betydande antal museimän med damer till öfverläggningar, ledda af förre riksantikvarien professor Oscar Montelius. Här talade riksantikvarien Bernhard Salin om behovet af en rikskonserveringsanstalt och dess betydelse för det svenska museiväsendet, professor Montelius föreläste om den första beröringen mellan Europa och Amerika och intendenten Axel Nilsson inledde en diskussion om museernas ställning till hembygdsfrågan. Dagen därpå, den 11 juni, höll *Svenska fornminnesföreningen* sitt årsmöte på museet, därvid förhandlingarna leddes af hedersordföranden för utställningen för kyrklig konst, landshöfdingen greve Robert Dela Gardie. Sedan på dagordningen stående föreningsärenden behandlats, upplöstes sammanträdet och deltagarna gingo öfver till Malmö realskola, hvarest hertigen af Nerike, prins Eugen, i aulan öppnade utställningen af äldre

kyrklig konst och där professor Ewert Wrangel föreläste om baltisk konst under medeltiden. Vidare höll docenten E. W. von Sydow en föreläsning om "Jätten Hymes bägare", hvarefter förhandlingarna fortsattes på Malmö nya arbetareförenings lokal, därvid professor Montelius talade om skånsk konstslöjd under första årtusendet efter Kristi födelse, antikvarien Ture Arne föreläste om skånska silfverfynd från vikingatiden och amanuensen fröken Louise Hagberg förklarade i ett föredrag, benämndt "Käpp och krycka och kryckeståt", en del i utdöende stadda gamla bruk och sedvänjor.

Efter förhandlingarnas slut begåfvo sig mötesdeltagarna till S:t Petri nyrestaureerade kyrka, som demonstrerades af domkyrkoarkitekten Th. Wählin. Mötets sista dag demonstrerade dels intendenten G. J:son Karlin S:t Maria Minor i Lund, dels förevisade intendenten Hans Emil Larsson Malmöhus slott, hvarefter, sedan sammantråde på e. m. hållits i utställningen för kyrklig konst, mötet afslutades med gemensam supé i restaurangen Kastellet på utställningen.

Den 11 juni hölls *Baltiska gymnastikkongressen* i Realskolans aula under ordförandeskap af öfverste von Heideman. Denna kongress pågick i tre dagar, däraf andra dagens förhandlingar ägde rum i Lund, och därunder höllos många föredrag rörande gymnastiken och därmed sammanhängande frågor. Under samma dagar pågick äfven *femte svenska gymnastikläraremötet*.

Sveriges advokatsamfund samlades den 12 juni till årsmöte i Landstings-salen å Malmö rådhus, därvid ett sextiototal advokater från olika delar af landet hade infunit sig, och dagen därpå sammanträdde *Sveriges verkstadsförening*.

Lördagen den 13 juni var en särskild märkesdag i så måtto att deltagarna i *sextonde internationella presskongressen*, hvilken pågick i Köpenhamn, till ett antal af femhundra personer på middagen anlände till Malmö med svenska statens ångfärja "Konung Gustaf V". Anordningarna vid hamnen och i staden voro med anledning däraf särskildt festliga. Kongressens deltagare fördes i fem flaggsmäckade spårvägståg på olika vägar till utställningen, som därefter besågs. Klockan half sju e. m. gafs middag för pressmännen i Stora kongresshallen. Vid det främsta bordet presiderade svenske utrikesministern excellensen Wallenberg och där märktes vidare finansministern Wennersten samt generaldirektör Granholm. Landshöfdingen grefve Dela Gardie hälsade gästerna välkomna, excellensen Wallenberg talade för presskongressen, på hvars vägnar kongressens president redaktör Singer svarade, doktor Carl Herslow framhöll i ett anförande pressen såsom främjaren af samförstånd mellan folken, doktor Edw. Lindahl talade för kvinnan och redaktör Anders Buntzen från Köpenhamn utbringade en skål för Sverige. Klockan nio e. m. var middagen slut, varefter ett tåg förde gästerna till ångfärjestationen, där tusentals malmöbor stämt möte och där hyllning från pressmännen ombord på ångfärjan vid dess afgang bringades Sverige.

Allmänna svenska tekningsläraremötet pågick under dagarna 17 och 18 juni, därvid bildades Teckningslärarnes riksförbund, och förstnämnda dag sammanträdde desslikes *allmänna svenska mejeristföreningen* samt *Svenska fiskhandlareförbundet*, den sistnämnda sammanslutningen därmed inledande *Andra nordiska fiskhandlare- och hafsfiskerikongressen* och *Andra mellanfolkliga Östersjöfiskerikongressen*, hvilken pågick under tiden 17—19 juni. I denna

KAFÉET Å HUFVUDRESTAURANGEN.

kongress, som hölls i utställningens kongresshall, deltog omkring 250 personer, däribland åtskilliga af det nordeuropeiska fiskets märkesmän, representanter för vetenskap och praktik samt ombud för de baltiska länderna. Sålunda sågos där bl. a. professor O. Pettersson och byråchefen d:r O. Nordqvist, Stockholm, fil. d:r Gustaf Ekman, Göteborg, och fil. d:r Joh:s Schmidt, Köpenhamn.

Kongressen öppnades af dess hederspresident, förste hofjägmästaren friherre Nils Trolle på Trollenäs, och därefter talade ordföranden, fiskeriredaren K. U. Wendsyssel, hvarefter Tysklands delegerade, fiskeridirektör Lübbert från Hamburg, och Rysslands ombud, verkliga statsrådet Kusnetzow, framförde sina hälsningar till kongressen.

Sedan fortskredo förhandlingarna, därvid föredrag höllos af professor O. Pettersson om Östersjöns förändringar och deras inverkan på fisklivet, af

kommendör C. F. Drechsel, Köpenhamn, om ilandförande af undermålig fisk, af fiskeriintendenten G. Swenander om billiga fisksorter i Sveriges insjöar samt om statsåtgärders verkningar på fiskhandel och fiskindustri af generalsekretären Max Stahmer, Hamburg. Direktören fil. d:r Joh:s Schmidt, Köpenhamn, redogjorde för de senaste årens undersökningar angående ålens biologi, fil. d:r G. Hülphers lämnade en redogörelse för svenska föreningens för kylteknik undersökning af strömmingens kyl- och frysförhållanden, fil. d:r Thor Andersson berättade om kylningens och frysningens användande i Sveriges fiskhandel, fiskeriredaren L. F. van Gelderen, Holland, lämnade en redogörelse för de mellanfolkliga föreskrifter, som finnas till skydd för fiskeriredskapen i hafvet, fiskeriredaren L. Stankéwitz talade om handelsmetoder, packningsorter och emballager i färsksillexporten, professor Guido Schneider, Riga, redogjorde för den första mellanfolkliga Östersjöfiskerikongressen i Riga år 1910, statsrådet Kusnetzow höll föredrag om ålen i Narvafloden, byråchefen d:r O. Nordqvist, fiskeriinspektör F. V. Mortensen, Köpenhamn, och professor Henking, Berlin, meddelade hvilka åtgärder som vidtagits för sälens minskande i Östersjön, och rörande samma sak föredrogs en redogörelse från fiskeriinspektör Sandman, Helsingfors.

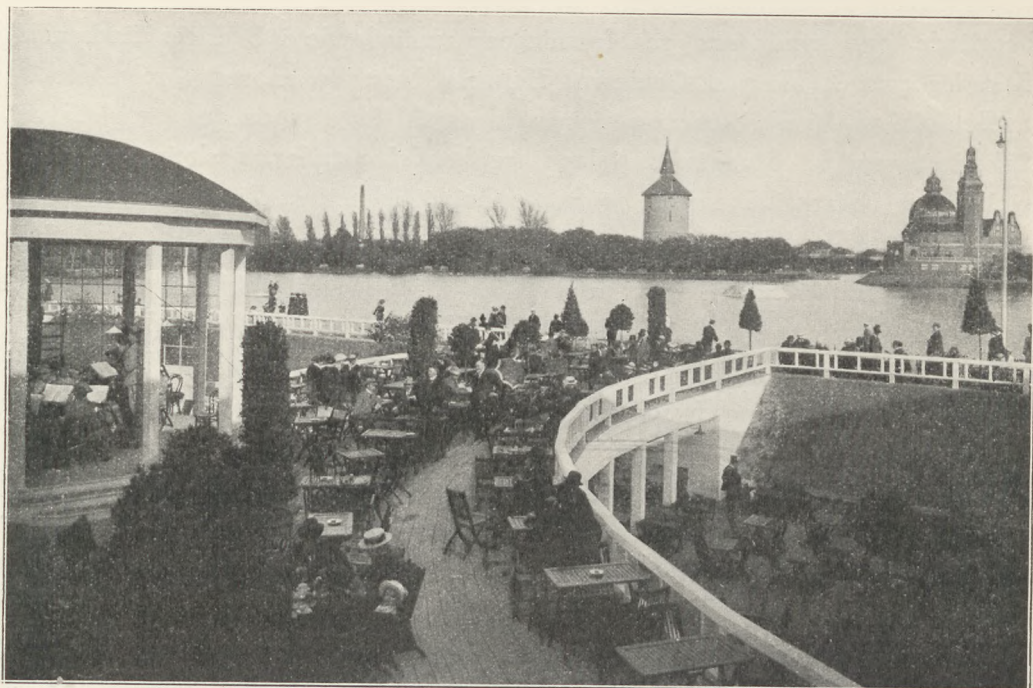
Den 18 juni samlades *Svenska landtbrukstjänstemannaföreningen* till talrikt besökt årsmöte, och samma dag höll *Svenska veterinärläkareföreningen* i realskolans aula årsmöte under presidium af professorn John Vennerholm, som vid mötet redogjorde för nyare operationsmetoder vid Veterinärinstitutet. Professor Bergman berättade vid mötet om en af honom företagen studieresa i Argentina.

Den 19 juni sammanträdde i realskolans aula *Baltiska kongressen för frivilliga brandkärer*, hvilken räknade 754 deltagare, däraf 84 från utlandet och bland dem ordföranden och vice ordföranden i kejsrerliga ryska brandkårssällskapets baltiska afdelning hofrådet Paul Grossman och brandmajoren Carl Schummer, båda från Riga, generalagenten Gustaf von Gruben, representant för tyska riksbrandkårsförbundet, och Oberverwaltungsgerichts-sekretär W. Körber, vice ordförande i Oldenburgska brandkårsförbundet, rektorn Joh. Deitz från Luxemburgska brandkårsföreningen, försäkringstjänstemannen Oskar Ekman och borgmästaren friherre H. von Hellens, respektive ordförande och vice ordförande i finska allmänna brandkårsförbundet, samt kapten E. Springborg, ordförande i danska brandkårsföreningen.

Kongressen öppnades af landshöfdingen grefve Dela Gardie, som äfven ledde förhandlingarna, under hvilka förekommo åtskilliga föredrag och diskussioner rörande brandkårsväsendet och därmed sammanhängande frågor.

Söndagen den 21 juni samlades kongressens medlemmar vid tiotiden på förmiddagen å brandstationens gård, finska deltagarna iklädda vita uniformer, hvar-

efter under brandchefen friherre Djurklous ledning Malmö stads brandkår utförde åtskilliga eldsläcknings- och lifräddningsprof. Sedan detta försiggått anlände i samlad trupp och med militärmusik i teten Ystads frivilliga brandkår, hvars medlemmar voro iklädda sin enkla, men prydliga blå uniform med hjälm. Därefter fortsattes uppvisningen på ena lekplatsen i Rörsjöstad, där ett träskjul antändes, hvarefter man med en särskild apparat på ringare tid än en

MUSIKPAVILJONGEN OCH SERVERINGSBRYGGAN VID HUFVUDRESTAURANGEN.

minut släckte den rasande elden. Uppvisningen omfattade slutligen efter verkställt alarm en profutryckning af Malmö stads brandkår.

Sveriges målaremästareförening sammanträdde den 26 juni till årsmöte i Hippodromens festsal, hvarvid omkring 130 målaremästare från olika delar af vårt land kommo tillstädes jämte representanter från Danmark, Tyskland och Norge.

Allmänna svenska Odd Fellow-mötet hölls den 27 juni i Kongresshallen med omkring fyrahundra deltagare från Sverige, Danmark och Tyskland under öfverinspektoren N. A. Ewalds ledning, hvarvid öfverdirektören B. J:son Bergquist talade öfver fördragsamheten såsom ett af Odd Fellow-ordens hufvudsträfanden, under dagarna 29 och 30 juni höll *Sveriges landstormsföreningars centralförbund* sitt årsmöte i Realskolans aula och sistnämnda dag samlades äfven *Svenska folkskollärarynneförbundet* till årsmöte i Johannesskolan.

Ett märkligare sammanträde hölls den 2 juli på utställningen, i det att tyska *Stahlwerks-Verband* då sammanträdde till årsmöte. Den mäktiga sammanslutningen hade till mötet sändt trettiosex representanter för grufvor, masugnar och bruk; samtliga järntrakterna inom Tyska riket voro företrädde, särskildt Westfalen och Rhenprovinsen, Hannover, Elsass-Lothringen och Schlesien, liksom äfven Luxemburg. Presidiet fördes af kommerserådet Röchling; och främst bland de närvarande märktes geheimerådet von Oswald och friherre von Bodenhausen, representant för Krupp-verken, hvarjämte vid den frukostmiddag, som af föreningen anordnats efter sammanträdets slut i Deutsches Haus på utställningen och till hvilken voro inbjudna flera af Baltiska utställningens främste män med landshöfdingen grefve Dela Gardie i spetsen, äfven Tyska rikets minister i Stockholm, excellensen von Reichenau, var närvarande.

Dagen därpå, den 3 juli, anlände till staden med ångare från Köpenhamn inemot sexhundra danska polismän, hvilka med svenska och danska fanor i teten samt under musik tågade till utställningens kongresshall, där ett hälsningstal hölls af polismästare Hårleman, utmynnande i ett lefve för Danmark. Sedan åtskilliga andra tal hållits och efter det middag af polismännen och inbjudna intagits på Baltiska restaurangen, skedde hemfärden till Köpenhamn på kvällen.

Den 12 juli höll *Svenska brukstjänstemannaföreningen* sitt årsmöte på Hippodromen, och den 13 juli öppnades tvenne kongresser, den betydelsefulla *Baltiska ingenjörskongressen* och *Sveriges minuthandlares riksförbunds* årsmöte.

Baltiska ingenjörskongressen, som räknade 830 deltagare från Sverige, Danmark, Tyskland och Ryssland och som hölls i realskolans aula, hade till hedersordförande landshöfdingen grefve Dela Gardie och till ordförande generaldirektör Pegelow. Vid öppnandet framfördes hälsningar, från Tyskland af Geheime-Baurat Mathies, från Danmark af Havnedirektör Möller och från Finland af direktör Mäklin, hvarefter under de sex dagar, kongressen pågick, föredrag höllos af öfveringenjören K. G. Sjöberg i Ludvika om införande af enheten kilowatt i stället för hästkraft, af ingenjör Rager i Berlin om elektriska anordningar på landsbygden, af ingenjör A. R. Angelo i Klampenborg om kraftöfverföring under vattnet från Sverige till Danmark, af ingenjör Alfred Westerberg i Djursholm om elektriska inomhusledningars brandsäkerhet, af byråingenjör E. Windahl i Stockholm om åtgärder för trafiksäkerhetens höjande på järnvägar, af docenten vid Köpenhamns högskola J. Munch-Petersen om strandskydd, af byråingenjören löjtnant Richard Smedberg i Stockholm om svenska vattendragens användande för flottning, af öfveringenjören kapten G. Malm i Stockholm om anordningar till arbetares välfärd på provisoriska arbetsplatser, af ingenjören Wilh. Fagerström i Göteborg om folkbad, af förra medicinalrådet d:r Klas Sondén om en ny apparat för kontrollering af eldningsarbete, af professor J. G. Richert om

kylteknikens utveckling, af öfveringenjören Ivar Svedberg om utvecklingen af svensk industri och förutsättningarna för dess fortsatta utveckling, af ingenjören W. Dahlgren i Stockholm om elektrisk uppvärmning, af Havnedirektör Möller-

BALTISKA RESTAURANGEN.

om Köpenhamns hamn och dess betydelse för de baltiska länderna, af öfveringenjören Uno Forsberg om lagerfriktion, af Geheimerat H. Conwentz i Berlin och lektor Karl Starbäck om naturskydd vid industriella anläggningars planläggning och utförande, af Oberleutnant d:r Walter Kes i Berlin och Amtvejsinspektör R. W. Winkel i Köpenhamn om förutsättningarna för reguljär automo-

biltrafik, af ingenjör A. Ramén i Hälsingborg om våra extraktionsmetoder och deras betydelse för järnindustrien, af lektor Otto Gallander i Örebro om en anordning att bestämma inhomogeniteten i gods och att mäta specifika ledningsmotstånd hos kroppar af godtycklig form, af direktör Per Larsson i Striberg om moderna underjordiska malmbrytningsmetoder, af öfveringenjören O. B. Carlsson i Månsbro om kalkkväfve, af kaptenen vid flottan A. Jacobi om undervattensbåtar och bärgningsanordningar för sådana, af ingenjör J. A. Sjöström i Malmö om dockportarna till Malmö stads nya torrdocka, af direktören Ivar Knudsen i Köpenhamn och maskiningenjören Gustaf Seth i Göteborg om förbränningsmotorers användande för handelssjöfarten, af öfverfyringenjören Uno Grönvall och ingenjör H. Berggren i Stockholm om Aga-ljusets användning, af öfveringenjören professor H. Föttinger i Danzig om turbo-transformatorn, af bergsingenjören O. Radhe i Stockholm om premiesystem för åstadkommande af kolbelysning och af öfveringenjören Ivar Svedberg om flamlös förbränning. Därjämte talade ingenjören H. G. Theorell i Stockholm vid Värmetekniska föreningens årsmöte den 13 juli om ventilation af byggnader.

I Sveriges minuthandlares riksförbunds årsmöte, som hölls i Landstingssalen på Malmö rådhus, deltog ett par hundra ombud samt representanter för minuthandlarnes organisationer i Danmark och Norge. Förhandlingarna, som pågingo i två dagar, leddes af riksförbundets ordförande direktör E. A. Thunholm.

Sveriges urmakare hade årsmöte på Hippodromen den 14 juli och dagen därpå hölls en nordisk urmakarekongress med många deltagare från de baltiska länderna.

En "*Svensk byggnadsdag*" var efter inbjudan af Södra Sveriges byggnadstekniska samfund och Södra Sveriges byggmästareförening den 17 och 18 juli anordnad i Metropolteatern. Den räknade 150 deltagare och hölls under ordförandeskap af arkitekten Harald Boklund i Malmö. Därvid förekom bl. a. föredrag af arkitekten W. Klemming i Stockholm om en del viktiga synpunkter inom byggnadsindustrien, af arkitekten Carl Melin om nyare byggnadsmaterialier och byggnadsmetoder, af disponent A. W. Starup om riksformat på tegel och af lektor K. Berlin om bostadens estetiska utveckling. Under "byggnadsdagen" sammanträdde vidare i utställningens maskinhall *Sveriges tegelindustrieförening* till sommarmöte under ledning af majoren Aaby Ericsson.

Sveriges filatelistförening höll under dagarna 18 och 19 juli sitt fjärde årsmöte i Hippodromens festsal. Vid mötet, som hade ett sjuttiotal deltagare, leddes förhandlingarna af lotslöjtnanten G. Lange. Representanter närvaro för Danmark, Tyskland och England.

Den 20 och 21 juli pågick *Svenska fastighetsägarekongressen* i Kongresshallen på utställningen. Hedersordförande var landshöfdingen greve Dela

Gardie, hvilken förklarade utställningen öppnad, och ordförande var direktör H. Granholm i Stockholm. Fabrikör C. H. Richter i Malmö talade vid kongressen om den svenska fastighetskreditens bättre ordnande, stadsrevisor Ramm i Göteborg inledde frågan om förlikning af tvister mellan hyresvärdar och hyresgäster samt frågan om husägares ansvar enligt giftstadgan, advokaten Viberg i Stockholm talade om de olika former af försäkring, som stå fastighetsägare till buds,

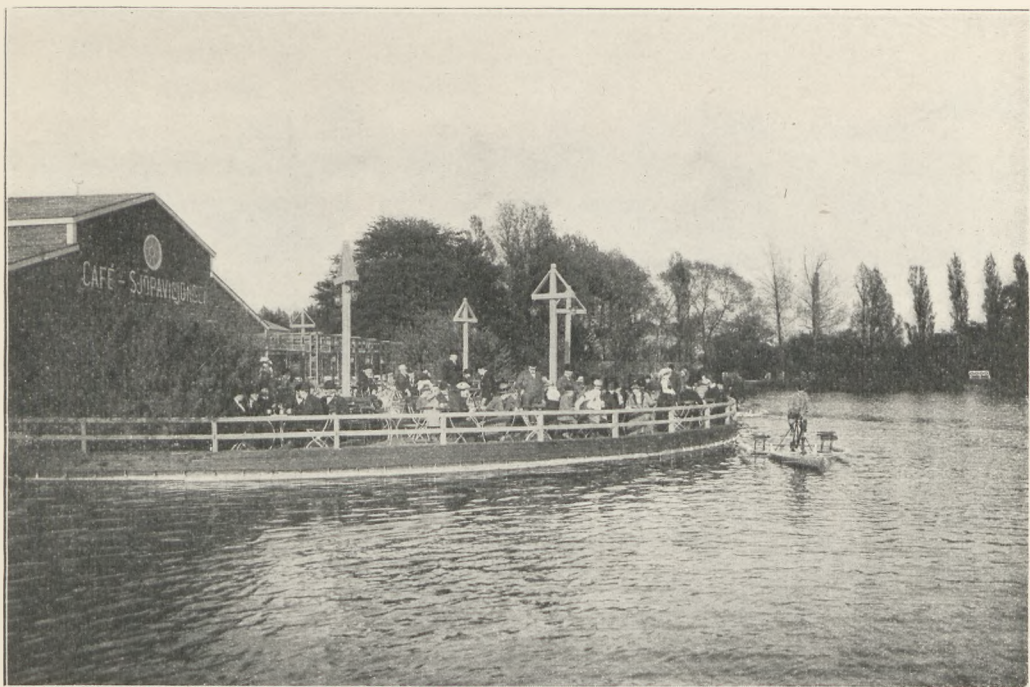
INTERIÖR FRÅN RESTAURANG KASTELLET.

arkitekten Klemming i Stockholm höll föredrag om förslaget till ny byggnadslagstiftning samt om stadsplanlagen, advokaten John Dondorff i Stockholm inledde en diskussion angående beskattningen af det i fast egendom insatta kapitalet, fabrikör Chambert i Norrköping höll föredrag om olägenheterna för fastigheter af automobiltrafik, arkitekten E. Håkansson i Malmö talade om fastighetsförvaltning och byggmästaren Joh:s Lundahl inledde frågan om fastare organisation mellan Sveriges fastighetsägare.

Svenska brandchefsöreningen höll den 23 och 24 juli sitt femte årssammanträde i Malmö brandstations gymnastiksal samt i tekniska skolans samlingsal under ledning af sin ordförande kapten R. Stridbeck i Kalmar. Under sammanträdet hölls åtskilliga fackliga föredrag, förenade med demonstrationer af brand-

material, och första dagen var på utställningens centralgård under ledning af brandlöjtnant Hallström anordnad en uppvisning af moderna brandredskap i praktiskt bruk.

Den 23 juli sammanträdde *Svenska tandläkaresällskapet* till kongress på Baltiska utställningen, och den 25 höllo *Svenska garfveriidkareföreningen* samt *Svenska skofabrikantföreningen* sina årsmöten. Svenska garfveriidkareföreningen

KAFÉ SJÖPAVILJONGEN.

beslöt att som gåfva till Malmö museum öfverlämna en samling äldre verktyg och hjälpredskap inom garfveriyrket om 340 nummer, sammanförda af herr C. G. Sandberg och utställda i föreningens kollektivutställning på Baltiska utställningen. Samma dag höll ock *Sko- och läderbranschens fabrikant- och grossistförening* sitt årsmöte i utställningens Kongresshall.

Sveriges tobakshandlare samlades den 26 juli till rikskongress i Industrieföreningens lokal, *Sveriges färg-, drog- och kemikaliehandlareförening* höll sitt årsmöte samma dag å Stadt Hamburg, och det *Baltiska esperantomötet* öppnades likaledes den 26 juli i Industrieföreningens lokal.

Sjunde nordiska sjöfartsmötet pågick under dagarna 27—29 juli på Malmö rådhus. Kronprins Gustaf Adolf, som var mötets hedersordförande, hade infun-

nit sig vid mötets öppnande i Landstingssalen, och där sågos därjämte sjöministern Dan Broström, landshöfdingen grefve Dela Gardie samt de mest framstående och bemärkta representanterna för rederirörelsen i Norden.

Till mötets president utsågs svenske ministern i Köpenhamn E. A. Günther. Direktör J. Jantzen i Kristiania lämnade en öfersikt öfver Nordiska skeppsredareföreningens verksamhet, och vidare höllos föredrag af ingenjör T. Jung i

FRILUFTSTEATERN Å UTSTÄLLNINGEN.

Kalmar om metoder för bestämmande af hastighet och tillryggalagd distans å fartyg, af ingenjör N. G. Nilsson i Stockholm om Skandinaviska synpunkter på lastlinjespörsmålet, af direktör Ivar Knudsen i Köpenhamn om Dieselmotorer, af direktör J. Bruhn i Kristiania om en klassificeringsinstitutions arbete, af overretssagförel Henrik Ameln i Bergen om moderna regler för gemensamt hafveri, af cand. polit. Sven Trier i Köpenhamn om nordiska sjömäns likställande vid sjukdoms- och olycksfall, af sjökaptanen Torsten Rinman i Göteborg om undervattenssignalering, af höjesteretsadvokat Eivind Eckbo om manskapsförhållandena och redarna som arbetsgifvare, af professor Reuterskiöld om handels-sjöfarten under krig, af advokaten Eliel Löfgren i Stockholm om utvecklingslinjer inom den moderna sjöretten (sistnämnda två föredrag höllos inom Svensk för-

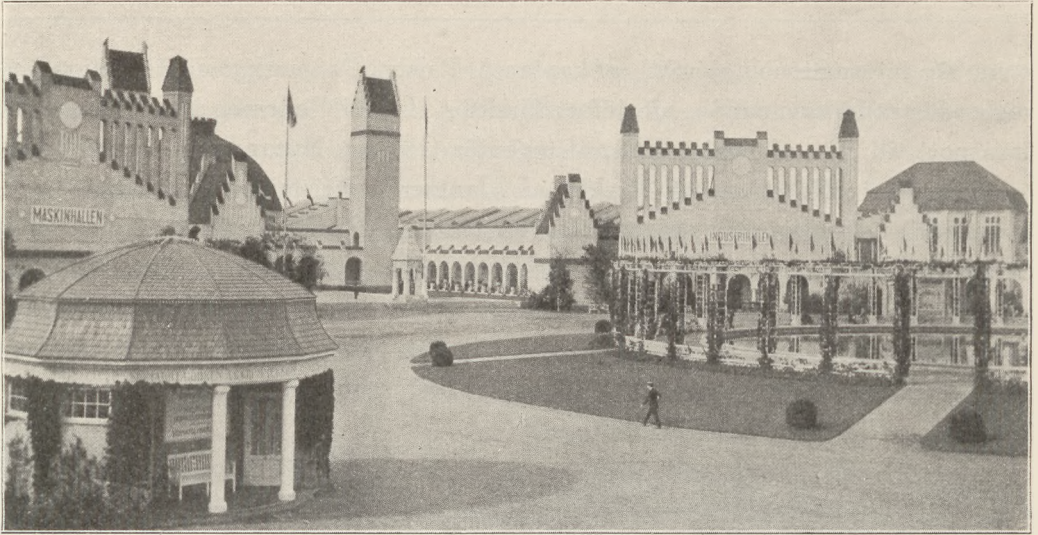
ening för internationell sjörätt), af kapten A. Palsbo, Danmark, om internationella regler för roderkommando, af sjöfartsdirektör Harald Pedersen i Kristiania om transport till sjös af farligt gods, af ingenjör Gregory Nycander i Göteborg om ångekonomi i allmänhet, af direktör J. Jantzen i Kristiania om ansvars- och ansvarsfrihetsklausuler i skeppsfartsdokumenterna, af konsul W. T. Lundgren i Strömstad om huru konsulerna skulle kunna sättas i tillfälle att göra sjöfarten större tjänster, af direktör Oskar Kjellberg i Göteborg om elektrisk svetsning och af direktör A. B. Bull i Tönsberg om olika signaler på ångare i gång under tjocka.

Mötet, som haft omkring 350 deltagare, afslutades med en ståtlig bankett i Knutssalen, däri 430 personer deltog.

Den 29 och 30 juli höll *Sveriges tandläkareförbund* kongress i realskolan, därvid två viktiga sektioner af förbundet bildades, nämligen för skoltandvård och för militär tandvård, *Svenska hamnförbundet* sammanträdde den 30 och 31 juli i stadsfullmäktiges sessionssal, och föreningen *Sveriges stadsfogdar* hade årsmöte den 1 augusti å Hippodromen. Den 4 augusti höll *Sveriges allmänna handelsförening* årsmöte i Landstingsalen å rådhuset, och *första allmänna Nordiska biodlaremötet* öppnades den 5 augusti i Kongresshallen på utställningen. Detta var den sista kongress, som under utställningstiden hölls i Malmö, ty med anledning af det nyss utbrutna världskriget hade öfriga planerade kongresser måst inställas.

UTSIKT VID EN ARKADGÅNG.

CENTRALGÅRDEN.

UTSTÄLLNINGENS AFSLUTANDE.

AF H. FR. AHLSTRÖM.

I fråga om tiden för utställningens varaktighet stadgades i de af styrelsen fastställda "allmänna bestämmelserna" för utställningen, att denna skulle räcka till och med den 30 september 1914, styrelsen obetaget att hålla utställningen öppen utöfver nämnda dag, dock ej längre än till och med den 15 oktober.

Redan under tiden för de förberedande arbetena och än mera sedan utställningen öppnats och hunnit inom alla lager vinna popularitet höjdes röster för, att utställningstiden skulle ytterligare utsträckas, ja att utställningen rent af skulle göras permanent.

Styrelsen insåg emellertid väl omöjligheten af att tillmötesgå dessa önsknin-
gar och, då från de utländska kommissariaten, särskildt det tyska, framställnin-
gar gjordes, att tiden för utställningens afslutande måtte i god tid bestämmas,
på det att de förberedande åtgärder, som kräfdes för utställningsgodsets inpac-
kande och bortforslande, skulle hinna vidtagas, beslutade utställningsstyrelsens
förvaltningsutskott den 29 juli, att utställningen skulle stängas den 4 oktober —
en söndag, såsom efter gammal utställningspraxis blifvit öfligt.

Ej många dagar efter det att detta beslut fattats utbröt kriget. Nu fram-
ställdes i stället önsknin-
gar om, att utställningen skulle omedelbart stängas.

Vid förvaltningsutskottets sammanträde den 13 augusti anmälde chefen för konstafdelningen, att han, alltsedan krigsoroligheterna i Europa togo sin början och mobiliseringsorder i Sverige utfärdades, så godt som dagligen erhållit framställningar från utställare inom konsthallen om rätt att bortföra dem tillhöriga konstverk, att han visserligen afslagit dessa framställningar, men att han önskade ett uttalande af utskottet att stödja sig vid i afseende å ytterligare inkommande sådana framställningar. Tillika upplyste chefen för konstafdelningen, att han träffat aftal om upplåtande af en därför lämplig byggnad å en skyddad plats i Skåne till förvaringsrum för konstverken, om det skulle bliva nödigt, att dessa fördes från staden utan att kunna befordras till sina ägare, samt vidtagit erforderliga åtgärder för konstverkens inpackande och bortforslande. Inom förvaltningsutskottet framhöllos ock med kraft de svårigheter och olägenheter af olika slag, som skulle uppstå i händelse utställningen stängdes före den utsatta tiden, och utskottet beslutade enhälligt, att, i enlighet med tidigare fattadt beslut, utställningen, därest icke oförutsedda omständigheter inträffade, skulle hållas öppen till och med söndagen den 4 oktober. Åt styrelsens ordförande och kommissariatet uppdrogs emellertid samtidigt att, om sådant skulle visa sig oundgängligen nödvändigt, fatta beslut om utställningens tidigare stängande.

Ett sådant steg behöfde lyckligt nog aldrig tagas, och utställningen hölls öppen för allmänheten hela den af förvaltningsutskottet bestämda tiden, — en åtgärd, som otvifvelaktigt i icke ringa mån bidragit till lugnande af den under de första krigsveckorna till en hög grad af nervös spänning uppdrifna folkstämningen. Ur utställningsekonomisk synpunkt var utskottets beslut nog ganska djärft. Under augusti månad nedgingo, som väntas kunde, besökens antal i hög grad. Alla besökande från utlandet — utom Danmark —, hvilka under de då, särskildt i Tyskland, inträffande ferierna hitväntats i stora skaror och för hvilka äfven beställts rum i så stor skala, att icke å något af stadens större hotell rum torde funnits att hyra under augusti, uteblefvo, och äfven tillströmningen af resande från öfre delarne af vårt eget land upphörde. Utställningens inkomster sjönko ock så, att de nätt och jämnt räckte till att betäcka dagskostnaden, ofta nog icke ens denna. Så småningom bättrade sig dock förhållandena något och in i september började åter antalet besökande stiga. De sista söndagarne af utställningstiden var frekvensen å nyo sådan, att den kunde jämföras med den under utställningens tidigare, lyckligare dagar.

Snabbt förrann utställningssommaren och utställningens sista dag var snart inne.

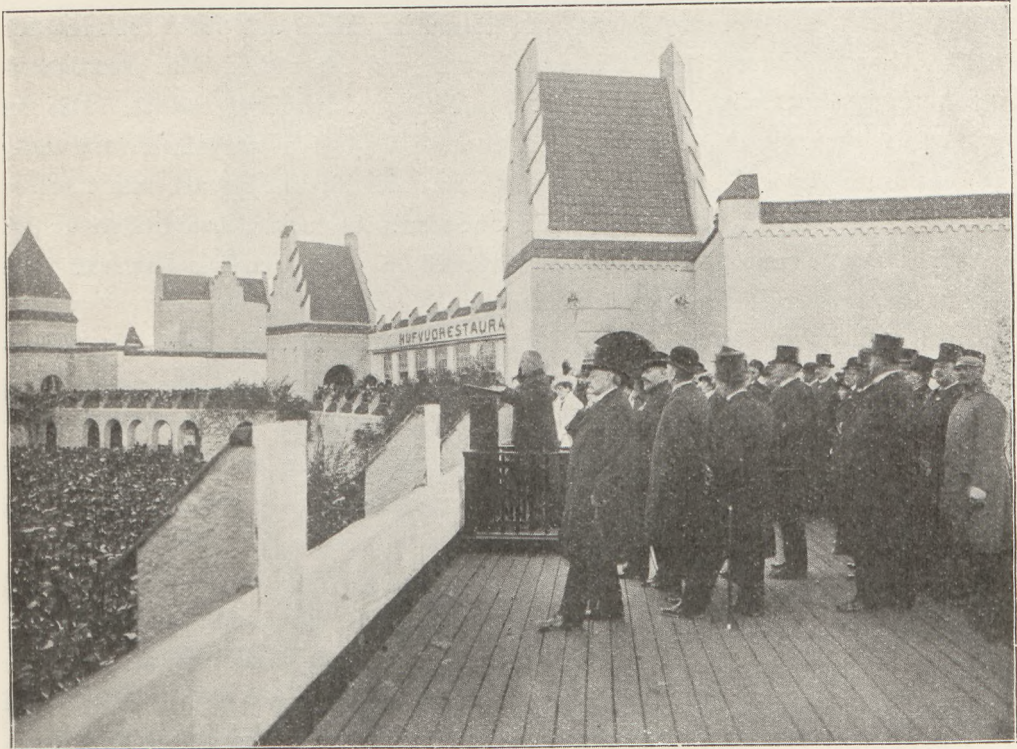
Vädrets makter hade på ett sätt som väl sällan tillförne varit denna utställning bevågna. Under så godt som hela sommaren hade solen från molnfri himmel blickat ned på den vackra utställningsstaden ute vid de gamla Pildammarna. Endast under sista veckan hade höststormarna börjat rasa och rasera arkitektens härliga skapelse, — kulminerande måndagen den 28 september, då stora tornets takstol af en våldsam orkan lösslets och kastades till marken, i fallet krossande underliggande arkad- och trapp-partier. På lördagen, utställningens sista söckendag, föll från morgon till afton ett stridt regn, och de våldsamma vindarne hotade att på nytt vräka ned de åter upplagda tegelpannorna. Det bistra vädret höll i sig under hela söndagens förmiddag, men ej ens detta kunde afskräcka tiotusental af malmöbor, invånare från hela Skåne och en mängd af utställningens vänner från hinsidan Sundet från att strömma till för att taga ett sista farväl af Baltiska utställningen.

Bortåt eftermiddagen började emellertid solen bryta fram mellan molnen, skingra dessa och samtidigt tvehågsamheten hos dem, som ännu obeslutsamma sutto kvar hemma. Det blef en folkvandring till utställningen af sådana dimensioner, att man aldrig ens kunnat drömma om dess make. Spårvagnar och bilar räckte på långt när ej till för att förmedla en trafik som denna. Tusentals och åter tusentals människor sökte sig till fots upp för viadukten till utställningen. Denna stod nu åter putsad och fin. De skador, som stormen kommit åstad, voro i det närmaste utplånade, med undantag naturligtvis för stora tornets raserade takstol. Härifrån vajade nu i stället den blågula flaggan.

Ett sista besök i hallarne, där hela dagen fullständig trängsel rådde, och så samlades man så småningom på centralgården. Från alla håll och kanter strömmade folk dit. Det var ingen, som tänkte på att skona de ännu gröna gräsmattorna och rabatterna — och det hade ju ej heller varit mycken mening däri. Alla armbågade sig fram så nära som möjligt till den plats, hvarifrån afslutningen skulle förrättas. Och när tiden härför var inne, voro också centralgården, arkaderna rundt omkring denna, ingångarne till nöjesfältet och vägen ut mot Storsjön fyllda, ja öfverfyllda. Att exakt uppgifva de närvarandes antal är omöjligt. I tidningarnes redogörelser för afslutningen uppskattades detta till 90—100,000, men denna siffra torde nog vara något för hög.

Med hänsyn till det allvarliga tidsläget hade förvaltningsutskottet beslutat, att själfva afslutningsceremonien skulle erhålla en enkel, men värdig form. Utställningens hedersordförande, H. K. H. Kronprinsen hade anmält sig förhindrad att tillstädeskomma, men hade i telegram anmodat utställningsstyrelsens ordförande att vid afslutningen framföra hans tack till alla dem, som arbetat för

utställningen, hvilken, enligt hans uttalande, på ett lysande sätt genomförts. Chefen för Kgl. Finansdepartementet, statsrådet Axel Wennersten hade så lofvat att hålla afslutningstalet, men i sista stund ingick meddelande, att äfven han fått förhinder. Det blef alltså styrelsens ordförande, landshöfdingen grefve Robert Dela Gardie, som kom att leda afslutningshögtidligheten.

LANDSHÖFDING DELA GARDIE FÖRKLARAR UTSTÄLLNINGEN AFSLUTAD.

Kring honom samlades utställningens stora styrelse med damer på arkaden mellan hufvudrestauranten och maskinhallen.

På slaget kl. $\frac{1}{2}$ 6 e. m. inleddes afslutningsakten därmed att Kronprinsens husarregementes musikkår under ledning af musikdirektör G. Trobäck utförde sin paradmarsch. Student- och Par Bricolesångare med kapellmästare Alfred Berg som dirigent — hvilka på middagen gifvit konsert i Kongresshallen — uppstämde så "Vårt land". Sedan musiken härpå blåst en fanfar, framträdde landshöfdingen grefve Dela Gardie och förklarade med kraftig, vidt omkring hörbar stämma i följande tal Baltiska utställningen, afslutad:

"Mina Damer och Herrar!

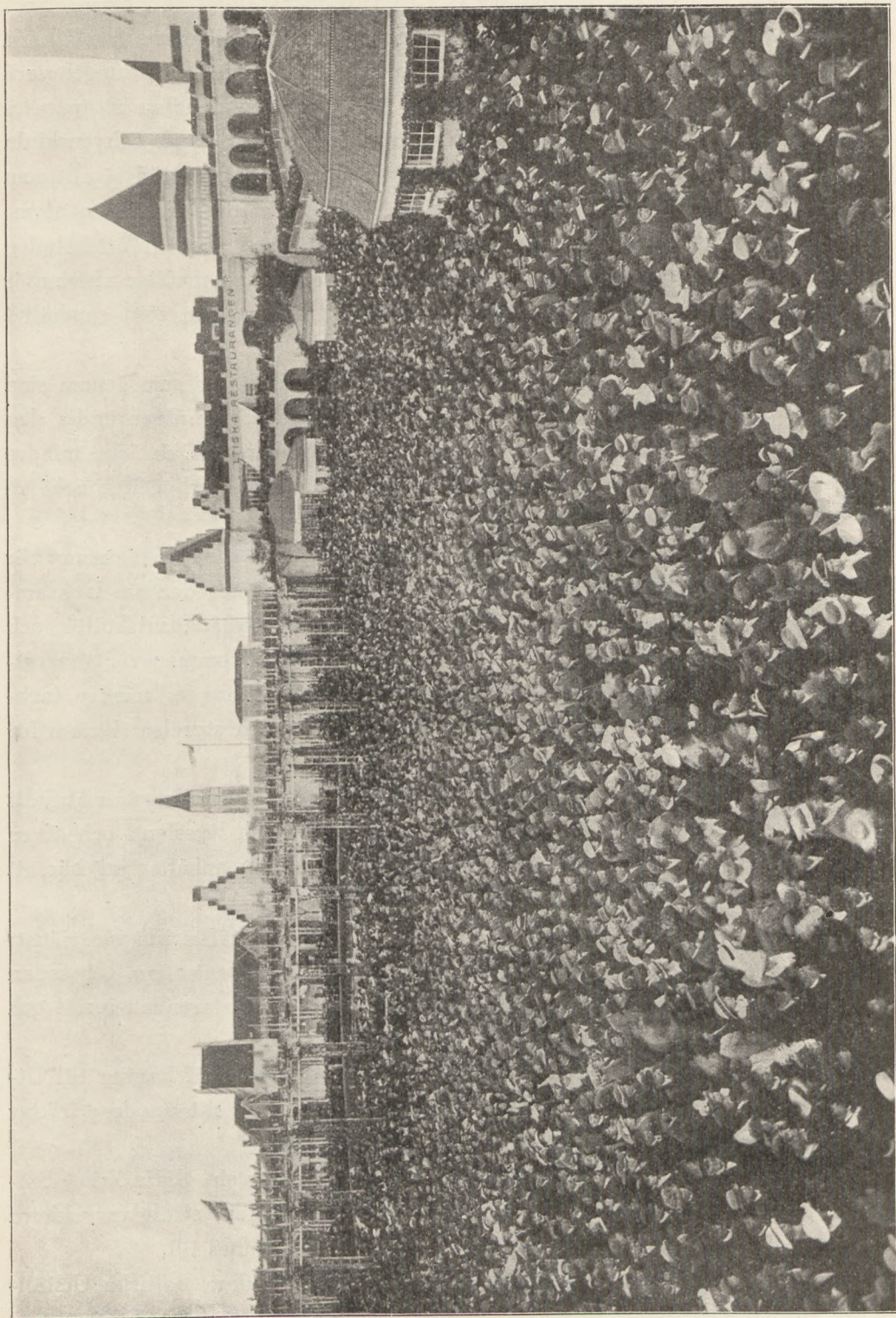
Som en sagans stad reste sig vår Baltiska Utställning, framkallad af modets, arbetets och smakens trollspö. Dess sommandag blef lång, ljus och härlig, Nu har kvällen kommit. Solen sjunker.

Och då Utställningens dag är förbi, bjuder oss plikten att rannsakande skåda tillbaka och efterse om det stora företaget har fyllt sin uppgift. I ödmjukhet, men också med själfkänsla, våga vi, som ha haft med verket att göra, hänvisa till den sällsynt eniga dom, som härom har hörts och höres från in- och utland, och som säger att en sådan mönstring af det industriella framåtskridandet, af det konstnärliga skapandet har Norden icke förut skådat. Här ha gifvits nya uppslag, här ha en fulländad teknik, ett omsorgsfullt utförande, valet och frambringandet af det tjänligaste materiel förenat sig att, ofta i belysningen från det upptäckande och nydanande snillets fackla, frambringa alster, som hvart på sitt område kunde stå som föredöme. Och det hela har framträdt i en yttre gestalt af skönhet och ädel tradition.

Reel gedigenhet följes gärna af ekonomisk soliditet. Så godt som genast fick också Utställningen, i ett omfång som knappast den ljusaste uppfattning dristat vänta, tillflöde af besökande från när och fjärran och under månader var denna stad ett centrum icke endast för uppmärksamheten utan för resandeströmmen i det nordliga Europa, ända till det ögonblick då världsbranden slog ut och med ett slag våldsamt rubbade alla förutsättningar för trafik och näringslif. Men äfven efteråt har den Baltiska Staden — särskildt när de första veckornas mörka oro var öfver — haft glädjen att inom sina murar se oupphörigen nya skaror af besökande, väl mindre af långväga utlänningar (fastän dessa aldrig ha helt saknats), men så mycket mera från vårt lands skilda delar och i all synnerhet från detta folkrika och burgna Skåne, som lämnat ett nytt bevis på att det aldrig sviker den, som skänker det sin tilltro.

Om företaget i och för sig har burit sig öfver förväntan väl, oaktadt kriget — hvilket kändes så mycket hårdare som tvenne af makterna kring den Östersjö, hvars kultur vi här ha sökt afspegla, nu stå i vapen mot hvarandra — våga vi tro att äfven *utställarne* ha haft förmåner af att komma hit, för alla förmånen att blifva än bättre kända, värderade och uppmärksammade och därigenom vidga och befästa sin marknad, för icke så få äfven den omedelbara vinsten af order och försäljningar.

Den framgång, som Baltiska Utställningen sålunda haft, har sina grunder framför allt i det *förtroende*, som visats tanken redan från dess första framkomst, och vår tacksamhet härför är varm och liflig. Främst riktas den till *Sveriges Konung, Sveriges Kronprins och hela Konungahuset, till regering och riksdag*, och vidare till de *främmande makters regeringar*, som för sina länder

CENTRALGÅRDEN VID AFSLUTNINGEN.

mottagit inbjudningen att här deltaga och som på mångfaldigt sätt ha visat oss vänskap och bistånd. Till *utställarne* från de fyra Östersjöländerna hembära vi en icke mindre hjärtlig erkänsla. Med *Malmö stad* känner sig Utställningen vara så godt som solidarisk, och jag har därför här blott skyldigheten att påpeka huru stadsfullmäktige i Malmö, liksom öfriga kommunala verk och enskilda medborgare, ha med en förtröstan, som aldrig svikit, ägnat sitt stöd åt allt som kunnat främja, tryggas och hålla uppe detta företag, som för mer än en utomstående föreföll såsom rent af förmätet i sin planlagda storhet. Måtte staden för långliga tider framåt skörda frukterna af hvad den utsått, frukter af framför allt en modig och endräktelig medborgaranda i allt som kan föra samhället framåt!

Till *garanterna*, som icke skydde risken af uppoffring och som genom sina utfästelser satte styrelsen i stånd att med full tillförsikt arbeta äfven under den tidigare ovisshetens ögonblick, hembär jag en tacksamhet, som är icke mindre uppriktig därför att vi hoppas att icke alls, eller åtminstone ytterligt litet, behöfva använda deras borgen.

Den förbindelse hvori *styrelsen* står till flera af sina egna medlemmar bör vid detta tillfälle icke fördöljas och i all synnerhet erkänner den sin tacksamhetsskuld till ledamöterna af Förvaltningsutskottet, Byggnadsutskottet och Finansutskottet. En särskild och väl förtjänt hyllning tillkommer vår generalkommissarie förste hofintendenten Bendix; och jag saluterar ej mindre tacksammt för de främmande ländernas generalkommissarier och styrelser liksom för konsthallens chef och vår genialiske arkitekt.

För det bistånd vi såväl före Utställningens början som sedermera åtnjutit från *pressen* så inom Sverige som Danmark, Tyskland och Ryssland och äfven i andra länder, och som gjort så mycket för vår framgång, anhåller jag här att äfven få uttrycka allas erkänsla.

Mångfaldiga äro de krafter, som från olika håll ha ställts till vår tjänst; redan förarbetena sköttes af en öfver *hela riket utbredd organisation*, och sedan ha de skilda grupperna hos sin ledning lagt beslag på en erfarenhet, insikt och villighet, som vi ägna vår beundran.

Till alla dem slutligen som i ännu andra egenskaper varit knutna till Utställningen, såsom *tjänstemän och arbetande* hvar och en i sitt uppdrag, riktar jag nu i afskedets stund erkänslans ord.

Solen är nere. Det är nu aftonrodnaden, som breder sin gloria kring Baltiska Utställningens tinnar och torn. Så skall då minnets strålgans skimra öfver vår sommarsagas stad, äfven sedan den icke mera finnes till.

Efter mig nädigst gifvet uppdrag får jag härmed förklara Baltiska Utställningen slutad."

Härpå utbragte landshöfdingen ett lefve för konung och fosterland, hvilket beledsagades af kraftiga fyrfaldiga hurrarop. Musiken blåste fanfarer, och med blottade hufvuden sjöng så den väldiga människoskaran Kungssången, en sång, som helt visst ljöd vida omkring. Till sist sjöngs så "Du gamla, Du fria".

Företrädd af regementsmusiken, efter hvilken närmast följde utställningens ledande män, satte sig härefter massan i rörelse. Marschen gick förbi de båda stora svenska hallarne och de utländska paviljongerna. När tåget passerade, sänktes hallarnes flaggor tre gånger till hälsning och strökos därpå för alltid, sist den så nyligen på stora tornet hissade. Och så var den högtidliga akten till ända och därmed Baltiska utställningen officiellt förklarad avslutad.

* * *

Senare på aftonen samlades styrelsens ledamöter med damer jämte ett antal af ledamöterna i danska utställningskommittén och representanter för de andra utländska kommissariaten på hufvudrestauranten till en gemensam afskedsmiddag, hvilken var afsedd att vara af privat natur, men som genom de tal, hvilka därunder höllos, och den stämning, som af stundens betydelse framkallades, fick en högtidlig, i viss mån officiell prägel.

Styrelsens ordförande, landshöfdingen grefve Dela Gardie tillkännagaf först, att till H. M. Konungen på förmiddagen afsändts ett telegram af följande lydelse:

"Hans Maj:t Konungen,

Stockholm.

Da Baltiska utställningen i dag avslutas, anhåller dess styrelse i underdånighet att få till Eders Maj:t, utställningens höge beskyddare, frambära sin djupt kända, undersåtliga tacksamhet för den oafslätliga omsorg och välvilja, Eders Maj:t städse visat för åvägabringandet och fullföljandet af detta i sant fosterländskt syfte planlagda och nu lyckligt genomförda stora företag.

Underdånigst

Å Utställningsstyrelsens vägnar:

R. Dela Gardie."

Härpå hade nu ingått följande, af landshöfdingen föredragna svarstelegram:

"Landshöfdingen grefve Dela Gardie,

Malmö.

I det jag hjärtligt tackar för det vänliga hälsningstelegrammet uttalar jag till Dig och styrelsen för Baltiska utställningen mitt varma erkännande och lyck-

önskan till det vackra resultatet af Edert omsorgsfulla arbete för detta stora fosterländska företag, oakadt försvärande omständigheter, som tillkommit under sensommaren.

Gustaf."

Efter uppläsandet af dessa telegram föreslog landshöfdingen H. M. Konungens skål, hvilken beseglades med lifliga hurrarop.

Vidare meddelade landshöfdingen, att å styrelsens vägnar till dess hedersordförande H. K. H. Kronprinsen aflätits en telegrafisk hyllning, så lydande:

"H. K. H. Kronprinsen,

Stockholm.

Under uttalande af sitt lifliga beklagande öfver att icke i dag vid Baltiska Utställningens afslutande, liksom vid dess öppnande, se sin Hedersordförande i spetsen för sig och föra sin talan, anhåller utställningens styrelse att få till Eders Kungl. Höghet uttala sin underdåniga, djupt kända tacksamhet för det oaf-låtliga intresse och den välvilja, Eders Kungl. Höghet städse visat för genomförandet af det till fosterlandets ära och gagn planlagda, nu lyckligen fullbordade företaget.

I underdånighet

Å Utställningsstyrelsens vägnar:

R. Dela Gardie."

Härpå följde en af landshöfdingen föreslagen skål för H. K. H. Kronprinsen — äfven denna beledsagad af lifliga hurrarop.

Efter en stund äskade landshöfdingen åter ljud och framhöll, hurusom de svenska medlemmarne af utställningsstyrelsen kände som en plikt att vid detta tillfälle gifva ett varmt uttryck åt sin stora förbindelse till de tre nationer kring Östersjön, som jämte Sverige skapat utställningen. I synnerligen hjärtliga ordalag utbragte därpå landshöfdingen skålen för de ledande männen inom de tre utländska utställningskommittéerna, främst riktad till närvarande ordföranden inom danska kommittén, departementschefen H. Wedel samt fungerande kommissarierna, herr Fred. Riise för Danmark, konsul August Schmitz för Tyskland och ingenjören Georg Carlstedt för Ryssland.

I anslutning härtill erinrade landshöfdingen äfven om de stora förtjänster om utställningen och det stora arbete för densamma, som nedlagts af tyske generalkommissarien, Geheimer Baurat H. Mathies, från hvilken ankommit ett telegram, afsändt från Wittenberge, där Mathies alltsedan krigsutbrottet fungerat såsom Banhofskommendant, så lydande:

"Graf Dela Gardie,

Malmö.

Bewegten Herzens gedenke auch ich heute der schönen Ausstellung, die ich nicht mehr wiedersehen sollte, und drücke Ihnen allen die Freundeshand.

Mathies."

Mot slutet af middagen tog utställningens generalkommissarie, förste hofintendenten Bendix ordet och gjorde sig till tolk för de närvarande, i det att han uttalade styrelsens djupt kända tacksamhet för det intresse, de omsorger och det arbete styrelsens ordförande under de gångna åren nedlagt på utställningsidéns lyckliga genomförande samt för den oafslätliga välvilja och den storslagna gästfrihet landshöfdingen och grefvinnan Dela Gardie visat styrelsens ledamöter och alla, som med utställningen haft att göra, icke blott under utställningstiden utan äfven under den långa förberedelse tiden för densamma.

Samtidigt med styrelsens privata afskedsmiddag afåtos sådana af olika kotterier såväl å hufvudrestauranten som å utställningens öfriga restauranter. Å hufvudrestauranten var hvarje bord upptaget — beställdt lång tid i förväg — och där rådde en märklig stämning, festlig visserligen och hög, men dock präglad af ett visst vemod öfver att den strålande sommarens stolta verk nu var till ända.

Framåt aftonen, då illuminationen och fyrverkeriet för sista gången bredt sitt trolska skimmer öfver Storsjön, åskades ljud af öfverläkaren vid Malmö allmänna sjukhus, doktor Fritz Bauer.

Under andlös tystnad framförde han å allas vägnar i högstämmda ordalag ett tack till utställningens styrelse, och framför allt dess förvaltningsutskott, samt utbragte ett lefve för styrelsen. Härpå svarade landshöfdingen greve Dela Gardie med ett styrelsens tack för allmänhetens medverkan till utställningens lyckliga genomförande och utbragte, i förhoppning om minnets fortvaro, ett lefve för Baltiska utställningen.

Så trädde apotekaren Salomon Smith upp och sjöng "Du gamla, du fria", hvori hela den talrika församlingen instämde, och därpå höjde landshöfdingen ett lefve för Sverige, som åtföljdes af skallande, fyrfaldiga hurrarop.

Efter avslutningsceremonien strömmade stora skaror af utställningsbesökande till nöjesfältet, hvarest ett kolossalt folklif under återstående delen af aftonen utvecklade sig. Alla restauranter blefvo snart så fullpackade, att det knappast var möjligt att erhålla en plats. Stämningen var öfver allt den festligaste, uppsluppen och glad, men utan störande episoder. Särskildt kunde med tillfredsställelse konstateras, att mycket få fall förekommo af den vid tillställningar af

liknande art tyvärr ofta nog förut framträdande lusten att förskaffa sig s. k. minnen.

På slaget kl. 12 på natten stängdes utställningens portar och ej långt där-
efter var ock hela området tomt och öde.

* *
* *

Redan i tidiga morgonstunden påföljande dag började arbetet med nedtagandet och inpackandet af utställningsföremålen. För detta ändamål hade gifvetvis en stor skara af utställare och deras medhjälpare samlats i staden. För att få tillfälle att till dem uttala ett innerligt tack för deras insats i utställningen och den andel, de hade i utställningens framgång, hade förvaltningsutskottet låtit till utställarne utgå inbjudan att med utställningens styrelse delta i en lunch å hufvudrestauranten dagen efter utställningens avslutande. Kallelsen hade ock hörsammats af ett stort antal utställare, bland dem äfven icke få från Danmark och Tyskland. Under lunchen — den sista officiella festligheten å Baltiska utställningen — frambar styrelsens ordförande dess tack till utställarne i följande ordalag:

"Det har varit för styrelsens medlemmar särskildt angenämt att på detta sätt få sammanträffa på en gång med ett större antal utställare. Och vid detta tillfälle ligger det mig om hjärtat att å nyo få uttala huru stor tack vi äro skyldiga dem. Ingen vet bättre än vi, att styrelse och utskott och tjänstemän betyda mycket litet vid anordnandet af en utställning: det är de hvar och en på sitt område duktigast arbetande inom industrien, konsten och uppfinningarne, som vi måste söka, och först när de äro med, blir det ett företag, som kan stå på egna ben och med heder synas vida omkring.

Till fullo känna vi också, huru mycken möda, huru stora uppoffringar och kostnader utställarne måste underkasta sig och att det uppnådda resultatet häraf icke alltid hinner upp till hvad som förväntats. Men vi våga tro — såsom jag också i går framhöll — att de personer och verk, som ha varit utställare här, ha alla haft förmånen att bli än vidare kända och än högre uppskattade och några också kanske omedelbar fördel. Säkerligen var det dock icke endast eller ens till större delen afseendet på en vinst nu eller framdeles som förmådde dem att komma hit; hänsynen till fosterlandet, önskan om, att de måtte inför andra länder stå fram med det förträffligaste som snille, kraft och arbete kan alstra, har förvisso varit mångens bevekelsegrund. Och jag tror detta så mycket mera, som här icke förekom någon prisutdelning. Detta beslut fattades icke utan betänkande. Men lyckligt synes det ha varit, och när icke första eller

andra priset efter ett svårt och grannliga — och ibland kanske icke fullt rättvist — bedömande denna gången har tilldelats edra produkter, utan dessa få nöja sig med en minnesmedalj för dem, som så önska, är det min övertygelse, att detta tecken skall inför den stora allmänheten i hela världen vara af lika högt eller högre värde. Så glänsande har vår utställning varit, ett så högt rum intager den icke bara i Norden utan i Europas omdöme.

Jag anhåller att med varm tacksamhet få föreslå en skål för Sveriges, Danmarks, Tysklands och Rysslands samtliga utställare — ingen nämnd och ingen glömd."

Å de svenske utställarnes vägnar svarade härpå disponenten Harald Almström å Rörstrand, medan för Danmarks och Tysklands utställare talade terracottafabrikanten Ipsen i Köpenhamn och herr Hans Huverländer från Berlin-Charlottenburg.

Slutligen frambar hofdekoratören H. van Rijswijk, som haft styrelsens uppdrag att genom utställningen vägleda de talrika arbetarestipendiaterna, från dessa ett varmt tack för all omsorg, som kommissariatet visat dem och hvilken gått vida utöfver hvad som utlofvats.

*

Ännu en gång — den sista — öppnades utställningens portar för en festklädd skara. Utställningens generalkommissarie, förste hofintendenten C. L. Bendix hade nämligen velat uttrycka sin tacksamhet för den vänskap och välvilja, hvarmed han omfattats under den tid han varit bosatt i Malmö och arbetat för utställningen, samt fördenskull till middag i Confettisalongen måndagen den 5 oktober på aftonen inbjudit ett stort antal damer och herrar, hufvudsakligen dem som i ett eller annat hänseende stött utställningen nära.

Banketten, storslagen i fråga om alla anordningar som af värden vidtagits till beredande af trefnad för gästerna, lämnade ock hos dessa efter sig ett oförgätligt minne såsom en af de mest glänsande fester, som gifvits under denna dock på sådana så rika sommar.

*

*

*

Baltiska utställningen var sålunda förbi — ett minne blott. Att den lyckats förvärfva sig ett godt eftermäle, framgick med all tydlighet af de artiklar, med hvilka dess avslutande omnämndes i pressen. Af dessa torde det ej vara ur vägen att återgifva en, som dagen efter utställningens stängande stod att läsa i en i Malmö utkommande tidning:

"Solen är nere", yttrade vår landshöfding i sitt högstämda afskedstal på Baltiska utställningens sista dag, och det är så sant, att vid denna ståtliga utställnings afslutning kännes det för hvarje malmöbo som om den sol, som i fyra och en half månad strålat öfver vår "hvita sommarstad", gått ned. I afslutningsdagens feststämning blandade sig också en underton af vemod vid tanken på att all den härlighet, som här uppenbarat sig i skiftande former, i skimrande färger, i strålände glans och i lifsvarm glädje, snart skulle varda ett bleknande minne. Dock icke blott ett minne. Att det arbete, handens och andens, som nedlagts på denna, Nordens hittills största utställning, är en sådd, hvars skörd efter hand skall mogna och komma millioner till godo, därom äro vi förvissade.

När man talar om en utställnings framgång, tänker man vanligen främst på det direkt ekonomiska utbytet, och det må i viss mån vara berättigadt. Äfven ur denna synpunkt får Baltiska utställningen ett ärofullt eftermäle. Men af ännu större, både materiell och ideell betydelse äro de väckande, eggande, enande impulser, som utställningen gifvit alla deltagare i det stora verkets utförande, ja, generellt sedt, alla de mångtusentals besökande.

Utan förhåfvelse och utan underskattande af andra medverkandes outhärliga insatser må väl Malmö stad med stolthet göra anspråk på första segerpriset efter det vunna slaget. Och vi vilja påstå, att alla samhällets invånare ha sin andel däri. Ett företag af den art, som här är i fråga, kräfver framför allt varma sympatier på den plats, där det etableras. Och i detta afseende har Baltiskan varit så lycklig som möjligt. Malmöborna, som dock under hela tiden utgjort hufvudstocken af utställningsbesökande, ha *älskat* lika mycket som de beundrat sin hvita sommarstad. Det danska språket har ett godt ord för att uttrycka den roll hjärtelaget spelar vid förverkligandet af en stor och i sig själf vacker tanke, ordet "fremelske". Vi skulle kunna säga, att denna stads innevånare ha "framälskat" Baltiska utställningen och, huru mycket vi än glädja oss åt dess triumf, tänka vi med sorg och saknad på, att dess solljusa saga är till ända.

"Lyckan" har varit denna utställning bevågen genom en nästan oafbruten solig väderlek, och när krigsmolnen stockade sig öfver vår världsdels himmel, så hade Baltiska utställningen dock "lycka i olyckan", så till vida att urladdningen icke inträffade tidigare och hittills lämnat vårt land oberördt. Mätte nu frukten af det stora, lyckligt fullbordade verket få mogna under gynnsammare politiska väderleksförhållanden än de närvarande.

TRAPPORNA VID CENTRALGÅRDEN.

UTSTÄLLNINGENS EKONOMI.

AF NILS HOLMBERG.

Den första kalkylen öfver utställningens finanser återfinnes i den af förberedande kommittén till Konungen ställda underdåniga skrifvelsen af den 5 november 1910 (se sid. 19 här framför). Att uppgöra ett budgetförslag för en utställning af sådan omfattning som den Baltiska var naturligtvis en ytterst svår sak, i synnerhet som så många faktorer voro okända. Den första summariska beräkningen, i hvilken utgifter och inkomster balanserade på ett belopp af 3,200,000 kr., blef också, i den mån utställningens omfattning kunde närmare öfverblickas, vidare i detalj utarbetad, och detta särskildt ifråga om de planerade byggnaderna. En i augusti år 1912 upprättad budget slutar därför på en summa af 3,535,000 kr. och anföres här till jämförelse.

1912 års budgetförslag.

Inkomster:

Entréer	900,000: —	
Platshyror	250,000: —	
Diverse hyresafgifter	110,000: —	
Försäljningsprovision	50,000: —	
Tombola	100,000: —	
Af nöjesafdelning	50,000: —	
Anslag af Svenska staten	200,000: —	
„ Malmö stad	300,000: —	
„ Malmö Industriförening, redan beviljadt	15,000: —	
Af Utställningslotteri	1,560,000: —	3,535,000: —
	Kronor	3,535,000: —

Utgifter:

Byggnader:

Kommissariat	63,800: —	
Malmö stad	32,300: —	
„ „	15,000: —	
Stora tornet	48,850: —	
Arkaderna	173,000: —	
Industri- & Maskinhall	420,920: —	
Kongresshall	81,120: —	
Konsthall	180,950: —	
Skogspaviljong	17,800: —	
Viadukt	109,500: —	
Kungl. Paviljong	4,545: —	
Fiskerihall	26,600: —	
Hufvudrestaurant med inredning	80,000: —	
Armén o. Flottan, ej kontraherad	35,000: —	
Stängsel	8,000: —	
Extra arbeten, enligt Boberg	220,000: —	
Brygga, ej kontraherad	25,000: —	
	1,542,385: —	
Afgår inlösen från Malmö stad	20,965: —	1,521,420: —
Spåranläggning		25,000: —
Planerings-, väg- och utrotningsarbeten	145,800: —	
Återbetalning	11,500: —	134,300: —
Vatten- och afloppsledningar, fontäner m. m.	89,400: —	
Återfås för rör m. m.	31,400: —	58,000: —
Planteringsarbeten		100,000: —
	Transport	1,838,720: —

	Transport	1,838,720: —	
Driftskostnader:			
Utställningsföremåls uppsättning o. nedtagning	15,000: —		
Konsthallen, transport m. m.	100,000: —		
Brandförsäkring, byggnader 50,000: —			
,, konstföremål 25,000: —	75,000: —		
Dekorationer, flaggor m. m.	20,000: —		
Inventarier (soffor etc.)	20,000: —		
Brandanordningar	10,000: —		
Elektrisk belysning	150,000: —		
Reklam och annonser	150,000: —		
Tryckningskostnader	20,000: —		
Sjukvård	5,000: —		
Brandkår och polis	25,000: —		
Vaktpersonal	125,000: —		
Renhållning	30,000: —		
Kommissariat	250,000: —		
Gruppkommissarier	10,000: —		
Medaljer	10,000: —		
Täflingsritningar	10,000: —		
Musik, fester och illumination	200,000: —		
Utgifter, som nu icke specificeras	175,000: —	1,400,000: —	
Räntor för lån i bankerna		150,000: —	
Oförutsedda utgifter		146,280: —	
	Kronor	3,535,000: —	

Da den hufvudsakliga delen af en utställnings utgifter falla på tiden före dess öppnande och innan större inkomster stå till förfogande, måste alltid betydande summor upplånas. För Baltiska utställningen anskaffades ett kassakreditiv å 1,500,000 kr. mot säkerhet af Kungl. brefvet angående tillstånd till ett särskildt lotteri och tillika garanti af Malmö stad. Beloppet delades lika mellan Skandinaviska Kreditaktiebolaget, Aktiebolaget Skånska Handelsbanken och Sydsvenska Kreditaktiebolaget med förstnämnda bank såsom förmedlare af penningrörelsen. Icke ens detta belopp var tillräckligt, och därför afslöts med Skandinaviska Kreditaktiebolaget och Aktiebolaget Skånska Handelsbanken ett kontrakt om en löpande räkning å 300,000 kr. mot hypotek af garantiteckningar. 273,100 kr. blefvo häraf disponerade.

De verkliga inkomsterna och utgifterna framgå af nedanstående tablå pr den 30 november 1921. Anmärkas bör, att de flesta upptagna posterna äro nettosiffror, hvadan alltså motsvarande kontons utgifts- eller inkomstbelopp äro frånräknade.

Tablå öfver Baltiska Utställningens räkenskaper

t. o. m. den ³⁰/₁₁ 1921.

Inkomster:

Anslag och kreditiv:

Svenska staten	200,000: —	
Malmö stad	300,000: —	
Malmö Industriförening af kreditiv	9,463: 17	509,463: 17

<i>Platshyror</i>		235,198: 07
<i>Afgifter för rättigheter</i>		240,949: 95
<i>Provisioner</i>		123,199: 53
<i>Entréafgifter och säsongskort</i>		1,292,406: 33
<i>Kataloger m. m.</i>		55,645: 81
<i>Tombolans nettovinst</i>		48,775: 33

Utställningslotteriet:

6 dragningar å 260,000: —	1,560,000: —	
Outlösta vinster	64,670: —	
Räntor	67,559: 94	
Öfverskott å omkostnader	66,242: 14	1,758,472: 08
		<u>Kronor 4,264,110: 27</u>

Utgifter:

<i>Byggnader och stängsel</i> enl. specifikation		1,880,988: 01
<i>Arkitektarvode m. m.:</i>		
Arvode åt arkitekt F. Boberg	30,000: —	
För ritningar	26,232: 95	
„ konstruktioner	12,650: —	
Resor m. m.	8,756: 60	77,639: 55
<i>Försäkringsafgifter:</i>		
Brandförsäkring	32,146: 58	
Garanti- och stöldförsäkring	18,099: 60	
För konstafdelningen	99,664: 22	149,910: 40
<i>Planerings- och vägarbeten:</i>		
Af utställningen utförda arbeten	219,020: 38	
Ersättning till Malmö stad för fältets iordning- ställande	88,204: —	307,224: 38
<i>Vatten- och afloppsledningar</i>		110,945: 85
<i>Planteringsarbeten</i>		89,210: 11
<i>Förberedande arbeten; resor m. m.</i>		17,470: 21
<i>Löner och arvoden</i>		173,414: 79
<i>Hyror, skrifmaterieell etc.</i>		23,630: 29
		<u>Transport 2,830,433: 59</u>

	Transport	2,830,433: 59	
<i>Trycksaker:</i>			
Blanketter, cirkulär etc.	8,538: 89		
Plankartor och kataloger	10,281: 37		
Säsongskort och biljetter	6,569: 47	25,389: 73	
<i>Annonser och reklamer</i>		100,722: 09	
<i>Järnvägsanläggning, transporter etc.</i>		49,707: 09	
<i>Musik, fester och representation:</i>			
Musik	56,495: 44		
Fester och representation	43,229: 37		
Illumination	43,364: 89		
Flaggor och dekorationer	61,561: 40	204,651: 10	
<i>Inventarier och pumpmaskineri</i>		21,511: 66	
<i>Belysning, kraft och vatten:</i>			
Ström för belysning	8,224: 87		
Ström för kraft	9,670: 05		
Elektriska ledningar	5,618: 99		
Vattenförbrukning	16,210: 39	39,724: 30	
<i>Konstafdelningen:</i>			
Resor m. m.	11,506: 14		
Inredning m. m.	26,576: 17		
Transporter, uppsättning etc.	58,284: 32		
Arvoden	12,125: 67	108,492: 30	
<i>Vakthållning</i>		140,666: 98	
<i>Brandanordningar:</i>			
Egna omkostnader	14,359: 24		
Ersättning till Malmö stad	42,642: 89	57,002: 13	
<i>Renhållning</i>		18,463: 01	
<i>Räntor</i>		113,400: 65	
<i>Aktieteckning i A.-B. Fersen</i>		66,800: —	
<i>Akvarierna: driftskostnader</i>		3,011: 91	
<i>Stora Kopparbergs Bergslags A.-B:s biograf: driftskostnader</i> ..		2,326: 09	
<i>Sjukvård</i>		2,340: 18	
<i>Anslag till jubileumslandtbruksmötet</i>		8,500: —	
<i>Minnesmedaljer och diplom</i>		12,541: 03	
<i>Officiella berättelsen</i>		35,869: 91	
<i>Utdelning af lotteriets omkostnadsöfverskott</i>		64,450: 45	
<i>Återburna anslag och kreditiv:</i>			
Svenska staten	200,000: —		
Malmö Industriförening	9,463: 17	209,463: 17	
<i>Diverse utgifter</i>		387: 62	
	Transport	4,115,854: 99	

	Transport	4,115,854: 99
<i>Öfverskott den ⁸⁰/₁₁ 1921:</i>		
Innestående å depositionsbevis	145,802: 08	
Innestående å giroräkning	2,432: 84	
Kassa	20: 36	148,255: 28
	Kronor	4,264,110: 27

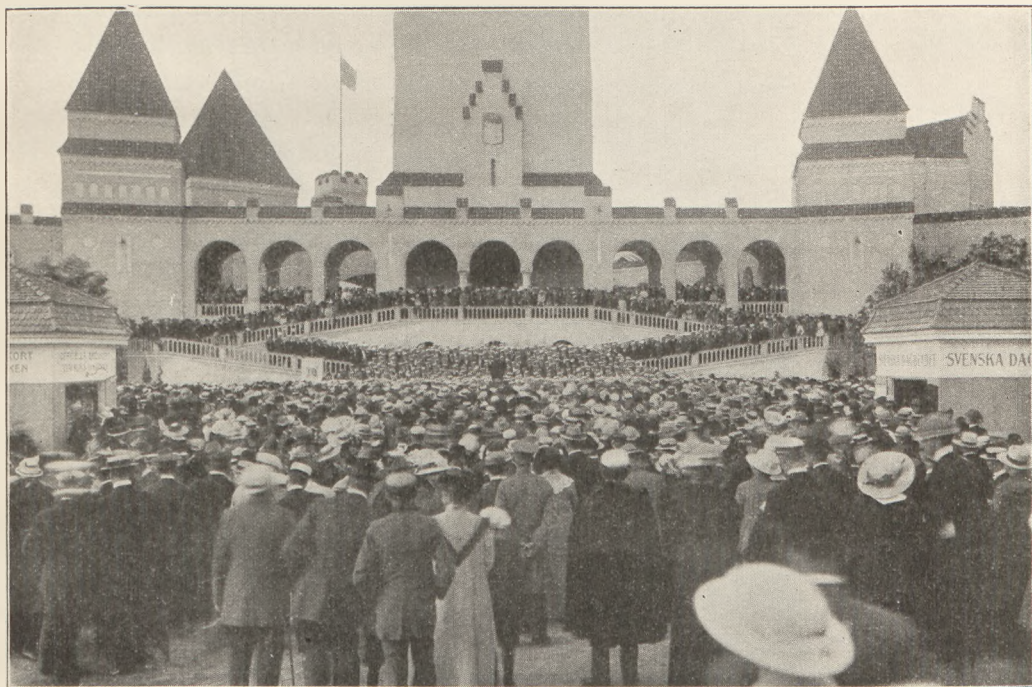
Byggnadskontot har för bättre öfversikts skull specificerats i en särskild tablå af följande utseende:

Tablå öfver kostnaderna för byggnader och dessas inredning samt stängsel.

Kommissariat och kapprum m. m.	82,695: 82	
Malmö stads utställning	65,675: —	
Hufvudrestaurant	81,987: 53	
Stora tornet	65,546: 26	
Arkader och entrén till blomstergatan	181,298: —	
Industri- och maskinhallar jämte tillbyggnader	595,582: 38	
Kongresshall med arkader och torn	85,402: 39	
Fiskerihallen	33,742: 75	
Konsthallen m. m.	240,958: 84	
Skogshallen	25,850: 68	
Viadukt och plan vid hufvudingången	119,948: 56	
Kungliga paviljongen	7,603: 11	
Stängsel	15,490: 82	
Bryggor vid konsthallssjön	34,464: 10	
Muranordningar vid blomstergatan	7,949: 30	
Restaurant Kastellet	23,116: 55	
"Berget" jämte jaktpaviljong	35,185: 14	
Tyska rikets byggnad	219,584: 60	
Rysslands byggnad	73,971: 23	
Diverse småbyggnader samt yttre och inre utsmyckning af olika byggnader m. m.	95,359: 93	
	2,091,412: 99	
Afgår för Malmö stads utställning	20,880: —	
" " Kongresshallen	20,947: 50	
" " Kungliga paviljongen	745: —	
" " Tyska rikets byggnad	109,219: 97	
" " Rysslands byggnad	48,545: 26	
" " Jaktpaviljongen	4,200: —	
" " sålda byggnader m. m.	5,887: 25	210,424: 98
	Kronor	1,880,988: 01

Till tabläerna fogas i fortsättningen några påpekanden och speciella upplysningar, som kunna vara af intresse.

Det af svenska staten beviljade anslaget har helt kunnat återbäras, likaså hvad som lyftats å Malmö Industriförenings kreditiv. Malmö stad har däremot ännu icke återfått något af sitt anslag, men utan öfverdrift kan sägas, att det belopp, staden beviljat, indirekt blifvit mångdubbelt återgäldadt bl. a. genom rika arbetstillfällen, genom den resandeström utställningen tillförde staden samt

SKÅNSKA SÅNGARFÖRBUNDETS KONSERT.

genom ändringsarbeten och nyanskaffningar, hvilka förr eller senare måste ske och tack vare utställningen skedde under en tid, då penningen hade värde och således gaf valuta.

Posten för platshyror är något mindre än den beräknade inkomsten, men till gengäld äro de influtna beloppen för rättigheter, häri medräknadt hvad nöjesafdelningen inbragt, och provisioner betydligt större än de, som återfinnas i finansplanen, i sistnämnda fall mer än dubbelt så stort.

Inkomsten af entréer, omfattande jämväl försäljningen af säsongskort, har, i synnerhet genom dessa sistnämnda och s. k. 4-dagarskort, uppgått till ett belopp, som med nära 400,000 kr. öfverstiger det beräknade, hvilket öfverskreds

redan i början af juli månad. Då större delen af den utländska resandeströmmen och väl äfven till viss grad den inhemska till följd af kriget uteblef, måste resultatet betecknas som enastående och som ett utomordentligt bevis för stadens lämplighet som utställningsort.

Om kostnaderna för tryckning af kataloger frånräknas inkomsterna, har katalogernas utgifvande tillfört utställningen en oberäknad vinst af mer än 45,000 kr.

VID STORA TORNET EFTER STORMEN DEN 28 SEPT. 1914.

Tombolan har däremot lämnat en nettovinst, som är mindre än hälften af den summa, man beräknat erhålla. Omsättningen å tombolan blef också genom krigsutbrottet synnerligen liten, knappast mera än å utställningen i Lund 1907.

Genom outlösta vinster, räntor och öfverskott å omkostnadskontot gaf utställningslotteriet en ökad inkomst på nära 200,000 kr., hvarigenom det blifvit möjligt att efter Kungl. Maj:ts beslut använda af öfverskottet å nämnda konto till täckande af brister, som uppstått för vissa i samband med utställningen anordnade täflingar och specialutställningar etc. med följande belopp:

Tablå öfver från öfverskottet å utställningslotteriets
omkostnadskonto utbetalade medel.

Till Idrottsutställningen	3,757: 24	
„ Turistutställningen	13,034: 68	
„ Baltiska musikfesten	16,294: 55	
„ Baltiska spelen	6,807: 91	
„ Baltiska simspelen	1,257: 65	
„ Baltiska riksskyttetäflingarna	5,122: 55	
„ Utställningen af äldre kyrklig konst	4,675: 87	50,950: 45
„ Kommittén för Utställningen af äldre kyrklig konst för utgifvande af bokverk		12,000: —
„ Organisationskommittén för Baltiska spelen för utgifvande af särtryck		1,500: —
	Kronor	64,450: 45

Utgiftssidan visar också betydande stegringar. Sålunda äro utgifterna för byggnader m. m. i rundt tal 360,000 kr. högre än i kalkylen beräknats. Detta har sin grund däruti, att samtliga utförda byggnader genom förändringar och tillbyggnader m. m. drogo högre kostnader. Ökningen är störst på industri- och konsthallarna. Särskildt den förra blef betydligt utvidgad. Utställningen fick äfvenledes bestrida mer än halfva kostnaden för tyska rikets byggnad och har ännu ej erhållit slutlikvid från Ryska Exportkammaren för Rysslands byggnad. Den angifna summan för diverse byggnader m. m. omfattar kostnaderna för täflingsritningar, uppförande af musikpaviljong, serveringsbrygga, trappor och räck vid vallarna, spalieranordningar mellan vissa hallar, toilettbyggnader, pumphus och sjukstuga m. m., anbringandet af åskledare på de olika byggnaderna samt utsmyckning med gipskapitäl och dekormålningar o. s. v. Dessutom ingår i utgiften alla omkostnader för provisoriska anordningar under byggnadstiden.

Beträffande posten arkitektarvode m. m. bör erinras, att denna i budgetförslaget ingår bland utgifterna för kommissariatets löner och arvoden.

Försäkringsavgifterna för konstföremål äro nära fyra gånger större än som beräknats, beroende dels på ökad omfattning af utställningen och dels på att en del konstverk kvarlegat och ännu kvarligga i Malmö samt därför måste försäkras.

Då utställningsområdet tid efter annan måste utökas, stego naturligtvis äfven kostnaderna för planerings- och vägarbeten. Utställningsstyrelsen ansåg sig också moraliskt förpliktad att ersätta staden för fältets iordningställande.

Efter värdering och med afdrag för utförda arbeten har till staden utbetalats en kontant summa af 88,204 kr. Områdets ökning hade ock till följd, att utgifterna för vatten- och aflöpsledningar nära nog fördubblades. Planteringsarbetena kunde däremot utföras billigare än som beräknats.

Annonser och reklamer hade i budgeten upptagits till 150,000 kr., men stannade i verkligheten vid omkring två tredjedelar af detta belopp.

KONSERT AF REGEMENTSMUSIKKÅRER.

Genom utställningsfältets utvidgning måste äfven spåranläggningarna göras mera omfattande, och härigenom har en merutgift å c:a 10,000 kr. uppstått.

För elektrisk belysning hade beräknats 150,000 kr., men utgifterna för elektrisk ström, ledningar, med fråndrag af försäljningsinkomst, och afgiften till staden för all vattenförbrukning uppgå ej till 40,000 kr. Utställningen erhöi också förmånliga villkor ifråga om elektrisk energi för belysning och kraft.

Omkostnaderna för brandanordningar äro nära sex gånger högre än den beräknade summan, 10,000 kr., men så äro ock stadens alla utlägg för brandväsendet på utställningsområdet till fullo ersatta.

Vid utredning af bostadsförhållandena i staden visade det sig nödvändigt att åvägabringa ett nytt hotell, så stort att tillräckligt antal rum kunde ställas till förfogande åt den väntade främlingsströmmen. Utställningen tecknade där-

för i Hotell A.-B. Fersen aktier för tillsammans 70,900 kr. Här af blefvo emellertid 4,100 kr. återburna, hvadan aktieteckningen utgjorde 66,800 kr., hvilket belopp, efter det bolaget likviderat, gått förloradt.

Samtliga utgifter för utställningen understiga med kr. 148,255:28 de sammanlagda inkomsterna. Till detta öfverskott bör egentligen läggas en fordran hos Ryska Exportkammaren å kr. 29,209:21 jämte ränta, men då inga utsikter finnas att erhålla godtgörelse härför, har beloppet ej upptagits. Emellertid återstå ännu en del utgifter för återsändning af de konstverk, som ej kunnat tillställas sina ägare, samt ytterligare omkostnader för denna berättelse, räkenskapernas avslutande m. m., men utställningen torde i alla fall komma att lämna ett väsentligt öfverskott. I detta ingår dock dels tombolans nettovinst med kr. 48,775:33 och dels skillnaden mellan öfverskottet å lotteriets omkostnads-konto och däraf utbetaladt belopp med kr. 1,791:69, och öfver dessa medel har Kungl. Maj:t att bestämma. Det slutliga öfverskottet skall tillfalla Malmö stad i afräkning å stadens anslag.

Hur stort utställningens öfverskott blifvit, om ej världskriget utbrutit, kan väl näppeligen beräknas. Under alla förhållanden skulle det säkerligen hafva blifvit flerdubbladt.

UTSIKT VID FISKERIHALLEN.

CENTRALGÅRDEN MED DET RASERADE TORNET.

SLUTORD.

AF CARL HERSLOW.

Baltiska utställningens saga är all. Den stolta hägringen är borta. Dystra, åskfyllda skyar togo den plötsligt bort från vår blick.

Och dock är den ej helt borta. För tusenden och hundratusenden står hägringen ännu kvar för den inre åskådningen. Den strålande sommarbilden med dess hvita palatser och torn, leende sjöar och lysande blomstergator, pelargångar och hallar, fyllda af industriens och konstens rikaste skatter, det hela badande i sommarsolens glans eller under sommarnatten strålande i elektrisk belysning, under det den ljumma luften tonade af musik; hela staden fylld af ett myllrande lif och feststämda skaror strömmande dit från ångbåtar och järnvägståg, allt detta sammangjuter sig i en tafla, hvars färger sent skola förblekna i minnet hos den nu lefvande generationen och hvarom skall täljas för kommande generationer i Norden. Nej, en saga är icke all, så länge den ännu lefver kvar som saga.

Men är detta då allt hvad det stora företaget lämnat som resultat: en fager syn, då den fanns, ett ljusst minne, då den försvunnit? Den Baltiska utställningen var dock väl ej tillkommen blott "til lyst", den var ju afsedd att tjäna och främja

viktiga praktiska syften. Hvad ville den? Och i hvad mån har den nått hvad den ville?

I främsta rummet uppenbarligen att gifva en helhetsbild af de i utställningen deltagande ländernas mäktiga och rikhaltiga produktion. De båda närmast föregående årtiondena hade i hela världen, men kanske relativt mest i Tyskland och Skandinavien, varit ett tidsskede af förut oanad uppfinningsförmåga och energisk utdaningskraft. Det mäktiga tyska frändefolket framträdde nu här på de områden, till hvilka det koncentrerat sin uppvisning, naturligtvis med öfverlägsen styrka; det visade här samma metodiska planläggning och samma storslagna kraft i fredens täflingskamp som det sedermera ådagalagt i krigets, och vi tro, att det knappast på någon af de stora världsutställningarna framlagt en så glänsande bevisning för hvad det inom det mekaniska, kemiska och elektriska facket mäktar åstadkomma, som här 1914 hos oss. Danmark häfdade fullt ut sin gamla kända öfverlägsenhet på konstindustriens och det finare handtverkets områden. Sveriges utställning var naturligtvis den mångsidigaste: så fullständig och så fullödig har svensk industri såväl som svensk konst aldrig tidigare vid någon utställning framträdt, och det mäktiga uppsving, som slutet af det nittonde och början af det tjugonde seklet hade, efter hvad vi så att säga teoretiskt väl visste, gifvit åt vårt lands hela alstringslif, sågo vi här på ett glädjande sätt praktiskt bevisadt. Hvad Ryssland angår, så var ju dess deltagande icke officiellt och blef heller icke jämförligt med de praktfulla och dyrbara uppvisningar af särskildt rysk lyxindustri, som man vid många andra expositioner haft tillfälle att beundra.

För alla de utställande länderna var naturligtvis hufvudsyftet att visa för hvarandra och för hela världen, i den mån vi kunde locka den till oss, hvilken insats de baltiska folken nu kunde göra i det stora varuutbytet länderna emellan och därigenom öka deras inflytande och deras tilldragningskraft i konkurrensen på världsmarknaden. Häri skulle de erhålla valutan för det stora arbete och de dryga omkostnader, de i företaget nedlagt.

I hvad mån har detta syfte nåtts? Tyvärr måste vi erkänna, att det blott i ganska inskränkt grad realiserats. Den världsolycka, som ännu hvilat med förkrossande tryck öfver jordens alla kulturfolk, bröt plötsligt in och tog ifrån oss en god del af den reala vinst, våra utställare haft skäl att hoppas och förvänta. Tyskland och Ryssland måste snart helt draga sitt intresse från företaget; den starka tillströmning af affärsmän och andra resande, som särskildt från det förstnämnda landet ärnat sig hit, måste stanna hemma, och de talrika besökare från andra länder, som vi väntat och hade skäl att vänta, då det europeiska turistlifvet egentligen börjar, uteblefvo kan man gärna säga helt. På lustresorna var det slut. Därute störtade folkskarorna icke till nöjesplatserna utan till löpgrafvarna. Järnvägstågen transporterade icke längre det fredliga arbetets män

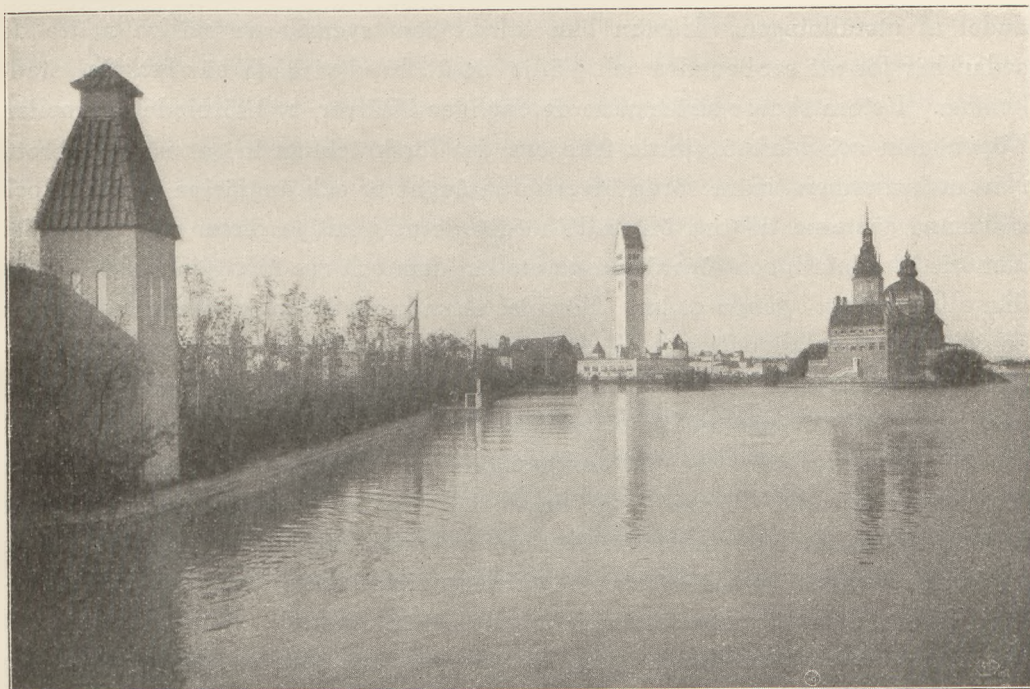
och deras alster utan krigets arbetare och förstörelsens redskap. Hvad man skulle kunna kalla utställningens reklamsyfte gick således till största delen förloradt. Dock icke helt. Blef det än icke svenska industrien förunnadt att på det stortartade sätt, som var afsedt, visa för hela utlandet hvad den mäktar skapa, så fick den åtminstone visa det för sina egna landsmän. Vi svenskar lärde eller borde åtminstone hafva lärt, huru mycket af det, som vi af gammal vana hämta i utlandet, numera står att vinna i eget land. Huru nyttig den lärdomen är och hur välbehöflig den är, därom hafva de år, som sedan dess förflutit, gifvit oss en skarp erinran.

Detsamma gäller Danmark och gäller kanske i ännu högre grad Sveriges och Danmarks ställning gent emot hvarandra. I hvilken märklig grad de i sin produktion och i hela sitt näringslif komplettera hvarandra var en af de intressantaste erfarenheter, som ett närmare studium af den Baltiska utställningen gaf vid handen. Hvad Danmark hade förträffligast, det hade inte vi, och där vi voro duktigast, där konkurrerade knappast Danmark.

Och härmed äro vi öfver på hvad vi kunna kalla det *andra* hufvudsyftet med utställningen: att bringa de baltiska folken närmare hvarandra och göra samlifvet dem emellan intimare och hjärtligare. Vi måste äfven här lämna Ryssland ur räkningen; som utställare var det ju icke egentligen med och som besökande och studieidkande på de andras utställningar hann det aldrig fram. På relationerna mellan oss och vår östra genbo har utställningen icke alls kunnat utöfva någon inverkan. Och huru dessa relationer i framtiden kunna gestalta sig, kan väl för närvarande ingen förutsäga. Det fantasirika, godmodiga, drömmande och hårdt tryckta men resignerade ryska folket har alltid ägt våra sympatier; det är dess diplomati, dess regeringssystem, icke tsarerna men tsarismen, som ingifvit oss fruktan och fruktans vanliga följeslagare, misstro och bitterhet. Tsardömet är nu borta, hvad skall komma i stället? Skola de nya regeringarna, dessa "kommissioner", som led efter led följa hvarandra och äflas att påtaga sig ansvaret och uppgiften att föra den lättrogna, för utopier så tillgängliga folkmassan fram mot ljusare tider, slutligen lyckas att skapa något bestående. Hvem vet det? Hvad man nu ser är mycket litet af den folkliga godlyntheten, ganska mycket af de gamla tsaristiska metoderna och alldeles oförändrad den brist på organisatorisk duglighet, som utmärkt hvarje styrelse i detta land. Allt hvad vi i frågan kunna veta är, att om en gång ordnade, fria och utvecklingsbara livsvillkor varda folken på andra sidan Bottenhafvet beskärda, så öppnas där för vår handel och industri de största och naturligaste möjligheter, vi någonstädes äga. Men den saken visste vi förut.

Att den vänskap och det förtroende, som under århundraden präglat vår ställning till Tyskland, verkligen ökats genom den Baltiska utställningen, tilltro

vi oss att med visshet påstå. Den hjärtlighet, hvarmed det stora frändefolket, dess statliga myndigheter såväl som den privata industriens märkesmän kommo oss till mötes, då planen förelades dem, den ståtliga omfattning och den dyrbara infattning, de gåfvo åt sin utställning, kunna vi aldrig betrakta annat än som verkligt vänskapsprof från deras sida, och hvad vi här sågo af tyskt arbete har ej undgått att väcka ökad beundran å vår. Det gamla slangordet "Billig und schlecht" såsom den tyska industriens ledprincip ha de sista årtiondena helt gjort

STORSJÖN.

slut på. Ett mera utsökt, omsorgsfullt, mera i detalj fulländadt arbete än vi här sågo, kan ingen nation prestera. Samarbetet mellan utställningens svenska och tyska befattningshafvande var under hela tiden genomgående angenämt och urbant; aldrig märktes från det, politiskt som industriellt, så öfverlägsna Tysklands representanter något spår af öfvermodig själfmedvetenhet, någon skymt af lusten att spela store Per mot lille Per; deras erkännande af vårt lands rika naturtillgångar och af det arbete, som nedlagts på dessas utveckling, var öppet och oförbehållsamt. Efterstämningen från denna mellanfolkliga samverkan på de ekonomiska sträfvandenas mötesplats här nere år 1914 blef sålunda odeladt angenäm och har förvisso icke varit utan allt inflytande på vårt folks sympatier och hållning under de därpå följande åren.

I vårt förhållande till Danmark blef den Baltiska utställningen också en länk i den kedja af tilldragelser, som på ett så märkligt sätt och på så underbart kort tid återknutit de så hart nära Brustna banden mellan oss och vårt danska broderfolk. Högt måste vi ju redan uppskatta det vänliga tillmötesgående, det visade oss genom att uppskjuta sin egen beramade utställning för att lämna plats åt vår, och denna vår erkänsla ökades sedan undan för undan genom de rika anslag och det nitiskt intresserade arbete, som det nedlade för att på ett så vackert och den med konstsinne så rikt begåfvade nationen värdigt sätt anordna och utrusta sin andel af utställningen. Nästan lika talrikt som svenskarne själfva mötte de sedan här för att se, beundra och glädja sig åt, hvad vi båda här lyckats åstadkomma. I stora skaror strömmade de dagligen hitöfver, ty i förbindelsen mellan Köpenhamn och Malmö gjorde icke ens det förskräckliga kriget något afbrott. Nästan hvarannan timme förde öfverfyllda ångbåtar och ångfärjor de glada och välkomna gästerna till oss, öfverallt hördes deras glädtiga röster och godmodigt humoristiska infall, och förbrödringen mellan dem och oss försiggick lika lätt och lika allmänt som i gamla dagar. Här blef sålunda utställningen under sommaren och hösten ett folkligt förspel till det stora politiska skådespelet under de historiskt viktiga dagarna i december samma år, då Nordens tre konungar på svenske konungens initiativ här möttes för att besluta och inför all världen förklara, att söndringens tid var förbi och att enligt skaldens ord: nu "atter det skildte slutter sig sammen". Just i dessa dagar ha de i Kristiania bekräftat och ytterligare befastat detta storverk, genom hvilket den olycka undanröjts, som enligt tänkande statsmäns farhågor skulle under många decennier undergräfvat, ja kanske slutligen tillintetgöra den skandinaviska folkstammens framtid. Att här hafva tagit ledningen blir i häfderna konung Gustafs äreminne, den vackraste seger, han kunnat vinna, en seger, hvars värde icke minskats därigenom, att han ej kunnat vinna den utan att i viss mån öfvervinna sig själf.

Baltiska utställningens *tredje* syfte var utan tvifvel ett lokalt, det till storstad uppväxande Malmö ville visa hvad det dugde till och ville också för egen del komma underfund med, hur långt dess krafter sträckte sig. Det målet nåddes. Hur vådligt djärf tanken i början syntes för de varsamma, har i inledningen skildrats, och visst är, att efter grunderna för vanlig mätning företaget öfversteg stadens normala mått. Utom de stora, indirekta utgifter, som man ansåg erforderliga för stadens yttre utstyrsel och försköning, om den så där skulle våga inbjuda hela världen till gäst, och hvilka redan lade mycket ansenliga summor på stadens budget i form af kostnader för gatuanläggningar, brobyggnader, anordningar af hotell och restauranter m. m., kräfdes direkt för själfva utställningen väldiga belopp dels i kontanta anslag, dels i garantifonder från staten, från staden och från dess privata befolkning. När man sedan sammanlagt dessa sålunda åstad-

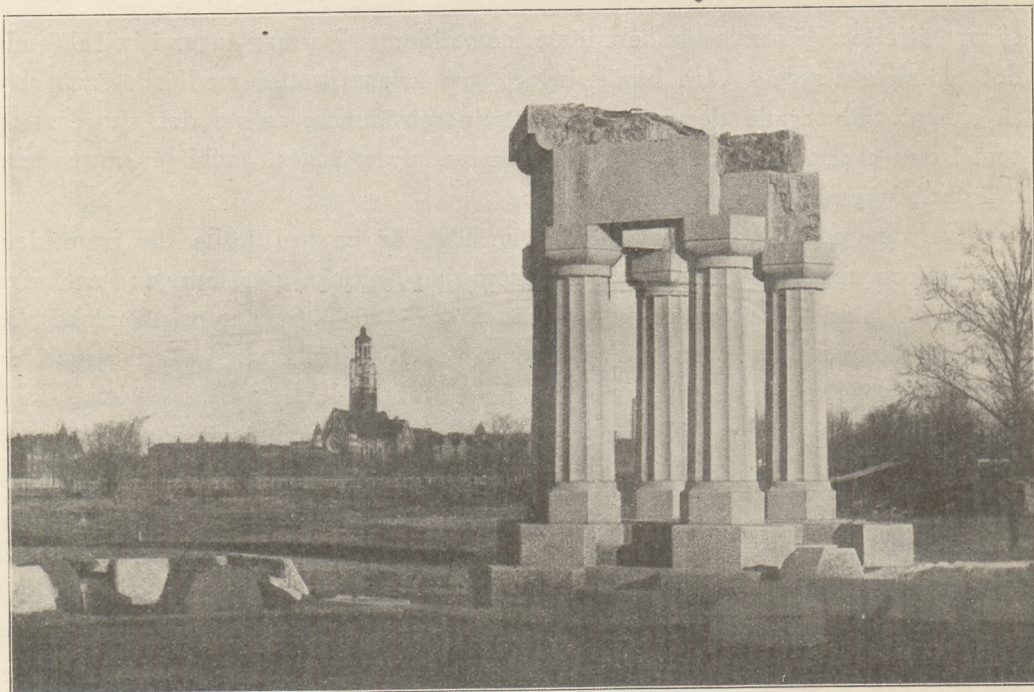
komna tillgångar, tvangs man dock att till närmare en million beräkna den inkomst, som skulle inflyta af inträdesbiljetterna till utställningen. För en stad med knappa hundratusen invånare kunde den härigenom påtagna risken lätt blifvit förkrossande, och det skulle varit en ren galenskap att påtaga sig den, om Malmö icke haft ett så rikt "Hinterland" som Skåne är, hvars hela befolkning snart också visade sig gripas af samma lifliga intresse för företaget som staden själf. Det fanns säkert icke många män eller kvinnor i provinsen, som icke en eller flera gånger varit inne för att fagna sig åt det vackra och värdefulla, som här var att beskåda. Våra grannstäder gjorde oss glädjen att snart betrakta saken såsom en hela Skånes angelägenhet och för de skånska landtmännen blef utställningen nästan en söndaglig vallfartsort, och många af dem uttogo genast säsongbiljetter, gällande för hela utställningstiden. Om man tager i betraktande det plötsliga streck i våra beräkningar, som krigsutbrottet medförde, och som så skarpt reducerade den väntade främlingsströmmen, måste det slutresultat, som i den ekonomiska redovisningen härofvän framlägges, onekligen anses som oväntadt lysande.

En stor uppgift, som man lyckligen löst, är en kraftkälla för framtiden. Utöfver och uppöfver de reala värden, som den Baltiska utställningen kan hafva tillfört vår stad — dit räkna vi företrädesvis de förbättringar och försköningar den åstadkom i dess yttre —, sätta vi såsom förnämsta vinst utan tvekan de moraliska värden, som detta storverk skänkt oss: ökad tilltro till egen kraft, mod att tänka stort och hoppfullt om framtiden och beslutsamhet att handla i denna framtids intresse. Måtte dessa egenskaper aldrig svika något släktled af denna stads befolkning!

Då vi framhållit den Baltiska utställningens fördelar, ha vi icke rätt att förbigå en nackdel, den medförde; vi syfta här på det karaktärsfel, som vårt samhälle visserligen delar med hela sitt folk och hela sin tid, men som här i Malmö under utställningstiden i betänklig grad tilltog: njutningslystnaden. Den ifver, hvarmed befolkningens alla klasser under dessa månader "roade sig" öfvergick på många håll till verklig yra, farlig både för moral och ekonomi. För stora skaror blef sommaren 1914 en riktig karneval. Nå, fastetiden kom omedelbart efter, och den behöfdes. Fruktansvärdt lång har den blifvit, och så må vi väl hoppas, att den må ha hunnit grundligt lära icke blott oss, utan hela vår världsdelen den allvarliga läxan, att lifvet icke är afsedt att vara en danslek.

Härmed afsluta vi den utförliga redogörelsen för den Baltiska utställningen i Malmö år 1914: För företagets planläggning och lyckliga genomförande står Malmö i oförgätlig skuld till ett stort antal dugande och verksamma personligheter. Men må de alla ursäkt oss, om, då vi blicka tillbaka på den leende taflan, den gestalt, som nu lifligast framträder mot denna bakgrund, är hans, som just nu lämnat oss, den ljusa bilden af den glade, liffulle, outtröttlige optimisten *Edward Lindahl*. Må man skatta försiktigheten hur högt man vill, det är och förblir dock optimisterna, som föra världen framåt.

Malmö den 30 nov. 1917.

ETT MINNE FRÅN UTSTÄLLNINGEN.

S 1842 III

BIBLIOTEKA
UNIwersytecka
GDANSK

410878/1